

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SABAHATTİN ALİ’NİN HİKÂYE VE ROMANLARINDA
ERKEK KAHRAMANLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hend Mohamed Zakaria MOSHREF İMAM

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Türk Dili ve Edebiyatı Programı

ŞUBAT, 2022

T.C.

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SABAHATTİN ALİ’NİN HİKÂYE VE ROMANLARINDA
ERKEK KAHRAMANLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hend Mohamed Zakaria MOSHREF İMAM
(Y1712.250030)

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Türk Dili ve Edebiyatı Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kazim YETİŞ

ŞUBAT, 2022

ONAY FORMU

ONUR SÖZÜ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Sabahattin Ali’nin Hikâye Ve Romanlarında Erkek Kahramanlar” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin “Kaynaklar” kısmında gösterilenlerden oluştuğunu, alıntılarının kaynaklara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (16/03/2022)

Hend Mohamed Zakaria MOSHREF İMAM

ÖNSÖZ

Sabahattin Ali, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının önemli yazarlarından. Yakından görüp tanıdığı Anadolu ve Anadolu insanının her halini toplumsal gerçekçi bir yaklaşımla ele alıp Türkçeyi yalın ve en güzel haliyle kullanması ona bu önemli yeri vermektedir. Edebiyata makale, şiir, piyes, masal, hikâye ve roman kazandırmış olmasına rağmen Sabahattin Ali, daha çok hikâyeleriyle tanınmaktadır.

Bu çalışmamızda Sabahattin Ali'nin yayımlanan beş hikâye kitabıyla üç romanında yer alan erkek kahramanları ele alacağız. Çalışmamızın Giriş bölümünde Sabahattin Ali'nin hikâye ve romanları hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Çalışmamız öncelikle iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde yer alan erkek kahramanlar, ikinci bölümünde ise romanlarında yer alan erkek kahramanlar olarak ayrı ayrı incelenmiştir. Böyle ayrı ele almamızın sebebi romanlarda erkeklerin daha belirgin hâle getirilmesi ve yazarın tavrının arada kaybolmamasıdır. Halbuki hikâyelerde erkek kahramanlar daha sönük kalmıştır. Bunun için ayrı ayrı almanın daha uygun olacağını düşündük. Bununla beraber çalışmamızda ayrı ayrı ele aldığımız hikaye ve romanları için alt bölümlerin aynı olmasının fayda olacağını düşündük. Buna göre başlıkları şöyle belirledik :

1. Medeni Durumlarına Göre Erkekler

2. Mesleklerine Göre Erkekler

3.Eğitim/Öğretim Durumlarına Göre Erkekler

Kahramanlar incelenirken kitapların kronolojisi ve kitapların içindeki hikayelerin sıralanması esas alınmıştır. Çalışmamızın sonuç bölümünde genel bir değerlendirme ile yaptığımız tespitler ortaya koymutur.

Bu çalışmanın hazırlanmasında ve ders dönemlerinde ilgi ve alakalarını esirgemeyen danışman hocam sayın Prof. Dr. KAZİM YETİŞ ve desteklerini gördüğüm emeklerini esirgemeyen babam Mohamed Şahin , annem Feyza Hasan ve arkadaşlarım Eda Sancak, Selçuk Sevim, Ahmet Garfi, , müdürüm Mustafa Yaran'a teşekkürü bir borç bilirim.

Şubat, 2022

Hend Mohamed Zakaria MOSHREF İMAM

SABAHATTİN ALİ’NİN HİKÂYE VE ROMANLARINDA ERKEK KAHRAMANLAR

ÖZET

Türk edebiyatındaki önemli hikâye ve roman örneklerini veren isimler arasında Sabahattin Ali’nin de önemli bir yeri bulunmaktadır. Sabahattin Ali, 1907- 1948 yılları arasında 41 yıllık hayatında edebî ürünlerini toplumsal gerçekçi eserlerle vermiştir. Sabahattin Ali’nin eserlerinde; dönemin şartlarını, olumsuzluklarını, sahipsiz gariban insanların kaygılarını, ezen ve ezilenleri görmekteyiz. Yazar, hikâye ve romanlarında Anadolu’nun ekonomik, sosyal, siyasi durumu ve şahıslar vasıtasıyla bu coğrafyada yaşayan insanın ferdî hayatını, endişelerini, üzüntülerini, başardıklarını ve başaramadıklarını anlatmaktadır. Hikâye ve romanlarında, erkekler ve kadınlar aynı kurguların içinde olmalarına rağmen, farklı açılardan güçlü kılınmışlardır. Bununla birlikte erkek kahramanlar onun eserlerinde kendilerine daha çok yer bulmuşlardır. Erkek egemenliğinin hâkim olduğu Anadolu şartlarında erkekler kadınlara nazaran iktisadi ve sosyal yaşamın içinde çok daha fazla söz sahibidirler. Durum böyle olunca erkek kahramanlar, kadın kahramanlardan çok daha fazla bir biçimde hayatın her alanında yer almakta ve bu alanlara yön vermektedirler. Bu çalışmada, Sabahattin Ali’nin; Değirmen (1935), Kağnı (1936), Ses (1937), Yeni Dünya (1943), Sırça Köşk (1947) adlı beş öykü kitabıyla; Kuyucaklı Yusuf (1937), İçimizdeki Şeytan (1940) ve Kürk Mantolu Madonna (1943) isimli üç romanının, erkek kahramanları incelenmiştir. Erkek kahramanlar, içinde yaşadıkları zamanın olumlu olumsuz her halinden etkilenmişlerdir. Erkek kahramanlar, iş hayatları, eğitimleri ve yaşanan olaylar yönüyle de kadınlara göre daha uzun bir süreçten geçmişlerdir. Hayatın zorlukları sıkıntıları her ne kadar kadınlar üzerinden sembolleşmiş olsa da erkekler yine de ön planda görülmektedir. Zulüm her ne kadar kadın erkek tanımasa da haksızlık ve adaletsizlik erkekler üzerinden gözler önüne serilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sabahattin Ali, Öykü, Roman, Erkek Kahramanlar, Yeni Türk Edebiyatı.

MALE HEROES IN SABAHATTIN ALI'S STORIES AND NOVELS

ABSTRACT

Sabahattin Ali has an important place among the names that give important examples of stories and novels in Turkish literature. Between 1907 and 1948, he shared his literary style with social realist works and his experiences in his life for 41 years in his life. In the works of Sabahattin Ali; We see the conditions of the period, the negativities, the concerns of the homeless poor people, the oppressors and the oppressed. In his stories and novels, he tells the economic, social, political situation of Anatolia and the individual life of Anatolian people, their worries, sorrows, achievements and failures through individuals. In his Stories and Novels, although men and women are in the same fictions, they are made stronger in different ways. In Anatolian conditions, where male dominance is dominant, men have a much greater say in economic and social life than women. When this is the case, male heroes take place in all areas of life much more than female heroes and direct these areas. In our study, Sabahattin Ali's; Değirmen (1935), Kagnı (1936), Ses (1937), Yeni Dünya (1943), Sırça Köşk (1947) with five story books; We examined the male protagonists of his three novels, Yusuf of Kuyucak (1937), The Devil in Us (1940) and Madonna in a Fur Coat (1943). The male protagonists have been affected by all the positive and negative aspects of the time they live in. Male protagonists have gone through a longer process than women in terms of their business life, education and events. Although the difficulties of life are symbolized by women, men are still seen in the foreground. Although cruelty does not recognize men and women, injustice and injustice are revealed through men.

Keywords: Sabahattin Ali, Short Story, Novel, Male, New Turkish Literature, Hero.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	i
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
1.GİRİŞ	1
II. SABAHATTİN ALİ’NİN HİKÂYELERİNDE ERKEK KAHRAMANLAR. 7	
A. Medeni Durumlarına Göre Erkekler	7
1. Evli Erkekler	7
2. Bekâr Erkekler	43
3. Dul Erkekler	75
4. Çocuk Yaştaki Erkekler	80
5. Medeni Durumu Anlaşılamayan Erkekler	96
B. Mesleklerine Göre Erkekler	124
1. Kamusal Alanlarda Çalışan Erkekler	125
a. Memurlar.....	125
b. Öğretmenler.....	140
c. Jandarmalar	146
d. Doktorlar	155
e. Bürokratlar	167
f. Adliye personeli	173
2. Kamusal Alanlar Dışında Çalışan Erkekler	180
a. Denizciler	182
b. Yeme içme, konaklama ve eğlence çalışanları	190
c. Esnaf ve işçiler	203
d. Siyasetçiler/politikacılar.....	232
3. Eğitim Öğretim Durumlarına Göre Erkekler	233

III. SABAHATTİN ALİ’NİN ROMANLARINDA ERKEK KAHRAMANLAR

.....	239
A. Medeni Durumlarına Göre Erkekler	239
1. Evli Erkekler	239
2. Bekâr Erkekler.....	326
3. Dul Kahramanlar	333
4. Çocuk Yaştaki Kahramanlar	333
5. Medeni Durumu Anlaşılmayan Erkekler	334
B. Mesleklerine Göre Erkekler	346
1. Kamusal Alanlarda Erkekler	346
a. Memurlar.....	346
b. Öğretmenler/ profesörler	348
c. Jandarmalar	351
d. Doktorlar	353
2. Kamusal Alanlar Dışında Çalışan Erkekler	354
a. Yeme içme, konaklama ve eğlence yeri çalışanları	354
b. Esnaf ve işçiler	354
c. Politikacılar ve sivil liderler	360
IV. SONUÇ	363
V. KAYNAKÇA	365
ÖZGEÇMİŞ	367

GİRİŞ

Sabahattin Ali, Türk edebiyatında toplumsal öykücülüğün öncü yazarlarından biri olarak kabul edilmektedir. Öykülerini beş kitapta toplamıştır. Kitaplarında 64 öykü yer almaktadır. Birinci basımı 1935'te yapılan Değirmen'de; Değirmen (1932), Kurtarılamayan Şaheser (1929), Kırlangıçlar (1933), Viyolonsel (1928), Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi (1929), Bir Delikanlının Hikâyesi (1930), Bir Gemici Hikâyesi (1930) Bir Orman Hikâyesi (1930) Kazlar (1933) Bir Firar (1933) Kanal (1934) Jandarma Bekir (1934) Sarhoş (1933) Bir Cinayetin Sebebi (1927) Komik-i Şehir (1928) olmak üzere 16 öykü bulunmaktadır. 1936'da basılan Kağnı yazarın ikinci öykü kitabıdır. Kağnı'da; Kağnı (1935), Kamyon (1935), Kafakâğıdı (1936), Gramofon Avrat (1935), Arap Hayri (1935), Bir Şaka (1935), Pazarcı (1935), Apartman (1935), Arabalar Beş Kuruşa (1936) Fikir Arkadaşı (1935) Düşman (1936) Bir Skandal (1932) olmak üzere 13 öykü vardır. Üçüncü öykü kitabı Ses 1937'de basılmıştır. Kitapta; Ses (1937), Köpek (1937), Sıcak Su (1937), Mehtaplı Bir Gece (1937), Köstence Güzellik Kraliçesi (1936) olmak üzere 5 öykü yer alır. Dördüncü kitabı Yeni Dünya 1943'te basılmıştır. Kitapta; Asfalt Yol (1936), Hanende Melek (1937), Çaydanlık (1938), Ayran (1938), Isıtmak İçin (1939), Uyku (1939), Selam (1940), Bir Mesleğin Başlangıcı (1940), Bir Konferans (1941), Yeni Dünya (1942), İki Kadın (1942), Sulfata (1942) Hasan Boğuldu (1942) olmak üzere 13 öykü bulunmaktadır. Yazarın son öykü kitabı olan ve 1947'de basılan Sırça Köşk'te; Portakal (1944), Beyaz Bir Gemi (1945), Katil Osman (1945), Böbrek (1945), Cıgara (1945), Millet Yutmuyor (1945), Bahtiyar Köpek (1946), Çilli (1947), Dekolman (1947), Hakkımızı Yedirmeyiz (1947), Cankurtaran (1947), Çirkince (1947), Kurtla Kuzu olmak üzere 14 öykü; Bir Aşk Masalı, Devlerin Ölümü, Koyun Masalı, Sırça Köşk olmak üzere 4 masal yer almaktadır.

Sabahattin Ali öykülerindeki konuları; Bahtiyar Köpek (1946) adlı öyküsünde “Niçin hep acı şeyler yazayım? Dostlar, yufka yürekli dostlar bundan hoşlanmıyorlar. ‘Hep kötü, sakat şeyleri mi göreceksin?’ diyorlar. Hep açlardan, çıplaklardan, dertlilerden mi bahsedeceksin? Geceleri gazete satıp izmarit toplayan serseri çocuklardan;

bir karış toprak, bir bakraç su için birbirlerini öldürenlerden; cezaevlerinde ruhları kemirile kemirile eriyip gidenlerden; doktor bulamayanlardan; hakkını alamayanlardan başka yazacak şeyler, iyi güzel şeyler kalmadı mı? Niçin yazılarındaki bütün insanların benzi soluk, yüreği kederli? Bu memlekette yüzü gülen, bahtiyar insan yok mu?”

Hiç olmaz olur mu? Arayıp, bulup görmek lazım. Bunun için de kenarı köşeyi araştırmak istemez. Her şey apaçık ortada, göz önünde. Sade güler yüzlü, bahtiyar insanlar değil, bahtiyar köpekler bile var. Ben de karar verdim, bu sefer açlıktan, ızdıraptan, nefretten değil... rahattan, tokluktan, sevgiden bahsedeceğim.”¹ diyerek açıklamaktadır.

Sabahattin Ali’nin ele aldığı konulara baktığımızda köy, köylü ve köy hayatının zorlukları ve bununla bağlantılı olarak işlenen suçların tüm yönleriyle daha ön planda olduğu görülür. Bunlardan Bir Orman Hikâyesi (1930) orman köylülerinin geçim kaynaklarının nasıl ellerinden alındığı ve güce karşı çaresizliklerini; Kazlar (1933) bir düğün esnasında sekiz kişinin kurşun atması sonucu ölen ama kimin kurşunuyla öldüğü belli olmamasına rağmen suçun gariban Seyit’e kalması eşinin onu cezaevinde daha rahat ettirmek için köy ve köy yaşamıyla ilgili çektiği sıkıntıları; Jandarma Bekir (1934) aralarında küçüklükten başlayan gizli bir rekabetin olduğu iki köy delikanlısının biri mahkûm biri jandarma olarak geçmişin hesabını yapmalarını; Bir Firar (1933) köyün asi delikanlısı İdris’in işlemediği bir suçu jandarmadan yediği dayak sonucu kabul etmesini; Kanal (1934) çocukluktan beri yakın arkadaş olan iki köylü gencin geçim davasına tarla sulama sebebiyle katil maktul olmalarını; Kağrı (1935) köyde ağanın oğlunun işlediği bir cinayeti muhtar ve imamın kapatmaya çalışmasını; Kamyon (1935) köyde geçimini sağlayacak parayı kazanamayan bir delikanlının çıktığı kamyon yolculuğunun parasını verecek durumu olmaması sebebiyle ölüme atlayışını; Kafakâğıdı (1936) ölen torununun kimliğini kullanan yaşlı köylünün yol parası sebebiyle hapse düşüşünü; Sıcak Su (1937) köylüye jandarmanın yaptıklarını; Ses (1937) yollarda çalışan amelenin sazı ve sesiyle bir yerlere gelebileceği umudunu, Ayran (1938) yokluktan dolayı annesi başka köyde çalışan ve küçük kardeşlerine bakmak zorunda kalan Küçük Hasan’ı; Asfalt Yol (1936) bir köy öğretmenin çabaları sonucu asfalt yola kavuşan ve bu yolu kullanamayan köylüleri;

¹ Sabahattin Ali, “Bahtiyar Köpek”, **Sırça Köşk**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2021, s. 59.

Sulfata (1942) sağlık hizmeti almaya çalışan ama hor ve hakir görülen köylünün yaşadığı sıkıntıları; Bir Konferans (1941) köylü aydın ilişkilerini, İki Kadın (1942) yıllarca cimri bir kocanın sıkıntısını yaşamış iki kumanın ve kocalarının ölümünü ele almaktadır. Genel olarak bu öykülerde köy yaşamının zorluğu, insanların en ufak sebeplerle suç işleyebileceği, güçlünün karşısında ezildikleri, yaşadıkları yokluklar vb. anlatılmaktadır.

Sabahattin Ali'nin öykülerinde geçim sıkıntıları, bu bağlamda hem ocuk yaşta hem de diğer yaş guruplarında işçi ve işçilerin yaşadıkları sıkıntılar göze çarpar. Bir Gemici Hikâyesi'nde (1930) 19 yaşındaki Genç Ateşçi önderliğinde gemi çalışanlarının kaptana karşı ayaklanmalarını ve sonuçta işsiz kalmalarını; Apartman'da (1935) bir inşaat işçisini ve onun küçük yaşta kfecilik yapan ve haksızlığa uğrayan oğluna karşı işverene ses ıkaramayışını; Mehtaplı Bir Gece'de (1937) fabrikada aldığı hastalığa rağmen işinden olan hiçbir hakkı verilmeyen akrabalarından da destek görmeyen bir genci; Uyku'da (1939) ekmek derdine şoför ve ıracılarının yollardaki uykusuz gece ve gündüzlerini; Portakal'da (1944) ise daha fazla kazanmak hırısı ile bir düzen kuran yöneticiler ile daha fazla çalışmak zorunda kalan genç vinyi anlatır.

Meslek gruplarının sıkıntılarının yanı sıra bazı mesleklerin parasız, gariban ve sahipsiz insanlarla ilişkilerini anlatır bunda özellikle doktorların ön planda olduğu görülmektedir. Burada şunu da belirtelim ki yazar bazı kelimeleri özel kullanır. Yani alışılmışın dışında veya genel kullanmın aksi bir sylişi tercih eder. Mesela "jandarma'yı" "candarma" yazar. Bu tür kullanışlarda biz TDK'nın İml Kılavuzuna bağlı kaldık.

Sulfata'da (1942) sıtmaya yakalanmış eşini tedavi ettirmeye çalışan köylünün belediye doktoru ile mücadelesini, gelip gitmelerini genç bir doktorun köylüyü hor hakir görmesini, Böbrek (1945)'te Eski Nüfus Müdürü Avni Akbulut'un yaşadıklarıyla böbrek rahatsızlığı için geldiği İstanbul'da paralı parasız durumlarda doktorların nasıl muamele ettiklerini, Cankurtaran (1947) da ise parasız insanların göz göre göre lme gidebileceğini, gebe bir kadının özel hastanede rehin kalmasını ve her şeye rağmen parasını ödeyemeyen kocanın bırakıp gittiğini görmekteyiz.

Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde ayrıntılarıyla görülen hususlardan biri de hapisane hayatıdır. Değişik zamanlarda hapse girmesi nedeniyle bu hayatı ve bu

hayatı yaşayanları hem çalışanlar hem mahkûmlar açısından yakından tanımıştır. Hem köy hayatı hem hapishane hayatı bakımından Kazlar (1933), Jandarma Bekir, Kafa Kâğıdı (1936), Bir Şaka (1935) hayatın tek düze olduğu hapishanede her şeyin gündem olabileceği bir şaka üzerinden, Duvar (1936) ile ise bir firar girişimi, Çaydanlık (1938) ile hasta koğuşunda yaşananları, Katil Osman (1945) ile uyum sıkıntısı yaşayan bir gencin kısa süreli hapis hayatından sonra katil olması ve dönüşümünü diğer mahkûmlarla birlikte ele almaktadır.

Okumuş, bir makam mevki sahibi olmuş ve aydın kesim olarak nitelenebilecek kişilerde yazarın öykülerinde yer bulmuştur. Bu kişiler İstanbul'dan Anadolu'ya tayin olmuş memurlardır. Hem fiziki şartların zorluğu hem sosyal çevre bu kişileri olumsuz etkiler ve bu olumsuzluklar halka karşı tutumlarını da olumsuz etkiler. Bir Siyah Fanila İçin (1927) Mülkiyeli Ömer'in gittiği Anadolu kasabasına ve insanlarına alışamayıp kaymakamlığı bırakmasını, Fikir Arkadaşı (1935) aynı yerde çalışan iki arkadaşın birinin fikirlerinden dolayı hapse düşmesini ve diğerinin tavırlarını, Bir Sıkandal (1932), Anadolu'ya giden Nurullah öğretmenin başından geçenleri, Köpek (1937) yurt dışında eğitim görmüş mühendisin Konya ovasında bir çobanla konuşmaları üzerinden sınıf çatışmasını, Beyaz Bir Gemi (1945), aydın insanların bile ekonomik sıkıntılar yaşadıklarını, Kurtla Kuzu ise sırf farklı düşündükleri için düşmanlaştırılan insanları anlatır. Hemen hemen her sanat dalının ve sanatçının belki en çok işlediği aşk konusu Sabahattin Ali'nin ilk dönem öykülerinde önemli bir yer tutar.

Değirmen (1932); aşkı uğruna kolundan vazgeçen çingene delikanlısı Atmaca'yı, Viyolonsel (1928), ölen karısının mezarının olduğu Afrika'da kalan ve onun için viyolonsel çalmayı öğrenen adamı, Bir Cinayetin Sebebi (1927) sevdiği kızın daha çok ilgisini çekmek için aşkı uğruna sebepsiz bir cinayet işleyen Hüsameddin'i, Komik-i Şehir (1928), sevdiği kadını kurtarmak uğruna her şeyi yapan kaymakamı jandarma komutanını karşısına alan ama sonuca ulaşamayınca canına kıyan Komik-i Şehir Rahmi'nin yaşadıklarını, Sarhoş (1933), evli olan Kanuni Kamil'in çalıştığı gazinodaki yasak aşkını, Arap Hayri (1935), Boyacı Arap Hayri'nin kasabaya gelen kumpanyadaki Adalet'e olan platonik aşkını, Gramofon Avrat (1935) Arabacı Murat'ın oturak âlemlerine giden Gramofon Avrat yüzünden hapse düşmesini, Köstence Güzellik Kraliçesi (1936) eğitilmiş bir gencin her şeyi bırakıp sevdiği kadının peşinden dolaşmasını, Selam (1940) evli berberin kasabalarına gelen kumpanyadaki kadına olan aşkını ve her şey bitti derken bir selama evini barkını bırakıp gitmesini ve

Hasan Boğuldu (1942) bir yörük kızına âşık olan Hasan'ın onun yanında olmak uğruna ölmesini anlatan konusu aşk olan öykülerdir.

Sabahattin Ali'nin öyküleri büyük çoğunluk olarak konusu köy ve kasabalarda geçen olayları anlatır. Bu nedenle öykülerindeki kişiler sahipsiz, yoksul, köylü kasabalı Anadolu insanı olmuştur. Bir Beyaz Gemi, Viyolonsel (1928) ve Dekolman öykülerinde yabancı insanları sınırlı olarak görmekteyiz.

Sabahattin Ali'nin üç romanı vardır. Kuyucaklı Yusuf (1937), İçimizdeki Şeytan (1940) ve Kürk Mantolu Maddona (1943). Sabahattin Ali'nin romanlarına baktığımız zamanda ilk olarak bireysel tema ön plana çıkar. Genel olarak bahsettiği bireysel konular aşk, evlilik ve sevgidir. Sabahattin Ali romanlarında genel olarak sosyal sorunları irdeler. İletişimsizlik, toplumsal konular, köylü, işçi, memur, iş hayatı yer alır. Ayrıca yazarın romanlarında eleştirel ve realist ifadeler kullandığı görülmektedir. Kuyucaklı Yusuf romanında aşk, evlilik ve Anadolu'nun sosyal ve ekonomik yapısı ana tema olarak düşünülebilir. Sabahattin Ali'nin üç romanına baktığımız zamanda sonu birbirlerine benzemektedir. Sabahattin Ali, romanlarında geçtiği mekanlara göre karakterler seçer. Kuyucaklı Yusuf'ta köylüler, kasabalılar, memurlar, İçimizdeki Şeytan'da yazar, öğretmen, profesör gibi. Kuyucaklı Yusuf romanında mekan bir kasabayken, İçimizdeki Şeytan romanında İstanbul, Kürk Mantolu Madonna ise Berlin/Ankara arası seçilmiştir. Ana rol alan karakterlerin ortak özellikleri bulundukları çevreye uyum sağlayamamış kişilerdir. Sabahattin Ali'nin kısa süre içinde ciddi değişimler yaşayan erkek kahramanları, olayları yönlendirmede güçlük çekerler. Sabahattin Ali'nin romanlarında genel olarak evlilik hayatının içinde geçim sıkıntısı yaşar ve ailelerine bağlıdırlar. Romanlarında yozlaşma konusu daha çok kırsal kesimde vardır. Kuyucaklı Yusuf'taki Hacı Etem, Şahinde, Şakir ve Hilmi Bey karakterleri gibi bu toplumsal yozlaşmanın örneğidir. Romanlarında kapsadığı zaman aralığı farklılıklar gösterir. Örneğin Kuyucaklı Yusuf ve Kürk Mantolu Maddona romanlarında on, on beş yıllık bir zaman içinde yaşanan olaylar anlatılır.

Tezin birinci bölümünde veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesi, kaynak taraması yapılmış ve klasik roman incelemesi yöntemi ile tahlil edilerek kahramanlar belirlenmiştir. Tezin iki, üç, dört ve beşinci bölümlerinde ise yapılan incelemeler sonucu kahramanlar tasnif edilerek "nitel araştırma" metodlarından "betimsel tarama" modeli kullanılmıştır. Çalışmada buradan elde edilen bulgular ışığında açıklamalar ve yorumlar yapılarak sonuçlandırılacaktır.

II. SABAHATTİN ALİ’NİN HİKÂYELERİNDE ERKEK KAHRAMANLAR

A. Medeni Durumlarına Göre Erkekler

Sabahattin Ali’nin öykülerinde erkek kahramanlar kadın kahramanlara oranla daha fazladır. Ağırlıklı olarak Anadolu’nun köy ve kasabalarında geçen öykülerde Anadolu halkını görürüz.

Bu hikâyelerde ekseri kronolojik bir sıra takip edilir ve anlatma zamanı ile vak’a zamanı çakışır.

“Hakim bakış açısı ile kaleme alınan kurtarılamayan Şaheser, Kırlangıçlar, Sarhoş, Kağını, Arap Hayri, Apartman, Arabalar Beş Kuruşa, Sıcak Su, Hanende Melek, Yeni Dünya, iki Kadın, Beyaz Bir Gemi, Böbrek adlı hikâyelerde; vak’anın başlama ve bitiş süresi arasında düz bir çizgiyi andıran kronolojik bir anlatım düzeni vardır; Kurtarılamayan Şaheser, kendisini sevgilisine kabul ettirmeye çalışan genç şairin kendisini arama ve bulma süreci ile sınırlıdır.

Hikâyede vak’a süresi; “Genç şair siyah meşin ciltli ufak kitabı havaya kaldırarak bağırdı!” (D.,s.25). cümlesi ile başlar ve yaklaşık 16 yıllık bir zaman dilimini kapsar.”²

Bununla birlikte adı geçen yörelerin kamuda görev yapan memurları da kendilerine öykülerde yer bulmuştur. Medeni durumlarına göre erkekler başlığı altında öykü kahramanları dört alt başlık halinde ele alacağız.

1. Evli Erkekler

Sabahattin Ali’nin öykülerinde evli ve bekâr erkekler hemen hemen bir birine denk sayıdadır. Erkeklerin bekâr veya evli olmaları aslında onlara pek farklı bir konum kazandırmamaktadır. Öykülerde evli erkeklerden sadece İki Kadın (1942) öyküsündeki Kerim Ağa iki evlidir. Diğer karakterler tek eşlidir. Evli erkeklerin yer

² Ramazan Korkmaz, Sabahattin Ali-İnsan ve Eser, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991

aldığı öykülerde onların evlilikleri ele alınmaz evli olmaları sadece medeni durumlarını gösterir. Bununla birlikte evli erkekler arasında eşlerine olan aşklarını dile getirenleri, onlara karşı canla başla fedakârlık gösterenleri, eğlence mekânlarında gördükleri kadınlara âşık olup evi bırakanları ve Cankurtaran (1947) öyküsünde olduğu gibi zayıf karakterli olan eşleri de görmekteyiz.

Kazlar (1933) öyküsünün kahramanı Seyit, haksız yere hapse düşmüş gariban bir köylüdür. Evlendikten bir ay sonra askere gitmiş, tezkere aldıktan 20 gün sonra da hapse düşmüştür. Bir çocuğu olan Seyit kimsesizlik ve fakirlik sonucu ilgisizlikten hapiste ölmüştür.

Kanal (1934) öyküsünün kahramanları Dedemköylü Mehmet ve Zağar Mehmet çocukluktan yakın arkadaşlardır. Zaman geçip elleri ekmek tutmak zorunda olunca geçim derdi, mahsul için gereken su, birinin diğerini öldürüp hapse düşmesine sebep olur. Evlenip geçim derdine düşmek bu iki arkadaş bir birine düşman etmiştir.

Sarhoş (1933) öyküsünde bir gazinoda kanun çalarak geçimini sağlayan Kanunî Kâmil, evli ve bir çocuk babasıdır. Çalıştığı gazinodaki Muhsine'ye âşıktır ona ulaşmak gayretlerine gazino sahibi engel olmaktadır. Kanuni Kamil'in bu durumlardan haberi olan karısıyla arası iyi değildir.

Bir Şaka (1935) öyküsünde, Adapazarı taraflarında muhasebe'i hususiye memuru olan Cavit Bey kıskançlık sebebiyle bacanağını vurur ve bu yüzden de on beş yıl hapis cezası alır. Hapishanelerde parası olanla kaba kuvveti olanların söz sahibi olduğu ve önemsendiği görülmektedir. Buna rağmen Cavit Bey, sahipsiz ve fakir olmasına rağmen diğer mahkûmlardan hürmet görmektedir.

Pazarcı (1935) öyküsünde ismi verilmeyen ve emekli olduktan sonra ailesinin geçim derdiyle esnafılık yapmaya başlamış emekli bir zabitin çileli yaşamı anlatılır. İşler iyi gitmeyince pazarda tezgâh açmaya başlayan emekli zabıt köy ve kasaba pazarlarına gitmektedir. Bir Pazar dönüşü eşkıya kabilelerini soyar. Eşkıyanın başı zabiti tanır ve ona hürmet eder parasını geri verir. Bu durum zabitin eşkıya ile ortak olduğu düşüncesiyle onu daha da sıkıntıya sokar.

Sıcak Su (1937) öyküsünde firari İsmail jandarmanın aradığı bir köylüdür. Jandarmalar İsmail'in evinde olduğunu haber alıp, baskına gelmişlerdir. İsmail'in karısı onun yerini söylemeyince jandarmanın tecavüzüne uğramıştır.

Hanende Melek (1937) öyküsünde Hüseyin Avni sarhoş bir davavekilidir. Oldukça itici bir tiptir. Hanende Melek'e sahip olmayı isteyen Hüseyin Avni, ailesinin bütün rızkını içkiye yatırmakta, hatta karısının ellerindekileri olduklarını da alıp Melek'e göndermektedir. Hüseyin Avni'nin bu ilk vukuatı değildir ve bu duruma karısı da alışmış gözükmemektedir.

Çaydanlık (1938) öyküsünde hastanenin mahkûm koğuşunda yatan rüşvet ve irtikâp suçundan iki buçuk seneye mahkûm edilmiş eski icra memuru Süleyman Efendi anlatılır. Süleyman Efendi'nin zatürresi iyice ağırlaşır ve bir gece, sabaha karşı ölür. Süleyman Efendi'nin ölüm haberini alan karısı, oğlu ve yakınları, ondan geriye kalan eşyaları almak için hastaneye gelir. Oğlu, babasına ait ne varsa bir bohçanın içine koyar. Süleyman Efendi'nin devamlı çay içtiği eski çaydanlığına kadar her şeyi alınır. Fakat iş Süleyman Efendi'nin ölüsünü almaya gelince karısı buna yanaşmaz.

Selam (1940) öyküsünde Orhangazi ilçesinde yaşayan iki berber arkadaştan evli ve çocuk sahibi berber Yusuf'un kasabalarına gelen kumpanyadaki kadına gönlünü kaptırmasını ve kumpanyanın kasabadan ayrılıp gitmesinden sonra her şey eski haline döndü derken kadından gelen bir selam uğruna karısını ve çocuklarını bırakıp gitmesi anlatılır.

İki Kadın (1942) öyküsünde zengin, malı mülkü, parası olan fakat cimriliği yüzünden bunları hem kendisi kullanmayan hem de iki karısına da kullandırmayan Kerim Ağa'nın son günleri ve ölümünden sonra karılarının yaptıkları anlatılır.

Sulfata (1942) öyküsünde sevdiği Alevi kızı kaçırarak evlenen Mustafa ve eşi ailesinin kötü davranışları sebebiyle onlardan uzak bir yere yerleşir. Bu süreçte sıtmaya yakalanan karısı Aliye'yi tedavi ettirmek için yaşadığı sıkıntılar ile Mustafa'nın fedakârlığı anlatılır.

Cankurtaran (1947) öyküsünde köyde ebe yardımıyla doğum yapamayınca şehre özel hastaneye doğum için eşi Asiye'yi getiren Mustafa'nın gayretleri ve onun için tek mal varlığı olan öküzleri ve arabasını satması anlatılır. Her şeyi satmasına rağmen parası hastane masrafına yetmez. Doktorla konuşur, eşini hastaneden kaçırmaya çalışır fakat başarılı olamaz. Son bir defa hastaneye doktorla görüşmeye gider. Doktordan karısını ister ve ilginçtir ki doktor karısını vermeyince kaçırarak evlendiği Asiye'yi başka karımı yok diyerek hastanede bırakarak arkasına bile bakmadan gider.

Sabahattin Ali'nin on iki öyküsünden kısaca bahsedilmiştir. Bu hikayeler şunlardır: Kazlar, Kanal, Sarhoş, Bir Şaka, Pazarcı, Sıcak Su, Hanende Melek, Çaydanlık, Selam, İki Kadın, Sulfata, Cankurtaran. Yukarıda hikayede yer alan evli kahramanlar söz konusu edilmiştir. Bu bölümde kahramanların sadece öykünün içindeki yeri belirtilmiştir. Evli kahramanlar bu aşağıda daha ayrıntılı değerlendirilecektir.

SEYİT, Kazlar (1933) öyküsünde Dudu'nun kocası. Seyit evlendikten bir ay sonra askere gitmiş, tezkere aldıktan 20 gün sonra hapse düşmüştür.

“Dudu'nun kocası üç sene evvel düğün yerinde birisini vurmuş, on sene yemişti. Gerçi ölene kurşun atanlar sekiz kişiydi ve rastlayan kurşunun kimin silahından çıktığı belli değildi, fakat Seyit'le arkadaşı Durmuş'tan gayrisi kazadaki müstantiğe (sorgu yargıcı) para yedirip men'i muhakeme (yargılamayı önleme) kararı almışlardı. Vilayet ağır cezası da bu ikisine onar seneyi dayamıştı.”³

Seyit karısına gönderdiği mektupla hapisanede ki yerinin ve durumunun iyi olmadığını söyler.

“Evvela selam edip karısının hatırı şerifini sual ettikten sonra, kendisinin pek o kadar iyi olmadığından, koğuştaki yerinin pisliğinden ve bittin şikâyet ediyor, Dudu gelirken bir iki kaz getirirse başgardıyanla müdüre vererek yerini değiştirtceğini, koğuşun baş taraflarında, biti az, temizce bir yere geçeceğini söylüyordu.”⁴

Seyit hem fakir hem de sahibi, arka çıkanı olmayan gariban bir adamdır.

“Seyit aşağı yukarı üç aydan beri hastaydı, hapishane doktoru hastanede yatmasına lüzum gösteriyor, birkaç gün yatıyor, daha ağır bir hasta gelince taburcu ediliyordu. En nihayet hiç kabul etmeyiverdiler: Tedavisi kabul olmayacak kadar ilerlemiş olan veremleri hastaneler kabul etmiyorlardı. Nizamnameleri (yönetmelikleri) böyleydi. Böyle hastaların cezalarının tecili ve tahliyesi icap ederdi. Fakat Seyit, hastalığının ne olduğunu bilmiyordu. Hapishanelerin bu gibi dalaverelerini bilen açığöz ve pişkin mahpusların da onunla meşgul oldukları yoktu. Çünkü çok fakirdi. Evrakı ve raporları müddeiumumilik (savcılık) kaleminde duruyor, takip eden olmadığı için sıra bekliyordu. Koğuşun en fena tarafında, aptesliğin

³ Sabahattin Ali, “Kazlar”, **Değirmen**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 86.

⁴ a.g.e., s. 86.

yanında yatıyordu. Hem de yarı aç. Hasta olduğu için çalışmıyor, kimseye hizmet edemiyor, su falan taşıyamıyor ve bir tayınla kalıyordu. Bu bir tayını da üç günde yiyor, kalan ikisini satarak katık yapmak istiyordu. Ve bütün gün, hiç kalkmadan yatardı.”⁵

Seyit hapishaneden sağ olarak çıkamaz. Dudu’nun onu ziyarete geldiği gün cenazesi çıkar. Bu durumdan Dudu’nun haberi olmaz.

SEYİT’İN AĞASI, Kazlar (1933) öyküsünde Seyit’in vurduğu adamın akrabaları tarafından bir av esnasında vurularak öldürülmüş olan evli agabeyisidir.

“Seyit’in düşmanları kocasına yardım etmemesi için onu mütemadiyen tehdit ediyorlardı. Seyit’in ağasını bile, kardeşine ara sıra yardım ettiği için vurmuşlardı.”⁶

DEDEMKÖYLÜ MEHMET, Kanal (1934) öyküsünde Zağar Mehmet tarafından vurulan kişi. Anadolu’nun kurak toprakları su görmeyince mahsul vermez. Mahsul alamayıp geçim sıkıntısı başladığında en yakın dostlar bile düşman olabilir. Küçük bir mesele büyük olaylara kapı açabilir. İşte Dedemköylü Mehmet böyle bir tarla sulama davasından dolayı çocukluk arkadaşı tarafından vurulur.

“Dedemköylü Mehmet’le Zağar Mehmet kapı bir komşuydular. Aralarında yaş farkı da yoktu. Küçükken köyün harman yerinde beraber emeklemişler; sokağın gübreli tozlarında beraber yuvarlanmışlar; sıksa inekleri, ellerinde boylarından büyük bir değnek, köyün kıyısından geçen sığırtmaca beraber götürmüşler; kanalda beraber kurbağa taşlamışlardı... Biraz daha büyüyünce analarıyla beraber pazara yağ ve yoğurt satmaya giderler, yedi saat ötedeki dağdan eşekle odun getirirler, hatta bunları beraber satarlar ve bazan acemi ve yabancı bir memurdan beş on kuruş fazla koparırlarsa, bir örnek mintanlık zifir alırlardı. Delikanlılıklarında beraber düğünlere gitmişler, avrat oynatmışlar, kadın kaldırmışlardı. Bütün Orta Anadolu insanlarında olduğu gibi bunlarda da lakırdı haline gelmeyen bir dostluk vardı. Bu dostluk pek delikanlı zamanlarında, yan yana giderken birbirlerinin elini tutup sallamak şeklinde görünürdü. Biraz sonra topraktan ekmeği dişiyle sökenlere mahsus ciddilik onları da ağırlaştırdı. Ev yükü üstlerine çökünce, daha az buluşur oldular, Zağar Mehmet evlenmişti; Dedemköylü Mehmet’in babası öldüğü için anası, bacısı, bir de on sekiz

⁵ a.g.e., s. 88.

⁶ a.g.e., s. 87.

yaşında oğlan kardeşi onun başına kalmıştı. İki eski arkadaş bazan, akşamüzerleri caminin duvarları dibinde yan yana çömelerek köye dönen sığırlara bakarlar, yarım saat kadar konuşmadan dururlar, sonra birbirlerine bakıp, yalnız ağızlarının kenarında kalan bir gülüşle sırtarak evlerine giderlerdi. Nihayet, evin içindeki çalışan elleri artırmak için Dedemköylü Mehmet'le kardeşi Mustafa aynı günde evlendiler. Yaşları yirmiye geçmeyen iki tane gelin kerpiç kulübenin birer köşesine yerleştiler.”⁷

Geçim derdi Anadolu köylüsünün en büyük sıkıntısıdır. Kurak zamanlarda su nelere mal olmaktadır. Dedem köylü Mehmet işte böyle bir su davasından dolayı en yakın arkadaşı tarafından vurulmuştur.

ZAĞAR MEHMET, Kanal (1934) öyküsünde çocukluk arkadaşı Dedemköylü Mehmet'i vuran kişidir. Konya hapishanesinde yatmaktadır. Tarla sulama davasında en samimi arkadaşını ve onun kardeşini öldürür.

“Dedemköylü Mehmet'le Zağar Mehmet kapı bir komşuydular. Aralarında yaş farkı da yoktu. Küçükken köyün harman yerinde beraber emeklemişler; sokağın gübreli tozlarında beraber yuvarlanmışlar; sıksa inekleri, ellerinde boylarından büyük bir değnekle, köyün kıyısından geçen sığırtmaca beraber götürmüşler; kanalda beraber kurbağa taşlamışlardı... Biraz daha büyüyünce analarıyla beraber pazara yağ ve yoğurt satmaya giderler, yedi saat ötedeki dağdan eşekle odun getirirler, hatta bunları beraber satarlar ve bazan acemi ve yabancı bir memurdan beş on kuruş fazla koparırlarsa, bir örnek mintanlık zifir alırlardı. Delikanlılıklarında beraber düğünlere gitmişler, avrat oynatmışlar, kadın kaldırmışlardı. Bütün Orta Anadolu insanlarında olduğu gibi bunlarda da lakırdı haline gelmeyen bir dostluk vardı. Bu dostluk pek delikanlı zamanlarında, yan yana giderken birbirlerinin elini tutup sallamak şeklinde görünürdü. Biraz sonra topraktan ekmeği dişiyle sökenlere mahsus ciddilik onları da ağırlaştırdı. Ev yükü üstlerine çökünce, daha az buluşur oldular, Zağar Mehmet evlenmişti; Dedemköylü Mehmet'in babası öldüğü için anası, bacısı, bir de on sekiz yaşında oğlan kardeşi onun başına kalmıştı. İki eski arkadaş bazan, akşamüzerleri caminin duvarları dibinde yan yana çömelerek köye dönen sığırlara bakarlar, yarım

⁷ Sabahattin Ali, “Kanal”, **Değirmen**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 95-96.

saat kadar konuşmadan dururlar, sonra birbirlerine bakıp, yalnız ağızlarının kenarında kalan bir gülüşle sırtarak evlerine giderlerdi.”⁸

Zağar Mehmet tek başına iki kardeşe karşı bir şey yapamayacağını biliyordu. Anlaşma yolunu tercih ediyordu fakat karşı taraf buna yanaşmaz.

“Zağar Mehmet iki erkek kardeşe başa çıkamazdı. Bunun için evvela sulh olmak istedi. Böyle bir şeyin mümkün olamayacağını, suyun iki adamı kandıracak kadar çok olmadığını biliyordu. Nitekim Dedemköylü Mehmet onun gönderdiği habere cevap bile vermedi. Zağar Mehmet gene bekledi. Tarlasına gitti, dibindeki çamurlar kuruyup çatlayan su yollarına, sonra yukarı taraftaki tarlada dolaşan Mehmet'e uzun uzun baktı ve bekledi. Gökyüzüne baktı, bir bulut aradı ve bekledi...”⁹

Geçim derdi Anadolu köylüsünün en büyük sıkıntısıdır. Kurak zamanlarda su nelere mal olmaktadır. Zağar Mehmet işte böyle bir su davasından dolayı en yakın arkadaşı Dedemköylü Mehmet'i ve kardeşi Mustafa'yı vurmuştur.

“Bir gün sabahleyin erkenden, mavzerini alıp tarlaya gitti. Kuru su yolunun içine yattı. Dedemköylü Mehmet'le kardeşi tarlada göründükleri zaman beş el ateş etti.”¹⁰

MUSTAFA, Kanal (1934) öyküsünde Dedem köylü Mehmet'in kardeşidir. Mustafa babası öldüğünde 18 yaşındadır ve ağabeyiyle birlikte kalır.

“Nihayet, evin içindeki çalışan elleri artırmak için Dedemköylü Mehmet'le kardeşi Mustafa aynı günde evlendiler. Yaşları yirmiye geçmeyen iki tane gelin kerpiç kulübenin birer köşesine yerleştiler.”¹¹

Mustafa, su davasından dolayı ağabeyinin arkadaşı Zağar Mehmet tarafından vurulmuştur.

KANUNİ KAMİL, Sarhoş (1933) öyküsünde geçimini eğlence mekânlarında kanun çalarak sağlayan evli, iki yaşında çocuğu olan bir erkektir.

⁸ a.g.e., s. 95-96.

⁹ a.g.e., s. 95-96.

¹⁰ a.g.e., s. 97.

¹¹ a.g.e., s. 95-96.

“Kanuni Kamil, bahçe sahibinden yevmiyesini aldıktan sonra bir saat kadar daha orada kaldı. Hanende Muhsine adamakıllı sarhoştı, tam balta olacak sıraydı. Zaten Kamil de burnunun ucunu görmüyordu”¹²

Kanuni Kamil çalıştığı mekânın hanendesi Muhsine’ye âşıktır. Hep onunla baş başa kalabilmenin hayalini kurar. Bu güzel hayaller karısını yapacakları aklına gelince bir anda kaybolur.

“Kanuni Kamil, Muhsine ile büfenin önünde oturlurken Kamil Muhsine ile baş başa kalmanın hayalindedir. Sonra karısı ve karısının yapabilecekleri aklına geldi.

Kamil düşünüyordu: Gazinocu, Muhsine’yi alıp otele kadar götürmeden defolmuyor; ne yapmalı da bu akşam beraber gitmeli? Sonra asıl mühimi: Bizimkini ne yapmalı?.. Gece yarısı sokaklara fırlar, karakolları ayağına kaldırır. Ne şirrettir o... Sıska, sarı yüzüyle karısı gözünün önüne geldi: Şimdi otelde oturmuş, pencereden sokağına bakıyor, beni bekliyordur, diye düşündü. Ürktü ve elini yüzüne götürüp gezdirerek şaşkın bir hareket yaptı.”¹³

Kanuni Kamil her ne kadar Muhsine’yle baş başa kalmanın hesabını yapsa da bu isteğini pek yerine getiremez. Mekân sahibi bu duruma hiç fırsat vermez. Kamil bu fırsatları beklerken itilip kakılır ama buna da alışmıştır.

“Gazinocu, Muhsine’yi almadan gitmezdi yine öyle oldu yoldan çevrilen arabaya önce Muhsine ardından gazinocu binerdi. Kamil binmeye yeltenince yola doğru itilirdi. Bu hemen her gün böyle olduğu için Kamil bu duruma alışmıştı.

Kamil yolun ortasında bir müddet sallanıp durarak düşündü. Hemen hemen her akşam bu böyle olduğu için kızdığı falan yoktu. Yalnız, her akşam böyle arabaya ayağını atarken itilip sokakta yalnız kalınca bir müddet düşünmek âdetiydi. Sonra sallanarak kendi oteline doğru yürüdü. Dört katlı otelin en üst penceresinden beyaz bir gölge sarkıyordu. Kamil ürperdi. Yukarıdan kısık bir ses bağırdı: “Çingene!.. Alçak Çingene!.. Bahçe dağılalı bir saat oluyor. Gene o Muhsine dedikleri kaltağın peşindeydin değil mi?” Kamil başını yukarı kaldırdı, muvazenesini kaybederek yere

¹² Sabahattin Ali, “Sarhoş”, **Değirmen**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 104.

¹³ a.g.e., s. 104-105.

yuvarlanıyordu, kanunu destek gibi kullandı ve ayakta kaldı. “Ne bağıırıyorsun gece yarısı be!.. Hesap görüyorduk..”¹⁴

Kamil eve geç kalınca karısı üst sürgülü oda camından dışarı sarkarak sallana sallana gelen kocası Kâmil’e yine avazı çıktığı kadar bağıırır ve ortalığa aya kaldırır. Kamil yalan söylese de karısı inanmaz.

Kamil yavaş yavaş çıktığı odada ağlayan çocukla ilgilenir ve hala camda duran karısına seslenir. Cevap alamayınca bakar. Sürgülü camlar kırılmış ve kadının boynunu keserek ölümüne sebep olmuştur.

İHTİYAR BABA, Kamyon (1935) öyküsünde delikanlının gurbete çalışmaya gitmek için izin aldığı yaşlı babası.

“İhtiyar babası akli ermediği ve fakirlikten söz söyleyemez, fikir ortaya atamaz hale geldiği için peki dedi.”¹⁵

İHTİYAR, Kafakâğıdı (1936) öyküsünde yol parası vermediği için tutuklanan seksenlik ihtiyar. Normalde altmış yaşını geçenler yol parasında muaf olmaktadır. Fakat bu iş ihtiyar için öyle olmamıştır.

“İçlerinde bir de ihtiyar vardı. Görünüşte altmışı çoktan aşmış olan bu adamın artık yol parası vesaire ile alakası olmasa gerekti. Mavi damarları fırlamış ve kütükleşmiş ellerinde tuttuğu eğri ve kalın bir sopaya dayanarak kalkabiliyor ve iki kat olmuş belini hemen bir yere yaslamak için duvarın yanına gidiyordu. Kupkuru ve uzun çenesinde birkaç tel sallanmakta, dökülerek adamakıllı seyrekleşen ak saçlarının altında lekeli ve pul pul olmuş bir deri parlamaktaydı. Üstü başı ötekiler kadar, hatta daha fazla perişandı. Belindeki meşin silahlık, belki altmış senenin kahrını çekmiş olduğu için, tüylenmiş, çatlamış, taban astarı gibi incelmışti.”¹⁶

Bu yaşta hapse düşmek biraz ilginçtir. İhtiyara sorarlar neden hapse düştüğünü o da anlatır. Ağaların güç sahiplerinin nüfuzlarını kullanarak gariban halkı nasıl ezdiğinin bir örneği de kafakağıdı öyküsüdür. Ağa, ihtiyarın olan tarlayı yalancı şahitler ve ona yardımcı olan memurlar sayesinde elinde alır.

¹⁴ a.g.e., s. 105.

¹⁵ Sabahattin Ali, “Kamyon”, **Kağnı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 15.

¹⁶ Sabahattin Ali, “Kafakâğıdı”, **Kağnı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 19.

““Vukuatın ne, dede?” “Ne vukuatı oğul, susa yolu parası veremedik!” “Kaç yaşındasın?” “Ne bileyim? Seksen olmalı!..” “Nasıl olur? Altmışını geçenlerden yol parası istemezler...” “Benden istiyorlar...” “Bir yanlışlık olacak.” “Yanlışlık değil oğul!” dedi ve anlattı: “Dört oğlum vardı, birisi katilden hapse düştü, sekiz sene yattıktan sonra öldü; ikisi seferberlikte gitti; biri de jandarma idi, eşkıya takibinde vuruldu, topal kaldı, şimdi köyde oturur, benim elime bakar. Öbür oğullarımın çocukları yoktu. Bunun da bir tek oğlu oldu, o da sekiz yaşında sıtmadan öldü. Öleli yirmi yılı aşkındır. O zamandan beri topal oğlumla otururuz. Benim kocakarı ile topalın karısı tarlayı sürer, ekerler, ben de harmana yardım ederim, topal da çardakta oturup bostanı bekler, kıt kanaat geçiniriz. Üç sene evvel bizim ağa dere boyundaki ufak tarlamıza sahip çıkar oldu. Bağırarak çağırdık, fayda etmedi. Oğlan sakat, bende de derman yok, hakkımızı kendimiz arayamadık. Mecbur olduk hükümet kapısına düşmeye. İki sene mahkememiz sürdü. Bizim tapumuz filan yoktu ama bütün köylü o tarlanın bize dededen kaldığını bilirdi. Bunu soran olmadı, ağa yalancı şahit dinletti, mahkemeyi kazandı. Mahkeme sürerken benden kafakâğıdını istediler, nereden bulayım? Askerden döneli devlet kapısına işim düşmemişti; aradım aradım yok... Sonra mushafın arasında bizim topalın ölen oğlunun kafakâğıdını buldum. Onun da adı Mehmet'ti. Kafakâğıdı değil mi, hep bir, dedim, vilayete kaydını gördürdüm, yeniden adres verdim.”¹⁷

İhtiyar adam, kendisine ölmüş torunun nüfus cüzdanını kullanmanın ne gibi sıkıntılar çıkartabileceğini düşünemez ona göre kafakağıdıdır.

“Yol parası vermeyenlerle beraber beni de aldılar; ben seksen yaşındayım dedim ama dinleyen olmadı. Nüfusa geldik, defteri açıp baktılar, daha yirmi dokuz yaşındasın dediler. Amanın etmeyin, halime bakın dedim, olmaz, tevellüdün işte burada, adresin de belli, diye dayattılar. Cebimdeki nüfusu çıkarıp verdim, orada da 29 gösteriyormuş, o zaman aklım erdi ama neyleyim?”¹⁸

İhtiyar durumu izah etse de bir sonuç elde edemez. Bu işe bakan memurlar adama yardımcı olmazlar.

¹⁷ a.g.e., s. 19-20.

¹⁸ a.g.e., s. 20.

İHTİYARIN TOPAL OĞLU, Kafakâğıdı (1936) öyküsünde yol parası vermediği için tutuklanan seksenlik ihtiyarın askerken ayağından vurulduğu için topal kalan oğlu.

“Biri de jandarma idi, eşkıya takibinde vuruldu, topal kaldı, şimdi köyde oturur, benim elime bakar. Öbür oğullarımın çocukları yoktu. Bunun da bir tek oğlu oldu, o da sekiz yaşında sıtmadan öldü. Öleli yirmi yılı aşkındır. O zamandan beri topal oğlumla otururuz. Benim kocakarı ile topalın karısı tarlayı sürer, ekerler, ben de harmana yardım ederim, topal da çardakta oturup bostanı bekler, kıt kanaat geçiririz.”¹⁹

SAHİR SÜHA, Arap Hayri (1935) öyküsünde kasaba kasaba gezen kumpanyanın sahibi, aynı kumpanyada çalışan Adalet’le evlidir.

“Kasabaya son gelen kumpanya, “Sahir Süha”nın “ Sanatkâr Gençler” temsil heyeti idi”²⁰

“Bu gelenlerin arasında, Sahir Süha’nın karısı olduğu söylenen Adalet isminde bir genç kadın vardı”²¹

CAVİT BEY, Bir şaka (1935) öyküsünde aslen Samsunlu olan 35 yaşlarında ki Cavit Bey, Adapazarı taraflarında hususi muhasebe memurudur. Karısını kıskandığı için bacanağını vurur ve hapse düşer.

“Konya Hapishanesi’ne ilk girdiğim gün Cavit Bey’le tanıştım.”²²

“Köşede, bir mangalın başında, saçları makine ile kesilmiş, çok zayıf bir adam oturuyor, çay demliyordu. Gözleri küllü ateşte, hafif hafif sallanırken dudakları da kımıldıyor gibiydi. Yaşı otuz beş sularında olabilirdi. Bizi görünce odadakilerin hepsi ayağa kalktılar: “ Geçmiş olsun, buyurun şöyle...” diyerek yer gösterdiler. Kim olduğumu söylemeye hacet yoktu. Hepsi haber almışlardı. Çay demleyen adamın yanına oturdum. Bu adam Cavit Bey’di. Bu Cavit Bey Adapazarı taraflarında bir yerde muhasebe”i hususiye memuru iken bacanağını vurmuş. Neden vurduğu pek belli değil. Sinirli bir adam olduğu için ihtimal birden bir parlama neticesinde bunu yapmış.

¹⁹ a.g.e., s. 20.

²⁰ Sabahattin Ali, “Arap Hayri”, **Kağı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 28.

²¹ a.g.e., s. 29.

²² Sabahattin Ali, “Bir Şaka”, **Kağı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 33.

Galiba karısını bacanağından kısıkanıyormuş. Aradan sekiz sene geçtiği ve Cavit Bey Konya'ya gönderileli ancak altı ay olduğu için işin esasını öğrenmek kolay değildi. Yalnız dışarıda iken pek huysuz, kavgacı, rakıya düşkün olduğunu söyleyenler vardı. O zaman on beş sene vermişler. Karısı ve şimdi on dört yaşlarında olması icap eden bir oğlu, o vakadan sonra kendisiyle bütün alakayı kesmişler. Cavit Bey bunlardan hiç bahsetmezdi. Hatta onun hapishanenin dışında da yaşamış olduğunu tahmin etmek güçtü. O burada hapishanenin taşlardan, demir parmaklıklardan, jandarmaların mavzerlerinden ayrı olan maneviyatını, ruhunu yaşıyordu. Doğrudan doğruya hapishanenin manevi tarafıydı.”²³

Cavit Bey mahkûmlar tarafından sevilen ve saygı duyulan birisidir. Hiçbir geliri yoktur. Mahkûmlara yazdığı dilekçelerden aldığı üç beş kuruşla geçinir ve devletin verdiği tayınla idare ederdi.

“Mahkûmlar kendi aralarında parası olanlara ve kaba kuvvete itibar ederler fakat Cavit Bey bu konuda istisnadır. Onu sever ve sayarlar. Cavit Bey’in hiçbir geliri yoktur. Ara sıra mahkûmlara yazdığı dilekçeler karşılığında 5-10 kuruş alır bunun dışında devletin verdiği yemekle yetinirdi. Cavit bet akşamları dini konulardan konuşur, rüya tabir eder ve yıldız falına bakar.

Cavit Bey asıl Havzalı idi. Galiba oralarda akrabaları da vardı. Konya gibi gurbet elde hapislik ona çok ağır geliyordu. İstida vererek Samsun Hapishanesi'ne naklini istemişti. İstidasında sıhhi vaziyetini öne sürdüğü için hastaneye, heyet muayenesine gönderildi. Ondan sonra heyecan içinde neticeyi beklemeye başladı.”²⁴

Hayat, hapishanede olanlar için tek düzedir bu sebeple en küçük olaylar bile günlerce konuşulur ve konuşulmaya değer görülür. Anlatıcı bu tek düzelik içerisinde muhabbet olsun diye Cavit Bey’e bir şaka yapmak ister. Cavit Bey’in dışardaki işlerini takip eden mal müdürünün ağzından bir not yazar ve bir gardiyana tembih ederek Cavit Bey’e veririr. Notta Cavit Beyin rahatsızlık sebebiyle çıkacağı yazmaktadır.

Cavit Bey sevinerek çıkacağını, çıkınca ne yapacağını, nerelere gideceğini koğuştaki herkese anlatır. Durumu bilenler kıs kıs güler. Cavit Bey şakayı öğrenince çok üzülür.

²³ a.g.e., s. 33-34.

²⁴ a.g.e., s. 35.

“Öğleye doğru Cavit Bey işi sezer gibi oldu. Birkaç mahkûmun pek açık alayları onun kulağını bükmişti. Acı hakikatin tesiri, saadetindeki kadar büyük oldu. Yıldırım çarpmış gibi bahçedeki kütüklerden birinin dibine çöktü. Sonra kalktı, sarhoş gibi sallanarak yukarıya, odasına çıktı. Hiç kimse yanına gitmeye cesaret edemiyordu. Felaket, nedense, başkalarında olduğu zaman bile bizi yanından kaçırıyor. Cavit Bey iki üç gün kendini toparlayamadı. Benim için: “Ondan böyle şey beklemezdim!” dediğini haber aldım, fakat kendimde gidip özür dileyecek kuvveti bile bulamadım.”²⁵

Cavit Bey yapılan bu şakanın etkisinden üç dört gün kurtulamaz. Anlatıcı da yaptığı şakadan pişman olmuştur ama iş işten geçmiştir.

PAZARCI, Pazarcı (1935) öyküsünde öykünün kahramanı olan ismini bilmediğimiz emekli asker. Emekli olduktan sonra ilk önce Üsküdar’da yağ ve sabuncu dükkânı açar. İşleri çok iyi gider fakat tekrar savaş çıkınca dükkânı kapatır ve karısının da isteği üzerine askerlik hizmetine tekrar döner.

“Tekaiüt olduktan sonra karısının memleketi olan Ege Denizi kıyılarındaki bu kasabada ufak bir dükkân açıp tuhafiyecilik yapmak istedi. Pek becerikli idi. Balkan Harbi’nde yaralandıktan sonra da bir kere istifa ederek askerlikten ayrılmış, Üsküdar’da Uncular Sokağı’nda ufak bir yağ ve sabun dükkânı açmıştı. O zaman üç ayda işini o kadar ilerletti ki, karşı sırada daha büyük bir mağaza tutarak oraya taşındı. Fakat seferberlik çıkınca işler karıştı, tekrar askere istediler. Bir hastalık bahane ederek gitmemenin imkânını bulmak üzere idi; karısı tutturdu, “İlle beli kılıklı zabıt isterim, ben yağcı karısı olayım diye sana varmadım!” dedi. O da sesini çıkarmadı. On sene, Çanakkale’den Afyon Karahisar’a kadar birçok yerlerde, cephe gerisi hizmetinde olsa bile, epeyce yıprandı. Bu sefer tekaüt olduğu zaman saçları adamakıllı beyazlanmıştı. Elindeki birkaç yüz lira ile açtığı tuhafiyeci dükkânı ilk zamanlar oldukça iyi işliyor, yani kendisini, karısını ve iki çocuğunu geçindiriyordu.”

26

İkinci defa askerlikten ayrılmasıyla bu sefer tuhafiyeci dükkânı açan kahramanın işleri ilk başlarda iyidir. Zamanla bozulan işleri büyümeye başlayan çocuklarıyla birlikte ailesinin geçimine yetmez.

²⁵ a.g.e., s. 38.

²⁶ Sabahattin Ali, “Pazarcı”, **Kağı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 47.

“Fakat çocukları yavaş yavaş büyümeye başlamışlardı ve basık tavanlı dükkânın kazancı onları biraz güç geçindiriyordu. Mesela iki seneden beri kendi sırtına bir elbise yaptıramamış, yüzbaşılığından kalma üniformalarını bozdurarak giymişti. Gene bozdurarak ilk mektebin son sınıfına giden oğluna palto yaptırdığı kurşuni pelerinini, bir zamanlar, ağarmamış saçlarının altında ve dik omuzlarında dalgalanır gibi kıvrılan bu şimdi havı dökülmüş kumaşı, sıska oğlunun sırtında gördükçe gözleri yaşarır gibi oluyordu. Balkan Harbi'nden sonra ticarete atılan o eski ve becerikli adam bu değilmiş gibi, vaziyeti bozuldukça çekingen ve şaşkın bir hal alıyordu. Nihayet kirayı da veremeyerek dükkânı kapattı. İçindekileri eve taşıdı, sonra iki gaz sandığı alarak pazarcılığa başladı.”²⁷

Tuhafiyeci dükkânını kapatan kahraman, dükkândan kalan malları pazarlarda satarak pazarcılığa başlar.

“Haftanın bu üç gününde dükkândan kalan ufak tefek mallara, şube reisliği yaptığı zamanlar yanında yazıcı olarak bulunmuş olan ve buranın büyükçe tüccarlarından sayılan bir gençten veresiye aldığı şeyleri de katarak bir köşede ufak bir sergi açıyor; heybelerini bir kenara bırakan ve çekişe çekişe pazarlık eden köylü kadınlara hafif ve hala tatlı sesiyle beğendirmeye çalışarak, makara, sakız, düğme, gelin teli satıyordu. Öbür kasabalara gitmek için, yalnız o günlere mahsus olarak kiraladığı bir eşeğe, içerisine bütün o çorap kutularını, iplik çilelerini, kına torbalarını doldurduğu iki gaz sandığını yükler, güneş doğmadan yola çıkarak erkenden, pazarı olan kasabaya varırdı. Orada kendisine pek hürmet eden bir helvacıdan genişçe bir kapı kanadı alarak kaldırıma yatırır, kapının dışarıda boşta kalan kısmını taşlarla besler, sonra onun üzerine çeşit çeşit kutuları açardı. Kışın yağmur bastırıp bunları yarı ıslak toplayarak bir dükkâna sığındığı, yazın göğsü bağı açık, ak saçları ter içinde, yanı başında bir kâğıtta duran kirazlardan ağzına birkaç tane atıp serinlemeye çalıştığı olurdu.”²⁸

Eski güzel günlerden artık geriye sadece güzel hatıralar kalmıştır. Yaz kış demeden köy köy kasaba kasaba pazardan pazara dolaşıp durur.

²⁷ a.g.e., s. 48.

²⁸ a.g.e., s. 48-49.

“Akşama doğru köylüler “aksata”yı bitirip eşeklerini öne katarak yola düzüldükleri ve güneş fersiz ve eğri ışıklarıyla gözleri kamaştırır olduğu zaman, o, yarı kapalı gözlerle en tatlı meşguliyetine; hatıralarıyla oynamaya başladılar. O zaman ta mektep sıralarından, Harbiye'nin arka duvarından atlayıp kaçarak Beyoğlu'nda çapkınlık etmekten başlayan ve Anadolu ve Rumeli'nin küçüklü büyüklü birçok şehirlerinde, köylerinde dopdolu geçirilen bir hayat, gözlerinin önünde inanılmayacak kadar canlı bir resmigeçit yapardı. Halinden şikâyetçi olan ve bulunduğu vaziyete asla alışamayan bütün insanlarda olduğu gibi onun da muhayyilesi, kendisini bile şaşırtan bir mükemmellikle işliyordu. Kafasının içinde, kâh Arnavutluk'ta sarp bir kayanın üzerindeki kaleden bulanık vadinin görünüşü; kâh Yalvaç'ta nişanlanıp sonra dedikodu yüzünden ayrıldığı ve bu yüzden uzun zaman içkiye vurduğu tüfekçi ustasının kızı; kâh İstanbul'un o zamanki levantenlere mahsus eğlence yerlerinden birinde Rum kızları ve kendisi gibi izinli arkadaşlarla geçirdiği bir âlem; kâh bir azgın yağız at; bir muharebe meydanı; hulusa elli senelik ömrünün her safhasından, bazan pek ehemmiyetsiz, bazan hayatının gidişini değiştirmiş bir parça diriliyor, hem de dün olmuş gibi canlı, vuzuh içinde ve tesirli olarak yeniden yaşıyordu.”²⁹

Bir gün pazardan kendi kasabasına köylülerle birlikte dönerken eşkıya yollarını keser. Gariban köylülerin yapabilecekleri hiçbir şey yoktur. Tüm kazançlarını verirler. Kahramanımızda verir.

“Akşam olmuş diğer pazarcılarla birlikte kendi kasabasına dönerken dar bir boğazda eşkıyalar önlerini keser neleri var neleri yok her şeylerini alırlar.

Geride durup bekleyen eşkıyanın: çete başının önünden geçerken hepsi korkudan önlerine bakıyorlardı. Kafilenin en sonunda giden eski zabıt başını kaldırarak orada, yarı adam boyu yüksekliğinde bir taşın üstünde silahına dayanmış duran adama uzun uzun baktı, merakla baktı ve sonra gözlerini ileri çevirerek yürümeye başladı.”³⁰

Uzun bir aradan sonra kader emekli askerin yüzüne tekrardan güler. Eşkıyanın başı eskiden onun yanında bulunmuş ve yardımını görmüş bir asker kaçağıydı. Emekli

²⁹ a.g.e., s. 48-49.

³⁰ a.g.e., s. 51.

asker bu delikanlının samimiyetine güvenmiş onu yanına alıp koruyup kollamıştı. İşte şimdi bu asker kaçağının vefa zamanıydı.

“Çete başı, Çanakkale’de divaniharp azası iken askerden kaçan ve gelip kendisinden af dileyen eski neferiydi. Onu kurtarmış sonrada yanına almıştı. Bu eski nefer gördüğü iyilikleri unutmamış bu eski zabite saygıda kusur etmemişti. Aldıklarıyla beraber birazda fazla para verip duasını isteyerek göndermişlerdi.

Fakat kasabaya gelenler hemen meseleyi karakola haber vermişlerdi. İçlerinden biri bunun geriye kalıp eşkıyalarla uzun boylu görüştüğünü de saklanıp seyretmiş ve jandarmalara bildirmişti. Şehre girerken yakalayıp ifadesini almaya götürdüler. Üzeri arandığı zaman çıkan paralar ve biraz perişan gözleri, şüpheleri büsbütün arttırdı. Eşkıyalarla sözlü olduğu, onlara habercilik ettiği iddiasıyla tevkif edildi. Tahkikat ilerleyince meselenin meydana çıkacağı muhakkaktı; fakat buna vakit kalmadan o, tevkifinin yirminci günü, ömrünün o belki en geniş gününü kovalayan bu dar günlere tahammül edemeyerek hapisanede öldü.”³¹

Geçim sıkıntısının sadece köy ve kasabalarının değil emekli bir askerin bile başında olan bir durumu güzel bir şekilde anlatan bu öykümüzde emekli asker ha bugün ha yarın gerçekler ortaya çıkacak derken ömrü bu beklemeye yetmez ve hapisanede ölür.

İŞÇİ, Apartman (1935) öyküsünde inşaat işçisi olan evli, bir erkek iki kız çocuğu olan gariban, hakkını arayamayan adam. İşçi ve işçi haklarının en güzel şekilde ifade edildiği öyküde hem kahraman hem de oğlu üzerinden geçim sıkıntısı en ince ayrıntısına kadar ele alınmıştır.

“Öğleyin şöyle on dakika dinlenip biraz ekmekle yarım karpuz yemiş, hemen işe başlamıştı. Böyle yüksekte ve yarı yatmış, yarı ayakta durarak yaş tahtalara abanmak ve mütemadiyen başının üst tarafında keser sallamak insana sersemlik, hatta baş dönmesine benzer bir şey veriyordu. Bir akşam olsa, bir eve gitse, bir arka üstü yatsa ve karısı ile küçük kızına şöyle göğsünü kabarta kabarta bir bağırıp çağırırsa!”³²

³¹ a.g.e., s. 52.

³² Sabahattin Ali, “Apartman”, **Kağı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 53.

“Bir karısı ve bu oğlundan başka iki de kız çocuğu vardı. Ayın en çok on gününde aldığı en çok altmışar kuruşla bunları doyuramıyordu. Küçük oğlan ufaktan çalışmaya başlamalıydı.”³³

Oğlunun sırtında küfe ve yanında uşak olduğu halde geldiğini görür ve olan biteni çatıdan izler.

“Küfeci ve uşak karşı apartmanın kapısına geldiler. Çocuk ufakık elleriyle duvara tutunarak bir ayağını merdivene attı. Babası yukarıdan bu ayağın pazılarının nasıl titreye titreye gerildiğini gördü. Fakat çocuk öteki ayağını bir türlü kaldıramıyordu. Yük herhalde çok ağır olacaktı. Uşak canı sıkılmış bir tavırla ve eli arkada seyrediyordu. Çocuk bir hamle daha yaparak o basamağı ve aynı güçlkle öteki üç basamağı çıktı, kapıdan içeri girdi.”³⁴

Çalışmaya devam eder fakat bu küçük yaşta taşıyabileceği yükten fazlasının altına giren oğlunu düşünür bütün dikkati aslında oğlundadır.

“Biraz sonra, keser seslerinin arasında, kulağına şangırtıya benzeyen bir ses geldi. Durdu, geriye ve aşağıya doğru eğilerek dinlemeye başladı. Karşı apartmanın içinde kalın bir ses bağırıyordu. Fakat söylenen sözleri anlamak mümkün değildi. Ara sıra ince bir vızıldanma kulağına gelir gibi oluyordu. Biraz sonra sesler kapıya yaklaştı.”³⁵

“Yukarıdaki adam büsbütün eğilerek bakmaya başladı. Kapıdan, önce oğlu çıktı. Hıçkıra hıçkıra ağlıyor ve bir eliyle küfesini ipinden tutup sürüklüyor, öteki eliyle de sağ dizini ovuşturuyordu. Bu ayağı kan içindeydi.”³⁶

Gariban Anadolu insanı belki de elindekini de kaybedeceği korkusuyla kendisine yapılan haksızlıklara ses çıkaramaz. Küfeyle birlikte yere düşen çocuk yaralanmıştır. Uşak ve mal sahibi çocuğa acıyıp yardım edecekleri yerde bağırıp çağırmışlar ve çocuğun hakkı olan parayı vermemişlerdir.

“Babası yukarıdan donmuş gibi bakıyor, bir şey söyleyemiyordu. İşe karışır ve çocuğun kendi oğlu olduğu anlaşılırsa mal sahibinin kendisini kovacağını

³³ a.g.e., s. 54.

³⁴ a.g.e., s. 54.

³⁵ a.g.e., s. 55.

³⁶ a.g.e., s. 55.

zannediyordu. Öyle ya, “Çocuğu niçin ağlattınız?” yahut “Çocuğun parasını verin!..” demeye kalksa derhal defedilirdi. İşinden ayrılıp aşağıya da gidemezdi. Zaten bunları bu anda hiç düşünmüyordu. Yalnız aptal gözlerle aşağıya bakıyor ve göğsünü parçalayacakmış gibi çarpan kalbini tutuyordu.”³⁷

Yapılan haksızlık karşısında sesini çıkaramayan işçi babanın içi içini yer. Bir şey yapamamanın verdiği dayanılmaz sıkıntı ile gözleri kararır ve çalıştığı çatıdan düşerek ölür.

“Çatıdaki adam gözlerinin büsbütün karardığını ve güneş vurmuş gibi beyninin içinde gürültüler olduğunu hissetti. Çatının kenarına dayanan ayakları titriyordu. Yavaş yavaş dizlerinin gevsemeye ve bükülmeye başladığını fark ederek elleriyle başının üst tarafındaki tahtalara tutunmak istedi. Fakat parmakları da gevşemişti ve hiçbir şeye sıkıca yapışamıyordu. Vücudu yaş tahtaların üstünde hafif bir gıcirtı çıkararak ağır ağır kaydı. Çatının kenarına kadar gelip orada bir an takılır gibi olduktan sonra, aşağıya, sokağın ortasına, içi toprak dolu bir çuval gibi boğuk bir ses çıkararak düştü. Çocuğu kaldırmaya uğraşan uşak onu bırakarak beri tarafa koştu ve penceredeki adam bir şeyden tiksiniyormuş gibi yüzünü buruşturduktan sonra, kanatları hızla vurarak içeri çekildi.” (Apartman, s. 56-57).

AVUKAT, Fikir Arkadaşı (1935) öyküsündeki avukat, anlatıcının ifadesinden evli olduğunu anlıyoruz. Avukat öyküde fon karakter olarak kullanılmıştır.

“Canım efendim, yarım saat oturmakla evde sopa yemezsin. Evli değiliz ama böyle şeylerden anlarız.”³⁸

İSMAİL, Sıcak Su (1937) öyküsünde bir cinayet sebebiyle jandarma tarafından aranan evli erkek. İsmail hakkında öyküde detaylı bilgi verilmemiştir.

“Bire domuzun karısı, nasıl da haberi yokmuş gibi yapar ya!..” diye söylendi. Öteki: “Bu dördüncü gelişimiz. Hiçbirinde kıstıramadık. Bu sefer de İsmail yok gibi ama bakalım!” dedi.”³⁹

³⁷ a.g.e., s. 55-56.

³⁸ Sabahattin Ali, “Fikir Arkadaşı”, **Kağı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 62.

³⁹ Sabahattin Ali, “Sıcak Su”, **Ses**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 133.

Karısı, jandarmalara İsmail'in gelmediğini söyler ama İsmail aslında buralardadır. Her seferinde jandarmanın geldiğini geleceğini önceden öğrenip ona göre tedbirini alır.

“İsmail evde yok. Geçen sefer geldiğinizde söyledim: Bahardan beri İsmail gelmiyor. Dört ay mı oldu ki ne!”⁴⁰

Jandarmalar gittikten sonra İsmail ortaya çıkar fakat bu sefer karısını evde bulamaz.

“Sabaha kadar uzaktaki çalılar arasında bekleyen İsmail, ortalık ağardığı halde hala evde ışık yandığını görünce sürüne sürüne sokuldu ve yarı açık kapıdan garip bir üzüntü ile içeri girdi.”⁴¹

DAYI, Mehtaplı Bir Gece (1937) öyküsündeki hasta gencin Celeplik yapan hali vakti yerinde dayısı.

“Memleketten gelip şehirde yerleşmiş, oldukça hali vakti yerinde bir dayısı vardı.”⁴²

Hasta genç fabrikadan çıkarılınca bir umut dayısının yanına yerleşir fakat dayısından ve ailesinden beklediği ilgiyi göremez daha çok sıkıntı çeker.

“Fakat burada da dayısının çocuklarından rahat yoktu. En büyüğü on iki yaşında olan bu beş oğlan, bir türlü sebebini anlayamadığı bir zulüm ihtiyacıyla onu canından bezdiriyorlar, uyurken başına su döküyorlar, hatta bazan öksürük nöbetiyle sarsılırken uzun değneklerle suratını ve vücudunu dürtüyorlardı.”⁴³

Hasta gencin dayısı ona hiç ilgi göstermez hatta yeğenini bir yük olarak görür.

“Celeplikten epeyce para kazanan ve eve geç vakit gelip erkenden giden dayısı, onun bir kere bile halini sormamıştı. Yanından geçerken anlaşılmas bir şeyler homurdanıyor ve gözlerini hastanın üzerinde bir an tuttuktan sonra, yoluna devam ediyordu. Bir sabah, erkenden sokağa çıkıyordu, yeğeninim önünde biraz durdu,

⁴⁰ a.g.e., s. 134.

⁴¹ a.g.e., s. 136.

⁴² Sabahattin Ali, “Mehtaplı Bir Gece”, *Ses*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 140.

⁴³ a.g.e., s. 140.

sonra: “Üç haftadır burada yatıyorsun... Bunun sonu yok, git, devletin bir hastanesine başvur...” diyerek yoluna devam etti. Hemen o gün kendisini kapı dışarı ettiler.”⁴⁴

DAVAVEKİLİ HÜSEYİN AVNİ, Hanende Melek (1937) öyküsünde Hüseyin Avni sarhoş bir dava vekilidir. Oldukça itici bir tiptir. Hanende Melek’e sahip olmayı isteyen Hüseyin Avni, karısının ve çocuklarının bütün rızkını içkiye yatırmakta; karısının sahip olduklarını da elinden alıp, Melek’e göndermektedir. Hüseyin Avni’nin bu ilk vukuatı değildir ve bu duruma karısı da alışmış gözükmektedir.

“Camlı kapı ağır ağır açılarak içeri davavekili Hüseyin Avni girdi. Siyah paltosunun yakasını kaldırmış, aynı renkteki şapkasını önüne indirmişti. Hastalıklı gözlerini vapor dumanı bir gözlük örttüğü için yüzünün ancak pek az bir kısmı, sakalları uzamış çenesi görünüyordu. Ucundan yağmur suları süzülen harap bir şemsiyeyi koluna takmıştı. Korkak adımlarla, yıkılmamak için iskemle arkalarına tutunarak ilerledi, saza yakın bir yere geldi. Etrafta oturacak boş iskemle yoktu. Gözleriyle arandı. O civara yerleşmiş bulunan memurlar, bekâr öğretmenler onun bakışlarıyla karşılaşp kendisini masalarına çağırmaya mecbur olmamak için başlarını önlerine eğmişler veya derin lakırdılarına dalmışlardı. Bir masanın etrafında oturan ve esrar sigaralarını avuçlarının içinde saklayan üç kasap Hüseyin Avni’yi masalarına davet ettiler. Hem ihtiyar sarhoşla alay etmek, hem de masalarına efendi adam oturduğunu hanendeye göstererek itibar kazanmak istiyorlardı. Hüseyin Avni, siyah gözlüklerinin buğusunu ceketinin kolu ile sildi, paltosunun yakasını indirdi. Şapkasını çıkardı. Adamakıllı seyrekleşmiş olan beyaz saçları kafasının çatlak ve lekeli derisine yapışmıştı. Oturduğu alçak arkalıklı yerli hasır sandalyede rahatladıktan sonra başını saza çevirerek gülümsedi. Bu sırada uzun, seyrek dişleri, donuk pembe diş etleriyle beraber dışarı fırlıyor, dudaklarının kenarından tükürükler sızıyordu.”⁴⁵

Hüseyin Avni yapışkan bir tip olmasıyla birlikte bakışlarıyla herkesi rahatsız eden bir insandır.

⁴⁴ a.g.e., s. 140.

⁴⁵ Sabahattin Ali, “Hanende Melek”, **Yeni Dünya**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 16-17.

“Zaten bu tiksınmesinde Hüseyn Avni'nin suratının pek rolü yoktu. Meleğe asıl korkunç gelen onun yapışkan bir ifade taşıyan hareketleri ve siyah gözlüklerinin arkasında kirli bir paçavra gibi sallanan bakışlarıydı.”⁴⁶

Hüseyn Avni, Hukuk Mahkemesi Azalığından şarhoşluğu sebebiyle çıkarılır ve dava vekilliği yapmaya başlar. Sarhoşluğunun haricinde genç yaşlı demeden tüm kadınlara sarkıntılık yapacak ve yapan kabiliyette sapık ruhlu bir insandır.

“Kahvecinin söylediğine göre bu adam evvelce Hukuk Mahkemesi azasından imiş, sarhoşluğu yüzünden çıkarmışlar, çok az bir tekaüt maaşı alıyor ve üç çocuğu ile karısını dava vekilliği ederek geçindiriyormuş. Hukuk mezunu olmayıp zabıt kâtipliğinden yetiştigi ve işine gücüne karşı hiç alakası olmadığı için yazıhanesine günde birkaç köylüden başka uğrayan olmazmış. Kahveci: “Metelik yoktur herifte, nesine yüz verirsiniz?” diyordu. “Günde iki köylüye iki istida yazıp yarım kâğıt alır, onu da lokantacı Mahir'de rakıya yatırır, evde çoluk çocuk aç beklesin. Yaşından da utanmaz, ak sakalına da bakmaz, yazıhanesine uğrayan altmışlık köylü karılarına saldırır. Dayak yemediği gün yoktur. Şu kahvemize gelen efendilerin hiçbirinin ona yüz verdiğini gördünüz mü? Çamur gibi adamdır!”⁴⁷

Hüseyn Avni, aynı zamanda takıntılı bir tiptir.

“Melek bu kasabaya geleli iki ay olmuştu ve Hüseyn Avni bir gece bile kahveye gelmemezlik etmemişti. Her akşamüzeri, yazıhanede mi olur, lokantada mı olur, bir miktar rakısını içer, daha ikinci kadehte titremeye başlayan adımlarla kahvenin yolunu tutardı.”⁴⁸

Hanende Melek, artık Hüseyn Avni için tam bir saplantı haline gelir. Aracılar vasıtasıyla ona kavuşmak ister.

“Birkaç akşam evvel kemancı vasıtasıyla kadını yazıhanesine davet ettiği halde bu teklifi, patron razı değil diye reddedilmiş, kemancıdan cevap bekleyerek geçirdiği yirmi dört saat, kız isteyip cevap bekleyen delikanlılara taş çıkartacak bir ümit ve yeis

⁴⁶ a.g.e., s. 17.

⁴⁷ a.g.e., s. 17.

⁴⁸ a.g.e., s. 18.

silsilesi halinde geçmişti. İki günden beri sabahtan akşama kadar içiyor ve binbir türlü planlar kuruyordu.”⁴⁹

Hüseyin Avni artık içindeki cinsel dürtülere engel olamaz. Hanende Melek çalıştığı kahveden gündeliğini alıp gidecekken koluna yapışıp ben götüreyim der. Melek kabul etmez. Hüseyin Avni zorluk çıkartır. Bu duruma şahit olan kahveci ve çırakları Avni’yi bir güzel döverler.

“Kahveci ile iki çırağı birkaç adım ilerde, yere eski bir çul gibi yığılmış olan avukatı tekmeliyorlar, kafasına gözüne yumruk vuruyorlardı. Biraz sonra çıraklar çamurlara bulanmış sarhoşu bacaklarından ve kollarından yakalayıp kahvenin önüne, yağmurun altına bıraktılar.”⁵⁰

SÜLEYMAN EFENDİ, Çaydanlık (1938) öyküsünün kahramanı rüşvet suçundan iki buçuk sene ceza almış eski icra memurudur. Evli ve bir çocuğu vardır.

“Onun ötesinde, rüşvet ve irtikâptan iki buçuk seneye mahkûm eski icra memuru Süleyman Efendi yatıyordu. Hastalığı zatürree idi, fakat ihtiyarlığına rağmen tehlikeyi atlatmış görünüyordu.”⁵¹

Süleyman Efendi, yattığı mahkûm koğuşunda her şeye müdahil olan çok geveze bir insandır.

“Odadakilerin içinde Süleyman Efendi'den başka konuşan yok gibiydi.”⁵²

“Fakat Süleyman Efendi, halsizliğine ve nefes almakta çektiği güçlüklerle rağmen bütün gün hiç durmadan söylenirdi.”⁵³

Süleyman Efendi insanları kendi çıkarları için kullanabilen bencil bir insandır. Kendisi gibi hastanenin mahkum koğuşunda yatan köylü Satılmış’ı birkaç bardak çaya hizmetinde kullanır.

“Satılmış... Getir çaydanlığı!.. Satılmış, uzandığı yataktan fırlar, eski ve kocaman hastane terliklerini sıska ve topukları balmumu gibi sararmış ayaklarına geçirir, kızgın sac sobanın üzerinden çaydanlığı ve pencereden çay fincanını alarak

⁴⁹ a.g.e., s. 18.

⁵⁰ a.g.e., s. 21.

⁵¹ Sabahattin Ali, “Çaydanlık”, **Yeni Dünya**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 24”25.

⁵² a.g.e., s. 25.

⁵³ a.g.e., s. 25.

*“Beybaba”nın yanına varırdı. Süleyman Efendi Satılmış'ı, fikrini almaya lüzum görmeden kendisine hizmetçi seçmişti. O kadar salâhiyet ve tabiilikle emirler veriyordu ki, itaat etmemek oğlanın aklından bile geçmiyordu.”*⁵⁴

Süleyman Efendi sağlığı konusunda kendisine yapılan uyarıları dikkate almaz ve bildiğini okur. Hastalıktan hali kalmayacak durumlarda bile olduğunda birkaç bardak çayın rahatlatmasıyla yine lafa söze karışır, herkese akıl verir ve kendisine göre işlerin doğru şeklini anlatır.

*“Satılmış çay bardağını doldurup Süleyman Efendi'ye uzatınca ihtiyar doğrulup sırtını duvara dayar, tepesindeki saçları dökülmüş kocaman başını ağır ağır sallar, ağzına dökülen gür bıyıklarını sıvazlayarak içmeye hazırlanırdı. Onu bu vaziyette gören hemşireler birkaç kere sırtını duvara vermemesini, yorgandan çıkmamasını söyledilerse de o arkalarından istihfaf dolu bir gülüşle baktı ve bildiğini yapmaya devam etti. Çayını içtikten sonra Satılmış'tan çaydanlığı tekrar ister, kopuk kapağı kaldırarak içine bakar, sonra, bir çiftlik bağışlıyormuş kadar ehemmiyetli bir velinimet tavrıyla: “Bunu da sen iç!” diyerek ona bir şeker uzatırdı.”*⁵⁵

*“Çay içini biraz ısıtıp öksürük nöbetlerinin arası uzayınca çenesi büsbütün açılıyordu. Odada herhangi birimiz herhangi bir meseleden bahsedecek olsak derhal lafı yarıda kestiriyor: “O senin bildiğin gibi değil!..” diye kendisi söze başlıyordu. Herkesin bir kusurunu bulur, herkese bir şey, hatta birçok şey öğretmeye kalkardı.”*⁵⁶

Süleyman Efendi hem kendi dikkatsizliği hem hastane koğuşundaki yetersizlikler sebebiyle ölür. Karısı ondan kalan bütün eşyaları gelir alır ama cenazesini almaz.

BERBER YUSUF, Selam (1940) öyküsünde berberlik yapan evli ve üç çocuğu olan kırk yaşındaki öykü kahramanıdır.

“Bizim berber Yusuf'un kızıydı o!” diye ilave etti... Bunu söylerken kaşlarını kaldırdığı için berber Yusuf'un mühim bir adam olduğuna hükmettim. “Kim bu berber

⁵⁴ a.g.e., s. 26.

⁵⁵ a.g.e., s. 26-27.

⁵⁶ a.g.e., s. 27.

Yusuf?” Karşı tarafta, kepenkleri kapalı küçük bir dükkân gösterdi: “Şurada dükkânı vardı!”⁵⁷

Yusuf bir selam uğruna evini, çoluk çocuğunu bırakıp sevdiği kadına gider.

“Kırk yaşında adam aklı başında oturmazsa işte böyle olur” diye başladı. “Üç çocuğunu da gözü görmedi, gül gibi ailesini de gözü görmedi, yirmi beş senedir ekmek yediği dükkânın kapısını çekti gitti.”⁵⁸

İki arkadaş aynı ustadan öğrenirler mesleklerini ve sonrasında ikisi karşılıklı dükkân açarlar.

“Aşağı yukarı bu zanaata beraber başladık. İkimiz de çıraklığımızı Bursa’da yaptık. Elimiz usturaya, makasa yatınca gelip burda birer dükkân açtık. Hamdolsun, geçinip gidiyorduk. Memleketi gâvur aldı, kasabayı yaktı, biz kaçtık, şurda burda süründük, yine geldik, işimize başladık. Hepsi bir varmış, bir yokmuş. İyi gün de, kötü gün de düş gibi geçip gidiyor. Ben evlenmedim, kısmet değilmiş. Artık hovardalık yapacak halimiz de kalmadı. Yusuf evlendi. Şurdan, Büyükköy’den bir Çerkez kızı aldı. Üç tane de çocuğu oldu.”⁵⁹

Normalde Berber Yusuf işinde gücünde kendi evi barkı çoluk çocuğuyla ilgilenirken kasabaya gelen kumpanyadaki bir kız, berberin dükkânına gelip gitmeye başlar.

“Derken iki üç ay evvel buraya bir kumpanya geldi. Kahvenin camlarını kara perdelerle örtüp orada oyunlar vermeye başladı. Bizim gibi adamın orada ne işi var? Yalnız kızlar iki üç günde bir gelip saçlarına maşa vurdururlardı. Allah bereket versin, beş on kuruşları nasip olurdu. Günün birinde baktım, kızlardan biri işini bitirince çekip gideceğine Yusuf’un dükkânında oturup yarenlik ediyor. Allah Allah! dedim. Yusuf’un da konuşacak lafı olur mu ki? Kız da ona söyleyecek ne bulur? Benim gibi biri... Üstelik tepesinde saç da kalmamış. Bir gün, iki gün, kız öğlen demiyor, akşam demiyor, Yusuf’la oturup bakışıyor. Bir gün ne göreyim, Yusuf evden sazını getirmiş.

⁵⁷ Sabahattin Ali, “Selam”, **Yeni Dünya**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 63.

⁵⁸ a.g.e., s. 63.

⁵⁹ a.g.e., s. 64.

Güzel çalardı ha, delikanlılığımızda az mı ahenkler yapmıştık, hovardalıkta az mı saz paralamıştık!”⁶⁰

Arkadaşı gidişatın hiç hayra alamet olmadığını fark edince durum hakkında Berber Yusuf'u uyarır.

“Bir gün Yusuf'u çektim yanıma. Ülen, dedim, ne olacak senin halin? Ne var ki, dedi. Daha ne olsun?.. Güpegündüz koynuna alacak değilsin ya? Halinden utan! Yusuf bir kızardı. Aman, emmioğlu, ağzına aldığın lafa bak. Şart olsun eli elime değmedi. Yarenliğimden hoşlanıyor herhalde... Bir iki de köy deyişi çalıyorum, gülüp: Sağ ol Yusuf Ağa, diyor. O kadar... Böyleleri bize bakar mı?.. Ama bunu derken içi de kan ağlıyordu. Neyse ki umudu yoktu. Ara sıra kız dükkâna uğramayıverirdi. Hani gece oyundan sonra efendiler ahenge götürürlerdi de sabaha kadar kızlara içirip oynatırlardı, ondan. Böyle zamanlarda Yusuf'un hali pek perişan olurdu. Melül melül önüne bakar, sazına dokunur, müşteriye itibar etmezdi. Birinin yüzünü kesiverecek de başına dert alacak diye korkardım. Arada benim dükkâna bir uğrardı. Ne haber senin avrattan deyince: Bırak şu kahpeyi! diye celallanır, amma akşama doğru kız gelince sazını kucağına alıp boynunu bük bük çalardı.”⁶¹

Berber Yusuf, bir gün tatsızlık çıkarır, bunun üzerine kız bir daha dükkâna uğramaz. Birkaç gün sonra kumpanya da kasabadan ayrılır. Aradan biraz zaman geçince Berber Yusuf yavaş yavaş eski haline döner.

“O günden sonra kız bir daha Yusuf'un dükkânına gelmedi. Herhalde rezillikten korktu. Kart adamın sevdalısı tatsız olur, yapışıkça yapışır... Öyle ya!.. Zaten çok da kalmadılar, üç beş, gün sonra çekip Bursa'ya gittiler. Yusuf o geceden sonra kendini bıraktı, adamakıllı zebun oldu. Halinden korkmaya başladım. Kızı para istemeye dükkânın kapısına gelince bir bağırır, yedi mahalleye duyururdu. Kızcağız da, hani şu az evvel buraya gelen, gözünü silip eve kaçardı. Ama çok sürmedi. Beş on günde Yusuf kendine gelir gibi oldu. Bir gün dükkâna uğradı: Bizdeki de akıl mı ya? dedi, öyleleri bize bakar mı? Gönül eğledi gitti... Yalnız dilleri pek hoştu. Dargın kaldığıma yanarım! dedi. Durdu, durdu: Kim bilir şimdi nerededir, kimlere tatlı dil döküyordur? diye içini çekti. Yusuf, aklını başına topla, evine, ailene mukayyet ol, dedim. Allah bilir

⁶⁰ a.g.e., s. 64.

⁶¹ a.g.e., s. 65.

ya, yürekten söylemedim. Biz de gönül hali nedir biliriz. Sevdalıya pent vermesi kolaydır. Gel de sevdayı çekene sor... Ama dediğim gibi, Yusuf kendini çabuk topladı. Çoluğuna çocuğuna bağırılmaz oldu. Kızın lafını etmedi. Bir gün baktım, sazını da evine götürmüş...”⁶²

Yusuf artık tam eski haline döndü derken Kara Hakkı bir gün başka bir şehirde rast geldiği kumpanyadaki kızdan selam getirir. Yusuf’un gönlünde küllenmiş olan sevda ateşi tekrardan kor gibi yanmaya başlar ve Berber Yusuf bir selam uğruna her şeyini bırakıp gider.

“İkide bir Yusuf’un dizine vurup: Yaman adammışsın Yusuf Ağa, karı durdu durdu sana selam etti. Kamyona binip tozun toprağın içinde kaçarken bile kafasını camdan uzatıp, aman Yusuf’a selamımı, unutma! diye bağırıyor, diyordu. Yusuf sesini çıkarmadı. Ben Hakkı’nın tıraşını bitirinceye kadar bir yeryüzüne, bir gökyüzüne bakıp oturdu. Hakkı’nın arkasından, bir söz bile demeden çıktı, dükkânına gidip kepenkleri indirdi, kapıyı kilitledi. Tekrar benim dükkânıma geldi. Anahtarı uzatıp, al Emmioğlu, bu sende kalsın. Selamını aldım, gayri buralarda duramam. Herhalde onu bulmalıyım! dedi. Aman Yusuf, etme Yusuf demeye vakit kalmadan çekti gitti. İşte o gidiş.”⁶³

HÜSEYİN, Yeni Dünya (1942) öyküsünde damadın ağabeyi, düğün sahibi. Düğüne gelen misafirlerle ilgilenir. Hakkında çok fazla ayrıntıya girilmez.

“Düğün sahibi, güveyin büyük kardeşi, dört yana koşup ortalığı idare, misafirlere ikram ediyor, kapıya yakın bir yerde pinekleyip duran ihtiyar bir aşığa: Ne duruyorsun; çalsana! diye sesleniyordu.”⁶⁴

Düğüne Yakup Ağa da katılmıştır. Hüseyin, Yakup Ağa’nın her söylediğini emir kabul eder ve onun söyledikleri karşısında ezilir büzülür.

“Güveyin kardeşi Hüseyin, Yakup Ağa’nın yanına sokularak kulağına eğilmiş, özür dileyen bir sesle mırıldanıyordu: Kusura kalma ağam, şehre ben gidemedim... Düğün telaşesi işte... Bizim oğlanlar da bunu bulup gelmişler, başka yokmuş hani de...”⁶⁵

⁶² a.g.e., s. 65-66.

⁶³ a.g.e., s. 66-67.

⁶⁴ Sabahattin Ali, “Yeni Dünya”, **Yeni Dünya**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 79-80.

⁶⁵ a.g.e, s. 81.

KERİM AĞA, İki Kadın (1942) öyküsünde cimriliği ile göze çarpan üç evlilik yapmış iki evli ihtiyar. Kerim Ağa hastalanmıştır. Kendi kendine bir şeyler yiyip içerek tedavi olmaya çalışır.

“Kerim Ağa iki günden beri yataktan çıkamıyordu. Zaten on beş günden beri ayakta duracak hali yoktu ama tez canlı olduğu için evde oturamıyor, ya kahveye kadar gidip peykenin üstünde bağdaş kurarak sallanıp inliyor yahut da eşeğe binip bağa kadar uzanıyor, henüz koruk halinde bulunan salkımların arasından çürük taneleri, vişne ağaçlarından sararmış yapraklarla kurumuş dalları ayıklıyor, akşamüzeri de, daha yorulmuş, hastalığı daha artmış olarak geriye dönüyordu. Yolda ateş bastığı için gözleri kararıyor, eşeğin üstünde dalıp yuvarlanır gibi oluyor ve hayvanın boynuna sarılıp zor tutunuyordu. Bu sefer bu ishal yakasını bir türlü bırakmamıştı. İlk günler sürgünü keser diye hemen koruk ezip içmiş, faydası olmayınca, bu pahalı zamanda yarım fincan kuru kahveyi koruk suyuyla kararak yemiş, yine bu netameli dertten kurtulamamıştı. Senelerden beri tesirini tecrübe ettiği ilaçların hiçbirisi kar etmiyordu. Buruktur, bağırsakları sıkır diye avuç avuç vişne, beş altı tane ham ekşi elma yedi, ama her tedbir hastalığını daha çok artırdı. Nihayet iki gün evvel: “Karnımın suyunu alır!” diye istemeye istemeye midesine indirdiği leblebilerden sonra aşağısı büsbütün tutmaz oldu. Kahvede altına kaçırıp eve gelince karıları kendisini zorla yatırdılar.”⁶⁶

Kerim Ağa cimrilikte son nokta olmalıdır. Hasta yatağında bile odanın bir köşesinde duran yatakları kadınların ısrarına rağmen bile kullanmaz. Hasta haliyle bile rahatını değil o yatakların ne kadar para ettiğini düşünür.

“Karılarının bütün ısrarına rağmen, kirletirim diye onları serdirmemişti. Şimdi kendisini böyle zar gibi yatakta hapseden pis hastalığa sövüp sayıyordu. Kırk beş seneden beri beraber yaşadığı ilk karısı Hacer: “İki döşek serelim, Kerim Ağa... İhtiyar halinde rahat et... Yün döşekleri kabire beraber mi götüreceksin?” dediği zaman neden razı olmadığına kızar gibi oldu. Fakat bu zamanda böyle bir yatağın otuz kırk liradan aşağı olmadığını düşününce yine kendine hak verdi.”⁶⁷

⁶⁶ Sabahattin Ali, “İki Kadın”, **Yeni Dünya**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 93.

⁶⁷ a.g.e., s. 94.

Kerim Ağa hasta olmasına rağmen paranın ve işlerin idaresini elinden bırakmaz. Neyi nasıl yapacakları konusunda eşlerine emirler verir. Yıllarca çalışmış gün yüzü görmemiş kadınlar hasta yatağında olan kocalarından yine rahat bulamazlar.

“Sesi pek hafif çıktığı halde, karısı Esmâ cevap verdi: Kahveci Rıza Çavuş'un kızı gelmiş, bir sepet vişne istiyor! Kerim Ağa yerinde doğrulmaya çalışarak, kısık sesiyle: Yirmi kuruştan ver! dedi. Aşağıda tekrar konuşmalar oldu, Esmâ bağırdı: On beş kuruş getirmiş! Olmaz, yirmi kuruş! Sonra hızlı hızlı soluyarak: Sepeti getir bakayım! dedi. Esmâ, Rıza Çavuş'un kızının getirdiği sepeti alarak yukarı çıktı. Kerim Ağa sepetin ağzından biraz aşağıdaki bir yeri gösterdi: Buraya kadar doldur da ver dedi”⁶⁸

“Hacer kadın bağdan getirdiği yaprakları yukarı çıkardı, kocasına gösterdi. Kerim Ağa, gözleriyle bir tartıktan sonra: “Yarın kasabaya pazara götür. İki bangonottan aşağıya, verme!” dedi. Sonra. Esmâ'ya döndü: “Aman, pek yandım... Bana ekşi pekmezden bir şerbet yap da gel.” Esmâ aşağıya indi; biraz sonra tekrar yukarı çıkarak: “Testide ekşi pekmez kalmamış, anahtarı ver de dolaptan alayım!” dedi. “Ne de çabuk bitirdiniz? Su yerine mi içersiniz ne? Tatlı pekmezden yap!” “Tatlı pekmez de kalmamış. Anahtarı versene!” “Eliniz kurusun, istemem!” Kadınlar, Kerim Ağa'nın altını temizledikten sonra aşağı indiler.”⁶⁹

Kerim Ağa üç evlilik yapmıştır. İlk karısı ölmüştür.

“Esmâ: Ölü mü ki? dedi. Hacer kuru elleriyle hastanın yorganını örterek cevap verdi: Elbet ölecek... Kaç yaşında ki! Yetmiş var mı? Var olmalı... Beni almadan ölen karısı iki oğul bırakmıştı, biri seferberlikte kaldı, birisi hapiste... Benim ilkim sağ olsaydı, şimdi kırkında olacaktı.” Esmâ bu hesaptan pek bir şey anlamadı, sustu.”⁷⁰

Kerim Ağa hasta yatağından bir daha kalkamaz. Gece yarısı ölür.

“Ortadaki yatakta Kerim Ağa hiç kımıldamadan yatıyordu. Yüzü o kadar beyazdı ki, gaz lambasının ışığı bile bu beyazlığı örtemiyordu. Hele aralık duran gözlerinin akı, loş odada, birer sedef düğme gibi donuk donuk parlıyordu. Seyrek

⁶⁸ a.g.e., s. 94 -95.

⁶⁹ a.g.e., s. 95.

⁷⁰ a.g.e., s. 96.

sakallı çenesi biraz sola ve göğsüne doğru düşmüş, deliklerinden ağarmış kıllar fırlayan burnunun ucu sivrilivermişti.”⁷¹

Kerim Ağa ölünce kadınlar onunla ilgilenmek yerine üstünü başını aramaya başlarlar. Paraları nereye sakladığını bulmaya çalışırlar. Paraları bulamayınca ambardan un yiyecek çıkarıp bir güzel karınlarını doyururlar. Yılların sıkıntısını Kerim Ağa’nın öldüğü gece yiyip içerek geçirirler.

“Kerim Ağa’nın elbiselerinden iki mendil, bir gümüş köstekli bafun saat, on yedi lira kadar da para çıktı.”⁷²

MUSTAFA, Sulfata (1942) öyküsünde eşiyle kaçarak evlenen genç köylü. Yaşadıkları yerden sıtma kapalı karısını tedavi ettirmek için elinden gelen her şeyi yapmaktadır. Karısıyla bir dağ başında toprakla uğraşmaktadır.

“Yüzünün sesinden daha genç olduğunu görüp şaşıtm. Hiç de on yedi on sekizden yukarı göstermiyordu. Kadını işaret ederek: Kardeşin mi? dedim. Başını salladı: “Yok... Ailem!” Gülmeye çalışarak: “Pek erken evlenmişsin!” dedim. “Öyle oldu...”⁷³

Mustafa eşini sıtmayla mücadele doktoruna götürür.

“Şunun haline bak, efendi!..” dedi. “Allah’tan korkmadan bir şeyi yok deyip savdılar!”⁷⁴

Mustafa eşini tedavi ettirmek için çabalayan fedakar bir kocadır. Genç yaşta evlenmiştir. Kendisi yerleşik hayatta olan bir köylüdür.

“Aliye sıtmayı bizim köyde almış. Ben askerdeydim, gelince öğrendim...” Sözüünü kestim: “Kaç yaşındasın?” “İki sene evvel askerden döndüm!” “Ne zamandan beri evlisin?” “Kuram çıkmadan üç ay evvel Aliye bana kaçtıydı. Yaşı küçük diye kasabada nikâh etmediler. Babası da laf dinlemez bir koca yörüktü. Kızını ovalıya vermek istemedi.”⁷⁵

⁷¹ a.g.e., s. 97.

⁷² a.g.e., s. 99.

⁷³⁷³ Sabahattin Ali, “Sulfata”, **Yeni Dünya**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 104.

⁷⁴ a.g.e., s. 105.

⁷⁵ a.g.e., s. 105.

Mustafa karısını tedavi ettirmek için elinden gelen her şeyi yapmaktadır. Fakat tüm kapılar yüzüne kapanmaktadır.

“Dediğini yaptım beyim!” diye acı acı güldü. “Doktora camı götürdüm. Sıtması üstüneyken parmağını delip kanını bulaştırdığımı söyledim. Yerinden kalktı, üstüme yürüdü: ‘Ulan kim bilir hangi sıtmanın kanını aldınız da bana yutturmak istiyorsunuz!.. Benden dalavereyle sulfata koparmaya kalkıyorsun, ha! Çabuk arabayı çek, yoksa şimdi seni polise teslim ederim!’ diye bağırdı. Ak gömlekli hademe de beni kolumdan tuttuğu gibi dışarı attı...” Elindeki camı hızla yere çaldı, kırıklarının üzerine çıplak ayaklarıyla basarak, başka bir tek kelime bile söylemeden ve yüzüne bakmadan yürüdü gitti.”⁷⁶

İSMAİL BABA, Hasan Boğuldu (1942) öyküsünde yazarı obasına davet eden ihtiyar yörük. Öyküde fon karakter durumundadır.

“Edremit pazarına çıra ve bal satmaya geldiği zamanlar ahabap olduğum ve devlet kapısında birkaç ufak işine yardım ettiğim uzun boylu, ak sakallı bir yörük beni davet etmiş: ‘Çadırda yatmayı gözün tutarsa buyur! Taze bal yersin, kana kana acı su (rakı) içersin! demişti.”⁷⁷

VİNÇÇİ İSMAİL (İSMAİL DENİZER), Portakal (1944) öyküsündeki gemi çalışanı Karadenizli vinççi. İstanbul’da yaşayan İsmail’in on beş gün önce erkek çocuğu olmuştur. Tüm sefer boyunca gözünde tütmehtedir.

“Bir saatten beri dümen vardiyası tutan vinççi İsmail, bacakları bir arşın kadar birbirinden ayrı, çıplak ayakları devetabanı gibi sımsıkı güverteye, elleri dümene, gözleri limana yapışmış, hiç kımıldamadan duruyordu.”⁷⁸

“O İstanbul’da, Beşiktaş’ın arka mahallelerinden birinde bıraktığı minimini bir şeyi, on beş gün evvel, bu son sefere çıkacakları gün doğan oğlunu düşünüyordu.”⁷⁹

⁷⁶ a.g.e., s. 109.

⁷⁷ Sabahattin Ali, “Hasan Boğuldu”, **Yeni Dünya**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 110.

⁷⁸ Sabahattin Ali, “Portakal”, **Sırça Köşk**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2021, s. 7

⁷⁹ a.g.e., s. 7.

İsmail okumamıştı. Eşi okuma yazma bilirdi. İsmail aldığı mizah dergilerini eşine okutup dinlemeyi severdi. İsmail doğan çocuğuna rahmetli babasının adını vermiş. Kendi okumadığı için her ne pahasına olursa olsun oğlunu okutacağını düşünürdü.

“Kendisi okumamıştı ama tütünden aldığı karısı “tahsilli” idi. Hem birkaç sene mektebe gitmiş, hem de öteki işçi kızlarla beraber okuyup yazmaya merak sardırılmış. İsmail her seferden dönüşte bir Köroğlu alır, eve gidip yıkandıktan sonra onu karısına uzatır, kendisi mindere kurularak, dinlerdi.”⁸⁰

İsmail’in çalıştığı gemideki kaptan ve diğer çalışanlar gemiye fazla yük alıp haksız kazanç elde ederler. Daha fazla para kazanmak hırsıyla hastalanan tayfanın yerine yenilerini almayan kaptanın bu kararı İsmail’in daha fazla çalışması demektir.

“Konuşarak İsmail'in önünden uzaklaştılar. Delikanlı arkalarından bir göz attı. “İnşallah aradığınız çıkmaz!” diye söylendi. Bugün bu üçüncü vardiyası idi. Hâlbuki onun asıl işi vinççilik olduğu için, gemi bir limandan ayrılınca, öteki limana varıncaya kadar başaltı kamerasında yatıp uyumalıydı. Ama bu sefer tayfalardan üçünü birden sıtma tutmuş, kaptan da İskenderun'da başka tayfa almaya lüzum görmemişti. İsmail bunun suçunu süvaride buluyor, “Birazdan demir atınca geç vincin başına, artık gece yarısına kadar mı, sabaha kadar mı, Vira!.. Mayna!.. Vira!.. Mayna!.. Çek Allah’ın emrini!..” diye homurdanıyordu.”⁸¹

Fazla çalışmayla yorulan İsmail, sinirden İstanbul Türkçesini bırakıp memleketi olan Rize ağzıyla küfürler eder.

“Tayfa İsmail Denizer, yorgunlukla, İstanbullu olan karısından öğrendiği güzel konuşmayı bir yana bırakıp halis Rize şivesiyle etrafına küfürler ediyordu.”⁸²

Kaptan ve diğer çalışanların yaptıkları işi aslında pek bilmeyen İsmail seferin sonunda kendisine verilen payı alarak evin yolunu tutar.

MÜRTECİ YAKUP HOCA, Katil Osman (1945) öyküsünde Balıkesir taraflarında bir tarikat meselesinden dolayı on yıl ceza alan iki evli olduğunu söyleyen kişi. Hapishanede ispiyonculuk yapıp laf taşıdığı için kimse tarafından sevilmez. Laf

⁸⁰ a.g.e., s. 8.

⁸¹ a.g.e., s. 9.

⁸² a.g.e., s. 12.

taşınması kötü bir niyet için değil yanına oturup çay içmek için kişilere karşı kullandığı bahanesidir.

“Mürteci Yakup Hoca yanıma sokuldu, altına demir iskemlelerden birini çekerek: “Nasılsınız bakalım?” diye sordu. Ben onun ne maksatla geldiğini tahmin ettiğim için hemen kahve ocağına seslendim: “Kemal, Hoca'ya bir çay demle.” Zavallı, Balıkesir taraflarında burnunu soktuğu bir tarikat meselesi yüzünden “mürtecidir” diye on sene yemişti. Menemen hadisesinden ürken devlet, böylelerine karşı o sıralarda pek sert davranıyordu. Dışardayken hali vakti yerinde, iki karılı olduğunu söylediği halde, senelerden beri kendisini arayan, soran yoktu. Şunun, bunun yardımı, hapishane müdürünün himayesi, ara sıra yazdığı muskalar sayesinde şöyle böyle geçiniyor, fakat mahpuslar arasında laf taşıdığı, müdüre ispiyonculuk ettiği için, herkesten hakaret görüyordu. Bunları fenalık olsun diye değil, hem çok meraklı, hem de çok geveze olduğu için yaptığını sanıyorum. Çünkü onun nasıl bir an bile yalnız kalmaya dayanamayıp hemen birilerinin yanına sokulduğunu, söylenecek meraklı, mühim bir şey bulup etrafın alakasını kendi üzerine çekmek için, o minimini, bal rengi gözlerini kırıştırarak nasıl kafasını patlatırcasına gayretler sarf ettiğini görmüştüm. Merakla dinleneceğine hükmettikten sonra, babasını ipe gönderecek sırları bile ortaya atmaktan kendini alamazdı. Yaz, kış sırtından çıkarmadığı soluk pembe pardösüsünün eteklerini savura savura bahçenin bir yanından bir yanına koşar, şurda üç kişiden beş laf, burda beş kişiden üç laf alıp vererek gününü doldururdu. Kendisini benimle yarı buçuk hemşeri saydığı için, sık sık yanıma gelir memleketteki tanıdıkların sözünü açar, Balyalı olan ikinci karısından bahseder, en sonunda taze bir çaya fit olur giderdi. Bugün halinde yapma bir ağırlık vardı.”⁸³

“Bu sırada Yakup Hoca, gardiyan Ali Faik'le konuşuyor, onu sorguya çekiyordu. Osman'inkine pek uymayan hikâyesini tamamladıktan sonra gardiyan doğruldu, kahve fincanındaki son yudumu dikerek: “Sen bu masalları bu sefer Koca Reis'e dinletemezsin, başka laflar düşün, hadi bakalım, koğuşa gidelim” dedi.”⁸⁴

AVNİ AKBULUT, Böbrek (1945) öyküsünde İstanbul'a böbrek rahatsızlığının tedavisi için gelen Niğde eski nüfus memuru Avni Akbulut, Kayseri'deki doktorlardan

⁸³ Sabahattin Ali, “Katil Osman”, **Sırça Köşk**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2021, s. 27-28.

⁸⁴ a.g.e., s. 32.

fayda görmemiş, bir doktorun tavsiyesi ile İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da bir otele yerleşir. Kaldığı odada hemşerisi olduğunu söyleyen bir adamla tanışır.

“Onun uyandığını fark eden karşı yataktaki, sakalını sıvazlayarak: “Safa geldiniz, yabancısınız herhalde?” diye sordu. “Safa bulduk, Niğdeliyim.” “Dimeyin! Ben de Borlu'yum.” “Çok güzel, kimlerdensiniz?” Hemen ahbap oluverdiler. Değirmi sakallı sık sık Niğde'ye gidip geldiğini, orada birçok bildikleri olduğunu söyledi. Hatta kızını Niğdeli birine verdiğini anlatırken, “ Nikâh için nüfus kayıtları çıkarttığımda sizi görmüş olacağım, bana hiç yabancı değilsiniz!” diye tanıdık bile çıktı.”⁸⁵

“Lakırdı hastalık ve doktor meselesine dökülünce Avni Akbulut'un da dili açıldı. O da İstanbul'a derdine derman aramaya gelmişti. Üç seneden beri çektiği böbrek sancısından kurtulmak için almadığı ilaç kalmamış, bir yıl önce Kayseri Hastanesi'ne varmış, röntgen yaptırmış, doktor böbrekteki taşı çıkarmadan olmaz, çok büyümüş, ilaçla düşecek gibi değil, demiş, Avni de çoluk çocuğuyla helalleşip bıçağın altına yatmış. Beş altı ay rahat etmiş ama hastalık bu sefer öteki böbrekte tepmiş. Yeniden röntgen yaptırınca, sağ böbrekte hem de iki taş birden görmüşler. Artık Kayseri doktorlarına inanamaz olmuş, İstanbul'a gelmiş.”⁸⁶

“Uzatmayalım, bizim hükümet doktoru buradaki hocasına mektup verdi, git kendini göster, lüzum ise o seni ameliyat da eder, hastalığı kökünden alır, dedi. Biz de evimizin nafakasını kestik, buraya geldik. Ne yaparsın, can her şeyden üstün. Bu gideceğim doktor da profesörmüş.”⁸⁷

Oda arkadaşı Avni Akbulut'u konuşmalarıyla etkilemiş bir an için onun için kurtarıcı gibi olur.

“Bir parça kendini toparlamaya çalışan Avni, acele bir yardım bekler gibi iki elini birden uzatarak: Kurbanın olayım, bildiğin bir insanıyetli doktor var mı? Hani şu böbrek işinden de anlayan bir doktor.”⁸⁸

“Avni Akbulut bir taraftan: “Hastalığın ve tedavinin fantaziyesi nasıl oluyor acaba?” diye düşünürken, bir taraftan da cebindeki paranın hesabını yaptı. Öyle görüldüğü kadar da meteliksiz değildi. Nüfus memurluğunu bıraktıktan sonra elindeki

⁸⁵ Sabahattin Ali, “Böbrek”, **Sırça Köşk**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2021, s. 36.

⁸⁶ a.g.e., s. 37.

⁸⁷ a.g.e., s. 37.

⁸⁸ a.g.e., s. 39.

bir bağ, bir de elma bahçesi ile gül gibi geçiniyor, ikisi de evli olan büyük oğullarının yardımı ile küçük oğlu Süleyman'ı ve bir tanecik kızı Feride'yi ortaokula gönderiyordu. Hastalığı için Niğde ve Kayseri'de ettiği masrafların topu yüz lirayı bulmazdı. Ama şimdi İstanbul'a bu derdi kökünden aldırma için gelirken ihtiyatlı davranmış, yol parasından ayrı cebine altı yüz liracık koymuştu. Yanındakine: “Yüz elli liram var, yol parası ile otel parası da içinde!” dedi.”⁸⁹

Niğde eski nüfus memuru Avni Akbulut kaldığı oteldeki oda arkadaşı işlerinde yardımcı olacağını söyleyerek onu dolandırır.

“Bu gidip gelmeler üç hafta kadar sürdükten ve Avni Akbulut, hemşerilerden tedarik ettim diye diye cebindeki paranın dört yüz liradan fazlasını doktor vizitelerine, tahlillere, filmlere ve ilaçlara yatırdıktan sonra, bir gün Borlu hayır sahibi ortadan kayboldu. Otel kâtibine sorunca, “Nüfus kâğıdını alıp gitti” yollu kısa bir cevapla karşılaştı. Bir on lirayı daha gözden çıkarıp tekrar başvurduğu Doktor İrfan, yüzünde o korkunç can sıkıntısı ifadesiyle, ilaçlara devam etmesini ve birkaç ay sonra bir daha gelmesini söyledi. Nasıl bir tuzağa düştüğünü yavaş yavaş anlayan Avni, büsbütün halsiz ve perişan, yatağına uzanıp düşüncelere daldı: “Ülen Allah'ın sersem kulu, nasıl oldu da basiretin bağlandı? Borlu'nun kır sakalına mı kandın, tatlı diline mi? Sen böyle dolaplara girecek adam mıydın!”⁹⁰

Dolandırılan Avni Akbulut hem parasını hem de geçen sürede sağlığını daha da çok kaybeder. Ve iş döner dolaşır kayseri'deki doktorun tavsiye ettiği hocaya döner. Niğde de kalan bağ bahçede satılır. Avni Akbulut tekrar ameliyat olur.

“Niğde'ye tekrar acele telgraflar çekildi, satılan bağın parası bu sefer yirmi günde geldi. İkinci ameliyat için Avni'yi masaya yatırdıkları zaman, eski nüfus memuru bir deri bir kemik kalmıştı. Gözleri bir şey seçemiyor, kulakları uğulduyor, sesi fısıltı halinde çıkıyordu. Yüzüne maskeyi koydukları zaman bu uykudan bir daha uyanamayacağını sanıyor, ama buna o kadar üzülüyordu.”⁹¹

Avni Akbulut tedavi olmak için bütün varını yoğunu harcar buna rağmen profesörün yaptığı ameliyatta eksik olur. Taşın biri içeride unutulur. Tekrar ameliyat

⁸⁹ a.g.e., s. 40.

⁹⁰ a.g.e., s. 42.

⁹¹ a.g.e., s. 49.

ve böbreğin biri gider. Artık özel hastaneye verecek parası da kalmamıştır. Hayattan beklentisi kalmayan Avni Akbulut artık doktorların söylediği hiçbir şeyi önemsemez.

*“Yok doktor” dedi, “beni bu halimle sokağa atamazsın. Gayrı sattırıp parasını getirtecek bağ, bahçe kalmadı ama gene de beni bu halimde sokağa atamazsın. Ben bu halimde memlekete dönecek olursam, bana sokadaki itler bile güler. Ya bu yara kapanır, dermanım yerine gelir, yürüye yürüye trene giderim, ya bu karyolada ölürüm.”*⁹²

HASTA KADININ KOCASI, Böbrek (1945) öyküsünde hastanede yatan kadının kocası fon karakter olarak yer almaktadır.

*“İki hademe, yukardaki nisaiye koğuşundan sedye ile indirdikleri hasta kadını tekrar alıp götürdüler. Kocasını asistanlara ve talebeye sokularak, “inzarı vahim” tabirinin ne demek olduğunu öğrenmeye çalışıyor, fakat hepsinden kaçamaklı cevaplar alınca telaşı büsbütün artıyordu. Nihayet profesöre başvurdu. “Ölecek mi!” Öteki, gözlüklerinin arkasında kaybolan gözlerini karşısındakine dikerek yumuşak bir sesle: “Biz doktorlar hiçbir hastadan ümidi kesmeyiz efendim!” dedi. Hasta kadının kocası, bu cevabın derinliğini kavramak istiyormuş gibi düşünceli ve şaşkın, dışarı çıktı.”*⁹³

İBRAHİM, Cankurtaran (1947) öyküsünde çiftçilikle uğraşan yeni evli bir köylüdür. Tarladan dönünce evinin önündeki kalabalığı görür. Karısı doğum yapmaktadır.

*“İbrahim akşam karanlığında harmandan gelip öküzleri dama koyarken, evin önünde bir sürü çocuğun toplandığını gördü. Damın kapısını örtmeden eve koştu, fakat kadınlar bırakmadılar.”*⁹⁴

Makbule yenge “ Bu erkek işi değil” diye İbrahim’i yaklaştırmaz. Sonra kendi kendine şöyle mırıldanır:

⁹² a.g.e., s. 51.

⁹³ a.g.e., s. 44.

⁹⁴ Sabahattin Ali, “Cankurtaran”, **Sırça Köşk**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2021, s. 82.

“On beş yaşında, parmak kadar kızı kaçırdın, aldın... Allah’ın emriymiş... Amma senesine varmadan gebe komanın sırası mıydı? Hadi sen de var Köprüköy’e de ebeyi al gel... Bizim oğlan gitti ama belki onun sözüyle gelmez.”⁹⁵

İbrahim ebe kadına giderken onun da gelmekte olduğunu görür ve beraberce yürürler. Bu sırada İbrahim Asiye ile evlenme hikâyesini düşünür.

“İbrahim hiç konuşmadan, kadının biraz ilerisinden yürüyordu. Yüzü hep kırmızıydı. Daha on dokuzunu bile tamamlamadığı için, askerliğini bitirip dönen ve köye ilk vardıkları akşam kafayı çekip kavga çıkaran öbür köylü delikanlılarının pişkinliği henüz onda yoktu. Geçen yıl Asiye’yi nasıl kaçırdığına bile şimdi düşündükçe şaşıyordu. Daha çok Asiye ona asılmıştı ama “karı sözüne uyup bir halt işledim!” dememek için bunu aklına getirmek istemiyordu. Babası, İbrahim küçükken rahmetlik olmuş, anası da bir sene evvel ölünce, kendini pek yalnız hissetmişti. Üç beş dönüm tarlada birlikte çalışacak, bulgur aşını birlikte yiyecek, sabahları ineği sağıp yoğurt çalacak biri lazımdı. Tam bu sıralarda komşuları Kara Halillerin öksüzü Asiye de, gelip geçtiğinde ona güler olmuştu. İstemeye kalksa, dü nyanın masrafı. “Kaçırıvereyim gitsin!” dedi; öyle de yaptı.”⁹⁶

Ebeler, Asiye’yi doğurmaktan başarılı olamazlar ve İbrahim’e karısına şehre, hastahane’ye götürmesini söylerler.

İbrahim doğum için karısını şehre götürür. Devlet hastanesinde doğum doktoru olmayınca karısını özel hastaneye götürür. Özel hastahaneye verecek parası olmayınca öküzlerini ve kağnısını satar. Ele geçen para hastahane parasına yetmez ve senet yaparlar. Birkaç defa hastahane parasını ödeyemediği için rehin tutulan karısını kaçırmaya çalışır fakat başarılı olamaz. Son bir kez doktorla görüşmeye giden İbrahim, karısını alamayınca onu orada bırakarak köyüne döner.

“Ertesi gün İbrahim erken erken doğumevine geldi. Doktorun karşısına dikildi. O zamana kadar kendisinde hiç görülmeyen bir tavırla: “Doktor Bey” dedi, “harmanım yüzüstü kaldı, evim perişan oldu. Sen bizim karıyı veriyon mu, vermiyon mu?” Onun bu halinden kuşkulanan; fakat renk vermek istemeyen Cankurtaran, önündeki bazı kâğıtları karıştırarak, başını kaldırmadan: “İki yüz elli lira getirir,

⁹⁵ a.g.e., s. 82.

⁹⁶ a.g.e., s. 83.

karını alırsın! Fazla istemeyeceğim” dedi. “Yani sen şimdi Asiye’yi vermiyon mu?” Cankurtaran daha yumuşak bir sesle: “Söyledim ya kardeşim, parayı getirmeden veremem!” Al öyleyse senin olsun. Köyde karı yok değil a! Hayrını gör!” Kapıyı vurduğu gibi çıktı. İki adım ötede, duvarın dibine sinmiş bekleyen Asiye’yi görmeden merdivenlerden indi gitti.”⁹⁷

Sabahattin Ali hikâyelerinde erkek kahramanlarını sayı olarak çok fazla medeni hali evli olarak seçmemiştir. Bu evli kahramanlar parası kazanıp evini geçindiren karakterlerdir. Erkek kahramanlar eşlerini yakın çevresinden seçmişlerdir. Hikâyelerde evli kahramanların eşlerinden ve ev hayatlarında çok fazla bahsedilmemiştir.

2. Bekâr Erkekler

Sabahattin Ali öykülerinde evli ve bekâr erkekler hemen hemen bir birine denk sayıdadır. Erkeklerin bekâr veya evli olmaları aslında onlara pek farklı bir konum kazandırmamakla birlikte öykülerde bekâr erkeklerin sevdiklerine duydukları büyük aşk ya da bekârlığın doğal bir sonucu olarak karşı cinse duydukları cinsel arzular ve iş hayatında geçim sıkıntısının genç yaşlarda onları nasıl etkilediği gibi konular anlatılır. Bekâr erkekler birçok hikâyede eğlence mekânlarında eğlenen fon karakterler olarak karşımıza çıkar.

Değirmen (1929) öyküsünde Atmaca, genç, yakışıklı, eğitim görmüş yağız bir çingene delikanlısıdır. Atmaca, kendisi istemese de köylü şehirli fakir zengin birçok genç kızın kalbini çalmıştır. Kimseye yüz vermeyen bu delikanlı Edremit taraflarında konakladıkları bir yerdeki değirmencinin tek kolu olmayan kızına âşık olur. Kız, Atmaca’yla aralarında olmayan kolun her zaman saadetleri açısından bir sıkıntı olacağını düşünür ve bu aşka istemese de sıcak bakamaz. Aşk karşısında her türlü fedakârlığı yapacağını gösteren Atmaca, değirmenin hırçın çarklarına kolunu sokup kopartır. Artık sevdiğiyle arasında bir engel kalmamıştır.

Kurtarılamayan Şaheser (1929) öyküsünde âşık olduğu kızın istediği gibi bir şaheser yazabilmek için dağ, bayır, dere, tepe, deniz, orman ve köy köy, şehir şehir, ülke ülke gezen mükemmele ulaşmak için yıllarını bu uğurda harcayan genç bir şair

⁹⁷ a.g.e., s. 90-91.

anlatılır. Her denemede sevgilisi daha güzelini ister sevdiğinin beğenisini kazanmak için bıkmadan usanmadan şaheser için çalışır.

Hasan boğuldu (1942) öyküsünde bir yörük kızına âşık olan Hasan, Zeytinli Ovası'nda yaşayan bir bahçıvandır. İkisi de birbirini sever fakat yaşam koşulları farklı olan gençlerin birleşmesi pek mümkün gözükmez. Hasan'ın köyde de yaşabileceğini göstermek için sırtında yükle hiç durmadan obaya çıkması istenir. Sevdiği için her şeyinden vazgeçen Hasan bu şartı kabul eder ve çıktığı zorlu yolculuğu tamamlayamaz.

Bir Cinayetin Sebebi (1927) öyküsünde Hüsameddin yeni mezun olmuş ve Anadolu'ya tayini çıkmış bir gençtir. Sevdiği kız izlemeye gittiği cinayet duruşmalarında sanıkları ilgiyle izlemesinden bir sonuç çıkaran Hüsameddin, yaptığı her şeye karşı kızın kendisine olumlu cevap vermemesi üzerine sırf kızın dikkatini çekip kendisine hayran hayran baktığının hayalini kurarak sebepsiz bir cinayet işler.

Köstence Güzellik Kraliçesi (1936) öyküsünde Gravila iyi eğitim almış bir gençtir. Bir eğlencede tanıştığı Marina ile bir süre beraber olur. Eğitim için gider ve kızdan ayrılır. Aradan geçen zamanda kızı unuttuğunu onun da kendisini unuttuğunu düşünür. Fakat işler öyle olmaz uzun bir aradan sonra bir eğlence mekânında tekrar karşılaştığı Marina'ya delice âşık olduğunu anlar, onu kazanmak hem de kendini affettirmek için onun peşinden şehir şehir dolaşır.

Bir Gemici Hikâyesi (1930) öyküsünde babasının ölümüyle evin geçimi kendi üzerine kalan genç, bir geminin kazan dairesinde ağır şartlarda çalışır. Bu işin bir geleceği de yoktur. Zor şartlar kısa sürede birçok hastalığa davetiye çıkarmaktadır. Kekemeliğinden dolayı okuyamamış ve kendine uygun bir iş de bulamamıştır. Gemideki zor çalışma şartlarına bir de kötü yemekler eklenince genç ateşçi diğer çalışanlarla birlikte kaptana karşı ayaklanırlar. Genç ateşçi işinden olsa da hakkını aramayı öğrenmiştir. *“Sabahattin Ali, başta da yazdığım gibi toplumdaki adaletsizliğe ve eşitsizliğe ayna olmaya, işçilerin hak ettiklerini alamadıklarını ve hep ezilen taraf olduklarını göstermeye çalışmıştır. (s.67)”*⁹⁸

⁹⁸ Büşra Cemal, Celil Memmedkuluzade'nin ve Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde sosyal eleştiri, Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.

Kamyon (1935) öyküsünün kahramanı genç köylü orta Anadolu'nun kıraç topraklarında yetiştirdiği mahsuller para etmeyip geçim sıkıntısını her yönüyle hissedince babasından izin alarak İzmir'e çalışmaya gitmek için yola çıkar. Arabaya verecek parası yoktur. Bir arkadaşının tavsiyesi üzerine arabaya binince peşin alınan parayı verip İzmir'e yaklaştıkları zaman arabadan atlamamanın planlarını yapar. Olabilecek tüm ihtimalleri düşünür parayı ödeyememenin utancının yanında jandarmaya verilirse yiyeceği dayağı ve hapsi bile düşünür. Yaklaştıklarını düşündüğü bir noktada araba yavaşlar bir anlık heyecanla arabadan atlar ve yol kenarındaki uçurumdan yuvarlanarak kaybolur. 50 kuruşluk yol parasını verememek genç delikanlının hayatına mal olmuş

Bir Delikanlının Hikâyesi (1930) öyküsünde bekâr delikanlı okuyan, kitaplarla dost birisidir. Gazetede gördüğü çorap reklamının etkisiyle cinsel arzuları kabarıp bir kadın bulmak için kendisini sokağa atar. Sabahattin Ali'nin bekâr erkeklerinin bir kısmını cinsel duygularıyla ön plana çıkardığı en belirgin öyküsüdür.

Kazlar (1933) öyküsünde Seyit'in karısı mektup okutmak için bekâr öğretmenin evine gider. Genç Öğretmen kadının boynuna bakmakla cinsel dürtüleri kabarıp. Kadını baştan aşağı süzer.

Şimdi bekâr erkekleri teker teker ele alacağız.

ATMACA, Değirmen (1929) öyküsünün bekâr kahramanı yakışıklı, hal ve tavırlarıyla dikkat çeken eğitimli, klarnet çalan bir çingene delikanlısıdır.

“Sen bu Atmaca gibisine daha rastlamamışsındır. Bir kere heybetli delikanlıydı: Yağız derisi, yüzüne delice dökülen simsiyah saçları ve koyu gözleri... Sonra burnu... Uzun, sivri, ucu biraz aşağı kıvrık burnu... Bunun için biz ona Atmaca derdik... Baş, geniş omuzlarının üstünde bir Arap atındaki gibi dik dururdu ve bir Arap atı ondan daha çevik değildi... Bütün çergilerde onun cesareti, onun güzelliği, onun çalgısı söylenirdi. Başka Çingene'ler gibi çalmazdı o, adaşım: Bir kere nota bilirdi. Şehir mektebini okumuş, bitirmişti; sonra içliydi... Sanırdın ki, klarneti çalarken, havayı ciğerlerinden değil, doğrudan doğruya yüreğinden veriyor. Geceleri tek başına bir ağacın dibine çekilirdi. Biz de çadırların önüne çıkıp yüzükoyun yatar, çenemizi toprağa dayayarak onu dinlerdik. Hiçbir sevgilisi yoktu. Ne geçtiğimiz Türkmen köylerindeki al yanaklı güzeller, ne de ince dudaklı Çingene kızları onun bakışlarını bir andan fazla üzerlerinde alıkoyabilirlerdi... Hâlbuki çalgı çalarken büyük gözlerde

“oradaki kıvılcımları söndürmek ister gibi” bir nem belirlediğini, esmer yanaklarında “bir ateşe rast gelmiş gibi derhal kuruyan” birkaç ufak damlacığın yuvarlanmak istediğini görmüştük. Çok konuşmaz, konuştuğu zaman da içindekilerden bize bir şey sezdirmezdi. Neler hisseder, neler düşünürdü? Onu bu dünyaya bağlayan şey neydi? Hiçbirimiz bilmezdik. Acaba birisini sevdiği için mi, yoksa hiç kimseyi seveyemediği için mi, bu kadar yanık, bu kadar derinden çalışıyordu?.. Ara sıra uzun müddet kaybolur, başka çergilerde dolaştığı, şehirlere inip büyük beylerin meclisine girdiği söylenirdi. Kasabadaki efendiler ona akran muamelesi ederlerdi, fakat o davarlardan bizimle beraber koyun uğrular, düğünlerde bizimle beraber çalgı çalardı.”⁹⁹

Peşinden koşan, önüne her türlü imkânı sunan varlıklı aile kızlarına bile bakmayan Atmaca, Edremit taraflarında çerginin yerleştiği köyün değirmeninin yaşlı değirmencisinin sakat kızına âşık olur. Göz görüp gönül sevdiği zaman olumsuz olan hiçbir şeyin anlamı yoktur.

“Sözü kısa keselim adaşım, bizim mağrur ve insafsız Atmacamız, değirmencinin bu sakat kızına vuruldu. Tavuslara, sülünlere bakmaya tenezzül etmeyen yabani kuş, kanadı kırık bir çulluğun, şikâri (avı) oldu.”¹⁰⁰

“Normalde de insanlarla pek konuşmayan atmaca daha çok içine kapanır, aşkın yakıcı gücü onu tamamen sarar tüm derdini klarnetiyle anlatır.

Atmaca hiç kimseyle konuşmuyor, düğünlere gitmiyor, zeytinlerin altında tek başına çalışıyordu. Ama geceleri çınarın altında adamakıllı coşar, gözlerini kıza diker, üfler, üflerdi...”¹⁰¹

Atmaca’nın bu halini bilip onu konuşturacak onu çözecek olan güngörmüş çeribaşıdır.

“Onu seviyorum, ne yapacağımı da hiç düşünmedim. Sen benim sevmemin nasıl olacağını bilirsin... Ben ki, arkamdan uşaklarını koşturan konak sahibi hanımlara başımı çevirmedi; yedi köye hükmeden eşraf bana gelip: ‘Kızım senin için yataklara düştü, Çingene olduğunu unutup seni evlat gibi sineme basacağım, yalnız gel, gel de

⁹⁹ Sabahattin Ali, “Değirmen”, **Değirmen**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 16-17.

¹⁰⁰ a.g.e., s. 18.

¹⁰¹ a.g.e., s. 18.

kızımızı kurtar!..'diye yalvardılar da, gene cevap vermeden yoluma gittim; işte şimdi bu bir kolu olmayan kızı seviyorum. ”¹⁰²

Değirmencinin kızı sakat halinin tüm olumsuzluklarını düşünüp Atmaca'ya verdiği gönlünü tamamen ona kaptırmak istemez çünkü sakatlığının bir zaman sonra sorun olacağı düşüncesindedir. Kızın düşüncelerini bir şekilde Atmaca da doğru bulmaktadır.

“Düşünüyorum, birleşirsek bu ikimiz için de sahiden azap olacak. Aramızda anlaşılmaz, boğucu bir havanın dolaştığını hissedeceğiz. Eğer o bana açılmaz, bana naz edemez, bana içinden geldiği gibi sarılamazsa, gözleri her zaman: 'Ne diye gençliğini benim için nara yaktın, sana yazık değil mi?' demek isterse, ben ne yaparım? Her sözümden, her tavrımdan alınır; kızsam ona dokunur, sevsem ona acıyormuş gibi gelir, kucaklasam boş olan kolunun yerinde bir sızı duyar ve bunlar hep böyle sürüp gider... Ne yapacağımı, bu halin beni nereye götüreceğini sorma, bende artık kuvvet yok, akıl yok, düşünce yok, yalnız aşk var. Mavzer kurşunu gibi çarptığını yere seren bir aşk... Senin Atmacan artık kanatlarını kımıldatacak halde değil!.. ”¹⁰³

Atmaca sevdasıyla alakalı bütün planı kurgular. Çeribaşına değirmende ahenk yapacağını ve her şeyi ayarladığını söyler. O akşam Atmaca'nın çaldıkları bir başka güzeldir. Gönlünden kopan nağmeler değirmenin homurtuları ve dışardaki fırtınanın uğultuları ile karışır. Gönlünün son ahlarını da çalan atmaca bir anda ayağa kalkar, değirmencinin kızına uzun uzun baktıktan sonra değirmenin çarklarının ve kayışlarının döndükleri köşeye doğru koşar. Orada olan herkes donup kalır. Atmaca yerinden fırlayan ve iş iştenden geçti demek isteyen gözlerle gelir ve oradakilerin ayaklarının önüne yıkılır. Sağ kolu yerinde değildir.

Atmaca sevdiğinde olmayan sağ kolu kendisine fazlalık ve sevdasına da engel gördüğü için sevdiğinin yoluna feda etmiştir.

GENÇ ŞAİR, Kurtarılamayan Şaheser (1929) öyküsünde âşık olduğu kızın istediği gibi bir şaheser yazabilmek için dağ, bayır, dere, tepe, deniz, orman ve köy

¹⁰² a.g.e., s. 19.

¹⁰³ a.g.e., s. 20.

köy, şehir şehir, ülke ülke gezen mükemmele ulaşmak için yıllarını bu uğurda harcayan genç bir şairdir

Sevdiği kızın uğruna meşhur şair ve yazarları kıskandıracak onların yazdıklarını geride bırakacak eserler ortaya çıkarmak için çöllerden denizlere, dağlardan tepelere, şehirlerden köylere dolaşan genç şair, yılların sonunda istediğine kavuşur. Şairin fiziki özellikleri çok sınırlı olarak belirtilmiştir.

“Gözlerinde, erimiş bir madenin oynak parlaklığı ve yanık yüzünde bir ekmek kabuğunun kırmızımtırak donukluğu vardı.”¹⁰⁴

Yazdığı ilk eserde sevdiğinin istediği güzellikte esere ulaştığını sanır ama bu çok mümkün olmamıştır.

“Artık hiç kimse benden yüksek değildir; Homeros veya başkası! Ben bunlara da tepeden bakıyorum. Ve sevgilim benden daha iyi yazarları gösteremeyecek. Ancak herkesten yüksek şeyler yaratırsam beni seveceğini söylemişti. İşte, benden evvel gelenlerin ve benden sonra gelecek olanların yetişemeyecekleri yükseklığe çıktım. Ve yalnız kendisi için yazdığım bu kitabı ona verdiğim zaman o da benim için sakladığı kalbini verecek”¹⁰⁵

“Tam sekiz sene evveldi ve o zaman genç şairin şakaklarında şimdiki gibi beyaz teller, gözlerinin kenarlarında yorgunluk çizgileri yoktu. Yüzünün derisi beyaz bir güle, dudakları kırmızı bir güle benzerdi. Ve memleketin kadınları onun şiirlerini sonsuz bir baygınlık ve şehvetle okurlardı. Bu esnada gözlerinin önüne mısraları gibi tatlı ve ince endamıyla genç şair gelirdi.”¹⁰⁶

Genç şairin yazdığı mısralardan etkilenip ona âşık olan birçok kadın varken şairin yazdıklarıyla alay eden sevdiği onun daha mükemmele ulaşmasını ister.

“Fakat güzelliğinin derecesi insan güzelliği hudutlarını aşan bir genç kız vardı ki bunlara istihfafla (alay) dudaklarını bükmek acayıpliğinde bulunuyordu. Ve genç şair, yazıları karşısında kendinden geçmeyen bu fevkalade kızı seviyordu...”¹⁰⁷

¹⁰⁴ Sabahattin Ali, “Kurtarılamayan Şaheser”, **Değirmen**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 24.

¹⁰⁵ a.g.e., s. 24-25.

¹⁰⁶ a.g.e., s. 25.

¹⁰⁷ a.g.e., s. 25.

“Ve genç şair altı ay memleketin bütün şehirlerini dolaştı ve orada ağlayanları ve gülenleri gördü.”¹⁰⁸

En sonunda istediğine ulaşan genç şair edindiği tecrübelerle şaheserine ulaşır fakat artık gözü sevdiğini görmez. Uzun uğraşlar sonucu ortaya çıkan eser şairle birlikte yokluğun ve ölümün kollarında yol alır.

BİR DELİKANLI, Bir Delikanlının Hikâyesi (1930) öyküsünde bekâr delikanlı okuyan, kitaplarla dost birisidir.

Bekâr odasında yalnız yaşayan ve kendisini hakkında ayrıntılı bilgi verilmeyen bekâr delikanlının cinsel dürtüleri, şehvet duygusu tavan yapmış durumdadır.

“Odamda beni kitaplarım bekler. Bu yegâne tesellidir. Her eşyasını ayrı ayrı ve gayet iyi tanıdığım bu odada yalnız onlar her zaman için yeni bir koku taşırlar. Her zaman söyleyecek birçok lafları vardır. Mesela, masanın kenarındaki ucu kırık mermer tütün tablasını belki yüz defa üstten, alttan, sağdan, soldan tetkik etmiş, elime alarak saatlerce kırık yerdeki ince damarları ve pürüzleri seyretmişimdir. O, bana artık kendi sesim kadar bildiktir. Hâlbuki en çok okuduğum bir kitabın en çok okuduğum bir satırı bile bana bazen başka şeyler söyleyebilir. Yalnız onların böyle en mahrem taraflarını bile görebilmek için uzun bir beraberlik lazımdır. Kitaplar yeni tanıdıklarına karşı çok ketum olurlar. Bir kere de onlarla laubali oldunuz mu size malik oldukları her şeyi verirler ve onlar bizim isteyebileceğimiz her şeye fazlasıyla maliktirler. Kitapları bir kadın gibi sevenler, yalnız bekâr odalarının azabını daha az duyarlar. Elllerinde bir kitapla beraber yattıkları, başuçlarındaki lambayı yaktıkları zaman, bahtiyar bir evlilik hayatının daima tekrar edilen saadetini hissederler: Kitaplarla zıfafa girmesini bilen adam, beşerliğinden kurtulmaya başlamıştır. Ve biz daima, daima beşeriz.”¹⁰⁹

Bekâr olmasının yanında bir kadınla duygusal bir birlikteliği de yoktur. Bu durumun sıkıntısını yaşamakta ve kadınların ona ilgisizliğini açıkça dile getirmekten de kaçınmamaktadır.

¹⁰⁸ a.g.e., s. 29.

¹⁰⁹ Sabahattin Ali, “Bir Delikanlının Hikâyesi”, **Değirmen**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010 , s. 65-66.

*“Kadını hiçbir zaman inkâr etmedim. Hatta geceleri beni odama o kadar karışık bir halde yollayan, ekseriye bir kadın muvaffakiyetsizliğidir. Ve ben, bilmiyorum neden, hiçbir kadından aşk iltifatı görmüş değilimdir. Kadınlar benden hoşlanıyorlar, fakat beni sevmiyorlar. Ben onlarda herhalde ya pek çocuk; ya pek ukala bir tesir yapıyorum.”*¹¹⁰

Delikanlının en zayıf noktası kadınlardır. Ve bir kadın bu delikanlıya her şeyi yaptırabilir.

*“Bütün bunlara rağmen kadın gene benim en zayıf tarafımdır. Fena bir zamanımda bana her haltı ettirebilir. Kadın benim etimin, kemiğimin, kanımın ve muhayyilemin müthiş bir ihtiyacıdır. Buna mağlup olmak bir hayvanlık, bunu inkâr etmek daha büyük bir hayvanlıktır. Onlarla beraber olduğum zaman donuk, ihtirassız, adeta cinsi hislerimden uzaklaşmış bir adam oluyorum. Ve kadın muvaffakiyetsizliklerimin en büyük sebebi de, zannediyorum ki, budur.”*¹¹¹

Delikanlının aslında kafasında çizdiği bir kadın profili de yoktur. Onun için sadece kadın olması yeterlidir.

*“İliklerimin içinden bile “Kadın!” diye bağırın sesler işitirim. Ve o zaman benim için yalnız bir tek kadın vardır. Yani, bütün kadınlar benim için birdir. O zaman genç, ihtiyar, güzel, çirkin, herhalde bir kadına malik olmak, benim için su içmek gibi bir şeydir. Hatta bu ihtiyacın derece ve şiddetini anlamak için muhayyilemde kabaran kadın hayallerini gittikçe çirkinleştirir, kötüleştiririm. Nihayet öyle bir an olur ki, bu hayal pis ve korkunç bir acuzeye kadar iner. Ve ben, ben onu da isterim. Böyle zamanlarımda kadınları yalnız bir tek hissimle severim, hatta anamı bile... Her gelişinde boğmaya mecbur olduğum bu hislere gitgide daha çok esir oluyorum.”*¹¹²

Delikanlının arzuları onu o kadar esir alır ki haftalık bir mecmuadaki çorap reklamı artık şehvet duygusunu tavan yaptırır ve düşünceden eyleme geçirir. Her şeyi göze almış bir sapık bakış açısıyla kendini sokağa atar. Gördüğü ilk kadına saldırmaya hazır bir avcı hayvan gibidir.

¹¹⁰ a.g.e., s. 66.

¹¹¹ a.g.e., s. 66.

¹¹² a.g.e., s. 66-67.

“Dudaklarının kenarlarındaki buruşukluklara, pişkin gülüşüne rağmen, on altı yaşlarından hiç de fazla görünmüyordu. Bulunduğumuz yer bir köşe başıydı ve sağımızda loş ve kimsesiz bir sokak uzanıyordu. Kolundan tuttum, o tarafa doğru çektim. Mukavemet edecek oldu; gözlerimi yumdum ve başımla gelmesini işaret ettim. Şaşırmış gibiydi. “Olmaz!” diye kolunu çekiyor, fakat sahiden vazgeçeceğimden korkarak, cesaret vermek isteyen bir gülüşle yüzüme bakıyordu. Bundan istifade etmek için kolumu gevşettim. O zaman biraz yaklaşarak sordu: “Evin uzakta mı?” “Hayır, şurada!..” diye cevap verdim. Kendisini serbest bıraktım ve yan yana yürümeye başladık.”¹¹³

Delikanlı isteğine bir an önce ulaşmanın hayalinde artık kendine hakim olamaz. Aklı ve iradesiyle değil cinsel dürtüleriyle hareket eder.

“Fakat içeriye girince hiç beklemediğim, çok tuhaf birtakım vakalar cereyan etti. Hatta o akşamdan sonra uzun müddet kendimi toplayamadım, acayip bir hava içinde yaşadım, bütün bunlar sırasıyla aşağıdaki şekilde oldu: Odadan içeri girip kapıyı kapayınca, hiçbir şey söylemeden, hatta yüz yüze bile bakışmadan, derhal kendisini yakaladım; yarı kucagımda ve yarı sürükleyerek duvar kenarındaki kanepeye götürdüm.”¹¹⁴

Ve delikanlının hayal ettikleri gerçekleşmez odasına götürdüğü kızın ağlamasıyla bu sefer kız tarafından oynanan bir oyun içerisinde olduğunu düşünerek kıza bu tip oyunlarını bildiğini söyleyerek oyun oynamamasını söyler. İşler hiç de umduğu gibi gelişmez ve bir anda kendisini kızın dertlerini dinleyen ve onu teselli eden bir arkadaş olarak bulur. Kız odasından ayrılınca delikanlı yine kendisini her zamanki gibi kitaplarıyla baş başa bulur.

GENÇ ATEŞÇİ, Bir Gemici Hikâyesi (1930) öyküsünde emekli bir yüzbaşının kekeme olduğu için okuyamayan 19 yaşındaki gemilerde ateşçi olarak çalışan oğlu.

“Bu genç ateşçi daha on dokuz yaşındaydı. Tercümei hali gayet kısadır: Babası yüzbaşıydı. Tekâüt olunca oğlunu okutamadı. Zaten çocuğun dilindeki kekemelik, okumasına engeldi. Onun için mektebi dördüncü sınıfta bıraktı. On dört yaşından on

¹¹³ a.g.e., s. 68.

¹¹⁴ a.g.e., s. 68.

sekiz yaşına kadar yalnız boş gezdi. Babasının evinde yiyip içerek ve sokakta kavgâ ederek geçen bu günler, babası kalp sektesinden ölünceye kadar devam etti.”¹¹⁵

Babası öldükten sonra geçim davası bu gencin başına kalır. Babasından kalan emekli maaşı annesi ve kız kardeşine bile yetmez. Deniz kenarı bir şehirde olmaları ve başka bir iş bulamaması kendisini bir gemide çalışmaya yönlendirmişti. Bir senedir bu işi yapıyordu. İhtimal denizde olması onun eski serseri halinden eser bırakmadı ama bu kendi isteğine bağlı bir efendilik değil vakit ve fırsat bulamamasıyla ilgili bir durumdur.

Kekeme olması onu yalnız ve çekingen bir adam yapmıştır.

*“İnsanlara pek güç meram anlatıyordu; yarım saat uğraşarak bir kelime çıkarabiliyor, etrafındakileri güldürmese bile sıkıyor, daha fazla da kendisi sıkılıyordu. Deniz ona oldukça mükemmel bir arkadaşı.”*¹¹⁶

Aslında genç ateşçinin denizci olan diğer çalışanlardan hemen hemen birkaç konu haricinde pek bir farkı yoktur.

*“Diğer bütün tayfalar gibi kaçakçılık yapar, Rusya'ya ruble, Mısır'a esrar götürerek kazandığı paraların birazını anasına gönderir, üst tarafını İskenderiye'de Habeş, İstanbul'da Rum, Sivastopol'da Rus kadınlarına yedirirdi. İçki içmediği ve geveze olmadığı için, kadınların ona hususi bir teveccühleri vardı. İri vücudu, kuvvetli kolları, siyah, güzel yüzü arkadaşlarını da kendisine bağlamıştı. Ve hiçbirisi okumak yazmak bilmeyen bu adamların arasında, dört senelik tahsil ve yatağının başucundaki birkaç kitap, ona başka bir mevki veriyordu.”*¹¹⁷

“Genç ateşçi kazanın başına geçtiğinde işin zorluğunu gördükçe bu işi daha ne kadar yapabileceğini ve sonrasında ne yapacağını düşünürdü. Bu öyle zor bir işti ki en sağlam adamları bile birkaç senede çöktirtirdi. Ama yapacak başka bir işi de yoktu. Elinde olan her şeyi almışlardı bir bunu almamışlardı.

Peki, kendisinden her şeyi niçin almışlardı? Birçok yerlerde birçok adamların konuşmalarına kulak vermiş, onlardan daha az akıllı olmadığına kanaat getirmişti. Kuvveti de yerindeydi; şu halde sırf bir tesadüf onu böyle, ötekileri öyle yapmıştı ha?

¹¹⁵ Sabahattin Ali, “Bir Gemici Hikâyesi”, **Değirmen**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 74.

¹¹⁶ a.g.e., s. 75.

¹¹⁷ a.g.e., s. 75.

O zaman birdenbire farkına vardı ki, kendisini ve arkadaşlarını, hatta bütün kendisine benzeyenleri bir hareketten, bir kabarıştan meneden bu “tesadüfe inanmadır. Çünkü öyle anlar olur ki, insan, çok cüretli denebilecek şeylere bile kalkar, hiç akranı olmayanlara bile hücum eder; fakat hücum edeceği şeyin yalnız bir fikir, görünmez bir kuvvet, bir “tesadüf” olması, onu yerinde oturmaya mecbur eder... Hâlbuki mademki eninde sonunda hep birdi ve hiçbir zaman şimdi olduklarından daha fena olmaları mümkün değildi, niçin “tesadüf”e de hücum etmekten çekinmeliydi?”¹¹⁸

Yediği kötü yemekten dolayı rahatsızlanan genç ateşçinin midesi bulanır kendini kötü hisseder. Makine dairesine giderken kaptanın yediği et kokusunu alır. Artık sessiz kalmayan delikanlı neden kaptanın et yerken kendilerine kötü yemekler verildiğini anlamlandıramaz ve kaptana karşı ayaklanma başlatır.

“Hadi be, ne duruyorsunuz, kaptana gidip et isteyeceğiz. Vermezse zorla alacağız... Kuru baklayla ateş yakamayız biz!..” O zamana kadar böyle bir şey yapmayı hiçbirisi aklına bile getirmemişti. Fakat sanki her zaman ve her vapurda yaptıkları bir şeymiş gibi bu sözler onlara gayet tabii gelirdi. Cıgaralarını atıp ökçeleriyle söndürerek arkasından yürüdüler. İriyarı ateşçi hala homurdanıyordu. Birtakımı da ellerine silah falan almışlardı. Lostromo ile ahçının, kaptanın adamı olduğunu düşünerek ihtiyatlı hareket ediyorlardı.”¹¹⁹

Genç ateşçi başlattığı bu ayaklanmayla kaptandan et almayı becerir. Bu küçük isyan genç ateşçinin Port-Sait limanında gemiden atılmasıyla sonuçlanır fakat genç ateşçi artık hakkını aramayı öğrenmiştir.

ÖĞRETMEN, Kazlar (1933) hikâyesinde Seyit’ten gelen mektubu okuyan köy öğretmeni. Hakkında ayrıntılı bilgi yoktur. Fon karakterdir. Bekar erkeklerin cinsel dürtülerinin dile getirildiği örneklerden biri.

“Köyde bekârlıktan canı çıkan öğretmen, Dudu’nun çenesinin altından doğru görünen göğsüne yandan bir göz attı. Kadının esmer teninde elbiselerinin hafifçe gölgelediği bir yol, öğretmeni bir iki kere yutkundurdu. Sonra elini uzatarak: “Ver bakalım” dedi.”¹²⁰

¹¹⁸ a.g.e., s. 77.

¹¹⁹ a.g.e., s. 78.

¹²⁰ Kazlar, s. 86.

*“Dudu mektubu öğretmen elinden çekip aldı. Koynuna iyice yerleşti. Bu esnada öğretmen Dudu'nun göğsündeki gölgeli yolu biraz daha aşağılara kadar takip etmek imkânını buldu.”*¹²¹

HÜSAMEDDİN, Bir Cinayetin Sebebi (1927) öyküsünde okulunu yeni bitirmiş Anadolu'ya tayinini çıktığı halde gitmeyip aldığı yol parasını yiyen sevdiği kızın dikkatini çekmek için sebepsiz yere cinayet işleyen bir öğretmen adaydır.

*“Kızının nafaka davası için ikinci hukuka gelen ihtiyarca bir kadın bir orta mektep talebesine sordu: “Evladım, burası neden kalabalık? “Hüsameddin'in muhakemesi de ondan!.. “Ne yapmış bu Hüsameddin?” Çocuk, kadının cahilliğine güldü: “Adam öldürmüş, adam!..” Ve izah etti: “Bu sene muallim çıkmış, Anadolu'ya tayin etmişler, harcırahını şurada burada yemiş, sonra da, yol parası için, tanıdığı bir komisyoncuyla tabancayla öldürmüş... “Genç desene! “Öyle, daha çocuk bile... Dört defadır da bir bahaneyle muhakemesini talik ettiriyor, bakalım bu sefer...”*¹²²

Sevdiği kızı duruşma salonunda göremediği her seferde konuşmayarak mahkemeyi birkaç defa erteletir.

*“Elleri kelepçeli, başını önüne eğmiş...” Siyah şapkasının altında sararmış yüzü bir kat daha zayıf görünen ince, orta boylu bir genç iki jandarmanın arasında hızlı, dolaşık adımlarla geçti.”*¹²³

*“Pos bıyıklı mübaşir çağırınca şapkasını eline alarak içeri girdi. Yerine oturuncaya kadar dinleyici sıralarını süzdü. Kendisine bakan gözlerden azap duyduğu görülüyordu. Nefsini zorlayarak yukarı locaları, sıraları falan bir daha gözden geçirdi, aradığını bulamadığı anlaşıyordu. Yumrukları sıkıldı, yüzü buruştu, çenesi titredi. Az daha ağlayacaktı. Sonra büyük bir gayret sarf ederek başını çevirdi ve yerine oturdu.”*¹²⁴

Hüsameddin bu seferde umduğunu bulamayınca ona hayran hayran bakacağını düşündüğü kızın yine gelmediğini görünce cinayeti işleme sebebini anlatır.

¹²¹ a.g.e., s. 86.

¹²² Sabahattin Ali, “Bir Cinayetin Sebebi”, **Değirmen**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 109.

¹²³ a.g.e., s. 110.

¹²⁴ a.g.e., s. 110.

*“Reis bey, müsaade ederseniz artık her şeyi, bütün hakikati söyleyeceğim! Ben, reis bey, komisyoncu Nuri Efendi'yi sizin bildiğiniz, şimdiye kadar da benim söylediğim gibi, para için öldürmedim. Ben onu, kendisiyle münasebeti bile olmayan bir mesele yüzünden, bir aşk, bir gönül meselesi yüzünden öldürdüm.”*¹²⁵

Sevdiği kız onu okuduğu okulun tiyatrolarında görmüş, ondan hoşlanmış ve tanışma teklifi kızdan gelmiştir. Kızdan gelen teklif ilk başlarda çok aktif ve sosyal bir kişilik olan Hüsameddin'in hoşuna pek gitmese de zamanla işler değişir. Hüsameddin kıza âşık olur.

*“Beni bizim mektebin müsamerelerinde görmüş, rollerimi beğenmiş, onun için konuşmak istiyormuş. İlk günlerde o beni arıyor, ben çekingen durdukça üstüme düşüyordu. Elimde olmayarak alaka gösterdim. Uzun uzun her mevzudan konuştuk. O zaman anladım ki bu kız görüldüğü gibi değil: Çok zeki, her şeyi kavlıyor, her şeye aklı eriyor. Zeki kimseler çok hoşuma gider. Ben de onu aramaya başladım. Ve bu sefer de gördüm ki reis bey, bu kız bana çok benziyor: Huyları, düşünceleri, hayata karşı telakkileri, itiyatları... Hatta yüzü bile... Görenler bizi kardeş sanıyorlardı. Bu defa da ben onun üstüne düştüm... Ve münasebetimizi arkadaşlık hududunun dışına çıkarmak istedim...”*¹²⁶

Geçen zamanda Hüsameddin kıza daha çok âşık olur ve bağlanır ve bu ilişkiyi evlilikle sonlandırmak ister ama kız serseri ruhludur birine bir şeylere bağlanmak ona göre değildir. Hüsameddin kovaladıkça kız ondan uzaklaşır. Ve Hüsameddin'i cinayete sürükleyen asıl olay sevdiğinin gözüne girmek ilgisini çekmek düşüncesidir.

“Gelelim asıl vakaya reis bey: Bir gün buna birkaç arkadaşıyla beraber yolda tesadüf ettim. “Adliye gidiyoruz” dediler, “Necmi'nin muhakemesine. Haydi, bize yer bul!..” Döndüm; ona hizmet etmek bile tatlıydı. İçeride yer bulamadık. Fevkalade üzüldüler. Adeta büyük bir fırsatı kaçırmış gibi telaş ediyorlar, “Ne diye az daha erken gelmedik!..” diyorlardı. Bir han bekçisini para için keserle parçalayan bir katilin muhakemesine bu kadar alaka göstermek bana garip geldi; bu alelade bir merak falan değil, bir hırsı. Uğraşa uğraşa onları yerleştirdim, kendim de aşağıda katili beklemeye başladım. Ben de elimde olmayarak merak ediyordum. Biraz sonra hasır

¹²⁵ a.g.e., s. 110.

¹²⁶ a.g.e., s. 111.

şapkasıyla göründü. Yirmi beşlik, çilli yüzölçü, basit, hatta bayağı tavırlı; aşağılık bir tenasübü olan birisiydi. O da tıpkı demin benim geldiğim gibi elleri kelepçeli, iki tarafı jandarmalı olarak geçti. Bir sirk gibi buraya toplanan halk onu görmek için de birbirinin omuzuna çıkıyordu. Muhakeme bittikten sonra kızların yanına gittim. Necmi'nin mübahasesiydi. Şaşırdım: Aman yarabbi, sokakta görseler başlarını bile çevirmeyecekleri bu adam katil olunca gözlerinde bir ehemmiyet almıştı. Bir kahraman gibi ondan bahsediyorlar, ağzını açışında, söz söyleyişinde, elini kaldırışında, her hareketinde bir güzellik, bir kibarlık buluyorlardı. Bunlar lisede okumuş, liseyi bitirmiş kızlardı. Bilhassa o en baştaydı. “Ah” dedi, “hiç adam öldürecek kıyafet var mı onda! Yazık vallahi...” “Yahu” dedim, “katil olacak surat olmasa katil olmazdı.” O zaman hepsi birden itiraz ettiler: Erkeklerin zaten birbirlerini beğenmediklerini, birbirlerini kışkırdıklarını söylediler. Kendimi araştırınca Necmi'yi sahiden kışkırdığımı hissettim: Güzelliğini; tavırlarını değil, katilliğini... Çünkü onun bu kadar beğenilmesine sebep, yalnız katil olmasıydı. Adam öldürünce bunların gözünde yükselmişti... Düşündüm: O bana bu kadar alaka gösterse ben neler yapmazdım?.. Acaba, dedim, birisini öldürsem benimle bu kadar meşgul olurlar mı?”¹²⁷

Hüsameddin, Komisyoncu Nuri Bey'i sebepsiz yere öldürmüştür. İlk çıkacağı mahkemeye kadar sevdiğinin mahkemede ona nasıl hayran hayran bakacağını düşünmüştür. İlk mahkeme ikinci mahkeme derken sevdiği kız hiçbir mahkemeye gelmez.

SAVRUKLARIN HÜSEYİN, Kağrı (1935) öyküsünde otuz ev olan köyün ağası olan Mevlüt Ağanın oğlu. Bir tarla meselesi yüzünden Arkbaşı'nda Sarı Mehmet'i vurur. Hakkında başka bilgi yoktur.

“Jandarmalar daha evvel muhtarı, imamı, Savrukların Hüseyin'i birbirine bağlayarak önlerine katmışlar ve yollanmışlardı.”¹²⁸

SARI MEHMET, Kağrı (1935) öyküsünde bir tarla meselesi yüzünden Mevlüt Ağa'nın oğlu Hüseyin tarafından Arkbaşı'nda vurulan gariban köylü.

¹²⁷ a.g.e., s. 112-113.

¹²⁸ Sabahattin Ali, “Kağrı”, **Kağrı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 12.

*“Köyün imamı Sarı Mehmet’in anasını ikna etmeye çalışır. Bunu da oğluyla ilgili olumsuzlukları dile getirerek yapmaya çalışır. Bir tek ihtiyar anasından gayri kimsesi yoktu.”*¹²⁹

Sarı Mehmet biraz serseri ruhludur. Köyün imamı anasına bu durumu dile getirir.

*“Sarı Mehmet’in sana zaten bir faydası yoktu ki; düğünde seyranda gezer, sattığın iki şinik ekinin parasını avratlara yedirirdi.”*¹³⁰

GENÇ KÖYLÜ, Kamyon (1935) öyküsünün kahramanı genç köylü orta Anadolu’nun kıraç topraklarında yetiştirdiği mahsuller para etmeyip geçim sıkıntısını her yönüyle hissedince babasından izin alarak İzmir’e çalışmaya gitmek için yola çıkar. Arabaya verecek parası yoktur. Bir arkadaşının tavsiyesi üzerine arabaya binince peşin alınan parayı verip İzmir’e yaklaştıkları zaman arabadan atlamanın planlarını yapar. Olabilecek tüm ihtimalleri düşünür parayı ödeyememenin utancının yanında jandarmaya verilirse yiyeceği dayağı ve hapsi bile düşünür. Yaklaştıklarını düşündüğü bir noktada araba yavaşlar bir anlık heyecanla arabadan atlar ve yol kenarındaki uçurumdan yuvarlanarak kaybolur. 50 kuruşluk yol parasını verememek genç delikanlının hayatına mal olmuştur.

*“Bu sırada, sırtında eski bir heybe ile çok genç bir köylü otomobile yaklaştı; tereddüt eder gibi bir müddet şoföre baktıktan sonra: İzmir’e mi? diye sordu. “Oraya!.. Beni de alır mısınız? Yer yok!.. Delikanlı hemen arkasını döndü, uzaklaşmaya başladı. Fakat şoförün penceresine dayanarak ona birtakım şeyler havale eden esmer, uzun boylu, sıırım gibi incelmış boyunbağlı birisi arkasından bağırdı: Gel buraya! Hey... Delikanlı!”*¹³¹

“Sonradan gelen genç köylü ilk defa otomobile biniyordu. Benzi sapsarıydı. Bunun yarısı alışmadığı bir şeyde hızlı hızlı götürülmenin verdiği heyecan ve korkudan, yarısı da başka bir şeyden geliyordu. Konya’ya bir saat ötedeki bir köyden olan bu delikanlı otomobile binmişti, İzmir’e gidecekti. Araba İzmir’e gelince şoför yolcuları selamtlemeden evvel nedense yol parasının üstünü toplamak âdetindeydi.

¹²⁹ a.g.e., s. 9.

¹³⁰ a.g.e., s. 9.

¹³¹ Kamyon, s. 13-14.

*Bunu genç köylü de biliyordu, fakat yazık ki şoförün bu isteğini yerine getirecek vaziyette değildi. Yanında beş parası bile yoktu.”*¹³²

Genç köylünün yetiştirdiği ürünler para etmeyip kazandıkları boğazlarına yetmeyince başka çare yok diye babasına İzmir’e gidip orda fabrikalarda çalışmayı biraz para kazanıp harman vakti de gelip köy işlerine bakmayı teklif eder. Yoksulluğun belini büktüğü ihtiyar babası istemese de bu teklifi kabul etmek durumunda kalır.

*“Ve on sekiz yaşındaki delikanlı, bundan evvel İzmir’e gidip gelenlerden akıl danışmaya gitti.”*¹³³

*“İşte bu on sekiz yaşındaki köylü delikanlısı, cebindeki elli kuruşu peşin verdikten sonra, böylece on parasız otomobile binmiş, İzmir’e ameleliğe gidiyordu. Yolculuğun ikinci günü akşamına doğru genç köylü olduğu yerde rahat oturamamaya başladı. Yola çıkaldan beri açtı. Köyden beraber aldığı azıcık yufkayı daha biner binmez yemişti. Yanı başında kuru ve siyah bir ekmeği ağır ağır geveleyen köylülere yutkunarak bakıyor, sanki başı dönüyormuş gibi gözlerini kapayarak kafasını kamyonun sarsılan tahtalarına dayıyordu. Sonra birdenbire irkiliyor, yerinden azıcık doğrularak öne, şoföre doğru bakıyor, tekrar sıkıştığı yere büzülüyordu. İçinde, otomobil ilerledikçe büyüyen bir korku ona ara sıra açlığını unutturuyor yahut açlıkla karışarak onu sersemletiyordu. İzmir’e yaklaştıklarını yolcuların konuşmalarından anlamıştı.”*¹³⁴

Şoföre verecek parası olmadığı için renkten renge giren genç köylü yaşayacağını düşündüğü sahneleri, jandarmaya teslim edileceğinin ve jandarmadan yiyeceği dayaağı gözünde canlandırdıkça korku ve endişesi daha da artar. Şoförün haydi beyler sözünü duymasıyla bir anda heyecanlanıp hareket halindeki kamyonun kendini atması bir olur. Dengesini kaybeden genç köylü duramaz ve kafasını taşlara çarpa çarpa yolun kenarındaki uçurumdan aşağıda geçen dereye yuvarlanır.

BAKKALIN OĞLU, Kamyon (1935) öyküsünün kahramanı genç köylünün akıl danıştığı genç. Bir zamanlar şoför muavinliği yapmıştır. Hakkında detaylı bilgi yoktur.

¹³² a.g.e., s. 15.

¹³³ a.g.e., s. 15.

¹³⁴ a.g.e., s. 15-16.

*“Ne yapacağını şaşırması bir halde iken bakkalın oğluna rastladı. Bu çocuk bir zamanlar babasının yanından kaçıp şoför muavinliği yapmıştı. Kendisine akıl öğretti: Ülen, sen deli misin? Otomobile de para mı verilmiş?.. dedi ve ona, şoföre yarım lirayı peşin verdikten sonra bir daha beş para vermemesini, İzmir'e yaklaştıkları zaman usulca arkadan atlayarak tüymesini ve İzmir'e yayan girmesini söyledi. Yalnız şunu da ilave etti: Amanın tetik ol, İzmir'e girmeden otomobili durdurup yol parasını toplarlar. Sen daha evvel atlamazsan yandığın gündür. Şoförler seni yatırıp suyunu çıkarana kadar döverler, üstelik de don gömlektten gayri neyin varsa alırlar.”*¹³⁵

ANLATICI, Fikir Arkadaşı (1935) öyküsündeki anlatıcının ifadesinden bekâr olduğunu anlıyoruz. Bir kurumda memur olarak çalışmaktadır.

*“Gel, şurada birkaç tane atalım!.. Canım efendim, yarım saat oturmakla evde sopa yemezsin. Evli değiliz ama böyle şeylerden anlarız.”*¹³⁶

Kendisini fikir arkadaşı olarak niteler ve bir düşüncenin savunucusu olarak göstermesine rağmen öykü boyunca tutarsızlıklarına şahit oluruz.

“Ben arkadaş canlısıyım. Bilhassa fikir arkadaşı olabilecek insanlara bayılırım. Değil mi kardeşim, şu memlekette beş on entelektüeliz, birbirimizi tanıyıp tutmazsak halimiz ne olur? Şimdi menfaat dünyası, hasbi arkadaşlık yok!..” diyorlar ama ben bu fikirde değilim. Biz adi halk gibi düşünebilir miyiz hiç? Ne tahsilimiz, ne karakterimiz, ne de fikirlerimiz buna müsait değildir. Seni bilmem, fakat ben maddelerin fevkinde bir manevi bağa, insanları birbirine yaklaştıran bir hisse inanıyorum. Düşün, dünyada birbirini severek, birbirine yakın olmak hisleri de olmasa yaşamının manası kalır mı? Bizi kütlenin fevkine yükselten yalnız bunlardır. Fakat biz entelektüeller arasında da muayyen birtakım fikir bağları yok, herkes kendi havasında ve menfaat peşinde... Onun için candan bir arkadaş bulunca dört elle sarılıyorum.”

¹³⁷

Fikirlerini savunurken bunu gizli gizli yapar.

¹³⁵ a.g.e., s. 15-16.

¹³⁶ Fikir Arkadaşı, s. 62.

¹³⁷ a.g.e., s. 62.

“Biz de fikir sahibiyiz... Ben kendi nefsimde ondan çok daha ileriyim... Evet, bu dünya böyle yürümez, fakat her şeyin sırası var... Bak, ben ağzımı açıyor muyum? İnsan karda yürüyüp izini belli etmemeli.”¹³⁸

Öyküde eleştirdiği genç için her şeyi yaptığını ifade eder ama işin aslı öyle değildir. Gencin başına gelenlerden kendisi nemalanmaktadır.

“İnanmazsın, o gün akşama kadar deli gibi dört yana dolaştım. Aklıma geldikçe gözlerim yaşıyordu. Evet, ağladım! İstersen inanma kardeşim; dedim ya, ben arkadaş canlısıyım; hele böyle sevdiğim birisi için canım feda... Hilafsız söylüyorum, ciğerim kopmuş gibi oldum. Ne parası var, ne kimsesi var... Anası, kardeşleri onun eline bakıyorlar. Felaket, hem de ne felaket... Kendi param yok ki vereyim... Olsa, dedim ya, canım feda... Fakat malum... Biz maaş ehliyiz... Sonra kimseye gidip bir şey de söyleyemezsin... Cürüm fena... İnsanı hemen lekeleyiverirler. Âlemin on parmağında on kara... Hapishaneye de gidip göremedim. Biliyor musun? Yüzü soğuktur şu menhus yerin... Fakat elimden gelen her şeyi bu çocuk için yapmak isterim... Dedim ya, arkadaş için canım feda.”¹³⁹

Fikirlerinde gelgit yaşayan anlatıcı hakkında konuştuğu genç için başına gelenlerin onun adına iyi bir ders olduğunu düşünür.

“Ama biliyor musun?.. Bu belki onun için bir derstir. Bir müddet yatsa hiç de fena olmayacak... Ona böyle bir sille lazımdı, değil mi? Ha?!.. Ne dersin? Gitgide azıtiyordu. Maazallah tuttuğu yol ipe kadar varabilirdi. Gene hafif atlattı... Yatsa yatsa bir iki sene yatar, bu da ona lazım... İstikbali, hayatı, ömrünün sükûneti namına lazım... Mefkûremiz namına lazım... Anladın mı, mefkûremiz namına lazım...İki gözüm kardeşim, sen de onu seviyorsan müdafaa etme... Ona iyilik etmek istiyorsan bırak biraz burnu sürtsün.”¹⁴⁰

Anlatıcı, konuştuğu avukat arkadaşına genç için çok çabalamamasını bundan hem avukatın hem de gencin olumsuz etkileneceğini söyler.

“Dedim ya, onu seviyorsan müdafaaı gevşek tut. Her şeyin altını o kadar kurcalama... Mahkemede pek ateşli olduğunu duyunca hem memnun oldum, hem de

¹³⁸ a.g.e., s. 63.

¹³⁹ a.g.e., s. 63”64.

¹⁴⁰ a.g.e., s. 64.

oğlanın hesabına üzüldüm. Seni buraya çağırışım da bunu görüşmek içindi. Zaten kendisi sinirlidir, ileri geri laflarıyla nasıl olsa hakimleri kızdıracak, işi büsbütün berbat edecek, cezayı da yiyecek... Hah... Hah... Bir senecik yatar... Ne diye başını sallıyorsun?.. Avukatlık ücreti alacaksan, vicdansızlık mı olur diyorsun?.. Bu ona fenalık değil ki, doğrudan doğruya iyilik... İstersen bu parayı alma! Bir arkadaş için fedakârlık et de alma... Hem kaç lira verecekti? Yirmi beş lira değil mi? Ben otuz lira veririm; sen yalnız onu mahkûm ettir!.. Görüyorsun ya, ben onun iyiliği için hiçbir fedakârlıktan kaçınmıyorum. Yalnız bu kadar mı? Böyle candan bir dosttan, böyle bir fikir arkadaşından mahrum olmaya da katlanacağım... Ne? Otuz lirayı nereden mi bulacaktım?.. Şey, bizim oğlan hapse girince yeri açık kaldı tabii... İşlerine vekâleten ben bakıyorum. Bu aydan itibaren maaşıma ilave olarak kırk lira kadar da ücret alacağım.”¹⁴¹

Anlatıcının kendi çıkarları doğrultusunda fikirlerini nasıl esnettiğini öykü boyunca görürüz.

GENÇ ADAM (EVİN SAHİBİ), Düşman (1936) öyküsünde evinde tek yaşayan bekâr adam. Ev işlerine bakan bir hizmetçisi vardır. Ne iş yaptığıyla alakalı bir bilgi net olmamakla birlikte bir kurumda memur olarak çalışmaktadır. Eskiden okuldan tanıdığı arkadaşının ansızın gelip evinde kalmasıyla ne yapacağı konusunda gel gitler yaşamaktadır.

İş sonrası zamanlarda kendisini eğlence mekânlarına atar ama bu da onu tam olarak memnun etmez.

“Hayat ne güzel fakat ne can sıkıcı şeydi!.. Gündüz daire... Hafif bir iş, bol para... Akşamüzerleri güzel bir yemek, bazen sinema... Çay... Poker... Sonra uyku... Bunların hepsi güzeldi, fakat bütün günü dolduran bu eğlendirici işlerin içinde insan bir boşluk hissi duymaktan kurtulamıyordu. Bir şey eksik gibiydi, bütün ömrünce işlemeyen bir yeri varmış gibiydi. Şimdi evine dönerken gene bu boşluğun farkına vardı. Gününü güzel geçirdiğini, hatta otuz lira da kazandığını düşünüyor ve içinde gene doyurulmamış bir yer kalmasına şaşıyordu. Belki bu hayat, sık sık uykusuzluk sinirleri bozuyor! dedi.”¹⁴²

¹⁴¹ a.g.e., s. 65.

¹⁴² Sabahattin Ali, “Düşman”, **Kağı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 66-67.

Polis tarafından aranan arkadaşı onu evinin önünde bekler. Anlatıcı onu ilk başta tanıyamaz. Arkadaşı bu geceyi bahçesinde geçirip geçiremeyeceğini sorunca evine davet eder.

“Müsaade etmiyorsanız gideyim! dedi ve etrafına bakındı. Fakat genç adam onun ne söylediğini anlamadı. Dalların arasından geçen ı ışık yabancının ağzını ve çenesini aydınlatmıştı. Bu dişleri, söz söylerken iki kenarı aşağı doğru çekilen bu dudakları tanır gibi oldu. Eğilip karşısındakinin yüzüne bakmak istedi, o geri çekildi. O zaman sordu: Siz şey değil misiniz?.. Öteki, elini ağzına götürdü: Sus... Oyum!.. Ben seni görür görmez tanıdım. Fakat beni hatırlayacağını sanmamıştım... Ev sahibi karşısındakinin bileğinden tuttu, kendine doğru, ay ışığının altına çekti. Pek az değişmişsin dedi... Sonra ilave etti: Hayır... Çok değişmişsin... Gerçi yüzünün hatları değişmemiş gibi ve ağzın, burnun hep aynı... Hele ağzın... Fakat nasıl söyleyeyim, ihtiyarlamış gibisin; ama bu ihtiyarlık da değil, benden daha genç duruyorsun... Hulasa bir başka türlü olmuşsun. Yüzünün dışı değil, içi değişmiş gibi. Aman canım... Anlatamadım işte.”¹⁴³

Ev sahibi olan adam bekârdır.

“Sahibinin bekâr olduğunu, yazıhaneye benzer bir masanın üstündeki perişan kâğıtlar gösteriyor ve hizmetçinin bu oda ile meşgul olmaktan menedildiği anlaşılıyordu.”¹⁴⁴

Ev sahibi adam aslında tam olarak benimsediğini söyleyebileceğimiz bir fikir yapısı yoktur ama arkadaşını bu konuda eleştirmeyi de ihmal etmez.

“Ev sahibi: mOn iki sene oluyor, değil mi? dedi. Evet; mektepten çıktığımızdan beri görüşmedik! “Ne yaptın da seni polis arıyor? Ben bir zamanlar tehlikeli fikirlere saplandığını ve işinden çıkarıldığını duymuştum! Tahmin edebileceğin şeyler! Dünyayı değiştireceğini mi sanıyorsun? Siz dünyanın değişmez olduğuna inanmaya mecbursunuz!”¹⁴⁵

¹⁴³ a.g.e., s. 68.

¹⁴⁴ a.g.e., s. 69.

¹⁴⁵ a.g.e., s. 69.

Arkadaşının polis tarafından aranan bir suçlu olduğunu gazetelerden görünce ne yapması gerektiği konusunda gel gitler yaşar. Sonunda arkadaşının bir düşman olduğuna karar verir.

“Masanın üzerindeki gazeteleri karıştırmaya başladı ve üçüncü sayfada gözü bir yere ilişti, dikkatle okudu: Arkadaşının ismi geçiyor ve polis tarafından şiddetle arandığı, fakat artık yakalanacağı, çünkü zabitanın iz üzerinde bulunduğu yazılıyordu. Birkaç satırla da, şimdiye kadar yaptığı cürümlerden bahsediliyor; bu adamın iyi bir tahsil görmüş olmasına ve bir zamanlar memlekete faydalı olacağı ümitlerini vermesine rağmen bugün sosyal nizam için bir tehlike haline geldiği ve cemiyetin sarıh bir düşmanı olduğu anlatılıyordu. Uzun zaman bu satırlara baktı. Sonra ağır ağır mırıldandı: “Düşman!”¹⁴⁶

Gece boyu uyumaz, uyuyamaz ve arkadaşını polise ihbar eder. Vicdanıyla düşünceleri arasında sıkışıp kalır. Sonrasında kendisini teskin edecek haklı çıkaracak düşüncelere yönelir.

“Hayır, daha fazla duramazdı. Bir eli yavaşça telefona gitti; öbür eliyle de rehberi karıştırıp numarayı bulduktan sonra telefonu açtı. Karşısına gelen nöbetçi komisere meseleyi anlatıp telefonu kapayınca bir rüyadan uyanır gibi oldu. Elleriyle başını tutarak odada dolaşmaya başladı. Birçok fikirler birbirini kovalayıp başının içinden geçiyorlardı. Kâh: En büyük alçaklığı yaptın, evine sığınan birini ele verdin!” diyor, kâh: Bir düşmanı elimle saklamak beni koruyan kuvvetlere hıyanet etmektedir... diye düşünüyordu.”¹⁴⁷

NURULLAH, Bir Skandal (1932) öyküsünde Anadolu’ya atanan genç bekâr öğretmendir. Nurullah tanımadığı bu ortamlara yabancıdır. Nurullah burada insanların ikiyüzlülüğünü görür. Samimiyeti bir marangozda bulur fakat onunla münasebeti ise diğer memurlar tarafından yadırganır.

“Muallim olarak geldiğim şehir Orta Anadolu'nun bozkırlarında bir cilt yarası gibi intizamsız, karışık ve kirli uzanıyor, yayılıyordu.”¹⁴⁸

¹⁴⁶ a.g.e., s. 73.

¹⁴⁷ a.g.e., s. 74.

¹⁴⁸ Kağrı, s. 76.

*“Şehre bir türlü ısınmadım, çünkü ısınmak niyetinde değildim: İçimde gizli bir hiddetle buraya gelmişim, sebebi basit: Şiddetle âşıktım ve bana âşık olmayı aklımdan bile geçirmeyen sevgilimi İstanbul'da bırakmışım.”*¹⁴⁹

Nurullah, Anadolu'ya gelirken sevdiği kızı İstanbul'da bırakır. Sevdiği kızın sevgisini kazanmak ve ilgisini çekmek için yapmadığı kalmamıştır. Onun için kavgalar bile etmiştir.

*“Yakıcı, kavurucu bir aşkı bu; beni deliye çeviren, geceleri sabahlara kadar sokaklarda dolaştıran bir aşk. Fakat onu bu hale sokan biraz da bendim. Aşkla tehlikeli bir oyuncak gibi oynamak istiyordum... Lise ve üniversitedeki deliliklerimin bu en delicesi idi... Zavallı kızcağz benimle ahbab olmak istemişti. Hâlbuki daha iki kere konuşmadan ben kendisine abayı yakmış ve herkese ilan etmişim. Kız neye uğradığını bilemedi, şaşırdı. Ben ona herkesin karşısında aşkıma ilan ettim. Yolda kendisini gördüğüm zaman koltuğumun altından kitaplarımı düşürdüm ve fenalık geçirir gibi duvarlara yaslandım. Adım adım onu takip ettim ve baygın baygın yüzüne baktım, hulusa beni sevmemesi için ne icap ettiyse yaptım.”*¹⁵⁰

*“Bazı gün onun ismini ağızlarına alan bir sürü arkadaşla dövüşerek yüzümü gözümlü mosmor ediyor, bazı gün de bir kahve köşesine çekilerek aruz vezni ile âşıkane şiirler yazıyordum.”*¹⁵¹

Gençliğini aklına estiği gibi deli gibi yaşadığını söyler ve zekâsını bir fikrin savunucusu gibi bilmiş gözükken bilmişlik taslayan insanları susturmak için kullanır ve bundan zevk alır. Bu tiplere karşı söyledikleriyle onları susturması hoşuna gider, daha çok kendini beğenir.

“Budalalarla alay etmeyecek olduktan sonra niçin zeki oldum?” diyordum. Ve etrafımdaki insanlar arasında bir parçacık olsun budala olmayanlar nadirdi. Aklıma eseni yapıyordum, çünkü etrafım her yaptığımı hoş görmüş, beni hareketlerime gem vurmamaya alıstırmıştı. Başkaları için ayıp olan şeyler bende affediliyordu. Gerçi hareketlerimin iyi veya fena olanlarını ayırmakta güçlük çekmiyordum, fakat etrafımın bana verdiği bu fazla nefis itimadı en kötü vaziyetlerden bile kurtulmamın kabil

¹⁴⁹ a.g.e., s. 76.

¹⁵⁰ a.g.e., s. 76.

¹⁵¹ a.g.e., s. 77.

*olduğuna beni inandırmıştı. Hiç düşünmeden yaşıyor, her şeyi kaprislerime bırakıyor ve bol bol âşık oluyordum; hem de deli gibi âşık...”*¹⁵²

*“Etrafımda yalnız aciz ve hamakat gördüğüm için kendimi olduğumdan çok kuvvetli sanıyordum. Budalalar beni haddinden fazla şımartmışlardı.”*¹⁵³

Bir muallim arkadaşıyla Anadolu kırsalında yapacak çok bir şey olmayınca şehir kulübüne gider. Oradaki insanların boş münakaşalarına şahit olur. Konuştukları konulardan hiçbirinin tam bir bilgisi olmadığını görür.

*“Bazı aileler kendi aralarında toplanarak gece eğlentileri yapıyorlardı. Bu toplantılarda tombala oynanıyor, dedikodu yapılıyor, bazen da ufak poker partileri çevriliyordu. Şehrin yüksek sosyetesine mensup kimselerin devam ettiği bu meclislere ben de bir vesile ile girmek imkânını buldum: Çünkü bir bekârın böyle aile kadınlarının bulunduğu bir meclise girebilmesi, mebus intihap edilmesinden daha güçlü.”*¹⁵⁴

Şehir kulübünde gördüğü kızlardan birine karşı farklı duygular hissederek bir anlam veremez bu aşk değildir.

*“Şu halde ne olabilir? Âşık değilim, buna imkân yok. Çünkü ben daima ilk görüşte âşık olurum. Hâlbuki iki gün evvel gördüğüm bu kıızı neredeyse bugün tanıyamayacaktım. Demek ki âşık olmak şöyle dursun, çehresini hafızamda güç zapt etmiştim... “İyi ama neydi o deminki heyecan? Bak, hala kalbim çarpıyor... İnsan anlaşılmaz mahlûk vesselam... Adaaam sen de!”*¹⁵⁵

Nurullah da Sabahattin Ali’nin bekar diğer erkek kahramanları gibi cinsel dürtüleri ön planda olan bir kahramandır.

“Mesela ben güzel bir kadın gördüğüm zaman muhakkak en evvel öpmek arzusu duyarım: Kucaklamak, öpmek ve sonra... bırakmak. Şimdiye kadar kadınlara karşı olan hissiyatımda daima biraz da istihfaf ve hâkimiyet karışıklı. İlk defa bu çok güzel kıızı öpmek arzusu duymuyorum. İlk defa olarak bu genç kıza karşı içimde hürmete

¹⁵² a.g.e., s. 77-78.

¹⁵³ a.g.e., s. 78.

¹⁵⁴ a.g.e., s. 80.

¹⁵⁵ a.g.e., s. 83.

benzeyen şeyler beliriyor. Galiba Anadolu, insanı romantik yapıyor da ondan... Gülünç şey."¹⁵⁶

Zamanla bu genç kıza olan ilgisi artar ve onunla ilgili evliliği bile düşünür. Oysa ki kendini hep insanlardan üstün gördüğü için onları dinlemekten uzak olan Nurullah bu kızı dinliyordur.

"Ben onu dinliyordum. Hayret! En zeki ve güzel kızları bile dinlemekten sıkılan, kadınlarla yalnız aşıkdaşlık etmekten hoşlanan ben, ciddi konuşan kadınlara için için gülen ve onları baştan çıkarmak için planlar yapan ben, bu genç kızın basit sözlerini samimi bir alaka ile ve akıllı uslu dinliyordum. Zaman geçtikçe birçok kereler daha görüştük. Tabii gayet ciddi. Hiçbir şey istemiyor, yalnız onu görebilmek, onun sesini işitebilmek arzusunu duyuyordum. Bir zamanlar bana yabancı gelen bu arzuları gülünç bulmaktan da vazgeçmiştim. Fikirlerim birdenbire değişmişti: Artık zekâyı her şeyin fevkinde bulmuyor, hayatta ondan çok daha kuvvetli, çok daha hürmete layık şeyler bulunduğunu seziyordum."¹⁵⁷

Nurullah, bir akşam şehir kulübünde yeni gelen bir bayan öğretmenle tanışır. Hal ve hareketleriyle rahat tavırlar sergileyen bu yeni öğretmen Nurullah'ın asıl sıkıntılarının başlangıcı olur.

"Böyle bir perşembe akşamı, yeni gelen bir muallim kadınla tanıştım. Kız mekteplerinden birinde resim hocası idi ve diğer meslektaşlarına hiç benzemeyen bir serbestliği, bir şuhluğu vardı. Derhal ahabap olduk, hem adamakıllı... Bana İstanbul'dan, oradaki akrabalarından uzun uzun bahsetti. Sempatisini saklamayacak kadar serbest ve açıktı. Güzel olmamasına rağmen hoş giden bir yüzü, mat ve güzel bir teni vardı, fakat bilhassa nerede bulunduğunu bilmiyor zannettirecek kadar etrafına ehemmiyet vermeyişi beni hayrete düşürüyordu."¹⁵⁸

Bu bayan rahat tavırlarıyla Nurullah'ı kendisine bağlar ve artık onunla oynamaya başlar.

"Bir gün yolda Şukufe'ye rastladım. Beni uzaktan görünce acayip bir tavır aldı, yolunu değiştirmek ister gibi yaptı. Ben anlamayarak ona doğru bakarken yanıma

¹⁵⁶ a.g.e., s. 84.

¹⁵⁷ a.g.e., s. 87-88.

¹⁵⁸ a.g.e., s. 90.

*yaklaşmış bulundu. Kendisinde şimdiye kadar görmediğim sert ve ciddi bir tavırla: “Nurullah Bey”, dedi, “bundan sonra sizinle görüşmeyeceğim, size çok dargınım.”*¹⁵⁹

Şukufe'nin sinsi oyunları ile köşeye sıkışan Nurullah artık son noktaya gelmiştir. Artık şehirden ayrılmaktan başka çaresi kalmamıştır. İstasyonda onu yolcu eden sadece tek dostu marangoz Fazıl'dır.

*“Birkaç gün sonra eşyaları marangoz Fazıl'a, kitaplarını mektebe hediye ederek İstanbul'a hareket ettim. İstasyona yalnız Fazıl gelmişti, tren kalkıncaya kadar bir tek kelime konuşmadık; yalnız son kampana çaldığı zaman, birbirimizin boynuna sarıldık. Ayrılınca Fazıl'ın gözlerinin yaş içinde olduğunu gördüm. Demek ki bu şehirde beni seven hiç olmazsa bir kişi vardı.”*¹⁶⁰

GRAVİLA, Köstence Güzellik Kraliçesi (1936) öyküsünde Sabahattin Ali'nin öykülerinde nadir yer bulan yabancı karakterlerden biri olan Gravila, Romanyalı zengin bir ailenin Bükreş Üniversitesi'nde dışçılık okuyan çocuğudur. Babası da doktordur. Sevdığı kızın peşinden şehir şehir dolaşan Gravila mesleğini yapmamaktadır.

Gravila çekingen tavırlarla içeri girer ve sağa sola bakındıktan sonra yazarın yanına oturur.

“Fakat bu sırada içeriye garip bir adam girdi. Kapı evvela hafifçe aralandı ve iki açık mavi göz salonda dolaştı. Sonra korkak adımlarla, küçük, zayıf bir vücut içeri süzüldü. Bakışları oradakileri incitecekmiş gibi, ürkek gözlerini etrafta gezdiriyor, bir yere oturmaya cesaret edemiyordu. Ben yanımdaki iskemleden şapkamı ve gazetelerimi aldım. Bunu görünce yüzünde bir teşekkür dolaştı ve yanıma oturdu. Yakından oldukça yaşlı gibi duruyordu. Gözlerinin kenarı buruşuklar içindeydi. İncecik boynunda ta ensesine kadar uzanan çizgiler vardı ve kulak memeleri tüylü idi. Gözleri bana ilişince teşekkür etmek ister gibi sırtıyor ve ince dudaklarının arasından sarı dişleri görünüyordu. Gazinonun iç taraflarına dikilen gözleri bir an parladı. O tarafa baktım. Uzun boylu bir kadın bize doğru geliyordu. Yaklaşınca Almanca

¹⁵⁹ a.g.e., s. 91.

¹⁶⁰ a.g.e., s. 108.

*selamladı: Hoş geldin Gravila! dedi. Sonra anlamadığım bir dilde konuştular.”*¹⁶¹

Yazar, Gravila’ya şarap ısmarlar. Beleş şarap içme konusunda artık uzman olmuştur.

*“Garsonu çağırdım. Yanımdakine şarap getirmesini söyledim. Tanır gözlerle ona baktı ve yanılmadımsa gülümser gibi oldu. Bu benim için pek de hoş olmayan bir gülümseme idi. Yanımdaki bir bardak doldurup bir nefeste diktikten sonra zeki bir bakışla: Burada beni tanırırlar” dedi ve ilave etti: Gene şarap ısmarlatacak birini buldum diye gülüyor!”*¹⁶²

Gravila ve kadın altı senedir beraberdirler.

*“İkimiz de Romanyalıyız! dedi. Altı senedir de beraberiz...”*¹⁶³

Gravila yılların sıkıntısını aslında olmayan ilişkisini yazara anlatmaya başlar. Zengin bir ailenin çocuğu olarak keyifli bir üniversite hayatı vardır.

*“Sonra birdenbire, mukaddeme filan yapmadan, anlatmaya başladı: “Sekiz sene evvel... O zaman Bükreş Üniversitesi'nde okuyordum. Dışçı olacaktım. Babam Köstence'de doktordu. Vaziyeti fena değildi. Bana neşeli bir talebe hayatı temin edebiliyordu...”*¹⁶⁴

Gravila, durmadan sevgili değiştiren maymun iştahlı bir gençtir.

*“Ben de oranın en neşeli talebesiydim... Belki de en yaramaz talebesi. Kadınların üzerinde de hususi bir nüfuzum vardı. Onları mühimsemeden kendilerine lakayt olmadığımı hissettirmenin usulünü biliyordum. Birçok istasyonları arkasında bırakan bir tren kadar tabiiikle birinden ötekine atlıyordum. Fakat son sınıfta iken küçük bir Besarabyalı kız beni kendine bağlamaya muvaffak olmuştu. Hatta ikimiz aynı pansiyona taşınmıştık. Çok çapkın bir mahlûktu. Dünyada kederin ne olduğunu bilmiyordu. Birkaç ay beraber yaşadıktan sonra kış vakansı geldi. Ben Köstence'ye gidecektim. Hiç teessürsüz birbirimizden ayrıldık. On beş gün sonra dönecektim.”*¹⁶⁵

¹⁶¹ Sabahattin Ali, “Köstence Güzellik Kraliçesi”, Ses, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 150.

¹⁶² a.g.e., s. 151.

¹⁶³ a.g.e., s. 152.

¹⁶⁴ a.g.e., s. 153.

¹⁶⁵ a.g.e., s. 153.

Gravila ayrılık vakti gelince aslında tek bir sözden etkilenir. O ses hala kulaklarındadır. Belki de onu böyle sevdiğinin peşinde dolaştıran bu sözdür.

“Mektebi bitirince hemen gelip kendisini alacağımı, o zaman müstakil olacağım için kimseye danışmaya hacet kalmayacağını söyledim. İstasyona gelmesi doğru olmadığı için, bir gün evvelden ayrıldık. O dakika hala gözlerimin önündedir. Belki yarım saat birbirimizi kucakladıktan ve ağlaştıktan sonra, ben uzaklaşırken, arkamdan seslendi. O zamana kadar kendisinden duymadığım ciddi bir sesle: 'Sakin beni bırakma... Ben sonra çok fena olurum Gravila!' dedi.”¹⁶⁶

Gravila üniversiteyi bitirdikten sonra Almanya’da bir buçuk sene geçirir. Köstence’ye döndüğünde aklına gelen kızı sorar, gittiğini öğrenince sanki bir sorumluluktan kurtulmuş gibi rahat bir nefes alır.

“Üniversite bitti. Ben hiç Köstence’ye uğramadan, o sıralarda Bükreş’e gelmiş olan babamın ve annemin gönlünü yaparak, buraya, Almanya’ya geldim. Mesleğimde ilerlemek istiyordum. Neşeli ve hoş günler tekrar başladı ve bir buçuk sene sürdü. Sonra Romanya’ya döndüm. Bir kabine açmak için lazım olan parayı koparmak maksadıyla Köstence’ye gittim. Bu sırada güzellik kraliçesi hakkında korka korka malumat almak istediğim bir arkadaş, onun uzun zaman evvel birdenbire ortadan kaybolduğunu söyledi. Oh, dedim, mukadderat bizim ayrı yollarda yürümemizi istemiş, ne yapalım?”¹⁶⁷

Gravila, rahat bir nefes almıştır ama iş aslında öyle değildir. Bir eğlence mekânında Marina’yı tekrar görür ve ona olan aşkı harlanır. Bu durum Marina için artık aynı değildir. Eskinin hatrına Gravila’nın yanında bulunmasına bir şey demez ama gönlünün kapılarını da tekrardan ona açmaz, açamaz.

“Tekrar deli gibi ona âşık olduğumu hissettim. Bir uçurumun kenarında ve yuvarlanmak üzere olan bir adam gibi çırpınıyordum. Son bir ümitle kendisine buradan ayrılmasını ve benim yanıma gelmesini söyledim; sadece güldü, acı acı güldü. O zamandan beri benim için dayanılmaz hayat başladı. Marina bir yerde durmuyor,

¹⁶⁶ a.g.e., s. 155.

¹⁶⁷ a.g.e., s. 156.

*muhtelif şehirleri, memleketleri dolaşıyordu. Ben de her şeyi bırakarak onunla beraber dolaşmaya başladım.”*¹⁶⁸

VECİHİ, Çaydanlık (1938) öyküsünde Süleyman Efendinin oğlu hakkında fazla bilgi yoktur. Yaşına göre biraz saf gençtir. On sekiz yaşları civarındadır.

*“Cezasının bitmesine bir buçuk ay kalmıştı. Bunun için haftada bir iki kere uğrayan oğluna dışardaki işleri hakkında talimat veriyor ve on sekiz yaşında kadar görüldüğü halde gözleri beş yaşında bir çocuk şaşkınlığı ile odada dolaşan biraz aptalca oğlu bu sözleri hiç cevap vermeden, tasdik makamında başını sallaya sallaya dinliyordu”*¹⁶⁹

*“Biraz sonra ölenin aptal oğlu içeri girdi. Babasının çıplak yatağına oldukça büyük bir bohça sererek pencere içlerinde ve yatak altlarında ölüden kalan ne varsa onun içine doldurmaya başladı.”*¹⁷⁰

*“Sen bunlara bakma, aramana bak Vecihi, belki başka şeyler de kalmıştır.”*¹⁷¹

BAHÇIVAN HASAN, Hasan boğuldu (1942) öyküsünde bir yörük kızına âşık olan Hasan, Zeytinli Ovası’nda yaşayan bir bahçivandır. Köyde annesiyle yaşayan Hasan bir gün pazarda gördüğü yörük kızına vurulur. Fakat kız, bir ovalı gencin kendisi gibi bir köy kızının yaşadığı yerde yaşamayacağını söyler ve bunun için Hasan’ı denemeye tabi tutar. Hasan sırtındaki çuvalla köy yoluna tırmanamaz. Şimdilerde Hasan Boğuldu adı verilen yerde boğularak öldüğü söylenir.

*“Hani şu Hasan’ın nasıl boğulduğunu anlatacaktın!” dedim. “Nasıl boğulduğunu gören yok ki... Yalnız orada boğulduğunu söylüyorlar!”*¹⁷²

Hasan, hal ve hareketleriyle efendi ve utangaç bir gençtir. Anasının sözünden çıkmaz ve ona saygıda kusur etmez.

“Bu Hasan Zeytinli’de bahçivanmış... Ufacık bir bahçesi varmış; yazın bostan, yeşillik eker, kışın el zeytini silkmeye gider, koca anasıyla yaşar dururmuş. Daha da pek genç imiş; hani bıyığı yeni terlemiş. Anasından başka kadına göz kaldırıp bakmaz,

¹⁶⁸ a.g.e., s. 156-157.

¹⁶⁹ Çaydanlık, s. 28.

¹⁷⁰ a.g.e., s. 29.

¹⁷¹ a.g.e., s. 29.

¹⁷² Hasan Boğuldu, s. 115.

düğünde, bayramda öbür delikanlılar gibi rakıya, oyuna katılmaz, kız gibi bir oğlanmış... Pazarlara gidip bostan ne satınca da parasını getirir, anasına teslim edermiş. Bizim obadan onu bilenler var da onlar söylüyorlar... Anam daha şuncağız çocukmuş... İşte o zamanlar bizim Yüksekoba'dan Emine, Edremit pazarında bu Hasan'ı görmüş. ”¹⁷³

Yörük kızı Emine Hasan'dan alış veriş yapar ve Hasan'ın gönlüne ateşi düşürür. Hasan artık Emine'nin yollarını bekler ve ona açılmanın yollarını arar.

“İşte bu Emine, Edremit pazarında Hasan'dan bostan almış; hani dağlık yerde pek kavun karpuz olmaz da onun için... Hasan bostanları Emine'nin heybesine doldururken: 'Yörük kızı!' demiş, 'Yükün ağır oldu. Kazdağı'nın yolu çetindir, nasıl çıkacaksın?' Emine onun yüzüne gülüvermiş de: 'Ne sandın düz ovalı!' demiş, 'Biz dağlıyız, sizin boş çıkamadığınız bayıra biz kırk okka yükle çıkarız!..' Hasan önüne bakmış, Emine yoluna gitmiş, ama ertesi pazar yine onun sergisine varmış: 'Bostanların iyi çıktı, sarı oğlan, al sana bal getirdim!' demiş; omuzundan bal teknesini indirip bir gömeç almış, Hasan'a vermiş. Hasan'ın yüzü yine al al olmuş: 'Ne zahmet ettin, yörük kızı!' demiş, ama Emine cevap vermeden gülüp yürümüş. İkinci vakti Hasan eşeğini önüne katıp köye dönerken, Kadıköy Mezarlığı'nın önüne varınca, bakmış Emine heybesi sırtında ileriden gidiyor. Önce dili tutulmuş, hiç tınmadan ardından yürümüş, sonra bir yüreklenmiş, eşeğini sürüp Emine'nin yanına varmış: 'Uğurlar olsun, yörük kızı! Sen hangi obadansın?' diye sormuş. Emine, Hasan'ı görünce: 'Sana da uğurlar olsun, sarı oğlan! Ben Yüksekobalı'yım sen nerelisin?' demiş. 'Ben Zeytinli'denim... Köye kadar yolumuz bir... Heybeni eşeğin üstüne at da rahat git!..' 'Olmaz! Ovada heybeyi eşeğe taşıtırsam, koca dağa bu yük ile nasıl çıkarım?' Zeytinli'ye gelene kadar yan yana yürümüşler; az konuşmuşlar, çok bakışmışlar; ama ikisinin de gönlü birbirini sevmiş. Ondan sonra her pazardan beraber dönmüşler... Emine arada bir Hasan'ın, Zeytinli'nin alt başındaki bahçesine uğrayıp ona süt, peynir, bal götürmüş; Hasan, Emine'ye dut silkivermiş, kiraz, vişne toplamış. Bahçenin ortasındaki ayvanın dibinde yan yana çömelip konuşurlarken görenler çok olmuş. Ama Hasan'ın anası bakmış ki bu iş böyle sürüp gidesi değil... Oğlunu önüne oturtup: 'Oğlum, Hasan!' demiş. 'Baban öleli beri evin erkeği sensin... Ben bugün varsam yarın yoğum... Evine bir kadın lazım. Sana bizim köyden bir kız

¹⁷³ a.g.e., s. 116.

almak isterdim ama yine sen bilirsin... Eğer gönlün bu yörük kızını pek sevdiyse bu ihtiyar halimde obasına gidip isteyeyim... Güz yaklaştı; zeytinden sonra düğününüzü yaparız...' Hasan da hep bunu düşünürmüş ama bir türlü içini dökemezmiş. Bakmış artık beklemenin yolu yok, Emine obadan indiğı bir gün onu bahçede yanına oturtmuş: 'Emine' demiş, 'bahar geçti, yaz geçti; leylekler yerine göçtü! Kış gelip dağları yolları kar örtmeden ya sen bana gel, ya ben sana geleyim!' Emine'nin yüzü sapsarı olmuş: 'Ah, Hasan!' demiş, 'Kışın derdi senden evvel benim içime çöktü, ayrılık günleri geldi çattı. Ne ben senin köyünde edebilirim, ne sen benim obamda... Bu yaz büyük günah işledik... Artık sen beni unut, ben de seni unutayım...' Bunu duyunca Hasan'ın aklı başından çıkmış; Emine'nin eline sarılmış: 'Aman yörük kızı, aman biricik Eminem!' demiş, 'Senin tatlı dilini duyan, güler yüzünü gören bir daha seni nasıl unuttur? Böyle deme, burda kal. Sen bahçeye bakarsın, ben zeytine giderim, kimseye muhtaç olmayız...' Emine acı acı gülmüş de demiş ki: 'İnsan nereye giderse rızkı da beraber gidermiş; bunu düşündüğüm yok. Ama ben dağlıyım, bu çukur ovalarda kalamam. Köyünüzün eli kınalı kızlarına katışamam, senin içine dert olur... Kızılbaş kızı geldi de Hasan'ı elimizden aldı derler, benim içime dert olur... Yörük kızı dağdan köye, çadırdan eve inmemeli... Ben seni görmemeliydim... Gördüm, sözüne uymamalıydım... Ama neyleyim, senin de tatlı sözünle güler yüzün etti bunları... Hadi benim Sarı Hasanım, tut ki birbirimizi düşte görmüş de uyanmışız... Bırak beni dağuma gideyim!' Yanından kalkıp kuş gibi uçmuş. Hasan arkasından bakmış kalmış. ”¹⁷⁴

Ovada yaşayanlarla obada yaşayanlar arasında bir çekişme her zaman için vardır. Bu sebeple evlilik meseleleri de sıkıntı olur. Hasan'ı bir imtihana tabi tutup buna göre evliliğin olabileceğı düşünülür. Hasan her şeye razıdır.

“Hafta sekiz gün, Hasan anasının boynuna sarılmış; hak alıp hak vermiş; gelmiş yolun başına, Emine'yi beklemiş... Çok geçmeden yörük kızı görünmüş... Sirtında koca bir çuval varmış, içi pamuk doluymuş gibi onu beli bükülmeden taşırmış. Hasan'ın yanına gelince: 'Hasan!' demiş, 'Anamla, babamla danıştım; onlar da emmilerimle danıştılar. Ovalıya varanın, ovalıdan kız alanın onduğunu gören yok. Deli kız, deli kız! dediler. Yüksekoba'da gönlünü verecek yiğit mi bulamadın? Ben de: Herkesin yiğidi kendi gönlüne göreymiş! dedim. Peki öyleyse dediler, bir sına bakalım, senin yiğidin Kazdağı'ndaki yörük Emine'ye er olacak adam mı? Konuşup kavil ettik : Zeytinli'den

¹⁷⁴ a.g.e., s. 116-118.

kırk has okka tuz aldım; bunu sırtına vurup bir yerde durup dinlenmeden benimle Yüksekoba'ya çıkabilirsen haftaya düğünümüz olacak. Kırk okka yükle dört saatlik dağa çıkan adama eğri bakacak babayiğit bizim obamızda yoktur. Çıkamazsan, kaderimiz böyleymiş!' Hasan bir söz söylemeden çuvalı sırtlamış. Emine'nin önüne düşüp yürümüş. Ayakları kuş gibi uçarmış. Beyobası'nı geçmişler, bayır aşağı dereye inerken Emine bir bakmış, Hasan'ın yüzünden, ellerinden su gibi ter boşanıyor... Az önce genişleyen yüreği daralmış: 'Kendine yazık etme, Hasan!' demiş. 'Ver çuvalı bana, ben gideyim! Sen bahçene dön!' Hasan soluk soluğa: 'Buraya gelirken ant içtim. Geri dönersem sağ dönmeyeceğim!' deyip yürümüş. Emine'nin yüreği daha da daralmış ama çaresi yok. Eski değirmeni geçmişler, Sutüven'in yanına gelince Hasan durmuş: 'Emine!' demiş, 'Bana ettiğin zulümdür! Tuzlar sırtımı yaktı... Dur bir soluk alayım!' Emine: 'Kavlimizde durup dinlenmek yok!' deyip yürümüş. Hasan bir taştan bir taşla atlayıp ardından yetişmiş. Az daha gitmişler; Hasan yine durup yalvarmış: 'Emine, zalım anana babana uyup beni çok ağır sinadın! Bu kadarı yeter, hadi köye dönelim!' Emine'nin yüreği dilim dilim olmuş da içindekini yine dışarı vurmamış: 'Ben sana dedim Hasan, bu dağlar sana göre değil! Ver çuvalı ben gideyim' demiş. Hasan gayretlenmiş, biraz daha yürümüş. Demin yanından geçerken Hasan boğuldu dedim ya, eskiden oraya Gök Büvet derlermiş. Hasan oraya geldiğinde dizleri bükülüvermiş, olduğu yere çökmüş: 'Ah, Emine!' demiş, 'Beni boş yere yaktın. Ben bu dağlara çıkamayacağım, gel köye dönelim!' Emine ağzını açıp bir söz demeden Hasan'ın sırtından düşen çuvalı yüklenmiş, tek başına, gerisine bakmadan yürümüş. Çalılarının ardında kaybolup giderken, Hasan anasız kalmış yavru kuş gibi bağırmış: 'Emine, obana gelemem, köyüme dönemem, beni buralarda bırakıp gitme!' Emine durmuş, durmuş, sonra başını çevirmeden yine yoluna düzülmüş. Ta patlakların yanına gelinceye kadar Hasan'ın bağırdığını duymuş. Garip oğlan suyun gürültüsünü bastırıp: 'Emine, ben senin ardından gelemedim, sen benim ardından gel!' diye seslenirmiş. ”¹⁷⁵

Ovada yaşayan için çok zor olan bu yolculuk Hasan'ın son yolculuğu olur. Hasan'dan geriye boğulduğu yere verilen adı kalır.

¹⁷⁵ a.g.e., s. 120-122.

*“İşte Gök Büvet'e o zamandan beri Hasan boğuldu diyorlar; koca çınara da Emine Çınarı derler.”*¹⁷⁶

BEKÂR MEMURLAR, Çilli (1947) hikâyesinde eğlence mekânında takılan erkekler. Genellikle öykülerde bekâr memurlar eğlence fon karakter olarak kullanılmaktadır.

*“Direklerin arkasında loş bir köşeye çekilmiş olan birkaç genç, herhalde ellerine nasılsa biraz para geçmiş birkaç bekâr memur, iki kişiye bir bira içip, dans başlayınca kadınların bulunduğu masaya doğru koşmakla bu gece müthiş hovardalık ettiklerini sanıyorlardı.”*¹⁷⁷

KEMAL, Çilli (1947) hikâyesinde Nigar'ın memleketinden ve okuldan arkadaşı, doktor olmuştur.

*“Bizim sınıftan Buldanlı bir Kemal vardı ya, o, o zaman tıbbiyede okuyordu. Şimdi doktor. Eşek. Hani güzel bir çocuktuk. Mektepte iken beni bisikletine bindirir gezdirirdi. İşte o, tatilde Aydın'a gelmiş, parkta gördüm. Mektebi hatırladım. Ayol bize gelsene, dedim.”*¹⁷⁸

Nigar'ın arkadaşı Kemal, korkak biridir. Kendisini sıkıntıya sokabilecek işlerden uzak durur.

*“Herif kapı arkasından şemsiyesini kaptığı gibi başıma gözüme vurmaya başladı. Bu sırada Kemal de gelmez mi? Halimizi görünce hemen gitmeye kalktı. Ben arkasından bağırdım. Ne bileyim ben, cahillik işte: 'Gitme Kemal' dedim, 'senin yüzünden başıma bunlar geldi.' Bizim ihtiyar işte bu lafa yapıştı. Beni bütün Aydın'a rüsva etti. Kemal'le bir geçmişimiz olmadığına kimseyi inandıramadım. Aman Hoca, siz bilirsiniz, ben delibozuk bir kıyım. O herifle yedi sene nasıl oturdum, şaşıyorum. Dedim ya, cahillik. Bu da cahillik. Kan başıma çıkıverdi. Kapıyı suratına kapadığım gibi çıktım gittim. Ama ortada ne Kemal var, ne bir şey. Ben arkasından bağırırken o sıvışmış. Akşam da Buldan'a gitmiş.”*¹⁷⁹

¹⁷⁶ a.g.e., s. 123.

¹⁷⁷ Sabahattin Ali, “Çilli”, **Sırça Köşk**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2021, s. 63-64.

¹⁷⁸ a.g.e., s. 67.

¹⁷⁹ a.g.e., s. 68.

Nigar evden ayrılıp geçim derdine düşünce barlarda çalışmaya başlar. Kemal arkadaşlarıyla bara gelir. Barda Nigar'ı görünce ağlar sızlanır ve onu kandırır.

“Bir can değil mi? İnsan evde de yaşar, barda da yaşar. Ama günün birinde bizim Kemal bir sürü arkadaşı ile beraber bara gelmez mi? Beni görür görmez bir masama koşsun, bir ağlasın, bir dövünsün! 'Ah, sen benim yüzümden buralara düştün. Bu mesuliyet beni mahvediyor!' falan, hep sarhoş ağzı. Ama insanın canı inanmak istiyor işte. 'Ben seni burada bırakmam, yürü gideceğiz, beraber yaşayacağız. Nikâh edeceğim!' deyince kandım. Bar sahibi ile hesabımı kestim. Zaten alacaklıydım. Hepsini bağışladım. Hır çıkarmadan bıraktılar. İstanbul'a gittik. Beş altı ay oturduk. 'Babamdan izin çıkarsa nikâh edeceğim!' deyip dururdu. Canım, keyfine kalmış bir şey, ister etsin ister etmesin, vız gelir. Ama günün birinde baktım gebeyim. 'Hemen çocuğu aldır!' dedi. 'Ne lüzumu var' diyecek oldum. 'Olmaz, olmaz! Nikâhsızken çocuk istemem!' dedi. Baktım asıl korkusu, çocuk olursa balta olurum diye. Bana namus numarası yapıyor.”¹⁸⁰

Kemal, korkak, sözünde durmayan bir adamdır. Nigar'ı nikah edeceğine inandırır ama iş öyle olmaz sonrasında değişik bahanelerle ondan ayrılmaya çalışır.

Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde erkek kahramanların çoğunun bekâr olduğunu söyleyebiliriz. Bu bekâr kahramanlar sosyal hayatta daha aktif karakterlerdir. Bazı bekâr kahramanlar sevdikleri kadınlarla evlenmemişlerdir. Hikâyelerde aşık oldukları kadınlar ile akibetleri belirtilmemiştir.

3. Dul Erkekler

Sabahattin Ali'nin öykülerinde medeni durumlarına göre dul erkekler çok yoktur. Değirmen (1929), Viyolonsel (1928), Birden Bire Sönen Kandilin Hikâyesi (1929) ve Sulfata (1942) öykülerinde dul erkekleri görmekteyiz. Bu öykülerden Değirmen (1929) ve Sulfata (1942) da dul erkeklerin çocukları vardır ve olaylar çocukların etrafında gelişir. Viyolonsel öyküsünde ölen karısının mezarından ayrılmayan ve onun son isteğini yerine getirmek için viyolonsel çalmayı öğrenen vefalı ve fedakâr bir eş görürüz. Birden Bire Sönen Kandilin Hikâyesi (1929) öyküsünde de ölen karısının mumyalayıp saklayan bir eş vardır.

¹⁸⁰ a.g.e., s. 68.

DEĞİRMENCİ, Değirmen (1929) öyküsünde, Edremit taraflarında değirmencilik yapan beyaz sakallı ihtiyar değirmenci kızıyla yaşamaktadır. Fon karakter olarak kullanılmıştır.

“Hemen her akşam değirmenin önündeki meydanlıkta toplanıp ahenk yapıyorduk. Şimdilik bir şey anaforlamadığımız için değirmenci de memnundu. Kızıyla beraber büyük çınarın altına bir hasır atıyor, bağdaş kurup oturarak bizi dinliyordu.”

181

Her ne kadar değirmencinin karısı hakkında hikâyede bir bilgi olmasa da değirmencinin dul olduğu anlaşılmaktadır.

*“Atmaca'nın kanatları düşmüştü adaşım. Sarardıkça sararıyordu. Değirmencinin köye indiği günler kapının yanındaki taş sedirde kızla beraber oturduğunu ve tırnaklarını, parçalamak ister gibi, iki tarafındaki sert kayada gezdirdiğini görünce, bu işin böyle gitmeyeceğini anladım.”*¹⁸²

*“Değirmenci ve kızı duvarın dibindeki sedire oturmuşlardı.”*¹⁸³

GARİP MÜNZEVİ ADAM, Viyolonsel (1928) öyküsünde karısının ölümüyle Afrika’da karısının mezarının olduğu yerde kalan adam, karısının son isteğini yerine getirmek için viyolonsel çalmayı öğrenir.

“Bir vapur kazası sonrası Afrika’nın sapa bir yerinde eşiyle birlikte kendini bulan Avrupalı beyaz adam. Orada yaşayanların bilmediği bir çalgıyı çalar. Yanlarına gelen reis, binanın iki seneden beri aralarında yaşayan bir beyaza ait olduğunu söyledi.

Tercümana sordular: Neredeymiş kendisi?

Belli olmaz” dedi reis, o, buradan çalgısını alır çıkar ve ne zaman isterse o zaman gelir!

*Ne çalgısı? Büyük... adeta bir timsah yavrusuna benzeyen bir çalgı.”*¹⁸⁴

¹⁸¹ Değirmen, s. 17.

¹⁸² a.g.e., s. 17.

¹⁸³ a.g.e., s. 21.

¹⁸⁴ Sabahattin Ali, “Viyolonsel”, **Değirmen**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 42-43.

Afrika'nın ıssız bu bölgesindeki ilginç adamın yanına gitmek isteyen seyyahları kabile reisi, adamın yanında kimseyi istemediğini söyleyerek götürmek istemez.

“Seyyahlar adamın yanına gitmek isterler. Reis adamın çalgıyı çalarken yanında kimseyi istemediğini söyleyerek götürmek istemez fakat ısrarlara rağmen uzaktan bakmak üzere ormana götürür. Gece olmuş ve ay çıkmıştı. Ay ışığı ormanın içindeki ufak bir meydanlığı aydınlatınca, etrafına taşlar dizilen bir toprak yığınının dayadığı viyolonsel gözlerini kapayarak çalan adamı daha iyi gördüler... Siyah, kıvrık sakallarının çerçevelediği yüzünde, nerede başlayıp nerede bittiği belli olmayan çizgiler vardı. Alına doğru dökülen dağınık saçları soluk yanaklarını gölgeliyordu.”¹⁸⁵

Garip münzevi adam ölen karısının mezarı başında devamlı olarak viyolonsel çalar.

“Ölen karısının başucunda devamlı viyolonsel çalar. Seyyahlar sordular:Hep burada mı çalar? Ve o toprak yığını nedir?

Burada çalar, dedi reis, karısının başucunda.

Karısı da var mıydı?

Vardı ve öldü.

Sustular. Gidelim! dediler. Köye döndüğü zaman anlarız...

Fakat ertesi sabah geri dönen adam, onlara kendi hayatı hakkında hemen hemen hiçbir şey söylemedi. “Bir vapur kazasından sonra buraya düştüm, karım da burada öldü... Ve ben başka yere gitmek istemem dedi.”¹⁸⁶

Akdeniz'in sahil şehirlerinden birinden olan bu adam gençliğinde yakışıklılığıyla kadınların içlerini gıcıklatmaktadır. Fakat genç bunlara önem vermez çünkü nişanlıdır ve nişanlısını çok sevmektedir.

“Akdeniz'in yalı şehirlerinden birinde öyle bir genç vardı ki kendisine rast geldikleri zaman, mahcubiyetle başlarını eğen kadınlar, onu çok kere rüyalarında görürlerdi. Ve zerdeva tüyleri gibi yumuşak olan kumral bıyıkları genç kızların

¹⁸⁵ a.g.e., s. 44.

¹⁸⁶ a.g.e., s. 44.

minimini kalplerini gıcıklamaktan geri kalmazdı. Fakat bu gencin, dalgalı saçlarından, lacivert gözlerinden ve bir şark kamçısı gibi kıvrılan vücudundan daha kıymetli bir şeyi vardı: Güzel nişanlısı.”¹⁸⁷

Genç adam, nişanlısının viyolonsel ile olan bağına kıskanır ve bu durumdan rahatsız olur. Nişanlısından viyolonsel çalmayı bırakmasını ister.

“Lakin gafıl genç bunu bilmiyor, onun, çalgısını kendisi kadar çok sevmesini kıskanıyordu. Ve bir gün: Ey sevgilim dedi, ey narin vücudunun, ipek saçlarının, donuk pembe dudaklarının değil, bütün ihtiras ve iptilalarının da bana ait olmasını istediğim sevgilim, artık viyolonseli bırak, yalnız beni dinle, yalnız benim kalbimin tellerinde nağmeler bulmaya çalış. Aşk ne kadar hodbindir! Genç kız: Mademki sen istemiyorsun sevgilim” dedi, ben artık viyolonsel çalmayacağım... Nağmelerimi yalnız senin sözlerinde arayacağım.”¹⁸⁸

Sevgilisinin isteğini yerine getiren genç kız, sevgilisinden ölümün kendisini daha önce bulması halinde gözlerini kaparken başucunda viyolonsel dinlemeyi ister ve bunun sözünü alır.

Evlendikten sonra gezmek için bir gemiye binerler. Gemi fırtına sonucu batınca kendilerini yabani otlarla tedavi etmeye çalışan zencilerin arasında Afrika’nın ıssız bir yerinde bulurlar. Kuş uçmaz kervan geçmez bu yerde memleketlerine dönebilme şanslarının olmadığını görünce beraber olduktan sonra nerede olduğunun bir önemi yoktur düşüncesiyle burada kalırlar. Kadın çok hastadır ve durumu da iyi değildir.

Genç adam, sevdiğine moral olsun farklı şeyler yaptıktan sonra ona daha iyi geleceğini düşündüğü için ona maun ağacından bir viyolonsel yapıp getirir ve kendisine de öğretmesini ister. Eşinin son isteğini yerine getirmek için durmadan çalışan adam eşinin en sevdiği parça olan sonbahar şarkısını eşinin mezarında çalarak belki de geçmişte viyolonselle karısının arasına girmenin pişmanlığını gidermeye çalışır.

SİYAH ELBİSELİ ADAM (TAŞ KULENİN ESRARLI ADAMI), Birden Bire Sönen Kandilin Hikâyesi (1929) öyküsünde taş kulede yaşayan esrarlı adam hakkında tam bir bilgi yoktur. Ölen eşinin hatırasıyla yaşar.

¹⁸⁷ a.g.e., s. 44-45.

¹⁸⁸ a.g.e., s. 45.

“Yaşam ve ölüm döngüsünde ölümün nedensizliğini arayan taş kulede tek başına yaşayan kişi. Yaşadığı ev gibi kendisi de insanı ürkütmektedir.

Bu, büyük bir baştan iskelet halinde bir vücudun üstüne konmuş büyük ve kırmızı bir kafadan ibaretti. Bir cehennem nebatının liflerine benzeyen kıpkızıl saç ve sakallarının arasında beyaz, fakat saçların renginde çillerle kaplı bir deri görünüyordu. Ve bunların hepsini, çürümüş bir meyvenin donuk rengi, bir toz tabakası halinde, örtmekteydi.

Ve sonra gözleri... Kırmızı çilli kapaklar arasında, bir granit yosununa benzeyen soluk yeşil gözleri vardı. Derin ve karanlık çukurların sonunda birer mahzen kapağını hatırlatan bu gözler hiç, ama hiçbir şey ifade etmiyorlardı.

Sirtında siyah, harap olmuş bir elbise, ayağında eskimiş rügan potinler vardı. İnsan onu, bir cenaze dönüşünden sonra hiç soyunmayarak senelerce aynı halde kalmış sanabilirdi. Ve şimdi kuru vücuduna bol gelen bu siyah elbiseler ona bir korkuluk kılığı veriyorlardı.”¹⁸⁹

Siyah elbiseli adam fiziki olarak çökmüş durumdadır. Vücudu eti, derisi ile yaşayan bir ölüye benzemektedir.

“Siyah elbiseli adam yazarı da korkutmuştur. Yaşayan bir ölü ancak bu kadar olabilir.

Elini bana doğru uzattı. Ah, bu, dünyada gördüğüm şeylerin belki en korkuncudur”. Bu da aynı kırmızı çilli, çürük beyaz deriyle kaplıydı ve bir insanınkinden ziyade ince bir eldiven giydirilmiş bir iskeletin eline benziyordu. O kadar zayıf, o kadar hayattan uzaktı. Ve gecenin karanlığından pek fark edilmeyen siyah bir ceketin kolundan fırladığı için, üzerime boşlukta asılıymış gibi geliyordu.”¹⁹⁰

Adam, yıllar önce ölen karısının iskeletini saklamaktadır. Adam yaşamla ölüm arasındaki bağı çözme konusunda bir filozof tavrıyla düşüncelerini arka arkaya sıralar.

¹⁸⁹ Sabahattin Ali, “Birden Bire Sönen Kandilin Hikâyesi”, **Değirmen**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 52-53.

¹⁹⁰ a.g.e., s. 52-53.

“Yazar, siyah elbiseli adamın getirdiği odada bir kadın iskeleti görür. Bu siyah elbiseli adamın yıllar önce ölen karısının iskeletidir.

Hem bu kadın benimdi. Şu ellerim, şu sana laf söyleyen ağzım nasıl benimse, o da öyle benimdi. Fakat biliyor musun, kollarımın arasından sıyrılıvermesi ne kolay oldu... Onunla aramızda hiçbir mesafe yoktur. Bizim onun haline geçivermemiz için bir sebep bile lazım değil ve bu iskelet bize o kadar yakındır ki, ondan korkmak için ancak bir insan kadar kör ve düşüncesiz olmalıdır.”¹⁹¹

MUSTAFA’NIN BABASI, Sulfata (1942) öyküsünde Mustafa’nın dul olan babası. Mustafa askerdeyken gelinine durmadan hakaretler etmiş ve onu evden kovmuş ilgisiz ve huysuz bir babadır.

“Gelgelelim ben askerdeyken, bizim peder, kızcağıza etmediği hakaret komamış... 'Kocan askerde, ben sana bakamam, git kendi baban baksın, Kızılbaş dölü!' demiş;”¹⁹²

“Ben tezkereyi alıp gelince babamla zorlu kavga ettim. 'Malın da, tarlan da senin olsun... Neyin varsa, kızlarınla eloğlu damatların alsın. Ben gayrı senin ocağını tüttürmem!' dedim, rahmetli anamdan kalan bir tek tarlayı sattım.”¹⁹³

Sabahattin Ali, hikâyelerinde dul kahramanları tercih etmemiştir. Bununla beraber dul kahramanlar evli erkeklere göre sosyal hayatlarında daha aktiflerdir.

4. Çocuk Yaştaki Erkekler

Sabahattin Ali, öykülerinde kimi zaman fon karakter olarak çocuklara yer verir. Arabalar Beş Kuruşa (1935), Apartman (1935), Ayran (1938) öykülerinde ise olayın kahramanı direkt çocuklardır. Çocukların ön planda olduğu öykülerde geçim sıkıntısı sebebiyle çalışmak zorunda olan ve hayatın tüm acımasızlıklarıyla bu küçük yaşlarda karşılaşmak zorunda kalan çocuklar anlatılır. Arabalar Beş Kuruşa ve Ayran öykülerindeki çocuklar yetimdir.

Apartman (1935) öyküsünde evin geçimi için inşaat işçisi olan babasına yardım maksadıyla küfecilik yapan bir çocuk vardır. Babasının çalıştığı apartmana yük getiren

¹⁹¹ a.g.e., s. 56.

¹⁹² Sulfata, s. 105.

¹⁹³ a.g.e., s. 105.

çocuğu babası çatıdan görür. Yük, taşıyabileceğinden fazladır ve çocuk apartman girişinde yüküyle birlikte düşer. İlgi ve şefkat yerine apartman sahibi ve uşağından azar işitir. Ayağı kanayan çocuğa hakkı olan ücret de verilmez.

Arabalar Beş Kuruşa (1936) öyküsünde aynı sınıfta okuyan biri fakir biri zengin iki çocuk vardır. Fakir olan annesiyle birlikte sokakta beş kuruşa oyuncak araba satmaktadır. Zengin olan ise özel şoförleri ve annesiyle alışverişe gelir. Mağaza çıkışında arkadaşının yanına gelen zengin çocuk sohbet başlar. Aralarına örülen toplumsal duvarların farkında olmayan çocukların sohbeti, mağazadan daha sonra çıkan zengin annenin fakir çocuk ve annesini azarlayıp, aşağılamasıyla son bulur.

Ayran (1938) öyküsünde küçük Hasan, iki küçük kardeşine bakabilmek için köylerine yakın istasyonda ayran satar. Hasan'ın küçük yaşta sırtına yüklendiği sorumluluk çok ağırdır ve Hasan'ın dramı acıklı bir şekilde dile getirilir.

HÜSNÜ, Kazlar (1933) öyküsünde Seyit ve Dudu'nun 4 yaşındaki oğlu.

*“Dudu okulun kenarındaki gübrelikte yuvarlanan oğlu Hüsnü'yü elinden tutarak düşünceli düşünceli evine döndü.”*¹⁹⁴

*“Evde dört yaşındaki oğlundan başka kimsesi yoktu.”*¹⁹⁵

*“Dudu oğlu Hüsnü'yü sırtına bağlar ve hapisteki eşini ziyarete gider.”*¹⁹⁶

ZAĞAR MEHMET'İN OĞLU, Kanal (1934) öyküsünde Dedem köylü Mehmet ve kardeşi Mustafa'yı öldüren Zağar Mehmet'in 6 yaşındaki oğlu.

*“Altı yaşındaki oğlunu oraya yolladı. Çocuk çıplak ayaklarıyla tezeklerin üstünden koşarak Dedem köylü Mehmet'in tarlasına gitti ve: “Babam suyu koyuversinler diyor!” diye bağırdı. Mehmet hiç cevap vermedi. Çocuk biraz daha bekledikten sonra gene koşarak kendi tarlasına döndü.”*¹⁹⁷

KAMİL'İN OĞLU, Sarhoş (1933) öyküsünde Kanunî Kamil'in iki yaşlarındaki oğlu.

“Ortada, karyolanın ayakucundaki demirle pencere arasında, bir salıncak sallanıyordu. İki yaşlarında kadar bir çocuk salıncakta oturmuş katılırcasına

¹⁹⁴ Kazlar, s. 87.

¹⁹⁵ a.g.e., s. 87.

¹⁹⁶ a.g.e., s. 87.

¹⁹⁷ Kanal, s. 96.

ağlıyordu. Kamil cam şangirtisini unuttu. Çocuğun yanına gitti. “ Sus iki gözüm, sus anam babam!” Salıncağın yanına diz çökerek çocuğu sallamaya başladı, bu sırada yayvan yayvan ninni söylüyor, karmakarışık şeyler mırıldanıyordu: “Ah o anan olacak karı... Ah... Nereden başıma sardım bu sıska kaltağı... Senin de başının derdi, benim de... Eeee... Uyu bakayım... Hadi uyusana... Ninni... Ninni...” Sonra makamla söylemeye başladı: “Bir gün İstanbul'a gitsek, niiiinni... Şu karıyı başımızdan savsak, niiiinni, O zaman sen de kurtulursun ben de, niiiinni.”¹⁹⁸

MEHMET, Kafakâğıdı (1936) hikâyesinde yol parası vermediği için tutuklanan ihtiyarın topal oğlundan olma torunu 8 yaşındayken ölmüş.

“Bunun da bir tek oğlu oldu, o da sekiz yaşında sıtmadan öldü. Öleli yirmi yılı aşkındır.”¹⁹⁹

CAVİT BEY'İN YEĞENİ, Bir Şaka (1935) öyküsünde Cavit Bey'in ablasının küçük oğlu, altı yaşındayken ölmüş.

“Havza'daki evde oturuyormuşuz, ablamın küçük bir oğlu vardı, pek severdim, altı yaşında iken ölmüştü. O geldi kolumdan tuttu: 'Gel dayı bahçeye çıkalım!' dedi. İşte bak... Çıkıyorum!” Kolumu bıraktı, ufak adımlarla koşarak gitti.”²⁰⁰

KÜFECİ, Apartman (1935) öyküsünde apartman çatısında çalışan işçinin oğlu. Evin geçimine yardımcı olmak için okula gitmek yerine küçük yaşta çalışmaya başlayan çocuk işçi.

“Etrafına bakınırken ilerideki sokak başında küçük bir küfecinin iki kat olmuş geldiğini gördü.”²⁰¹

“Küfeye yükletilen eşyanın altında, ayakları sokağın bozuk taşlarına yapışmış gibi adımlar atarak ilerlemeye çalışan küçük hamal kendi oğlu idi.”²⁰²

“Bir gün iş bulup on gün bulamadığı sıralarda, onu, zaten sebebini anlamadan iş olsun diye gönderdiği mektepten almış, bir daha göndermemiştii.”²⁰³

¹⁹⁸ Sarhoş, s. 106.

¹⁹⁹ Kafakâğıdı, s. 20.

²⁰⁰ Bir Şaka, s. 37.

²⁰¹ Apartman, s. 53.

²⁰² a.g.e., s. 54.

²⁰³ a.g.e., s. 54.

Çocuk taşıyabileceğinden daha fazla yük yüklendiği için artık takati kalmamıştır. Bu duruma çocuğun yanındaki uşak önem vermez.

*“Çocuk bu ağır yüklerin altında yıkılacak gibi yürüyordu.”*²⁰⁴

*“Küfeci ve uşak karşı apartmanın kapısına geldiler. Çocuk ufakık elleriyle duvara tutunarak bir ayağını merdivene attı. Babası yukarıdan bu ayağın pazılarının nasıl titreye titreye gerildiğini gördü. Fakat çocuk öteki ayağını bir türlü kaldıramıyordu. Yük herhalde çok ağır olacaktı. Uşak canı sıkılmış bir tavırla ve eli arkada seyrediyordu. Çocuk bir hamle daha yaparak o basamağı ve aynı güçlkle öteki üç basamağı çıktı, kapıdan içeri girdi.”*²⁰⁵

Artık bacaklarında derman kalmayan çocuk merdivenlerde düşer ve ayağı yaralanır.

*“Yukarıdaki adam büsbütün eğilerek bakmaya başladı. Kapıdan, önce oğlu çıktı. Hıçkırma hıçkırma ağlıyor ve bir eliyle küfesini ipinden tutup sürüklüyor, öteki eliyle de sağ dizini ovuşturuyordu. Bu ayağı kan içindeydi.”*²⁰⁶

Çocuk ağlayarak dışarı çıkar. Uşak, kendisi de bir çalışan olarak çocuğu anlayıp ona yardımcı olmak yerine düşene bir tekme de sen at durumundadır. Çocuk parasını da alamaz.

*“Arkasından uşak göründü. Çok kızgındı: “Haydi bakalım, çek arabanı!” diye çocuğa bağırdı. Çocuk büsbütün ağlamaya başladı. Bu arada anlaşılma bir şeyler söylüyordu. Öteki hızla bağırdı: Defol ulan! Senin yüzünden ben de laf işittim! Taşıyamayacaktın da ne diye yüklendin... Çocuk yine bir şeyler mırıldandı. Uşak: Pamuk yükletecek değildik ya!..dedi. Çocuk gözlerini silmeye başlayarak: O kadar yerler dolaştırdınız, paramı verin hiç olmazsa! diye yalvardı. Öteki omuzlarını silkti: İki şarap şişesi kırıldı, yüz ellişerden üç lira... Bir de para mı istiyorsun? diyerek apartmanın köşesindeki ufak kapıdan içeri girdi. Çocuk hala orada duruyor ve uuuf, uuuf... diye ağlıyordu. Ayağından sızan kanlar apartmanın önündeki beyaz parkeleri kırmızıya boyamıştı”*²⁰⁷

²⁰⁴ a.g.e., s. 54.

²⁰⁵ a.g.e., s. 54.

²⁰⁶ a.g.e., s. 55.

²⁰⁷ a.g.e., s. 55.

Küfede taşınan şişelerden birkaçı kırılmış ve çocuğun ayağına batmıştır. Çocuğun parasını vermedikleri gibi acısını çekmesine de müsaade edilmemektedir.

*“Uşak hemen girdiği kapıdan fırladı. Küfesinin üstüne oturarak ve yaralı dizine baka baka ağlayan çocuğu omuzundan tutarak kaldırmak istedi. Çocuk bağıırıyordu: Görmüyor musun be!.. Cam kırıkları dolmuş içine... Uuuf...Haydi git başka yerde ağla!..Beş kuruşumu verin!”*²⁰⁸

*“Uşak, küfeciyi kolundan yakalayarak sürüklemeye başladı. O, küfesini bir eliyle tutuyor ve hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Kalktığı yerde parkeler kıpkırmızı idi ve güneş orasını donuk donuk parlatıyordu”*²⁰⁹

ÇOCUK, Arabalar Beş Kuruşa (1936) öyküsünde Fakir olan annesiyle birlikte sokakta beş kuruşa oyuncak araba satmaktadır. Mağaza çıkışında arkadaşının yanına gelen zengin çocuk sohbete başlar. Aralarına örülen toplumsal duvarların farkında olmayan çocukların sohbeti, mağazadan daha sonra çıkan zengin annenin fakir çocuk ve annesini azarlayıp, aşağılamasıyla son bulur.

*“Akşam, caddelerin kalabalık zamanında, köşe başına bir kadınla bir çocuk gelirdi.”*²¹⁰

*“Oyuncaklar kadının önünde dizilince çocuk bir tanesini eline alıyor, kaldırımda ileri geri götürerek incecik sesiyle bağırmaya başlıyordu: Arabalar beş kuruşa... Beş kuruşa... Arabalar beş kuruşa!”*²¹¹

Okul çıkışında ödevlerini hemen yapıp annesiyle oyuncak araba satmaya çıkan çocuk 8 yaşındadır. Belki fakirliğin, garibanlığın etkisiyle üzerlerindeki mahcubiyet yüzünden hem annesi hem de çocuk başlarını kaldırmazlar.

“Çocuk sekiz yaşında vardı, fakat ilk görüşte altı yaşından fazla denilemezdi. Zayıf ve minimini idi. Sonra, hiç durmadan bağırın sesi küçük bir kızın sesi gibi ince ve titrekti. “Beş kuruşa! derken “ş”lere basıyor ve dudaklarının arasından onları

²⁰⁸ a.g.e., s. 56.

²⁰⁹ a.g.e., s. 56.

²¹⁰ Sabahattin Ali, “Arabalar Beş Kuruşa”, **Kağnı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 58.

²¹¹ a.g.e., s. 58.

ezerek çıkarıyordu. Kendisi de annesi gibi hep önüne bakar ve başını kaldırmazdı.”²¹²

Çocuk sınıf arkadaşıyla karşılaşır ve aralarında gayet samimi bir arkadaş muhabbeti başlar.

“Satıcı başını kaldırıp baktı. Hemen yüzü güldü, o da Aaa dedi ve ilave etti: Annem yalnız gelemiyor, sonra bağırıyor da... Onun için ben de geliyorum!”²¹³

Arkadaşıyla muhabbete başlayan çocuk her ne kadar muhabbete devam etse de gelip geçeni gözetir ve arabalarını satmak için bağırmaya devam eder.

“Beyaz tozluklu çocuk, yün eldivenli ellerini paltosunun cebine sokarak küçük bir kesekâğıdı çıkardı, içinden bir badem ezmesi alıp ağzına attı, bir tane de arkadaşına verdi. Ağzını şişirerek sordu: Derslere ne zaman çalışıyorsun? Mektepten çıkınca... İki saat filan çalışıyorum, dersleri yapıyorum. Ondan sonra buraya geliyoruz. Hem gece zaten çalışamam ki. Gaz masrafı çok oluyor. Bizim öğretmeni gördün mi? Şimdi buradan geçti!.. O benim araba sattığını biliyor! Ve ileride birkaç çocukla bir kadının geldiğini görünce sözünü keserek bağırdı: Arabalar beş kuruşa!”

214

Her nerede olursa olsun çocuk çocuktur. Zengin fakir olması onların dünyalarını çocuk olarak etkilemez, sınırları yoktur büyükler işlerine karışınca kadar.

“Adamakıllı lakırdıya dalmışlardı. Hatta küçük satıcı artık arabalar beş kuruşa” diye bağırmayı bile unutmuştu. Öteki, arkadaşının kolunu sarstı ve: Hişt! dedi, Benim yanımdaki çocuğun ağzı kokuyor, ben söyleyeceğim de senin yanında oturacağım... Hem daha iyi çalışırız!.. Benim yanımdaki kalkmaz ki; hem ben söyleyemem. Mahalle komşumuzdur... O da bizim gibi fıkardır... Sözüne devam etmedi. Onu kaldırdı da yerine zengin çocuğu oturttu derler... diyecekti, vazgeçti. Başka şeylerden bahsetmeye başladılar. Fakat tam bu sırada beyaz bereli, yumuşak lacivert paltolu, beyaz tozluklu çocuğun annesi mağazadan çıktı, iki tarafına bakındı.”

215

²¹² a.g.e., s. 58.

²¹³ a.g.e., s. 59.

²¹⁴ a.g.e., s. 59-60.

²¹⁵ a.g.e., s. 60.

Zengin çocuğun annesi gördüğü sahne karşısında sinirlenir. Hem oğlunun sınıf arkadaşını hem de annesini azarlar.

“Kadın yaklaşıncı, hala şaşkın şaşkın gülümseyen oğlunu bileğinden yakaladı: Bu ne hal? diye bağırdı. “Kimlerle konuşuyorsun? Ve öteki elindeki şemsiyeyi, elini hala unutarak arkadaşının avucunda bırakan küçük satıcının omuzuna vurdu. Sonra haykırdı: Pis, baksana, senin konuşabileceğin insan mı bu? Çocukların kolları birbirinden ayrılıp aşağı sallanıverdi. Siyah çarşafli kadın duvarın dibine büzülmüştü ve küçük satıcının gözleri kolunun acısından yaşla dolmuştu. Arkadaşının gözündeki yaşları gören çocuk, henüz birçok şeyleri öğrenmediği için, ruhundan fışkıran bir isyanla: Anneciğim, dedi, o benim mektep arkadaşım! Kadın, yüzü kıpkırmızı kesilerek, oğlunun sözünü kesti: Ben yarın mektebinize de telefon edeceğim. Seni kendi seviyende olmayanlarla temas ettirmeyi gösteririm!.. Oğlunu kolundan çekti. Geride kalan küçük satıcı ile anasına, yerin dibine geçirmek ister gibi tahkir edici ve ezici bakışlar atarak yürümeye başladı. Oğlu hala dönüp geri bakıyor ve yaşlı gözlerini başka taraflara çeviren arkadaşını görünce kendinin de gözleri yaşıyordu. Küçük satıcı, o titrek ve ince sesiyle bağıırıyordu: Beş kuruşa... Arabalar beş kuruşa!”²¹⁶

Sınıfsal ayrımlara çocuk penceresinden güzel bir örnektir annesiyle araba satan çocuk.

ÇOCUK (BEYAZ TOZLUKLU ÇOCUK), Arabalar Beş Kuruşa (1936) öyküsünde aynı sınıfta okuyan biri fakir biri zengin iki çocuktan zengin olanı. Özel şoförleri ve annesiyle alışverişe gelir. Mağaza çıkışında arkadaşının yanına gelen zengin çocuk sohbete başlar. Aralarına örülen toplumsal duvarların farkında olmayan çocukların sohbeti, mağazadan daha sonra çıkan zengin annenin fakir çocuk ve annesini azarlayıp, aşağılamasıyla son bulur.

“Büyücek bir otomobil, mağazanın önünde durdu; içinden süslü ve şişmanca bir kadınla sekiz dokuz yaşlarında, beyaz bereli ve tozluklu, yumuşak lacivert paltolu bir çocuk indi. Beraberce mağazaya girdiler. Biraz sonra çocuk iç vitrinleri seyrede ede dışarı çıktı, sokağa indi ve oyuncakların olduğu köşeye bakmaya başladı. Tam bu sırada küçük satıcının sesi işitildi. Arabalar beş kuruşa!.. Başını çevirip baktı, sonra

²¹⁶ a.g.e., s. 60-61.

koşarak o tarafa gitti, siyah çarşafli kadının yanındaki çocuğun elini tutarak: Aaa! dedi, Sen burada araba mı satıyorsun?”²¹⁷

Zengin çocuk paylaşımcıdır. Yediği badem ezmesinden arkadaşına da verir. Ve her öğrencide olduğu gibi ders, ödev muhabbeti başlar.

“Beyaz tozluklu çocuk, yün eldivenli ellerini paltosunun cebine sokarak küçük bir kesekâğıdı çıkardı, içinden bir badem ezmesi alıp ağzına attı, bir tane de arkadaşına verdi. Ağzını şişirerek sordu: Derslere ne zaman çalışıyorsun? Mektepten çıkınca... İki saat filan çalışıyorum, dersleri yapıyorum. Ondan sonra buraya geliyoruz. Hem gece zaten çalışmam ki. Gaz masrafı çok oluyor.” “Bizim öğretmeni gördün mi? Şimdi buradan geçti!..O benim araba sattığını biliyor! Ve ileride birkaç çocukla bir kadının geldiğini görünce sözünü keserek bağırdı: Arabalar beş kuruşa!”

218

Zengin çocuk, araba satan arkadaşıyla oturmak istediğini söyler.

“Adamakıllı lakırdıya dalmışlardı. Hatta küçük satıcı artık arabalar beş kuruşa diye bağırmayı bile unutmuştu. Öteki, arkadaşının kolunu sarstı ve: Hişt! dedi, Benim yanımdaki çocuğun ağzı kokuyor, ben söyleyeceğim de senin yanında oturacağım... Hem daha iyi çalışırız!.. Benim yanımdaki kalkmaz ki; hem ben söyleyemem. Mahalle komşumuzdur... O da bizim gibi fıkardır... Sözüne devam etmedi. Onu kaldırdı da yerine zengin çocuğu oturttu derler... diyecekti, vazgeçti. Başka şeylerden bahsetmeye başladılar. Fakat tam bu sırada beyaz bereli, yumuşak lacivert paltolu, beyaz tozluklu çocuğun annesi mağazadan çıktı, iki tarafına bakındı.”²¹⁹

Zengin çocuk, çocuk olmanın gereği hiçbir sınıf ayrımını bilmez, arkadaşlıkları sevgisi, kıskançlığı her şeyi çocukçadır. Büyüklere araya girip görünmez sınırlar koyuncaya kadar.

“Kadın yaklaşıncı, hala şaşkın şaşkın gülümseyen oğlunu bileğinden yakaladı: Bu ne hal? diye bağırdı. Kimlerle konuşuyorsun? Ve öteki elindeki şemsiyeyi, elini hala unutarak arkadaşının avucunda bırakan küçük satıcının omuzuna vurdu. Sonra haykırdı:Pis, baksana, senin konuşabileceğin insan mı bu? Çocukların kolları

²¹⁷ a.g.e., s. 59.

²¹⁸ a.g.e., s. 59-60.

²¹⁹ a.g.e., s. 60.

birbirinden ayrılıp aşağı sallanıverdi. Siyah çarşafli kadın duvarın dibine büzülmüştü ve küçük satıcının gözleri kolunun acısından yaşla dolmuştu. Arkadaşının gözündeki yaşları gören çocuk, henüz birçok şeyleri öğrenmediği için, ruhundan fışkıran bir isyanla: Anneciğim , dedi, o benim mektep arkadaşım! Kadın, yüzü kıpkırmızı kesilerek, oğlunun sözünü kesti: Ben yarın mektebinize de telefon edeceğim. Seni kendi seviyende olmayanlarla temas ettirmeyi gösteririm!.. Oğlunu kolundan çekti. Geride kalan küçük satıcı ile anasına, yerin dibine geçirmek ister gibi tahkir edici ve ezici bakışlar atarak yürümeye başladı. Oğlu hala dönüp geri bakıyor ve yaşlı gözlerini başka taraflara çeviren arkadaşını görünce kendinin de gözleri yaşarıyordu. Küçük satıcı, o titrek ve ince sesiyle bağıırıyordu: Beş kuruşa... Arabalar beş kuruşa!”²²⁰

ÇOCUK, Sıcak Su (1937) öyküsünde İsmail’ haber getiren on dört yaşındaki çocuk.

“Kapının önüne çıkarak bir ıslık çaldı. Köy tarafından on dört yaşlarında bir çocuk görüldü. Koşarak ve etrafına bakınarak geldi. İsmail onu hemen aşağıya, kahve tarafına yolladı. Jandarmalar Emine’yi götürdülerse n’eylemeli? diye düşünüyordu. Fakat yarım saate varmadan dönen oğlan, jandarmaların gece yarısına doğru atlarına binip kasabaya yollandıklarını ve kimseyi götürmediklerini söyledi.”²²¹

ÇOCUK SÜLEYMAN’IN YEĞENİ, Çaydanlık (1938) öyküsünde Süleyman Efendinin ziyaretine gelen yeğeni.

“On yaşlarında kadar bir oğlan: Amcamı bir görmeyecek miyiz? dedi.”²²²

HASAN, Ayrın (1938) öyküsünde küçük Hasan, iki küçük kardeşine bakabilmek için köylerine yakın istasyonda ayran satar. Küçük hasan fakirliğin ve kimsesizliğin, Sabahattin Ali’nin öykülerinde bir çocukta vücut bulmuş en belirgin örneğidir.

“Kocaman ve altı çivili kunduralarını çıplak ayaklarına geçirmiş olan küçük Hasan, sağ koluna aldığı güğümü, ara sıra dinlenerek sürüklemeye çalışmaktaydı. Bazan sol elindeki çinko maşrapayı yere bırakarak ağır yükünü vücuduna daha az ağırlı verecek bir şekilde kavramak istiyordu. Ağzına kadar ayranla dolu olan güğümün alt

²²⁰ a.g.e., s. 60-61.

²²¹ Sıcak Su, s. 136-137.

²²² Çaydanlık, s. 31.

*kenarı her adım atışında dizlerine vurmakta ve dirseğine kadar geçirdiği sapı, kolundan kurtulup önüne yuvarlanmak ister gibi, ileri hamleler yapmakta idi. Kunduralarının arka tarafı o kadar dışarı doğru eğilmişti ki, çocuğun topukları ayakkabının ökçesine değil, doğrudan doğruya çamura basıyordu.”*²²³

Hasan’ın annesi köylerine dört saat uzaklıktaki nahiye merkezinde karın tokluğuna hizmetçilik yapmaktadır. Kardeşlerinin boğazı Hasan’a bakmaktadır.

*“Küçük Hasan hiçbir şey düşünmeden ilerliyordu. Ne evde kendisinin dönmesini bekleyen iki küçük kardeşi, ne de dört saat uzaktaki nahiye merkezinde hizmetçilik yapan anası bu anda aklında değildi. Ayranını satıp satamayacağını da düşünmüyordu. Kafasında yalnız bir şey vardı: Bu yolu tekrar yürümek, geri dönmek mecburiyeti...”*²²⁴

İstasyon gelen trenler Hasan için bir umut, ayran satma fırsatı ve eve bir şeyler götürebilme olmaktadır.

*“Küçük Hasan’ın gözleri, delecekmiş gibi, kapalı camlara dikiliyor ve bunların arkasında teneke maşrapadan ayran içebilecek insanlar; hali vakti yerinde köylüler, boyun bağısız esnaflar, izinli giden askerler, hâsılı susamış kimseler arıyordu.”*²²⁵

Evde kardeşleri açlığın etkisiyle onu uyuşuk uyuşuk beklerler.

*“Dört bardak, hiç olmazsa dört bardak satabilseydi. Buna mukabil alacağı on kuruşla eve bir kara ekmek götürebilirdi. Onun gelmesini, aç bir uyuşukluk içinde dört gözle bekleyen iki küçük kardeşinin hayali gözünden şimşek gibi gelip geçiyor ve o hep bağırıyordu”*²²⁶

Hasan çocuk yaşta iki küçük kardeşin sorumluluğunu almıştır. Çoğu zaman kendisi yarı aç yarı tok yatar. Sorumluluk ağır yükür ve ağabeylik bunu gerektirir. Bununla birlikte çocuk korkuları da yok değildir.

“Annesi hizmetçi bulunduğu yerden haftada bir kere, birkaç saat için geliyor, yanında biraz yufka, birkaç soğan, bazan da yarım desti pekmez getiriyordu. Fakat bunlar, üç tane aç mideye iki gün bile yetmiyordu... Ondan sonra iki kardeşi beslemek

²²³ Sabahattin Ali, “Ayran”, **Yeni Dünya**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 32.

²²⁴ a.g.e., s. 33.

²²⁵ a.g.e., s. 34.

²²⁶ a.g.e., s. 34.

vazifesi küçük Hasan'a düşüyordu. Biri iki, öteki beş yaşında olan bu sıksa çocukların bütün işleri, basık tavanlı bir damdan ibaret olan evde ellerine ne geçerse yemekten ibaret gibiydi. Küçük Hasan her gün yoğurt çalmak için kendisine lazım olan mayayı onların yetişemeyeceği ve bulamayacağı bir yere tavan direklerinin duvarla birleştiği köşeye saklamaya mecbur oluyor ve her gün, istasyonda bulunduğu sırada, bu iki aç midenin, kendileriyle aynı çatı altında aynı açlığı çeken ihtiyar keçiyi bile yiyeceklerinden korkuyordu. Çok akşamlar, koltuğunun altında getirdiği ekmeği ortaya koyarak ayran boşaltmak için bir toprak çanak getirmek üzere ocağın yanındaki köşeye gider, sofraya başına döndüğü zaman o balçık gibi ekmekten ortada bir şey kalmadığını dehşetle görürdü. O zaman kendisi bir çanak ayran içer, açlığa alışmış olan midenin hafif ezilmelerine kulak asmadan, eski bir pösteğin üzerinde yatan kardeşlerinin yanına, delik deşik ve yağlı bir yorganın altına sokulurdu.”²²⁷

Hasan için ayran satma zahmeti soğuk bir güne kadardır. Parasını alamadığı ayran şöyle dursun geceye ve karanlığa kalmak ayrı bir derttir. Korka korka ilerlediği yolda düşen Hasan kendisini aç kurt gibi bekleyen kardeşlerinin hayali gözlerinde gecenin ve soğukun kar yorganı altına bırakıverir.

“Soğuktan donan ellerini ovuşturuyor ve annesinin keçi kırptıkları makasla kestiği kertikli saçlarını kaşıyordu. Rüzgârdan gözleri yaşıyor ve mavi gözlerini saran kirpikleri çapaklanıyordu.”²²⁸

“Büzülmüş bir halde yolun çamurları üzerine uzanan vücudunu kar örtmeye çalışırken o hala birbirine vuran dişlerinin arasından”²²⁹

HASAN'IN KARDEŞLERİ, Ayran (1938) öyküsünde küçük Hasan, iki küçük kardeşine bakabilmek için köylerine yakın istasyonda ayran satar. Küçük kardeşler evde sadece yiyecek ekmek getirecek ağabeylerini bekler.

“Küçük Hasan hiçbir şey düşünmeden ilerliyordu. Ne evde kendisinin dönmesini bekleyen iki küçük kardeşi,”²³⁰

²²⁷ a.g.e., s. 34-35.

²²⁸ a.g.e., s. 36.

²²⁹ a.g.e., s. 39.

²³⁰ a.g.e., s. 33.

Kardeşlerinden biri iki diğeri beş yaşındadır.

“Ondan sonra iki kardeşi beslemek vazifesi küçük Hasan'a düşüyordu. Biri iki, öteki beş yaşında olan bu sıska çocukların bütün işleri, basık tavanlı bir damdan ibaret olan evde ellerine ne geçerse yemekten ibaret gibiydi. Küçük Hasan her gün yoğurt çalmak için kendisine lazım olan mayayı onların yetişemeyeceği ve bulamayacağı bir yere tavan direklerinin duvarla birleştiği köşeye saklamaya mecbur oluyor ve her gün, istasyonda bulunduğu sırada, bu iki aç midenin, kendileriyle aynı çatı altında aynı açlığı çeken ihtiyar keçiyi bile yiyeceklerinden korkuyordu. Çok akşamlar, koltuğunun altında getirdiği ekmeği ortaya koyarak ayran boşaltmak için bir toprak çanak getirmek üzere ocağın yanındaki köşeye gider, sofraya döndüğü zaman o balçık gibi ekmekten ortada bir şey kalmadığını dehşetle görürdü. O zaman kendisi bir çanak ayran içer, açlığa alışmış olan midesinin hafif ezilmelerine kulak asmadan, eski bir pösteki üzerinde yatan kardeşlerinin yanına, delik deşik ve yağlı bir yorganın altına sokulurdu.”²³¹

ÇOCUK, Yeni Dünya (1942) öyküsünde kız almaya gidilen köydeki çocuk.

Yeni Dünya'nın öldüğünü söylemek için düğün alayının arkasından koşarak gidip haber verir.

“Kafile köyün dışına çıkmış, bir hayli de ilerlemişti ki, bir çocuk koşa koşa arkalarından yetişti.”²³²

“Çocuk ellerini savura savura bir şey söylüyor, fakat ne dediği anlaşılmıyordu. Biraz nefes aldıktan sonra: Hani o avrat... Ninemin evinde koyup gittiğiniz avrat... İşte o avrat... diye çabuk çabuk konuşmaya başladı, ama bir türlü sonunu getiremedi.”²³³

NECATİ, İki Kadın (1942) öyküsünde Kerim Ağa'nın üçüncü karısı Esmâ'dan olan üç yaşındaki oğlu.

“Esmâ'nın oğlu küçük Necati doymadım deyince, yukardakinden habersiz, çocuğun önüne bir avuç vişne koydular.”²³⁴

²³¹ a.g.e., s. 34”35.

²³² Yeni Dünya, s. 91.

²³³ a.g.e., s. 91.

²³⁴ İki Kadın, s. 95.

“Necati minderin üstünde uyumuştı.” ²³⁵

“Ema birdenbire canlandı: Nasıl komazmış? ve eliyle minderdeki Necati'yi gösterdi: Bu çocuk onun değil mi?. Onun hakkını kimsecikler alamaz.” ²³⁶

“Senin de dünyadan haberin yok ya dedi. Sen benim üstüme kuma geldin... Hükümet nikâhı olmadın... Necati'nin mirasını kimse tanımaz.” ²³⁷

“Vay benim üç yaşında yetim kalan Necatim!” ²³⁸

MUSA DENİZER, Portakal (1944) öyküsündeki Vinççi İsmail'in on beş gün önce doğan ve babasının adını verdiği oğlu.

“Beşiktaş'ın arka mahallelerinden birinde bıraktığı minimini bir şeyi, on beş gün evvel, bu son sefere çıkacakları gün doğan oğlunu düşünüyordu. Ona, geçen sene Şile taraflarından İstanbul'a motörle mangal kömürü getirirken boğulan babası Musa Kaptan'ın adını koymuştu. Şimdi kendi kendine, ağzını kımıldatmadan mırıldanıyordu: Musa Denizer!.. Musa Denizer!” ²³⁹

“Okutacağım keratanın oğlunu! diye söylendi.” ²⁴⁰

KEMAL, Cıgara (1945) öyküsünde çocuk yaşta sokaklarda çalışan gazete satıcısı sigara içen ve kız meselesinden kavga eden çocuklardan biri. Kemal ile Esad aynı mahallenin çocuklarıdır.

“Bir dörtyol ağzındaki genişçe bir meydanın kenarında dört beş çocuğun kavga ettiğini gördüm. Anaya avrata söven ince seslerin arasına acı bir vızıldama karışıyor, arada sırada keskin bir çığlık, boz renkli gökyüzüne doğru yükseliyordu. Biraz yaklaşıncı, yalınayak, yırtık gömlekli, en büyüğü on yaşında kadar dört çocuğun, epeyden beri sürdüğü anlaşılın bir kavgayı bitirmek üzere olduklarını anladım.” ²⁴¹

²³⁵ a.g.e., s. 96.

²³⁶ a.g.e., s. 98.

²³⁷ a.g.e., s. 98.

²³⁸ a.g.e., s. 100.

²³⁹ Portakal, s. 7-8.

²⁴⁰ a.g.e., s. 8.

²⁴¹ Cıgara, s. 52.

Kemal kendisinden yaşça biraz daha büyük olan Esad adlı çocuktan yediği dayak sebebiyle ağlar ama yine de küfür etmeye devam eder. Arkadaşı yere düşen gazeteleri toplarken onu da sakinleştirmeye çalışır.

*“Duvarın dibinde, kaldırımın çamurlarına düşüp dağılmış beş on gazetenin yanında duran korkunç derecede sarı yüzlü, ufak, kalkık burunlu bir çocuk, burnunu elinin tersine silerek ağlıyor ve yanında kalıp yerdeki gazeteleri toplamak isteyen arkadaşının: Haydi, sen de topla da, artık gidelim Kemal! diye ısrar edişine kulak asmadan, suratına dökülen açık kahverengi saçlarını eliyle iterek, beş on adım kadar uzaklaşmış olan kırmızı saçlının arkasından: Ben sana gösteririm, orospu evladı! diye bağırıyordu. Kırmızı saçlı bunu duyunca kolundaki arkadaşını silkelediği gibi geri koştu, korkudan büyümiş gözlerle kaçmak isteyen Kemal'i daha üç adım atmadan yakaladı, hiç telaş etmeden, sadece dişlerini sıkıp küfürler mırıldanarak, rastgele tokatlamaya başladı.”*²⁴²

Kavganın sebebi küçük bir kızdır. Sulbiye önce Esad'la arkadaştır. Esad'ı bırakıp Kemal'le arkadaş olunca işler karışır.

*“Sulbiye yüzünden! Sulbiye de kim? Bizim mahallede. Önce Esad'ı dost tutuyordu. Sonra Kemal'e döndü. Öteki boyna kıza dayak atıyordu. Üç gün, beş gün, eri sonunda kız Kemal'e kaçtı... Esad buna mı kızdı? Geçen akşam sinemanın arkasındaki arsada üst üste yakalamış. Kızın ağzını yüzünü paçavraya çevirdi ama Kemal kaçmış. O günden beri arkasını kovalıyordu. Bir daha konuştuklarını görürsem bıçaklarım, diyor!”*²⁴³

Kemal kendisine yardım eden adamı hemencecik unuttur ve tam bir sokak çocuğu ağzıyla cevap verir.

*“Ne o, Kemal? dedim. Bu yaşta cigara mı içiyorsun? Yüzüme şöyle yandan bir baktı, kolunu kurtardı, sonra beni şiddetle bir kenara itip: Hastır ulan! dedi”*²⁴⁴

²⁴² a.g.e., s. 52-53.

²⁴³ a.g.e., s. 53.

²⁴⁴ a.g.e., s. 53.

ESAD, Cıgara (1945) öyküsünde çocuk yaşta sokaklarda çalışan gazete satıcısı Kemal'i kız meselesinden dolayı kavga edip döven çocuk. Kemal ile Esad aynı mahallenin çocuklarıdır.

“Biraz irice yapılı, fırlak dişli, kırmızı saçlı, çokbilmiş bakışlı bir oğlan, kendisini kolundan tutup sürüklemeye çalışan bir çocukla birlikte uzaklaşıyor, bu arada ikide bir arkasına dönüp bakıyordu.”²⁴⁵

“Beş on adım kadar uzaklaşmış olan kırmızı saçlının arkasından: Ben sana gösteririm, orospu evladı! diye bağıırıyordu. Kırmızı saçlı bunu duyunca kolundaki arkadaşını silkelediği gibi geri koştu, korkudan büyümiş gözlerle kaçmak isteyen Kemal'i daha üç adım atmadan yakaladı, hiç telaş etmeden, sadece dişlerini sıkıp küfürler mırıldanarak, rastgele tokatlamaya başladı. Kurtulmak için çırpınan oğlan avaz avaz bağıırıyor, yerden topladığı gazeteleri tekrar çamura fırlatan arkadaşı araya girip: Sen ona uyma, Esad ağabey, ben onu eve götürürüm! diye kırmızı saçlıyı teskine uğraşıyor, Esad'ın arkadaşı ise, canı sıkılmış bir halde ellerini pantolonunun ceplerine sokmuş, iki üç adım uzaktan seyrediyordu.”²⁴⁶

Kavganın sebebi küçük bir kızdır. Sulbiye önce Esad'la arkadaştır. Esad'ı bırakıp Kemal'le arkadaş olunca işler karışır.

“Sulbiye yüzünden! Sulbiye de kim? Bizim mahallede. Önce Esad'ı dost tutuyordu. Sonra Kemal'e döndü. Öteki boyna kıza dayak atıyordu. Üç gün, beş gün, eri sonunda kız Kemal'e kaçtı... Esad buna mı kızdı? Geçen akşam sinemanın arkasındaki arsada üst üste yakalamış. Kızın ağzını yüzünü paçavraya çevirdi ama Kemal kaçmış. O günden beri arkasını kovalıyordu. Bir daha konuştuklarını görürsem bıçaklarım, diyor!”²⁴⁷

ESAD'IN ARKADAŞI, Cıgara (1945) öyküsünde çocuk yaşta sokaklarda çalışan gazete satıcısı Kemal'i kız meselesinden dolayı kavga edip döven Esad'ın aynı mahalleden arkadaşı.

²⁴⁵ a.g.e., s. 52.

²⁴⁶ a.g.e., s. 53.

²⁴⁷ a.g.e., s. 53.

“Esad'ın arkadaşı ise, canı sıkılmış bir halde ellerini pantolonunun ceplerine sokmuş, iki üç adım uzaktan seyrediyordu.”²⁴⁸

KEMAL'İN ARKADAŞI, Cıgara (1945) öyküsünde çocuk yaşta sokaklarda çalışan gazete satıcısı Kemal'in aynı mahalleden arkadaşı. Kemal, Esad'dan dayak yiyince ona yardımcı olup onu sakinleştirmeye çalışır.

“Burnunu elinin tersine silerek ağlıyor ve yanında kalıp yerdeki gazeteleri toplamak isteyen arkadaşının: Haydi, sen de topla da, artık gidelim Kemal! diye ısrar edişine kulak asmadan,”²⁴⁹

Çocuk, Kemal ile Esad'ı ayırmaya çalışır. Biraz daha büyük olan Esad'dan Kemal'e uymamasını ister.

“Yerden topladığı gazeteleri tekrar çamura fırlatan arkadaşı araya girip: Sen ona uyma, Esad ağabey, ben onu eve götürürüm! diye kırmızı saçlıyı teskine uğraşıyor,”²⁵⁰

Kavganın asıl sebebini Kemal'in arkadaşı olan çocuk anlatır.

“Yedi gazete amuca, kırk iki kuruş eder! dedi. Sonra, sanki cevabımdan korkmuş gibi başını arkadaşına çevirdi: Hadi Kemal, gidelim artık! dedi. Cebimden bir elli kuruş çıkarıp uzattım: Kardeş misiniz? diye sordum. Hayır, bir mahalleliyiz! Nerede oturuyorsunuz? Tophane'de! Parayı Kemal'in cebine koydu: Hadi be Kemal, aldık parayı işte... gidelim artık!.. diye ötekinin kolundan tuttu. Fakat Kemal şiddetle elini çekti, aynı vaziyette kaldı. Ne diye kavga ettiler? Gazete satmaktan mı? Yok canım, Sulbiye yüzünden! Sulbiye de kim? Bizim mahallede. Önce Esad'ı dost tutuyordu. Sonra Kemal'e döndü. Öteki boyna kıza dayak atıyordu. Üç gün, beş gün, eri sonunda kız Kemal'e kaçtı... Esad buna mı kızdı? Geçen akşam sinemanın arkasındaki arsada üst üste yakalamış. Kızın ağzını yüzünü paçavraya çevirdi ama Kemal kaçmış. O günden beri arkasını kovalıyordu. Bir daha konuştuklarını görürsem bıçaklarım, diyor!”²⁵¹

²⁴⁸ a.g.e., s. 53.

²⁴⁹ a.g.e., s. 52.

²⁵⁰ a.g.e., s. 53.

²⁵¹ a.g.e., s. 53.

NİGAR'IN OĞLU, Çilli (1947) hikâyesinde Nigar'ın Kemal'den olma oğlu. Kemal çocuğun alınmasını ister fakat Nigar buna müsaade etmez ve doğurur.

*“Bir gözümden düştü, bir gözümden düştü! Böyle budala yerine koymuyorlar mı, işte insana asıl o dokunuyor. 'Peki!' dedim. 'Sen üzülme! Ben İzmir'e giderim, tanıdık doktor var, masrafsız, gürültüsüz aldırırım!' Bindim vapura geldim. Hemen bara yerleştim. Beş on kuruş kazandım. Sekiz ay oluyor çocuğu doğurdum. Görme, nur topu gibi bir oğlan, Hoca. Bir kadın tuttum, o bakıyor. Süt veriyor, biz burda her akşam sarhoşuz. Sarhoş sütü çocuğa yaramazmış. Elin bakması ana gibi olmuyor ama ne yaparsın. Kemal adresimi bilmiyor. Mektebi var gelemiyor da. Gelmek istediği de şüpheli ya zaten. Ne diyecektim? Çocuk bu yaşlarda otellerde sefil oluyor. Sizi görünce aklıma geldi. Ankara'da bildiğiniz çoktur. Orda bir çocuk yuvası varmış. Oraya yerleştiremez misiniz? İki yaşına gelsin, alırım. İsteseler bırakmam! Ama böyle kucak çocuğu olmaktan bir çıksın!”*²⁵²

MAKBULE YENGE'NİN OĞLU, Cankurtaran (1947) öyküsünde Makbule Yenge'nin oğlu. Makbule Yenge oğlunu karşı köyden ebeyi çağırmaya gönderir.

*“Bizim oğlan gitti ama belki onun sözüyle gelmez.”*²⁵³

*“Daha Köprüköy'ün harmanlarına varmadan, elindeki değneğini yere vurup tozuta tozuta gelen ihtiyar ebe ile yanında seğirten oğlanı gördü.”*²⁵⁴

*“Sonra küçük çocuğa döndü: Koş, tuzlu su hazırlasınlar! dedi.”*²⁵⁵

Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde çocuk yaştaki erkek kahramanlar ile sosyal sınıfı belirtmek istemiştir. Sokak veya mahalle hayatındaki çocuklardan bahsedilmiştir.

5. Medeni Durumu Anlaşılamayan Erkekler

Bu başlık altında Sabahattin Ali'nin öykülerindeki erkeklerden medeni durumu bilinmeyenlere yer verdik. Öykülerde isimleri verilmeyen İhtiyar, Dereköylü Delikanlı, Azime'nin adamı, Mahpus, kır saçlı maphus'un arkadaşı, çete başı, mal sahibi, hasta köylü, ihtiyar köylü, kır bıyıklı adam, orta yaşlı köylü, şehirli efendiler,

²⁵² Çilli, s. 69.

²⁵³ Cankurtaran, s. 82.

²⁵⁴ a.g.e., s. 82.

²⁵⁵ a.g.e., s. 83.

karaltı vb. şekilde tasvir edilen bazıları fon karakter bazıları olayların direkt içerisinde olan kişilerle birlikte isimleri belli olay kahramanlarını da bu bölümde ele aldık.

Bir Orman Hikâyesi (1930) öyküsünde ihtiyar, yazara yaşadıkları köyde geçimlerini ormandan nasıl sağladıklarını ve ormanın onlar için önemiyle birlikte yönetimin ormanın işletmesini ve ağaçların kesimini özel bir şirkete vermesiyle her şeylerinin ellerinden alınmasını anlatır. Köyün ve köylünün hakkını savunan olmaz.

Bir Firar (1933) öyküsünde İdris, İmamköyü'nün devamlı vukuat işleyen serserisidir. İdris'in yaptıklarından rahatsız olan köylüler ondan şikâyetçidir. Bu sebeple işlemediği bir suç İdris'in başına kalır. Jandarmadan yediği kötü dayak sonunda suçu kabul etmek zorunda kalır. Suç ortağı olarak da ona köyde tek yardımcı olan kahveci Süleyman Ağa'nın adını verir. Jandarmayla giderken kaçmaya çalışır ve jandarma kurşunuyla ölür. Ölürken kendisi gibi Kahveci Süleyman Ağa'nın da suçu olmadığını söyler.

Jandarma Bekir (1934) öyküsünde Çallı Halil Efe, Çal'da birini vurur ve yakalanır. Tahkikat yapılmak üzere Çal'a istenir. Halil Efe Ege'nin yaz sığınağında jandarmalarla beraber yola çıkar. Her karakolda jandarmalar değişir fakat Halil Efe'nin dinlenmesine, köylülerin ikram ettiği ayranı kendilerinin içmelerine rağmen ona müsaade etmez ve onu saatlerce yürütürler. Halil Efe, karakollardan birinde hem köylüsü hem komşusu olan Jandarma Bekir'le karşılaşır. Çocukluk kavgalarının ve en sonunda bir kız meselesinin aralarına koyduğu soğukluk ve hınç Halil Efe'yi mahkûm olarak elinde bulan jandarma Bekir'e fırsat olur. Tüm köylünün gözü önünde Halil Efe'ye bir güzel dayak atıp onun gururunu kırar. Bardağı taşıran bu son damla ile artık canına yeten Halil Efe istemeden de olsa gurur meselesinden Bekir'i vurur.

Duvar öyküsünde kendisi de değişik zamanlarda cezaevine giren Sabahattin Ali, öykünün kahramanı kır saçlı mahpusun ağzından kır saçlı mahpus ile arkadaşının firar girişimini anlatır.

Bir Mesleğin Başlangıcı öyküsünde anlatıcı folklor derlemeleri yapan arkadaşıyla Sivas'a gelir. Burada derleme yapmak için halk türkülerini bilen kadınlara ihtiyaç duyarlar. Biraz araştırmadan sonra Külhanbeyliğinden “oturak âlemlerine” kadın bulmaya terfi eden Koca Recep'e ulaşırlar. Koca Recep adını bile söylemeye utandığı mesleğe nasıl başladığını anlatır.

Katil Osman (1945) öyküsünde babasının genç yaşta ölmesi sonucu annesiyle geçim sıkıntısı içinde zor bir çocukluk geçirmiştir. Bu durum onun kişiliğini olumsuz etkilemiş herkese yerli yersiz takılıp hır çıkaran bir tip olmuştur. Önceleri palavraları sebebiyle kendisine verilen katil lakabı bir oyun esnasında hiç yoktan bir sebeple arkadaşını bıçaklayarak öldürmesi sonucu devamlı sıfatı olmuştur.

Böbrek (1945) öyküsünde böbreklerindeki rahatsızlık için İstanbul'a gelen Niğde eski nüfus memuru Avni Akbulut kaldığı oteldeki oda arkadaşı işlerinde yardımcı olacağını söyleyerek onu dolandırır.

Kurtla Kuzu öyküsünde Rıfat, yönetime muhalif ve yönetimce topluma zararlı düşünceleri olduğu düşünülen bir aydındır. Polis tarafından günlerce gayri insani bir şekilde gözaltında tutulmuş, sorguya çekilmiş ve sorgu süresince dayak yemiş çeşitli işkencelere maruz kalmıştır. Hatta normal polisler konuşturmayı başaramayınca Ankara'dan üst düzey yurtdışında eğitim almış bir müfettiş sorguya gelmiş o da başaramayınca Rıfat serbest bırakılmıştır.

İHTİYAR, Bir Orman Hikâyesi'nde (1930) geçim kaynakları ellerinden alınan köylülerdendir. Doğduğu büyüdüğü ve karnını doyurduğu orman zamanla elinden alınıp yok edilen bir orman köylüsü.

*“Orman bizim her şeyimizdir delikanlı, anamız, babamız, evimiz... diye, yanımda oturan ihtiyar anlatmaya başladı.”*²⁵⁶

“Yanımdaki ihtiyar, dirseklerini dizlerine dayamış oturuyor ve sigara içiyordu. Buruşuk dudaklarının bir kenarından aşağı doğru sallanan bu küçük ateş, sakallarına tuhaf bir kırmızılık veriyordu. Sıkarak ufalttığı gözlerini ayaklarının ucuna yahut yüzüme dikerek kırıştırtıyordu. Her şeyimiz, delikanlı, varımız yoğumuz ormandır bizim... diye devam etti. Ormanı evimizden iyi tanırız, her ağaç bizim kahrımızı anamızdan çok çekmiştir. Köyümüz bir ormanın ortasındaydı, etrafını ağaçlar bir duvar gibi sarmıştı. Biz onun dışında da dünya olduğunu bilmezdik bile. Çocukken değneklerden yaptığımız kağınlara kuru yaprak doldurur, arabacılık oynardık. Daha sonraları babalarımıza yardım etmeye özenir, kaybolan deve torumlarını aramak için en sık yerlere daldardık. Orada kaybolmamız mümkün değildi. Hiç bilmediğimiz yerlerde bile sıkıntı çekmeden yolumuzu bulurduk. Kırık dallar, devrilmiş kütükler bize

²⁵⁶ Sabahattin Ali, “Bir Orman Hikâyesi”, **Değirmen**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 80.

yol gösterirdi. Hem insan kendi evinde kaybolur mu? Büyüdükçe ormanın, bizim için daha başka şeyler olduğunu da anladık: Sırtımızı o giydiriyor, karnımızı o doyuruyor, evimizin kerestesini o veriyordu. Ormansız yaşamak!.. Bunu aklımıza getirmiyorduk bile.”²⁵⁷

Elini beyaz saçlarına atan ihtiyar o her şeylerini kazandıkları ve hayatları olan ormanı ellerinden aldıklarını söyler.

Her ne kadar ihtiyar gençliğinde kız kaçırdığını söylese de bunu kendisi için mi yapmış yoksa başkasına mı yardım etmiş tam belli olmadığı için medeni durumu konusunda evli, bekâr veya dul demek net olmayacaktır.

“Gençliğimde kız kaçırdığım zaman arkasına sığınıp dört kişiyle dövüştüğüm bir ağaç vardı. Gövdesinde o zamandan kalma kurşun yaraları dururdu. Onu devirirlerken uzakta durup baktım. Bir bacağımı, bir kolumu kesiyorlarmış gibi oluyordum.”²⁵⁸

İDRİS, Bir Firar (1933) öyküsünde işlemediği bir suçtan dolayı köyün huysuz delikanlısı İdris suçlanır. Jandarmalardan yediği dayaktan kurtulmak için suçu kabul eder. Bu dayağın ardından kendi dünyasında daha neler sorulup söylemesi gerektiğinin hesabını yapan İdris, firar teşebbüsü esnasında jandarma kurşunuyla ölür.

“İki jandarma İdris'i aralarına almış götürüyorlardı. İdris ayaklarına basamayacak haldeydi. Jandarmalar çok dövmüşlerdi, fakat seke seke yürümeye çalışıyordu. Bayram namazında İmamköy Camii'ni bastığını ve orada namaz kılanları soyduğunu en nihayet itiraf etmişti. Hâlbuki böyle bir şeyden haberi bile yoktu... Ne çare?.. Dayak bu... Her şeyi söyler.”²⁵⁹

İdris yediği dayağın sonucunda işlemediği suçu kabul etmenin yanında kendisine yardımcı olan birinin de adını vermek zorunda kalır. Hiçbir nedeni olmamasına rağmen ve civarda kendisine iyi davranan tek kişinin adını verir.

“İdris dayak yerken, köyü soyduğunu söylemişti. İş bu kadarla bitmiyordu. Deliller de lazımdı. Bunun için paraları ve gümüş saatleri nereye koyduğunu söylemek icap ediyordu. Ne parası? Ne gümüş saati... Hatta ne soygunu?.. Fakat söylemek

²⁵⁷ a.g.e., s. 81.

²⁵⁸ a.g.e., s. 83.

²⁵⁹ Sabahattin Ali, “Bir Firar”, **Değirmen**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 91.

lazımdı... Sopa, dipçik ve tekme dayanılır gibi değildi. Beyni kafasından fırlayacak gibi oluyordu: Ne söylesin? İmamköyü'nü ben soydum! demek kolay... Fakat paralarla gümüş saatleri meydana çıkarmak zor... Hem çok zor... Değnekler, tekmeler, dipçikler kalkıp iniyordu. Bayılacak gibi oldu. Gözleri karardı. Elini hafifçe kaldırdı:

“Diyivereceğim!” dedi.”²⁶⁰

İdris, kendine çok iyiliği dokunan Süleyman Ağa'nın ismini vermişti ama neden onun adını söylediğini anlayamıyor ve zavallı ihtiyarın yaşayacaklarını düşündükçe pişmanlığı kat kat artar. Jandarmaların bir anlık boşluğundan yararlanarak kaçmaya teşebbüs eder ama bu teşebbüs ölümle sonuçlanır.

“İdris etrafına bir bakındı... Şosenin sağ tarafı fundalıktı. Jandarmalara baktı: Silahları ellerinde gidiyorlardı. Bir sıçradı, hendeğin öbür tarafına atladı, düştü, tekrar kalkarak fundalıkta koşmaya başladı. Jandarmalar şırrakdiye mekanizmaları açıp kapadılar, ondan sonra iki tok ses... Havada kısa ve keskin bir vınlama oldu, İdris olduğu yere yıkıldı. Jandarmalar yanına koştular. Ağzından ince bir çizgi halinde kan geliyordu. Gözlerini açtı: Süleyman Ağa'nın bir şeyden haberi yok... dedi: Başı yana düştü. Ağzından tekrar ve çok kan geldi. Tekrar gözlerini açarak: Benim de... dedi. Gözlerini bir daha kapayamadan hafifçe gerildi. Olduğu yerde dimdik kaldı.”²⁶¹

ÇALLI HALİL EFE, Jandarma Bekir (1934) öyküsünde soruşturma için Cezaevinden Çal'a yayan götürülen ve adam vurmak suçundan yüz yıl ceza almış Denizli Çal ilçesinden Halil Efe.

“Hapishanede Çallı Halil Efe'ye hep sorardım:

“Sana ne diye yüz bir sene verdiler? Ne haltlar karıştırdın? Asmadıklarına şükür, efendi! diye cevap verir, sinsi sinsi gülerdi. Birkaç kere, vukuatını öğrenmek için, sıkı sıkı sordum, nihayet başından savar gibi: Devlet benden iki başıbozuk, bir jandarma, bir mavzer, iki at soruyor dedi.”²⁶²

Çal'da Süleyman'ı vurup İzmir'e kaçar. Orada yakalanınca Denizli hapishanesine gönderilir. Burada mahkeme gününü beklerken soruşturmanın

²⁶⁰ a.g.e., s. 92.

²⁶¹ a.g.e., s. 93.

²⁶² Sabahattin Ali, “Jandarma Bekir”, **Değirmen**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 99.

genişlemesi dolayısıyla Çal'a götürülür. Tabi kendisi İzmir'den yayan gelirken ayağında oluşan yaralar yeni geçtiği için pek gitmek istemez ama yapacak bir şeyi de yoktur.

“Ne yapalım, devlet kuvvetine güç yetmez ki. Hapishanede birisini yaralayıp hakkımda tahkikat açtırsam, iki üç ay daha kalırdım, ama asıl mahkemem görülmemişti. Reis kötü tanırса encamım iyi olmaz diye düşündüm. Hemşeriler sağ olsunlar, birkaç tayın topladılar, biraz keş peyniri, biraz da kuru soğan verdiler, hepsini çıkın yaptım, postalları ayağıma sicimle bağladım, nizamiye kapısının altında merkezden gelecek jandarmayı bekledim.” ²⁶³

Jandarma eşliğinde Çal'a giderken yol üzerindeki karakolda köyünden hemşehrîsi ve çocukluktan tanıdığı Bekir'i görür. Oldum olası Bekir'le aralarında bir mücadele vardır ve bu mücadelede ezilen taraf hep Bekir olmuştur. Şimdi güç Bekir dedir.

“Bir de karakolda kimi görsem: Bizim Kara Muradın Bekir'i. Jandarma olmuş. Beni görünce bir güldü. 'Yandın garip Halil'im, yandın! dedi. Bir mahalleliydik ama küçükten beri hiç aramız barışmamıştı. Birbirimize diyivermesek bile, içten içe hasım gibiydik. Ben, şu bildiğin karı meselesinden Süleyman'ı vurunca, Bekir büsbütün kanıma yürür oldu. Süleyman'la pek arkadaşlıklar. Bacısını da galiba rahmetliye vermek niyetindeydi. Ben eşkıya olup dağa çıkınca köyde rahat oturamaz oldu. İki kere de yataklarımı ihbarladı. O zaman: 'Eceline susamadıysa edebiyle otursun, Çallı Halil'in gözüne gayrı dünya görünmüyor!' diye haber saldım... Sesi çıkmaz oldu. Şimdi karşımda namlı şanlı jandarma olmuş, yüzüme bakıp bakıp sırtıyordu. Sonra yanıma sokuldu, elini omuzuma vurdu: 'Gel bakalım hemşerim, geçmiş olsun, kasavet etme, zeybek kısmı dayanıklı olur!' dedi. 'Allah Allah, oğlan halimize acıdı!' dedim; ama o yivşik sırtması hiç durmuyor, gitgide zihnimi karıştırıyordu. Beni aldı, kendi yattığı odaya bitişik olan köyün misafir odasına götürdü, kelepçeyi çözmeden içeri bıraktı: 'Yat uyu bakalım da, yarın sabaha kuvvetli bulun!' dedi. Gene öyle kötü kötü sırttı. Ben toprak sedirdeki hasırın üstüne uzandım. Bekir'in bu gülüşleri netameli ama Allah hayır verir inşallah dedim, uyudum.” ²⁶⁴

²⁶³ a.g.e., s. 100.

²⁶⁴ a.g.e., s. 100-101.

Bekir yılların hıncını alacak fırsatı eline geçirmiştir. O hıncı öyle sadece dövmekle olmazdı. Bekir, Çallı Halil Efe'nin gurunun da kırmalıydı. Bunun için onu tanıyan ne kadar adam varsa seyirlik bu oyuna herkesi çağırmıştı.

“Sabahleyin şafakla beraber uyandım. Odanın iki duvarındaki ufak pencerelerin önünde kalabalık vardı. Ne oluyor ki diye doğrulacak oldum, Bekir içeriye girdi; hep akşamki gibi gülüyordu. Yanıma sokuldu: 'Kalk bakalım Halil Efe, seninle eski hesapları temizleyelim. Bak ne kadar dostun varsa topladım geldim!' dedi. Kendi kendime bir daha: 'Yandın garip Halil Efe yandın!' dedim. Gözlerimi şöyle bir pencerelere, kapının aralığına doğru gezdirdim. Amanın ne göreyim! Yedi köyün ayanı muhtarı burada... Bekir gitmiş, bana düşman ne kadar köy varsa hepsinin ihtiyaçlarını toplamış gelmiş. Hiç renk vermedim. Bekir yanıma sokuldu. Kelepçeye yapışıp bir asıldı, hemen doğruldum. Çeke çeke odanın ortalık yerindeki direğe götürdü, bir ip çıkardı, beni oraya sımsıkı bağladı. Ondan sonra bastı sopayı...”²⁶⁵

Çallı Halil Efe yediği dayaktan şikâyetçi değildir ama bu işin herkesin gözü önünde ve kendisini küçük düşürecek şekilde yapılması gururunu incitmiştir.

“Mahpuslukta adam dayak yemekten yılmaz. Eğer Bekir yalnız dayak atsa, bunu da تنها bir yerde yapsa, hiç ağırıma gitmezdi. Jandarma değil mi, helbet dövecek; ama böyle yedi köyün muhtarını başına toplayıp da envai türlü hakaret etmesi bana pek dokundu. Beş on değnek vurduktan sonra gidiyor, kapıdan yalak gibi ağzını açıp bakan muhtarlarla, oraya biriken köylülerle konuşuyor, sonra dönüp yanıma gelerek soyuma sopuma sövmeye, suratıma tükürmeye, ötemi berimi tekmelemeye başlıyordu. O tükürünce ben elimi yüzüme götürmek istiyordum. O zaman bağlar bileğimi acıtiyordu... Yüzümü acıdan buruşturunca, bakanların hepsi katıla katıla gülüyorlardı... Bizim Bekir bir saatten ziyade benimle eğlendi; her yanıma dayaktan çürüttü, uyuz ite yapılmayacak hakareti yaptı... Ama ben de ağzımı açıp bir of demedim. Onun meramı beni zebun edip yalvartmaktı. O kadar adamın karşısında ölüm serilse bunu yapamazdım; yine de yapmadım.”²⁶⁶

²⁶⁵ a.g.e., s. 101.

²⁶⁶ a.g.e., s. 101-102.

Jandarma Bekir, Çallı Halil Efe'yi yoruluncaya kadar döver ve çağırdığı kişilerin önünde komik duruma düşürerek rezil eder. Halil Efe bunun altında kalacak bir adam değildir.

"Ben içimden: 'Ülen Bekir, sen bir elime düşmeyesin!' dedim. Ben Çallı Halil Efe olduktan sonra kimsenin ettiğini yanına komazdım." ²⁶⁷

Geçmişin intikamı mahiyetindeki dayak faslından sonra Bekir at üzerinde, Halil Efe yayan Çal'a doğru yürümeye başlarlar. Bir süre gittikten sonra Halil Efe'nin elindeki kelepçenin vidası düşer. Bu durumu Bekir'e söyleyince at üzerinde silahlı olan Bekir durumu önemsemez ve Halil'in devam etmesini söyler.

"Çıkar kelepçeyi, koy cebine! dedi... Dediğini yaptım; biraz daha yürüdük, o zaman kuşağımdan gümüş tabakayı çıkardım, Bekir'e uzattım: 'Al bakalım Bekir Efe, sar bir cıgara!' dedim, 'Ben Çallı Halil, sen Çallı Bekir olduktan sonra, biz daha çok rakılar içeriz, çok kadehler tokuştururuz...' Yüzüme bir baktı. Durdu, durdu, ondan sonra elini uzatıp tabakayı aldı. Elinde tuttuğu mavzeri dizlerinin üstüne yatırdı, dirseklerini onun üstüne dayadı, tabakayı açıp cigarayı sarmaya başladı... Şöyle yandan bir göz attım. Hem cigarayı sarıyor, hem de dirseklerini sıkı sıkı mavzere basıyordu. Silahın namlusu benden yana olduğu için hiç umut yoktu. 'Ülen Bekir, bunu da çaktın!' diye içimden söyledim. Tam bu sırada Bekir cigarayı, ıslatıp yapıştırmak için, dudaklarına götürdü. Dirsekleri mavzerin üstünden şöyle bir nefes alımı kalktı. O, daha ne olduğunu anlamadan ben mavzeri kapınca yirmi adım öteye fırlamıştım. Oradan bağırdım: 'İn bakalım Bekir çavuş, şimdi de biz hesap görelim! Bekir hemen indi, gülererek yanıma sokulmak istedi. 'Olduğun yerde kal!' diye bağırdım, Kelime"i şahadet getir, seni vuracağım!' Bey, Bekir'in bu sözleri dediğim zamanki halini bir görmeliydin. Yüzü sararıverdi, melil melil yüzüme bakmaya başladı: 'Aman Halil Efe, 'dedi, 'yavuklum var, bir garip anam var, canıma kıyma da ne yaparsan yap.' Yüreğim acımadı değil, ne kadar aramız açık olsa, yine hemşerilik vardı. Bir mahalle delikanlısıydık. Ama onun ettiği hakareti kandan başka bir şey temizlemezdi. Bekir sağ kaldıkça insan içine çıkamazdım: 'Vuracağım seni Bekir, başka yolu yok; bir vasiyetin varsa söyle!' dedim. Bunu dedim, mavzeri de doğrulttum. O zaman Bekir kurtuluş olmadığını anladı. Garip garip bana baktı, sonra başını çevirdi, öte yanda yularını

²⁶⁷ a.g.e., s. 102.

*sürüyüp otlayan atını bir süzdü. Sonra başını kaldırıp gökyüzüne de bir göz attı. Tekrar bana döndü, ağzını açtı, tam bir şey söyleyecekti, tetiğe dokandım. Bekirceğiz oraya yıkılıverdi. Ama sana bir şey söyleyeyim mi efendi, sen istersen gene inanma, benim tetiğe dokunmamla, Bekir'in yere düşmesi bir oldu. Allah bilir ya, garip oğlan kurşundan değil, korkudan öldü. Benim kurşun ona diriyken değil, ölüp yere yıkılırken değdi.”*²⁶⁸

Çallı Halil Efe, herkesin gözü önünde atılan dayağın hesabını Bekir'i öldürerek almıştır.

NECMİ, Bir Cinayetin Sebebi (1927) öyküsünde Cinayet suçlamasıyla yargılanan genç.

Hakkında başka bir bilgi yoktur.

“Bir gün buna birkaç arkadaşıyla beraber yolda tesadüf ettim. Adliyeye gidiyoruz dediler, Necmi'nin muhakemesine. Haydi, bize yer bul!

*Uğraşa uğraşa onları yerleştirdim, kendim de aşağıda katili beklemeye başladım. Ben de elimde olmayarak merak ediyordum. Biraz sonra hasır şapkasıyla göründü. Yirmi beşlik, çilli yüzlü, basit, hatta bayağı tavırlı; aşağılık bir tenasübü (burada dış görünüşü anlamında) olan birisiydi.”*²⁶⁹

DEREKÖYLÜ DELİKANLI, Gramofon Avrat (1935) öyküsünde Gramofon Avrat'ın bir zaman yanında durduğu Dereköylü delikanlı.

*“İki sene evvel ilk defa olarak Dereköylü bir delikanlının yanında Meram'da bir oturağa gelmiş, ondan sonra bir iki ay bu çocukla dolaşmıştı. Dereköylü bir gece kavga arasında vurulup ölünce bütün öteki kimsesiz ve efesiz oturak kadınları gibi Azime'nin eline düştü.”*²⁷⁰

AZİME’NİN ADAMI, Gramofon Avrat (1935) öyküsünde Azime’nin oturağa giden kızların yanında duran adamlarından biri.

²⁶⁸ a.g.e., s. 102-103.

²⁶⁹ Bir Cinayetin Sebebi, s. 112-113.

²⁷⁰ Sabahattin Ali, “Gramofon Avrat”, **Kağı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 22.

*“Ondan sonra bir geceliğine oturağa göndermek için otuz, kırk, yerine göre yüz lira alarak ve sürüyüp götürmesinler diye yanına kendi adamlarından bir silahlıyı efesidir, yalnız göndermez” diye katarak kızı çalıştırmaya başladı.”*²⁷¹

KÜÇÜK ALİ, Gramofon Avrat (1935) öyküsünde bir oturma esnasında arkadaşını yaralayan adam.

*“Nasıl bilmezsin canım, Silleli'nin bağına gittik ya... Orada Küçük Ali beni bıçakladı da dört ay hastanede yattım ya!”*²⁷²

MAPHUS, Duvar (1936) öyküsünde firar girişimini anlatan yaşlı mahkûm. Cezaevine geldikten sonra ayakkabı yapıp satar. Bir gün karşlarına çıkan delik her şeyi değiştirir.

*“Yalnız kır saçlı bir mahpus bana hapishaneye ilk geldiği senelere ait bir vaka anlattı.”*²⁷³

*“Bir gün yukarıda söylediğim kır saçlı mahpusla birlikte bu yıktırılan duvarı seyrediyor, kazmayı vurdukça parça parça aşağı dökülen harçlara bakıyorduk.”*²⁷⁴

Arkadaşıyla kaçmayı planlar ama korkusu ona engel olur.

*“Duvar yarı yarıya yıkılmıştı ki, benim yanımda sesini çıkarmadan duran kır saçlı mahpus yavaşça kulağıma eğildi: “Bir zamanlar ben bu duvardan kaçacaktım!” dedi.”*²⁷⁵

“Dokuz sene evvel, yeni hapse düştüğümün birinci senesinde bu duvarların dibinde ahşap dükkânlar vardı. Bazı mahpuslar orada marangozluk, oymacılık, kuyumculuk yapar ve çıkardıkları işleri dışarıdaki komisyonculara vererek limana gelen vapurlarda sattırırlardı. Biz de, cürüm arkadaşım ile birlikte, evimizden beş on kuruş getirterek şu şimdi yıkılan duvarın önündeki bir dükkânda çalışmaya başladık. Sessiz insanlar olduğumuz için müdür bizi koruyordu. Biz de karımızdan ona üç beş kuruş ayırıyorduk. Fakat ne bu iş, ne de kazanç bize dışarısını unutturamıyordu. Düşün! İkimiz de yirmi iki yaşındaydık. Dışarıda ele avuca sığar şey değildik. Bir, orospu kadın yüzünden vukuat yapıp içeri düştüğümüz zaman, burada birkaç günden

²⁷¹ a.g.e., s. 22.

²⁷² a.g.e., s. 23.

²⁷³ Sabahattin Ali, “Duvar”, **Kağı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 40.

²⁷⁴ a.g.e., s. 41.

²⁷⁵ a.g.e., s. 41.

fazla kalacağımızı aklımız kesmiyordu. Fakat cezamız tasdik olup on beş sene yüklendikten sonra aklımız başımıza geldi. Daha doğrusu aklımız başımızdan gitti. Ama ne yaparsın? Dört taraf dört duvar. Belki af çıkar; cezasını sonuna kadar yatan kaç kişi var ki?.. diye kendimizi avutmaya çalıştık. Bir gün dükkânın bir köşesinde tutkal kaynatıyorduk. Çanağın altına sürdüğüm odun, duvarın taşına çarptı. Bana, taş yerinden oynar gibi geldi. Hemen ateşi ve çanağı oradan kaldırdım, taşın soğumasını beklemeden yapıştım. Azıcık kireç döküldükten sonra, koca bir tepsi ekmeği kadar büyük olan taş yere düştü. Eğilerek içeri baktım. Gözlerime inanamayacaktım: Uzakta, ta ileride dar bir ışık görünüyordu. Hemen arkadaşımı çağırdım. O da yere yatarak bakmaya başladı. Sonra bana dönüp: 'Bu delikten dışarı çıkmak zor olmasa gerek, hemen kaçalım!' dedi. Ben kendisine 'düşünelim' diye cevap verdim. Acemilik etmeye gelmezdi. Akşama kadar iş göremedik, bir içeri, bir dışarı dolaştık. ”²⁷⁶

Arkadaşının da ısrarıyla hapisten kaçmaya karar verirler ve duvardaki deliği genişleterek geçebilecek duruma getirirler. Deliği genişletmeyle uğraşırken fark etmezler sabah olur. Ortalık aydınlanmıştır. Arkadaşı devam eder ama kendisi korkudan vazgeçer.

“Fakat benim yüreğim, kör olası bir korku, bir can korkusu ile öyle yaman atmaya başlamıştı ki, üstümü başımı yırtı yırtı kendimi dükkâna zor fırlattım ve taşı eski yerine kapatarak sabahı ve koşuşların açılmasını bekledim. ”²⁷⁷

Delik ortaya çıkıp firar girişimi belli olunca ihtiyar az bir dayak ve cezasının üstüne bir miktar ceza daha alarak devam eder. Geçen on beş senenin ardından ihtiyar kaçmadığına pişmandır.

“Ben çok dayak yemedim. Kendim kaçmadığım için hapishane müdürü, karakol kumandanı, hatta müddeiumumi halime acıdılar. Fakat keşke dayaktan öldürselerdi!.. Kır saçlı mahpus bir müddet sustu. Yarı kapalı gözleri bir hayali kovalıyor gibiydi. Başını bana çevirmeden, küfrediyormuş gibi keskin keskin: Ah... ne enayilik ettim! dedi, Ne enayilik ettim! Bir jandarma kurşunu on beş seneden daha mı kötü sanki? Bir korku yüzünden gençliğimi yok ettim. ”²⁷⁸

²⁷⁶ a.g.e., s. 41.

²⁷⁷ a.g.e., s. 45.

²⁷⁸ a.g.e., s. 45.

KIR SAÇLI MAPHUS'UN ARKADAŞI, Duvar (1936) hikâyesinde kır saçlı mahpusun arkadaşı. Önüne gelen fırsatı değerlendirir ve kaçma girişiminde bulunur arkadaşının korkup vaz geçmesine rağmen kendisi devam eder.

*“Orada, binlerce seneden beri güneş görmemiş olan rutubetli taşların üstünde bembeyaz bir insan iskeleti uzanıyordu. Çoğu birbirinden ayrılmış olan kemiklerin ayakucunda bir çift eski kundura, yanı başında meşin bir torba vardı.”*²⁷⁹

ÇETE BAŞI, Pazarcı (1935) öyküsünde pazardan dönen köylüleri soyan eşkıyaların başı. Emekli Zabit, Çanakkale’de görevli iken askerden kaçan bu genç daha sonra gelerek af edilmesini ister. Namuslu, dürüst bir gençtir. Çabuk atarlanan sinirli bir yapısı vardır. Askerdeyken emekli zabitin emir erliğini de yapmıştır.

“Fakat eşkıya birdenbire bulunduğu taştan atlayıp onu kolundan yakaladı, kendine çevirerek, gitgide koyulaşan akşamın içinde hayretle baştan aşağı süzdü. Sonra, elleri yanına çekilmiş, gözleri hüüzün içinde: Beni tanımadın mı bey? dedi. O baktı, bu zayıf, sinirli, kırmızımtırak gözlü yüze dikkatle baktı, sonra omuzundan tutarak yavaş sesle: Tanıdım, sen şey değil misin? dedi ve onun ismini söyledi. Bu karşısındaki, kendisi bir zamanlar Çanakkale’de divaniharp azası iken, askerden kaçan, sonra bir gece yarısı kapıya gelip: Aman bey, beni kurşuna dizdirme, ben teslim olacağım! diye yalvaran bu taraflı bir neferdi. O zaman divaniharpde onu kurtarmış, sonra da bir ay kadar yanına emirber almıştı. Namuslu bir çocuk olduğu halde çok sinirli ve ataktı. Ufak bir laf için arkadaşları ile boğaz boğaza girerdi. Bu yüzden yanında fazla alıkoyamayarak karargâha göndermiş ve o zamandan beri bir daha adını bile duymamıştı. Öteki hemen arkadaşlarını çağırarak eski zabiti onlara tanıttı, elini öptürdü. Aldıkları parasını geriye verdikten sonra, onun birkaç misli daha da para verdiler. Eski neferin: Vah beyim, siz bu hallere mi geldiniz! derken gözleri yaşarıyor gibiydi. Kendisinden bahsederken: Ne yapalım beyim, bir namus meselesi yüzünden başımıza bu işler geldi. Eh, aç da durulmuyor, Allah taksiratımızı affetsin! dedi. Zabiti en çok sarsan şey, eski neferinin tavırları idi. Hiçbir zaman kendisine karşı eski muamelesini değiştirmiyor, elleri yanında, adeta bir iş buyurmasını bekliyordu. Öteki iki kişi de biraz geride ve elleri göbeklerinde bekliyorlardı. Biraz daha

²⁷⁹ a.g.e., s. 45.

konuştuktan sonra: Hadi beyim, geç kaldım, bizi gönülden çıkarma duanı bekleriz! diyerek onu gönderdiler.”²⁸⁰

MAL SAHİBİ, Apartman (1935) öyküsünde tadilatı yapılan ve onun karşısındaki apartmanında sahibi olan kişi. İnsani değerler açısından eksik bir insandır.

“Ağustosun sonuna yaklaştıkları için mal sahibi çatının çabuk örtülmesini istemişti. Yağmurlar başlar diye korkuyordu.”²⁸¹

“Mal sahibi karşı apartmanda oturuyordu. Onun için burada bağırmak değil, hızlı bile konuşamıyorlardı. Herif bazan pencereyi açıp göbeğini kenara dayayarak saatlerce baktığı ve ara sıra: Orasını iyi kapat! yahut: Lakırdıyı bırakalım! diye emirler verdiği için işçilere, o olmadığı zaman da devam eden bir çekingenlik gelmişti. Sessiz sessiz çalışıyorlardı.”²⁸²

Küçük çocuk düşüp ayağını yaralayınca ağlar bu duruma kızan apartman sahibi bir de hakaret eder. Çocuğun hakkı olan taşıma ücretini de vermez.

“Birdenbire karşı pencere açıldı, apartman sahibinin evvela büyük göbeği, sonra kırmızı başı görüldü. Dışarı uzanmaya çalışarak gürlükler gibi bağırıyordu: Hey!.. Zırlamasına pencerenin önünde!.. Defolup gitsene!”²⁸³

“Penceredeki adam hırsından kıpkırmızı kesilerek bağırıyordu: At şu piçi şuradan be!”²⁸⁴

HASTA KÖYLÜ, Çaydanlık (1938) öyküsünde hasta koğuşunda yatan köylü mahkûmlardan biri.

“Diğer iki hasta, adam vurmaktan on beşer seneye mahkûm iki köylü idi. Biri hasmını, öteki su meselesinden tarla komşusunu öldürmüştü. Her ikisi de bir türlü iyi olmayan bir bağırsak hastalığı çekiyorlardı. Müthiş zayıflıkları ve sapsarı yüzleri, onları, insanı şaşırtacak kadar birbirine benzetiyordu.”²⁸⁵

²⁸⁰ Pazarcı, s. 51.

²⁸¹ Apartman, s. 53.

²⁸² a.g.e., s. 53.

²⁸³ a.g.e., s. 56.

²⁸⁴ a.g.e., s. 56.

²⁸⁵ Çaydanlık, s. 25.

Kendi ve hastalığı hakkında ayrıntılı bilgi olmayan köylü çok hastadır ve yataktan kalkamayacak haldedir.

“İki köylüden biri yataktan kalkamayacak kadar halsizdi. Bütün gün başını duvardan tarafa çevirip yatar, hiç kımıldamazdı.” ²⁸⁶

SATILMIŞ, Çaydanlık(1938) öyküsünde Süleyman Efendinin işlerini gören gariban köylü.

Hastanenin mahkûm koğuşunda yatan iki köylüden biri olan satılmış iyi niyetli saf bir köylüdür.

“Diğer iki hasta, adam vurmaktan on beşer seneye mahkûm iki köylü idi. Biri hasmını, öteki su meselesinden tarla komşusunu öldürmüştü. Her ikisi de bir türlü iyi olmayan bir bağırsak hastalığı çekiyorlardı. Müthiş zayıflıkları ve sapsarı yüzleri, onları, insanı şaşırtacak kadar birbirine benzetiyordu.” ²⁸⁷

“İsmi Satılmış olan diğer köylü bir parça daha dermanlıydı. Ara sıra konuştuğu da olurdu. Hatta bir kere ormanda nasıl pusu kurup babasını vuran adamı devirdiğini bile anlattı.” ²⁸⁸

Satılmış, Süleyman Efendi’nin bir nevi hizmetçiliğini karın tokluğuna ve bir iki bardak çaya yapar.

“Satılmış... Getir çaydanlığı!..” Satılmış, uzandığı yataktan fırlar, eski ve kocaman hastane terliklerini sıska ve topukları balmumu gibi sararmış ayaklarına geçirir, kızgın sac sobanın üzerinden çaydanlığı ve pencereden çay fincanını alarak Beybabanın yanına varırdı. Süleyman Efendi Satılmış’ı, fikrini almaya lüzum görmeden kendisine hizmetçi seçmişti. O kadar salahiyyet ve tabiilikle emirler veriyordu ki, itaat etmemek oğlanın aklından bile geçmiyordu.” ²⁸⁹

“Satılmış günde bir bardak az şekerli çay mukabilinde ona hizmetkârlık etmeye devam ediyordu.” ²⁹⁰

²⁸⁶ a.g.e., s. 25.

²⁸⁷ a.g.e., s. 25.

²⁸⁸ a.g.e., s. 25.

²⁸⁹ a.g.e., s. 26.

²⁹⁰ a.g.e., s. 27.

*“Yalnız Satılmış hizmetinde kusur etmiyor, ihtiyarın her sayıklayışında yastığından başını doğrultarak: “Bir şey mi istedin, Beybaba!” diye soruyordu.”*²⁹¹

Süleyman Efendi ölünce karısı cenazesini almaya yanaşmaz. Satılmış bir miktar parayı başgardiyana vererek zavallı adam kefensiz gitmesin der.

İHTİYAR KÖYLÜ, Ayrar (1938) öyküsünde istasyonda kış armudu satan total ihtiyar köylü.

*“Kışın ise küçük Hasan'la üç dört günde bir küçük bir küfe kış armudu getiren total ve ihtiyar bir köylüden başka kimse ortalıkta görünmezdi.”*²⁹²

*“Bugün, kış armudunu satan köylü de ortada yoktu.”*²⁹³

KIR BIYIKLI ADAM, Ayrar (1938) öyküsünde Küçük Hasan'ın sattığı ayrarın parasını vermeyen adam. Tren kompartımanının camından ayrarı ister ve içer. Hasan parayı bozduramayınca adam verdiği parayı geri alır.

*“Trenin üçüncü mevki vagonlarından birinin penceresi indirildi. Uzun boyunlu, kasketli, kır bıyıklı bir baş uzanarak: “Ver bakalım bir tane!” diye seslendi. Küçük Hasan maşrapayı titreyerek uzattı. Adam minimini gözlerini maşrapanın içine dikerek sindire sindire içiyor ve sulu ayrarı bıyıklarının ucundan yakalıksız gömleğine damlatıyordu. Maşrapayı uzatarak: “Doldur bir daha!..” dedi. Onu da içtikten sonra yeleğinin cebinden bir onluk alıp aşağı attı: “Ver beş kuruş!”*²⁹⁴

Küçük köylü çocuğun sattığı ayrarın parasını biraz fazla vermek düşüncesinden aciz adam bir de küçük çocuktan helallik ister.

“Trenin penceresindeki uzun boyunlu adam eliyle işaret ediyor: Gelsene ulan! diye bağıırıyordu. Küçük Hasan o tarafa koştu. Penceredeki: Ver on kuruş!.. dedi. Çocuk derhal parayı uzattı. Tren yavaşça harekete geçmişti. Adam parayı yine yeleğinin cebine koyduktan sonra, çaresiz bir eda ile: Yok çeyreğim, ne yapalım! dedi. Vagon küçük Hasan'dan beş altı adım uzaklaşmıştı. Uzun boyunlu adam, pencereden sarkarak: Hey, çocuk, hakkını helal et! diye bağırdı. Küçük Hasan hiçbir şey

²⁹¹ a.g.e., s. 28.

²⁹² Ayrar, s. 33.

²⁹³ a.g.e., s. 33.

²⁹⁴ a.g.e., s. 35.

*anlamıyormuş gibi bakakalmıştı. Tren hızlanıp uzaklaşıyordu. Tekerleklerin gürültüsü arasında adamın sesi tekrar duyuldu: Helal et bakayım, helal et!.. Hadi!”*²⁹⁵

KARA HAKKI, Selam (1940) öyküsünde berberlerin arkadaşı ve memleketlisi olan Kara Hakkı civar kasaba ve şehirlerde esrar satar. Hakkı hakkında daha fazla bilgi yoktur. Hakkı'nın getirdiği selam berber Yusuf'un hayatını kökten değiştirir.

*“İşte o sırada içeri bizim Kara Hakkı girdi. Hoş geldin Hakkı, işler nasıl? dedim. Ortalarda görünmedin, deliğe girdin sandık... Kara Hakkı pek köyde durmaz, Bursa, Balıkesir, İzmir'e kadar dolaşır, keyif satardı. Senin anlayacağın esrar götürürdü. Bizim buranın kendirinden çok ala esrar çıkar ha! Hakkı: Aleykümselam dedi. Yusuf'u görünce: Aman üstümde kalmasın, Yusuf Ağa, sana selam getirdim! dedi. Yusuf bir sarardı. İçine doğmuş garibin... Kimden? dedi. Hakkı güldü. Malın gözü imişsin ya, Yusuf Ağa; hiç senden ummazdım. Hiç de fena karı değil! dedi. Sonra anlattı. Balıkesir'den gelirken Susurluk'ta bir handa kahve içiyorlarmış. Bursa'dan Balıkesir'e giden bir kumpanyaya rastlamışlar. Şundan bundan konuşurlarken Hakkı'nın Orhangazili olduğunu, şimdi de oraya gittiğini duyan bir karı: Aman, orda berber Yusuf vardır, tanır mısın? demiş. Hakkı, Yusuf'u kim bilmez? deyince, Yusuf'a benden çok selam et! demiş. Adını da söylemeyip, sen selamımı diyiver, o bilir! demiş. Hakkı işin alayında, hem anlatıyor, hem gülüyordu. İki de bir Yusuf'un dizine vurup: Yaman adammışsın Yusuf Ağa, karı durdu durdu sana selam etti. Kamyona binip tozun toprağın içinde kaçarken bile kafasını camdan uzatıp, aman Yusuf'a selamımı, unutma! diye bağırdı, diyordu. Yusuf sesini çıkarmadı. Ben Hakkı'nın tıraşını bitirinceye kadar bir yeryüzüne, bir gökyüzüne bakıp oturdu.”*²⁹⁶

GENÇ ÂLİM (YAZARIN ARKADAŞI), Bir Mesleğin Başlangıcı (1940) öyküsünde yazarın folklor derleyicisi olan arkadaşı. Folklor derlemeleri yapmak için şehir şehir gezen alim bu sefer arkadaşı ile birlikte Sivas'a gelmiştir.

*“Arkadaşım halkiyat tetkikleri yapmak, hikâye ve şiir toplamak için seyahate çıkmış genç bir âlimdi.”*²⁹⁷

²⁹⁵ a.g.e., s. 36.

²⁹⁶ Selam, s. 66-67.

²⁹⁷ Sabahattin Ali, “Bir Mesleğin Başlangıcı”, **Yeni Dünya**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 69.

*“Gözlüklerinin arkasından biraz mahcup bir hal ile etrafı süzen gözleri tesadüf ettikleri cansız eşyadan bile rivayet toplamak istiyormuş gibi meraklı ve sorucuydu. Yanında yerli bir zat ile acele acele gidiyordu.”*²⁹⁸

KOCA RECEP, Bir Mesleğin Başlangıcı (1940) öyküsünde oturak âlemlerine kadın ayarlayan yaşlı adam. Öykünün kahramanı olan Koca Recep gençliğinde sözü geçen güçlü kuvvetli bir kabadayıdır. Eşe dosta arkadaşına yardım derken eskinin külhanbeyi oturak âlemlerine kadın ayarlayan biri oluverir. Yaptığı mesleğin adını söylemekten kendisi de utanır.

*“Koca Recep isminde biri varmış, onu arıyoruz! dedi. Saz şairi mi? Hayır! Ne yapacaksınız? Bize karı buluverecek.”*²⁹⁹

*“Arabada benden ve arkadaşımından başka iki kişi daha vardı, biri akşamüzeri gördüğüm yerli zat, diğeri kır sakallı, ellilik bir adamdı. Elini göğsüne koyarak derin bir sesle Merhaba! dedi. Ve bir daha bizimle meşgul olmadı. Karanlıkta güçlükle seçtiğim hatları, ciddi, düşünceli bir çehreyi ifşa ediyordu. Sakalı muntazam ve kısa kesilmişti. Bol yakalı ve sedef düğmeli mintanı ve büyük aba ceketiyle daha ziyade bir mahalle imamına benzeyen bu adamın böyle bir eğlenceye iştirak etmesini garip buldum. Sıvaslı zatın bir aralık ona Koca Recep diye hitap ettiğini duyunca hayretim büsbütün arttı. Anadolu'nun muhtelif şehirlerinde, oturak âlemi yapmak isteyenlere avrat buluveren, gizli umumi kadınların tellallığını yapan birçok adamlar tanıdım, fakat şu karşımda bir halk filozofu, bir köy muhtarı vakarıyla oturan nur yüzlü adam bunlardan biri olabilir miydi? Karşımda oturan ihtiyarı yakından tetkik etmek için eğildim. Fakat önümüzdeki arabaların çıkardığı toz bulutları karanlıkla birleştiği için hiçbir şey göremedim.”*³⁰⁰

Koca Recep'in kendine has bir ağırlığı vardır. Etrafındakiler ona hürmet gösterirler.

²⁹⁸ a.g.e., s. 69.

²⁹⁹ a.g.e., s. 69-70.

³⁰⁰ a.g.e., s. 71.

*“Koca Recep bir kenarda oturmuş, etrafla hiç alakası yokmuş gibi önüne bakarak ağır ağır rakı içiyordu. Etrafindakilerin ona karşı gösterdikleri hürmete benzeyen bir çekingenlik, büsbütün merakımı artırdı.”*³⁰¹

*“Gözlerini bana çevirdi. Uzun, kır kaşlarının altındaki açık kahverengi gözleri sakın ve lakayttı. Ustadırlar... dedi. Bilmedikleri hava yoktur: Efendi yazacakmış dediler de onun için bunları getirdim!”*³⁰²

Yazarın Recep’e ne iş yaptığını sorması, Koca Recep’e garip gelir ve muzip bir çocuk gibi yazara bakar.

*“Sen ne iş yaparsın Recep Ağa? dedim. Hayretle beni süzdü. Aptal mı bu herif? demek istediği belliydi. Görmüyor musun ne iş yaptığımı? dedi. İlle bunun adını mı söylemeli? Mahcup mahcup önüme baktım. Başımı kaldırdığım zaman Recep’in beni hala süzmekte olduğunu gördüm.”*³⁰³

*“Biz bu işe kabadayılık yüzünden başladık!” dedi.”*³⁰⁴

“Gençliğimde ben bu yakaların en kabadayı, en gözü pek hovardasıydım. Hatırımı saymayan delikanlı yoktu. Babamdan kalma beş on kuruş da vardı, kimseye muhtaç değildim. Arkadaşlar sağ olsun, hiçbir eğlenceyi bensiz yapmak istemezlerdi, sen olmayınca tadı çıkmıyor derlerdi. Sonra ortalığı yıldırılmış olduğum için, şurda burda saklı karıları bensiz alıp getiremezlerdi. Zorlu bir efenin yanındaki avradı sürüyüp almak için hep beraber gider, lüzum olursa tabancaya, bıçağa sarılır, evvel Allah boş dönmezdik. Sonraları namımız öyle bir yayıldı ki, hangi avratın kapısına dayansam, gelmem demez oldu. Ama yalnız bana... İşte oğlum, meğer bu kabadayılık bizim işin başlangıcı imiş. Benim haberim yoktu... Şimdi şimdi anlıyorum... Bir eğlence yapsak, bir avrat oynatmaya kalksak hemen arkadaşlar bana gelirler: 'Aman Recep, kurbanın olalım, bu kahpeyi senden başkası sürüyemez...' derlerdi. Bu laftan gönlüme de hiçbir kötülük gelmezdi ha, ne olacak, arkadaş hatırı için olduktan sonra... Ama yavaş yavaş bizim babadan kalma mallar da hovardalıkta eriyip gitmeye başladı. Arkadaşlardan gizlimiz yok ki, bir gün bana: Aman Recep, dediler, bu iş böyle gitmez, aklına bir kötülük gelmesin ama senin yaptığın doğru değil, hem yoruluyorsun hem de

³⁰¹ a.g.e., s. 71.

³⁰² a.g.e., s. 72.

³⁰³ a.g.e., s. 72.

³⁰⁴ a.g.e., s. 73.

araba parasını, getirdiğin avradın masrafını sen çekiyorsun. Hiç olmazsa araba parasını biz verelim... Eh, bunda ne var, pekâlâ dedim. Bir zaman böyle gitti. Bizde geçinecek kadar bile mal kalmadı... Avrat oynatmaya falan gitmez oldum... Arkadaşlar yine geldiler, sen olmadan bu iş olmuyor, senden daha zorlu kabadayı aramızda yok, bizi boşlama... dediler. Fakat bu sefer avradın masrafını da bize verdirmez oldular. Yavaş yavaş eğlencenin masrafını görürken de benden para almadılar. Ben de, aman, ille masrafa katışacağım! diyecek halde değildim... Derken günün birinde işi açığa vurdular. Uzun etme Koca Recep dediler, sen olmazsan biz avrat bulamayacağız, arkadaşlık namına sen bu işi yapıyorsun, ama kendi işinden gücünden oluyorsun, bak malını mülkünü bu yolda yedin, al şunu bakalım, aramızda topladık... Bunu deyip elime birkaç kayme sıkıştırdılar. Ama bundan sonra da halleri tavırları bir değişiverdi. Artık üç beş kağıdı cebine koyan, Koca Recep, bana falan avratı getiriver, diye yanaşmaya başladı. İşte böyle.”³⁰⁵

SIVASLI ZAT, Bir Mesleğin Başlangıcı (1940) öyküsünde kim olduğu belli olmayan kişi.

“Yanında yerli bir zat ile acele acele gidiyordu.”³⁰⁶

“Sivaslı zat: “Onsuz olur mu canım?” dedi. İşin ilmi tarafından ziyade bu cihetin onu alakalandırdığı belli idi.”³⁰⁷

ORTA YAŞLI KÖYLÜ, Bir Konferans (1941) öyküsünde konferansı dinleyen köylülerden biri.

“Bunun üzerine köylülerin birkaçının yüzünde hafif bir gülümseme dolaştı. Nihayet içlerinden orta yaşlı biri genç nahiye müdürünün ve yaşlıca öğretmenin yanına sokuldu: Aslını ararsan biz de bir şey anlamadık amma, müdür bey... dedi, ne idelim, dinledik işte!..Öğretmen, bir talebesini paylar gibi: Peki, ne diye anlamadık demediniz öyleyse? Adamcağız kaç defa sordu da!.. dedi. Köylü, içinden gelen bir gülüşü zapt etmek istiyormuş sandıracak kadar ciddi bir çehre ile: Aman beyim! dedi, Anlamadık diyelim de bir daha baştan mı anlatsın?”³⁰⁸

³⁰⁵ a.g.e., s. 73-74.

³⁰⁶ a.g.e., s. 69.

³⁰⁷ a.g.e., s. 69-70.

³⁰⁸ Sabahattin Ali, “Bir Konferans”, **Yeni Dünya**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 77-78.

ŞEHİRLİ EFENDİLER, Yeni Dünya (1942) öyküsünde köydeki düğüne gelen Yakup Ağanın şehirli misafirleri. Bu misafirler düğün boyunca yeme içme ile meşgul olurlar.

*“Sekide oturan ve ilk defa bir köye gelmişe benzeyen şehirli efendiler pek eğlenceli buldukları bu konuşmaya fıkır fıkır gülüyorlardı.”*³⁰⁹

Şehirli efendiler köy ve köy hayatına ne kadar yabancı olduklarını giyim kuşamlarıyla gösterirler. Köyle ilgili öğrendikleri şeyleri ilk duyunca şaşırılmış gibi sonrasında ise önceden biliyorlarmış gibi davranırlar.

*“Köye gelirken uzun bir seyahate çıkıyormuş gibi ayaklarına çizme, başlarına spor kasket ve gözlerine siyah gözlük geçiren efendiler, yanlarında yerli bir hükümdar azametiyle yürüyen Yakup Ağa'ya, ecnebi seyyahlar gibi ardı ardına sualler soruyorlar, bazan da birbirlerine yabancı bir dilde bir şeyler söylüyorlardı. Köye dair her öğrendikleri şeyden sonra yüzleri, bunu eskiden biliyorlarmış da yalnız bir kere daha duymak istemişler gibi, bilgiç bir ifade almaya çalışıyor, kaşları düşünceli bir kıvrıntı ile geriliyor ve başları: Tabii, tabii, malum der gibi sallanıyordu.”*³¹⁰

Şehirli efendiler köy ve köylü için neler yapılması gerektiğini konuşurlar ama bu sadece on dakika sürer.

*“Dört yana koşuşan tavuklarla çocukların saçtığı çamur, efendilerin ütülü külotlarına sıçramış ve yüzlerini buruşturmuştu. Tekrar düğün evine döndüler, şimdi boşalmış olan yarı karanlık odada oturup köylerimizin medenileşmesi çarelerini bulmaya başladılar. Fakat on dakikadan fazla bu mevzuda duramadılar, şehir dedikodularına, maaş, ücret, barem meselelerine geçtiler ve biraz sonra da uyuyuverdiler.”*³¹¹

ABAZA KEMAL, Katil Osman (1945) öyküsünde mahkûmlardan biri.

*“Hapishanenin dış avlusunda, Abaza Kemal'in kahve ocağının dibinde oturmuş, birbiri üstüne cigara içiyordum.”*³¹²

³⁰⁹ Yeni Dünya, s. 81.

³¹⁰ a.g.e., s. 81.

³¹¹ a.g.e., s. 82.

³¹² Katil Osman, s. 27.

ESRARKEŞ TAYYAR BABA, Katil Osman (1945) öyküsünde mahkûmlardan biri.

“Esrarkeş Tayyar Baba biraz ilerde sırtını duvara dayayıp başını karnına sarkıtmış, Bayburt türküleri mırıldanıyordu.”³¹³

KATİL OSMAN, Katil Osman (1945) öyküsünde babasının genç yaşta ölmesi sonucu annesiyle geçim sıkıntısı içinde zor bir çocukluk geçirmiştir. Bu durum onun kişiliğini olumsuz etkilemiş herkese yerli yersiz takılıp hır çıkaran bir tip olmuştur. Önceleri palavraları sebebiyle kendisine verilen katil lakabı bir oyun esnasında hiç yoktan bir sebeple arkadaşını bıçaklayarak öldürmesi sonucu devamlı sıfatı olmuştur.

“Bu Katil Osman'ın kim olduğunu önce birdenbire hatırlayamadım. Biraz düşündükten sonra: Şu iki ay kadar önce tahliye edilen delikanlı mı? Hani Koca Reis yol kesmekten ceza verecekti az kalsın! diye sordum.”³¹⁴

Osman, babasının genç yaşta ölmesi üzerine annesiyle sıkıntılı bir hayatın içinde bulur kendini. Mahalledeki küçük kavgalarla başlayan yaramazlıkları her ay karakol ve mahkemelere gidip gelmelere dönüşür. Anasının elinde ne var ne yok satıp yer, herkesi olduğu gibi anasını da bezdirmiştir.

“Katil Osman'ı iyice hatırladım. Yirmi beş yaşlarında olduğu halde on yediden fazla göstermeyen, soluk, ince yüzlü, bembeyaz elli ve uzun parmaklı bir çocuktur. Yanıma hep ceketini toparlayıp ellerini göbeğinin üstünde kavuşturarak sokulur, bir şey söyleyecek olsam: Buyur Ağabey! diye başını uzatırdı. Memleketin şimdi hapiste bulunan namlı kabadayılarının yanında ağzını bile açmaz, hocasının bir sözünü kaçırmak istemeyen numunelik bir talebe gibi gözlerini dikip hep dinlerdi. Onun dışardaki hayatı hakkında duyduklarına inanmak çok güçtü, ama herkes aynı şeyi söylüyor, ziyaret günleri gelen ihtiyar anası bile, oğlunu uzaktan görünce: Ocağımızı batırdın Osman, tez günde boyların devrilsin! diye acı acı beddua ediyordu. Anlattıklarına göre, bu yaşa gelen ve babası genç öldüğü için halleri hiç de iyi olmayan Osman, şimdiye kadar bir iş tutmuş değildi. Hangi ustanın yanına verdilerse üç beş gün durup kaçmış, terzilikte ilik açmaktan, kunduracılıkta iplik mumlamaktan ileri gidememişti. On yaşında mahalledeki memur çocuklarını dövmekten başlayarak,

³¹³ a.g.e., s. 27.

³¹⁴ a.g.e., s. 28-29.

on ikisinde anasının üstüne yürümüş, on beşinde dayısına bıçak çekmiş, on altısından sonra da hiç olmazsa haftada bir karakolu, ayda bir hapishaneyi boylar olmuştu. Babadan kalma bir bağı baharda yaprağını, güzde üzümünü, kışın kökünü satıp rakıya yatırmış, anasının başını soktuğu iki göz evle arkasındaki bir buçuk dönüm bahçeyi de aynı yere yollamak için çok uğraşmış, fakat ihtiyar kadının Cenazem çıkmadan bu eve başkası girmez! diye müthiş bir inatla direnmesi ve tapuları Osman'ın dayısına verip saklatması yüzünden bu işi becerememişti.”³¹⁵

Osman, çevresindeki herkesi bıktırmıştır. Ona takılmaktansa istediğini yapıp baştan savmak daha iyidir, çözü Osman yapışkan olmakla birlikte zoru görünce bağırkanlık yaparak ortalığı ayağı kaldırır. İnsanların bu tavrı Osman'ın kendini bir şey sanmasına sebep olur.

“Birçokları başlarını belaya sokmaktansa ona arada bir yemek yedirmek, pek asılırsa yarım lira borç vermekle yakalarını kurtarmaya bakıyorlardı. Çünkü bir yapıştığı insanı kolay kolay bırakmıyor, en olmayacak yerde suluca laf atarak, şakalar yaparak, azıcık ters muamele görse hemen parlayıp kavga çıkararak karşısındakini iyice bezdiriyordu. Hiçbir düğünden, hiçbir toplantıdan eksik olmaz, kapısını açık bulduğu yere babasının evi gibi girer, üç kadehte sapıtır, ondan sonra, ya terbiyesi yahut zavallılığı yüzünden kendisine mukabele edemeyecek birini seçer, balta olurdu. Kasabanın en kabadayıları bile onunla hır çıkarmaktan çekinirlerdi. Böyle bir çamura uymanın ayıplığı bir tarafa, Osman kavgada alt olacağını anlayınca işi hemen yaygaraya vurur, avaz avaz bağırır, ağlar, yedi mahalleyi başına toplardı. Her yerde, her vesileyle kavga çıkardığı, en küçük nizalarda bile elini bıçağına atıp: Yakarım ulan, kanını içerim ulan, beni katil etme ulan!..’ diye bağırıp palavralar savurduğu için, daha bir kişiyi bile yaralamadan adı Katil Osman olmuştu.”³¹⁶

Osman işin palavra kısmından gerçeğine dönünce aslında korkak biri olduğu belli olur. Arkadaşını bıçaklar ve onun ölme ihtimali onu çok etkiler.

“Osman'ın yüzü kâğıt gibiydi. Gözleri ufalmış ve kanlanmıştı, çenesiyle şakaklarındaki seyrek tüyler büyümüş gibiydi. Uzayıp incelmış hissini veren çehresi, sivri burnu, yarı açık ağzında görünen ufak sarı dişleri ve etrafa şaşkın şaşkın bakan

³¹⁵ a.g.e., s. 29.

³¹⁶ a.g.e., s. 30.

gözleri ile kedinin ağzına düşmüş canlı bir fareye benziyordu. Geçmiş olsun Osman, gel şöyle otur bakalım! diye seslendim. Ali Faik, gel sen de bir kahve iç. Osman, himayesine sığınacak birini bulmuş gibi, çabuk adımlarla sokuldu, Yakup Hoca'nın yanına bir iskemle çekip ilişti, ellerini masanın üstüne koyarak, korkak gözlerini yüzüme dikti. İnce parmaklı beyaz elleri titriyordu.”³¹⁷

Zaman ve mekan insanları değiştirir. Palavraları yüzünden katil olarak anılan Osman bir oyun esnasında hiç yoktan bir sebeple arkadaşını bıçaklar. Hastanede yaşam savaşını kaybeden arkadaşı ölünce Osman tamamen değişir. Katil lakabına uygun olarak kimseyi takmayan dediğim dedik biri olur.

“Bu haberi duyduğu zaman Osman'ın benzi büsbütün sarardı. Şaşkın şaşkın etrafındakilerin yüzüne baktı; hızlı nefesler alarak uzaklaştı, bir duvar dibine çöktü ve düşünmelere daldı. Ama bu günden sonra Osman birdenbire değişti. Hep sinirli ve heyecanlıydı. O sessiz, ürkek hali kaybolmuş, bana, hatta eskiden pek saydığı kabadayılara karşı tavırlarına bir aldırmaçlık, bir sertlik gelmişti. Olur olmaz lafa karışıyor, terslenince cevap vermeye kalkışıyordu. Koşuş arkadaşlarıyla, yatak yeri yahut tayın bölüştürme meselesinden ufak tefek nizalar çıkarmaya başlamış, görüşme günü kapıya gelen anası ile para yüzünden, gardiyanların araya girmesine sebep olacak kadar büyük bir kavga etmişti.”³¹⁸

AVNİ AKBULUT'UN ODA ARKADAŞI, Böbrek (1945) öyküsünde İstanbul'a böbrek rahatsızlığının tedavisi için gelen Niğde eski nüfus memuru Avni Akbulut İstanbul'da bir otele yerleşir. Kaldığı odada hemşerisi olduğunu söyleyen elli yaşlarında dolandırıcı bir adam ona yaklaşır.

“Size tek yataklı oda vermeliydi ama hepsi dolu. Dur bakayım, on iki numarada bir yatak boş, yanınızda yatacak olan çok ağırbaşlı, Müslüman bir adamdır. Sabah çıktığını, geceleyin gelip yattığını bile duymazsınız. Yatak fiyatı da tabii ikramlıdır.”

³¹⁹

³¹⁷ a.g.e., s. 31.

³¹⁸ a.g.e., s. 32-33.

³¹⁹ Böbrek, s. 35.

İhtimal otel kâtibiyile dolandırıcı adam birlikte çalışıyordu. Otel kâtibinin Avni Akbulut'u o odaya yerleştirirken beraber kalacağı adamı ağırbaşlı, Müslüman adamdır diye tanıtmıştır.

*“Elli yaşlarında, kısa değirmi sakallı, kıyafetine bakılırsa Anadolu bir adamın pabuçlarını çıkarıp, somyası gıcır gıcır eden karyolaya yerleştiğini gördü. Kendisi de biraz doğruldu. Onun uyandığını fark eden karşı yataktaki, sakalını sıvazlayarak: Safa geldiniz, yabancısınız herhalde? diye sordu. Safa bulduk, Niğdeliyim. Dimeyin! Ben de Borluyum. Çok güzel, kimlerdensiniz? Hemen ahbap oluverdiler. Değirmi sakallı sık sık Niğde'ye gidip geldiğini, orada birçok bildikleri olduğunu söyledi. Hatta kızını Niğdeli birine verdiğini anlatırken, Nikâh için nüfus kayıtları çıkarttığımda sizi görmüş olacağım, bana hiç yabancı değilsiniz! diye tanıdık bile çıktı. Ayak esnaflığı yapar, memleketten elma kurusu, fasulye, nohut getirir, buradan oraya da kıl çuval, kösele, mih, nalça gönderirmiş. Elhamdülillah işi fena değilmiş, ama geçenlerde memleketten birkaç hismi hasta olup İstanbul'a gelmişler, onları doktor doktor gezdirmekten işleri yüzüstü kalmış.”*³²⁰

Avni Akbulut sıkıntısını anlatınca oda arkadaşı bu konuların uzmanı gibi İstanbul'daki doktorların paragözlüğünden başlayıp insan kasaplığına kadar her türlü olumsuzluklarını anlatır.

*“Öteki korkunç bir şey görüyormuş gibi gözleri büyümüş, yerinden fırladı: Tatlı canına acıman yok mu senin? diye bağırmaya başladı. Kim verdi sana o kasabın adını. Herhalde ortak olmalılar. Yanımda adını anma, içim fena oluyor. Daha bir buçuk ay önce aslanlar gibi kardeşimi öldürdü. Bıçağının altına yatanın sağ kalktığı görülmüş mü? Üstelik de soyguncunun başta gideni. Bin liranın yüzünü görmeden kan çıbanı bile deşmiyor.”*³²¹

Devlet hastanelerinde de paran yoksa tedavi olmanın zorluğunu hadi oldun diyelim bu sefer de acemi doktorların elinde parça parça doğranacağını anlatır.

“Daha beter ya dedi, adamın iflahı işte o hastane dediğin yerde kesilir. Belli, senin bu doktor milletinden habarın yok... Aslan kardeşim, orada hastaya bakmazlar, acamı doktorlara ders gösterirler. Elllerine bir düştün mü yakarı kurtarabilirsen

³²⁰ a.g.e., s. 36.

³²¹ a.g.e., s. 37.

aşkolsun. Kesip biçecek insan lazım onlara... Adamın karnını bir yardılar mı, yandı fıkara gayrı... Hasta olan yerini de deşerler, hasta olmayan yerini de... Oranın usulü öyle... Yeni yetişen doktorlar bakacaklar, afat olan yer ile sağlam yeri ayırt etmesini öğrenecekler. O profesör dediğin, hastaya elini bile değmez, başına kum gibi üşüşen parmak kadar oğlanlara, kızlara: Kes şurayı, kes burayı! der, o zibidiler de çalarlar bıçağı. Allah yardımcın olsun. Dedim ya, sana o mektubu veren doktor dostun değil imiş.”³²²

Dolandırıcı adam, Avni Akbulut’u iyice doldurup korkuttuktan sonra bu işin çözüm yolunun da kendisi olduğunu söyler.

“Üzülme canım dedi, ama üzülme demek de boş laf, can pazarı bu. Velakin her şeyin çaresi bulunur. Doktorun da helal süt emmişi vardır elbette... Dedim ya, çok gezdik, dolaştık, çok masarif ettik ama şu doktorların iyisini, kötüsünü bilir olduk.”³²³

Bu işin bir usulü vardır, ona göre davranmak lazımdır.

“Değirmi sakallı hayır sahibi: Yanında kaç paran var? Malum ya, yorganına göre ayağını uzat demişler. Paramız belli olunca tedaviyi, ilacı da ona göre tutarız, işin fantaziyesine kaçmayız.”³²⁴

“Bundan sonra yirmi gün kadar süren muayene ve tedavisinde Borlu hemşerisi Avni’yi hemen hiç yalnız bırakmadı.”³²⁵

Dolandırıcı adam, Avni Akbulut’u getirir götürür. İlaçlarını alır, tahlillerini yaptırır işlerinde aracı olur. Avni Akbulut’un parası bitince de ortadan kaybolur.

“Bu gidip gelmeler üç hafta kadar sürdükten ve Avni Akbulut, hemşerilerden tedarik ettim diye diye cebindeki paranın dört yüz liradan fazlasını doktor vizitelerine, tahlillere, filmlere ve ilaçlara yatırdıktan sonra, bir gün Borlu hayır sahibi ortadan kayboldu. Otel kâtibine sorunca, Nüfus kâğıdını alıp gitti yollu kısa bir cevapla karşılaştı. Bir on lirayı daha gözden çıkarıp tekrar başvurduğu doktor İrfan, yüzünde o korkunç can sıkıntısı ifadesiyle, ilaçlara devam etmesini ve birkaç ay sonra bir daha gelmesini söyledi. Nasıl bir tuzağa düştüğünü yavaş yavaş anlayan Avni, büsbütün

³²² a.g.e., s. 38.

³²³ a.g.e., s. 39.

³²⁴ a.g.e., s. 40.

³²⁵ a.g.e., s. 42.

*halsiz ve perişan, yatağına uzanıp düşüncelere daldı: Ülen Allah'ın sersem kulu, nasıl oldu da basiretin bağlandı? Borlu'nun kır sakalına mı kandın, tatlı diline mi? Sen böyle dolaplara girecek adam mıydın?”*³²⁶

İHTİYAR ADAM, Çirkince (1947) öyküsünde yazarın bir kapı önünde gördüğü ihtiyar adam. Hakkında fazla bilgi yoktur.

*“Kapı merdiveninde ihtiyar bir adam çömelmişti. Sordum: Burada siz mi oturuyorsunuz? Uzun uzun yüzüme baktıktan sonra, evet makamında başını salladı ve: Ha! dedi. Seferberlikte biz de burada oturmuştuk. İçeri girip gezebilir miyim? Tekrar yüzüme baktı, baştan aşağı bir süzdü: Gez, ne olacak! dedi. Yerinden kalktı, birinci katta, sağdaki odanın kapısını örttükten sonra önüme düştü.”*³²⁷

*“Ne olmuş buralara? diye sordum. Bizden evvel gelenler para aramışlar... Namussuz gâvurların paralarını nereye sakladıkları bilinmez ki... Yerler keçi, koyun pislikleriyle doluydu. İhtiyar, bunu da izah etti: Kış günü yukarı katlar soğuk oluyor, biz aşağıda oturur, hayvanları buraya kaparız. Pencerele de birer çuval asarız... Ne yapacaksın, fıkarcılık...Sizin zeytininiz, inciriniz yok mu? Ne gezer... Bu köyde değil, Selçuk'ta bile ağacı olan kaç kişi var ki... Fıkarcılık... Biz sattık, üç dört beyin elinde toplandı... Biz onlara işçi gideriz.”*³²⁸

RİFAT, Kurtla Kuzu (1947) öyküsünde Rifat, yönetime muhalif ve yönetimce topluma zararlı düşünceleri olduğu düşünülen bir aydındır. Polis tarafından günlerce gayri insani bir şekilde gözaltında tutulmuş, sorguya çekilmiş ve sorgu süresince dayak yemiş çeşitli işkencelere maruz kalmıştır. Hatta normal polisler konuşturmayı başaramayınca Ankara'dan üst düzey yurtdışında eğitim almış bir müfettiş sorguya gelmiş o da başaramayınca Rifat serbest bırakılmıştır.

“Olduğu yerde dimdik duran Rifat'ın gözleri ile kulakları, yirmi gündür alışkanlığını kaybettikleri bu tesirler karşısında vazifelerini yapmaktan ürküyorlardı. Belki daha uzun zaman böyle kalacaktı, fakat kulağının dibinde birdenbire patlayan müthiş bir gürültü ile silkindi, bir polis, kapının önünde duran motosikletlerden birinin motörünü işletmişti. Rifat etrafına bakıp, hala burada ve polis otomobilleriyle motosikletlerinin arasında olduğunu fark edince, sanki kendisini tekrar yakalayıp

³²⁶ a.g.e., s. 42.

³²⁷ Çirkince, s. 101-102.

³²⁸ a.g.e., s. 102.

yukarıya, o beyaz duvarlı ve tahta tavanlı minimini hücreye götüreceklermiş gibi dehşetle titredi. Hızlı adımlarla uzaklaşarak caddeye çıktı. Yürümeyi bile unutmuş benziyordu. Yakasını kaldırdığı paltosunun etekleri bacaklarına dolaşıyor, ayak bilekleri kaldırımlarda sağa sola bükülüveriyordu. Köşeye kadar gidip tramvay bekledi. Hemen odasına giderek biraz su ısıtmak, üç haftadır sırtından çıkmayan ve ağır kokuları sokakta bile burnuna kadar yayılan çamaşırlarını, elbiselerini değiştirmek, tıraş olmak, ondan sonra sokağa fırlayarak dolaşmak, dizlerinin dermanı kesilmezse sabaha kadar dolaşmak istiyordu.”³²⁹

Rifat, polis sorgularına alışmış olsa gerek ki karakola çağırılmanın birkaç gün burada kalmanın bir sakıncasını görmemektedir.

“Dedim ya, yürüyelim. Takip ediyorlarsa farkına varırız... Çekinecek ne var? Bizi içerde karşılaştıran ve birbirimize tanıtan onlar. İkimizi de aynı anda serbest bırakıyorlar. Evlerimizin aynı semtte olduğu da evraklarında kayıtlıdır... Şu halde beraber yürümümüzde ne fevkaladelik var? İsterlerse çağırınsınlar da, bunun sebebini öğrenmek için de üç gün, beş gün tutsunlar... Haydi, gidelim.”³³⁰

Rifat, yazardır. Nerede yazdığı hakkında bilgi olmasa da yönetime muhalif bir gazetede yazar olarak çalıştığını söyleyebiliriz.

“Beyim, bu heriflerin aleyhinde az bile yazıyorsunuz! Kendi keyiflerinden başka bir şey düşünmezler... Bunların içyüzlerini asıl biz biliriz ama söyleyemeyiz ki. Ekmek parasıyla bağlanmış bir kere' diye dert yanıyorlar, fakat biraz sonra, masalardan birinin üzerinde bulduğum bir kâğıt parçasına, iş olsun diye bir şeyler karalayacak olsam: 'Yazı yazmanız yasaktır beyim!' diye hemen üstüme atılıyorlardı.”³³¹

OĞLAN, Fikir Arkadaşı (1935) öyküsündeki tutuklanan genç. Bir dairede memur olarak çalışmaktadır.

“Koca dairede bir bizim şu oğlan vardı. Hani canım, başına bir felaket geldi... İşte o... Galiba avukatlığını da sen almışsın... Çok insan çocuktan doğrusu, pırlanta gibi bir kalbi vardı. Samimi arkadaş diye bir onu tanıdım. Ne yaparsın? İnsanlar böyle işte... Bir iftira, haydi kodese... Hani hiç kabahati de yok değildi, çenesini tutmaz, ileri

³²⁹ Sabahattin Ali, “Kurtla Kuzu”, **Sırça Köşk**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2021, s. 107.

³³⁰ a.g.e., s. 109.

³³¹ a.g.e., s. 112.

geri söylenirdi. Kaç kere dedim: Oğlum, devir o devir değil, dünyayı sen mi ıslah edeceksin? Al üç buçuk kuruş maaşını, otur bir köşede... Değil mi efendim?”³³²

İhtimal muhalif olması sebebiyle tutuklanır.

“Ah, ah... Yaktı kendisini oğlan, yaktı... Burası ufak yer... Her şey hemen büyütülür... Sessiz sedasız bir köşeye çekilip yaşamak lazım. Hâlbuki o önüne gelene çatardı. Memleket büyüklerinin hepsini darılttı. En sonra da, o mahut heriflerle tutuştu. O zaman kendisini çağırdım: Yavrum, dedim, bunlarda din, iman yoktur, insana en sonra yapılacağı en önce yaparlar... Fakat dinletemedim. Öbürleri iki yalancı şahit bulunca bastılar iftirayı... Oğlan da girdi içeri.”³³³

KARARLTI, Düşman (1936) öyküsünde polis tarafından aranan yönetime muhalif adam. Ev sahibi adamın okuldan arkadaşıdır.

“Şiddetle ürkerek olduğu yerde kaldı: Bir karaltı kapının hafif girintisine büzülmüş, kımıldamadan duruyordu. Elini cebine götürdü. Tabancasını almamıştı. Karaltı birdenbire kımıldadı. Genç adam bağırmak ve kaçmak ister gibi bir tavır aldı, fakat karaltı parmağını ağzına götürerek yavaşça Suss! dedi.”³³⁴

Polis tarafından arandığı için düzgün uykusu yoktur. Arkadaşının evinin önünde uyuya kalmıştır.

“Karaltı yaklaştı: Şurada biraz uyumuş kalmışım. Bir fenalık için geldim sanmayınız... Yatacak yerim yok! dedi. O zaman ev sahibi yabancıyı dikkatle süzdü ve hayret etti: Bu, ne bir dilenciye, ne de bir serseriye benziyordu. Kılığı oldukça düzgün, boyunbağlı, adeta efendi soyundan bir şeydi.”³³⁵

Ev sahibi arkadaşını tanıdıktan sonra evine davet eder.

“Beni evinin içine sokmak tehlikelidir! Genç adam birdenbire durdu. İlk şüpheleri tekrar kafasına gelmişti. Onun bu duraklayışının farkına varan arkadaşı: Yok canım dedi, evini filan soymam. Fakat polis tarafından aranıyorum.”³³⁶

³³² Fikir Arkadaşı, s. 63.

³³³ a.g.e., s. 63.

³³⁴ Düşman, s. 67.

³³⁵ a.g.e., s. 67.

³³⁶ a.g.e., s. 68.

On iki sene önce okuldan mezun olan adam ihtimal düşüncelerinden dolayı muhalif olması sebebiyle işinden de çıkarılmıştır.

*“Ev sahibi: On iki sene oluyor, değil mi? dedi. Evet; mektepten çıktığımızdan beri görüşmedik! Ne yaptın da seni polis arıyor? Ben bir zamanlar tehlikeli fikirlere saplandığını ve işinden çıkarıldığını duymuştum! Tahmin edebileceğin şeyler! Dünyayı değiştireceğini mi sanıyorsun? Siz dünyanın değişmez olduğuna inanmaya mecbursunuz!”*³³⁷

*“Ben erkenden kalkar ve usulca giderim. Evinde kaldığının duyulması iyi olmaz. Gel, seni öpeyim, bilirsin ki eskiden seni çok severdim.”*³³⁸

*“Masanın üzerindeki gazeteleri karıştırmaya başladı ve üçüncü sayfada gözü bir yere ilişti, dikkatle okudu: Arkadaşının ismi geçiyor ve polis tarafından şiddetle arandığı, fakat artık yakalanacağı, çünkü zabitanın iz üzerinde bulunduğu yazılıyordu. Birkaç satırla da, şimdiye kadar yaptığı cürümlerden bahsediliyor; bu adamın iyi bir tahsil görmüş olmasına ve bir zamanlar memlekete faydalı olacağı ümitlerini vermesine rağmen bugün sosyal nizam için bir tehlike haline geldiği ve cemiyetin sarih bir düşmanı olduğu anlatılıyordu. Uzun zaman bu satırlara baktı. Sonra ağır ağır mırıldandı: Düşman!”*³³⁹

Ev sahibi bir süre gelgitler yaşar ve okuldan arkadaşı olan adamı polise ihbar eder.

Bu bölümdeki kahramanların medeni durumları hikayelerdeki yerlerinde belirtilmemiştir. Bu medeni hali anlaşılmayan kahramanlar sadece olay örgüsünde yer almışlardır. Hikayelerde ayrıntılı olarak sosyal hayatları verilmemiştir.

B. Mesleklerine Göre Erkekler

Sabahattin Ali öykülerinde meslek durumlarına göre erkekler; devletten maaş alan kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan devlet memurları ve kamusal alanlar dışında kendi işlerini yapan esnaf, işçi, serbest meslek sahipleri vb. olmak üzere 2 bölümde incelenmiştir.

³³⁷ a.g.e., s. 69.

³³⁸ a.g.e., s. 72.

³³⁹ a.g.e., s. 73.

1. Kamusal Alanlarda Çalışan Erkekler

Sabahattin Ali'nin öykülerinde kamu görevlileri olarak; Ağır Ceza Reisi, Ambar Kâtibi, Bekçi, Belediye Azaları, Binbaşı, Doktor, Gardiyan, Hademe, Hapishane Kâtibi, Hapishane Müdürü, Hasta Bakıcı, Hususi Muhasebe Memuru, Hükümet Memuru, İdare Müdürü, İktisatçı, İmam, İstasyon Memuru, İstasyon Şefi, Jandarma, Kaptan, Kâtip, Kaymakam, Maarif Müdürü, Mal Müdürü, Muhtar, Mübaşir, Müddeiumumi, Müfettiş, Mühendis, Nahiye Müdürü, Öğretmen, Polis, Ressam, Sivil Komiser, Şef Muavini, Tahsildar, Tayfa, Tren Memuru, Vali, Yüzbaşı, Ziraat Müdürü gibi meslek adlarını görmekteyiz. Bu meslek gruplarından bir kısmı farklı hikâyelerde bazen fon karakterler olarak bazen de olayın kahramanı olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

a. Memurlar

Kamuda çalışan memurları öykülerde alt kademedeki memurlar ve yönetici durumda olanlar olarak görmekteyiz. Alt kademedeki memurları öykülerde fon karakter olarak bulunmaktadır. Dönemin bürokratik yapısını ve bu yapıdaki çarpık hizmet anlayışı ile halka özellikle gariban halka karşı olumsuz davranışlarını ortaya koyar. Özellikle alt kademe memurların öykülerde ön plana çıkmadığını görürüz. Devrin bürokratik yapısındaki çarpık hizmet anlayışı, memurlar vasıtasıyla ortaya konur. Bir Orman Hikâyesi'nde (1930) geçim kaynakları ellerinden alınan köylüler yerine devlet memurları ağaç kesim ihalesini alan şirketten taraf olurlar, köylüyü dinlemezler.

Ayran (1938) öyküsünde köyünün yakınındaki tren istasyonunda küçük kardeşlerinin karnını doyurmak için ayran satan küçük Hasan'a insani bir yardım etmek şöyle dursun ona cevap bile vermeyen ve o yokmuş gibi davranan bir istasyon memuru vardır. Çaydanlık (1935) öyküsünde rüşvet almak suçundan iki buçuk sene ceza alan eski bir icra memuru, Süleyman Efendi vardır.

Komik-i Şehir (1928) öyküsünde hususi muhasebe memuru, harcırahları eksik tahakkuk ettirmekteki maharetiyle kendisinden söz ettirir.

Sulfata (1942) öyküsünde doktorun emir eri gibi çalışan hademe kendisinin de hor görülmesine rağmen o da halka sert davranmaktan çekinmez.

Müdür konumundaki memurların normal memurlara göre daha ön planda olduklarını görmekteyiz. Bununla birlikte müdürlerin genellikle istekli idealist

memurların önünü kestiklerini bir kısmının kendilerini üst sınıf gördüğünü ve önemli bir bölümü de usulsüzlükleri dolayısıyla hapis cezası alan kişilerdir.

Bir Şaka (1935) öyküsünde kendisi hakkında çok bilgi olmasa da Cavit Bey'in, hastanedeki rapor işlerini bir hafta önce tahliye edilmiş bir mal müdürü takip eder.

Asfalt Yol (1936) öyküsünde köyün genç öğretmenin köylüye haklarını öğretmesi ve bunun sonucunda diğer memurların şikâyetiyle Maarif müdürü diğer memurlardan taraf olur ve genç öğretmeni uyarır. Başka işlere karışmamasını söyler.

Kazlar (1933) öyküsünde Seyit karısına gönderdiği mektupla hapis hanesindeki yerinin ve durumunun iyi olmadığını eşi Dudu'ya gelirken bir iki kaz getirirse başgardıyanla müdüre vererek yerini değiştireceğini, koğuşun baş taraflarında, biti az, temizce bir yere geçeceğini söyler.

Hakkımızı Yedirmeyiz (1947) öyküsündeki Hastane İdare Müdürü Hacı Lütfü Bey; Müslüman, namazında, orucunda, hakkımızı yemez biri olarak düşünülürken aslında rüşvetçi, dolandırıcı sinekten yağ çıkaran bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır.

HÜKÜMET MEMURU, Bir Orman Hikayesi'nde (1930) Orman işlerine bakan görevli memurdur.

“İçimizden birini kasabaya, hükümetin bu işlere karışan memuruna yollayıp bekledik. Bu bekleyiş akşama kadar sürdü. Biz akşama kadar ağzımızı açıp konuşmadık. Hükümetin memuru geç vakit, yanında şirketin bir memuruyla beraber geldi. Bizim yanımızdan geçip gittiler, amelenin başındaki adamla konuştular. Sonra hükümetin memuru yanındaki iki jandarmaya bizi göstererek:

Sürün bunları ormandan dışarı! dedi.”³⁴⁰

“Hükümetin göbekli memuru ancak köye kadar koşabildi, orada köy odasına saklanarak kapıyı arkadan sürmeledi.”³⁴¹

KÂTİP, Bir Siyah Fanila İçin (1927) öyküsünde kaymakamlıkta katip olarak çalışan memur.

³⁴⁰ Bir Orman Hikâyesi, s. 84.

³⁴¹ a.g.e., s. 85.

*“Bir gün İstanbul'a gönderilen bir tahriratı (yazıyı) imzalatmaya getirdikleri zaman: “Ah!..” dedim, “Şu mübarek yerin ismini yazmak bile tatlı!..” Yerli kâtibin yanında yaptığım bu hafifliğe sonra kendim de kızdım.”*³⁴²

HUSUSİ MUHASEBE MEMURU, Komik-i Şehir (1928) öyküsünde Hususi Muhasebe Memuru olan kişi.

*“Hususi muhasebe memuru, harcırahları eksik tahakkuk ettirmekteki maharetiyle meşhurdur. Şişman göbeğini locanın kenarına dayayarak aşağıya, iki polis refakatinde umumhaneden gelen sermayelere bakıyor.”*³⁴³

*“Bir sürü düettolar, kuvarettolar oynandı, yırtık sesli kız, karşısındaki pazen şalvarlı cücenin karnına vurarak: İnandın mı hey budala hah hah ha... Turp sıkayım aklına hah hah ha... Dedikçe, hususi muhasebe memurunun karnı, gülmekten locanın kenarını yıkacak gibi sarsılıyordu.”*³⁴⁴

Asfalt Yol (1936) öyküsünde *“Hususi muhasebe müdürü bile, bej pardösüsünün üstüne silindir şapkayı oturtmuş, 1.55 boyu ile ön tarafta yer almış.”*³⁴⁵

TAHSİLDAR, Kafakâğıdı (1935) öyküsünde köylerden vergi toplayan memur.

*“Altı ay sonraydı, köye tahsildarlar geldi. Yol parası vereceklerin arasında muhtar beni de okudu. Yanlış olacak diye kulak asmadım. Birkaç kere gelip gittiler, aldırmadım. Yirmi senedir yol parasından muaftım. Bu sefer tahsildarlar jandarmayla beraber geldiler. Yol parası vermeyenlerle beraber beni de aldılar; ben seksen yaşındayım dedim ama dinleyen olmadı.”*³⁴⁶

İSTASYON ŞEFİ, Çirkince (1947) öyküsünde yazarın trene binmek için beklediği istasyonun şefi.

*“Mesele at bulmaktaydı. İstasyon şefine sordum, sanki Türkçe anlamıyormuş gibi şaşkın şaşkın yüzüme baktı. Bavulları bıraktığım kahveciye başvurdum, beni öyle bir sorguya çekti ki, casus diye şüphelendiğini fark edip lafı kısa kestim.”*³⁴⁷

³⁴² Sabahattin Ali, “Bir Siyah Fanila İçin”, **Değirmen**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 119.

³⁴³ Sabahattin Ali, “Komik-i Şehir”, **Değirmen**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 123.

³⁴⁴ a.g.e., s. 125.

³⁴⁵ Sabahattin Ali, “Asfalt Yol”, **Yeni Dünya**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 13.

³⁴⁶ Kafakâğıdı, s. 20.

³⁴⁷ Çirkince, s. 97.

TREN MEMURU, Çilli (1947) hikâyesinde Nigar'ın babası. Kızını, aynı istasyonda çalışan ve kızından otuz yaş büyük bir adamla evlendirir.

*“Eskişehirli bir tren memurunun çocuğu olan bu haşarı kız”*³⁴⁸

*“Babası onu orta mektebi bitirir bitirmez, daha on beş yaşındayken, istasyonda şef muavini olan kırk beşlik birine vermiş.”*³⁴⁹

İSTASYON MEMURU, Ayran (1938) öyküsünde köyünün yakınındaki tren istasyonunda küçük kardeşlerinin karnını doyurmak için ayran satan küçük Hasan'a cevap verme tenezzülünde bile bulunmayan memur.

*“Tren geldikçe rahatsız edilmiş bir suratla ortaya çıkan istasyon memuru, işi biter bitmez derhal odasına çekilir, bütün gününü, on senelik akümülatörlü radyosundan bir ses çıkarabilmek için asla yeis getirmeden uğraşmakla geçirirdi.”*³⁵⁰

ŞEF MUAVINİ, Çilli (1947) hikâyesinde Nigar'ın evlendiği ondan otuz yaş büyük olan kocası.

*“Babası onu orta mektebi bitirir bitirmez, daha on beş yaşındayken, istasyonda şef muavini olan kırk beşlik birine vermiş. Nigar: Ne yapayım, oturacaktım herifle! Bu kadar sene de oturdum zaten. Ama adam ellisinden sonra rakıya vurdu. Başkalarının da sarhoş kocaları var diyeceksin. Ama çocukları da var. Onlarla avunuyorlar. Bizimkinde ise çocuk yapacak hal de yoktu. Üstelik bir de kıskanç!”*³⁵¹

Adam hem kıskançtır hem de her akşam meyhaneye uğramadan eve gelmez. Aradaki yaş farkından olsa karısıyla arası iyi değildir ve onu her zaman döver.

“Meyhaneden kalkıp benimle kavga etmeye eve gelmiş. Hiç de bu kadar erken sükün etmezdi diye şaştım kaldım. Ben daha ağız açmadan bir küfürdür başladı: 'Parklarda delikanlılarla konuşmuşsun! Benim bu memlekette namusum var, kaltak!' diye üstüme yürüdü. Bende de artık sabır taşmış. 'Herif senin neyin var bilmem ama neyin yok pek iyi biliyorum. Yeter artık sünepe kahrı çektiğim!' deyivermişim. “Sen misin diyen! Herif kapı arkasından şemsiyesini kapığı gibi başıma gözüme vurmaya

³⁴⁸ Çilli, s. 66.

³⁴⁹ a.g.e., s. 66.

³⁵⁰ Ayran, s. 33.

³⁵¹ Çilli, s. 66.

başladı. Bu sırada Kemal de gelmez mi? Halimizi görünce hemen gitmeye kalktı. Ben arkasından bağırdım. Ne bileyim ben, cahillik işte: 'Gitme Kemal' dedim, 'senin yüzünden başıma bunlar geldi.' Bizim ihtiyar işte bu lafa yapıştı. Beni bütün Aydın'a rüşva etti. Kemal'le bir geçmişimiz olmadığına kimseyi inandıramadım. Aman Hoca, siz bilirsiniz, ben delibozuk bir kızım. O herifle yedi sene nasıl oturdum, şaşıyorum. Dedim ya, cahillik. Bu da cahillik. Kan başıma çıkıverdi. Kapıyı suratına kapadığım gibi çıktım gittim. Ama ortada ne Kemal var, ne bir şey. Ben arkasından bağırırken o sıvışmış. ”³⁵²

AMBAR KÂTİBİ, Hakkımızı Yedirmeyiz (1947) öyküsündeki Hastanede ambar kâtibi olarak çalışan delikanlı. Eğitim hayatını babasının torpiliyle sürdürür. Liseyi bitiremez ve lise terk belgesi alır. Babası öldükten sonra annesiyle kalır eldekiler gidince çalışmak gerekir. Annesi ölen eşinin referansıyl a oğlunu hastanede ambar memuru olarak işe sokar.

“Peder ne kadar gayret ettiyse olmadı işte. Binbaşydy kendisi... Süvari ydy ama avantanın yolunu bulurdu. Anadolu'yu gezdik, dolaştık, her yerde paşa çocuğı gibi yaşadık. Hangi okulda olsa, imtihana yakın peder, öğretmenlerle bir konuşur, meseleyi yoluna kordu. Askerlikle ilgili olmayan hoca var mı? Neyse efendim, İstanbul'a naklolduk. Güya pedere lütfetmişler... Arada bizim tahsil yandı. Pederin öğretmenlere sözü geçmez oldu. İstanbul'da binbaşya kim bakar? Paşalar bile ürkütmeden sayılmıyor. Ne demiş hani: Kim ipler Yalova kaymakamını! Değıl mi ya... İki sene üst üste çaktık. Belgeli olduk. Hususi liseye devam edecektim, peder emekliye ayrıldı. Ertesi sene de sizlere ömür. Bize de Üsküdar'da, Toptaşı'na yakın ahşap bir ev bıraktı. ”³⁵³

Elde avuçta ne var satınca artık satılacak bir şey kalmaz ama yine de her işi beğenmez. Annesi babasının yanında bulunmuş bir doktor vasıtasıyla onu işe sokar.

“Biz kaldık mı valide ile... Evin masrafı var, bizim giyimimiz var; kahveye çıkıyoruz, birkaç arkadaş saza, plaja gidecek oluyoruz. Babamın zamanındaki pokerlerden vazgeçtim. Hani kahvede birer çayına tavla bile oynayamaz olduk. Pederin Malatya Şube Reisliğı zamanında valideye aldığı bilezikler, Siirt kilimleri,

³⁵² a.g.e., s. 67-68.

³⁵³ Sabahattin Ali, “Hakkımızı Yedirmeyiz”, **Sırça Köşk**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2021, s. 77.

Avanos halıları birer birer yürüdü. Kocakarı dır eder, Oğlum, bir iş tutmayacak mısın, halimiz ne olacak? diye. Pistonumuz yok ki, iş tutalım. Hamallık, amelelik edecek değilim ya... Arkası olan arkadaşlar ofise, milli korunma kontrolörlüğüne yapışmışlar, gecede yüz elli papel eziyorlar. Bizim de haysiyetimiz var. ”³⁵⁴

“Hulasa, uzatmayalım, bu hastaneye ambar kâtibi olarak girdik. Yetmiş lira aylık... Yaza da yeter kışa da... Durmaya hiç gönlüm yoktu. ”³⁵⁵

İşe başlayan genç ilk başta bir şeyleri fark etmese de müdürün yaptığı üç kağıtları zamanla öğrenir ve sisteme o da dahil olur.

NAFİANIN FEN MEMURLARI, Asfalt Yol (1936) öyküsünde yol ile ilgili rapor veren memurlar.

“Yolun açılışının onuncu günü nafiyanın fen memurları vilayete bir rapor vermişler. Kağnıların ve öküz arabalarının, hatta diğer arabaların da asfaltı şiddetle tahrip ettiğini bildirmişler. Bunda yolun pek sağlam olmamasının de tesiri olacağını hiç ağızlarına almamışlar. ”³⁵⁶

HADEME, Hademe karakteri Sulfata ve böbrek öykülerinde geçmektedir. Belirgin özellikleri olmayan fon karakterlerdir.

“Ak gömlekli hademeyi çağırdı: 'At şu miskinleri dışarı!' dedi. ”³⁵⁷

“Hademe kapıyı kitlerken: 'Hemşeri, doktorun evi nerededir?' diye sordum, adam, ne yapışkan şeylermiş bunlar, diye bir yüzümüze baktı: 'Doktorun evi yok, bekârdır; gece yatmaya buraya gelir!' dedi. ”³⁵⁸

“Kapının önündekileri teker teker içeri bırakan hademeye birkaç kere sokulup, doktorun yanı kalabalık mı diye soracak oldu, fakat öteki cevap olarak: Numara aldın mı? deyince elindeki mektubu gösterdi, Hususi konuşacağım! dedi. Hademe, Avni Akbulut'un bütün ümidini bağladığı mektuba bir göz bile atmadan eliyle kenara itti: Bekle öyleyse, çıkarken yanına sokulabilirsen verirsin! ”³⁵⁹

³⁵⁴ a.g.e., s. 77-78.

³⁵⁵ a.g.e., s. 78.

³⁵⁶ Asfalt Yol, s. 13.

³⁵⁷ a.g.e., s. 107.

³⁵⁸ a.g.e., s. 107.

³⁵⁹ Böbrek, s. 43.

“Bu sırada içeri gelip ortalığı düzeltmeye koyulan o kapıdaki hademe, onun hala odada dikildiğini görünce: Ne bekliyorsun? diye sordu. Avni dertleşecek kafa dengi birini bulmuş gibi ona Kayseri'den başlayarak böbreğinin hikâyesini anlatmaya kalkınca, hademe eliyle sözünü kesti: Doktor Osman Bey'in burada bunları dinleyecek vakti yok. Görmedin mi, işi başından aşkın. Burası fakir fukara yeri. Sen efendi adamsın, git derdini muayenehanesinde anlat. Dirim Yurdu'nun sahibidir, saat dörtten sonra hep orada bulunur. Al istersen adresini vereyim.”³⁶⁰

HADEME İSMAİL, Çaydanlık (1938) öyküsünde hastanede çalışan hademe sadece ismi verilmektedir. Diğer hademe karakterleri gib bu da fon karakterdir.

“Sabahleyin erkenden yatakları düzeltmeye gelen hademelere çatmaktan başlayarak, kahvaltı getiren hastabakıcıya”³⁶¹

“Çaydanlığı hademe İsmail'e verip mutfığa saldı. Ilıkça su getirsin dedim... Su gelmeden rahmetli can teslim etti. Nasip değilmiş. Kısmeti bu kadarmış... Hademe İsmail çaydanlığı getirip kadına verdi. Ana oğul bohçayı yeniden bağladılar.”³⁶²

HASTA BAKICI, Çaydanlık (1938) öyküsünde hasta bakıcı.

“Sabahleyin erkenden yatakları düzeltmeye gelen hademelere çatmaktan başlayarak, kahvaltı getiren hastabakıcıya”³⁶³

MUHTAR, Muhtar karakteri Sabahattin Ali öykülerinde fon karakter olarak yer almaktadır. Kağnı öyküsünde zavallı köylüye karşı ağanın yanında saf tutan muhtar karakterini, Asfalt Yol öyküsünde köye gelen öğretmenin danıştığı yol gösterici muhtar karakterini görürüz. Başka hikâyelerde de geçen muhtarları şöyle verebiliriz:

“İdris köyde kaldıkça jandarmanın ayağı kesilmeyecekti. Bunun için jandarmalar İdris'i yakalayınca, muhtarla köy bakkalı, İdris'i vakadan bir gün evvel İmamköy tarafına giderken gördüklerini söylediler.”³⁶⁴

“Uzaktan doğru gelen muhtarla jandarmayı bekledi.”³⁶⁵

³⁶⁰ a.g.e., s. 46.

³⁶¹ Çaydanlık, s. 25.

³⁶² a.g.e., s. 30.

³⁶³ a.g.e., s. 25.

³⁶⁴ Bir Firar, s. 91-92.

³⁶⁵ Kanal, s. 98.

“Bir ay kadar sonra idi, köye iki süvari jandarma geldi. Kahvenin önünde indiler. Bunları görünce muhtarın yüreği hop dedi, çünkü bunlar karakolun jandarmaları değildi, herhalde vilayetten geliyorlardı.”³⁶⁶

“Jandarmalar daha evvel muhtarı, imamı, Savrukların Hüseyin'i birbirine bağlayarak önlerine katmışlar ve yollanmışlardı.”³⁶⁷

“Yol parası vereceklerin arasında muhtar beni de okudu.”³⁶⁸

“Kahvenin önünde birkaç ihtiyardan başka kimse kalmamıştı. Beni görünce yerlerinden kalkmadan baktılar. Yanlarına gidip oturdum; kim olduğumu anlattım. İçlerinden biri muhtarmış. Benden önceki öğretmen gideli altı ayı geçtiğini, o zamandan beri okulun kapalı durduğunu söyledi: Daha harmanların hepsi kaldırılmadı. Çocuklar okula falan gelmezler. Beş on gün oturup dinlenirsin!” dedi.”³⁶⁹

“Bir gün akşamüstü muhtar geldi: Oğlum dedi, biz senden şikâyetçi değildik ama bu yol meselesi işi değiştirdi. Köylü başımıza gelen bu derdi senden biliyor ve söz dinlemiyor. Birkaç keredir seni dövmeye, hatta daha ileri gitmeye kalktılar, ben önüne zor geçtim... Başka köylerde de senin düşmanların çoğalıyor. Bir gün başına bir iş gelir. İyisi mi, güzellikle buradan git. Darılma, gücenme, hakkını helal et!”³⁷⁰

BELEDİYE AZALARI, Komik-i Şehir öyküsünde eğlence mekânında ki belediye azaları. Fon karakter olarak kullanılmıştır.

“Belediye azaları ara sıra koridora çıkıyor, biraz sonra bıyıklarını silip ağızlarına leblebi atarak giriyorlar... Bu kasabanın kaçak rakıları pek enfestir.”³⁷¹

İMAM, Kağrı (1935) öyküsünde Köyün imamı. İmam hem mesleği hem de inancı gereği zayıftan haklıdan yana olması gerekirken ağanın tarafında olur. Mehmet'in anasını şikâyetçi olmaması konusunda ikna eder.

“Mehmet'in bir tek ihtiyar anasından gayri kimsesi yoktu. Onu karşılarına aldılar; davacı olmaması için kendisine nasihat etmeye başladılar. İmam: Ülen

³⁶⁶ Kağrı, s. 10.

³⁶⁷ a.g.e., 12.

³⁶⁸ Kafakâğıdı, s. 20.

³⁶⁹ Asfalt Yol, s. 8.

³⁷⁰ a.g.e., s. 14.

³⁷¹ Komik-i Şehir, s. 124.

kocakarı diyordu. Dava edersen ne kazanacaksın? Kim gider de Mevlüt Ağa'nın oğlu adam vurdu diye şahitlik eder? Etse bile sen ayda bir iki defa kasabaya gidip her seferde dört beş gününü gâvur edersen tarlanı kim eker, işine kim bakar? Kasaba iki günlük yol, gidersin, şahitlerin gelmedi, haftaya uğra derler, mahkemen talik olur. Sen gününü şaşırıp gidemezsin, jandarma seni alır götürür, gayrı kendin istesen bile yakanı sıyırılmazsın, evin barkın yıkılır. İşte bir kazadır oldu. Cenabı Hak böyle istemiş, Allah'ın emrine mahkeme ile mi karşı koyacaksın? Ne yapsan oğlun geri gelmez. Gel bu işi kapatalım. Sarı Mehmet'in sana zaten bir faydası yoktu ki; düğünde seyranda gezer, sattığın iki şinik ekinin parasını avratlara yedirirdi. Bak Mevlüt Ağa bundan sonra seni hep kollayacağını söylüyor. Ne dersin?”³⁷²

“Jandarmalar daha evvel muhtarı, imamı, Savrukların Hüseyin'i birbirine bağlayarak önlerine katmışlar ve yollanmışlardı.”³⁷³

MÜHENDİS, Bir Skandal (1932) öyküsünde şehir kulübündeki insanlardan biri.

“Bir mühendis uzun müddet edebiyattan, bir doktor bahçesinde yetiştirdiği çiçeklerden bahsetti ve bir lise muallimi belediyenin yeni yaptırdığı şehir planını tenkit etti.”³⁷⁴

İKTİSATÇI, Bir Konferans (1941) öyküsünde köye yapılan gezide köye gelmişken konferans veren iktisatçı.

“Bu aralık, şehirden gelenlerin arasında bulunan bir iktisatçı, köylüye daha faydalı olmak isteğiyle, kooperatifçilik alanındaki bilgilerini kullanmayı akıl etti. Maarif müdürüne ve köye beraber gelmiş olan nahiye müdürüne: Tam fırsattır, şunlara kooperatifçilik hakkında bir konferans vereyim! dedi. Kendisi, memleketi sadece bu nevi şirketlerin yükselteceğine inanmıştı. Böyle bir teklifi kabul etmemeye imkân yoktu. Herkes: Pek güzel olur... Biz de istifade ederiz! diye samimi fikrini beyan etti.”³⁷⁵

İktisatçı aydın”köylü çatışmasının güzel bir örneğidir. Köylünün anlayabilme seviyesini yakalama konusunda sıkıntı yaşamaktadır.

³⁷² Kağrı, s. 9.

³⁷³ a.g.e., s. 12.

³⁷⁴ Sabahattin Ali, “Bir Skandal”, **Kağrı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 80.

³⁷⁵ Bir Konferans, s. 76.

“İktisatçı sözüne başlamadan evvel dinleyicilere, üst üste birkaç defa: Aman, sözlerimde anlamadığınız bir yer olursa hemen sorun! diye ihtar etti. Ondan sonra kooperatifçiliğin kısa bir tarihçesini yaptı ve tam kırk beş dakika, hiç durmadan, sözüne devam etti. Ara sıra dinleyicilerin yüzüne şüpheyile bakarak: Nasıl, anlıyor musunuz? diye soruyor, köylülerin evet makamında başlarını salladıklarını, bazılarının anladık, anladık! dediklerini görüp işitince emniyetle sözüne devam ediyordu. Karşısındakilere ancak bir kısmını verebildiği büyük ilim denizine dalmıştı. İstihsal kooperatiflerine gelince..., İstihlak kooperatiflerine gelince..., Kooperatifçiliğin memleketin ekonomik bünyesi üzerinde yapacağı şifakar tesirlere gelince... diyerek meseleyi her tarafından ele alıyor, tüketmeden bırakmıyordu. Nihayet, ağzı kurumuş, fakat gözleri kendi sözlerinin heyecanıyla yaşarmış bir halde ve: Söyleyin bakalım, şimdi aklınız yattı mı? Beni iyice anladınız mı? sorusuyla konferansını bitirdi.”³⁷⁶

TAYFA, Beyaz Bir Gemi (1945) öyküsünde Karadenizli tayfa. Devlet gemisinde tayfa olarak çalışmaktadır.

“Karşılarına ilk gelen oldukça temiz kıyafetli, mavi gözlü ve uzun burunlu tayfa Fransızca yahut İngilizce yerine tatlı bir Laz şivesiyle: Ne isteysunuz? diye sorunca bir an duraladılar.”³⁷⁷

“Mavi gözlü tayfa yumuşak, fakat itiraz götürmez bir hareketle ressamı merdivene doğru sürüklerken: İyi etmedunuz dedi, bizim kaptan asabidur, şakadan hazzetmez. Haydi, güle güle.”³⁷⁸

“Tayfanın yüzü kızardı, o da kızmaya başlamıştı, uzun burnunun ucu titreyerek: Bırak gevezeliği dedi, işiniz yok mu sizin? Bu gemi kimsenin değil, devletin. Yata nerden çıkardınız? Tahlisiye gemisi bu. On gündür vazifedeydik, İstanbul'a gelir gelmez nerden çıktunuz? Haydi, bakalım.”³⁷⁹

KAPTAN, Beyaz Bir Gemi (1945) öyküsünde devlete ait geminin sinirli kaptanı.

“Daha konuşacaklardı, fakat tam tepelerinden gelen boğuk, buna rağmen kuvvetli bir ses onları ürküttü, başlarını o tarafa çevirince, kaptan köprüsünün

³⁷⁶ a.g.e., s. 76-77.

³⁷⁷ Sabahattin Ali, “Beyaz Bir Gemi”, **Sırça Köşk**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2021, s. 24-25.

³⁷⁸ a.g.e., s. 25.

³⁷⁹ a.g.e., s. 25.

kenarına dayanmış, sarı dişli, en aşağı bir haftalık tıraşlı bir adamın, iri gözlerini döndüre döndüre kendilerine bağırdığını gördüler: Ne yatı ulan? Serseri misiniz nesiniz? Buraya alaya mı geldiniz? Şimdi o resimlerinizi başınıza geçiririm! Sonra orada kımıldamadan duran uzun burunlu tayfaya döndü: Ne bekliyorsun be? Atsana bunları dışarı! dedi. Kendisine meseleyi anlatmak isteyen ressamların yüzüne bile bakmadan kamarasına girdi, kapıyı vurdu.”³⁸⁰

ZİRAAT MÜDÜRÜ, Komik-i Şehir öyküsünde kumpanyayı izleyen Ziraat Müdürü.

“Domuz itlafındaki (öldürmedeki) hizmetinden dolayı nasıl takdirname aldığını anlatan ziraat müdürünü dinliyor.”³⁸¹

MEKTEP MÜDÜRÜ, Bir Skandal (1932) öyküsünde Nurullah’ın çalıştığı okulun müdürü. Nurullah hakkında çıkan söylentiler üzerine onu uyarır, ortamlar ve olabilecekler hakkında Nurullah’a bilgi verir.

“Hatta bir gün mektep müdürü bile bunu hafifçe çıtlatacak oldu: Mühim bir şey söyleyecekmiş gibi beni yanına çağırdı: Nurullah Bey, daha gençsiniz, tecrübesizsiniz, ateşlisiniz. Ben sizin ağabeyiniz sayılırım, hani aklınıza bir şey gelmesin, fakat biraz daha ağır davranınız, her yerde açılmamanızı sizden rica edeceğim; yok, bir şey olduğundan filan değil; fakat malum, dedikodulu muhit!.. Ne yapmışım müdür bey? Canım, bir şey yaptığınızdan değil. Fakat burada hiç yoktan adamın aleyhinde cereyan uyandırmayı meslek tutmuş olan kimseler vardır, hakkınızda söylenenleri bir duysanız! Ne diyorlar? Dehşetli bir muhalif, hükümete filan atıp tutuyor diyorlar! Yalan! Yalan olduğunu ben de biliyorum, sizden böyle hafiflikler tabii beklenmez, ama gelin de bunu anlatın...Ne halt ederlerse etsinler, vız gelir bana! Böyle deme Nurullah Bey, siz buraları tanıyorsunuz! Allah aşkına müdür bey, bu cümleyi ikide bir elbirliği etmiş gibi bana tekrarlayıp durmayınız. Ben Merih yıldızından gelmedim. Ben de bu memleketin çocuğuyum, buraları ben de sizin kadar, belki sizden iyi tanırım. Müdür acı acı güldü. İçinden bana zavallı dediği muhakkaktı. Vallahi siz bilirsiniz! dedi. Ben sizi kardeşçe ikaz etmek istedim. Sonra sizin kendi seviyenizde olmayan insanlarla fazla düşüp kalktığınız da söyleniyor, bilmem ki... Derhal atıldım: Konuştuğum adamlar bu memleketin namuslu hemşerileridir

³⁸⁰ a.g.e., s. 25.

³⁸¹ Komik-i Şehir, s. 123.

müdür bey, ekmeklerini içtimai dalaverelerle değil, alınlarının teriyle kazanan hemşerilerdir. Fakat sizin fikri seviyenizde olmadıkları için fazla temasınız nazarı dikkati celbediyor. Hanginiz bir fikri seviyedesiniz, hatta hanginizin bir fikri var ki sizinle konuşayım, diye bağırmaktan kendimi güç zapt ettim. Yalnız: Müdür bey dedim, onlar kendi seviyelerini bilen, bunun haricine çıkmayı akıllarına bile getirmeyen adamlardır; bilmedikleri şeylere burunlarını sokmazlar; bildikleri şeyleri oldukça iyi bilirler. İhtirasları mahdut ve kabiliyetleriyle mütenasiptir. Hulasa benim seviyemde olan adamların tamamen zıddı. Bunlarla olan münasebetim beni tatmin etmese bile hiç olmazsa sinirlendirmiyor. Bırakın beni kendi halime... Müdür: Siz bilirsiniz diye mırıldandı; fakat: Sen görürsün! demek istediği besbelliydi.”³⁸²

MAARİF MÜDÜRÜ, Asfalt Yol ve Bir Konferans öykülerinde Maarif Müdürünü isimleri bilinmeyen fon karakterler olarak görmekteyiz.

Asfalt Yol öyküsünde genç idealist bir öğretmenin önünü kesen başka işlerle uğraşmamasını isteyen basmakalıp bir müdür karakteridir.

“Geçenlerde şehre gittiğim zaman maarif müdürü bana biraz tuhaf muamele etti. Kızıyor da kızdığını belli etmeyip alay etmeyi tercih ediyor gibiydi. Neden diye merak ettim. Sonra laf arasında: Siz okul dışındaki işlerle de uğraşacak vakit bulabiliyorsunuz galiba, talebeniz pek mi az? dedi. Az değil ama o da vazifem değil mi?” diye cevap verdim. Alaycı gözlerini üstümde gezdirdi. Bir şey söylemedi. Sonra dışarıda, kahvede arkadaşlardan duydum. Maarif müdürü bana kızgınmış. Ben köylülere Teşkilatı Esasiye Kanunu'nu okumuş, anlatmıştım. Kadastro ‘da işi olan bir köylü bir istida vermiş, bir müddet sonra da cevap istemiş. Ne cevabı, denince: Basbayağı cevap vereceksiniz! Mecbursunuz! Kanun var! diye dayatmış. Sormuşlar, araştırmışlar, kanunu benden öğrendiğini anlayınca maarif müdürüne şikâyet etmişler.”³⁸³

“Maarif müdürü ters ters bakıyor ama ne derse desin, bir gün köyden ayrılmakla kıyamet kopmaz ya... Bu yol bir parça benim eserim demektir.”³⁸⁴

³⁸² Bir Skandal, s. 86-87.

³⁸³ Asfalt Yol, s. 9.

³⁸⁴ a.g.e., s. 13.

Bir konferans öyküsünde ise açılacak yeni okula giden Maarif Müdürünü binayla ilgili sıkıntıları anlatırken müteahhitlere bir şey yapamadıklarından ellerinden bir şey gelmediğinden şikâyetlenirken görürüz.

*“Büyük şehirlerimizden birine yakın bir köyde yeni bir yatılı okul açılıyordu. Açış törenine maarif müdürü, müfettişler, şehrin mühimce adamları ve “köycü”ler, bir kafiye halinde otomobillerle gittiler.”*³⁸⁵

*“Maarif müdürü davetlilere, binanın şurasında, burasında görülen siva dökükleri, çatlaklar hakkında izahat verdi; henüz kati tesellümün yapılmadığını, bütün bu kusurların müteahhide tamir ettirilmesine çalışıldığını söyledi. Efendim! diyordu, Nafia mühendislerine meram anlatamıyoruz... Bakın, koridorlara döşenen parkeler daha okul açılmadan yerinden oynamaya başladı. Kontrole gelen mühendisler, amele fazla gezindiği için böyle olmuştur, müteahhidin kabahati yoktur, diye rapor verdiler... Yarın talebe bunların üzerinden uçarak gidecek değil ya, onlar da gezinecek, koşacak... Bu müteahhitlerle başa çıkamıyoruz efendim.”*³⁸⁶

İDARE MÜDÜRÜ HACI LÜTFÜ BEY, Hakkımızı Yedirmeyiz (1947) öyküsündeki Hastane İdare Müdürü Hacı Lütfü Bey; Müslüman, namazında, orucunda, hakkımızı yemez biri olarak düşünülürken aslında rüşvetçi, dolandırıcı sinekten yağ çıkaran bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır.

*“Namuslu adam kalmamış bu dünyada iki gözüm. Müslümandır, namazında, orucundadır, hakkımızı yemez diyorduk ama biz onun hatırını saydıkça o, bizim tepemize bindi.”*³⁸⁷

“Hele bir idare müdürü vardı ki, barut mu barut... Hastanede başhekim de o, kış hekim de o, muhasebeci de o, ambarcı da o... Bir elli boyunda, altmışlık, kırçıl sakallı bir adam. Hacı Lütfü Bey diyorlar. Tam dört defa hacca gitmiş. Tanımadığı yok. Vekiller, mebuslar hep dostu. Aksaray'da oturur, bir tramvay, bir vapur, yirmi dakika da yayan yol, saat yedi buçukta hastanededir. Sabah namazına kalktıktan sonra bir daha yatmaz, yola düzülürmüş. Hele sen dokuzu beş dakika geçir de, gör dünyanın kaç bucak olduğunu. Titiz mi titiz. Eline biraz pamuk alıp ispiroya batırır,

³⁸⁵ Bir Konferans, s. 75.

³⁸⁶ a.g.e., s. 75-76.

³⁸⁷ Hakkımızı Yedirmeyiz, s. 77.

karyolaların köşesine bucağına sürer... Hele bir kir, bir pislik görsün, koridorda hemşirelere, hademelere bir ezan okur ki, ölümlük hastalar bile yataktan fırlar.”³⁸⁸

Hastane İdare Müdürü Hacı Lütfü Bey’in iki oğlu vardır ve ikisi de okumaktadır.

“Hacı Bey’in bir oğlu kolejde, bir oğlu tıbbiyedeymiş. Eh, onun maaşı da pek yüksek değil... Mal mülk sahibine de benzemez. Var bu işte bir dalga ama nedir acaba? diye beni bir merak sardı”³⁸⁹

Hastane İdare Müdürü Hacı Lütfü Bey, ambar memuru olarak başlayan gence işleri nasıl yapacağını anlatır. Böylelikle Lütfü Bey’in dolandırıcılığı nasıl yaptığı ortaya çıkar ve yeni memur da bu halkaya dahil olur.

“Nihayet bir gün kendisi açıldı. Hiç unutmam, seccadesini sermiş, namaz kılıyordu. Ben de masamda irsaliye kesiyordum. O bir aralık, hem de namazın ortasında, iki dizi üstünde oturup başını sağına soluna çevirdikten sonra, bana baktı: “Evladım, bizim ambar fazlası iki teneke peynirimiz var, değil mi? diye sordu: “Evet efendim, var. “Tam iki teneke mi? “Yakın efendim! “Ehemmiyeti yok... Ben şimdi yirmi teneke peynir için bir teslim makbuzu keserim, sen Karakaş'a benden selam söyler, on şekiz teneke yüklersin. Aradaki farkı ben yarın uğradığımda alırım. Tabii senin de payın ayrılır. Sonra yine dalgın dalgın tespih çekmesine devam etti.”³⁹⁰

Hacı Bey, dolandırıcılık işinde kurt olmuştur. Her şeyi kitabına uydurmakta üstüne yoktur. Sadece devleti değil işi beraber yaptığı kişileri de dolandırmaktadır.

“Hacı Bey bana bir kere açıldıktan sonra, ambar işlerini ortaklaşa yapmaya başladık. Aman iki gözüm, tasavvur edemezsin herif ne kurt. Dünyanın müfettişleri gelse dalgasını çıkamazlar. Defterler tamam, tartılar tamam, kayıtlar noksansız. Herif, müfettişler Hamburg usulü bilmezler diye defterleri Hamburg usulü tutuyor. Gel de içinden çık. Ayda birkaç yüz yalnız benim payıma düşmeye başladı. Onun vurduğu hesapsız... Belki bini de aşar. Çünkü yalnız ambardan değil, her işten para çıkarmasını biliyor. Hiç yoktan inşaat icat eder. Vekâletteki ahbablarına yazar, çizer, muhakkak tahsisat koparır. Doktora gider: “Aman beyefendi! der. “Sizin bu odaya muhakkak büyük bir dolap lazım... Şu köşe pek boş. Derhal yaptırılmalı... Ben tahsisatı getirtirim!”

³⁸⁸ a.g.e., s. 78.

³⁸⁹ a.g.e., s. 79.

³⁹⁰ a.g.e., s. 79.

Hem de getirtir azizim, getirtir... Ondan sonra vurur avantayı... Düşün yahu, iki senede dört defa hastanenin otomobilini boyattı. Üç ayda bir badana... Karyola tamiri... Yatak pamuklarını attırmak... Bunların hepsi para, iki gözüm, para!.. Dalaveresine uyduramayacağı hiçbir iş yok vallahi. İki ölüyü bir kefenle gömdürür, öteki kefeni evine yollar.”³⁹¹

NAHIYE MÜDÜRÜ, Bir Konferans (1941) öyküsünde konferansı dinleyen nahiye müdürü, iktisatçının verdiği konferansı müdür de anlamamıştır.

“Nahiye müdürü, öğretmenden cesaret almış gibi, gülümseyerek: “Hadi canım, doğrusunu söyleyin... Ben bile bir şey anlamadım da, siz ne anlayacaksınız? dedi.”³⁹²

“Bunun üzerine köylülerin birkaçının yüzünde hafif bir gülümseme dolaştı. Nihayet içlerinden orta yaşlı biri genç nahiye müdürünün ve yaşlıca öğretmenin yanına sokuldu: “Aslını ararsan biz de bir şey anlamadık amma, müdür bey... dedi, “ne idelim, dinledik işte!.. Öğretmen, bir talebesini paylar gibi: “Peki, ne diye anlamadık demediniz öyleyse? Adamcağız kaç defa sordu da!.. dedi. Köylü, içinden gelen bir gülüşü zapt etmek istiyormuş sandıracak kadar ciddi bir çehre ile: “Aman beyim! dedi, “Anlamadık diyelim de bir daha baştan mı anlatsın?”³⁹³

MAL MÜDÜRÜ, Bir Şaka ve Uyku öykülerinde mal müdürü karakterini görmektedir. Her ikisinde de fon karakter olarak bulunmaktadır.

Bir Şaka (1935) öyküsünde adı bilinmeyen mal müdürü Cavit Bey’in dışardaki işleriyle ilgilenir.

“Cavit Bey'in, hastanedeki rapor işini, bir hafta kadar evvel tahliye edilmiş bir malmüdürü takip ediyordu. İki üç günde bir kapıya gelerek havadis verir, hakikatte bir hiçten ibaret olan bu havadisler Cavit Bey'i o gece uykudan mahrum ederdi.”³⁹⁴

Uyku (1939) öyküsünde karısından şikâyetçi bir mal müdürünü muavinin ağzından dinleriz.

³⁹¹ a.g.e., s. 79-80.

³⁹² Bir Konferans, s. 77.

³⁹³ a.g.e., s. 77-78.

³⁹⁴ Bir Şaka, s. 36.

*“Kocası da karıdan yangınmış... Şoförlere: Şunu bir hendeğe yuvarlayıp beni kurtaramadınız! dermiş”*³⁹⁵

“Kocası üstüne ceketini örtmüş de durmadan ağlarmış. Köylüler diyiverdiler!”
396

*“Yok canım... Ertesi günü herifi parkta gördüm. Kafayı çekmiş, gülüp duruyordu!”*³⁹⁷

HASTANE İDARİ MÜDÜRÜ, Çaydanlık (1938) öyküsünde hastane müdürüdür.

“Bu aralık hastanenin idari müdürü oraya geldi ve kadına bir şeyler söyledi.”
398

b. Öğretmenler

Sabahattin Ali’nin öykülerindeki öğretmenler; yazarın kendisinin de bir dönem Anadolu’da öğretmenlik yapmasından olsa gerek olumlu, işlerini yapan, idealist kişilerdir. Bununla birlikte öykülerde öğretmen figürünün fon karakterler olarak kullanıldığını da görmekteyiz. Ayrıca yazar bazen “*öğretmen*”, bazen “*muallim*” kelimelerini kullanır biz birlikte değerlendireceğiz.

Asfalt Yol (1936) da idealist genç bir öğretmenin atandığı köye gelişini, köylünün yol konusunda çektiği sıkıntıyı görüp yaptırabilmek için verdiği mücadele ile köylüye dilekçe vererek hakkını aramasını öğretmesi anlatılır.

Bir Skandal (1932)’da Anadolu’ya atanan genç öğretmen Nurullah’ın tanımadığı bu ortamla ilgili yaşadığı sıkıntılar ve mücadeleleri anlatılır. Nurullah burada insanların ikiyüzlülüğünü görür. Samimiyeti bir marangozda bulur fakat onunla münasebeti ise diğer memurlar tarafından yadırganır.

Bir Cinayetin Sebebi (1927) öyküsünde Hüsameddin okulunu yeni bitirmiş Anadolu’ya tayinini çıkan aldığı yol parasını yiyip sevdiği kızın dikkatini çekmek için sebepsiz yere cinayet işleyen bir öğretmen adayıdır.

³⁹⁵ Sabahattin Ali, “Uyku”, **Yeni Dünya**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 53.

³⁹⁶ a.g.e., s. 54.

³⁹⁷ a.g.e., s. 54.

³⁹⁸ Çaydanlık, s. 30.

Çilli (1947) öyküsünde anlatıcı bir barda eski bir öğrencisiyle karşılaşır. Kızdan başından geçenleri dinler ve kızın düştüğü duruma üzüldür. Kızın ricası üzerine tanıdıkları vasıtasıyla kızın çocuğunu yuvaya vermek konusunda yardımcı olmaya söz verir.

Öğretmen karakteri birçok hikâyede geçmektedir. Bunda Sabahattin Ali'nin bir dönem Anadolu'nun farklı yerlerinde öğretmenlik yapmış olması muhakkak ki etkilidir.

“Dudu, elinde mektupla hızlı hızlı öğretmenin evine gitti”³⁹⁹

“Benden önceki öğretmen gideli altı ayı geçtiğini, o zamandan beri okulun kapalı durduğunu söyledi”⁴⁰⁰

KÖY ÖĞRETMENİ/ÖĞRETMEN/MUALLİM/HOCA, Bir Konferans (1941) öyküsünde köylülerle konferans hakkında konuşan köy öğretmeni. Fon karakterdir.

“Herkes çıktıktan sonra içerde beş on köylü ile nahiye müdürü, bir de şehirden gelenler arasında bulunan eski bir köy öğretmeni kalmıştı. Bu sonuncusu, şüpheyle dolu gözlerini, kabahatli gibi hepsi önlerine bakan köylülere çevirdi: “Ülen, ne anladınız o efendinin dediklerinden? diye sordu. Köylüler cevap vermeden birbirlerinin yüzüne baktılar.”⁴⁰¹

“Bunun üzerine köylülerin birkaçının yüzünde hafif bir gülümseme dolaştı. Nihayet içlerinden orta yaşlı biri genç nahiye müdürünün ve yaşlıca öğretmenin yanına sokuldu: “Aslını ararsan biz de bir şey anlamadık amma, müdür bey... dedi, ne idelim, dinledik işte!.. Öğretmen, bir talebesini paylar gibi: “Peki, ne diye anlamadık demediniz öyleyse? Adamcağız kaç defa sordu da!.. dedi. Köylü, içinden gelen bir gülüşü zapt etmek istiyormuş sandıracak kadar ciddi bir çehre ile: “Aman beyim! dedi, “Anlamadık diyelim de bir daha baştan mı anlatsın?”⁴⁰²

³⁹⁹ Kazlar, s. 86.

⁴⁰⁰ Asfalt Yol, s. 8.

⁴⁰¹ Bir Konferans, s. 77.

⁴⁰² a.g.e., s. 77”78.

Hüsameddin, öğretmen olarak Anadolu'ya atanmış olmasına rağmen verilen harcırahı sağda solda yedikten sonra bir cinayet işler ve hapse düşer.

*“Bu sene muallim çıkmış, Anadolu'ya tayin etmişler, harcırahını şurada burada yemiş, sonra da, yol parası için, tanıdığı bir komisyoncuyla tabancayla öldürmüş.”*⁴⁰³

*“Arkadaşlarının ensesine vurarak kibar şakalar yapan muallimler de bu localardadır.”*⁴⁰⁴

*“Bir mühendis uzun müddet edebiyattan, bir doktor bahçesinde yetiştirdiği çiçeklerden bahsetti ve bir lise muallimi belediyenin yeni yaptırdığı şehir planını tenkit etti.”*⁴⁰⁵

*“Bir ilk mektep hocasının karısından boşanma davası açtığını.”*⁴⁰⁶

YAZARIN ARKADAŞI MÜZİK MUALLİMİ, Ses (1937) öyküsünde Konya civarında yol amelesi olarak çalışan sazı ve sözü olan gariban bir Anadolu delikanlısına sahip çıkmaya çalışan idealist müzik öğretmeni.

*“Arkadaşımın yüzüne baktım. O, gözlerini karşıya dikmişti. Yamacın üzerine seyrekçe serpilmiş olan siyah çamlar, süratle aydınlanan gökyüzüne titrek silüetler çiziyorlardı. Arkadaşım bir müddet bunları seyrettikten sonra: “Neredeyse ay görünecek!” dedi. Tam bu sırada, kekik kokuları ve ince çıtırtılarla dolu havayı hafiften gelen bir saz sesi titretti. Müzikle uğraşan ve bir müzik mektebinde vazifesi olan arkadaşım doğruldu. Kaşlarını çatarak dinlemeye başladı.”*⁴⁰⁷

Aracın bozulması sebebiyle yol kenarındaki zorunlu molada yol amelesi olarak çalışan Sivaslı Ali'nin sesini ve sazını duyan müzik öğretmeni o sese hayran olur. Delikanlının yanına gidip Ankara'ya davet eder. Hayalinde bulduğu bu delikanlının büyük salonlarda sesiyle yaratacağı etki vardır.

“Dostum, Ankara'ya geldikten sonra, hakikaten o delikanlının işi ile hiç durmadan meşgul oldu. Onu bir müzik mektebinde yetiştirmeye muhakkak azmetmişti.”

⁴⁰³ Bir Cinayetin Sebebi, s. 109.

⁴⁰⁴ Komik-i Şehir, s. 124.

⁴⁰⁵ Bir Skandal, s. 80.

⁴⁰⁶ a.g.e., s. 80.

⁴⁰⁷ Ses, s. 112.

Bu kadar üstüne düştüğü bu iş hakkında konuştuğumuz zaman: “Bilmezsın, kardeşim diyordu. “Oğlanın sesi kulaklarımdan gitmiyor, ben bu işin acemisi değilim, aşağı yukarı kendime insan sesi esnafı diyebilirim, fakat böyle bir sesi az dinledim.” ⁴⁰⁸

Müzik öğretmeni çabalarının sonucunu alır ve Ali imtihan için Ankara'ya gelir.

“Sivaslı Ali'yi buldurup Ankara'ya getirmek ve onu burada da dinleyerek sesini terbiye ve inkişaf ettirmek, itiraz edilecek bir fikir değildi.” ⁴⁰⁹

Müzik öğretmeni Ali'nin sınava gireceği zaman onu bulup getirir.

“Arkadaşım şimdiden hülyalar içinde yüzüyordu. Sivaslı Ali'nin bir gün meşhur ve dünyaca tanınmış bir opera tenoru olarak Avrupa şehirlerinde konserler verdiğini düşünüyor: “Onun frak içindeki vücudunu ve beyaz yakasından fırlayan kırmızı yüzünü görmek, harikulade bir şey olacak! diyordu. Nihayet istediğini yaptırdı. Birçok yerlere başvurarak Sivaslı Ali'nin Ankara'ya getirilmesini temin etti. Bu işlerle uğraşan makamlar, zaten yeni istidatlar aramakta idiler. Sık sık imtihanlar yapılıyor ve opera mugannisi yetiştirmek için talebe seçiliyordu. Bu meyanda Konya'ya yazıldı. Pek uzun olmayan bir araştırmadan sonra bizim genç tenor bulduruldu. Yol parası Konya Belediyesi'nce temin edilerek Ankara'ya gönderildi.” ⁴¹⁰

Müzik öğretmeni çok gayret eder fakat bu sınavda sadece sesin güzelliği yetmez.

EMEKLİ İLKOKUL ÖĞRETMENİ, Çirkince (1947) öyküsünde yazarla muhabbet eden emekli öğretmen. Emekli öğretmen kendi çapında biraz da şairdir.

“Tam bu sırada yanımda sakallı, kasketli, bir elinde eğri bir baston, öbüründe cam tespih ile ihtiyar bir adam belirdi. Yüzü yabancı değildi: “Zatâlinizle üç sene evvel Efes harabelerinde teşerrüf etmiştik! diye kendini tanıttı. O zaman hatırladım. Emekli bir ilkokul öğretmeni idi. Senelerden beri buraya yerleşmiş, birkaç incir bahçesi edinmiş, kızlarını burada evlendirmişti. Lügatlı konuşmaya, sözleri arasına divan edebiyatından beyitler karıştırmaya ve eski Yunan tarihine meraklı bir zat olacaktı. Galiba beraber rakı da içmiştik. Ve o, bir sırasını getirip başvekilden kaza

⁴⁰⁸ a.g.e., s. 116.

⁴⁰⁹ a.g.e., s. 116.

⁴¹⁰ a.g.e., s. 116.

kaymakamına kadar, birçok makam sahipleri hakkında yazdığı, esprisi orta, fakat vezinleri düzgün hicviyelerini birer birer okumuştur."⁴¹¹

*"Bu son sözleri söylerken, ak sakallarıyla cıgaradan sararmış bıyıklarının arasında tuhaf bir gülümseme geçer gibi oldu."*⁴¹²

RESSAM TEVFİK ARAVURGUN, Beyaz Bir Gemi (1945) öyküsünde akademi de hoca olarak çalışan ressam.

Tevfik Aravurgun aynı zamanda şairdir.

*"Tevfik bir hayli de şairdi"*⁴¹³

Tevfik Aravurgun sekiz yıl Anadolu'nun farklı yerlerinde resim öğretmenliği yaptıktan sonra İstanbul'a gelir. Yurt dışında da bir süre kalan ressam ara sıra dış ortamlara resim yapmaya çıkar.

*"Bir saat kadar sonra resmi tamamladı, daha doğrusu, kendi kendine: "Eh, yeter artık! diye işi bıraktı. Elinin tersiyle alnının terlerini silerek bir iki adım geri çekildi. Hiç de fena olmamıştı. Günün resim yapmaya en uygunsuz olan bir saatinde çabucak çırpıştırdığı bu tablo bile, onun epeyce kabiliyetli bir sanatkâr olduğunu gösteriyordu. Yaptığı resme baktıkça bunu kendisi de fark eden Tevfik, "Ah, Fransa'da birkaç sene daha kalabilseydim, insan altı ayda ne görür, ne öğrenir ki? diye zihninden geçirdi, eğilerek takımlarını toplamaya başladı, bu aralık yine kendi kendine söyleniyordu: "İstediğin kadar güzel resim yap... Anlayan, kıymetini bilen olmadıktan sonra..." Biraz durdu, kapalı dudaklarını birer çizgi gibi incelten garip bir gülümseme yüzünün buruşuklarını artırdı, o düşünmeye devam etti: "Neyse, buna da şükür... Sekiz sene Anadolu'da orta mekteplerle öğretmen okullarında resim hocalığı etmekten anamız ağladı, bir yolunu bulup buraya kapağı atmasaydık, daha da ağlayacaktı."*⁴¹⁴

Boğazda gördüğü beyaz bir geminin hızlıca resmini yapar ve yaptığı bu resmi gemi sahibine takdim ederek para kazanmanın hayalini kurar. Ayrıca resmi geminin dolaştığı her yerde kendi reklamını yapacaktır.

⁴¹¹ Çirkince, s. 98.

⁴¹² a.g.e., 98.

⁴¹³ Beyaz Bir Gemi, s. 18.

⁴¹⁴ a.g.e., s. 19-20.

“Hele ressamın karşıdaki Akademi'nin hocalarından olduğunu öğrenince, muhakkak kesenin ağzını açacaktı. Bu resmin yerli bir profesör tarafından yapıldığını söylemekten daha zevkli ne olabilirdi?”⁴¹⁵

Ressam bir kayık tutar ve gemiye gider bu gemide genç bir kaptan karşılar onu ve gemi sahibinin olmadığını söyleyince ressamın hayalları bir anda suya düşer. Fakat iş öyle değildir. Genç kaptan izet”i ikramda kusur etmez ve ressama bir zarf takdim eder.

“Bol bol hayaller kurup bunların her zaman boşa çıktığını görmeye alışmış bütün insanlar gibi, ressam Tefik de kaderine çabuk boyun eğenlerdendi. Bunun için, genç kaptan tabloyu eline alıp takdirkâr bakışlarla uzun uzun seyrettikten sonra: “Ah, ne güzel, ne güzel... Bizimle bir öğle yemeği yemek lütfunda bulunursunuz, değil mi? deyince, adeta sevindi, kaç günden beri doğru dürüst bir yemek yemediğini hesaplamaya çalışarak, “Neyse, buna da şükür! dedi. Hele geminin bol, güzel yemekleri ile karnı iyice doyup, biraz fazlaca kaçırıldığı tatlı şarabın tesiriyle mahmur, koltuğun arkasına yaslanınca, bu alışverişten memnun bile olmaya başladı. Böyle lüks bir gemide bu kadar nazık bir ecnebi ile karşı karşıya ve sindire sindire yenen bu nefis yemek, küçük bir mukavva parçası üzerine bir saatte yapılan bir resme değerd; imzasının bir İngiliz lordunun yatında dünyayı dolaşması da caba.”⁴¹⁶

Zarfi alan ressam kıyıya çıkana kadar heyecandan ölür. Zarfi açınca içinden çıkan İngiliz lirasına pek bir anlam veremez ve bir bilene sormaya karar verir.

“Kayıkta elini cebinden çıkarmıyor, parmaklarının arasında hışırdayan zarfi okşuyordu. Bunun içinde ne kadar para bulunduğunu hemen görmek için yanıp tutuştuğu halde, karşısında kendisine hiç bakmadan hızlı hızlı kürek çeken İngiliz gemiciden utaniyor, sonradan inkisara uğramamak için de; herhangi bir tahminde bulunmaktan kaçınıyordu. Rıhtıma yanaşıp kendini karaya atar atmaz, koşarak binanın köşesini döndü, elleri titreyerek zarfi çıkardı ve içeri boşalttı. Bunlar beş tane irice banknottu. Bir hayli evirip çevirdikten, yazıları söktürmeye çalıştıktan sonra, üzerindeki 5 rakamına bakarak bunların beşer İngiliz lirası olduğuna hükmetti; ama yine de bir anlayanına sormaya karar verdi.”⁴¹⁷

⁴¹⁵ a.g.e., s. 20.

⁴¹⁶ a.g.e., s. 21.

⁴¹⁷ a.g.e., s. 22.

Ressamın bu olayını akademideki diğer hocalar da duyar. Hem ressam hem de diğer hocalar boğaza demir atmış tablosunu yapabilecekleri ve sonunda para alabilecekleri gemi avına başlarlar.

GENÇ RESSAM, Beyaz Bir Gemi (1945) öyküsünde Ressam Tevfik Aravurgun ile aynı akademide hoca.

“Tam bu anda üç ressamdan biri, iki defa üst üste sergide mükâfat kazanmış sarışın bir genç, olduğu yerde mihlanmış gibi durup gözlerini ileriye dikerek kendi kendine söylendi: “ Yata bak ulan!”⁴¹⁸

c. Jandarmalar

Sabahattin Ali’nin öykülerinde köy ve köy hayatı önemli bir yer tuttuğundan kolluk kuvveti olarak jandarmalar hem kendilerinin hem de idarenin halkın üzerindeki sopası ve korku unsurunun temsilcileri olarak gösterilirler. Köylüye kötü davranan jandarmalar, idare ve güç sahibi kişilerin yanında yer alan tiplerdir. Öykülerin birçoğunda jandarmaları korku ve baskı unsurunun fon karakter temsilcileri olarak görmekteyiz.

Jandarma erkek kahraman olarak birçok hikâyede geçmektedir. Her hikâyeye için tek bir başlık altında göstermeyi uygun bulduk. Bununla birlikte hikâyelerde jandarmanın çoğu zaman bir korku aracı ve devletin kırsal kesimde yaşayan vatandaşlar için eli sopalı görevlileri olduğu görülmektedir.

Bir Firar (1933) öyküsünde işlemediği bir suçtan dolayı köyün huysuz delikanlısı suçlanır. Jandarmalardan yediği dayaktan kurtulmak için suçu kabul eder. Bu dayanın ardından kendi dünyasında daha neler sorulup söylemesi gerektiğinin hesabını yapan İdris, firar teşebbüsü esnasında jandarma kurşunuyla ölür.

Jandarma Bekir (1934) öyküsünde soruşturma için Cezaevinden Çal’a yayan götürülen Halil Efe bu yolculuk sırasında jandarmaların gayri insani davranışlarından dolayı çok sıkıntı çeker. Elleri arkadan kelepçelenir, yolda karşılaştıkları köylülerin ayran ikramlarını jandarmalar içer, Halil Efe’nin içmesine müsaade etmezler. Ege’nin yaz sıcağında saatlerce yol yürünür, ara karakollarda jandarmalar değişir ama Halil Efe’nin dinlenmesine izin verilmez, üstelik silah dipçikleriyle dayak atılır. Öykünün

⁴¹⁸ a.g.e., s. 23.

devamında Jandarma kavramı öyküye de ismini veren Jandarma Bekir olarak daha da belirginleşir ve insanın eline geçirdiği güç ve kuvveti şahsi çıkar ve hislerini gerçekleştirmek adına güzel bir örnek olur. Bekir, Halil Efe'nin aynı köyden komşusudur çocukluktan itibaren aralarında bir çekişme vardır. İşin içine bir de kız meselesi girince iş adı konulmamış bir düşmanlığa döner. Kader, Halil Efe'yi mahkûm, Bekir'i ise jandarma olarak karşılaştırır. Jandarma Bekir kamudan aldığı gücü kendi intikamını almak için kullanır. Halil Efe'yi tanıyan herkesi çağırır ve onların gözü önünde Halil Efe'yi bir güzel döver. Dayak yemekten çok bu işin sergilenmesi Efe'nin daha çok ağrına gider. Sonuçta Jandarma Bekir sebebi belirtilmez ölür.

Komik-i Şehir (1928) öyküsünde kumpanya oyuncusu Viktor yörenin nüfuzlu insanları tarafından kaçırılır. Viktor'un kocası Rahmi karısını kurtarmak için Jandarma kumandanına gider. Kumandan bir şey yapamayacağını zaten kaçırılanların birkaç güne kadar geri getireceklerini söyler. Kendisine yöneltilen bu insanların güvenliğinden ve namusundan siz mesulsünüz sözlerini üzerine bile alınmaz ve Rahmi'yi odasından attırır. Nüfuzlu insanlara bulaşmamayı kendisi için daha iyi görür ve ezilenin yanında değil ezenin yanında yer alır.

Sıcak Su (1937) öyküsünde ise jandarmanın sergilediği en çirkin yüzünü görürüz. Kaçak olan İsmail'in yerini söyletmek bahanesiyle iki jandarmanın İsmail'in karısına tecavüz eder.

JANDARMA, Jandarma kırsalın kolluk kuvveti olarak hemen hemen bütün öykülerde kendine yer bulmuştur. Birçoğu fon karakter olarak yer almaktadır. Jandarmalar öykülerde korkunun sembolü haline gelmiştir.

“Sonra hükümetin memuru yanındaki iki jandarmaya bizi göstererek:

“Sürün bunları ormandan dışarı!” dedi.”⁴¹⁹

“Ertesi gün imdat alıp gelen jandarmalar, çocuklar ve kocakarılarından başka, kadın, erkek bütün köy halkını iplerle bağlayarak kasabaya götürdüler ve memuru kurtardılar.”⁴²⁰

⁴¹⁹ Bir Orman Hikâyesi, s. 84.

⁴²⁰ a.g.e, s. 85.

*“Dudu hapishaneye geldi. Kapının önü tenhaydı. Sokulduğu zaman jandarma itti ve geri git! diye bağırdı.”*⁴²¹

*“İki gün sonraydı; öğle üzeri Rahmi yol tedarikleri yapmak için çarşıya gitmişti. Bir jandarma geldi: “Viktor Hanım'ı kaymakam bey istiyor, bazı şeyler soracaktı!” dedi.”*⁴²²

*“Bir ay kadar sonra idi, köye iki süvari jandarma geldi. Kahvenin önünde indiler. Bunları görünce muhtarın yüreği “hop” dedi, çünkü bunlar karakolun jandarmaları değildi, herhalde vilayetten geliyorlardı. Jandarmaların biri kahvede hemen kâğıt kalem çıkardı, muhtardan başlayarak herkesin ifadelerini almaya koyuldu. Öbür jandarma köyün meydanında aşağı yukarı dolaşıyordu.”*⁴²³

*“Jandarmalar Mehmet'in anasını çağırarak: “Koş bakalım kağnyı! Oğlunu kasabaya götürereceksin... Doktor muayene edecek! dediler.”*⁴²⁴

*“Jandarmanın biri ayağıyla hafifçe arkasından dokundu: “Kalk bakalım! dedi.”*⁴²⁵

*“Jandarmalar daha evvel muhtarı, imamı, Savrukların Hüseyin'i birbirine bağlayarak önlerine katmışlar ve yollanmışlardı.”*⁴²⁶

*“Hâkimin gönderdiği mübaşir, kaymakamın gönderdiği jandarma, istihkâm taburu kumandanının gönderdiği odacı birbiriyle Hayri'yi paylaşamazlar ve çekişmeye başlarlardı. O zaman Hayri çamur sıvalı duvara dayadığı başını ve arkaya doğru kaykılan vücudunu azıcık bile kımlatmadan dik gözlerle, önünde bağırıp çağırانları süzer ve nihayet sabrı tükenen kaymakamın jandarması ötekileri hızla itip: “Kalk ülen! Basarım tokadı ha! diye bağırınca ağır ağır sandığını yakalayarak jandarmanın önüne düşerdi.”*⁴²⁷

*“Bir jandarma mavzerini uzatarak iki sıkı attı.”*⁴²⁸

⁴²¹ Kazlar, s. 89.

⁴²² Komik-i Şehir, s. 133.

⁴²³ Kağrı, s. 10-11.

⁴²⁴ a.g.e., s. 11.

⁴²⁵ a.g.e., s. 11.

⁴²⁶ a.g.e., s. 12.

⁴²⁷ Arap Hayri, s. 27-28.

⁴²⁸ Duvar, s. 45.

*“İki jandarma alacakaranlıkta köyün kenarına varınca, atlarından indiler ve dizginleri karşıdan koşup gelen kahveci çırağına vererek, bacaklarını gere gere yürümeye başladılar.”*⁴²⁹

*“Jandarmalar kahveye girip kahveci ile yavaş sesle birkaç kelime konuştuktan sonra dışarı çıkarak köye doğru yürüdüler.”*⁴³⁰

*“Jandarma, yükü açtı, yatakları devirdi, sonra etrafına bakındı.”*⁴³¹

*“O zaman jandarma, kadının kolunu hızla bırakarak odada dolaşmaya başladı. Arkadaşı bir duvara dayanmış duruyor ve kadının süratle inip kalkan göğsüne bakıyordu. Dolaşan jandarma birdenbire durdu, arkadaşını eliyle çağırarak yavaş, fakat kadının duyabileceği bir sesle: “İsmail herhalde uzakta değildir, bize teslim olmaya gelmezse, karısının ırzını kurtarmaya da gelmez mi?.. dedi, sonra daha yavaş bir sesle ilave etti: “Ben şimdi Emine’yi yakalayıp mindere atarım, bağırsa, nasıl olsa İsmail dayanamaz, neredeyse çıkar gelir. O zaman kapının yanında bekler, ya ölüsünü, ya dirisini yakalarsın... Bağırmazsa... Eh, ne yapalım... Bir kere de sen denersin!”*⁴³²

*“Köyde bu havadise kimse inanmak istemedi, fakat birkaç köylü jandarmalar tarafından durdurulup kağnılarını yoldan çıkarmaya, çamurlu tarlalardan geri dönmeye mecbur edilince, herkes işin ciddi olduğunu anladı. Bu yasak pek ağırdı. Yol iki dağ arasındaki bir boğazdan geçtiği için, şimdi istasyona gitmek isteyenler bu dağı dolaşacaklar ve tam altı saat ziyan edeceklerdi. Bir yere toplanıp bir çare düşündüler, fakat ne jandarmalara karşı koymaya, ne de kağnılara lastik tekerlek taktırmaya, şimdilik imkan yoktu.”*⁴³³

*“Bir reçete ile birlikte geri gönderilen mahpusların, yol kenarlarında oturup dinlenerek ve kelepçeli ellerine jandarmaların sıkıştırdığı bir sigarayı hırsıyla çekerek hapishane yolunu tuttukları her zaman görüldü.”*⁴³⁴

⁴²⁹ Sıcak Su, s. 133.

⁴³⁰ a.g.e., s. 133.

⁴³¹ a.g.e., s. 134.

⁴³² a.g.e., s. 136.

⁴³³ Asfalt Yol, s. 14.

⁴³⁴ Çaydanlık, s. 24.

“İhtiyarın tahakkümü karşısında jandarmalar bile itiraz edemiyorlar, arası kesilmeyen angaryalara, ara sıra söylenerek de olsa, tahammül ediyorlardı.”⁴³⁵

“Akşam serinliği basınca koridorda üşüyen jandarmalar da iskemlelerini alıp içeri giriyorlardı. Sönük ampulün ışığı altında, silahlarını kucaklarına dayayıp bekliyorlar, ara sıra esrarkış bakkalla yarenlik ediyorlardı.”⁴³⁶

“Civar karakollardan düğüne gelen iki jandarma bedava rakıyı bardak bardak diyor.”⁴³⁷

Bir Firar öyküsünde jandarmalar dayak ata ata işlemediği bir suçu İdris’e kabul ettirmiştir.

“İki jandarma İdris’i aralarına almış götürüyorlardı. İdris ayaklarına basamayacak haldeydi. Jandarmalar çok dövmüşlerdi, fakat seke seke yürümeye çalışıyordu.”⁴³⁸

“Seke seke yürüyor, ara sıra ayağı bir taşa takılıp sendeledikçe jandarmaların birisi koluna yapışıyordu. Biraz yürüdükten sonra kendisine bir de sigara verdiler... Bunlar da aslında fena adamlar değildi... Fakat ne yapsınlar, vazife... Takibe çıkarken, “faili bulmadan gelerseniz gözüme görünmeyin!” diye yüzbaşı sıkı sıkı emirler vermişti. Köyü soyan çoktan kırışi kırmış olacağı için, ne yapıp yapıp fail bulmak lazımdı.”⁴³⁹

“Şimdi jandarmalar, hiçbir şeyden haberi olmayan ihtiyarı yatıracaklar ve döveceklerdi. Gebertinceye kadar döveceklerdi.”⁴⁴⁰

“Uzaktan doğru gelen muhtarla jandarmayı bekledi.”⁴⁴¹

Jandarma Bekir öyküsünde hem Bekir hem de diğer jandarmalar insafsız kişilerdir.

⁴³⁵ a.g.e., s. 26.

⁴³⁶ a.g.e., s. 27.

⁴³⁷ Yeni Dünya, s. 90.

⁴³⁸ Bir Firar, s. 91.

⁴³⁹ a.g.e., s. 91.

⁴⁴⁰ a.g.e., s. 93.

⁴⁴¹ Kanal, s. 98.

“Jandarma gelince bir kenara çekti, biraz konuştular, ondan sonra jandarma kelepçeyi ille arkadan vuracağım diye tutturdu. 'Aman, ocağına düştüm, uzun yol gideceğiz; insaf et!' dedim. Dinlemedi bile, kollarımı arkaya kanırtıp kelepçeyi vurdu. Düzüldük yola. Denizli'den Çal az yol değildir. Temmuz ortasıydı. Sıcakta yedi sekiz saat yol alıyorduk. O yanlarda karakollar birbirine yakındır, günde iki jandarma değiştiği olurdu; uyuya uyuya fısığın dönmüş jandarmaya üç beş saat yol koyar mı? Çabucak öbür karakola ulaştırıp geri döneyim diye beni koşturur, 'Aman, bir kıyıda biraz oturalım, hiç dermanım kalmadı!' deyince dipçiği basardı. En kötüsü, güneş ortalığı kavurduğu zamanlar yanından geçtiğimiz harmanlara uğrar, göğsüne bağrına döke döke ayran bakracını başına diker, köylüler verse bile bana bir yudum içirmezdi.”⁴⁴²

JANDARMA BEKİR, Jandarma Bekir (1934) öyküsünde Çallı Halil Efe'nin mahalle komşusudur tam olarak herhangi bir sebep olmamasına rağmen küçüklükten beri Halil Efe'yle arası yoktur. Ölümü Çallı Halil Efe eliyle olmuştur.

“Bir de karakolda kimi görsem: Bizim Kara Muradın Bekir'i. Jandarma olmuş. Beni görünce bir güldü. 'Yandın garip Halil'im, yandın! dedi. Bir mahalleliydik ama küçükten beri hiç aramız barışmamıştı. Birbirimize diyivermesek bile, içten içe hasım gibiydik. Ben, şu bildiğin karı meselesinden Süleyman'ı vurunca, Bekir büsbütün kanıma yürür oldu. Süleyman'la pek arkadaşlıklar. Bacısını da galiba rahmetliye vermek niyetindeydi. Ben eşkıya olup dağa çıkınca köyde rahat oturamaz oldu. İki kere de yataklarımı ihbarladı. O zaman: 'Eceline susamadıysa edebiyle otursun, Çallı Halil'in gözüne gayrı dünya görünmüyor!' diye haber saldım... Sesi çıkmaz oldu. Şimdi karşımda namı şanlı jandarma olmuş, yüzüme bakıp bakıp sırtıyordu. Sonra yanıma sokuldu, elini omuzuma vurdu: 'Gel bakalım hemşerim, geçmiş olsun, kasavet etme, zeybek kısmı dayanıklı olur! dedi. 'Allah Allah, oğlan halimize acıdı!' dedim; ama o yivşik sırtması hiç durmuyor, gitgide zihnimi karıştırıyordu. Beni aldı, kendi yattığı odaya bitişik olan köyün misafir odasına götürdü, kelepçeyi çözmeden içeri bıraktı: 'Yat uyu bakalım da, yarın sabaha kuvvetli bulun!' dedi. Gene öyle kötü kötü sırttı. Ben toprak sedirdeki hasırın üstüne uzandım. Bekir'in bu gülüşleri netameli ama Allah hayır verir inşallah dedim, uyudum. Sabahleyin şafakla beraber uyandım. Odanın iki duvarındaki ufak pencerelerin önünde kalabalık vardı. Ne oluyor ki diye

⁴⁴² Jandarma Bekir, s. 100.

doğrulacak oldum, Bekir içeriye girdi; hep akşamki gibi gülüyordu. Yanıma sokuldu: 'Kalk bakalım Halil Efe, seninle eski hesapları temizleyelim. Bak ne kadar dostun varsa topladım geldim!' dedi. Kendi kendime bir daha: 'Yandın garip Halil Efe yandın!' dedim. Gözlerimi şöyle bir pencerelere, kapının aralığına doğru gezdirdim. Amanın ne göreyim! Yedi köyün ayarı muhtarı burada... Bekir gitmiş, bana düşman ne kadar köy varsa hepsinin ihtiyarlarını toplamış gelmiş. Hiç renk vermedim. Bekir yanıma sokuldu. Kelepçeye yapışıp bir asıldı, hemen doğruldum. Çeke çeke odanın ortalık yerindeki direğe götürdü, bir ip çıkardı, beni oraya sımsıkı bağladı. Ondan sonra bastı sopayı...' 443

Jandarma Bekir, Çallı Halil Efe'den yılların intikamını alır. Eline fırsat geçmişken bunu değerlendirebilir. Tabi kader birini jandarma birini mahkûm olarak karşılaştırdı işler ona göre olmalıdır. Dayak yemekte sıkıntı yoktur fakat Bekir'in bunu onur kırıcı şekilde herkesin gözü önünde yapması işin şeklini değiştirir.

"Mahpuslukta adam dayak yemekten yılmaz. Eğer Bekir yalnız dayak atsa, bunu da تنها bir yerde yapsa, hiç ağırıma gitmezdi. Jandarma değil mi, helbet dövecek; ama böyle yedi köyün muhtarını başına toplayıp da envai türlü hakaret etmesi bana pek dokundu. Beş on değnek vurduktan sonra gidiyor, kapıdan yalak gibi ağzını açıp bakan muhtarlarla, oraya biriken köylülerle konuşuyor, sonra dönüp yanıma gelerek soyuma sopuma sövmeye, suratıma tükürmeye, ötemi berimi tekmelemeye başlıyordu. O tükürünce ben elimi yüzüme götürmek istiyordum. O zaman bağlar bileğimi acıtırıyordu... Yüzümü acıdan buruşturunca, bakanların hepsi katıla katıla gülüyorlardı... Bizim Bekir bir saatten ziyade benimle eğlendi; her yanıma dayaktan çürüttü, uyuz ite yapılmayacak hakareti yaptı... Ama ben de ağzımı açıp bir of demedim. Onun meramı beni zebun edip yalvartmaktı. O kadar adamın karşısında ölüm serilse bunu yapamazdım; yine de yapmadım." 444

JANDARMA KUMANDANI, Komik-i Şehir (1928) öyküsünde jandarma kumandanı kaymakamın hemşerisidir. Yozlaşmış olan kumandan ezilenden değil ezenden yana tavır alan yozlaşmış biridir.

⁴⁴³ a.g.e., s. 100-101.

⁴⁴⁴ a.g.e., s. 101"102.

“Yanında oturan da jandarma kumandanı. Kaymakamın hemşerisi... Bilseniz ne habistir... Memlekete yeni gelen memurlara her türlü kolaylığı gösterir... Sırf onlarla ahabap olarak gece toplanmaları yapmak, böylece aile kadınlarıyla çeşmiçerez geçinmek için... Büyük bir hırsı da “iki kelimeyi bir araya getiremediği halde” içtimalarda nutuk söylemektir. Her milli bayramda hükümet meydanında masanın üstüne çıkar: “Evet arkadaşlar... Evet... Bu memleket, evet... diye saatlerce öter... Nedense kaymakamla da pek anlaştılar.”⁴⁴⁵

Jandarma kumandanı kaçırılan kadının bulunması için çalışma yapmak yerine hem mağdurları suçlar hem de odasından kovar. Üstelik pişkin pişkin kaçırılanların birkaç gün sonra geri getireceklerini söyler. Milletin canını, malını, ırzını korumakla görevli olan kumandanın bu lakaytlığı Rahmi’yi daha da kızdırır.

“Rahmi sabahı zor yaptı... Şafakla beraber jandarma kumandanının dairesine gitti... Ortalığı süpüren bir neferden başka kimse yoktu... Dışarıda, kar altında dolaştı... Kahvelere girdi çıktı... Vakit geçmiyordu. Meydan yerindeki büyük saat dokuzu vurdu... Rahmi topuklarına kadar kara gömülerek dolaştı... Saat buçuğu çaldı... Saat onu çaldı... Jandarma kumandanı gocuğuna bürünmüş, çizmelerini çekmiş, elinde dikenli bastonuyla göründü. Rahmi koştu. Fakat öteki bunu görür görmez: “Gördünüz mü akşam yaptığınızı?.. Başımıza iş açtınız! diye azarladı.. “Biz mi beyim?.. “Elbet siz... Hep kendi ihtiyatsızlığınız! “Niçin efendim?.. Ne yapabildik ki?..” Cevap vermedi... Rahmi sordu: “Yalnız... Bir takip falan çıkmadı mı daha?..” Yürüye yürüye odaya gelmişlerdi. Dik dik baktı: “Ne takibi?.. Bu havada mı?..” Şaşırdı: “Nasıl... Onları bırakacak mısınız?.. “Getirirler!.. “Ne zaman?.. İstediklerini yaptıktan sonra, değil mi?.. Neye yarar?..” Öteki, çizmelerini sobada kurutarak, cevap verdi: “Pencereden dışarı bak bakalım... Bu havada sen gider misin?.. “Giderim... Yanıma iki jandarma verin, giderim!.. “Hadi be sersem... diye mırıldandı. Rahmi koştu... Çıldıracaktı... Bağırды: “Peki ama siz bu memleketin inzibatını temine memur değil misiniz?.. Herkes canını ve namusunu size emanet etmedi mi?.. Mesul olacağınızı düşünmez misiniz?.. Bu yaptığının korkaklık olduğunu düşünmez misiniz? “Posta! Bir nefer girdi. “At şunu dışarı!.. “Baş üstüne beyim!” Rahmi’ye döndü: “Buyurun! O zaman: “Yapmayın yüzbaşım! diye yalvardı, “Allah aşkına yapmayın... Bir tek jandarma... Ben yayan yürüyeyim... Yalnız bir tek süvari jandarma verin. Beraber

⁴⁴⁵ Komik-i Şehir, s. 123.

gidelim. “At dışarı! Nefer kolundan tuttu. O, sallana sallana çıktı. Rüyada gibiydi... Ne yapacaktı?.. Kime gidebilirdi bu yabancı yerde?.. Hükümet yok muydu?.. Başlarında kendilerinin hür, namuslarının emniyette olduğunu söyleyen bir hükümet yok muydu?”⁴⁴⁶

KARAKOL KOMUTANI, Yeni Dünya (1942) öyküsünde fon karakter olarak kullanılan jandarma komutanı.

“Karakol komutanı birkaç köylüyü laf olsun diye payladı ve kime olduğu pek anlaşılmayan küfürler savurdu.”⁴⁴⁷

ZABİT, Komik-i Şehir(1928) öyküsünde fon karakter olan genç zabitler.

“Eşraf kızlarına süzgün süzgün bakan genç zabitler,”⁴⁴⁸

İHTİYAT ZABİTİ, Arap Hayri öyküsünde ihtiyat zabiti olan edebiyat öğretmeni.

“İstihkâm taburunda ihtiyat zabıtlığı yapan bir edebiyat muallimi gözlüğü buğulanarak başka dünyaları dolaşıyor ve kulağından kafasına bir şurup gibi akan bu halk şarkılarına kalbinin avuçlarını uzatıyordu.”⁴⁴⁹

YÜZBAŞI, Çirkince (1947) öyküsünde İstasyonda görev yapan yüzbaşı. Meslek dayanışması olarak asker ailesi olduğunu öğrendiği kişilere yardımcı olarak evinde misafir eder. Hakkında ayrıntılı bilgi yoktur.

“İstasyondaki bir yüzbaşı, yolumuza ancak dört beş gün sonra devam edebileceğimizi söyledi, vaziyetimizi öğrenince bize alaka gösterdi. Cephelerde her gün yüzlerce subayın öldüğü, yüzlerce subay ailesinin memleket içinde perişan kaldığı o günlerde, silah arkadaşları arasında, birbirlerinin ailelerini korumak hususunda, yazılmamış hatta konuşulmamış bir mukavele var gibiydi. İstasyondaki yüzbaşı da, bir parça işinden baş alınca yanımıza sokuldu: “Dinar ve Çivril cihetine tren kaldırıncaya kadar bekleyeceksiniz. Fakat burası sıtmalı, berbat bir yerdir. Çocuklar sıcaktan perişan olur. Otel filan bulmaya da imkân yok. Sizi Çirkince ‘ye götürüyüm. Bizim

⁴⁴⁶ a.g.e., s. 128-129.

⁴⁴⁷ Yeni Dünya, s. 86.

⁴⁴⁸ Komik-i Şehir, s. 124.

⁴⁴⁹ Arap Hayri, s. 29-30.

*çocuklar da orada. Ben de vakit buldukça ata atlayıp gidiyorum. Rahatsız olursanız da kusura bakmazsınız!”*⁴⁵⁰

BİNBAŞI, Hakkımızı Yedirmeyiz (1947) öyküsündeki ambar memuru olarak işe başlayan gencin rahmetli babası.

*“Peder ne kadar gayret ettiyse olmadı işte. Binbaşıydı kendisi... Süvari idi ama avantanın yolunu bulurdu. Anadolu’yu gezdik, dolaştık, her yerde paşa çocuğu gibi yaşadık. Hangi okulda olsa, imtihana yakın peder, öğretmenlerle bir konuşur, meseleyi yoluna kordu. Askerlikle ilgili olmayan hoca var mı? Neyse efendim, İstanbul’a naklolduk. Güya pedere lütfetmişler... Arada bizim tahsil yandı. Pederin öğretmenlere sözü geçmez oldu. İstanbul’da binbaşıya kim bakar? Paşalar bile ürkütmeden sayılmıyor. Ne demiş hani: “Kim ipler Yalova kaymakamını!” Değil mi ya... İki sene üst üste çıktık. Belgeli olduk. Hususi liseye devam edecektim, peder emekliye ayrıldı. Ertesi sene de sizlere ömür. Bize de Üsküdar’da, Toptaşı’na yakın ahşap bir ev bıraktı.”*⁴⁵¹

d. Doktorlar

Sabahattin Ali öykülerinde sağlık sektöründeki sıkıntıları doktorlar üzerinden ve yine bu doktorları sıkıntının kaynağı olarak dile getirir. Öykülerde fon karakter olan doktorlar vardır. Bir isim ve olayla hayat bulan doktorlardan ise sadece Cankurtaran (1947) öyküsünde olumlu bir doktor karakter yer almaktadır. Diğer öykülerdeki doktorlar; çıkarıcı, paragöz, merhamet yoksunu, meslek etiğinden uzak, halktan kopuk kişilerdir.

Sulfata (1942) öyküsünde sıtma mücadelesi merkezinde görev yapan bekâr doktorun hastayı doğru dürüst muayene bile etmeden hademeye kan aldırmasını, bugün git yarın gel tavırlarıyla hastayı başından savdığını ve doktorun köylüleri sahtekâr, yalancı olarak nitelendirdiğini görürüz.

Böbrek (1945) öyküsünde ise yaşadığı taş problemine yönelik Kayseri’deki doktorlardan fayda göremeyen Niğde eski nüfus memuru Avni Akbulut, İstanbul’da derdine çare arar. Bu süreçte tabir yerinde ise parasıyla hem rezil olur hem de sağlığından olur. Oda arkadaşının tavsiyesi veya onu dolandırması neticesinde Sağlık

⁴⁵⁰ Çirkince, s. 96.

⁴⁵¹ Hakkımızı Yedirmeyiz, s. 77.

Yurdu'nun sahibi Doktor İrfan beye gider fakat doktor tıbbın gereğini değil dolandırıcının yönlendirmesiyle hareket eder. Devlet hastanesinde yer yok bahanesiyle Avni beyin yüzüne bile bakmayan, öğrencisinin mektubuna bile alaka göstermeyen Dirim Yurdunun sahibi Prof. Osman bey paralı muayenede yakından alakadar olur. Eksik ve yanlış yapılan bir ameliyatla Avni Bey tek böbrekle kalır. Doktorlar mesleki sorumluluklarını üzerlerine almazlar.

Cankurtaran (1947) öyküsünde Sabahattin Ali'nin olumlu tek doktor karakteri yer alır. İbrahim, ebelerin yardımıyla doğum yapamayan karısını şehre getirir. Hastanedeki durum hiç iç açıcı değildir, canla başla çalışan tek bir doktor vardır o da tatarlara benzeyen başhekimdir. Garip babası başhekim herkese elinden geldiği kadar yardımcı olmaya çalışır fakat bu durum yozlaşmış meslektaşları tarafından çeşitli dedikodulara ve şikâyetlere neden olur. Başhekim bu yüzden İbrahim'in karısına yardımcı olmaz ve onu doğum hastanesine yönlendirir.

Doğum hastanesinin sahibi Mutena Cankurtaran'dır. Başhekimi şikâyet edenlerin başında gelir. Tanıdıkları vasıtasıyla bakanlığa kadar ulaşır. İbrahim'in karısını para almadan sezaryana almaz ve hasta ister ölsün ister kalsın umurunda değildir. Paranın bir kısmını alınca ameliyata girer ve kalan kısmına senet yapar. Para alamadığı genç hastayı rehin tutar ve daha iyileşmeden hademe olarak çalıştırır.

Dekolman (1947) öyküsünde yine doktorların bir yönü alaycı bir tavırla eleştirilir. Mühim bir zatın rahatsızlığı sonucu ülkenin önde gelen göz doktorları ameliyata cesaret edemezler. Sonuçta Sabahattin Ali'nin öykülerinde az rastlanan yabancı karakterlerden biri olan Alman Yahudisi Profesör bu ameliyatı yapmayı kabul eder. Gelişen süreçte bizim kelli felli doktorlar hem mesuliyetten kurtulmanın sevinciyle hem de bir gazetede yayınlanan makale ile bu yabancı doktora hava atma peşine düşerler. Burada yine doktorların paragözlülüğü dile getirilir. Sabahattin Ali'nin olumlu doktor karakterlerinden biride bu Yahudi profesördür.

DOKTOR, Doktor, daha ihtiyatlı bulunmak için, eğer bir cinayet varsa cesedi çıkarıp kasabaya getirmelerini jandarmalara sıkı sıkı tembih etti.”⁴⁵²

⁴⁵² Kağrı, s. 11.

*“Bir mühendis uzun müddet edebiyattan, bir doktor bahçesinde yetiştirdiği çiçeklerden bahsetti ve bir lise muallimi belediyenin yeni yaptırdığı şehir planını tenkit etti.”*⁴⁵³

*“Genç dâhiliye mütehassısı sabahları vizitede gülerek sırtını okşuyor ve: ‘Yakayı kurtarıyorsun, Beybaba!’ diyordu.”*⁴⁵⁴

Sulfata (1942) öyküsünde sıtma mücadelesi merkezinde görev yapan bekâr doktorun hastayı doğru düzgün muayene bile etmeden hademeye kan aldırmasını, bugün git yarın gel tavırlarıyla hastayı başından savdığını ve doktor tarafından köylülerin sahtekâr, yalancı olarak nitelendirdiğini görürüz.

*“Sıtma Mücadelesine götürdüm. Ne de olsa askerlik ettik, bu yolları biliriz. Doktor, tüyü bozuk bir oğlandı. Kaytan bıyık bırakmış, kocaman bir gözlük takmıştı; yüzümüze bile bakmadı, ak gömlekli bir hademeye: ‘Al şunun kanını!’ dedi, bizi de: ‘İki gün sonra gelin!’ diye savdı. İki gün sonra Aliye’yi yalnız gönderdim. Ben ekini biçiyordum... Doktor, kıza: ‘Senin kanına baktık, bir şeyin yok!’ demiş. Kız, ‘Aman derim, doktor, bak şu halime, benzimde kan kalmadı... Ben bu derdi eskiden de çektim, kurban olayım, azıcık sulfata ver!’ deyince yüzüne bağırırvermiş: ‘Senin hastalığın sıtma değil dedik ya!’ demiş. ‘Başka derdin varsa git Belediye doktoruna!’”*⁴⁵⁵

Doktor bu öyküde kendini Anadolu insanından üstün gören belki farklı dünyaların insanı olarak insani değerlerden uzak tavırlarla sağlık sekterönün olumsuzluklarının en belirgin örneklerindendir.

“Mücadele doktoru bizi tanıdı, ‘Ne diye geldiniz sulfatacılar?’ dedi. ‘Aman bey’ dedim, ‘sen bir şey yok dedin ama bacın üç gündür başını kaldırmadı, kurban olayım, bir muayene et de derdine derman ol!’ Doktor başını bile çevirmedi: ‘Biz kan muayenesine bakarız... Kanı temiz çıktı, üst yanına karışmam.’ dedi. O zaman, Allah bilir ya, bir yalan attım: ‘Belediye doktoru baktı, dalağını yokladı, ille de sıtması var diye sana yolladı!’ dedim. Doktor, ters ters yüzüme baktı: ‘Öyleyse ateşi geldiği zaman getir de bir daha kanını alalım!..’ dedi. Ayağına düştüm: ‘Üç saatlik dağda otururuz’ dedim, ‘Yangını olunca yattığı yerden başını doğrultamıyor, buraya nasıl gelir?’

⁴⁵³ Bir Skandal, s. 80.

⁴⁵⁴ Çaydanlık, s. 25.

⁴⁵⁵ a.g.e., s. 106.

Yerinden kalktı, üstümüze yürüdü, tepine tepine bağırdı: 'Ne laf anlamaz hödük şeylersiniz siz!' dedi. 'Kanun var, nizam var, size yol gösteriyoruz, daha da kafa tutuyorsunuz. Defolun şurdan!..' Ak gömlekli hademeyi çağırdı: 'At şu miskinleri dışarı!' dedi. ”⁴⁵⁶

“Doktorun evi yok, bekârdır; gece yatmaya buraya gelir!’ dedi. ”⁴⁵⁷

“Kız yandı, tere battı, yeniden yandı, doktor yatmaya gelmedi. Ta gece yarısı iki yanına devrile devrile yolun başından söküldü. Amanın, sarhoş olmuş, kan alırken kızın bir yanını kesmeye ola! diye aklımdan geçti. Şeytan dedi ki, şu sarhoş halinde vur başına odunu, gebersin!.. Ama ne edersin, Aliye'nin dermanı onun elinde. Kapıya gelince, bir türlü anahtar deliğini bulamadı. Seğirttim, kapıyı açtım. Önünde selam durdum: 'Doktor bey, hastam kapının önünde... Sıtmadan yanıyor... Hadi şunun kanını aliver!' dedim. Gök gözlerini üstüme dikti, yüzüme doğru bir geçirdi, ondan sonra aman anam bir bağırmaya başladı, mahalleli uyanıp pencerelerden dışarı sarktı. 'Yine mi siz?.. Gece yarısı bile sizden rahat yok mu? Allah 'ın gündüzünü gözünüz görmüyor mu? İş zamanında sizinle uğraştığımız yetmiyor mu?.. Nankör herifler... Saygısız herifler...' diye ortalığı ayağa kaldırdı, içeri girip kapıyı yüzüme kapayıverdi. ”⁴⁵⁸

“Sıtma Mücadelesinin önünden geçerken, sarışın, mavi gözlü, ince bıyıklı ve iri gözlüklü genç doktorun, dispanserin kapısını kilitleyen hademeye sinirli sinirli homurdandığını duydum: “Sana kaç defadır söylüyorum, diyordu. “Sokma bu herifleri benim yanıma!.. Dışarda kininin pahalı satıldığını duyunca hepsi sıtmal kesiliyorlar... Ben bilirim bu köylülerin ne yalancı mahlûklar olduğunu. ”⁴⁵⁹

BELEDİYE DOKTORU, Çaydanlık ve Sulfata öykülerinde belediye doktorları fon karakter olarak yer almaktadır.

“Hapishanenin doktoru ve reviri olmadığı için hasta mahpuslar ağırlaşınca kadar koğuşlarında kalırlar ve araba parası tedarik edebilirlerse belediye doktorunu getirtirlerdi. Ak saçlarını pek itina ile ortadan ikiye ayıran bu ihtiyar ve zayıf

⁴⁵⁶ a.g.e., s. 106-107.

⁴⁵⁷ a.g.e., s. 107.

⁴⁵⁸ a.g.e., s. 107.

⁴⁵⁹ a.g.e., s. 109.

adamcağız, yüzünde besbelli bir tikslenmeyle, ellerini sürmeden hastalara bakar ve mevcut olmayan bir mesuliyetten korkarak, ekserisini hastaneye havale ederdi.”⁴⁶⁰

“Aliye, Belediye doktoruna gitmiş, adam kadının yüzüne bir bakınca: 'Kızım, ne buraya geldin? Senin sıtman var, Mücadele'ye git!' diye savmış.”⁴⁶¹

HÜKÜMET DOKTORU, Böbrek (1945) öyküsünde Kayseri’de görev yapan doktor.

“Uzatmayalım, bizim hükümet doktoru buradaki hocasına mektup verdi, git kendini göster, lüzum ise o seni ameliyat da eder, hastalığı kökünden alır, dedi. Biz de evimizin nafakasını kestik, buraya geldik. Ne yaparsın, can her şeyden üstün. Bu gideceğim doktor da profesörmüş.”⁴⁶²

PROF. DOKTOR OSMAN BEY, Böbrek (1945) öyküsünde hükümet doktorunun hocası olan üroloji doktoru. Osman Bey hem devlette çalışmaktadır hem de özel hastanesi vardır.

“Adı neymiş o profesörün?” diye sertçe sordu. “Dirim Yurdu'nun sahibi Osman Bey.”⁴⁶³

“Bizde o kadar para ne gezer, devletin hastanesine gideceğim, bu profesörün asıl vazifesi oradaymış.”⁴⁶⁴

Asistanlarına muayene esnasında ders veren Osman Bey kısa boylu, buruşuk yüzlü, kır bıyıklı, gözlüklü bir adamdır. Devletteki işinde hastaları dinlemez asistanlara baktırır.

“Orta yerde bir hastayı muayene eden, küçücük, sıska, buruşuk yüzlü, kır bıyıklı bir adamın etrafında dönüp ağzının içine bakıyorlar, delikanlılar kendi aralarında konuşup gülüşüyorlardı. Profesör olduğu anlaşılan ortadaki sıska adam, camları parladığı için gözlerini göstermeyen kocaman gözlüklerini bu gençlere dikerek: “Bakınız hanımlar... diyordu. “Zahmet olmazsa siz de bakınız efendiler.”⁴⁶⁵

⁴⁶⁰ Çaydanlık, s. 24.

⁴⁶¹ a.g.e., s. 106.

⁴⁶² Böbrek, s. 37.

⁴⁶³ a.g.e., s. 37.

⁴⁶⁴ a.g.e., s. 38.

⁴⁶⁵ a.g.e., s. 44.

Devlet hastaneleri fakir fukara yeridir. İnsanlar fakir olunca onları dinlemeye de gerek yoktur. Osman Bey'in yanında çalışan hademe bir nevi özel sekreter gibi parası olanları Osman Bey'in özel muayenehanesine yönlendirir.

"Hademe eliyle sözünü kesti: "Doktor Osman Bey'in burada bunları dinleyecek vakti yok. Görmedin mi, işi başından aşkın. Burası fakir fukara yeri. Sen efendi adamsın, git derdini muayenehanesinde anlat. Dirim Yurdu'nun sahibidir, saat dörtten sonra hep orada bulunur. Al istersen adresini vereyim." 466

Osman Bey, özel muayenehanesine gelen hastalarla devlettekinin aksine daha yakından ve samimi ilgilenir. Ayrıca çok da güler yüzlüdür.

"Profesör Osman, onu hastanedekinin tersine büyük bir alaka ile muayene etti, hatta tatlı dilini Borlu o kadar övdüğü halde suratı hep canı sıkılmış gibi duran Doktor İrfan'ın aksine Doktor Osman sahiden tatlı dilli, güler yüzlü idi. Bütün filmleri, raporları teker teker gözden geçirdi, birçok şeyler sorup soruşturdu, nihayet, aralarında tam bir itimat bağı kurulduğuna kanaat getirince, ellerini Avni'nin omuzlarına dayayarak: "Bak kardeşim, dedi, "sana hastalığının mahiyetini iyice anlattım, cahil bir insan değilsin, hayatını, aileni düşünmeye mecbursun, kararını ver. Tek çare ameliyattır. Taşı çıkarırız, birkaç ay da sıkı perhiz eder, vereceğim ilaçları alırsın, Allah'ın izniyle bir şeyciğin kalmaz." 467

DOKTOR İRFAN BEY, Böbrek (1945) öyküsünde Özel Sağlık Yurdu'nun sahibi. Dolandırıcının sözüyle hareket eden bir doktordur.

"Şu koskoca şehirde bir tane esaslı doktor gördüm, o da Sağlık Yurdu'nun sahibi İrfan Bey. Bıçağının dokunduğu yerde illet kalmıyor. Eli pek hafif. Dört yerinden karnını deştiği adamlar bir hafta sonra Haydarpaşa'ya, trene yürüye yürüye gidiyorlar. Hele böbrek, ciğer, yürek ameliyatında Avrupa'da bile üstüne yok diyorlar. Bir muayenehanesi var, içindeki aletleri İstanbul'un bir hastanesinde göremezsin, Alamanya'dan hususi gelmiş. O röntgenler, o aynalar, o camekân içindeki pırıl pırıl gümüş makaslar, bıçaklar, o süt gibi beyaz ameliyat masaları, canım, anlatmakla tükenecek gibi değil ki... Hastanesi deniz kenarında, padişah saraylarının bitişiğinde. Yatağından başını kaldırıp baksan selatin camilerinden yedisini birden görürsün,

⁴⁶⁶ a.g.e., s. 46.

⁴⁶⁷ a.g.e., s. 46.

limana giren bütün ecnebi vapurları ayağının altında. Dedim ya, tarifi mümkünsüz.”

468

Doktor İrfan, sadece özel muayenehanesinde çalışmaktadır.

*“Kuşluk vaktine doğru beraberce yola düzülüp operatör İrfan'ın muayenehanesine gittiler. Bu doktorun resmi işi olmadığı için öğleden önceleri de yerinde bulunuyordu.”*⁴⁶⁹

Doktor İrfan da mesleğinin gereği yerine ne kadar para o kadar hizmet anlayışıyla çalışır. Avni Bey'in oda arkadaşı olan dolandırıcı doktoru yönlendirir. Doktor da bu durumu kabullenir.

*“Kendisini beyaz örtülü, yüksekçe bir sedire yatırıp karnını iteleyen adama baktı: Bu kısa, kalın, yassı biriydi. Her an bir kalp durmasından ölüverecekmiş hissini veren kırmızı, şişkin, iri mesameli yüzü yağlı gibi parlıyordu. Dehşetli canı sıkılmış gibi bir hali vardı. Hastanın karnını, göğsünü, sırtını, ağzını, burnunu muayene ettikten ve Kayseri'de çekilen röntgen filmlerini gözden geçirdikten sonra: “Sizi kliniğe kaldırıp müşahede altına alalım, icap ederse ameliyat ederiz. Bünyenizin böbrekte taş yapmak temayülü var. Sıkı rejim, kuvvetli ilaçlar lazım” dedi.”*⁴⁷⁰

DOKTOR BAŞHEKİM, Cankurtaran (1947) öyküsü, Sabahattin Ali'nin öykülerinde olumlu tek doktor karakteridir. Buna rağmen adını bilmediğimiz doktor aynı zamanda çalıştığı hastanenin başhekimidir. İdealist bir tiptir.

*“On beş seneden beri bu hastanenin başhekimini olan kırk beşlik, Tatar yüzlü operatör, muayene odasının kapısını kendisi aralıyor, dışardakileri gözden geçiriyor, sanki yardımına o anda en çok muhtaç olanı arıyor, sonra eliyle bir işaret edip onu içeri alıyordu. İbrahim'e sıra geldiği zaman dışarda kimse kalmamıştı. Tatar yüzlü operatör yorgun bir halde iskemlesine çökerken: “Senin neyin var oğlum! diye sordu. Bu hastanenin her türlü hastalığının mütehassısı oydu. Çünkü kadroda başka müstakil hekim yoktu.”*⁴⁷¹

⁴⁶⁸ a.g.e., s. 39.

⁴⁶⁹ a.g.e., s. 40.

⁴⁷⁰ a.g.e., s. 41.

⁴⁷¹ Cankurtaran, s. 84.

Bekar olan doktor hastanede yatar. Kimseyi kapıdan çevirmek istemez, elinden gelen yardımı yapar. Devamlı okuyarak kendini geliştiren bu doktor dedikoduların da odağıdır. Fakat o bunları pek önemsemez işine bakar.

“Her sabah kapının önüne biriken ve bazen sayısı yüze varan dertlileri hep başhekim muayene eder, uzun senelerin ve çaresizliklerin verdiği tecrübelerle dayanarak her hastalığa deva bulmaya uğraşır, sırasına göre, trahom tedavisinden ebeliğe kadar her işi üstüne alırdı. Bekâr olduğu için hastanede yatıyor, bütün gecelerini koğuşları dolaşmak, tıp dergileri okumak ve Almancaya çalışmakla geçiriyordu. Başka doktorlara benzememek, kitaplarda okuduğu, “ insanlara hizmet eden” soydan bir hekim olmak, onda bir inat haline gelmişti. Fakat bütün diğer meslektaşlarından bu şekilde ayrılması, kendi hakkında birçok tezvirlere yapılmasına sebep olurdu. Bekâr yaşadığı için, dedikodu olmasın diye, hastaneye elli yaşından küçük hademe ve hemşire almazdı, fakat bu yüzden şehirde adı oğlancıya çıkarılmıştı. Hiçbir hastayı kapıdan çevirmek istemediği için, doktorlar arasında, bilmediği işlere burnunu sokan gösteriş meraklısı bir ukala diye şöhret almıştı. Hastanenin küçük bir odasında, içkisiz, cıgarasız, pek az bir masrafla yaşar, maaşının bir kısmını yabancı dillerdeki kitap ve dergilere, bir kısmını da hastane tahsisatıyla alınmasına imkân olmayan bazı ilaçlara sarf ederdi. Bu yüzden pintiliği dillere destan edilmiş, hırsızlığı bile söylenmişti. Bankada seksen, yüz bin lirası olduğu herkesçe muhakkak sayılırdı. Doktor bütün bunları duyar, en iyi konuştuğu ve işin iç yüzünü bilen kimseler tarafından bile budala yerine konduğunu bilir, fakat dediğimiz gibi, garip bir inatla eskisi gibi işine devam ederdi. Bütün bunları, büyük bir ideal sahibi olduğundan yahut insanlar için derin bir sevgi beslediğinden değil, başka türlü olanlara karşı, adeta hastalık halinde, bir tiksinti duyduğundan yapıyordu. En çok şefkat gösterdiği hastalarına muamele edişinde bile: “Sizin de elinize fırsat geçse ötekiler gibi namussuz olursunuz... Ben bunu pekâlâ biliyorum, fakat ben sizin gibi olmadığım için işte sana karşı da bütün vazifelerimi fazlasıyla yapıyorum!” demek isteyen, insanlara inancını kaybetmiş, acı bir hal vardı.”⁴⁷²

⁴⁷² a.g.e., s. 85-86.

İnsan idealist olunca ve işin içine para da girince şikayetler çekememezlik elbette kendisine bir yer bulur. Özel hastane sahibi Mutena Cankurtaran tarafından bakanlığa kadar şikâyet edilir.

“Ne şaştın? dedi. “Sana her şeyi dosdoğru söylüyorum. Benim bu hastaneye kadın hastalığı olanları almam yasak edildi. İyi anladın mı? Ben yalnız operatörüm, kol, bacak keserim. Başka şeyden anlamam!”⁴⁷³

DÂHİLİYE DOKTORU, Cankurtaran (1947) öyküsünde hastanedeki dahiliye doktoru.

“Ufak ücretler mukabilinde hükümet doktoru dâhiliyeye, asker hastanesinden iki mütehassıs kulak ve göz hastalıklarına bakıyorlardı ama aybaşından başka günlerde keyifleri istediği zaman gelirler, başhekimle merhabalaşıp giderlerdi. Ehemmiyetli bir hasta çıkar da yatırmaya, sonra da her gün viziteye gelmeye mecbur oluruz korkusuyla poliklinik filan yaptıkları yoktu.”⁴⁷⁴

GÖZ DOKTORU, Cankurtaran (1947) öyküsünde hastanedeki göz doktoru.

“Ufak ücretler mukabilinde hükümet doktoru dâhiliyeye, asker hastanesinden iki mütehassıs kulak ve göz hastalıklarına bakıyorlardı ama aybaşından başka günlerde keyifleri istediği zaman gelirler, başhekimle merhabalaşıp giderlerdi. Ehemmiyetli bir hasta çıkar da yatırmaya, sonra da her gün viziteye gelmeye mecbur oluruz korkusuyla poliklinik filan yaptıkları yoktu.”⁴⁷⁵

KULAK DOKTORU, Cankurtaran (1947) öyküsünde hastanedeki kulak doktoru.

“Ufak ücretler mukabilinde hükümet doktoru dâhiliyeye, asker hastanesinden iki mütehassıs kulak ve göz hastalıklarına bakıyorlardı ama aybaşından başka günlerde keyifleri istediği zaman gelirler, başhekimle merhabalaşıp giderlerdi. Ehemmiyetli bir hasta çıkar da yatırmaya, sonra da her gün viziteye gelmeye mecbur oluruz korkusuyla poliklinik filan yaptıkları yoktu.”⁴⁷⁶

⁴⁷³ a.g.e., s. 86.

⁴⁷⁴ a.g.e., s. 84-85.

⁴⁷⁵ a.g.e., s. 84-85.

⁴⁷⁶ a.g.e., s. 84-85.

DOKTOR MUTENA CANKURTARAN, Cankurtaran (1947) öyküsünde özel doğum evinin sahibi. Sabahattin Ali'nin öykülerinde para ve doktor eşleşmesinin en güzel örneğidir. Mutena Cankurtaran için insan hayatının bir önemi yoktur. Paran varsa yaşarsın yoksa istersen öl önemli değildir. Cankurtaran daha çok para kazanmak amacıyla devlet hastanesinin başhekimini şikâyet eder. Bunu da tanıdığı kişiler aracılığıyla yapar.

“Şehirde yeni açılan doğumevinin sahibi doktor Mutena Cankurtaran, vatandaşların sağlığını kormak için bütün bunları valiye söylemiş dinletmeyince Sağlık Bakanlığı'na bildirmiş, ayrıca da, Ankara'da “ tay” lı bir yerde başkan olan kaynatısına yazmıştı. Bu kaynata ise, eskiden bilmem nere valisiyken yanında sıhhat müdürlüğü etmiş olan sağlık bakanıyla görüşmüş, bakan da halkı bu gibi tehlikelerden esirgemek maksadıyla, başhekime bir ihtarda bulunmayı münasip görmüştü.” ⁴⁷⁷

Cankurtaran parasız hiçbir iş yapmaz.

“Doktor Mutena Cankurtaran'a rica et, belki az bir para ile işini görür.” ⁴⁷⁸

Her ne kadar görünüşü, konuşması ve hali kibar tatlı bir insan olarak görünse de insani meziyetler açısından nasibini almamıştır. Parasını almadan senet yapmadan hiçbir hastaya bakmaz.

“Doktor Mutena Cankurtaran otuz beşlik, sarı kıvrıcık saçlı, altın gözlüklü, kibar halli biriydi. Tok ve tatlı bir sesi vardı. Asiye'yi sokakta, arabanın üstünde muayene etti, sonra İbrahim'e: “Hasta burada kalsın, sen benimle gel! diyerek içeri girdi. Masanın arkasında, koltuğuna iyice yaslanıp gök gözlerini pencereye dikerek hesaplara daldı, sonra: “Dört yüz liraya çocuğunu alırım kardeşim, dedi. “Güç ve mesuliyetli bir ameliyat yapacağım. Bunu her doktor kıvıramaz. Bak, düşün, taşın, bana cevap getir.” ⁴⁷⁹

“Acele bir senet yazdı, İbrahim'e parmak bastırdı.” ⁴⁸⁰

⁴⁷⁷ a.g.e., s. 87.

⁴⁷⁸ a.g.e., s. 87.

⁴⁷⁹ a.g.e., s. 87-88.

⁴⁸⁰ a.g.e., s. 88.

Parasını alıncaya kadar hastaları hastanede rehin tutar. Bu sürenin parasını da otel parasından daha fazla olacak şekilde alır.

“Mutena Cankurtaran'ın tok ve tatlı sesi birden sertleşti: “Ne demek o? Adam dolandırmaya mı çıktınız? Çok laf istemem. Beş gün sonra karın taburcudur. Yüz yirmiyi getirir, karını alırsın. Para gelmezse çıkarmam, her fazla kaldığı gün için da ayrıca on beş lira alırım!”⁴⁸¹

Cankurtaran alamadığı paranın karşılığında daha yaraları iyileşmemiş bir kadını hademe olarak çalıştıracak kadar insafsız bir insandır.

“Ameliyattan beri on beş gün kadar geçmişti. Cankurtaran'ın hiç kimseyi bedavadan beslemeye niyeti yoktu. İbrahim'in para bulup getirebileceğinden de ümidini kesmeye başlamıştı. Doğumevinin kadın hademelerinden birine yol verdi, onun yerine Asiye'yi çalıştırmaya başladı.”⁴⁸²

PROF. DR, Dekolman (1947) öyküsünde büyük zatin göz ameliyatını yapma konusunda sorumluluk almak istemeyen göz doktorlarından biri.

Üzerlerindeki sorumluluğu yabancı doktora atınca bir konunun uzmanı olup yabancı doktoru sınarlar.

“Fakat iri burnu alt dudağına kadar uzayan kara yağız bir profesör, boğuk sesi ile: “Ne münasebet yahu!” dedi. “Koskoca profesör bunları bilmez olur mu? Bilmesi lazım. Yarın hünerini göstereceksin de görelim bakalım.”⁴⁸³

“Uzun burunlu kara yağız profesör, artık sırası geldiğine hükmetmiş olacak ki, o dik ve boğuk sesi ile: “Eee, Herr Professor, dedi, “sol göze müdahale edeceğimize göre, hangi nahiye den gireceksiniz?”⁴⁸⁴

DOKTOR, Dekolman (1947) öyküsünde büyük zatin göz ameliyatını yapma konusunda sorumluluk almak istemeyen göz doktorlarından biri.

“Nihayet bir aralık elini, kendisini en insafsızca siygaya çeken şişman, mavi gözlü, genç yaşta saçları dökülmüş bir doktorun omuzuna koyarak.”⁴⁸⁵

⁴⁸¹ a.g.e., s. 89.

⁴⁸² a.g.e., s. 90.

⁴⁸³ Sabahattin Ali, “Dekolman”, **Sırça Köşk**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2021, s. 74.

⁴⁸⁴ a.g.e., s. 74.

⁴⁸⁵ a.g.e., s. 75.

RÖNTGEN MÜTEHASSISI, Hakkımızı Yedirmeyiz (1947) öyküsündeki ambar memurunu işe almada referans olan doktor. Hakkında bilgi fazla yoktur.

*“Sarıkamış'ta iken babanın taburunda ihtiyat bir doktor teğmeni vardı ya, bak, o tüysüz çocuk, şu bizim arkamızdaki hastaneye röntgen mütehassısı olmuş. Başhekimle de arası iyi imiş, sana hastanede iş verdirecek. Yarın git gör... dedi.”*⁴⁸⁶

ALMAN YAHUDİSİ PROF. DR, Dekolman (1947) öyküsünde büyük zatın göz ameliyatını yapma konusunda Türk doktorları sorumluluk almak istemeyince ameliyatı yapacak olan Alman Yahudisi göz doktoru. Sabahattin Ali öykülerindeki ender yabancı karakterlerden birisidir.

*“Bunun için İstanbul'da bulunan Alman Yahudisi bir profesörün çağırılması münasip görüldü. Adam, Almanya'da bu ameliyatı birçok kereler yaptığını söyleyerek bu mühim zatı da derdinden kurtarmayı kabul etti.”*⁴⁸⁷

Göz doktoru İstanbul'dan Ankara'ya gelir.

*“Gözleri hasta olan büyük adamın o çok mühim ameliyatından bir gün önce, İstanbul'daki Alman Yahudisi Profesör Ankara'ya gelmişti.”*⁴⁸⁸

Yabancı doktor gayet mütevazı bir adamdır. Kendisine bir şey sorulunca soruyu soran kişiye döner ve öyle cevap verir.

*“Ertesi sabah yine başhekimin odasında toplanmışlardı. Bu sefer Yahudi profesör de aralarında idi. Kısa boylu, zayıf, ürkek bakışlı bir adamdı. Her hareketinde, hatta ağzını her açışında, etrafını darıltmaktan korkan bir hali vardı. Herhangi bir asistan kendisine herhangi manasız bir şey soracak olsa bile, yüzüne tatlı bir ifade vermeye çalışarak ona dönüyor, adeta yalvarır hissini veren bir sesle ve ellerini mahcup mahcup ovuşturarak uzun uzun konuşuyordu.”*⁴⁸⁹

Doktorun Türkçesinin kıt olduğu anlaşılmaktadır.

⁴⁸⁶ Hakkımızı Yedirmeyiz, s. 78.

⁴⁸⁷ Dekolman, s. 71.

⁴⁸⁸ a.g.e., s. 72.

⁴⁸⁹ a.g.e., s. 74.

“Doktorun kıt Türkçesi ve bizim doktorların daha kıt Almanca ve Fransızcaları benim tercüman olarak sık sık söze karışmamı gerektiriyordu.”⁴⁹⁰

Bizim doktorlar tıp gazetesinde çevirisini yaptırdıkları ve üzerinde çalıştıkları makale üzerinden yabancı doktoru kendilerince imtihan ederler. İşlemin nasıl yapılacağını nasıl yapılması gerektiğini bir güzel sorarlar ve konuya hakimmiş tavırları sergilerler.

“Bizim doktorlar gözlerinde zafer pırıltıları ile dünya çapında şöhreti olan bu sözde bilginin prensipsizliğine şaşmış gibi, birbirlerinin yüzüne bakarken, o, aynı ürkek, çekingen hali ile ve daha yavaş bir sesle ilave etti: “Ben bütün bunları son çıkan Haftalık Tıp Gazetesi'nde yazdım. Fakat biliyorsunuz, Yahudi olduğumuz için imzamızı koyamıyoruz! dedi.”⁴⁹¹

Bütün konuşmalardan sonra yabancı doktor gayet sakin bir tavırla gazetede yayınlanan yazının kendisine ait olduğunu söyler.

e. Bürokratlar

Halkın idareyle ve bu idarenin başındaki vali, kaymakamlarla münasebetleri, öykülerin birçoğunda tekrarlanır. Bu münasebetler üzerinden Sabahattin Ali'nin öykülerinde eleştirilen kesimlerden biri de halk için çalışması gereken bürokratlardır fakat meslek etiğinden yoksun şahsi çıkarlarını ön planda tutan üst düzey idareci memurlar köylünün, kasabalının ve devlet kapısına gelen vatandaşın devlete olan güvenini sarsar. Haklı olunan konularda bile derdini anlatamaz. Öykülerde bürokratları etliye sütlüye karışmayan zayıfın yanında onun hakkını savunan değil güç odaklarına bulaşmama gayretinde olarak görürüz.

Komik-i Şehir (1928) öyküsündeki kaymakam, kumpanya ile kasabaya gelen Rahmi'nin eşi Viktor'u dağa kaçırın Çömlekçizadeler'le ters düşmemek için bulunduğu makamın sorumluluğunu hiçe sayan zayıf karakterli yozlaşmış biridir. Karısını kurtarmak için kaymakamın yanına giden Rahmi, devleti temsil eden kaymakamın kendi hakkını koruyup işin gereğini yapması yerine makamdan kovulmakla karşılaşır. Rahmi devletin yapması gerekenleri kendi yapar ve Viktor'u bulur. Kadın bulunduktan sonra Kaymakam onu makamına çağırır ve Viktor'a

⁴⁹⁰ a.g.e., s. 74.

⁴⁹¹ a.g.e., s. 76.

makamında kendisi tecavüz etmeye kalkışır. Kadından yediği tokat üzerine sinirlenir ve kadını umumhaneye gönderir.

Bir Siyah Fanila İçin (1927) öyküsünde Mülkiyeli Ömer Anadolu'nun ıssız bir ilçesine kaymakam olarak tayin edilir. Kasabadaki tekdüze hayat, memurların sıradanlığı onu bir süre sonra sıkar. Ortama alışamaz. Kendini Anadolu kasabalarında makam sahibi bir kaymakam olarak görmez. İstifa eder ve İstanbul'a geri döner. Kadıköy iskelesinde ayakkabı boyacılığı yapar.

Asfalt Yol (1936) öyküsünde köylünün yol problemini çözmek için vali idealist genç öğretmenin önderliğinde köylülerin yaptığı müracaatları değil Ankara'dan gelen büyük bir zâtın, sözünü ona yaranıp belki daha üst görevlere geleceği düşüncesiyle dikkate alır.

KAYMAKAM, Komik-i Şehir (1928) öyküsündeki kaymakam, kumpanya ile kasabaya gelen Rahmi'nin eşi Viktor'u dağa kaçırarak Çömlekçizadeler'le ters düşmemek için bulunduğu makamın sorumluluğunu hiçe sayan zayıf karakterli yozlaşmış biridir. Karısını kurtarmak için kaymakamın yanına giden Rahmi, devleti temsil eden kaymakamın kendi hakkını koruyup işin gereğini yapması yerine makamdaki kovulmakla karşılaşır. Rahmi devletin yapması gerekenleri kendi yapar ve Viktor'u bulur. Kaymakam kadın bulunduktan sonra kadını makamına çağırır ve Viktor'a makamında tecavüz etmeye kalkışır. Kadından yediği tokat üzerine sinirlenir ve kadını umumhaneye gönderir.

Kaymakam İşkodralı, yeni mezun ve göreve yeni başlamıştır.

*“Bu, mülkiyeden yeni çıkmış, İşkodralı bir gençtir... Emsalinde bulunan her şey kendisinde var: Ukala, kendini beğenmiş, kötücül... Sokakta başını ileri uzatarak, bastonunu kaldırımlara sert sert vurarak bir yürüyüşü var ki... Akıl itibarıyla herkesten üstün olduğuna kanaat etmiştir... Kazanın doktorlarıyla bile, ders anlatan bir müderris tavrıyla konuşur... Hayatta namuslu adam tasavvur edemez: Ona göre bütün kadınlar orospu, bütün erkekler buna benzer illetlerle malul yahut hırsızdır.”*⁴⁹²

⁴⁹² Komik-i Şehir, s. 123.

Kaymakam ilk başta kadının bulunması için tamam der fakat jandarma kumandanın olumsuz cevabını duyunca o da aratmaktan vaz geçer. Kasabanın nüfuzlu ailelerinden olan Çömlekçizadeler'e bulaşmamak akıllıca görünmektedir. Kaymakam zayıf ve haklının yanında değil haksız ve güçlünün yanında saf tutan yozlaşmış biridir.

“Oh! dedi, “Sahi... kaymakama çıkmadım. Ona söylerim, yalvarırım, hatta tehdit ederim. Yürüdü... Hükümet konağına girdi: “Beyim... Akşam siz de vardınız... Kadınlarımızdan birisini kaçırdılar... Bir takip çıkarsanız. “Hay hay... Şimdi jandarma kumandanına yazarım. “Efendim, ben ona gittim: Beni dışarı attı. Bu havada takip olmaz, dedi. Yalvardım... Bağurdım... Dinlemedi... “Ya... Düşündü... Herhalde kumandanın istemeyişinde bir sebep vardı... Pencereden baktı... Hakikaten kar çılgin gibi savruluyordu. “Peki... Siz gidin, ben çaresine bakarım. “Çok teşekkür ederim beyim.” Rahmi çıktı. Söz almış demektir... Handa biraz oturdu... Öğleden sonra hükümete uğradı. Kaymakamın yanına girdi: “Beyim... Takip çıktı mı?.. “Haaa... Bak unutmuştum! “Oh... beyim, nasıl olur ya?.. “Hem biliyor musun?.. Boşuna külfet... Nasıl olsa birkaç güne kadar getirirler. “Fakat bu birkaç günde... Buna nasıl tahammül edilir?.. “Canım herhalde kadının da gönlü vardı. Bak... Öteki nasıl kurtulup gelmiş... “Baygınmış efendim... “Laf!.. “Beyefendi... Boş şeyler konuşuyoruz... Vakit geçecek!..” Öteki kızdı... Kendisine, kazanın kaymakamına bu laf söylenir miydi?.. “Boş şeyler mi konuşuyoruz?.. Biliyor musun ne dediğini?.. Bir orospu için başımıza iş mi açacaksın?” Bu sefer Rahmi kızdı: “Orospu... Orospu ha... Kaymakam bey... O, sizin namuslu geçinenlerinizden bile namusludur!..” Bu lafa da kızmak lazım geldiğini hissetti: “Edepsiz... Takip çıkarmıyorum!..” Nasıl?.. Takip çıkarmıyor muydu?.. Niçin kendisine hakim olamamıştı, niçin böyle münasebetsiz laflar söylemişti?.. Bunu tamir etmeliydi: “Beyim... dedi, “beyciğim... Kusuruma bakmayın... Pek perişan oldum... Aklım başımda değil... O benim için her şeydir beyim... Ben onsuz yapamam... Siz de gençsiniz; siz de sevmek nedir bilirsiniz... Şimdi onun ne halde olduğunu düşünmek bile beni çıldırtıyor... Yalvarırım kaymakam bey... Emredin de iki jandarma olsun çıkarsınlar... “Havalar açılsın da o zamana kadar gelmezse karakollara sordururuz... “Bekleyemem... O kadar bekleyemem... Muhakkak deli olurum...” Ellerini uzatarak yalvardı: “Oh beyim... Onu buldurunuz, onu buldurursanız size ne kadar dua edeceğiz... Sizi ne kadar seveceğiz... İnsanlardan büsbütün yüksek bir kimse olarak tanıyacağız, sözlerine bir dram edası verdi siz bizim aşkımızın yegâne mabudu olacaksınız... Siz bizim... “Amma yapışkan şeysin be! diye

bağırdı, “Odacıyı çağıracağım şimdi...” Bu adamı rikkate getirmeye çalışmak neticesizdi... Gözyaşlarını avuçlarına silerek çıktı... Kaymakam koltuğunun arkasına yaslanarak derin bir oh çekti: “İyi ki jandarma kumandanına sordum... Çömlekçizadelerle uğraşıp dertsiz başıma dert mi açacaktım?.. diye söylendi.” ⁴⁹³

Kaymakam sadece görevini ihmal veya görevi kötüye kullanmakla kalmaz. Bulunmasına hiçbir katkısı olmayan Viktor’u odasına çağırır. Kadının güzelliğini görünce halkın namusundan ırzından güvenliğinden öncelikli sorumlu olan kaymakam, makamında kadına tecavüze kalkışır. Karşılık bulamayıp üstüne bir de tokat yiyince kadını azarlayarak odasından kovar ve umuhaneye göndererek tokatın intikamını almaya çalışır. Oraya bile gönderirken ne de olsa elimizde diyerek daha sonrasında faydalanmayı düşünür.

“Kaymakam odada yalnızdı... Viktor girince: “Geçmiş olsun, dedi, “inşallah hepsi cezalarını bulacaklar... Evvelce bir takip bile çıkarmayan adam şimdi alakadar oluyor, ince ince sualler soruyordu. Bunun tek sebebi işgüzarlıktı. Bazı kötü niyetlilerin: “Meseleyi örtbas etti!” demelerine meydan vermemek için, hazır kadın da bulunmuşken, bir faaliyet göstermeliydi. Nasıl olsa işin gürültülü patırtılı kısmı geçmişti... Yalnız konuşma ilerledikçe tuhaf tuhaf bir şeyler olduğunu hissetti... Gözlerini Viktor’un beyaz, solgun yüzünden, koyu mavi gözlerinden ayıramıyordu. İçinden: “Amma enfes şey be!.. diye söylendi. Bu kadına karşı zapt edilemez bir hırs duyuyordu... Koltuğundan kalkarak kızın yanındaki iskemleye oturdu. Elleri iradesini dinlemeyerek, onun aşağıya doğru mecalsizlikle sallanan uzun kollarını yakalamak istiyordu. Niçin çekiniyordu sanki?.. Bu sapa kazanın kralı demek değil miydi o?.. Kim hesap sorabilirdi kendisinden?.. Bilhassa böyle bir tiyatrocü kız için!.. Yüzü kıpkırmızı olmuştu. Damarlarında dolaşan kan değil, yanardağ lavlarıydı sanki. Her uzvu geriliyor, titriyor, dudakları, farkında olmadan, dişleri arasında parçalanıyordu. Ne söylediğini şaşırıyordu: “Senin bu kadar güzel olduğunu bilseydim takibe kendim çıkardım! diyor, müfrit hareketlerden menetmeye çalıştığı elleriyle onun omuzlarına dokunuyordu. Nihayet kaynayan bir çaydanlık gibi taşıtı... Viktor’un kollarını sımsıkı yakaladı: “Gel! dedi, “Gel!.. Bitirdin beni!.. Genç azalarının kuvvetiyle onu kucakladı... Bazan solan, bazan kırmızılaşan titrek dudaklarını kadının gerdanına

⁴⁹³ a.g.e., s. 129-130.

yapıştırdı... Viktor serbest kalan bir eliyle onun başını itmeye çalışıyor: “Ne yapıyorsunuz?.. Çıldırdınız mı?.. Ne yapıyorsunuz?.. diye bağırıyordu... Odanın öteki başındaki kanepeye götürmek için kucakladığı esnada kadın silkindi... Kollarını kurtardı, o zaman kaymakamın aklına bile getirmediği bir şey oldu: Beyaz, zayıf bir kol kalktı... Kaymakamın suratına şiddetle indi. Kaymakam ince parmakların tombul yanağında bıraktığı izleri ovuşturarak masanın yanına sıçradı. Aç bir köpek iştahla sarıldığı bir et parçası ağzından kapıldığı zaman, nasıl kızar ve vahşileşirse, kaymakam da öylece kızdı, vahşileşti ve kudurdu... Öyle adamlar vardır ki, haysiyet, şeref gibi kayıtlara aşına olmadıkları halde, gurur ve nahvetlerine dokunulur, acizleri yüzlerine çarpılırsa kendilerini kaybedecek kadar hiddetlenirler. Bu da, her ne kadar sakın olmaya, itidalini muhafazaya çalışıyorsa da, gözleri bir noktaya dikilmiş, bu tokada mükemmel bir mukabelede bulunabilmek için düşünüyordu: Masanın üstündeki kalemi şiddetle aldı... Titreyen elleriyle beş altı satır yazdı. Kapının önündeki hademeye karakol kumandanını acele çağırmasını söyledi, o gelince kâğıdı uzatarak: “Bu kadını al... dedi. “Fahişelik yapıyormuş; Çömlekçizadelerle dağa falan kaçmış, evvela hükümet doktoruna, sonra da umumhaneye götürürsünüz... Birbiri arkasına gelen bu vakaların aptallaştırmış olduğu Viktor’u kolundan tutarak götüren karakol kumandanına: “Dikkat edin ha... Mesul ederim! diye bağırdı. Biraz sonra odaya gelen jandarma kumandanına vakayı anlattı ve hiddetle mırıldandı: “Görsün kaymakam tokatlamayı!.. Dişlerini çıkararak sırtıttı... Islık gibi bir sesle: “Hem ne zaman olsa elimizde demektir, dedi, “yalnız arası biraz soğusun!”⁴⁹⁴

Kaymakam kötülük konusunda sadece bununla kalmaz. Bir gün kendisini çeviren Rahmi ve kumpanyasını ortalıkta dolaşan söylentilerin de artmasıyla kasabadan göndermenin planlarını yapar.

“Gene bir akşamdı, alacakaranlıkta evine giden kaymakam, yolda Rahmi’ye tesadüf etti: “Gene mi sen?.. “Viktor’u bana ver! dedi. “Viktor’u bana ver, bir saat bile beklemeden buradan gideceğim. Beklenmedik bir cesaretle kaymakamın yakasından tuttu: “Eğer vermezsen... O zaman... Biliyor musun... O zaman seni öldürürüm... Bu elimle... Boğazını sıkarım... Seni zevkle... Kahkahayla öldürürüm... Bilsen seni öldürmek ne tatlı olur... Yarın dairene geleceğim... Onu orada bulurum değil mi?.. Yoksa!.. Ellerini uzatarak korkunç işaretler yaptı... Hızlı adımlarla dolaşık

⁴⁹⁴ a.g.e., s. 133-135.

sokaklarda kayboldu... Kaymakam şaşırmıştı, bu gözlerin sahibi dediğini yapacağı benziyordu... Bu adam bir deliydi... Öyle ya... Adamakıllı deli. Sonra bu vaziyet, halk arasında ufak tefek mırıltılar çıkmasına da sebep oluyordu... Bir çare... Bütün bunları toptan temizleyecek bir çare lazımdı... Güldü... Bir fabrika gibi şeytani fikirler yapan kafası, bu çareyi de bulmuştu: Ertesi gün, Komik-i Şehir Rahmi Bey kumpanyası, birçok vukuata, memleket inzibatını ihlal edecek ahvale sebebiyet verdiklerinden, bir yaylıya doldurularak, idareten kaza hududu haricine, “iki jandarma refakatiyle çıkarılıyordu.”⁴⁹⁵

Kaymakam karakteri diğer öykülerde de fon karakter olarak kullanılmıştır.

“Ve üç dört gün sonra Beyşehir'e dönerek kendi yokluğunda arandığı haberini duyan Hayri, eski yerine oturur, önünden geçen kaymakamın tozlu ve burunları yukarı kıvrık sarı iskarpinlerine gülererek bakardı.”⁴⁹⁶

“Kaymakam köşeden işaret edince Yusuf'un kolundan tutup dışarı atmışlar.”⁴⁹⁷

VALİ, Asfalt Yol (1936) öyküsünde il valisi. Genç öğretmenin uğraşlarına rağmen yolla ilgili hiçbir çalışma yapmayan vali ile gelen büyük zatın imasıyla yol ile ilgili çalışmaların yapıldığını planlarının hazırlandığını söyleyerek hemen çalışmalara başlar.

“Bizim iş birdenbire canlandı. Geçenlerde şehre büyüklerimizden biri gelmiş. Otomobili ne kadar rahat da olsa bu yol yine kendini hissettirmiş olacak ki, bir laf arasında valiye bundan bahsetmiş, vali de hemen atılarak: “İlk düşündüğümüz şeylerden biri de budur, hemen bu sene yaptırmak istiyoruz, projeleri hazırlanıyor. Hatta asfalt yaptırmayı bile düşünüyoruz... Acaba bu yol asfalt olsa şehrimizi sık sık şereflendirir misiniz? demiş. O büyük zat da: “Gelirim tabii... diye cevap vermiş.”⁴⁹⁸

Vali yol için Ankara'ya gider gelir. Bu işi birinci vazifesi olarak görür.

⁴⁹⁵ a.g.e., s. 136.

⁴⁹⁶ Arap Hayri, s. 28.

⁴⁹⁷ Selam, s. 65.

⁴⁹⁸ Asfalt Yol, s. 10.

*“Vali Ankara’ya gitmiş... Vali bütün bunları yoluna koymak için gitmiş... Adamcağız bu yol meselesini kendine iş edindi. Meclisi Umumi ‘den tahsisat almak için bir nutuk vermiş, vilayet gazetesinde okudum. Bir belagat numunesi. Kendisini bu yol işine dört elle sarılmaya sevk eden, o büyük zatın işareti olduğunu söylüyor ve onun yol yapıldıktan sonra daima geleceğini vaat ettiğini hatırlatıyor. Hakikaten büyüklerimiz her şeyi görüyorlar ve bir işaretleriyle uyuyanları uyandırıyorlar. Yalnız vali bu yol için halkın da birçok müracaatları olduğundan hiç bahsetmiyor, yolun köylüye ne kadar faydası olacağını da söylemiyor.”*⁴⁹⁹

Yol açılır, vali eserini gururla izler. Açılışta uzun bir nutuk verir.

*“Vali uzunca bir nutuk verdi, sesi pek gür olmadığı için iyi işitemedim, yalnız kulağıma: “Cumhuriyet, bayındırlık... Rehberlerimiz... Her şey halk için... sözleri geldi. Birkaç kişi daha, kısa sözler söylediler. Kordele kesildi, önde valininki olmak üzere, bir otomobil kafilesi hızla ileri atıldı.”*⁵⁰⁰

f. Adliye personeli

Sabahattin Ali, Sinop, Aydın ve Konya cezaevlerinde yatmıştır. Bu sebeple öykülerinde hem mahkûmları hem de bu kurumlarla bağlantılı savcı, ağır ceza reisi, hapisane müdürü, gardiyan, mübaşir gibi çalışanları iyi şekilde gözlemlemiştir. Hapishanelerde gördüklerini ve dinlediklerini anlattığı Kazlar (1933), Jandarma Bekir (1934), Bir Şaka (1935), Duvar (1936), Çaydanlık (1935), Katil Osman(1945), Kafakâğıdı (1935) gibi öyküleriyle bu yolda ilk örnekleri vermiştir.

GARDİYAN, karakteri birçok hikâyede geçmektedir. Hikâyelerde geçen gardiyanların çoğu fon karakterdir. Sadece bazı hikâyelerde gardiyanları isimleriyle tanırız.

“Kapıda duran gardiyan, kazları ve torbayı görünce onu çağırmak için elini kaldırdı. Fakat tam bu sırada birkaç hapis bir sedye çıkardıkları için o tarafa gitti.”

⁵⁰¹

Kazlar öyküsündeki başgardiyan eşini ziyarete gelen kadının elindekileri almak için kadına eşinin öldüğünü söylemez.

⁴⁹⁹ a.g.e., s. 11.

⁵⁰⁰ a.g.e., s. 13.

⁵⁰¹ Kazlar, s. 89.

“Başgardıyan da elindeki bir kâğıdı gardiyanlara ve bazı mahkûmlara imzalattıyordu. Bu, ölünün bir yorganı, bir bakır kabı ve bir çift eski kundurası kaldığına dair müzekkereydi. Sedye kapıdan çıkarken gardiyan biraz ötede duran Dudu'ya sordu:

“Kimi istedin?”

“Opruklu Seyit'i.”

Gardiyan yüzünü buruşturdu. Eliyle, kapıdan biraz evvel çıkan ve bir gardiyanla hafif cezalı iki mahkûm tarafından musalla camiine götürülen sedyeyi göstermek üzereyken, gözleri tekrar kazlara ve torbaya ilişti.

Elini uzattı:

“İçerde ama bugün görüşme günü değil. Ver onları da sen haftaya gel!”

Torbayı, kazları, pekmez çömleğini aldı, duvarın kenarına koydu; hala daha kapının dibinde oturan Dudu'ya:

*“Haftaya gel, dedik ya... Biz bunları kendisine veririz. Hadi bakalım, bekleme!..” diye bağırdı.”*⁵⁰²

Diğer öykülerde de fon karakterler olarak gardiyanları görürüz. Sabahattin Ali'nin öykülerinde yazarın kendisinin de cezaevinde yatmış olması bu ortamları ve çalışanları iyi bir gözlemle öykülerine yerleştirmiştir.

*“Bir gardiyan elindeki kâğıda bakarak yoklama yaptı.”*⁵⁰³

*“Gece olunca nöbetçi gardiyan kapımı açarak beni yukarıya, “yüze gelen mahpuslar” koğuşuna götürdü”*⁵⁰⁴

*“Gardiyanla beraber ufak bir odaya girdik. Burada dört beş kişi vardı. Kapı açılınca “şırrak!” diye bir tavla kapandı. Fakat oyuncular gelenin köse gardiyan, yani ahbap olduğunu görünce tavlayı telaşsızca bir kenara koydular.”*⁵⁰⁵

⁵⁰² a.g.e., s. 89.

⁵⁰³ Kafakâğıdı, s. 18.

⁵⁰⁴ Bir Şaka, s. 33.

⁵⁰⁵ a.g.e., s. 33.

GARDİYAN NECİP EFENDİ, Jandarma Bekir öyküsündeki gardiyan.

*“Kapıcı gardiyan Necip Efendi benden hiç hazzetmezdi. Hem efe, hem fakir olduğuma mı kızardı kim bilir.”*⁵⁰⁶

ARAP GARDİYAN, Duvar (1936) öyküsünde isminden ziyade lakabıyla tanınan gardiyan. Rüşvet alan gardiyan aldığı üç beş kuruştan dolayı bazı şeyleri görmezden gelir.

*“Bazı geceler, iş çok olursa, gardiyana beş on kuruş vererek dükkânda kalmak mümkündü. Gardiyan, koğuş yoklamasında bizi mevcut gösterirdi. O akşam düdük çalıp herkes koğuşlarına giderken Arap gardiyanın eline bir yirmi beş kuruşlukla bir tutam esrar sıkıştırdık. O da: 'Hapishaneden banker olup çıkacaksınız ellalem!' diye yarenlik ederek gitti.”*⁵⁰⁷

Arap gardiyan rüşvetçi olmanın yanında aynı zamanda esrarkeştir. Görev başındayken de esrar kullanır.

*“Arkadaş pencereden nöbetçi gardiyayı gözlüyordu. Kâfir Arap her sefer esrarı çekince bir köşede uyur kalırdı ama bu sefer domuzuna dolaşacağı tutmuştu.”*⁵⁰⁸

GARDİYAN ARİF, Katil Osman (1945) öyküsünde tavuk besleyen gardiyan.

*“Gardiyan Arif’in tavuğu, etrafında bir haftalık civcivleriyle, ayaklarımın altında dolaşıyor.”*⁵⁰⁹

HOPALI GARDİYAN ALİ FAİK, Katil Osman (1945) öyküsünde Osman’ı içeriye getiren gardiyan.

*“Arka tarafımdaki demir parmaklıklı kapı gıcırdadı, başımı çevirince, Hopalı gardiyan Ali Faik’le beraber Katil Osman’ın avluya girdiklerini gördüm.”*⁵¹⁰

⁵⁰⁶ Jandarma Bekir, s. 100.

⁵⁰⁷ Duvar, s. 42.

⁵⁰⁸ Duvar, s. 43.

⁵⁰⁹ Katil Osman, s. 27.

⁵¹⁰ a.g.e., s. 31.

“Bu sırada Yakup Hoca, gardiyan Ali Faik’le konuşuyor, onu sorguya çekiyordu. Osman’inkine pek uymayan hikâyesini tamamladıktan sonra gardiyan doğruldu, kahve fincanındaki son yudumu dikerek:

“Sen bu masalları bu sefer Koca Reis’e dinletemezsin, başka laflar düşün, hadi bakalım, koğuşa gidelim” dedi.”⁵¹¹

HAPİSHANE KÂTİBİ, Kazlar (1933) öyküsünde hapishane katibi olan şahıs.

“Hapishane kâtibi: “Musallaya götürün, ben kaydına işaret veririm!” diye bağırarak odasına giriyordu.”⁵¹²

MÜDDEİUMUMİ, Savcılar öykülerde fon karakterler olarak yer almaktadır. İsimleri belli değildir. Savcılar sadece görevle ilgili olarak ya da eğlence mekânlarında şehir kulüplerinde görürüz.

“Çal Müddeiumumisi seni istedi, tahkikatı genişletecekmış, Çal’a gideceksin!’ dediler.”⁵¹³

“Müddeiumumi, mugayiri ar ve hayâ danslara, oyunlara karşı ne gibi tedbirler alınacağını düşündü.”⁵¹⁴

“Öteki loca müddeiumuminin... Bu da Manastır’ın Ohri kazasından bir Arnavut’tur. Domuz itlafındaki hizmetinden dolayı nasıl takdirname aldığını anlatan ziraat müdürünü dinliyor, ara sıra: “Dil mi fendim?.. Şayanı ayret!” diye kafasını sallıyor.”⁵¹⁵

“Perde kapandığı zaman herkes coşkundu, müddeiumumi ziraat müdürüne eğildi: “Akiki zenatkar... Dil mi fendim?..” dedi; mutadı üzere başını bir daha salladı.”⁵¹⁶

⁵¹¹ a.g.e., s. 32.

⁵¹² Kazlar, s. 89.

⁵¹³ Jandarma Bekir, s. 100.

⁵¹⁴ Komik-i Şehir, s. 122.

⁵¹⁵ a.g.e., s. 123.

⁵¹⁶ a.g.e., s. 125.

*“Müddeiumumi evvela kendisi doktoru da alıp gelecekti. Sonra ağustosun bu sıcağında at üstünde günlerce yolculuğu pek gözüne kestiremedi; işi tahkik etmelerini söyleyerek açığöz iki jandarma yolladı.”*⁵¹⁷

“Ben çok dayak yemedim. Kendim kaçmadığım için hapishane müdürü, karakol kumandanı, hatta müddeiumumi halime acıdılar. Fakat keşke dayaktan öldürselerdi!”
518

HAPİSHANE MÜDÜRÜ, Hapishane müdürü karakterini iki öyküde fon karakter olarak görürüz.

*“Mahkememizi bekler dururken, günün birinde beni hapishane müdürünün odasına çağırdılar.”*⁵¹⁹

*“Müdüre yalvardım: 'Aman etmeyin, beni kaza müddeiumumisine göndermeyin!' dedim. 'Emir çıktı bir kere, gitmemenin yolu yok!' dedi.”*⁵²⁰

“Ben çok dayak yemedim. Kendim kaçmadığım için hapishane müdürü, karakol kumandanı, hatta müddeiumumi halime acıdılar. Fakat keşke dayaktan öldürselerdi!”
521

MÜBAŞİR, Mübaşir karakterini iki hikâyede fon karakter olarak görürüz.

*“Pos bıyıklı mübaşir çağırınca şapkasını eline alarak içeri girdi.”*⁵²²

*“Hâkimin gönderdiği mübaşir, kaymakamın gönderdiği jandarma, istihkâm taburu kumandanının gönderdiği odacı birbiriyle Hayri'yi paylaşamazlar ve çekişmeye başlarlardı. O zaman Hayri çamur sıvalı duvara dayadığı başını ve arkaya doğru kaykılan vücudunu azıcık bile kımıldatmadan dik gözlerle, önünde bağırıp çağırانları süzer ve nihayet sabrı tükenen kaymakamın jandarması ötekileri hızla itip: “Kalk ülen! Basarım tokadı ha!” diye bağırınca ağır ağır sandığını yakalayarak jandarmanın önüne düşerdi.”*⁵²³

⁵¹⁷ Kağnı, s. 11.

⁵¹⁸ Duvar, s. 45.

⁵¹⁹ Jandarma Bekir, s. 100.

⁵²⁰ a.g.e., s. 100.

⁵²¹ Duvar, s. 45.

⁵²² Bir Cinayetin Sebebi, s. 110.

⁵²³ Arap Hayri, s. 27-28.

REİS BEY / AĞIR CEZA REİSİ, İki öyküde Ağır Ceza reisi karakteri vardır. Her ikisi de fon karakterdir.

Bir Cinayetin Sebebi hikâyesinde Mahkeme Reisi

*“Reis bey, müsaade ederseniz artık her şeyi, bütün hakikati söyleyeceğim! Ben, reis bey, komisyoncu Nuri Efendi'yi sizin bildiğiniz, şimdiye kadar da benim söylediğim gibi, para için öldürmedim. Ben onu, kendisiyle münasebeti bile olmayan bir mesele yüzünden, bir aşk, bir gönül meselesi yüzünden öldürdüm.”*⁵²⁴

Katil Osman (1945) hikâyesinde Mahkeme Reisi

*“Onu sık sık karşısında görmekten bıkan ağır ceza reisi bu sefer Osman'a iyi bir ders vermek istemiş, “Gece vakti silahla yol kesmek” suçundan onu şöyle dört beş sene için içeri tıkmaya niyetlenmiş. Ama Osman o taş yürekli Koca Reis'in karşısında da o masum, mahcup haliyle terbiyeli terbiyeli ağlayıp kendine acındırmış olacak ki, birkaç ayla yakayı kurtardı ve aldığı cezayı yatmışına saydıkları için hemen çıktı.”*⁵²⁵

POLİS, Sabahattin Ali'nin öyküleri genellikle kırsalda köy ve kasabalarda geçtiği için kolluk kuvveti olarak polisler öykülerde çok yer almaz. Düşman ve portakal öykülerinde fon karakterdirler. Polislerin olay örgüsüne doğrudan karıştıkları Kurtla Kuzu(1947)'da polisleri, sivil komiser ve müfettiş olarak görürüz.

*“Ta ilerideki köşede bir polis dolaşıyordu.”*⁵²⁶

*“Tam bu anda sokak kapısına yavaşça vuruldu. Hemen oraya koşarak kapıyı açtı. Bunlar, ikisi sivil, ikisi resmi dört polisti.”*⁵²⁷

*“Yalnız içinde bir polisle bir sivilin ayakta durduğu Sahil Sıhhiye İdaresi'nin kayığı ile acenteyi getiren kayık, küçücük bayraklarıyla kendilerine bir yol açmışlar, vapura yanaşmışlardı.”*⁵²⁸

⁵²⁴ Bir Cinayetin Sebebi, s. 110.

⁵²⁵ Katil Osman, s. 30-31.

⁵²⁶ Düşman, s. 74.

⁵²⁷ a.g.e., s. 75.

⁵²⁸ Portakal, s. 9.

BEKÇİ, Sulfata öyküsündeki bekçidir.

*“Öte yandan gürültüye gelen bir bekçi de bizi oradan kovdu.”*⁵²⁹

SİVİL KOMİSER, Kurtla Kuzu (1947) öyküsünde sivil komiser. Fon karakterdir.

*“Evet, hücreye konduğumun haftası yahut onuncu günüydü, kısa boylu, tezgâhtar kılıklı bir herif, bir sivil komiser beni gelip aldı. Önce bir santim kadar uzamış olan sakalımı tıraş ettirdi, üstümü başımı düzeltmemi söyledi. Koridora çıktığım zaman, günün ışığı gözlerimi alıyordu. Birlikte yürüdük, kapısı meşin kaplı bir odanın önüne gelince, orada duran başka bir memurun kulağına bir şeyler söyledi, beni ona teslim edip içeri girdi, pek az sonra çıkarak: 'Buyurun!' dedi.”*⁵³⁰

MÜFETTİŞ, Kurtla Kuzu (1947) öyküsünde Ankara'dan gelen üst düzey polis müfettişi.

Karakoldaki polisler uzun uğraşlar ve işkencelerle sanığı konuşturamayınca ya da duymak istediklerini duyamayınca sorgu işini daha tecrübeli ve eğitimli biri olan müfettiş yapar. Müfettiş karşısındakinin de insan olduğu gerçeğinden yola çıkarak gayet sakin ve nazik bir şekilde muhabbet eder gibi sorguya başlar.

“Büyük, kristal bir masanın arkasında, sarı bağa gözlüklü, tombulca yüzlü, dolgun dudaklı biri oturuyordu. Ben girince ayağa kalkarak, birkaç adım yaklaştı, elini uzattı ve: 'Geçmiş olsun Beyefendi!' dedi. Yüzünde tatlı bir gülümseme vardı. Şimdiye kadar ifademizi alan heyetlerin hiçbirinde kendisini görmemiştim. Beni getiren ve kapıda bekleyen memurların hallerinden, bilhassa, bu meselenin tahkiki için Ankara'dan gelmiş, yüksekçe bir memur, bir şef olduğu anlaşılıyordu. Bana uzattığı eline bir an şaşkın şaşkın baktım. Kalın parmaklı, bembeyaz bir eldi ve hala bana doğru uzanmış duruyordu. Ben de elimi uzattım ve avucumun içinde ılık bir et yığınının yapışkanlığını hissettim. 'Buyurunuz, şöyle oturunuz!' diyerek, kristal masanın yanındaki maroken koltuğu gösterdi. Kendisi de yerine gitmeyerek, karşıdaki koltuğa yerleşti. 'Size burada, layık olmadığınız şekilde muamele edildiğini öğrenince çok üzüldüm...' diye söze başladı. 'Siz münevver, tahsil, terbiye görmüş, kıymetli bir

⁵²⁹ a.g.e., s. 107.

⁵³⁰ Kurtla Kuzu, s. 115.

gençsiniz. Memleket daha sizden çok hizmetler bekliyor. Başınıza gelen bu işin bir ehemmiyeti yoktur, bizim ve sizin müşterek gayretimizle her şey düzelir.”⁵³¹

Karakoldaki diğer memurların davranışlarından dolayı özrünü dile getirir ve onların yeteri kadar eğitilmiş olmadığından, insan psikolojisinden anlamadıklarından dem vurur. Kendisi yurt dışında Avusturya’da bulunmuş ve oraların sistemi hakkında incelemeler yapmıştır.

“Bendeniz Viyana’da bulundum. Zabıta teşkilatını tetkik ettim. Lise mezunu olmayan polis yok. Biz de böyle yapmaya çalışıyoruz. Fakat daha seneler ister. İnşallah, bizde de, şahsa göre muamele etmeyi bilen memurlar yetişecek.”⁵³²

Gayet güzel başlayan sohbet tarzındaki sorgu müfettişinde istediğini alamaması sonucu şiddetle sonlanır. Tüm eğitilmiş olma ve psikolojiden anlama durumu istediğini elde edemeyince son bulmuştur.

“Ben daha ne olduğunu fark etmeden, kibrit elinden yere düştü ve yüzümde korkunç bir tokat şakladı. Sigara ağızımdan fırlamış, burnum kanamaya başlamıştı. Karşımdaki, saatlerden beri tuttuğu hiddet ve kini hızlı nefesler halinde burnundan fişkırtarak, arka arkaya suratıma tokatlar yapıştırıyor, dizlerimi, karnımı tekmeliyor ve hırsından boğuklaşan bir sesle hiç durmadan bağıriyordu: ‘Hayvan... Sahiden karşımda sigara içebileceğini mi sandın?.. Siz insan muamelesine layık mısınız ulan... Senin gibi köpeğin sigarasını da ben yakacaktım öyle mi?.. Vatan, millet haini... Sizleri bit ezer gibi ezmeli... Eşşek seni... Kanepeye kurulmuş da bana sigarasını yaktırıyor... Edepsize bak... Defol.’”⁵³³

2. Kamusal Alanlar Dışında Çalışan Erkekler

Sabahattin Ali’nin öykülerinde devlet memuru olmayan çalışanlara ve mesleklere baktığımızda; Acente, Ahçı, Arabacı, Âşık, Ateşçi, Avukat, Bakkal, Bakkal Çırağı, Berber, Boyacı, Curacı, Çarkçıbaşı, Çığırtkan, Çoban, Davulcu (Aptal), Eczacı, Esnaf, Garsonlar, Gazete Müdürü, Gazino Sahibi, Gemi Süvarisi, Gemiciler, Hamal, Hancı, Hastane Sahibi, Helvacı, Hizmetçi, Hokkabaz, Kahveci, Kamarot, Kamyon Sahibi, Kaptan, Kasap, Kasap Çırağı, Kâtip (Otel), Kayıkçı, Kemancı,

⁵³¹ a.g.e., s. 115-116.

⁵³² Kurtla Kuzu, s. 116.

⁵³³ a.g.e., s. 119.

Kırtasiyeci, Komisyoncu, Köy Bakkalı, Kunduracı Çırağı, Lostromo, Manifaturacı, Marangoz, Motorcu Yamağı, Müteahhit, Otel Hizmetçisi, Pabuççu, Patron, Saraç Çırağı, Seyyahlar, Şirket Memuru, Şoför, Şoför Yamağı, Tercüman, Tiyatrocu, Tüccar, Udi, Ustabaşı, Uşak, Vapur Kâtibi, Yol Amelesi vb. meslek ve meslek gruplarını görürüz. Bunlar gündelik hayatta karşımıza çıkacak sıradan insanlardır. Sabahattin Ali'nin kendi yaşamının da çizdiği toplumsal çerçevede bulunan meslek gruplarıdır. Öykülerde aslında mesleklerden ziyade kişilerin psikolojik durumları ve yaşadıkları ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte bazı mesleklerin zorlukları, geçim sıkıntılarını dile getirilmiştir.

Acente, Ateşçi, Çarkçıbaşı, Gemi Süvarisi, Gemiciler, Kamarot, Kaptan, Kayıkçı, Lostromo, Vapur Kâtibi denizcilikle ilgili mesleklerdir.

Ahçı, Âşık, Bakkal, Bakkal Çırağı, Curacı, Çığırkan, Davulcu , Garsonlar, Gazino Sahibi, Hancı, Helvacı, Hizmetçi, Hokkabaz, Kahveci, Kaptan, Kasap, Kasap Çırağı, Kâtip , Kemancı, Köy Bakkalı, Otel Hizmetçisi, Tiyatrocu, Udi yeme içme, konaklama ve eğlence sektörüyle ilgili mesleklerdir.

Arabacı, Avukat, Berber, Boyacı, , Çoban, Eczacı, Esnaf, Hamal, Kamyon Sahibi, Kırtasiyeci, Komisyoncu, Kunduracı Çırağı, Manifaturacı, Marangoz, Motorcu Yamağı, Müteahhit, Pabuççu, Saraç Çırağı, Şirket Memuru, Şoför, Şoför Yamağı, Tüccar, Ustabaşı, Uşak, Yol Amelesi vb. meslek ve meslek grupları geneli itibarıyla Anadolu'nun gündelik hayatının küçük esnaf ve işçi karakterleridir.

Köpek (1937) öyküsünde Çoban karın tokluğuna çalışan iki yıldır ağadan ücretini alamayan köylü, fakir, köpekleriyle dost, kendi halinde bir gençtir.

Fikir Arkadaşı (1935) ve Kamyon (1935) öykülerinde fon karakter olarak avukatlar vardır. Yine Hanende Melek (1937) öyküsünde hukuk mezunu olmadığı halde kasabasında “*dava vekilliği*” yapan eski hukuk mahkemesi azalarından Hüseyin Avni ile karşılaşırız. Hüseyin Avni'nin avukatlığından ziyade ahlaki zaafı ile ön plana çıkar.

Değirmen (1929) öyküsünde Çingene Atmaca keman çalan, Sarhoş (1933) öyküsünde Kanunî Kamil, Yeni Dünya öyküsünde ihtiyar Âşık ve Baba Oğul Davulcu Aptallar, Hanende Melek (1937) öyküsünde Keman çalan genç ve udi ihtiyar eğlence sektöründe amatör çalgıcılar olarak karşımıza çıkarlar.

Komik-i Şehir (1928) öyküsündeki Rahmi, Münir ve boyalı cüce tiyatro oyuncularındır. Selam (1940) öyküsünde kasabada karşılıklı dükkân açan iki berber arkadaşın durumları anlatılır.

Bir Gemici Hikâyesi (1930) öyküsünde gemide ateşçi olmanın zorluklarıyla birlikte ateşçi genç ve diğer gemi personelinin kötü yemekler sebebiyle kaptana karşı ayaklanması anlatılır.

Bir Firar (1933) öyküsünde jandarmadan yediği dayak sonucu İdris'in ismini verdiği kahveci Süleyman Ağa, İdris'e köyde yardımcı olan, kalacak yer veren ve onun halinden anlayan tek kişidir. Kahvecilikle alakalı bir işlevi yoktur.

Arap Hayri (1935) öyküsünde Hayri, Beyşehir'de ayakkabı boyacılığı yapan tek kişidir.

Pazarcı (1935) öyküsünde askerlikten emekli olduktan sonra köy ve kasaba pazarlarına giderek ailesinin geçimini sağlamaya çalışan zabitin hikâyesi anlatılır.

Ses (1937) öyküsünde Sivaslı Ali, Konya civarında yol amelesi olarak çalışan sazı ve sözü olan gariban bir Anadolu delikanlısına sahip çıkmaya çalışan müzik muallimiyle birlikte anlatılır.

Mehtaplı Bir Gece (1937) öyküsünde motorcu yamaklığı yapan gencin çalıştığı fabrikadan hastalığı sebebiyle atılması ile dayısının bile ona sahip çıkmayışını ve huzurlu bir sokak köşesinde ölümü beklemesi anlatılır.

Uyku (1939) öyküsünde üç gündür uykusuz bir şekilde Tokat'tan Sivas'a yük ve yolcu getiren bir kamyon şoförüyle, onu uyanık tutmaya çalışan yamağından söz edilir.

Portakal (1944) öyküsünde gemide vinççi olarak çalışan İsmail Denizer, acente, gemi süvarisi, kamarot, kaptan, lostromo, vapur kâtibinin çevirdikleri dolaplardan habersiz kendi halinde yeni doğan çocuğunu düşünen bir işçidir. Kaptan ve diğer çalışanlar düzenlerini kurmuş haksız kazanç elde eden kişilerdir.

Bahtiyar Köpek (1946) öyküsündeki uşak ise büyük bir tarlayı tek başına sürebilecek olduğu halde çalıştığı köşkün sahibinin köpeğine bakmakla uğraşır.

a. Denizciler

FİÇİ KAPTAN, Bir Gemici Hikâyesi (1930) öyküsünde Aden ile İstanbul arasında şilep olarak işletilen altmış sene evvel İtalya’da yapılmış dört direkli, yelkenli ve tek kazanlı vapurun sabahtan akşama içen sarhoş, edepsiz kaptanı.

*“Bu isim kendisine şöyle verilmiş: Bu adam vaktiyle gene böyle hem buharlı, hem yelkenli bir gemide süvariye, kamarasında fitilli bir barut fıçısı dururmuş. Tayfanın yarı aylıklarını iç ettiği yahut başka bir münasebetsizlik yaptığı zaman, millet ayaklanır, herifi denize atmak isterlermiş. O zaman kaptan, dudağından hiç düşmeyen sigara ile fıçıya yaklaşır: “Eğer yanıma sokulursanız, hep beraber uçarız!” der, tabii tayfa da sokulamaz, dağılmış, sonra açığöz bir miço, geceleyin herifi gözetleyerek; fıçının arka tarafındaki musluktan bardak bardak şarap doldurup içtiğini görmüş ve iş meydana çıkmış. Kendisine o zamandan beri Fıçı Kaptan diyorlarmış.”*⁵³⁴

Fıçı kaptan mal sahiplerine yaranmak için çalışanların canını çıkarır ve neredeyse onlara yemek vermez, aynı kalitesiz yemeklerle çalışanları bıktırır. Sonunda tayfa yemek konusunda kaptana karşı ayaklanır.

ATESÇİ, Bir Gemici Hikâyesi (1930) öyküsünde diğer ateşçi.

“Vardiyayı kendisine teslim eden arkadaşı dev gibi bir adamdı, yumrukları hemen hemen bir çocuk kafasından büyüktü.”

*“İri adam müthiş bir küfür savurdu. Vapura girdi gireli bir kere bile karnı doymamıştı. Söylenerek ve tehditler savurarak yukarı çıktı.”*⁵³⁵

AHÇI, Bir Gemici Hikâyesi (1930) öyküsünde geminin aşçısı.

*“Kaptan ahçıya kilerdeki yarım koyunun derhal bunlara verilmesini söyledi.”*⁵³⁶

LOSTROMO, Bir Gemici Hikâyesi (1930) öyküsünde lostromo.

*“Tabanca elinde, kaptanı müdafaaya hazırlanan lostromo, onu söylenerek cebine koydu; fakat isyan eden tayfanın lombar direğine çekildiği eski günleri düşünerek içini çekti.”*⁵³⁷

⁵³⁴ Bir Gemici Hikâyesi, s. 76.

⁵³⁵ a.g.e., s. 76.

⁵³⁶ a.g.e., s. 79.

⁵³⁷ a.g.e., s. 79.

MUSA DENİZER (KAPTAN), Portakal (1944) hikâyesindeki Vinççi İsmail'in babası. Musa Denizer de kaptandır. Görevdeyken boğulmuştur.

“Beşiktaş'ın arka mahallelerinden birinde bıraktığı minimini bir şeyi, on beş gün evvel, bu son sefere çıkacakları gün doğan oğlunu düşünüyordu. Ona, geçen sene Şile taraflarından İstanbul'a motörle mangal kömürü getirirken boğulan babası Musa Kaptan'ın adını koymuştu. Şimdi kendi kendine, ağzını kımıldatmadan mırıldanıyordu: “‘Musa Denizer!.. Musa Denizer!’”⁵³⁸

GEMİ SÜVARİSİ, Portakal (1944) öyküsündeki süvari. Aldıkları maaş haricinde süvari ve geminin diğer çalışanları kurdukları düzenle daha fazla mal taşıyıp bir kısmını denizdeki hafif bir fırtınayı fırsat bilip denize döküp sigortadan para alıp denize dökülmeyen kısmını tekrar satarak haksız kazanç elde eden kişi.

“İsmail hiç kımıldamayan gözlerini artık iyice yaklaştıkları limana dikmiş dururken, arkasından ayak sesleri duydu. Kalın, cızırtılı bir ses: “Ben göremedim yahu!” diyordu. Bu, gemi süvarisi idi.”⁵³⁹

Süvari denizcilik anlamında işinin ehlidir.

“Kısa boylu, kırmızı yüzlü, kır saçlı, küt burunlu biri olan süvari, tam kitapların tarif ettiği bir deniz kurdu idi. Sesi, ayazda kalmış gibi yırtık yırtık çıkıyor, gözlerinin uçlarından yanaklarına doğru yaşlar süzülüyordu. Gözlerinin altı da, içi su dolu kesecikler gibi şişmiş ve yanaklarına doğru sarkmıştı.”⁵⁴⁰

Yaptıkları işlerde artık tecrübe kazanmış olan süvari, işlerin yolunda olup olmadığını bilir.

“Süvari: “Göremiyorum be!” diye söylendi. “Biraz daha yaklaşalım, görürsünüz!” “Biz yaklaştıkça da hava kararıyor...” Sonra, somurtkan yüzünü hiç değiştirmeden kesik kesik güldü, eliyle ikinci kaptanın boğrünü dürttü: “Patlama yahu!.. Limana varınca anlarız! Eğer bir şey varsa, acenteden evvel gelirler!”⁵⁴¹

⁵³⁸ Portakal, s. 7-8.

⁵³⁹ a.g.e., s. 8.

⁵⁴⁰ a.g.e., s. 8-9.

⁵⁴¹ a.g.e., s. 9.

Süvari malını satan tok satıcı tavırlarıyla avanta olabilecek işlerde alabileceği en yüksek ücreti alma konusunda çok mahirdir. Olan ve olabilecek her türlü olumsuzluğu arka arkaya sıralayıp ölümden korkutup sıtmaya razı eder.

“Kaptan altı şiş gözlerini yarı kapayarak salondakileri süzdü, dudaklarının arasından, “İskenderun'da fazla mal çıktı, iki gün bekledik... Ama gemi de yükünü aldı...” dedi. Karşısındaki, cümlelerin son kısmını duymamazlıktan geldi: “Neyse selametle geldiniz ya!” “Öyle, inşallah selametle de gideriz!” “İnşallah, inşallah... Şu bizim üç bin sandığa da...” Kaptan bu sözleri hiç duymamış gibi: “Hep de havaleli mallar yükledik... Bakalım İstanbul'u nasıl bulacağız... Denizlerin kötü zamanı...” diye devam etti, sonra, daha ziyade kendi kendine mırıldanıyormuş gibi: “Gemi de gemi değil ki... Hacı Davut vapuru... Dört seneden beri havuzlanmadı... Allah çoluğumuza çocuğumuza acıyor herhalde...” Osman Yiğit, yüzü büsbütün kızararak: “Şu bizim portakallar...” diyecek oldu. Kaptan birden doğrularak: “İnşallah gelecek sefere...” dedi. “Aman Süvari Bey... Şaka etme Allah'ını seversen! Portakallar sandığa gireli on beş gün oluyor. On gündür de rıhtımda bekliyor, bu sabah mavnaya yüklettim, nerdeyse gemiye yanaşmıştır!” Süvari Bey gözlerinin kenarından süzülen yaşları elinin tersiyle sildi, yüzünü uzun uzun kaşıdı, sonra: “Osman Yiğit” dedi, “hatırın için birkaç yüz sandık alırım ama sintineye koyarım; başka yerim yok!” “Yapma be kaptan, sintinede portakal gider mi? Sabaha varmadan çürür!” “Orasına ben karışmam!” Süvari bunları söyleyerek kalktı, salondan çıktı, yukarıya, kamarasına gitti.”⁵⁴²

Bütün işler yoluna konulduktan sonra artık iş paranın paylaşımına gelmiştir.

“Halil Eğinli gittikten sonra, ikinci kaptan, çarkçıbaşı, gemi kâtibi, baş kamarot, bir de bu aralık vapura gelmiş olan acente memuru, süvarinin kamarasında toplandılar.”⁵⁴³

İKİNCİ KAPTAN, Portakal (1944) öyküsündeki geminin ikinci kaptanı. Süvari ve diğer çalışanlarla birlikte kurdukları düzenle haksız kazanç elde etmektedir.

“İkinci kaptanın ince, titreşim sesi: “Dürbünle iyi bakın! Bana var gibi geliyor!” dedi.”⁵⁴⁴

⁵⁴² a.g.e., s. 10-11.

⁵⁴³ a.g.e., s. 15.

⁵⁴⁴ a.g.e., s. 8.

*“İkinci kaptan ise inadına uzun, sarı, sıska bir şeydi. Kasketini kulaklarına kadar geçirmiş, şubat ayında buralarda hava pek soğuk olmadığı halde, kaputunun yakasını kaldırmıştı.”*⁵⁴⁵

Yaptıkları işlerde artık tecrübe etmiş olan süvari işlerin yolunda olup olmadığını bilir. Ve bu konuda biraz heyecanlı olan ikinci kaptanı teselli eder.

*“Süvari: “Göremiyorum be!” diye söylendi. “Biraz daha yaklaşalım, görürsünüz!” “Biz yaklaştıkça da hava kararıyor...” Sonra, somurtkan yüzünü hiç değiştirmeden kesik kesik güldü, eliyle ikinci kaptanın böğrünü dürttü: “Patlama yahu!.. Limana varınca anlarız! Eğer bir şey varsa, acenteden evvel gelirler!”*⁵⁴⁶

İkinci kaptan, süvari ile müşteriler arasında bir nevi arabulucu gibi çalışır. Sözde, süvariye ikna etmeye çalışır.

*“Osman Yiğit başını iki yana sallayarak biraz bekledi, sonra o da acele adımlarla, dışarı fırladı, kumanda köprüsünün merdivenini ıkına sıkına tırmandı. Yukarı varınca ikinci kaptanı orada dolaşır buldu. Onu bir kenara çekerek meseleyi anlattı: “Hadi kurbanın olayım, şu işi bir düzenine koy... Beni yakmasın...” diye sırtını sıvazladı. İkinci kaptan: “Vallahi, ne bileyim!.. Bakalım bir kere...” diye süvarinin kamarasına girdi. Ondan sonra belki yarım saat süren bir pazarlık başladı, ikinci kaptan bir içeri, bir dışarı gidip gelerek bu hayırlı işi yoluna koymaya uğraştı, nihayet navlunu altı kuruş olan portakal sandıklarının yetmişer kuruştan gemiye alınması kararlaştı.”*⁵⁴⁷

İşlerindeki dümenin fark edilmemesi için kaptan ve çarkçıbaşı deniz biraz sallanınca aralarında güzel bir tiyatro ile işi düzenine koyarlar.

“Çarkçıbaşı ile ikinci kaptan, birinci mevki salonuna gelmişler, yolculara telaşla tavsiyelerde bulunuyorlar, güya kendi kendilerine söyleniyorlarmış gibi: “Vaziyet fena... Ne halt edeceğiz bilmem... Gemi gemi değil ki!.. Yük de fazla... Hep havaleli şeyler...” diyerek adeta panik havası yaratıyorlardı. İkinci kaptan bir aralık: “Çarkçı Bey!.. Avarya yapmazsak, vaziyet tehlikeli galiba!” dedi. Çarkçıbaşı: “Vallahi bilmem, kaptan... Ama bizim makine dairesinde bile ayakta durulmuyor...”

⁵⁴⁵ a.g.e., s. 9.

⁵⁴⁶ a.g.e., s. 9.

⁵⁴⁷ a.g.e., s. 11-12.

Süvari Bey'le avarya için konuşalım!” Yolcuların yanında yapılan bu münakaşadan sonra ikisi beraber yukarıya, süvariye çıktılar. En havaleli mal olan portakalların denize atılmasına karar verildi. İkinci kaptanın nezareti altında iki yüz elli sandık bordadan aşağıya fırlatıldı.”⁵⁴⁸

ACENTE, Portakal (1944) öyküsündeki acente. Acente de süvari ve kaptanın kurduğu düzene ortaktır.

“Yalnız içinde bir polisle bir sivilin ayakta durduğu Sahil Sıhhiye İdaresi'nin kayığı ile acenteyi getiren kayık, küçücük bayraklarıyla kendilerine bir yol açmışlar, vapura yanaşmışlardı.”⁵⁴⁹

“Acente önündeki dar masaya eğilmiş, yolculara bilet kesiyor, vapurun kâtibiyle konşimentoları, ordinoları, birtakım başka listeleri elden geçiriyor, kamarota kahve söylüyordu.”⁵⁵⁰

VAPUR KÂTİBİ, Portakal (1944) öyküsündeki vapur katibi. Vapur katibi de süvari ve kaptanın kurduğu düzene ortaktır. Yapılan işlerdeki resmi evrakları hazırlar.

“Osman Yiğit aşağıya inip acente ve vapur kâtibi ile muameleyi tamamladıktan sonra, sandık başına navlun farkı olan altmış dört kuruştan üç bin sandığın tutarı bin dokuz yüz yirmi lirayı ikinciye teslim etti.”⁵⁵¹

“İkinci kaptanın nezareti altında iki yüz elli sandık bordadan aşağıya fırlatıldı, sonra gemi kâtibi avarya evrakını usulü dairesinde tanzim etti. Tüccar Osman Yiğit'in sigortadan üç bin sandık portakalın parasını alabilmesi için bu evrakın düzgün olması lazımdı.”⁵⁵²

GENÇ MÜLAZİM KAPTAN, Portakal (1944) öyküsündeki genç mülazım kaptan.

⁵⁴⁸ a.g.e., s. 13-14.

⁵⁴⁹ a.g.e., s. 9.

⁵⁵⁰ a.g.e., s. 10.

⁵⁵¹ a.g.e., s. 12.

⁵⁵² a.g.e., s. 14.

*“Kumanda köprüsündeki genç mülazım kaptan, ne yapacağını bilemiyor, denize yuvarlanan iki sandık portakal için aşağıda kıyametler koparan Osman Yiğit'e şaşkın gözle bakıyordu.”*⁵⁵³

ÇARKÇIBAŞI, Portakal (1944) öyküsündeki çarkçıbaşı, Süvari, geminin ikinci kaptanı ve diğer çalışanlarla birlikte kurdukları düzenle haksız kazanç elde etmektedir. Kurdukları düzende denizde fırtına çıkması lazımdır.

*“Ara sıra çarkçıbaşı da geliyor, o da cenup batıya, cenuba bakıyordu.”*⁵⁵⁴

Düzen için fırtına şarttır. Şükrederek lodosun geldiğini kaptana müjdeler.

*“Üçüncü gün, ikindi vakti cenup tarafı karardı. Çarkçıbaşı yine üst güvertedeydi. Hemen kaptanın yanına koştu: “Hele şükür, lodos geliyor... Allah vere de fazla sert olmasa!” dedi. Bunları söylerken gülümsüyor, yüzünün kalın derisi, kısa kesilmiş kır saçlarının dibine kadar kırışıyordu.”*⁵⁵⁵

İşlerindeki dümenin fark edilmemesi için kaptan ve çarkçıbaşı deniz biraz sallanınca aralarında güzel bir tiyatro ile işi düzenine koyarlar.

*“Çarkçıbaşı ile ikinci kaptan, birinci mevki salonuna gelmişler, yolculara telaşla tavsiyelerde bulunuyorlar, güya kendi kendilerine söyleniyorlarmış gibi: “Vaziyet fena... Ne halt edeceğiz bilmem... Gemi gemi değil ki!.. Yük de fazla... Hep havaleli şeyler...” diyerek adeta panik havası yaratıyorlardı. İkinci kaptan bir aralık: “Çarkçı Bey!.. Avarya yapmazsak, vaziyet tehlikeli galiba!” dedi. Çarkçıbaşı: “Vallahi bilmem, kaptan... Ama bizim makine dairesinde bile ayakta durulmuyor... Süvari Bey'le avarya için konuşalım!” Yolcuların yanında yapılan bu münakaşadan sonra ikisi beraber yukarıya, süvariye çıktılar. En havaleli mal olan portakalların denize atılmasına karar verildi. İkinci kaptanın nezareti altında iki yüz elli sandık bordadan aşağıya fırlatıldı.”*⁵⁵⁶

MARMARİSLİ GEMİCİLER, Çilli (1947) hikâyesinde Nigar'ın çalıştığı barda eğlenen gemiciler. Fon karakter olarak yer almaktadırlar.

⁵⁵³ a.g.e., s. 12.

⁵⁵⁴ a.g.e., s. 12.

⁵⁵⁵ a.g.e., s. 13.

⁵⁵⁶ a.g.e., s. 13-14.

*“Daha ortalama bir masada dört beş Marmarisli gemici, süngercilikten kazandıkları para ile aldıkları motörün son seferinde ellerine geçeni, biri Rum, biri Türk iki şişman kadına üst üste bool ısmarlayarak tüketmeye uğraşıyorlardı.”*⁵⁵⁷

KAMAROT, Portakal (1944) öyküsündeki kamarotlardan biri. Fon karakterdir.

*“Nihayet oradan geçen kamarotlardan birine sordu. Beyaz ceketli delikanlı: “Süvarinin kamarasında, ama yanına giremezsin, işleri var!” dedi.”*⁵⁵⁸

GENÇ KAPTAN, Beyaz Bir Gemi (1945) öyküsünde İngiliz Lord’un gemisinin genç kibar kaptanı. Sabahattin Ali’nin öykülerinde yer alan ender yabancı karakterlerden biri.

*“Kendisini yukarda genç, güler yüzlü, lacivert elbiseli biri karşıladı, kırk yıllık ahabap gibi ona elini uzatarak, tuhaf bir Fransızca ile...”*⁵⁵⁹

Ressamla yaptıkları konuşmalardan kaptanın eğitilmiş biri olduğu anlaşılmaktadır.

*“Genç kaptanla İstanbul’un güzellikleri, resim sanatının incelikleri üzerinde biraz konuştuktan sonra,” “kaptan da pek o kadar iyi Fransızca bilmediği için, gitgide daha kolay anlaşılmışlardı” “Tevfik gitmek için doğruldu. Kaptan: “Bir dakika!” diyerek salondan çıktı, tekrar içeri gelince, yüzü hafif kızararak: “Lord Cenapları hakikaten bedbaht olacaklar, bu centilmence alakanızı kendileri değerlendirmeyi muhakkak çok isterlerdi, kusura bakmayın, benim tarafımdan şunu kabul edin!” dedi ve ressama bir zarf uzattı.”*⁵⁶⁰

KAYIKÇI, Beyaz Bir Gemi (1945) öyküsünde kayıkçı. Ressam Tevfik resmini çizdiği gemiye kayıkla gider.

“Aravurgun tablosunu yakaladığı gibi cadde tarafındaki kapıdan çıktı, biraz ilerden bir kayığa atladı ve bütün kuvvetiyle karşıdaki beyaz gemiye çekmesini söyledi. Daha kıyıdan otuz adım ayrılmamıştı ki, öteki iki ressamın da ayrı ayrı yerlerden sandala binip var hızlarıyla gemiye yaklaştıklarını gördü. Kayıkçıya, “Dayan amca,

⁵⁵⁷ Çilli, s. 64.

⁵⁵⁸ Portakal, s. 16.

⁵⁵⁹ Beyaz Bir Gemi, s. 20.

⁵⁶⁰ a.g.e., s. 21.

*dayan!” diye gayret verecek oldu, fakat bu manasız yarışın ne demek olduğunu anlamayan adamcağızın ters bir bakışı lafını ağzına tıkadı.”*⁵⁶¹

b. Yeme içme, konaklama ve eğlence çalışanları

BAKKAL, Sabahattin Ali öykülerinde bakkal çoğu zaman fon karakter olarak kullanılmıştır. Bakkallar genellikle adres tarifinde görülmektedir.

Çaydanlık (1938) öyküsünde esrarkeş bir bakkal vardır. Esrar kullandığı için hastanede tedavi edilmeye mahkûm edilmiştir.

*“Yanımdaki yatakta, esrarkeşlikten dolayı altı ay hastanede tedaviye mahkûm edilen bir bakkal vardı. Hemen hemen hiç odada durmaz, koridorda jandarmalarla ahbablık ederdi. Hasta olmadığı ve uzun zamandır burada yattığı için hademeler ve jandarmalarla arası pekiyi idi ve günlük esrarını tedarikte hiç sıkıntı çekmiyordu.”*⁵⁶²

*“Esrarkeş bakkal yatağında bulunduğu zamanlar, bağdaş kurup oturur ve gözlerini beyaz boyalı karyolanın ayakucuna dikerek saatlerce susardı.”*⁵⁶³

*“Esrarkeş bakkal iki gece uykusuzluktan sonra: “Hala geberemedi yahu!..” diye söylenmeye başlamıştı.”*⁵⁶⁴

*“Birkaç kere bakkalın eşyasına da el attı, fakat o hemen müdahale etti: “Bırak o saati... Babanın öyle saati var mıydı? Açıkgozlük etme!”*⁵⁶⁵

Isıtmak için öyküsünde yazar bakkala adres sorar.

“Evi sorduğum çırak bana bu civardaki bir bakkalı tarif etmiş ve: “Ona sor, gösterir!” demişti. Biraz ilerdeki köşede, yarı kapalı kepenklerin arasında hafif bir ışık vardı. Yaklaştığım zaman, arkasında birkaç sucuk demeti, iki kalıp sabun, kavanoz içinde halka şekeri ve leblebi şekeri bulunan bir camekân gördüm. Kapıyı itip içeri girince, teneke mangaldaki birkaç ateşi kurcalayan seyrek sakallı bir adam hayretle başını kaldırıp yüzüme baktı. Dükkânda camekânda gördüklerimden başka bir şey yok gibiydi. Bir kenarda duran musluklu bir gaz tenekesiyle birkaç ölçü, kurumuş ve

⁵⁶¹ a.g.e., s. 24.

⁵⁶² Çaydanlık, s. 24.

⁵⁶³ a.g.e., s. 25.

⁵⁶⁴ a.g.e., s. 28.

⁵⁶⁵ a.g.e., s. 29.

tozlanmıştı. Homurdanır gibi bir sesle: “Ne istedin?” dedi. Evi sordum. Yerinden kalkmadan birkaç kelime ile tarif etti. Aynı homurtulu sesiyle: “Çamaşır mı yıkattın? Bir şeyini mi çaldı?” diye sordu. “ Hayır” dedim, “çamaşıra gelecekti, gelmedi. Merak ettim!” İnanmadığını gösterir bir tavırla omuzlarını silkti. “Ortalıkta görüldüğü yok!” dedi. Sonra daha ziyade kendi kendine söyleniyormuş gibi ilave etti: “Zaten bu mahallede kimsenin kimseyi gördüğü yok ya!”⁵⁶⁶

BAKKAL İLYAS EFENDİ, Kazlar (1933) öyküsünde köyün bakkalı.

“Topu topu bir kazı vardı; onun da yumurtalarını bakkal İlyas Efendi'ye bağlamıştı. Kaz her gün yumurtlarsa, geçenlerde Hüsnü'ye içlik yapmak için aldığı bezin parasını bir ayda ödeyecekti. Şimdi kazı şehre iletirse İlyas Efendi evinde yorgan döşek koymaz, alır götürürdü.”⁵⁶⁷

KÖY BAKKALI, Bir firar ve Ses öykülerinde bakkal karakteri köy bakkalı olarak geçmektedir.

“İdris köyde kaldıkça jandarmanın ayağı kesilmeyecekti. Bunun için jandarmalar İdris'i yakalayınca, muhtarla köy bakkalı, İdris'i vakadan bir gün evvel İmamköy tarafına giderken gördüklerini söylediler.”⁵⁶⁸

“Bizim yanımızda bulunan ve buraya yakın köylerden birinde bakkal olduğunu söyleyen tahta ayaklı bir ihtiyar, kalkıp otomobile gitti, çuvalını sırtladı, şoföre birkaç küfür savurduktan sonra yola düzüldü.”⁵⁶⁹

BAKKAL ÇIRAĞI, Isıtmak İçin öyküsünde bakkalın çırağı. Çırak komşusunun evini tarif eder.

“Gazyacı aldığımız bakkalın çırağı onun komşusudur, mahalleli, lazım oldukça onunla haber salar!” dedi. Çırağı bulup evi tarif ettirdim”⁵⁷⁰

KAHVECİ, Sabahattin Ali öykülerinde kahveci karakteri bazı öykülerde fon karakterdir. İsimleriyle ön plana çıkan kahveciler de olaylarda ön planda değildir.

⁵⁶⁶ Isıtmak İçin, s. 46.

⁵⁶⁷ Kazlar, s. 87.

⁵⁶⁸ Bir Firar, s. 91-92.

⁵⁶⁹ Ses, s. 112.

⁵⁷⁰ Sabahattin Ali, “Isıtmak İçin”, **Yeni Dünya**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 45.

Sıcak Su öyküsünde jandarmalar kahveciye bir şeyler sorar.

*“Jandarmalar kahveye girip kahveci ile yavaş sesle birkaç kelime konuştuktan sonra dışarı çıkarak köye doğru yürüdüler.”*⁵⁷¹

Hanende Melek öyküsünde kahveci, yazara Hüseyin Avni hakkında bilgi verir.

“Metelik yoktur herifte, nesine yüz verirsiniz?” diyordu. “Günde iki köylüye iki istida yazıp yarım kâğıt alır, onu da lokantacı Mahir'de rakıya yatırır, evde çoluk çocuk aç beklesin. Yaşından da utanmaz, ak sakalına da bakmaz, yazıhanesine uğrayan altmışlık köylü karılarına saldırır. Dayak yemediği gün yoktur. Şu kahvemize gelen efendilerin hiçbirinin ona yüz verdiğini gördünüz mü? Çamur gibi adamdır!”

572

Hasan Boğuldu öyküsünde kahveci yazara Beyobası'nın yolunu tarif eder.

“Kazdağı'nın eteklerindeki Zeytinli köyünün, bahçesi salkım söğütlerle gölgelenmiş havuzlu kahvesinde bir çay içip, Yüksekoba'nın yolunu sordum. Kahveci: “Hiç oraya varmadım ama bildiğime göre, Beyobası'nı geçtikten sonra Kızılkeçili Deresi boyunca dağa vuracaksın; patlakların yanına gelince soldaki bayıra tırmanıp yaylada bir kurşun atımı gideceksin!” dedi.

Ne Beyobası'ndan, ne de patlaklardan haberim olmadığı için adamcağızın yüzüne garip garip bakmış olmalıyım ki, güldü ve ilave etti: “Yabancı adamın tek başına gideceği yer değil orası efendi. Dağlarda, ormanlarda yolunu sapıtıverirsin!” “Yok canım, sora sora bulurum!” “Kime soracaksın?.. Beyobası'nı geçtikten sonra insan göremezsün ki!” Cevap vermedim. Kahveci fincanı götürdü. Ben: “Acaba Edremit'e dönsem de bizim koca sakallı İsmail Baba'yı beklesem mi?” derken tekrar geldi: “İşin rast gidiyor efendi!” dedi. “Yüksekoba'ya giden var, sen de yanına katıl!” Hemen kalktım. Kahvenin önünde, yüzü güneşten yanmış, ince saç örgüleri sırtına dökülmüş, kanarya sarısı üçetekli giymiş bir yörük karısı vardı. Kahveci: “Hacer kız, efendi sizin obada Koca İsmail Baba'ya misafir gidecekmiş, götürüver!” dedi.”⁵⁷³

⁵⁷¹ Sıcak Su, s. 133.

⁵⁷² Hanende Melek, s. 17.

⁵⁷³ Hasan Boğuldu, s. 110-111.

Çirkince öyküsünde de yazar kahveciye bir şeyler sorar.

“Bavulları bıraktığım kahveciye başvurdum, beni öyle bir sorguya çekti ki, casus diye şüphelendiğini fark edip lafı kısa kestim.”⁵⁷⁴

KAHVECİ SÜLEYMAN AĞA, Bir Firar (1933) öyküsünde İmamköy ’de kahveci. İdris’e hem kendi köyünde hem de İmamköy’de hala yardım eden tek kişidir.

“Ak sakallı yaşlılıktan beli iki büküm olmuş ihtiyar kahveci Süleyman Ağa, kendi köyünde olsun, İmamköyü’nde olsun, ona hala yardım eden bir tek kişiydi. Kahvesinde yatacak yer verir, ona nasihat falan ederdi.”⁵⁷⁵

GİRİTLİ KAHVECİ, Çirkince (1947) öyküsünde şimdiki adı Şirince olan köyde yaşayan kahveci. Otuz yıl önce bu köyde yaşayan tek Müslüman bu Giritli kahvecidir. Hakkında fazla bilgi yoktur.

“Uzun boylu, uzun kır bıyıklı, ihtiyarlıktan hafif kamburlaşmış bir adam, karanlık kahveden dışarı çıktı. Beni baştan aşağı süzdükten sonra, kocaman yumruklarını, “Burada ne işin var?” der gibi masaya dayayarak sordu: “Kahve mi?” “Evet, sade olsun!” İri pabuçlarını sürüyerek gitti, biraz sonra iki fincan kahve ile birlikte geldi. Kendisi de bir iskemle çekip karşıma oturdu: “Hayır ola? İş için mi geldiniz?” O zaman bu adamı hatırlar gibi oldum, sorduğuna cevap vereceğim yerde, adeta yerimden fırlayarak: “Siz ne zamandan beri bu köydesiniz?” dedim. “Elli sene oluyor herhalde... Babam bu köye yerleştiğinde ben on beş yaşında vardım... Öyle ya... elli sene olacak.” Şimdi onu iyice hatırlamıştım. Otuz sene önce bu köyde oturan tek Müslüman, bu Giritli kahveciydi. O da bizim misafir kaldığımız yüzbaşını, çocuklarını, hatta beni ve kardeşimi hatırladı. Buraya hangi hayalin peşine takılarak geldiğini öğrenince gözlerini yüzüme dikti, hiçbir şey söylemeden, o da aynı hayalleri arayıp bulmak istiyormuş gibi daldı.”⁵⁷⁶

GARSONLAR, Garsonlar yeme içme mekânlarının vazgeçilmez kişileridir. Garsonlar tüm hikâyelerde fon karakterlerdir. Olayların akışında herhangi bir etkileri

⁵⁷⁴ Çirkince, s. 98.

⁵⁷⁵ Bir Firar, s. 92.

⁵⁷⁶ Çirkince, s. 103.

yoktur. Tüm öykülerde sadece Hanende Melek öyküsünde garson Hamdi'nin adı bilinir.

“Garsonlar yavaş yavaş radyom lambalarını söndürüyorlardı.”⁵⁷⁷

“Yavrum... Hey, garson!.. Getir bakalım bir şeyler!”⁵⁷⁸

“Bir garson onları ayırmaya uğraşırken yanımda başka bir garson belirdi. Kulağıma doğru ahbapça eğilerek kaşları ile tek başına masada oturan kadını işaret etti: “Bayan masanıza gelmek istiyor” dedi. “Aman aslanım, benim öyle yağlı müşterilerden olmadığımı bilirsin!” “Hayır, sizinle bir şey konuşacakmış!” “Allah Allah, buyursun!” Garson o tarafa bakıp, başı ile kadını çağırdı.”⁵⁷⁹

“Arkadan bavulu getiren bir garson, üstü mermerli komodinden sürahiyi alarak suyunu değiştirdi, sonra her üçü: “Hoş geldiniz, istirahat buyurun!” diyerek çekildiler.”⁵⁸⁰

“Ortada dolaşan iki garson, tıka basa dolu olan salonda kendilerine güçlkle yol açabiliyorlardı.”⁵⁸¹

KÜÇÜK GARSON HAMDİ, Hanende Melek öyküsünde garson.

“İçlerinden biri inmek isteyince, bir metrete yakın bir yerden atlamaya mecburdu. Hanende Melek böyle zamanlarda küçük garson Hamdi'yi çağırarak yardımını ister, bir eliyle onun omuzuna dayanıp ötekiyle eteğini tutarak ince bacaklarını aşağı uzatırdı.”⁵⁸²

“Getirdiği şeyleri küçük çırak Hamdi ile Meleğe yolluyordu.”⁵⁸³

“Hamdi, tek tük evlerine yollanmaya başlayan müşterilerin arasından sıyrılarak Hüseyin Avni'nin yanına geldi ve kara gözlüklerini düzeltmeye çalışan ihtiyara: “Beybaba! Senin küçük kız gelmiş, evden istiyorlarmış!” dedi.”⁵⁸⁴

⁵⁷⁷ Sarhoş, s. 104.

⁵⁷⁸ Fikir Arkadaşı, s. 62.

⁵⁷⁹ Çilli, s. 65.

⁵⁸⁰ Böbrek, s. 36.

⁵⁸¹ Hanende Melek, s. 15.

⁵⁸² a.g.e., s. 15.

⁵⁸³ a.g.e., s. 18.

⁵⁸⁴ a.g.e., s. 19-20.

GAZİNO SAHİBİ, Sarhoş (1933) öyküsünde Muhsine'nin çalıştığı gazinonun sahibi. Gazino sahibi Muhsine'ye ilgi duymaktadır.

*“Gazino sahibi o tarafa koşup hesap isteyince, sarhoş çırak bir daha yıkılır gibi oldu. Ağzını bir tarafa eğerek anlaşılmaz laflar mırıldandı. Fakat gazinocu pek dolma yutar soyundan değildi. Yakasına yapışıp başından kasketini alınca oğlan ayılır gibi oldu.”*⁵⁸⁵

“Gazino sahibi Muhsine'yi alıp götürmeden gitmezdi.

*Bu sırada gazinocu geldi. Muhsine'ye: “Hadi bakalım!” dedi. Muhsine kalktı. Kamil de beraber... Bahçede yürüdüler. Yollar kumluydu ve gıcırdayordu. Kamil kolunun altında sıkı tutmaya çalıştığı siyah kılıflı kanununu birkaç defa ağaca çarptı, yıkılacak gibi sallandı. Yolda beş on adım gittikten sonra bir araba geçti. Gazinocu eliyle işaret etti, araba durdu; evvela Muhsine bindi, gazinocu, kızın arkasından binmek isteyen Kamil'i eliyle iterek içeri atladi ve araba yürüdü.”*⁵⁸⁶

OTEL HİZMETÇİSİ, Otel hizmetçisi olarak sarhoş ve Bir Mesleğin Başlangıcı öykülerinde iki kişiyi görürüz. Fon karakterlerdir.

*“Otel hizmetçisi, alışkın olduğu için, fazla ehemmiyet vermedi. Don gömlekle yatağından kalkıp kapıyı açmıştı, tekrar yerine koştu.”*⁵⁸⁷

*“Bize muslukların yerini gösteren, yastıkların kirli tarafını el çabukluğu ile alta çevirip, meydana çıkan tarafın daha berbat olduğunu görünce pişkin bir gülüşle yüzümüze bakan otel hizmetkârını derhal sorguya çekti.”*⁵⁸⁸

BOYALI CÜCE, Komik-i Şehir (1928) öyküsünde şehre gelen tiyatro kumpanyasının duyurusunu yapan cüce.

*“Akşamüzeri bir elinde çingirak, öteki elinde kocaman bir levha ile eşeğe binerek sokakları dolaşan boyalı cüce, arkasında şalvarlı çocuklardan, kahveci çıraklarından bir kuyruk sürükledi.”*⁵⁸⁹

⁵⁸⁵ Sarhoş, s. 104.

⁵⁸⁶ a.g.e., s. 105.

⁵⁸⁷ a.g.e., s. 105”106.

⁵⁸⁸ Bir Mesleğin Başlangıcı, s. 69.

⁵⁸⁹ Komik-i Şehir, s. 122.

KOMİK-İ ŞEHİR RAHMI, Komik-i Şehir (1928) öyküsünde Rahmi bir mızıka binbaşısının Harbiye'yi yarıda bırakarak tiyatroya heves eden oğludur. Şehir şehir gezen kumpanyasıyla geçimini sağlar. Aynı kumpanyadaki Viktor'la evlidir.

*“Komik-i şehir Rahmi, sahnenin arka kapısından dışarı bakarak söylendi: “Of... be, ne kar bu?..” Sonra arkasında duran aktris Viktor'a döndü: Amma berbat memleket ha!..” dedi, “Üç gün evvelki hava neydi, şimdiki hava ne!..” Yavaş yavaş kapıları kapadı, etrafına bakındı... Kimse yoktu... Viktor'u elinden tutarak kendine çekti, kucakladı... Dört seneden beri beraberdiler.”*⁵⁹⁰

Rahmi,Viktor'u kıskandığı için onu artık kantoya çıkartmıyor sadece ufak tefek rollerde görev veriyordu.

Münir, Rahmi'ye birkaç gündür gürültü patırtı yapan külhanbeylerinin salonda dolaştığını söyledi. Münir endişelenmemeye çalıştı ama korktuğu oldu. Salonda silahlar patladı.

*“Herkes birbirini çiğneyerek kaçıştı... Rahmi paltosunun cebinde elektrik fenerini ararken bir tabanca kabzası yedi... Aklı başına geldiği zaman sahne, polisler, jandarmalarla dolmuştu... Ayağa kalkar kalkmaz bağırdı: “Viktor... Nerede Viktor?”*⁵⁹¹

O gece sabaha kadar uyuyamadı. Viktor'la Suzan kaçırılmıştı. Suzan bir zaman sonra gelir ve çok çabaladığı heriflerin ellerini yüzlerini tırnakladığı için kendisini bıraktıklarını ama baygın bir şekilde Viktor'u götürdüklerini söyler.

Rahmi sabahı zor etmiştir. Hemen jandarma kumandanına gider kumandan gelmemiştir. Saat 9 olur 10 olur kumandan piyasada yoktur. Biraz sonra gelen kumandanla konuşur ama konuşmalar boşunadır. Bu konuşmalardan bir sonuç çıkmaz. Kaymakama gider ama maalesef burda da durum jandarmadan farklı değildir. Vatandaşın güvenliğini sağlaması gereken kurumlar olaya lakayt kalmış ve Rahmi'yi bir başına bırakmışlardır.

Rahmi kiraladığı bir atla üç gün yarı aç yarı tok karlı dağlarda Viktor'un izini sürdü. Viktor baygın bir şekilde üç beş kişilik süvari tarafından Rahmi'ye teslim edildi.

⁵⁹⁰ a.g.e., s. 125.

⁵⁹¹ a.g.e., s. 127.

“Dört gün sonra, bir gece yarısı kasabaya girdiler... Zayıflamışlar, sararmışlar, boğazlarına kadar çamura batmışlardı... Karlar eridikçe balçıklaşan yollar, zamklı kâğıtlara yapışan sinekler gibi onları çabalandırmıştı... Handa, Rahmi Viktor'u kendi eliyle soydu, yatağa yatırdı... Onun rutubetten sızlayan ayaklarını avuçlarıyla ovarak ısıttı... Sac sobalı ufak odaya bütün kumpanya efradı birikmiş: “Aşkolsun be” diyorlardı, “biz seni gürültüye gitti sanmıştık...” O anlattı... Heriflerin Viktor'u şehre kadar getirmek zahmetine bile katlanmayarak karların ortasında nasıl bıraktıklarını; dönüşte kalmak istedikleri köylerin kendilerini nasıl istemeyerek kabul ettiklerini anlattı. Kaymakamla jandarma kumandanının kendisine neler yaptığını anlattı.”⁵⁹²

“İki gün sonraydı; öğle üzeri Rahmi yol tedarikleri yapmak için çarşıya gitmişti. Bir jandarma geldi: “Viktor Hanım'ı kaymakam bey istiyor, bazı şeyler soracaktı!” dedi.”⁵⁹³

Rahmi'nin çilesi bitmemiştir bu sefer Viktor'u yanına çağıran Kaymakam ona tecavüz etmeye yeltenince o yediği tokatın acısını Viktor'u umumhaneye göndererek almaya çalışıyordu. Rahmi yine kapıdan kapıya koşuyor bir çözüm bulamıyordu. En sonu iş bir akşamüstü tek başına yakaladığı kaymakamı yakasından tutarak öldürmekle tehdide vardı. Bu durumdan korkan kaymakam Rahmi ve kumpanyasını jandarma eşliğinde şehirden çıkarmak gibi bir çözüm buldu. At arabasıyla yapılan bu yolculuk taşan üzümcü deresinde Rahmi'nin arabayı azgın sulara devirmesiyle son bulur.

MÜNİR, Komik-i Şehir (1928) öyküsünde Rahmi'nin kumpanyadan rol arkadaşı.

“Rahmi sahneye girdi: “E...” dedi, “hazırlandınız mı bakalım?..” Tiran rollerini yapan Münir yanına sokuldu: “Hazırız!..” Sonra kulağına eğilerek: “Biliyor musun Rahmi?” dedi, “Birkaç akşamdan beri ön tarafa oturup mariz çıkaran, patırtı yapan külhanbeyler yok mu?”. “Bu akşam yoklar değil mi?.. Ben göremedim...” “Tabii göremezsin... İki üç tanesi dışarıda dolaşıyor, ötekiler de içeride kuytu köşelere sinmişler... Bir gidip gelmeler falan var ama... Hani biraz tetik olsak fena olmaz.”⁵⁹⁴

⁵⁹² a.g.e., s. 132.

⁵⁹³ a.g.e., s. 133.

⁵⁹⁴ a.g.e., s. 126-127.

SAHİR SÜHA, Arap Hayri öyküsünde kumpanyanın sahibi.

*“Kasabaya son gelen kumpanya, “Sahir Süha’nın “ Sanatkâr Gençler” temsil heyeti idi.”*⁵⁹⁵

HELVACI, Pazarcı (1935) öyküsünde helva satan şahıs.

*“Orada kendisine pek hürmet eden bir helvacıdan genişçe bir kapı kanadı alarak kaldırıma yatırır, kapının dışarıda boşa kalan kısmını taşlarla besler, sonra onun üzerine çeşit çeşit kutuları açardı.”*⁵⁹⁶

HANCI, Ses (1937) öyküsünde Haymana’daki hancı.

*“Haymana Hanı’na giden arkadaşşıma hancı, Sivaslı Ali’nin, sazını iki liraya satıp yol parası yaptığını ve şafakla kalkan bir kamyonu binip Konya yolunu tuttuğunu söylemiş.”*⁵⁹⁷

KASAP, Bahtiyar Köpek ve Hanende Melek öykülerinde kasap karakteri vardır her ikisi de fon karakterdir.

*“Parayı sayarken kasapla ahbablığı başladı: “Ne diye kuzunun karaciğerini ayrı satmazsınız.”*⁵⁹⁸

*“Aynı masada oturduğu kasaplar, kahvede içki yasak olduğu için çay fincanlarına koydurup getirttikleri konyakları içiyorlar ve ona da ikram ediyorlardı. Esrar sigaralarının dumanı Hüseyin Avni’nin kırmızı kapaklı gözlerini ve kuru genzini yakıyordu.”*⁵⁹⁹

KASAP ÇIRAĞI, Bahtiyar Köpek öyküsünde kasap çırağı.

*“Sonra bütün takımı sarmak üzere olan çırağa döndü: “Duymadın mı be! Hepsini sarma. Karaciğeri ayır, ver... Öbürlerini at bir kenara!”*⁶⁰⁰

KÂTİP (OTEL), Böbrek (1945) öyküsünde otelin resepsiyon görevlisi.

⁵⁹⁵ Arap Hayri, s. 28.

⁵⁹⁶ Pazarcı, s. 48.

⁵⁹⁷ Ses, s. 122.

⁵⁹⁸ Bahtiyar Köpek, s. 61.

⁵⁹⁹ Hanende Melek, s. 19.

⁶⁰⁰ Bahtiyar Köpek, s. 61.

*“Kâtip nerde?” diye, bitkin, yarı duyulur bir sesle sordu. İçine bir kişinin güç halle sığabildiği camekânda kocaman bir defterin üstüne eğilmiş çıplak kafalı, gözlüklü, orta yaşlı bir adam: “Buyurun, hoş geldiniz!” diye doğruldu.”*⁶⁰¹

ÇİĞİRTKAN, Millet Yutmuyor (1945) öyküsünde panayırda çalıştığı çadıra müşteri çekmeye çalışan adam. Artık yaptıkları numaralar sıradanlaştığı için bir kere gelen daha gelmez.

*“Arkamdan doğru kalın, çatlak, hatta biraz da bıkkın bir sesin durmadan homurdandığını fark ettim: “Haydi bayanlar, baylar!.. Görülmemiş numaralar burada. Bu panayırın en büyük hünerleri içerde. Milli oyunlar, modern danslar, ağlatıcı dramlar, güldürücü komediler... İspritizma, manyetizma, illüzyonizma numaraları... Dünyanın en büyük kadın ve erkek artistleri içerde... Görmeden geçmeyin!”*⁶⁰²

Uzun zamandır aynı yerde oldukları için panayıra gelenlerin ilgisini çekmeyen numaraları yüzünden para kazanamaz hale gelirler. Umutsuzca bağırmaya devam eder.

*“Bütün gayretinin, gırtlaklarını yırtarcasına bağırmalarının, geçenlerin yakasına sarılacakmış gibi ellerini uzatmalarının bir fayda vermediğini gören çığırtkan, bitkin bir halde gişedeki patrona dönerek: “Yutmuyorlar usta, yutmuyorlar!..” diye homurdandı. “Pııyı pırtıyı toplayıp dükkânı kapatmaktan başka çare yok!”*⁶⁰³

HOKKABAZ, Millet Yutmuyor (1945) öyküsünde ucuz numaralar yapan hokkabaz.

*“Daha sonra da şivesi bozuk, ayağı yemenili, pantolonu dizlerinden ve kışından yamalı geveze bir adam, siyah bir gözlük takarak, hokkabazlık numaraları diye, ucuz eğlence kitaplarına geçmiş iplik yutma, yumurta saklama hünerleri gösteriyordu.”*⁶⁰⁴

PATRON, Millet Yutmuyor (1945) öyküsünde çadırın sahibi.

⁶⁰¹ Böbrek, s. 35.

⁶⁰² Sabahattin Ali, “Millet Yutmuyor”, **Sırça Köşk**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2021, s. 56.

⁶⁰³ a.g.e., s. 58.

⁶⁰⁴ a.g.e., s. 57.

*“Gişede oturup bir türlü gelmeyen müşterileri bekleyen patron başını dışarı uzattı, bir an sesini keser gibi olan çığırtkana: “Bağırsana be!” diye ihtar etti.”*⁶⁰⁵

KEMANCI, Hanende Melek (1937) öyküsünde eğlence mekânında keman çalan genç. Hüseyin Avni’ye mekânda selam alıp veren tek kişi.

*“Keman çalan uzun kafalı, esmer delikanlı eğilerek davavekilinin selamını iade etti.”*⁶⁰⁶

*Kemancıyı birkaç kere yazıhanesine çağırıp kuru zeytin ile rakı ikram etmişti. Bir efendiye masa arkadaşlığı etmekten gurur duyan genç çingenenin Melek üzerinde lehinde tesir yapacağını ümid ediyordu.*⁶⁰⁷

Kemancı genç çingene, Hüseyin Avni’nin davetini Hanende Melek’e iletir.

*“Birkaç akşam evvel kemancı vasıtasıyla kadını yazıhanesine davet ettiği halde bu teklifi, patron razı değil diye reddedilmiş, kemancıdan cevap bekleyerek geçirdiği yirmi dört saat,”*⁶⁰⁸

*“Biraz sonra saz da bitti. ... Kemancı, Hüseyin Avni'nin yanına gelerek: “Nasılsın beybaba!” dedi, başıyla da: “Ne idelim, bir türlü olmuyor işte!” der gibi bir işaret yaptı.”*⁶⁰⁹

İHTİYAR UDİ, Hanende Melek (1937) öyküsünde eğlence mekânında ud çalan ihtiyar adam.

*“Kucağındaki udun üzerine abanarak avaz avaz bağırان ihtiyar sanatkâr ise, dünyanın farkında olmadığı için, şarkısına devam ediyordu.”*⁶¹⁰

İhtiyar udi eğlence mekânında hiçbir şeyle sağla solla ilgilenmez. Sadece işini yapar.

⁶⁰⁵ a.g.e., s. 57.

⁶⁰⁶ Hanende Melek, s. 17.

⁶⁰⁷ a.g.e., s. 18.

⁶⁰⁸ a.g.e., s. 18.

⁶⁰⁹ a.g.e., s. 20.

⁶¹⁰ a.g.e., s. 17.

*“Biraz sonra saz da bitti. Ud torbaya, keman kutuya kondu. Udi, hiç konuşmayan ve etrafına bakınmayan bir ihtiyar, önündeki çay fincanını son bir defa diktikten sonra kahveciden gündeliğini alıp gitti.”*⁶¹¹

DAVULCU BABA, Yeni Dünya (1942) öyküsünde düğünlere giderek oğluyla davul çalan yaşlı adam. Davulcu düğünlerin vazgeçilmezidir. Düğün başlayıp bitmesine kadar önemli bir karakterdir. Fakat bu öyküde fon karakter olarak kullanılmıştır.

*“Bu civarda kendilerine “Aptal” denilen Türkmenlerden iki davulcu, bembeyaz ve uzun şalvarlarını uçurup davullarını havada savurarak, toprak damlardan birinin üzerinde oynuyordu. Biri yaşlı, biri gençti. Baba oğul oldukları ilk bakışta anlaşılacak kadar birbirlerine benziyorlardı. Yaşlısı, esmer yüzlü, kırçıl sakallı, orta boylu bir adamdı. Halinden umulmadık bir çeviklikle sıçırıyor, dönüyor, davulunu fırlatıp yeniden tutuyor, tokmağını havada çeviriyor, bu sırada hiç aralık vermeden boyuna çalışıyordu.”*⁶¹²

*“Genç davulcu eysersiz bir doru ata, babası da kara bir eşeğe binmişti. Halkı çabuk harekete getirmek ister gibi boyuna çalışıyorlardı.”*⁶¹³

DAVULCU OĞUL, Yeni Dünya (1942) öyküsünde düğünlere giderek babasıyla davul çalan genç. Davulcu düğünlerin vazgeçilmezidir. Düğün başlayıp bitmesine kadar önemli bir karakterdir. Fakat bu öyküde fon karakter olarak kullanılmıştır.

*“Bu civarda kendilerine “Aptal” denilen Türkmenlerden iki davulcu, bembeyaz ve uzun şalvarlarını uçurup davullarını havada savurarak, toprak damlardan birinin üzerinde oynuyordu. Biri yaşlı, biri gençti. Baba oğul oldukları ilk bakışta anlaşılacak kadar birbirlerine benziyorlardı. Genci biraz daha uzun boylu, zayıf ve adamakıllı güzeldi. Babasına göre daha ağır davranıyor, arada sırada dönüp hoplasa bile, daha çok olduğu yerde davuluyla beraber eğilip doğrularak ve başını ikide birde geriye fırlatıp, kasketinin altından yüzüne dökülen simsiyah saçlarını yana atarak, babasını aşka getirmek ister gibi, bütün kuvvetiyle çalışıyordu.”*⁶¹⁴

⁶¹¹ a.g.e., s. 20.

⁶¹² Yeni Dünya, s. 79.

⁶¹³ a.g.e., s. 87.

⁶¹⁴ a.g.e., s. 79.

*“Genç davulcu eyersiz bir doru ata, babası da kara bir eşeğe binmişti. Halkı çabuk harekete getirmek ister gibi boyuna çalıyorlardı.”*⁶¹⁵

İHTİYAR ÂŞIK, Yeni Dünya (1942) öyküsünde düğünlere giderek hem sazı hem sözüyle düğün ortamlarını şenlendiren ihtiyar âşık. Anadolu’da âşıklık geleneğinin bir düğünde yansımaları fon karakter olarak görmekteyiz.

*“Kapıya yakın bir yerde pinekleyip duran ihtiyar bir aşığa: “Ne duruyorsun; çalsana!” diye sesleniyordu.”*⁶¹⁶

*“Âşık sazını eline alıp gayet tatsız ve bozuk düzen bir hava çalmaya başlayınca,”*⁶¹⁷

*“İhtiyar birdenbire durakladı; fakat bu hücumu pek de yersiz bulmamış olacak ki, cevap vermeden ve etrafına bakmadan çabucak sazını kucığına iyice yerleştirdi, tezenesini parmakları arasında çevirdi, var kuvvetiyle saza vurarak oynak bir havayı, bozuk düzen, fakat mümkün olduğu kadar çok gürültüyle çalmaya başladı.”*⁶¹⁸

*“Nihayet ihtiyar adam birdenbire çalmayı kesip, sazı yanına bıraktı: “Bittim gayrı, bende hal kalmadı” diye homurdandı.”*⁶¹⁹

CURACI GENÇ OĞLAN, Yeni Dünya (1942) öyküsünde düğünlere giderek cura çalan genç.

*“İhtiyar aşığın yanına bu sefer komşu köyden gelen genç bir oğlan da katılmıştı. Küçük curasını göğsüne dayayıp ince sesiyle türkü söyleyerek çalıyordu.”*⁶²⁰

TERCÜMAN, Viyolonsel (1928) öyküsünde Avrupalı Seyyahlara yardımcı olan melez tercüman.

*“Birtakım şatafatlı meRasimden sonra seyyahlar, reisin kulübesinde istirahat etmekteydiler ki, köyü dolaşmaya çıkmış olan melez tercüman koşarak geldi, elli adım kadar ötede bir Avrupalı tarafından yapılmış olması pek muhtemel olan tahta bir kulübe gördüğünü söyledi.”*⁶²¹

⁶¹⁵ a.g.e., s. 87.

⁶¹⁶ a.g.e., s. 80.

⁶¹⁷ a.g.e., s. 80.

⁶¹⁸ a.g.e., s. 84.

⁶¹⁹ a.g.e., s. 85.

⁶²⁰ a.g.e., s. 85.

⁶²¹ Viyolonsel, s. 42.

SEYYAHLAR, Viyolonsel (1928) öyküsünde Avrupalı Seyyahlar.

Afrika'nın sapa bir köşesinde seyahatte bulunan Alman, Rus, İngiliz ve Fransız seyyahlar. Sabahattin Ali'nin öykülerinde çok az görülen yabancı karakterlerden birisi.

Alman Seyyah

*“Alacakaranlıkta köyden çıkarak ormana doğru yürüdüler. Yaklaştıkları zaman, kulaklarına tok bir viyolonsel sesi geldi. Alman seyyah biraz dinledikten sonra: “Sonbahar şarkısı!..” dedi.”*⁶²²

Rus Seyyah

*“Rus ilave etti: “Çaykovski'nin.”*⁶²³

İngiliz Seyyah

*“İngiliz seyyah: “Bu adamın ne olması mümkündür?” diye söylendi.”*⁶²⁴

Fransız Seyyah

*“Fransız seyyah: “Bir sanatkar...” dedi, “Ümidi kırılmış bir sanatkar... Hakiki sanatın takdir edilmediğini görerek insanlardan kaçan bir talihsiz.”*⁶²⁵

Seyyahlar gizemli beyazın kim olduğu konusunda fikir yürütürler.

“Rus: “Hayır, bu belki cemiyetin haksızlıklarından kurtulmak için buraya gelen birisi ki, sanatı kendisine teselli vasıtası yapmış...” diye, mütalaasını yürüttü.

Alman: “Bana kalırsa” diye fikrini söyledi, “bu geniş arazide rahat ve dertsiz yaşamayı, bu basit refahı, medeniyet dünyasının didişmelerine tercih eden bir akıllı.”

*“Zannediyorum ki” dedi İngiliz, “vahşilerin hükümdarlığını eline geçirmek için kendisine göre bir plan yapan onu sabırla tatbik eden bir açığözdür bu ve belki de tehlikelidir.”*⁶²⁶

c. Esnaf ve işçiler

⁶²² a.g.e., s. 43.

⁶²³ a.g.e., s. 43.

⁶²⁴ a.g.e., s. 43.

⁶²⁵ a.g.e., s. 43.

⁶²⁶ a.g.e., s. 43-44.

ŞİRKET MEMURU, Bir Orman Hikâyesi (1930) öyküsünde Orman ürünleri işi yapan özel şirket memuru.

*“Şirketin memuru, ameleye: “İşinize bakın siz!..” dedi.”*⁶²⁷

ÇOBAN, Çoban karakterini Kanal ve köpek öykülerinde görmekteyiz. Kanal’da çoban fon karakterdir. Köpek öyküsünde ise öykünün kahramanıdır.

Kanal (1934) öyküsünde koyunlarını güttüğü ağasından parasını isteyince davar çaldı diye şikâyet edilen çoban iki sene ceza alır. Cezaevinde diğer mahkumlara Dedemköylüler’in türküsünü söyler.

*“Ve hapisanede, ağasından yıllığını almadan gitmediği için davar çaldı diye iftiraya uğrayarak iki seneye mahkûm olan Dedemköylü bir çoban, Zağar Mehmet’in koğuşundan uzak bir yerde, etrafına toplanan hapislere, gözlerini kapayıp başını biraz arkaya atarak, Dedemköylülerin şarkısını söyler: Ecel gelir kapımızı dolaşır, Kara haberimiz köye ulaşır, Çifte gelin kuzu gibi meleşir. Yuma hocam, yuma, kanımız aksın, Dostumuz ağlasın, düşmanlar baksın... Zağar Mehmet’in bu şarkıyı dinlemeye yüreği dayanmadığı için, kendisi uzaktan görününce hemen susar.”*⁶²⁸

Köpek (1937) öyküsünde Çoban karın tokluğuna çalışan iki yıldır ağadan ücretini alamayan köylü, fakir, köpekleriyle dost kendi halinde on sekiz yaşında bir gençtir.

*“Çoban daha yüksek bir sırtta oturmuş, değneğine dayanarak uyukluyor ve iki üç yüz adım kadar uzaktan geçen Ankara”Konya yolunun üzerinde yan yana uzanan yarımşar metre derinliğindeki tekerlek izlerini gözleriyle ufka kadar takip ediyordu.”*⁶²⁹

Köyünde yaşlı anasıyla kalmaktadır. Ağır başlı bir gençtir.

*“Yaşı daha on sekiz ya var, ya yoktu. Buğday yüzlü, açık kumral saçlı ve kahverengi gözlü idi. Biraz ileri fırlak dişleri ve gözlerinin üzerine çökmüş kaşlarıyla kendisine pek güzel denilemezdi, fakat duruşunda insanın hoşuna giden bir ağırbaşlılık, bir ciddilik vardı. “Bizim kocakarı olmasa, şehre gider, beş on kuruş yapardım” dedi. Fakat bu da ona pek tatlı bir ihtimal gibi görünmedi.”*⁶³⁰

⁶²⁷ Bir Orman Hikâyesi, s. 84.

⁶²⁸ Kanal, s. 98.

⁶²⁹ Köpek, s. 123.

⁶³⁰ a.g.e., s. 124.

Çobanın aklında şehre gidip çalışmak vardır. Fakat daha önce şehre gidip bir şer elde edemeyenleri görünce vazgeçer.

*“Anası tarlada çalışamaz olduğundan beri, genç çobanın aklında hep böyle şeyler dolaşıyordu. Fakat kendinden evvel aynı şeyi düşünüp deneyenlerin halini gördükçe ümitsizliğe düşüyordu.”*⁶³¹

Mühendis ile aralarında olan konuşmada kısa cevaplar ve umursamaz tavırlar sergiler. Bu tamamen sıkılganlığındandır.

*“Çoban bu kısa an içinde o zamana kadar duymadığı bir teessürle şaşkına dönmüştü. Karşısındakine belki bir haksızlık yaptığını, onu kızdığını müphem bir şekilde fark ediyor ve: “Pek mi yabani durdum ki?” diye düşünüyordu.”*⁶³²

KUNDURACI ÇIRAĞI, Sarhoş öyküsünde gazinoda sarhoş olup dışarı çıkarılan genç.

*“Bir bekçiyle iki polis, kenardaki salkımsöğüdü altına yıkılıp kalan bir kunduracı çirağını kaldırmışlar, dışarı çıkarmaya çalışıyorlardı. Gazino sahibi o tarafa koşup hesap isteyince, sarhoş çirak bir daha yıkılır gibi oldu. Ağzını bir tarafa eğerek anlaşılmaz laflar mırıldandı. Fakat gazinocu pek dolma yutar soyundan değildi. Yakasına yapışıp başından kasketini alınca oğlan ayılır gibi oldu. Pantolon cebinde bir hayli arandıktan sonra parayı verdi, polislerin kolunda, çıkıp gitti.”*⁶³³

KOMİSYONCU NURİ BEY, Bir Cinayetin Sebebi (1927) öyküsünde Hüsameddin’in hiç sebep yokken öldürdüğü adam.

*“Hâlbuki hoca olmuş, harcırahımı almıştım. Düşündüm, aklıma bir fikir geldi: Bu parayı barlarda falan yer, yol parası için de birisini öldürürdüm. Öyle yaptım. Kumar falan bilmiyordum. Elimdeki yüz lirayı iki gecede yemek için çekmediğim kalmadı. Onu bitirir bitirmez, bir gece, eskiden tanıdığım komisyoncu Nuri Bey’in evine gittim. Hiçbir şeyden haberi olmayan zavallı adamı üç dört kurşunda yere serdim.”*⁶³⁴

⁶³¹ a.g.e., s. 125.

⁶³² a.g.e., s. 131.

⁶³³ Sarhoş, s. 104.

⁶³⁴ Bir Cinayetin Sebebi, s. 114.

BOYACI (AYAKKABI BOYACI), Bir Siyah Fanila İçin (1927) öyküsünde kaymakamlığı bırakan Mülkiyeli Ömer Kadıköy iskelesinde ayakkabı boyacılığı yapmaktadır.

““Boyyalıuum!.. Ayna gibi... Küçük hanım tozunu alalım!..” Mektepli kız tozdan beyazlaşan iskarpinlerine baktı, o tarafa yürüdü, sildirdi. Sandığın üstüne bir yüzlük atıp giderken boyacı arkasından seslendi: “Güzin Hanım!.. Beni tanımadınız mı?..” Güzin Hanım hayretle döndü. Bu eski püskü elbiseli, siyah fanilalı, ince kumral bıyıklı külhanbeyini süzdü. Evet, gözleri yabancı değildi, ama ne münasebet! Şiddetle başını salladı: “Hayır!” Öteki güldü: “Azıcık gelir misiniz?..” dedi. Güzin Hanım istemeyerek yaklaştı: “Tanıyamadım dedim ya!” “Düşünün bakalım!.. O kadar uzak değil canım... Söyle bir sene evvel... Ömer... Mülkiyeli Ömer!”⁶³⁵

Güzin Hanım Ömer’in bu durumuna şaşırır çünkü kendisi onun kaymakam olduğunu duymuştur. Ömer bu durumun öyle ayaküstü anlatılacak bir şey olmadığını söyler ve bir yere oturup anlatmaya başlar. Tayin olduğu yeri staj yaptığı vilayetin küçük bir örneği olarak düşünür ama iş öyle değildir. Sıkıntılı ve uzun bir yolculukla başlayan süreç hayal kırıklıklarıyla devam eder.

“Birkaç hafta zarfında şehri ve civarını gezdim. Ahalisini gözden geçirdim. Hayatımda bu kadar inkisara uğrayacağımı tasavvur edemezdin. Memleketin bende bıraktığı yegâne intiba basitlik oldu. Burada tabiat basit, muhit basit, halk basit, hulasa her şey basitti... Benim gibi karmakarışık ruhlu bir adamın böyle yerlerde ne hale gireceğini tasavvur et.”⁶³⁶

Ömer ortama alışamamıştır ve her şey ona farklı gelir. İstanbul’un bohem hayatından, boğazın esintilerinden burada eser yoktur. İnsanlar boş kalınca birbirleriyle uğraşır durur. Bu da Ömer’i rahatsız eder.

“İşte burada halk adi, alelade ve çürük ruhluydu. Anadolu’da işsizliğin doğurduğu yegâne iş olan dedikodu, almış yürümüştü. Mektep muallimi hususi muhasebe memurunu, tapucu müddeiumumiye, malmüdürü şube reisini çekiştirir, on dakika sonra da kahvede beraberce tavla oynayıp garson kızlara sarkıntılık etmekten sıkılmazdı. İlk mektep müdürü müfettiş olmak için çalışırdı, çünkü alacağı

⁶³⁵ Bir Siyah Fanila İçin, s. 115.

⁶³⁶ a.g.e., s. 117.

harcırahlarla, çalgılı kahve kızları uğruna girdiği borçları ödeyecekti... Belediye reisi mebus olmak için faaliyet gösterirdi, çünkü şimdi dış geçiremediklerinin o zaman tepesine binecek, ahbablarına caka satacaktı.”⁶³⁷

Ömer kalabalığın içerisinde kendini yalnız hisseder.

“Konuşacak, dert yanacak bir adam!..” diye kendi kendime haykırdım... Yoktu... Malumat sahibi, derin, muğlak bir kimseye rast gelmek mümkün değildi. Müthiş surette yalnız kaldığımı hissettim. Ah!.. Bilhassa bu kadar kalabalığın içinde yalnızlık ne acı oluyor yarabbi!.. İstanbul hasreti beni fena halde sardı. Evleri, sokakları, denizleri, insanları gözümünden gitmiyordu. Aksaray'da karpuz satan bir külhanbeyi, bana bu Orta Anadolu kazasının en yüksek memurundan daha cana yakın, daha tabii, daha konuşulur geliyordu.”⁶³⁸

Ömer bulunduğu ortama alışamamıştır. Mesleği geleceği ve akıl sağlığı arasında gel gitler yaşar. Kalmak mı gitmek mi?

“Ne kuvvetliymişim ki; bir siyah fanila bana oradan ayrılmak çılgınlığını yaptıracak tahassüsleri verinceye kadar tahammül ettim.”⁶³⁹

Bir gece çamaşırlar arasından fark etmeden giydiği fanila ile aynadaki aksine bakar kendi değildir. Değişmiştir.

“Gelip aynanın karşısına geçince, tanımadığım birisi bana baktı... Şaşırdım. Aynada ince bıyıklı, siyah fanilalı, ceketini omuzunda bir külhanbeyi duruyordu. Bu... Bu... Bendim, yeni bırakmaya başladığım bıyıklarım, dağınık saçlarım, aba ceketimle bendim... Ama sırtımdaki siyah fanila? Nereden gelmişti bu?.. Bu bıçkın fanilasını ne zaman giymiştim?”⁶⁴⁰

Aynada gördüğü adamla konuşur. Aynadaki adam kendisinin buralara bu işlere uygun olmadığını, İstanbul’a dönmesini, kendi hayatına dönmesini söyler.

“Aynadaki adam sustu. Dikkat ettim, eski kaymakama hiç benzemiyordu. Vücudunda bir kıvraklık, gözlerinde hayatı anlayan bir parıltı vardı... Bu adam saçlarını tarar, kollarını gerdiği zaman fanilasının altında şişkin memeleri belirirse

⁶³⁷ a.g.e., s. 118.

⁶³⁸ a.g.e., s. 119.

⁶³⁹ a.g.e., s. 119.

⁶⁴⁰ a.g.e., s. 120.

çok güzel olacaktı... Siyah elbiselerine aykırı düşen bıyıkları bile, şimdi dudaklarını tatlı tatlı gölgelendirmeye başlamıştı. İki gün sonra İstanbul'daydım. Tasavvur ettiğim hayata kavuştum.”⁶⁴¹

Ömer kendi hayatını kendi özgürlüğünü düşünen bir gençtir. Yetiştği ortam itibariyle vatan muhabbeti yapacak biri değildir. Bir yerlere bağlı olmayıp özgür olup günü kurtarmak onun için yeterlidir.

“Bana vatanperverlikten, oraların tenvire ihtiyacından bahsetme! Söyleyeceklerin doğrudur, lakin “burada sesini alçalttı” lakin bizim için, yani benim içinde yetiştiğim gençlik için, memleket muhabbeti bir fantezi, feragat lügatten silinen bir kelime, hodbinlik en makul seciyedir.”⁶⁴²

KIRTASIYECİ, Komik-i Şehir (1928) öyküsünde kırtasiyeci.

“Kırtasiyeci, dekor yapmak için mukavva alıp parasını vermeden giden öteki kumpanyayı düşünerek birkaç küfür savurdu.”⁶⁴³

GAZETE MÜDÜRÜ, Komik-i Şehir (1928) öyküsünde etrafına hava atmakla meşgul gazete memuru.

“Gazete müdürü, yanındakilere, devlet ricaliyle nasıl içli dışlı olduğunu, mebusların çoğunu nasıl isimleriyle çağırdığını anlatmakla meşgul.”⁶⁴⁴

PAPUÇÇU GARİP MEHMET, Kağı (1935) öyküsünde kasabada pabuç satan Garip Mehmet Savrukların Hüseyin'in işlediği cinayeti jandarmaya söyler.

“Savrukların Hüseyin'le kavgalı olan ve kasabada pabuççuluk yapan Garip Mehmet, köylülerden duyduğu cinayet işini hemen hükümete bildirmişti.”⁶⁴⁵

ŞOFÖR, Şoför karakterini birçok öyküde fon karakter olarak görmekteyiz. Uyku öyküsünde olay şoförün üç gün uykusuz araç kullanması etrafında gelişir.

⁶⁴¹ a.g.e., s. 121.

⁶⁴² a.g.e., s. 121.

⁶⁴³ Komik-i Şehir, s. 122.

⁶⁴⁴ a.g.e., s. 124.

⁶⁴⁵ Kağı, s. 11.

“Şoför bir eliyle direksiyona yapışmış, dört metre genişliğindeki sokağın karşı tarafındaki berber dükkânlarına girmeden sola manevra yapabilmeye uğraşıyor, öteki eliyle de ağızına peynirli pide tıkiyordu.”⁶⁴⁶

“Ellerinde paket vardı. Şoför koşarak onları aldı ve kendi yanına yerleştirdi.”⁶⁴⁷

“Şoför ve muavini motor kapaklarını açtılar. Oturdukları minderi kaldırıp onun altından çıkardıkları bir sürü alet ve edevatı ortaya döktüler. Ondan sonra saatlerce süren bir tamir başladı. Bazan her ikisi makinenin altına sürünüp arka üstü yatıyorlar ve elleriyle motorun alt kısmını kurcalıyorlar, bazan da biri şoför mahallinde gaza basıyor ve motörü işletiyor ve diğeri bu esnada porselen başlıklı birtakım memeleri yerlerinden oynatıyordu.”⁶⁴⁸

“Şoför ve muavini, üstleri yağ ve toprak içinde, yüzlerinden siyah terler damlayarak, bir kenara oturup uzunca bir dinlenme yapıyorlardı.”⁶⁴⁹

“İçi tozla karışık ter kokan kamyon dünyanın bu en bozuk yolunda bizi birbirimize vura vura sersem etmişti... Gideceğim köyü şoför göstermişti.”⁶⁵⁰

Uyku (1939) öyküsünde üç gündür uykusuz bir şekilde Tokat’tan Sivas’a yük ve yolcu getiren bir kamyon şoförü. Hakkında fazla bilgi verilmez.

“Gözlerimiz hemen şoföre döndü. Onun telaş ile yerinden kımıldadığını ve bir eliyle gözlerini ovuştururken ötekiyle sımsıkı direksiyonu kavradığını gördük.”⁶⁵¹

“Bir şey değil, merak etmeyin... İki gecedir uykusuz, bu akşam üçüncü gece olacak... Ara sıra kendinden geçiveriyor.”⁶⁵²

“Gece ilerledikçe şoförün uyku ile mücadelesi artıyordu.”⁶⁵³

⁶⁴⁶ Kamyon, s. 13.

⁶⁴⁷ Arabalar Beş Kuruşa, s. 60.

⁶⁴⁸ Ses, s. 111.

⁶⁴⁹ a.g.e., s. 112.

⁶⁵⁰ Asfalt Yol, s. 7.

⁶⁵¹ Uyku, s. 51.

⁶⁵² a.g.e., s. 51.

⁶⁵³ a.g.e., s. 52.

*“Müsaade edin, şurada durup on dakika uyuyayım... sonra gideriz!” dedi.”*⁶⁵⁴

*“Daldığı uykudan top seslerinin bile uyandıramayacağı sanılan şoför hemen yerinden fırladı, gözlerini ovuşturarak yerine geçip oturdu. Hayretle sordum: “Ne oldu?” “Makineyi kenara alayım, karşıdan araba geliyor!” “Nasıl farkına vardın?” “Dünya yıkılsa haberim olmaz ama motörün sesini cenazem bile duyar!”*⁶⁵⁵

ŞOFÖR YAMAĞI, Kamyon ve Ses öykülerin şoför yamaklarını isimleri olmadan, uyku öyküsünde ise Şoför Muavini Rahmi’yi geveze bir genç olarak görürüz.

*“Toz, çamur, benzin, makine yağı tabakalarının altında elbisesinin ve yüzünün rengi pek belli olmayan şoför yamağı arka tarafta durmuş, iki yana koşarak şoföre: “İleri!.. Geri!.. Yana!..” diye işaretler veriyor, bir taraftan da soğan ekmek tıknıyordu.”*⁶⁵⁶

*“Şoför ve muavini motor kapaklarını açtılar. Oturdıkları minderi kaldırıp onun altından çıkardıkları bir sürü alet ve edevatı ortaya döktüler. Ondan sonra saatlerce süren bir tamir başladı. Bazan her ikisi makinenin altına sürünüp arka üstü yatıyorlar ve elleriyle motorun alt kısmını kurcalıyorlar, bazan da biri şoför mahallinde gaza basıyor ve motörü işletiyor ve diğeri bu esnada porselen başlıklı birtakım memeleri yerlerinden oynatıyordu.”*⁶⁵⁷

*“Şoför ve muavini, üstleri yağ ve toprak içinde, yüzlerinden siyah terler damlayarak, bir kenara oturup uzunca bir dinlenme yapıyorlardı.”*⁶⁵⁸

ŞOFÖR MUAVİNİ RAHMİ, Uyku (1939) öyküsünde üç gündür uykusuz bir şekilde Tokat’tan Sivas’a yük ve yolcu getiren bir kamyon şoförünün muavini.

Rahmi geveze yılışık ve ne konuştuğunu düşünmeden konuşan bir tiptir.

“Bu sırada başucumdaki çuvallardan şoför muavininin tamamlayıcı izahatı geldi: “Yolda rastladık... Ne mal oldukları belli değil... Parayı peşin verdikleri için aldık!” Kendisiyle aynı çuvalların üzerinde uzanan ve belki bacakları birbirine

⁶⁵⁴ a.g.e., s. 55.

⁶⁵⁵ a.g.e., s. 57.

⁶⁵⁶ Kamyon, s. 13.

⁶⁵⁷ Ses, s. 111.

⁶⁵⁸ a.g.e., s. 112.

*dokunan kadınların bu sözlerden alınabileceklerini asla düşünmeden konuşuyor, yılışık ve yorgun bir sesle onların kılık ve kıyafetleri, şekil ve suratları hakkında malumat veriyordu.”*⁶⁵⁹

*“Otomobil birdenbire durdu. Fenerler birkaç metre ileride, yolun solundaki bir çeşmeyi aydınlatıyordu. Şoför yayvan, uyku sersemi bir sesle bağırdı: “Rahmi!” “Buyur usta!” “Koş, makineye su koy.”*⁶⁶⁰

Rahmi asıl kendi kişiliğinden ziyade yaptığı işin ona yüklediği kişiliği taşır.

*“Sonra deminden beri sesini işittiğimiz muavini ilk defa gördük. Hakikatte kendisini değil, yolculuğun ve mesleğinin ona verdiği maskeyi görmek mümkündü. Pudralı gibi beyaz kirpikleri ve saçları muhakkak ki daimi değildi ve ter, makine yağı, benzin ve tozdan ibaret bir çamurla sıvanan yüzü herhalde aslında büsbütün başka şekil ve renkte olacaktı. Tenekeyi çeşmeden doldurduktan sonra radyatöre boşalttı. Şoförü oturdyğı yere yaklaşarak: “Oldu usta!” dedi. Açık ela gözlerinde yorgun, fakat hiçbir sebeple kaybolmayacakmış hissini veren keyifli bir ifade vardı.”*⁶⁶¹

MANİFATURACI, Kamyon (1935) öyküsünde İzmir’e giden manifaturacı.

*“Uzaktan doğru koşup gelen bir çocukla, otomobilde heybesini bacaklarının arasına almış değirmi sakallı birisi fiskos edip konuşmaya başladılar. Ara sıra duyulan “Buğday, veresiye defteri, şinik, sekiz metre kara dimi...” gibi sözlerden, İzmir’e giden manifaturacının, oğluna; dükkân idaresi ve köylülerle veresiye muamelesinin şekli hakkında son talimatı verdiği anlaşılyordu. İkide birde sabırsızlıkla arkasına dönüp bakan şoföre şöyle bir başını çevirip: “Dur azıcık... patlamadın a!...” diyor; sonra gözlerini müşterilerde de gezdirerek sözünün yalnız şoföre değil, başka sabırsızlananlar varsa onlara da dokunur olduğunu anlatmak istiyordu.”*⁶⁶²

ALANYALI MANİFATURACI, Pazarcı (1935) öyküsünde Alanyalı Manifaturacı.

⁶⁵⁹ Uyku, s. 51.

⁶⁶⁰ a.g.e., s. 51.

⁶⁶¹ a.g.e., s. 51-52.

⁶⁶² Kamyon, s. 13.

*“Dudaklarının kenarı acı acı bükülmüştü, kâh eşkıyaların karıştırdıkları gaz sandıklarının altında öteye beriye dönen eşeğe, kâh gözleri patlayacakmış gibi dışarı fırlayan Alanyalı manifaturacıya bakıyordu.”*⁶⁶³

KAMYON SAHİBİ, Kamyon (1935) öyküsünde İzmir’e yolcu ve yük taşıyan kamyonun sahibi.

*“Delikanlı hemen arkasını döndü, uzaklaşmaya başladı. Fakat şoförün penceresine dayanarak ona birtakım şeyler havale eden esmer, uzun boylu, sıırım gibi incelmış boyunbağlı birisi arkasından bağırdı: “Gel buraya! Hey... Delikanlı!..” Köylü döndü. Esmer, uzun boylu adam şoföre: “Ne diye yer yokmuş, arkada bir yere sıkışmıştır!..” dedi. Bu adam kamyonun sahibi idi.”*⁶⁶⁴

AVUKAT, Avukat karakterini Kamyon ve Fikir Arkadaşı öykülerinde fon karakterler olarak görmekteyiz.

*“Şoförün yanında oturan siyah elbiseli, gümüş çerçeveli gözlük takmış; yaşlıca, sünepe tavırlı bir adam “Beyşehir taraflarına dava toplamaya giden bir avukat” başını arkaya çevirerek! “Uğurlar olsun cümlenize!” diye bağırdı.”*⁶⁶⁵

Fikir Arkadaşı hikâyesindeki avukatın, anlatıcının ifadesinden evli olduğunu anlıyoruz.

*“Canım efendim, yarım saat oturmakla evde sopa yemezsin. Evli değiliz ama böyle şeylerden anlarız.”*⁶⁶⁶

*“Hani canım, başına bir felaket geldi... İşte o... Galiba avukatlığını da sen almışsın.”*⁶⁶⁷

“Seni avukat tuttuğunu duyunca çok memnun oldum: Çünkü nazik mesele... Her avukatın becerebileceği iş değil... Genç olmak, ateşli olmak, davanın ruhunu duymak lazım. Hakikaten yanılmamışım... İlk celsede yaptığın müdafaayı anlattılar (şey, ben o gün biraz rahatsızdım da kendim mahkemeye gelememiştim, arkadaşlardan

⁶⁶³ Pazarcı, s. 50.

⁶⁶⁴ Kamyon, s. 14.

⁶⁶⁵ a.g.e., s. 14.

⁶⁶⁶ Fikir Arkadaşı, s. 62.

⁶⁶⁷ a.g.e., s. 62.

tafsilatını dinledim), yaman bir müdafaa yapmışsın... Hani neredeyse birkaç celsede oğlanı kurtaracaksın.”⁶⁶⁸

ARABACI MURAT, Gramofon Avrat (1935) öyküsünde Rumelili Hüseyin Ağa'nın arabacılarından biri.

“Onu getiren ve asla kavgaya karışmayan adamla beraber, kapının önünde bekleyen arabaya atlayıp bağlar arasından dolaşarak “Azime yengesine” geliyordu.”

669

Murat, Hüseyin Ağa'nın en genç, kuvvetli ve güvendiği arabacısıdır.

*“Azime'nin eski dostlarından Rumelili bir Hüseyin Ağa vardı. Konya'dan istasyondan çıkınca insanın karşısına dizilen bir sürü çift atlı paytonların belki dörtte biri bu adamındı. Azime'ye araba lazım oldu mu, buna haber salar, Hüseyin Ağa da işin sonunda bazan vukuat da çıkabileceği için en genç ve kuvvetli arabacısı Murat'ı yollardı.”*⁶⁷⁰

Murat hiçbir şeye karışmaz sadece işine bakar.

*“Bu delikanlı, hiç konuşmadan, hiç arkasına bakmadan kendisine söylenen yere atları sürer, hangi bağa gidilirse, kapısının önünde bekler, çağırılrsa bile içeri girmez ve sabaha karşı oturak bitince yahut bir vukuat çıkıp silah sesleri ve bağırışlar arasında Gramofon Avrat bağdan dışarı fırlayınca hemen atların torbalarını alır, dörtnala şehre dönerdi.”*⁶⁷¹

Murat, Gramofon avratı getirip götürürken ne ona bakmış ne de bir kelime konuşmuştur. Bir gece Murat hastalanıp yerine başka arabacı gelince kadın buna razı olmaz.

“Ne kadın ona, ne o kadına bir laf söylemiş değildiler. Aylardan beri onun doru atları ve hafif arabası kadını birçok yerlere götürdüğü, birçok yerlerden, bazan arkalarından atılan kurşunlara rağmen, selamete evine getirdiği halde, belki bir kere adamakıllı birbirlerinin yüzüne bakmamışlardı. Fakat bir gece Murat hastalanıp yerine başka arabacı gelince Gramofon Avrat bindiği arabadan atladi ve gitmem diye

⁶⁶⁸ a.g.e., s. 64.

⁶⁶⁹ Gramofon Avrat, s. 23.

⁶⁷⁰ a.g.e., s. 23-24.

⁶⁷¹ a.g.e., s. 24.

dayattı; ne yalvarmak, ne bağırarak fayda vermedi. Azime pohpohlamak için birkaç gün sonra bunu oğlana söyleyince o, aldırış etmezmiş gibi, omuzlarını silkti.” ⁶⁷²

Murat yine kadını bir oturak alemine götürür. Ortalık karışır ve kadın Murat’a seslenir. İçeriye dalan Murat yaralı kadını kurtarır. İçeride silah sıkır. Yaralılarından biri ölünce kimsesi olmayan Murat saklanacak bir yer bulamaz yakalanır ve on iki buçuk sene ceza alır.

“Her zamanki şey oldu: Bağırma, sövüşmeler başladı. Birkaç silah sesi duyuldu. Murat başını çevirerek bağın تنها kapısına baktı, neredeyse bu kapıdan çıkıp arabaya atlayacak olan kadını ve “efesini” gözledi. Fakat bunun yerine içerden keskin bir kadın sesi çınladı: “Amanın Murat yetiş, beni vurdular!” Oğlan yerinden sıçrayarak bahçe kapısını omuzladı. İçerde hala boğuşanlar vardı. Birkaç kişi kadını kucaklayıp bağ evine sokmaya çalışıyorlardı. Kadın Murat’ı görünce ellerini ona doğru uzattı ve ilk defa olarak ona, hem de çok şeyler söyleyen gözlerle, baktı. Murat yavaşça ceketinin cebinden iri nagantını çıkararak oradakilere doğru sıktı; onlar, nereden geldiğini anlamadıkları bu ateşten şaşırdıkları sırada çabucak kadını yakalayıp dışarı fırladı ve arabaya atlayarak şehrin aksi tarafına, dağlara doğru sürdü. Fakat buraları iyi tanımadığı ve sığınacak kimsesi olmadığı için birkaç gün sonra jandarmaların eline düştü, kendisini hapisaneye, kadını hastaneye kaldırdılar. Gramofon Avrat hastaneden çıkınca ilk işi Murat’ı sormak oldu. Tabanca attığı zaman yaralananların biri öldüğü için, delikanlı, esbabı muhaffesi (hafifletici sebeplerden dolayı ceza indirimi) filan çıktıktan sonra, tam on iki buçuk sene yemişti.” ⁶⁷³

BOYACI ARAP HAYRİ, Arap Hayri (1935) öyküsünde Hayri, Beyşehir’de ayakkabı boyacılığı yapan tek kişidir.

Beyşehir’e önemli biri geleceği vakit Arap Hayri bölgenin en çok aranılan adamı olur.

“Beyşehir’in en mühim ve lüzumlu adamı, muhakkak ki boyacı Arap Hayri idi. Berberin kapısının kenarında küçük sandığına ayaklarını, çamur sıvalı duvara sırtını dayayarak uyuklarken onun bu ehemmiyetinin farkına varılmazdı. Diz boyu toz içinde

⁶⁷² a.g.e., s. 24.

⁶⁷³ a.g.e., s. 24-25.

yüzen bu kasabada herkes kundura boyatmanın saçmalığını biliyor ve böyle bir lüksü bayramlara saklıyordu. Hatta bunun için Hayri yalnız Beyşehir'i değil, dört beş saatlik yerlerdeki Seydişehir'le Akseki'yi de idare ediyordu. Konya'dan bir kamyon gelince hemen şoförün yanına gider, onun makine yağı içindeki postallarını temizleyip boyar ve makine Seydişehir'e doğru kalkıp giderken kutusuyla beraber çamurluğa yapışırdı. Hayri'nin kıymeti muayyen günlerde ve birdenbire anlaşılırdı. Valinin, kolordu kumandanının veya bunlara yakın mertebede başka bir devletlinin otomobili, Beyşehir Gölü'nün üst tarafından doğru, iki yanı bağlar ve ağaçlarla sarılı şoseyi toza bulayarak sükün etti mi, derhal kasabayı bir telaş kaplar, gelen ile “teşerrüf” edecek olan veya bunu ümit eden ne kadar memur ve eşraf varsa birer adam göndererek Hayri'yi çağırırlardı. Kendisine kimsenin muhtaç olmadığı zamanlarda bile ağır bir istighnayı her haliyle belli eden bu boyacı, kendisine Arap ismini verdiren ve koyu kahverengi bir köseleye benzeyen yüzünün derisini hafifçe buruşturur, koşup gelenleri, gülümsemeye benzeyen bir ifade ile karşılardı.”⁶⁷⁴

Hayri yokluğunda aranan bir zat olmasının gururunu yaşar.

“Ve üç dört gün sonra Beyşehir'e dönerek kendi yokluğunda arandığı haberini duyan Hayri, eski yerine oturur, önünden geçen kaymakamın tozlu ve burunları yukarı kıvrık sarı iskarpinlerine gülerek bakardı.”⁶⁷⁵

Hayri boyacılığın yanı sıra kasabaya gelen kumpanyalarda yardımcı rollerde görev alır. Kumpanyanın ara elemanı olarak çalışır.

“Hayri'nin kıymeti bir de kasabaya tuluat kumpanyaları gelince anlaşılıyordu. Para vaziyetleri yüzünden bir arada beş altı kişiden fazla seyahat edemeyen bu kumpanyalar ikinci derecedeki aktörlerini indikleri yerin garsonlarından, çıraklarından ve boşta gezenlerinden seçmek âdetinde idiler ve onların Beyşehir'deki gediklileri bu Hayri idi. Bir oyuncu kumpanyası gelir gelmez Hayri'nin yüzü büsbütün tuhaf bir ciddilik alır, tavırları daha bir kurumlu olurdu. Sandığını kahve ocağına saklatır, heyetin adeta vekil harçlığı, rehberliği, hatta bir dereceye kadar direktörlüğü vazifesini üstüne alırdı... Kahvenin üstündeki otelde ancak bir tek çıplak oda tutabilen bu “Genç Türk” veya “Asri Temsil” heyetinin gıdasını tedarik için kolunda sepetle

⁶⁷⁴ Arap Hayri, s. 27.

⁶⁷⁵ a.g.e., s. 28.

alışverişe çıkan ihtiyar kantocu Şaziment'le beraber zerzevatçı ve kasapları dolaşır, beraber pazarlık eder, paranın üstünü kendisi sayıp alır, elleri dolu olan kantocunun çantasını açıp bunları oraya attıktan sonra, öteberinin de yarısını kendisi yüklenirdi. Temsillerde esas vazifesi perdecilik olmakla beraber rollere çıktığı, hatta bazan birkaç laf ettiği de olurdu. Onu görünce seyircilerin hepsi kahkahayı bastığı halde Hayri gülmez, hatta kızgın ve istihfaf eden (hafifseyen, küçümseyen) bir bakışla aşağıyı süzerdi.”⁶⁷⁶

Hayri kendini iyiden iyiye Sahir Süha'nın karısına kaptırır. Gözlerini ondan alamaz ve bir kenerdan hayran hayran izler kadını.

“Sahir Süha'nın güzel oynayan güzel sesli karısı ...Fakat sahnede, perdelerin büzülüp toplandığı sağ köşenin arkasında oturan ve elinde perde iplerini tutarak gözlerini oyuncu kadına diken Hayri bu tutkunların en sahibisi idi. Çok kere kadının oyunu bittiği halde o dalgın dalgın bakmakta devam eder, seyircilerin gürültüleri ve alaycı kahkahaları başlayınca kendine gelerek silkinir ve iplere asılırdı.”⁶⁷⁷

Hayri, Adalet'in yanından bir an bile ayrılmaz. Herkes bunu işinin gereği sadık bir çalışan gibi görse de asıl mesele başkadır. Hayri iyiden iyiye Adalet'e aşık olmuştur.

“Oyundan başka zamanlarda da Adalet'in yanından ayrılmıyor ve göl kıyısına gzmeye giderlerken olsun, kahvede oturup hesaplaşırlarken olsun, hep hazır bulunuyor ve emir bekliyordu. Sahir Süha böyle bir adamları olduğu için adeta iftihar duymakta idi ve aklına bir şey gelmesine de imkân yoktu. Nitekim bütün kasabada da hiç kimsenin aklına ciddi olarak Hayri'nin Adalet'e tutulacağı gelmezdi. Yalnız Adalet bunun farkına varmış görünüyordu. Bu çok pişmiş ve ruhu muhakkak ki çok kazanmış kadında zavallı Hayri'ye karşı adeta acımaya benzer hisler belirmişti. Ona bir şey sipariş ederken sesine okşamak isteyen tonlar karışıyordu. Hayri'nin gözleri kadının yüzüne, binlerce defa onun uğruna ölebilecek bir bağlılıkla dikilirken, Adalet tatlı bir gülümseme ile çocuğa isteyebileceği şeylerin hepsini birden vermiş oluyordu.”⁶⁷⁸

⁶⁷⁶ a.g.e., s. 28.

⁶⁷⁷ a.g.e., s. 30.

⁶⁷⁸ a.g.e., s. 30.

Kumpanyanın şehirden ayrılacağı son gün göl kenarında şehrin ileri gelenleri bir toplantı düzenler. Buraya Sahir Süha ve karısı Adalet'te davet edilir. Tabi bunların yanında Arap Hayri eksik olmaz.

“Kumpanyanın gideceği günün gecesi kasabanın ileri gelen memurlarından birkaçı, istihkâm taburunun göldeki tombazlarıyla bir göl ve ay ışığı safası tertip ettiler. Dört tombaz yan yana getirildi ve üzerine kalaslar kondu, masalar yerleştirildi, rakılar ve yemekler kenarlara dizildi, aktris Adalet ile kocası denilen Sahir Süha da bu eğlentiye şereflendirdiler. Arap Hayri ve birkaç neferle bir iki odacı sofralara hizmet ediyorlardı. Hayri pek sessiz ve durgundu. Hizmet ettiği masalardan kendisine rakı uzatıyorlardı; o bunları alıp bir nefeste diyor, fakat hiç değişmeden işine bakıyordu. Gitgide herkes cıvıttı. Adalet fitil gibi oldu ve Sahir Süha bir kenarda sızdı. Göğsü bağı çıplak genç kadın birkaç ayık hovardanın kucağında dolaşıyordu. İki neferden başka ayakta hiç kimse yoktu. Arap Hayri diz çökmüş, yaşlıca bir adamın kucağında yatan ve gözleri kendisine rastlayınca yüzünü “anlarsın ya!” demek isteyen bir sarhoş gülüşü kaplayan Adalet'e bakıyordu. Sal gölün orta yerlerinde hafif hafif sallanıyor ve demir teknelere çarpan minimini dalgalar cıvılda gibi sesler çıkarıyordu. Aşağıların rüzgarsızlığına karşı gökteki küçük bulutlar o kadar çabuk koşuyorlardı ki, ay, bunların birinden çıkıp ötekine girerken, kalasların üzerine serilen bu sarhoş yığınının üstünde bin bir türlü gölge oyunları yaratıyordu. Hayri, koyu meşin yüzü ay ışığından ve gözleri kendinden parlayarak, hep diz üstü çökmüş ve elleri dizlerinin üzerinde, Adalet'e bakıyordu. Hem yaşlı adam hem de kadın uyumuşlardı. Adalet'in gerdanı açıktı. Ay onun yükselip alçalan beyaz göğsüne yeşilimtırak bir ışık gönderiyordu. Sal yavaş yavaş sallanmaya başlamıştı, neferler ön tarafta sahile doğru kürek çekiyorlardı. Yüz metre kadar ötede, gölün kıyısında siyah ve bodur söğütler görünüyordu. Hayri hafifçe eğildi, yaşlı memurun uzun ve pis tırnaklı ellerini genç kadının göğsünden çözdü ve onun zaten küçücük olan vücudunu kucaklayarak tombazın kıyısına sürükledi; orada, ayın birdenbire bulutlardan kurtularak dökmeye başladığı serin ışık altında, kadının yüzüne uzun uzun baktı; ince ve rengi kaçmış dudaklar hafif hafif kıpırdıyor ve dağınık siyah kaşların altındaki göz kapakları bir nabız gibi atıyordu. Hayri uyuyan kadını kalasların üzerine yatırdıktan sonra kendisi kenara tutunarak yavaşça aşağıya, göle doğru süzüldü, ay ışığı altında göğsü kabarıp inen kadını gürültüsüzce kendine doğru çekti; bir eliyle kenarı tutuyor, ötekiyle onu kucaklıyordu. Hayri'nin kucağından aşağı doğru uzanan ayakları suya dokununca

*kadın gözlerini açar gibi oldu; fakat bu sırada çocuk salın kenarını bıraktığı için birdenbire ve gürültü çıkarmadan ikisi de suya gömüldüler.”*⁶⁷⁹

BERBER, Berber karakterini Arap Hayri öyküsünde fon karakter olarak görürken Selam öyküsünde bulunan iki berber arkadaş öykünün asıl unsurlarıdır.

*“O zaman, gölgeli dükkânında bir başçavuşun veya bir köy mualliminin bıyıklarını kırpan berber başını çevirmeden bağıırdı: “Akseki’de, Akseki’de, Arap’ı aradınızsa Akseki’de!”*⁶⁸⁰

Selam (1940) öyküsünde Orhangazi ilçesinde yaşayan iki berber arkadaştan evli ve çocuk sahibi berber Yusuf’un kasabalarına gelen kumpanyadaki kadına âşık olup evini barkını bırakıp gidince onun çocuklarının bakımını üstlenen berber. Akli başında vefa duygusu yüksek biridir.

*“Berber: “Buyurun” dedi ve fazla iltifat etmeden bir çekmecedен peşkir çıkarmaya, bir musluktan sıcak su almaya koyuldu.”*⁶⁸¹

*“Berber kır saçlı, hafif çiçekbozuğu, seyrek bıyıklarının arasından temiz dişleri görünen kırk kırk beş yaşlarında uzun boylu ve zayıf bir adamdı. Uzun boynunu ikide birde sağa sola büküyor, daima bir şeye hayret ediyormuş gibi kaşlarını kalkık tutuyordu. Bu yüzden alnı hep buruşuk duruyor ve çehresi daima mühim meseleleri düşünüp halleden bir devlet adamı ifadesi alıyordu.”*⁶⁸²

Berber arkadaşı ile aynı zamanda bu mesleğe girmişler ve işi öğrenip usta olunca karşılıklı dükkân açmışlardır. Berber Yusuf gidince çocuklarının geçimi arkadaşına emanet kalmıştır.

*“Berber masanın çekmecelerinden birini açarak içinden bir miktar para aldı ve çocuğa verdi. “Al kızım, Feride, kardeşlerin nasıl? Validen iyi mi?” dedi.”*⁶⁸³

Yazarın çocukla ilgili soruları üzerine berber arkadaşının hikayesini anlatır.

*“Berber: “Otobüslere daha vakit var. Otur da sana şu Yusuf’un meselesini anlatayım. Allah insanın aklını başından almasın, yoksa!” dedi.”*⁶⁸⁴

⁶⁷⁹ a.g.e., s. 30-32.

⁶⁸⁰ a.g.e., s. 28.

⁶⁸¹ Selam, s. 61.

⁶⁸² a.g.e., s. 62.

⁶⁸³ a.g.e., s. 62.

⁶⁸⁴ a.g.e., s. 63.

“Aşağı yukarı bu zanaata beraber başladık. İkimiz de  ıraklığımızı Bursa'da yaptık. Elimiz usturaya, makasa yatınca gelip burda birer dükkân a tık. Hamdolsun, geçinip gidiyorduk. Memleketi gâvur aldı, kasabayı yaktı, biz kaçtık,  urda burda süründük, yine geldik, i imize başladık. Hepsi bir varmış, bir yokmuş. İyi gün de, kötü gün de d   gibi geçip gidiyor. Ben evlenmedim, kismet de ilmi . Artık hovardalık yapacak halimiz de kalmadı. Yusuf evlendi.  urdan, Büyükköy'den bir Çerkez kızı aldı.    tane de çocuğu oldu.”⁶⁸⁵

Hem yılların arkadaşlığı hem karşılıklı olarak esnaflık yapmış olmaları berberi arkadaşının çocuklarına karşı kendini sorumlu hissetirir. Ve bu durumu da dükkân kapatmasıyla onun müşterilerinin de kendisine gelmesini çocukların nasibi olarak görür.

“Birbirine doladı ı uzun ve ince bacaklarını açtı, bana doğru uzattı. Kocaman ve  k eleri basık ayakkaplarının burnu adeta diz kapaklarına kadar geliyordu. D   nceli bir tavırla ba ını sallayarak: “ olu u çocuğu ortada kaldı” dedi. “Bu kadar sene kar ıbe”karşı esnaflık ettik. Aynı zanaatın ekmeğini yedik. Onlara bakmak bize d   ti artık!” Sonra, gözlerini karşı dükkâna dikti. Biraz düşündü. Hakikatleri olduğu gibi görmekten ve söylemekten hiçbir korkusu olmayan insanlara mahsus bir açıklıkla ilave etti: “Hem Yusuf dükkânını kapatıp gidince onun müşterisi de bana kaldı.  ocuklarının nasibi bana devroldu. Onların nafakası boynumuza borçtur.”⁶⁸⁶

BERBER H SAMETT N, Katil Osman (1945) hikâyesinde Osman'ın bir oyun esnasında bıçaklayarak yaraladı ı arkadaşı.

“Bizim Katil Osman yine d n ak am haltlar karı tırmı . Bu sefer i  ciddi. Berber Hüsamettin'i bı aklamı .”⁶⁸⁷

“Kendisi gibi kopuk bir arkadaşıyla be  kadeh attıktan sonra kahveye gidip altmı altı oynarlarken berber Hüsamettin yanlarına gelmiş, oyuncuların k  itlerine bakarak: “Koz  ek, yirmiye söyle” diye karı maya ba lamı . Osman da: “Ulan o kadar iyi biliyorsan gel sen de oyna,    kol yapalım!” demiş, Hüsamettin istememi ,

⁶⁸⁵ a.g.e., s. 64.

⁶⁸⁶ a.g.e., s. 67.

⁶⁸⁷ Katil Osman, s. 28.

oyinarsın, oynamazsın derken Osman, Bursa işi söğüt yaprağını çektiği gibi saplayıvermiş.”⁶⁸⁸

Berber bir süre hastanede yatar. Hastane imkanlarının yetersiz kalması sebebiyle ölür.

*“Berber on iki gün yaşadı. Yarası pek ağır olmadığı için belki kurtulabilecekti. Fakat bu küçük vilayet merkezinin iki doktorlu hastanesinde buz makinesi yoktu. Hademelerin saatte bir kuyudan çektikleri suya batırarak hastanın karnına konan soğuk bezler nedense kar etmedi, oğlan bıçağı yediğinin on ikinci günü karın zarı iltihabından gitti.”*⁶⁸⁹

SARAÇ ÇIRAĞI, Arap Hayri (1935) öyküsünde saraç çırağı. Fon karakter.

*“Sarhoş bir saraç çırağı ağlıyor;”*⁶⁹⁰

UŞAK, Apartman (1935) öyküsünde apartmanın işlerine bakan uşak. Kendisi de bir çalışan olarak çalışan emek sahibi kişilerin yanında olacağı yerde Apartman sahibininde yönlendirmesiyle insafsızca davranan bir adam.

*“Çocuğun yanında giden uşak kılıklı bir adam ara sıra ona durup bir şeyler söylüyor, galiba: “Yürüsene be!” filan diyordu.”*⁶⁹¹

*“Çocuğun yanında yürüyen adamı tanıdı: Apartman sahibinin uşağı idi.”*⁶⁹²

Çocuk kendisine çok ağır gelen yükün etkisiyle düşünce küfedeki malzemeler dökülür ve şarap şişesi kırılır. Uşak çocuğa yardım edeceği yerde onu azarlar ve kovar.

“Arkasından uşak göründü. Çok kızgındı: “Haydi bakalım, çek arabanı!” diye çocuğa bağırdı. Çocuk büsbütün ağlamaya başladı. Bu arada anlaşılmaz bir şeyler söylüyordu. Öteki hızla bağırdı: “Defol ulan! Senin yüzünden ben de laf işittim! Taşıyamayacaktın da ne diye yüklendin...” Çocuk yine bir şeyler mırıldandı. Uşak: “Pamuk yükletecek değildik ya!..” dedi. Çocuk gözlerini silmeye başlayarak: “O kadar yerler dolaştırdınız, paramı verin hiç olmazsa!” diye yalvardı. Öteki omuzlarını

⁶⁸⁸ a.g.e., s. 32.

⁶⁸⁹ a.g.e., s. 32.

⁶⁹⁰ Arap Hayri, s. 29.

⁶⁹¹ Apartman, s. 54.

⁶⁹² a.g.e., s. 54.

*silkti: “İki şarap şişesi kırıldı, yüz ellişerden üç lira... Bir de para mı istiyorsun?” diyerek apartmanın köşesindeki ufak kapıdan içeri girdi. Çocuk hala orada duruyor ve uuuf, uuuf... diye ağlıyordu. Ayağından sızan kanlar apartmanın önündeki beyaz parkeleri kırmızıya boyamıştı.”*⁶⁹³

Çocuğun taşıdığı o kadar yük ve alamadığı parası yanına kar kalmıştır. Uşak çocuğun yaralı dizini hiç önemsemez. Başka yerde ağlamasını söyler.

*“Uşak hemen girdiği kapıdan fırladı. Küfesinin üstüne oturarak ve yaralı dizine baka baka ağlayan çocuğu omuzundan tutarak kaldırmak istedi. Çocuk bağıırıyordu: “Görmüyor musun be!.. Cam kırıkları dolmuş içine... Uuuf...” “Haydi git başka yerde ağla!..” “Beş kuruşumu verin!”*⁶⁹⁴

Uşak yaralı çocuğu kovmakla yetinmez üstüne bir de sürükleyerek götürür.

*“Uşak, küfeciyi kolundan yakalayarak sürüklemeye başladı. O, küfesini bir eliyle tutuyor ve hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Kalktığı yerde parkeler kıpkırmızı idi ve güneş orasını donuk donuk parlatıyordu.”*⁶⁹⁵

GENÇ UŞAK, Bahtiyar Köpek (1946) öyküsündeki uşak büyük bir tarlayı tek başına sürebilecek olduğu halde çalıştığı köşkün sahibinin köpeğine bakar. Köpek gezdiriciliği yapar.

*“Yakası kapalı kahverengi çuha elbisesinden bir odacı, bir kavas yahut kibar bir evde uşak olduğu anlaşılan genç, iriyarı, yakışıklı bir adam bu caddede her sabah küçük bir köpek gezdirir.”*⁶⁹⁶

*“On dönüm tarlayı bir günde yorulmadan çapalayacak kadar kuvvetli görünen uşak yahut odacı yahut kavas, efendisinin köpeği işini bitirinceye kadar hürmetle bekler. Sonra yine ağır ağır yollarına giderler.”*⁶⁹⁷

Uşak kasaptan köpeğe ciğer alır. Bu işi o kadar titizlikle yapar ki belki kendisi yiyeceği şeylere köpeğin yiyeceği kadar özen göstermez.

⁶⁹³ a.g.e., s. 55.

⁶⁹⁴ a.g.e., s. 56.

⁶⁹⁵ a.g.e., s. 56.

⁶⁹⁶ Bahtiyar Köpek, s. 60.

⁶⁹⁷ a.g.e., s. 60.

“Köpeği gezdiren bu adamı bir gün kasapta gördüm. Sıra sıra asılmış kuzuların içine bakıyordu. Nihayet bir ciğer takımı beğendi: “Şunu tart!” dedi. Parayı sayarken kasapla ahbaplığa başladı: “Ne diye kuzunun karaciğerini ayrı satmazsınız, aklım ermez. Bizim köpek akciğer, yürek filan yemiyor. Karaciğeri de güzelce pişiririz de ondan sonra önüne koruz. İçine bir lokma akciğer katsak ağzını sürmez, olduğu gibi bırakır. Midesine dokunuyormuş. Geçende muayeneye gelen baytar söyledi... Hayvan ama akli eriyor; köftesine biraz sığır eti karışsa onu bile anlıyor. Allah’ın işine akıl ermez ki...” Sonra bütün takımı sarmak üzere olan çırağa döndü: “Duymadın mı be! Hepsini sarma. Karaciğeri ayır, ver... Öbürlerini at bir kenara!”⁶⁹⁸

UŞAK, Bahtiyar Köpek (1946) öyküsündeki diğer uşak.

“Geçen gün bu uşağı aynı geniş bahçeye girerken gördüm. Bu sefer ince burunlu, beyaz tüylü bir köpeğin ipini tutmuştu. Yanında kıyafeti kendine benzeyen başka biri daha vardı.”⁶⁹⁹

“Bizim beyefendi arkadaşın beyefendisiyle konuştular, münasip gördüler.”⁷⁰⁰

USTABAŞI, Apartman (1935) öyküsünde çatıda çalışan işçilerin ustabaşısı.

“Ustabaşı damın öbür ucundan: “Hey... durma!” diye bağırdı.”⁷⁰¹

HİZMETÇİ, Düşman (1936) öyküsünde evin hizmetçisi.

“Geceleri eve hep arka taraftaki küçük kapıdan girerdi. Salona ve ön kapıya yakın bir yerde yatan hizmetçiyi uyandırmak istemediği ve yatak odası bu kapıya daha yakın olduğu için farkına varmadan kendini buna alıştırmıştı.”⁷⁰²

ECZACI NAHİT BEY, Bir Skandal (1932)’da fon karakter olarak gördüğümüz eczacı.

“Eczacı Nahit Bey’in bir eğlencede fena halde dayak yediğini,”⁷⁰³

MAZANGOZ FAZIL, Bir Skandal (1932)’da Nurullah’ın tek dostu tek dert ortağı olan marangoz.

⁶⁹⁸ a.g.e., s. 61.

⁶⁹⁹ a.g.e., s. 62.

⁷⁰⁰ a.g.e., s. 62.

⁷⁰¹ Apartman, s. 55.

⁷⁰² Düşman, s. 67.

⁷⁰³ Bir Skandal, s. 80.

*“Şimdi bütün şehirdeki en iyi ahabım, kitaplarım için bir dolap yaptırdığım marangoz Fazıl. Her gün mektepten çıkınca dükkânına gidiyor, hem onu çalışırken seyrediyor, hem konuşuyorum.”*⁷⁰⁴

Fazıl halktan biridir. Eğitimi yoktur hatta kendini ifade de birkaç cümleyi bir araya zor getirir ama sohbeti insanı sıkmayan doğal biridir.

“Marangoz Fazıl’la bazı akşamlar buluşur, şehrin yanından geçen demiryolu hizasında dolaşır yahut تنها bir yere çekilip iki üç kadeh atardık. Doğru dürüst maksadını ifadeye bile muktedir olmadığı halde sohbeti beni sıkıyordu. Bunda derecesini bilen ve sınıfına uyan bir hal vardı. “Münevverler”de olduğu gibi derecesi ve mevkii üzerinden eğreti elbise gibi akmıyordu. Aynı zamanda teminata lüzum göstermeyen bir dostluğu gözlerinden okumak kabildi, bunu ima edecek bir tek kelime bile söylemekten çekindiği halde... “Ne var ne yok, Fazıl?” “Ne olsun beyefendi?” “Yine mi beyefendi?” “Canım, dilim alışmış işte, üstüne alınmasana sen!” “Bu da pek fena oldu Fazıl...” “Daha iyisi elimden gelmiyor...” “Biraz gezelim mi?” “Sen beni aylakçılığa alıştıracaksın!..” “Sanki iş görüyormuş gibi... Yürü şöyle tren yoluna kadar gidelim!” “Beyimin ayakları yorulmasın?” Ve sonra ciddi ciddi işten, güçten bahsederdik... Kibarlara pek içerliyordu. Hele bir avukat yeni evi için yaptırdığı panjurları karım beğenmedi diye dört defa geri göndermişti. Fazıl görse herifin boğazına atılacaktı: “Bari karı da bir karı olsa!” diye merhametle dudak büküyordu”

705

Nurullah şehirden ayrılırken onu yolcu etmeye sadece Marangoz Fazıl gelmiştir.

YOL AMELESİ, Yol amelesi karakterlerini Asfalt Yol ve Ses öykülerinde görmekteyiz. Asfalt Yol öyküsünde fon karakter olarak karşımıza çıkar. Ses öyküsünde ise yol amelesi Ali’nin Ankara’ya sınava gitmesi anlatılır.

*“Daha uzakta ise taş kırmakla ve kum taşımakla meşgul bir miktar yol amelesi görülüyordu.”*⁷⁰⁶

“Silindirler gelip gidiyor ve alacalı bulacalı bir sürü köylü amele karıncalar gibi çalışıyor. Bu çalışma akşam geç vakte kadar sürüyor, sonra kenardaki çadırlara

⁷⁰⁴ a.g.e., s. 85.

⁷⁰⁵ a.g.e., s. 96-97.

⁷⁰⁶ Ses, s. 111.

çekilip yatıyorlar. Amelenin çoğu açıkta yatıyor. Müteahhit çadır yetiştirememiş. Şafakla beraber tekrar faaliyet başlıyor. Bizim köyden de amele yazılanlar var. Beş on kuruş kazanıp vergi borcunu ödeyecekler. Bunlar geceleri köye dönüyorlar; ama pek bitkin bir halde. Müteahhidin başlarına diktığı memur ekmek yemek için bile on dakika zor izin veriyormuş.”⁷⁰⁷

ALİ (YOL AMELESİ), Ses (1937) öyküsünde Sivaslı Ali, Konya civarında yol amelesi olarak çalışan sazı ve sözü olan yirmi iki yaşında gariban bir Anadolu delikanlısıdır.

“Yirmi yaşından fazla göstermeyen bir delikanlı çadırın önünde, yan yatırılmış bir el arabasının üstüne oturarak saz çalıyordu. Başı göğsüne yatmış ve gözleri yere dikilmiş olduğu için çehresini tamamen görmeye imkân yoktu. Fenerin aydınlattığı alını ter damlalarıyla kaplı idi. Sazının uzun sapı, şaşırtıcı bir süratle aşağı yukarı kayan parmaklarının altında, canlı bir mahlûk gibi titriyordu. Tellere vuran sağ eli, küçük fakat kendinden emin hareketler yapıyor, bu el sazın gövdesine her yaklaştıkça, insan, sanki o tahta ile bu et arasında gizli, fakat çok manalı ve mühim bir konuşma oluyormuş zannediyordu.”⁷⁰⁸

Ali de her gariban Anadolu delikanlısı gibi biraz çekingendir. Kendisini izleyen yabancıları görünce biraz utanır.

“Saz çalan delikanlı da başını kaldırdı ve gözlerini biraz yumarak, tam karşısında beliren bu aydınlık yüzlü dinleyiciyi süzdü. Sonra saza vuran eli yavaşladı, gözleri kapandı, boğazı gerildi ve yüzü kırmızılaştı. Biz hayretle onu seyrederken, ince dudaklarının arasından beyaz dişler göründü ve delikanlı, bu sefer aya hitap eder gibi, şarkısına devam etti.”⁷⁰⁹

Müzik muallimi duyduğu sestən çok etkilenir. Ali’ye sorular sorarak onu tanımaya çalışır. Ali sazı küçük yaşta öğrenmiş bir arada usta bir aşığın yanında çırak olarak dolaşmıştır.

“Arkadaşım yanına sokularak sordu: “Senin adın ne oğlum?” “Ali!” “Nerelisin?” “Sivaslıyım!” “Sazı nerede öğrendin?” “Ne bileyim? Küçükten beri çalarım.”

⁷⁰⁷ Asfalt Yol, s. 12.

⁷⁰⁸ Ses, s. 113-114.

⁷⁰⁹ a.g.e., s. 114.

“Söylemeyi?” “Onu da öyle... Sonra bir iki usta âşık yanında gezdim.” Arkadaşım bana baktı: “Harikulade bir ses azizim, yıllarca arasak bulamayız. Ben bu oğlanın arkasını bırakmam!” dedi. Sonra tekrar ona dönerek yaşını sordu. Yirmi iki imiş. Cebinden defterini çıkararak bir şeyler not etti ve delikanlının adresini almak istedi. Çocuk evvela şaşırdı. Verecek bir adresi yoktu. Bugün burda, yarın orda amelelik yapıyordu. “Beyşehir yolunda Sivaslı Ali desen olmaz mı?” diye soruyordu. Nihayet Konya’da, gelip geçtikçe uğradığı bir hanın ismini söyledi. Dostum onları da kaydetti.”⁷¹⁰

Müzik muallimi, Ali’yi Ankara’ya getirip konservatuar sınavına sokmak ister. Onda çok güzel bir gelecek olduğunu hayal eder. Bu iş için gerekli her çalışmayı yapar.

“Sivaslı Ali’yi buldurup Ankara’ya getirmek ve onu burada da dinleyerek sesini terbiye ve inkişaf ettirmek, itiraz edilecek bir fikir değildi.”⁷¹¹

“Arkadaşım şimdiden hülyalar içinde yüzüyordu. Sivaslı Ali’nin bir gün meşhur ve dünyaca tanınmış bir opera tenoru olarak Avrupa şehirlerinde konserler verdiğini düşünüyor: “Onun frak içindeki vücudunu ve beyaz yakasından fırlayan kırmızı yüzünü görmek, harikulade bir şey olacak!” diyordu. Nihayet istediğini yaptırdı. Birçok yerlere başvurarak Sivaslı Ali’nin Ankara’ya getirilmesini temin etti. Bu işlerle uğraşan makamlar, zaten yeni istidatlar aramakta idiler. Sık sık imtihanlar yapıyor ve opera mugannisi yetiştirmek için talebe seçiliyordu. Bu meyanda Konya’ya yazıldı. Pek uzun olmayan bir araştırmadan sonra bizim genç tenor bulduruldu. Yol parası Konya Belediyesi’nce temin edilerek Ankara’ya gönderildi.”⁷¹²

Ali Ankara’ya sınav için gelir. İlk defa geldiği şehirde ilk defa gördüğü insanlar ve ortamlardan dolayı biraz tedirgindir.

“İmtihanın yapılacağı mektebin müdür odasına girer girmez, bir kenarda elinde saziyla bekleyen Sivaslı Ali’yi tanıdım. Yüzü biraz daha kırmızı, bakışları adamakıllı ürkekti. Ökçesi basık ayakkabılarının arkasından topukları delik çorapları görünüyor ve üzerinde bulunduğu halı, tabanlarını yakıyormuş gibi sık sık ayak değiştiriyordu. Sazını bir silah gibi sağ ayağının kenarına dayamış, sapını iki parmağıyla yakalamıştı.

⁷¹⁰ a.g.e., s. 115.

⁷¹¹ a.g.e., s. 116.

⁷¹² a.g.e., s. 116.

*Odada konuşup gülüşenlerin yüzüne bakmıyor, gözlerini yerde ve karşı duvarda gezdiriyordu.”*⁷¹³

*“Genç bir Alman kadını piyanoya geçip tuşlara dokundu. Sivaslı Ali ömründe hiç görmediği bu alete hayret dolu bir göz attı, sonra, ihtimal acemilik göstermemek için, lakayt bir hal almaya çalıştı.”*⁷¹⁴

*“Ali, beyaz demir iskemleye, ateş üstüne oturuyormuş gibi ilişti. Sazı tutan eli titriyor ve kırışan alnından kirpiklerine ve ayva tüylü yanaklarına terler süzülüyordu.”*⁷¹⁵

Ali normalde olduğu gibi değildi heyecandan sesi titrer. Bir türlü istediği gibi söyleyemez.

*“Sazı yine silah gibi sağ ayağının yanında idi ve bu ayağı gayet küçük bir hareketle yerden kalkıyor ve tekrar parkelere dokunuyordu. O zaman içimde bir şeyin burkulduğunu hissettim. Genç adamın bütün yeisi, bütün inkisarı, bütün kırılan ümitleri bu ufak ayak hareketlerinde kendini gösteriyordu. Vücudunun her tarafına hakim olan, yüzünün en ufak bir ürpermesiyle bile içindekileri dışarı vurmayan gözleri sonsuz bir derinlik ve sükûnet içinde yumuşak bir ışıkla parlayan bu adam, farkında olmadan kendini sağ ayağının bu minimini ve sinirli kımıldamasıyla boşaltıyordu. Ömrümde hiçbir insan yüzü, hiçbir ağlayış bana bu kadar acı, bu kadar manalı görünmemişti.”*⁷¹⁶

Ali sesi güzel olmasına güzeldi ve sazı da kendisine göre iyiydi. Fakat ses eğitimi isteyen konservatuarda hiçbir şansı yoktur. Ali sınavı kazanamaz.

MOTORCU YAMAĞI, Mehtaplı Bir Gece (1937) öyküsünde motorcu yamaklığı yaparken hastalanınca çalıştığı fabrikadan atılan genç.

İş güç olmayınca para da olmaz genç üç gündür açtır.

⁷¹³ a.g.e., s. 117.

⁷¹⁴ a.g.e., s. 118.

⁷¹⁵ a.g.e., s. 118.

⁷¹⁶ a.g.e., s. 121.

*“Çıplak ayaklarına geçirdiği tabanları delik pabuçları ağır birer zincir gibi sürüyerek ve öksürdükçe yırtılır gibi acıyan göğsünü eliyle bastırarak ilerlemeye başladı. Üç günden beri tamamen açtı ve belki üç aydır doyuncaya kadar yemek yememişti.”*⁷¹⁷

Çocuk yaşta gurbette çalışmaya başlayan genç önceden de olan nefes darlığı, çalıştığı fabrikanın olumsuz çalışma şartlarının da etkisiyle daha da artmıştır.

*“Memleketinden ayrılalı beş seneyi geçmişti. Çocuk denecek bir yaşta gurbete atılmış, her türlü işe girmiş ve birçok şeyler öğrenmişti. Son senelerde bir küçük fabrikada motörcü yamaklığı yapıyordu, hastalığı orada iken başladı. Daha doğrusu küçükten beri zaman zaman kendisini yoklayan nefes darlığı, bu fabrikanın havasız, küçük motor dairesinde boğucu bir illet haline geldi.”*⁷¹⁸

Hastalığı ilerleyince fabrikadan atılır. Çareyi celeplik yapan zengin dayısının yanına gitmekte bulur. Fakat burada hem dayısının yaramaz çocuklarından hem de dayısının sözleri üzerine buradan da ayrılır.

*“Bir gün sabahleyin uyandığı zaman, yerinden kımıldayamayacak halde olduğunu gördü. Birkaç gün aç açına yattıktan sonra güç halle doğrulup fabrikaya gidince, onu içeri bile almadılar.”*⁷¹⁹

*“Memleketten gelip şehirde yerleşmiş, oldukça hali vakti yerinde bir dayısı vardı. Onu aradı ve korka korka evin iki kanatlı kapısını çaldı. Buna birkaç gün için taşlığın bir kenarında yatacak yer verdiler ve önüne birkaç lokma koydular. Fakat burada da dayısının çocuklarından rahat yoktu. En büyüğü on iki yaşında olan bu beş oğlan, bir türlü sebebini anlayamadığı bir zulüm ihtiyacıyla onu canından bezdiriyorlar, uyurken başına su döküyorlar, hatta bazan öksürük nöbetiyle sarsılırken uzun değneklerle suratını ve vücudunu dürtüyorlardı.”*⁷²⁰

“Bir sabah, erkenden sokağa çıkıyordu, yeğeninin önünde biraz durdu, sonra: “Üç haftadır burada yatıyorsun... Bunun sonu yok, git, devletin bir hastanesine başvur...” diyerek yoluna devam etti. Hemen o gün kendisini kapı dışarı ettiler.

⁷¹⁷ Mehtaplı Bir Gece, s. 138.

⁷¹⁸ a.g.e., s. 139.

⁷¹⁹ a.g.e., s. 139.

⁷²⁰ a.g.e., s. 140.

*Akşama kadar birkaç hastane dolaştı ve her birinin kapısından daha yorgun, daha ümitsiz ayrıldı. Bir müddet de hemşerilerine yük oldu. Her biri kendisi kadar fakir olan bu adamlar, ona ellerinden gelen yardımı yapmaya uğraştılar. Bu da birkaç haftadan fazla sürmedi.”*⁷²¹

Hem açlıktan hem hastalığın etkisinin artmasıyla kendisine rahat rahat ölecek bir yer bakmaya başlar. Kalabalık içerisinde insanların arasında ölmekten korkar.

*“Dermansızlığı arttıkça, ölecek تنها bir yer aramak ihtiyacı da çoğaldı. Bir tek korkusu vardı: Kalabalık bir yerde, mesela bir sokak köşesinde düşüverirse, başına üşüşürler, ifade almaya, itip kakalamaya, götürmeye kalkarlar, onu rahat can vermeye bırakmazlardı. Can çekişirken hırpalamaktan ödü kopuyordu. Kendisine herhangi bir şekilde yardım edilip kurtarılabileceği düşüncesi kafasından o kadar uzaktı ve dünyada kendisiyle meşgul olabilecek bir insan bulunabileceği ihtimali ona öyle yabancı idi ki, bu bitip tükenmez yürüyüşte onun kütleşen sinirlerini ne bir ümit, ne bir hiddet kıvılcımı harekete getirebiliyordu. Hayatında yalnızlıktan başka bir şey görmediği için, müthiş yalnızlığının farkında bile değildi. Etrafından gelip geçenlere, herhangi ecnebi bir maddeye, bir duvara, bir ağaca, bir köpeğe bakar gibi düz, alakasız belki biraz çekingen nazarlar fırlatıyordu.”*⁷²²

Sakin ve huzurlu bir yer bulur kendisine, güzel bir gecedir. Bir hayat kadını yaklaşıp yanına hiç de çekemez şimdi bu kadını, başından savmak ister. En yakın akrabalarından görmediği sıcak ilgiyi, elinde fazla bir şeyi olmayan kadının samimi ellerinden bir yudum sıcak çorbayla bulur.

“Genç adam, başının üst tarafında bir insan kalbinin hızla çarptığını duydu. Gözlerini büsbütün açarak yukarıya baktı. Kadının esmer, yağlı ve çiçekbozuğu yüzü ona öpülecek kadar güzel geldi. Bu yüzde, şimdiye kadar hiçbir insanda rastlamadığı bir alakanın izleri, bir kardeş, bir ana, bir sevgili alakasının ifadesi vardı. Hiç tanımadığı, ne olduğunu, kim olduğunu bilmediği bir insanın üzerine eğilerek böyle perişan, böyle acı gözyaşları dökabilen bu kadın ona harikulade bir mahlûk gibi görünüyordu. Gözleri birbirine rastlayınca kadının kiler gülümser gibi oldu, fakat bunun arkasında yine o her zamanki genç ve mahzun ifade vardı. Erkek, sebebini

⁷²¹ a.g.e., s. 140.

⁷²² a.g.e., s. 141-142.

*anlayamadığı bir gevşekliğe düştüğünü hissetti. Elleriyle kadının kemikli, iri ve sert parmaklarını tuttu, göğsüne doğru çekti. Gözlerini kapayarak, hala yüzüne damlayan sıcak yaşların altında, belki senelerden beri ilk defa olarak, sakin ve tatlı bir uykuya daldı.”*⁷²³

MÜTEAHHİT, Asfalt Yol (1936) öyküsünde yolun yapımını üstlenen müteahhit.

*“Müteahhit çadır yetiştirememiş. Şafakla beraber tekrar faaliyet başlıyor. Bizim köyden de amele yazılanlar var. Beş on kuruş kazanıp vergi borcunu ödeyecekler. Bunlar geceleri köye dönüyorlar; ama pek bitkin bir halde. Müteahhidin başlarına dikiği memur ekmek yemek için bile on dakika zor izin veriyormuş.”*⁷²⁴

*“Yolun sağlamlığı hakkında dedikodular var... Müteahhit adamakıllı vurdu diyorlar.”*⁷²⁵

OSMAN YİĞİT (TÜCCAR), Portakal (1944) öyküsündeki tüccar. Elindeki ürünleri İstanbul’a göndermesi gerekir. Gemi süvarisinin portakalları taşımak için avantadan para beklediğini bunun için oyunlar oynadıklarını bilir.

*“Hemen bunların arkasından başka bir sandal daha geldi, pek şişman ve kırmızı yüzlü biri acele, fakat alışkın hareketlerle iskelenin iplerine yapıştı, yuvarlanır gibi yukarı çıkmaya başladı.”*⁷²⁶

“Salonun daracık kapısında yan dönüp şunu bunu iteleyerek güç halle içeri girebilen şişman, kırmızı yüzlü adam, süvariye bir köşede yalnız başına oturmuş, pencereden dışarıyı süzer görünce biraz duraladı, demin onu kumanda köprüsünde görmüş, el sallamış, ama öteki görmemezlikten gelmişti. Kendisi daracık yerlerden, yatak denklere, sandıklar, girip çıkarken bir aralıkta sıkışıp kalan yolcular arasından yol bulup gelinceye kadar, kaptanın salona inip köşeye yerleştiğini görünce: “Tuzağı kurmuş bekliyor, domuz herif!” diye homurdandı; sonra iri dudağını yalayıp ıslattı, yüzüne tatlı bir ifade vererek o tarafa yürüdü: “Nasılsın Süvari Bey?” Süvari hiç beklemediği eski bir dostu ile karşılaşmış gibi: “Ooo!.. Merhaba Osman Yiğit... Ne

⁷²³ a.g.e., s. 147.

⁷²⁴ Asfalt Yol, s. 12.

⁷²⁵ a.g.e., s. 12.

⁷²⁶ Portakal, s. 9-10.

var, ne yok? Geç otur bakalım!” dedi. Osman Yiğit kalbi hızla çarparak yaklaştı, kor üstüne oturuyormuş gibi, döner iskemleye şöyle bir ilişti, yutkundu, derin bir nefes aldıktan sonra: “Ocağına düştük kaptan” diye boşandı, “üç bin sandık portakalım var! Bir haftadır yolunu gözleriz!”⁷²⁷

Süvari oyunda kendine düşen kısmı yerine getirmiş ve kalan kısmını ikinci kaptana bırakarak odadan çıkar. Durumu bilen Osman Yiğit ikinci kaptanın aracılığıyla işini halleder.

“Kaptan altı şiş gözlerini yarı kapayarak salondakileri süzdü, dudaklarının arasından, “İskenderun'da fazla mal çıktı, iki gün bekledik... Ama gemi de yükünü aldı...” dedi. Karşısındaki, cümlelerin son kısmını duymamazlıktan geldi: “Neyse selametle geldiniz ya!” “Öyle, inşallah selametle de gideriz!” “İnşallah, inşallah... Şu bizim üç bin sandığa da...” Kaptan bu sözleri hiç duymamış gibi: “Hep de havaleli mallar yükledik... Bakalım İstanbul'u nasıl bulacağız... Denizlerin kötü zamanı...” diye devam etti, sonra, daha ziyade kendi kendine mırıldanıyormuş gibi: “Gemi de gemi değil ki... Hacı Davut vapuru... Dört seneden beri havuzlanmadı... Allah çoluğumuza çocuğumuza acıyor herhalde...” Osman Yiğit, yüzü büsbütün kızarak: “Şu bizim portakallar...” diyecek oldu. Kaptan birden doğrularak: “İnşallah gelecek sefere...” dedi. “Aman Süvari Bey... Şaka etme Allahını seversen! Portakallar sandığa gireli on beş gün oluyor. On gündür de rıhtımda bekliyor, bu sabah mavnaya yüklettim, nerdeyse gemiye yanaşmıştır!” Süvari Bey gözlerinin kenarından süzülen yaşları elinin tersiyle sildi, yüzünü uzun uzun kaşıdı, sonra: “Osman Yiğit” dedi, “hatırın için birkaç yüz sandık alırım ama sintineye koyarım; başka yerim yok!” “Yapma be kaptan, sintinede portakal gider mi? Sabaha varmadan çürür!” “Orasına ben karışmam!” Süvari bunları söyleyerek kalktı, salondan çıktı, yukarıya, kamarasına gitti.”⁷²⁸

Süvari ve geminin diğer çalışanları oyunlarının devamı için fırtına beklerler. Bekledikleri lodos gelince yüzleri gülen ekip Osman Yiğit'in portakallarından bir kısmını denize atarlar.

“İkinci kaptanın nezareti altında iki yüz elli sandık bordadan aşağıya fırlatıldı, sonra gemi kâtibi avarya evrakını usulü dairesinde tanzim etti. Tüccar Osman Yiğit'in

⁷²⁷ a.g.e., s. 10.

⁷²⁸ a.g.e., s. 10-11.

*sigortadan üç bin sandık portakalın parasını alabilmesi için bu evrakın düzgün olması lazımdı. ”*⁷²⁹

HALİL EĞİNLİ (ESNAF), Portakal (1944) öyküsündeki İstanbul’da mal bekleyen esnaf. Denizde fırtına çıkınca atılan mallar Halil Eğinli’ye gelecektir. Kağıt üstünde denize atılan portakallar Halil Eğinli’ye tekrardan satılır.

*“Halil Eğinli! dedi. “Nasılsın? Senin malların ziyan olmasına canım sıkıldı doğrusu, ama ne yaparsın, başka tüccarın malını atamazdım. En sonra Osman Yiğit’in portakallarını almıştım, en üstte onlar duruyordu. Şimdi sen portakalsız kaldın. Gelecek partiyi beklersin artık!” Halil Eğinli: “Gemide başka portakal da var mı?” diye sordu. “Birkaç bin sandık da Dörtyol malı var. İskenderun’dan aldık...” Öteki, kurnaz kurnaz gülerek: “Canım başka, başka... Onu sormuyorum. Bizim için bir şey var mı diyorum!” Kaptan, yine yüzü hiç değişmeden o kesik, kısa kahkahalarından birini attı: “Kolay canım, senin vasıtan hazır mı?” “Yanaştı bile!” Kamaranın kapısını iyice kapattıktan sonra içerde esaslı bir pazarlık daha başladı. Denize atılmış görüldüğü halde geminin deniz suyundan uzak yerlerinde rahat rahat bekleyen iki bin yedi yüz elli sandık portakal, Halil Eğinli’ye yeni baştan satıldı. ”*⁷³⁰

HAMAL, Böbrek (1945) öyküsünde otele bavul taşıyan hamal.

*“Elinde yiyecek sepeti, arkasında hammal, Sirkeci’deki “Güzel Nevşehir otelinin daracık kapısından girdi. Kilitleri tutmadığı, kayışları koptuğu için ırganla sarılmış olan körüklü bavulu sırtından indirmeye çalışan hammal da ter içindeydi. ”*⁷³¹

HASTANE SAHİBİ, Dekolman (1947) öyküsünde yazarın dayısı olan özel hastane sahibi adam.

*“Ankara’da hususi bir hastane sahibi olan bir akrabamın yanında sığıntı gibi yaşıyordum. Hastanenin üst katını kaplayan eve çekine çekine girer, bir köşede kitap okumaya uğraşır, evin şımarık çocuklarının beni içerletmeyi hedef tutan hallerini, akrabamın: “Siz dejenereler...” diye başlayan nasihatlerini bazan gülümseyerek, bazan dalgın görünerek karşılamaya çalışırdım. ”*⁷³²

⁷²⁹ a.g.e., s. 14.

⁷³⁰ a.g.e., s. 14.

⁷³¹ Böbrek, s. 35.

⁷³² Dekolman, s. 70.

d. Siyasetçiler/politikacılar

Bu başlık altında Sabahattin Ali'nin öykülerinde yer alan siyasetçileri/politikacıları ele alacağız.

Sabahattin Ali'nin öykülerinde hükümet yönetiminde olan siyasileri çok göremeyiz. Bu kişilerin eleştirilerini daha çok köylü kasabalı halkın farklı konular üzerinden çektikleri sıkıntılar ile yapar yazar. Bununla birlikte üst düzey siyasileri büyük zat olarak isimlendirilir. Yaptıkları iş ve konum net değildir.

Asfalt Yol (1936) öyküsünde genç ve idealist öğretmenin çabaları sonucu değil ileri gelen büyük zatın iması sonucunda vali yol yapım çalışmalarını başlatır.

Dekolman (1947) öyküsünde ise sorumluluk almak istemeyen göz doktorları büyük zatın göz ameliyatını yabancı bir doktorun yapmasına razı olurlar.

Asfalt Yol(1936) öyküsünde Ankara'dan gelen büyük zat ne iş yaptığı kim olduğu bilinmemekle birlikte siyasi bir karakter olduğunu söyleyebiliriz.

*“Bizim iş birdenbire canlandı. Geçenlerde şehre büyüklerimizden biri gelmiş. Otomobili ne kadar rahat da olsa bu yol yine kendini hissettirmiş olacak ki, bir laf arasında valiye bundan bahsetmiş, vali de hemen atılarak: “İlk düşündüğümüz şeylerden biri de budur, hemen bu sene yaptırmak istiyoruz, projeleri hazırlanıyor. Hatta asfalt yaptırmayı bile düşünüyoruz... Acaba bu yol asfalt olsa şehrimizi sık sık şerefendirir misiniz?” demiş. O büyük zat da: “Gelirim tabii...” diye cevap vermiş.”*⁷³³

*“Daha parası ödenmeyen yolun, o büyük zat şehri bir kere bile şereflelendirmeden on beş gün içinde eski haline dönmesi tehlikesi karşısında hemen toplanmışlar ve lastik tekerlekli olmayan nakil vasıtalarının asfalt yoldan geçmelerini menetmeye karar vermişler.”*⁷³⁴

Dekolman (1947) öyküsünde gözünden rahatsızlanan büyük zat ne iş yaptığı kim olduğu bilinmemekle birlikte siyasi bir karakter olduğunu söyleyebiliriz. .

⁷³³ Asfalt Yol, s. 10.

⁷³⁴ a.g.e., s. 14.

*“O sıralarda büyük zatlardan birinin gözleri hastalanmıştı. Ankara'nın çeşitli göz mütehassısları baktılar, İstanbul'dan profesörler geldiler. Bu mühim zatın gözlerinde dekolman dedikleri mühim hastalığın bulunduğunu tespit ettiler.”*⁷³⁵

*“Bizim memlekette şimdiye kadar hiç yapılmamış olan bu çok ince ve tehlikeli ameliyatı, hele böyle pek mühim bir zatın üzerinde tecrübe etmeyi bizim doktorlardan hiçbiri gözüne kestiremiyordu.”*⁷³⁶

*“Gözleri hasta olan büyük adamın o çok mühim ameliyatından bir gün önce, İstanbul'daki Alman Yahudisi Profesör Ankara'ya gelmişti.”*⁷³⁷

Arap Hayri (1935) öyküsünde fon karakter olan nüfuzlu zat, *“otelci ile hususi konuşmalara giriyor.”*⁷³⁸

VASAF BEY, Bir Skandal (1932) öyküsünde mebus olmaya çalışan şahıs.

*“Bir aralık söz, köylüye, köylünün dertlerine intikal etti; kuraklıktan, kıtlıktan bahsolundu ve gözü mebuslukta olan Vasaf Bey isminde muhteremce bir zat: “Fakat ne de olsa, köylü bizim efendimizdir” dedi.”*⁷³⁹

3. Eğitim Öğretim Durumlarına Göre Erkekler

Sabahattin Ali'nin öykülerinde Anadolu'nun köy kasaba halkı anlatılırken o yörelerde devlet kurumlarında çalışan kişilere de yer verilir. Birçoğu belirli bir eğitim ve öğretim gerektiren Öğretmen, doktor, kaymakam, vali, savcı, hâkim, kurum müdürleri ve memurların eğitim öğretim hayatları hakkında pek fazla bir bilgiye rastlamayız. Sadece birkaç öyküde kahramanların hangi okullarda okuduklarını ve eğitim seviyelerini görürüz. Ve bazı hikâyelerde de değişik sıkıntılardan dolayı okuyamayan ve bu istekleri dile getirenleri görürüz.

Portakal (1944) öyküsünde İsmail Denizer kendi okuyamamıştır ama yeni doğan ve babasının ismini verdiği oğlunu mutlaka okutacağını dile getirir.

⁷³⁵ Dekolman, s. 71.

⁷³⁶ a.g.e., s. 71.

⁷³⁷ a.g.e., s. 72.

⁷³⁸ Arap Hayri, s. 29.

⁷³⁹ Bir Skandal, s. 81

Bir Gemici Hikâyesi (1930) öyküsünde genç ateşçi asker olan babasının ricalarıyla eğitim hayatına devam etmiştir. İstanbul'a gelmeleriyle babasının artık sözünün geçmediğini bu sebeple eğitim hayatının noktalandığını kendisi söylemektedir.

Köstence Güzellik Kraliçesi (1936) öyküsünde Sabahattin Ali'nin öykülerinde nadir yer bulan yabancı karakterlerden biri olan Gravila, Bükreş Üniversitesi'nde Dişçilik okuyan zengin bir ailenin çocuğudur. Sevdği kızın peşinden şehir şehir dolaşan Gravila mesleğini yapmamaktadır.

ATMACA, Değirmen öyküsünde keman çalan çingene delikanlısı.

"Başka Çingene'ler gibi çalmazdı o, adaşım: Bir kere nota bilirdi. Şehir mektebini okumuş, bitirmişti." ⁷⁴⁰

HÜSAMEDDİN, Bir Cinayetin Sebebi (1927) öyküsünde öğretmen okulundan yeni mezun genç. Sevdği kızın dikkatini çekmek için cinayet işleyen Hüsameddin öğretmen okulundan yeni mezun olmuştur.

"Beni bizim mektebin müsamerelerinde görmüş." ⁷⁴¹

ÖMER, Bir Siyah Fanila İçin (1927) öyküsünde Kaymakamlığı bırakıp ayakkabı boyacılığı yapan karakter. Kaymakamlığı bırakıp Kadıköy iskelesinde boyacılık yapan Ömer Mülkiye'den mezundur.

"Düşünün bakalım!.. O kadar uzak değil canım... Söyle bir sene evvel... Ömer... Mülkiyeli Ömer!" ⁷⁴²

SARIŞIN ÇOCUK, Ses (1937) öyküsünde Sivaslı Ali ile birlikte konservatuar sınavına giren genç. Orta mektup mezunu olan sarışın çocuk konservatuarda yapılan sınavda başarılı olur. Sınav heyetini çok etkiler. Her ne kadar öyküde belirtilmese de müzik eğitimi aldığı kesindir.

"Biraz evvel vekâlete müracaat eden ve imtihan edilmek isteyen bir çocuğu getiriyordu. Orta mektep mezunu olduğunu ve sesini hocalarının beğendiğini söyleyen bu çocuk; sarışın, oldukça şişman, dalgali saçlı, cesur bakışlı bir delikanlı idi." ⁷⁴³

⁷⁴⁰ Değirmen, s. 16.

⁷⁴¹ Bir Cinayetin Sebebi, s. 111.

⁷⁴² Bir Siyah Fanila İçin, s. 115.

⁷⁴³ Ses, s. 117.

“Yüzünde kendinden emin bir tebessümle sahnenin dört ayak merdivenini çıkan delikanlı hemen, hatta odadakilerin susmasını bile beklemeden, plaklara geçmiş bir halk şarkısına başladı. Evvela hafif ve tatlı çıkan sesi, yavaş yavaş büyüdü ve bütün odayı dalga dalga dolduruverdi. Hakikaten güzel söylüyordu. Birkaç yerde, hanende taklidi bayağı hünerler yapmaya özenmesine rağmen, mükemmel bir ses materyaline sahip olduğu meydanda idi. Şarkıyı bitirir bitirmez yine deminki Alman “Bravo!” diye söylendi. “Bu çocuğu yetiştirebiliriz!”⁷⁴⁴

MÜHENDİS, Köpek (1937) öyküsünde Amerika’da okumuş bir mühendistir. Eğitimiyle alakalı daha fazla bilgi yoktur. Mühendislik okumasına rağmen akrabalarının da yardımıyla bir bankanın bölüm şefi olarak çalışır. Nişanlısı ve nişanlısının annesiyle birlikte Konya’ya arkadaşını ziyarete gelir.

“Otomobilin ön kapısı açıldı ve dışarı siyah saçlı, ince bıyıklı bir genç atladı, eliyle çobana gelmesini işaret etti. Bu delikanlı, tahsilini kolejde ve sonra Amerika’da yapmış bir mühendis idi. Memlekete bir sene evvel dönmüştü. İyi mevki akrabaların delaletiyle kısa zamanda bilmem hangi bankanın bilmem ne seksiyonu şefi ile alakası olmayan bu vazifeden şikâyetçi değildi. Üzeri kristal masasının bir kenarında duran ve içini birtakım riyaî formüller, işaretler dolduran üç dört kitap; onun bir fen adamı olduğunu ispat eden ebedi şahitler gibi el sürmeden yerlerini muhafaza ediyorlardı ve o, ne olduğunu pek anlayamadığı halde hiç hatasız yaptığı birtakım kırtasiye işlerini birkaç saatte bitirince, zamanını, İngilizce birkaç magazini “belki üçüncü defa” gözden geçirmek suretiyle öldürüyordu. Altı ay kadar evvel bankanın mühim erkânından birinin kızıyla nişanlandıktan sonra boş zamanlarını daha iyi şekilde geçirmenin de mümkün olabileceğini anladı. O zaman satın aldığı ve nişanlısıyla günlük gezintilerini yaptığı otomobili Ankara’da bir tane idi.”⁷⁴⁵

“Bugün de Konya’ya, kendisi gibi Amerika’da okumuş bir mühendis arkadaşını ziyarete gidiyordu.”⁷⁴⁶

Nişanlısının gördüğü çobanı merak edip onunla konuşmak istemesi üzerine mühendis arabasını çabanın yakınında durdurur.

⁷⁴⁴ a.g.e., s. 119.

⁷⁴⁵ Köpek, s. 126-127.

⁷⁴⁶ a.g.e., s. 127.

“Mühendis yere atlayıp çobanı çağırdıktan sonra ayaklarını sallayıp dolaşarak uyuşukluğunu gidermeye çalıştı. Sirtına gri İskoç kumaşından bir spor elbise ve başına aynı renkte bir kasket giymişti. Golf pantolonunun altında, belki yirmi beş renkli, kareli çoraplar; yuvarlak burunlu ve derisi tüylü kalın iskarpinler vardı. Hususi otomobili olan ve işin lüksünü tam yapmak isteyen herkes gibi onun da iskarpinleri benzin ve makine yağıyla kirlenmiş ve sağ tekinin tabanı gaza basmaktan delinmişti. İki tarafa gidip gelirken otomobilin yanında durdu ve kollarını yan kapının açık duran penceresine dayayarak, nişanlısına: “Nereden aklına esti çobanla konuşmak!” dedi.”

747

Mühendis kendisine lakayt kalan çobana hafiften sinirlenmeye başlar. Ne de olsa kendisi okumuş kültürlü biridir. Karşıdaki ise köylü cahil bir çobandır.

*“Suallerinin birçoğunun cevapsız kaldığını gören ve içini yavaş yavaş, “halkla, köylü ile temas” cazibesi saran, daha doğrusu, çobanın kendinden emin tavrından ve ağırlığından sinirlendiği için, onu sıkıştırmak isteyen mühendis, kendisine hakim olmaya çalışan bir eda ile fakat aşikâr bir sitemle karşısındakine: “Ne diye cevap vermiyorsun?” dedi. “Bak biz seninle nasıl alakadar oluyoruz. Sen bizim köylü kardeşimizsin. Biz de sizdeniz!” Çoban alaka ile sordu.”*⁷⁴⁸

Mühendis aslında sınıf farkını yansıtan güzel bir örnektir. Çobana karşı kendini onu eğitmek ve onu anlamak gibi bir göreve mecbur hisseder.

*“Çoban başını çevirerek arkasına baktı. Artık bu konuşmadan sıkıldığı anlaşılıyordu. O zaman mühendis, halka hitap etmek ve ona doğru yolu göstermek gibi içtimai bir vazifesi olduğunu hatırlayarak söze başladı: “Beni dinle, çoban kardeş” dedi. “Siz daha çok gerisiniz. Bak! Biz, yerimizden, yurdumuzdan kalkıp sizinle konuşmak, derdinizi dinlemek için buralara geliyoruz; siz gözünüzü, kulağınızı dört açıp istifade edeceğiniz yerde, etrafınıza bakınıyorsunuz. Senin ihtiyaçların nedir? Sıkıntılarının nedir? Bunları öğrenmek istiyorum, bana bütün kalbini açmalısın. Ben senin kardeşimim. Ha, öyle değil mi?”*⁷⁴⁹

⁷⁴⁷ a.g.e., s. 127.

⁷⁴⁸ a.g.e., s. 129.

⁷⁴⁹ a.g.e., s. 130.

Mühendis karşısında hiç de farklı davranmayan çobana karşı sinirlenir. Anaşılır ki kardeşiz edebiyatı bitmiştir.

*“Mühendis ise birdenbire müthiş bir hiddete kapılmıştı. Adi bir çobanın karşısında yalvarır gibi sözler söylemiş olmak, ona tahammül edilmez bir izzetinefis yarası gibi görünüyordu. Biraz evvelki sözlerinde ileri sürdüğü kardeşliğe rağmen, çobanla kendisi arasındaki büyük farkı vazıh olarak görüyor, dişlerinin arasından: “Adam olmaz bu sersemler!” diye mırıldanıyordu.”*⁷⁵⁰

Sabahattin Ali hikâyelerinde kendi hayatından izler taşıyan mesleklere değinmiştir. Sabahattin Ali Balıkesir Muallim Mektebi’nde öğrenim görmüştür. Sabahattin Ali, Muallim Mektebi’nde edebiyat öğretmenliği de yapmıştır. Onun hikâyelerinde de kahramanların öğretmen mesleğinde olduğunu görürüz. Sabahattin Ali’nin şair yönü de vardır. Onun hikâyelerindeki bazı kahramanlar şairdir. Kendisi gibi hapisanede şiir yazan şair kahramanlara yer vermiştir.

⁷⁵⁰ a.g.e., s.131.

III. SABAHATTİN ALİ’NİN ROMANLARINDA ERKEK KAHRAMANLAR

A. Medeni Durumlarına Göre Erkekler

Sabahattin Ali’nin romanlarında da öykülerinde olduğu gibi erkek kahramanlar kadın kahramanlara oranla daha fazladır. Öykülerinde ağırlıklı olarak Anadolu’nun köy ve kasabalarında geçen olaylarla Anadolu halkını görürüz. Oysaki Sabahattin Ali’nin üç romanındaysa Edremit ve çevresi, İstanbul, Ankara ve de Berlin’deki mekânlarla buralarda yaşayan sivilleri, kamuda görev yapan memurları, üniversiteler etrafındaki aydın çevreyi görmekteyiz. Medeni durumlarına göre erkekler başlığı altında roman kahramanlarımızı dört alt başlık halinde ele alacağız.

1. Evli Erkekler

SALAHÂTTİN BEY (Kuyucaklı Yusuf, 1999), romanında Şahinde’nin kocası. Salahâttin Bey (Kuyucaklı Yusuf, 1937), Nazilli kazasının kaymakamıdır. Salâhattin Bey, gençliğini deli dolu geçirir, hayatın tadılmadık hiçbir zevkini bırakmaz, yorulduğunu fark edince de romanın vak’a zamanından 5 sene önce kendisinden on beş yaş küçük olan Şahinde ile evlenir. Bu sıralarda 30 yaşlarındadır. Salâhattin Bey, oldukça güzel olan Şahinde’yi önceleri “*güzel bir kedi*”, “*bir kuzu gibi*” sevmektedir. Fakat Şahinde kendisini küçük görmek şöyle dursun kaymakamı kendisine eşit kabul etmektedir. Bunun için Salâhattin Bey kısa sürede fark eder ki güzel kedinin çok sivri tırnakları ve kuzunun sert boynuzları vardır. Şahinde, Salâhattin Bey’den kendisine akran muamelesi yapmasını istemektedir. Bu bakımdan Salâhattin Bey “*akıl*” ve “*mantık*” yaklaşımının işe yaramadığını görür.

Durum böyle olunca Salâhattin Bey “*bir aile yuvası*” kuramaz. Salâhattin Bey, karısını eğitmeyi düşünür bunun için kitaplar getirtir. Şahinde’yi fikir bakımından yükseltmek, geliştirmek ister. Şahinde’nin okuduğu kitapların ilk tezahürü onlardan öğrendiği kelimeleri yerli yersiz kullanmasıdır. Salâhattin Bey, bu yanlış kullanımları düzeltmek ister, bu sefer de karısının gururu incinir ve kızılca kıyamet kopar. Salâhattin Bey, ilk başlarda Şahinde’nin yaşının küçük olmasından dolayı onu

eğitebileceğini zanneder ama bunun olamayacağı kısa sürede anlar. Karısına evlat ve kardeş muamelesi yapmak ister çirkin bir alayla karşılaşır; efendi ve hâkim muamelesi yapmak ister isyanla karşılaşır ve tepki olarak bayılmalar kendini göstermeye başlar. Sonunda ona tam bir eşitlik verir. Bu sefer de yersiz talepler, saçma hareketler, sonradan görme arzularla karşılaşır. Yapacak bir şey kalmayınca o da kendini içkiye verir ve adeta akşamcı olur. Sarhoş olarak eve döndüğü zamanlarda da kendini elbisesiyle yatağına atıp rikkat ve pişmanlık duyguları boşaltır, karısının taşkınlıkla ellerini, saçlarını öper. Kaymakamın yaşı otuz beşten fazla olmamasına rağmen kalpağının kenarından çıkan saçları bembeyaz görünmektedir.

Bir gece, Kuyucak köyünü eşkıya basar ve bir karı kocayı öldürler. Salâhattin Bey cinayeti bizzat araştırmak için yanına müddeiumumi ve doktoru alarak gider. Jandarma kumandanı izinli olduğu için yanlarında bir başçavuş ve üç jandarma vardır. Köye vardıklarında cenazelerin başında duran çocuğun (Yusuf) kimi kimsesi olmadığını öğrenir ve onun kendisi ile gelmesini oğlu olmasını ister.

“Kaymakam, küçük Yusuf’un elinden tuttu, kendine doğru çekti, gözleri yaşarmış gibiydi.”

“Gel benimle öyleyse ...” dedi.

“Nereye geleyim?”

“Benimle gel... Benim yanımda kal. Ben seni baban gibi severim, olmaz mı?”

“Beni babam gibi sevemezsin ama geleyim. Senin kimin kimsen yok mu?”

“Var, var ama sen de gel benim oğlum ol. Benim hiç erkek çocuğum yok.”⁷⁵¹

Salâhattin Bey, çocuğun çenesinin altından tutarak başını yukarı kaldırarak sevgisini göstermek ister ve anasız babasız kalmış, kimsesi olmayan bu çocuğu Salâhattin Bey evine götürür. Karısı Şahinde Hanım bir “köylü piçinin” evine getirilmesinden hiç memnun olmaz ve bunu çocuğun yanında bağıra bağıra söyler. Kaymakam Salâhattin Bey ’in Edremit’e tayini çıkar. Yusuf artık on yaşına gelmiştir. Bunun için Edremit’te okula başlar.

“ Yusuf ilk defa Edremit’te mektebe gitti. Fakat o mektep devri pek sürmedi.”

⁷⁵¹ Sabahattin Ali, **Kuyucaklı Yusuf**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1999, s. 11.

...

*“Mektep onu sıkıyordu. İlk zamanlarda, yani okuma öğreninceye kadar, devam eden merak ve alakası pek çabuk kayboldu.”*⁷⁵²

Şahinde, kaç defa Salâhattin Bey’e: *“bey, bu çocuk senin başının derdi demez miydim? İşte, adam olmaktan nasıl korktuğunu gör.”* der.⁷⁵³

Yusuf’un okumada gözü olmadığını gören Şahinde Hanım kocasına *“bu çocuk ya hamal, ya yol kesici olacak... Ama sen kendin sardın başına bu derdi”* diye çıkışır.⁷⁵⁴

Salâhattin Bey, *“Peki ama karıcığım, ne istersin şu çocuktan? Bakalım biraz daha büyüsün, belki biraz heveslenir. Daha köyünden ayrılalı bir sene olmadı bile...”* der.⁷⁵⁵ Bu tartışmalarda Şahinde kocasını pılı pırtıyı toplayıp kızını da alarak evi terk etmekle tehdit eder. Bunun üzerine Salâhattin Bey, karısına, *“bu pılıyı pırtıyı toplamak tehdidinden vazgeçmesini, eğer canı pek gitmek istiyorsa, işte kapının açık olduğunu, fakat Nazilli’de reji ambar memuru olan babasının kendisini dört gözle beklemediğini biraz sertçe bir lisanla”*⁷⁵⁶ söyler. Sonra da ağlama krizlerine giren karısını yatıştırmaya uğraşır. Salâhattin Bey, Yusuf’a da neden okumak istemediğini sorar ve ona nasihat etmeye çalışır.

Edremit’te Salâhattin Bey’in evi Bayramyeri denilen semttedir. Salâhattin Bey gündüz hükümet işleri, gece de rakı meclisleri dolayısıyla evin semtine pek uğramaz, bazen haftalarca çocukları onun yüzünü görmez. Hatta kızının ve ailesinin yaşadığı bazı olaylardan haberi bile olmaz. Aradan altı sene geçer, Salâhattin Bey, Cennetayağı denilen yerde bir bağ tutar, küçük bir zeytinlik alır.

Muazzez 10 yaşına gelmiştir. Kendisine akran olan kızlarla beraber terzi Mürüvvet Hanım’dan ud dersi alır. Fakat Yusuf ud derslerini pek az zaman sonra sebebini söylemeden bıraktırır. Salâhattin Bey kızı için pek lüzumlu gördüğü bu musiki derslerinin kesilmesinden memnun olmaz fakat dik başlı olduğunu bildiği

⁷⁵² a.g.e., s. 17.

⁷⁵³ a.g.e., s. 17.

⁷⁵⁴ a.g.e., s. 17.

⁷⁵⁵ a.g.e., s. 17.

⁷⁵⁶ a.g.e., s. 18.

Yusuf ile uzun uzun çekişmeye ũřenir. Yusuf kimse farkında olmadan evin en sözü geçen adamı oluvermiştir. şahinde bile buna sesini çıkarmaz olmuştur.

Kaymakam Salāhattin Bey ’in münasebette bulunduğu adamlar az ve seçmedir.

“Uzun memuriyetlerin tecrübesi, yerlilerin kendisi gibi memurlarla niçin ahabap olduklarını ona öğretmişti. Tongaya basmayı pek sevmediği ve namuslu kalmak niyetinde olduğu için ziyafetlere, davetlere pek aldırış etmez; çok itimat ettiği, hukuk mezunu birkaç avukat ve bazen de ceza reisi ile sessiz sessiz içmeyi tercih ederdi” ⁷⁵⁷

Serin bir kış gecesi Salāhattin Bey, Ceza reisi ve birkaç Avukat Hulusi Bey’in evinde toplanırlar. Epeyce kafayı tuttukları sırada kapı alınır fabrikatör Hilmi Bey ile Hacı Etem gelir. Hilmi Bey’in ısrarlı teklifi ile bir el derken artan bir tempoda kumar oynamaya başlarlar. Başlangıçta Kaymakam Bey oynamak istemez fakat Ceza reisinin “iğlik etmesene” demesi üzerine o da oynamayı mecbur kalır. Sonunda rakının tesiriyle Salāhattin Bey, cebindeki bütün parayı verir hem de Hilmi Bey’e 50 altın kadar borçlanır.

“Hiç kendini bilmez gibi oynuyor, bütün acemi kumarbazlarda görüldüğü gibi, asabi ve çılgın bir oyunla talihi kendine çevirmek istiyordu. Bir defa kaybetti mi ikinci defa demin kaybettiğinin iki mislini ve nc defa ikincide kaybettiğinin iki mislini koyuyordu. Böylece ziyanı, aklı başında olduğu zaman düşünmekten bile korkacağı bir miktara çıkıyordu” ⁷⁵⁸

Oyunu bırakmak tekliflerini Salāhattin Bey şaşkın ve sert bir el işareti ile reddeder. Oyun sabah ezanına kadar devam eder. Sonunda oyunu bırakıp kapıya doğru giden Salāhattin Bey, size borcum ne kadar diye sorar. O da 320 lira cevabını verir.

Salāhattin Bey ertesini gün vazifesine öğleden sonra gidebilir. Evinde sebebi açıklanmaz ama şahinde ile şiddetli bir kavga eder ve zihni büsbütün karışır. Görünmez bir kaza diyen Hulusi Bey ile konuşurlar. Salāhattin Bey düştüğü durumun farkındadır: Elimdeki zeytinliği satsam ve bir senelik maaşımı kırdırıp buna ilave etsem yine yetmez; 320 altın bu... Bitti Hulusi Bey, her şey bitti. Düşün ki buradan tası tarağı toplayıp gitmek bile mümkün değil, burada kalıp sefil ve kepaze olmaya

⁷⁵⁷ a.g.e., s. 44.

⁷⁵⁸ a.g.e., s. 47.

mahkûmum. Üç senede, beş senede, elbet ödemeye çalışacağız!” Bu sırada Hacı Etem gelir ve önüne bir kâğıt koyar. Salâhattin Bey kâğıdı okuyunca sapsarı olur, eli titremeye başlar ve yavaşça sorar.

“Neden icap etti bu?”

“Hani beyim, aklınıza bir şey gelmesin... Lüzumu da yoktu ya, âdettir de onun için; siz bir imza buyurun!”⁷⁵⁹

Kaymakam önündeki kâğıda titrek bir imza atar. Akşam Kaymakam eve dönünce Şahinde, Hilmi Beylerin görücü geldiğini söyler. Salâhattin Bey “Benim şimdilik kimseye verilecek kızım yok. Gelenlere böyle söylersin. Hem bu işlere sen pek karışma!” der.⁷⁶⁰ Salâhattin Bey odasında uzun uzun düşünür bu iki günün hadiselerini birbirine bağlamaya, onlara anlam vermeye çalışır. Bir şeyler sezer gibi olur. Fakat işin içinden çıkamaz. Çünkü Hilmi Bey’in oğlu Şakir şehrin asil ve zengin bir ailesinin çocuğudur. Hilmi Bey, doğrudan gelip isteyebilirdi oğluna diye düşünür. Fakat ertesi gün Şakir’i biraz araştırınca niçin evvela kendisinin elinin ayağının bağlanmak istendiğini anlar. Sonra Hulusi Bey ile görüşürler, o yazık olacak kıza der. Fakat Salâhattin Bey kararlıdır: “Ben öylesine kız falan vermem” der. Hulusi Bey’in de tavsiyesi ile şimdilik işi savsaklamaya karar verir Salâhattin Bey.

Hilmi Bey ile oğlu Şakir, Salâhattin Bey’in elini ayağını bağladıktan sonra onun tereddütlü cevaplarından sonra memleketin bütün sözü geçen takımını seferber ederek sıkıştırmaya başlarlar. Salâhattin Bey’in sürekli retleri karşısında tehdit noktasına geçerler.

“Zavallı adam, işin bu şekle gireceğini düşünmemişti. Memleketi asıl idareleri altında bulunduran bu adamların karşısında bir hükümet memurunun ne kadar az kıymeti olabileceğini, bir kaymakamın aşağı yukarı, kendisine itibar edilen, fakat işlerine engel olmaya başlayınca derhal tüydürülen bir kukla olduğunu bildiği için, vaziyetten tamamen ümidi kesmiş gibiydi. Elde bulunan tek çare, yani burayı bırakıp gitmek, Hilmi Bey’in elinde o senet kaldıkça imkânsızdı. Hâlbuki bu vaziyette biraz

⁷⁵⁹ a.g.e., s. 49.

⁷⁶⁰ a.g.e., s. 50.

*daha beklemek; memleketteki nüfuzlu kimselerin müştereken kendi aleyhine harekete geçmelerine, azline, en sonunda kepaze olmasın bile yol açabilirdi”*⁷⁶¹

Kaymakam sonunda içkiden zayıflamış sinirlerinin de etkisiyle baskılara tahammül edemez. Isrardan vazgeçer. Şakir’in meselenin bu kadar üzerine düşmesinin geçici bir heves olmadığını gösterdiğini düşünmeye başlar. Hatta Yusuf’u ikna etmeye çalışır. Bu sırada Yusuf, Muazzez’in Şakir’e verilmesine karşı çıkar ama kararı Kaymakamın kendisinin vermesini ister. Hâlbuki Kaymakam Yusuf’un de gönlünün olmasını ister. Yusuf’un bildiği bir şeyler olduğunu düşünen Kaymakam bildiğini anlatması için onu zorlar:

*“Hepiniz birlik olup beni öldürmeye mi niyet ettiniz?” dedi. Bütün şehir, evimin içindekiler de dâhil olduğu halde, hep birden bana hücum etmeye, beni mahvetmeye mi karar verdiniz? Yusuf! Sen bari bana neler çektiğimi anlayacak, bana acıyacaktın. Çıldıracağım be oğlum, anlamıyor musun?.. Çıldıracağım. Bu hal biraz daha devam eder, herkes bana karşı cephe almaya başlarsa ya başımı alıp kaçacağım yahut da kafama bir kurşun sıkacağım. Muazzez’i Şakir’e vermeyelim diyorsun değil mi? Âlâ Bunu ben de istemiyorum... Fakat ne yapalım? Bir akıl biliyorsan söyle de onu yapalım. Yalnız, benim artık daha fazla uğraşmaya takatim kalmadı. İş daha fazla sürüklemek, bir sürü kurnaz ve insafsız kurtlarla uğraşmak, onlara her gün ayrı bir bahane bulmak, onların şimdi pek de saklı olmayan tehditlerini anlamam azlıktan gelmek ve hepsine güler yüzle, kibar kibar cevaplar vermek artık elimden gelmiyor. Ben de insanım Yusuf, ben de etten ve sinirden yapılmış bir makulüm. Bana da biraz acıyın canım..”*⁷⁶²

Kaymakam bunları söylerken dudakları titrer. Belli ki acı çekmektedir. Sonunda Yusuf bildiklerini söylemeye karar verir. Bunun için de Kübra’ya Hilmi Bey’in ve Hacı Etem’in yardımı ile Şakir’in tecavüzünü doğrudan kendilerine sığınan Kübra’ya ve annesine anlattırır. Üstelik o bir kaymakamdır ve onları cezalandırması gerekir.

Kaymakam, o anda tekrar düşünmeye başlayıp hatta Yusuf le beraber çözüm bulmaya çalışırlar. Sonra Yusuf’un Kaymakam’ın imzaladığı kâğıdı Ali’den alarak geri alması üzerine Muazzez’in Ali ile evlenmesine rıza gösterir. Bir düğün vesilesiyle

⁷⁶¹ a.g.e., s. 56.

⁷⁶² a.g.e., s. 59.

Şakir, Ali'yi öldürür, muhakeme edilir, sonunda Şakir ceza görmez. Bu sıralarda yazar/anlatıcı Salâhattin Bey 'i hiçbir şekilde duruma müdahale ettirmez.

Yalnız Kaymakam hiçbir şey yapamaz. Sonra Yusuf'un Kaymakam'ın imzaladığı kâğıdı Ali'den alarak geri alması üzerine Muazzez'in Ali ile evlenmesine rıza gösterir. Ama bir düğün vesilesiyle Şakir, Ali'yi öldürür, muhakeme edilir, sonunda Şakir ceza görmez. Bu sıralarda yazar/anlatıcı Salâhattin Bey'i hiçbir şekilde duruma müdahale ettirmez.

Yusuf'a göre Salâhattin Bey aciz bir insandır ama aynı zamanda iyi bir kalbe sahiptir. Nitekim Şahinde kadar manasız, dırdırcı, ne yaptığını bilmez bir kadına peygamberce bir tavır ile tahammül etmiştir.

Kaymakam Salâhattin Bey, bu üzüntülü günlerle beraber kalp rahatsızlığı günden güne artar.

“Otuz yaşından beri kendini azar azar hissettiren ve onu gitgide uzun yol yürümekten, merdiven çıkmaktan menetmeye başlayan ve bazen, rakıyı fazla içtiği zamanlar, ona sıkıntılı bir gece geçirten bu hastalık, birdenbire artıvermişti”

“Ali'nin öldürüldüğü günlerdeydi. Evin boğucu sessizliği ve manasızlığı, Yusuf'un itimsiz ve kendisinden kaçak tavrı, Muazzez'in günden güne artan durgunluğu ve nihayet Şahinde'nin ardı arkası kesilmeyen dırdırları onu boğulacak hale getirmişti”⁷⁶³

Yusuf ile Muazzez bir köyde evlenirler. Kendisine haber getiren köylü İsmail', ikna eden Kaymakam onların evlendikleri köye gider ve onları ikna ederek Edremit'e getirir. Sonra Yusuf'u kaymakamlıkta kâtiplik görevine alır.

Sonunda Salâhattin Bey vefat eder. On seneye yakın görev yaptığı burada kendisine kimseyi düşman yapmadığı yazar/anlatıcı tarafından ifade edilir. Edremit halkı son ve içten bir ilgi göstermek için cenaze evine gelirler. Yazar anlatıcı şunları söyler:

⁷⁶³ a.g.e., s. 100.

*“Halk, farkında olmadan, bu adamla beraber başka bir şeyin de gömüldüğünü, sessiz Edremit’te senelerden beri devam eden bir sükûnetin artık maziye karıştığını hissediyordu”*⁷⁶⁴

Salâhattin Bey’i genel olarak tanımış olduk. Daha sonra onun idare adamı, kaymakam olarak durumunu da ele alacağız.

YUSUF, Kaymakam Salâhtin Bey’in evlatlığı.

YUSUF (Kuyucaklı Yusuf,1999), Romanın başında 1903’te ‘on yaşlarında’dır, bittiğinde ise I. Dünya Savaşı başlamış, seferberlik ilân edilmiş olduğuna göre yirmi bir yaşındadır Yusuf. (Kuyucaklı Yusuf, s. 7) Yazar, dış görünüşü üzerinde fazla durmaz onun, başlangıçta *“Sarı benizli, nahif, fakat kuvvetli ve dayanıklı bir çocuktur.”*⁷⁶⁵ diye tasvir eder. Yusuf, Aydın’ın Nazilli kazasına yakın Kuyucak köyünde doğmuştur. Bir gecede, köylerini eşkıyalar basmış, bütün ailesini öldürmüştür. Daha çocuk yaşta olan Yusuf bu olaydan sonra kimsesiz kalakalmıştır. Kazanın iyi yürekli kaymakamı köyde tek başına sefil hâlde kalan Yusuf’a acımış ve onu evlat edinmiştir.

“Kaymakam küçük Yusuf’un elinden tuttu, kendine doğru çekti. Gözleri yaşarmış gibiydi.

Gel benimle öyleyse...dedi.

Nereye geleyim?

Benimle gel... Benim yanımda kal. Ben seni baban gibi severim, olmaz mı?

Beni babam gibi sevemezsin ama geleyim. Senin de kimin kimsen yok mu?

*Var, var ama sen de gel. Benim oğlum ol. Benim hiç erkek çocuğum yok!”*⁷⁶⁶

Bundan sonra Yusuf’a herkes doğduğu yerden ötürü Kuyucaklı Yusuf demeye başlar. Kaymakam, Yusuf’a babalık yapar. Kaymakam’ın Kuyucaklı Yusuf’tan küçük Muazzez adında bir kızı vardır. Muazzez ve Yusuf kardeş gibi büyürler. Bir yandan

⁷⁶⁴ a.g.e., s. 160.

⁷⁶⁵ a.g.e., s. 17.

⁷⁶⁶ a.g.e., s. 11.

da kaymakamın eşi Şahinde Hanım, Yusuf'a üvey annelik yapmaktadır ve onu hiç sevmez fırsat buldukça onu hırpalamaktadır.

“Kaymakam'ın karısı Şahinde Hanım, eve bir “köylü piçinin” getirilmesinden hiç de memnun olmadı ve bunu çocuğun yanında bağıra bağıra söylemekten çekinmedi.” ⁷⁶⁷

Yusuf ve Muazzez aynı okulda okurlar. Yusuf oldukça zekidir. Ama buna rağmen okumak istemez. Mektep onu sıkır. İlk zamanlarda, yani okumayı öğreninceye kadar, devam eden merak ve alakası pek çabuk kaybolur. Tabi bunları bilince Şahinde Hanım kocasıyla sürekli kavga eder.

Salâhattin Bey'e:

“Bey, bu çocuk senin başının deredi demez miydim? İşte, adam olmaktan nasıl korktuğunu gör. İşte parmağımı basıyorum, bu çocuk ya hamal, ya yol kesici olacak... Ama sen kendi sardın başına bu derdi. Kimsede kabahat yok, diye çatmıştı.” ...

Peki, ama karıcığım, ne istersin şu çocuktan? Bakalım, biraz daha büyüsün, belki biraz heveslenir. Daha köyünden ayrılalı bir sene olmadı bile.. İçinde ne kadar olsa serbestlik arzusu var. Şehirlere alışamadı”

Sen bilirsin. Fakat bu ahlaksız mahalle piçi hep böyle kopuklukta devam ederse, ben kızımı alır giderim; sen sevgili Yusuf'unla otur ondan sonra...” ⁷⁶⁸

Bu ruh hâli içerisinde, içine kapanık ve yalnızlık duygusuyla büyür Yusuf ve yetişkin bir insan olur. Ayrıca Yusuf, küçük yaşta yaşadığı olumsuz tecrübeler, dış etkiler onu, dış dünyaya karşı sert, acımasız yapar. Bu yüzden okuyamaz. Yusuf yaşadığı her an kendi hayatını ve diğer insanları sorgular. Küçüklüğünden beri kimseyle samimi bir arkadaşlık kuramaz. İnsanlara karşı çok iyi niyetli yaklaşır onların kötü emellerine akıl sır erdiremez.

Yusuf büyüdükçe Muazzez'e karşı derin hisler duymaya başlar. Muazzez'de de aynı hisler başlar. Yusuf, Muazzez'i bütün kötülüklerden korumaya çalışır. Şahinde Hanım'a hiç güvenmez ve onun kızına dahi kötülük yapabileceğini düşünür. Bir gün Yusuf, Muazzez ve Mahalledeki diğer çocuklar pikniğe giderler. Kasabanın sarhoşu

⁷⁶⁷ a.g.e., s. 11.

⁷⁶⁸ a.g.e., s. 17.

Şakir de ordadır. Yusuf, onu görünce çok kızar. Şakir, Muazzez’e bakar, başının şaşkın hareketleriyle, iki tarafa uçan salıncağı takibe uğraşır. Bir anda başındaki oyacı yemeniyi çıkararak tam yanından geçen Muazzez’in salıncağına atar, ona sarkıntılık yapmaya kalkar. Bunun üzerine Yusuf onu oracıkta döver.

“Ali ile Muazzez biraz ilerlediler, Fakat Muazzez, ne olacağını biliyormuş gibi, biraz ötede, su muhallebisi satan bir serginin arkasında durdu, Ali’yi de durdurdu.

Yusuf salıncaktan inen İhsan’a doğru yürüdü ve sordu:

İhsan, ne istiyor bu itoğlu?

Şakir yüzüne dökülen ve yağlı yağlı parlayan uzun saçlarını fesinin altına sokmaya çalışarak bu tarafa döndü:

Kim ülen itoğlu?

Elini alışkan bir hareketle arka cebine götürdü. Fakat tam bu sırada Yusuf’un pek da dayanılacak gibi olmayan yumruğunu suratına yiyerek yere yavrulandı. İhsan iki kolu ile Yusuf’u sımsıkı sarmış, onu teskine çalışıyordu:

Etme gözünü seveyim, Yusuf! Bak, Sarhoş işte!... Ben Şimdi alır götürürüm.”⁷⁶⁹

Şakir, bunu hiç unutmaz. Muazzez’i elde ermeyi kafasına koyar. Muazzez’le evlenmek için babasıyla plan kurmaya başlar. Çünkü Salâhattin Bey, kızını onun gibi bir adama vermeyeceğini düşünür.

“Salâhattin Bey güldü:

Canım, benim oynamadığımı sen de bilirsin!

Hilmi Bey:

Oyun deyip de büyütmeyin beyefendi, şunun şurasında maksat eğlenmek!. Ne vereyim?”⁷⁷⁰

“Salâhattin Bey kendisine Hilmi Bey’in uzattığı bir avuç parayı eliyle ve bitkin bir tavırla iterek:

⁷⁶⁹ a.g.e., s.32.

⁷⁷⁰ a.g.e., s.46.

Yeter! Dedi.

Yerinden kalktı ve kalkarken iskemleyi devirdi, kapıya doğru birkaç adım gittikten sonra döndü:

Size borcum ne kadar?

Hilmi Bey masanın üstündeki tütün paketini aldı, arka tarafındaki dağınık rakamları topladı ve üç yüz yirmi lira! dedi. Sonra hafif bir tebessümle ilave etti : Ehemmiyeti mi var beyefendi kumarbazın kumarbaza senede beş kuruşu bile geçmezmiş; bir gün yine toplanır telafi ederiz ”⁷⁷¹

O günden sonra planın ikinci adımı gelir, o da Salâhattin Bey’in kumar borcuna karşılık Muazzez’i Şakir için istemektir. Kaymakam çok kızar çünkü başka bir durumda olsaydı asla kızını Şakir’e vermezdi. Ama Maalesef nasıl o parayı bulur. Kaymakam günlerce oturup kalkar bir çare bulmak için ama çözüm yoktur. Aynı zamanda bu durumu Yusuf’a anlatmak ister ama korkar. Deli oğlanın gidip bir taşkınlık yapacağından, kendini tutamayıp bir vaka’a çıkaracağından, işi düzelmez bir hale sokacağından korkar. Kaymakam, Yusuf’u korumak için mecbur susar. Uzun uzun düşünerek güzel sebepler bulmaya çalıştıktan sonra, Kaymakam kabul etmek zorunda kalır.

Bir akşam yemeğinden sonra onu bir kenara çekerek: “Yusuf” dedi. “Muazzez artık evlenecek çağa geldi; ama, sen herhâlde dışardan duymuşsundur: Hilmi Bey’in oğlu Şakir!...”⁷⁷² Yusuf bu haber duyduğu zamanda çok kızar. Kaymakam’ın sözünü keser, “Sen kararını vermişsin, bana bunları ne diye anlatıyorsun? dedi. Kızın babası sensin, onun benden çok düşünmen lazım. Bana ne?”⁷⁷³

Ama yine de Kaymakam “Aman Yusuf, böyle söyleme! Muazzez’i benden çok sensin düşündüğünü bilmez miyim? Sen hem ağabeylik, hem babalık yaptın.” der.⁷⁷⁴

O sırada Yusuf başka bir olayı patlatmak ister. Böylece on on beş gün kadar geçti Yusuf’u bir gece Kübra ve annesi eve getirir. Onlar, o gece ve ondan sonraki geceler

⁷⁷¹ a.g.e., s.48-49.

⁷⁷² a.g.e., s.57.

⁷⁷³ a.g.e., s.58.

⁷⁷⁴ a.g.e., s.58.

Yusuf'un başucundan ayrılmazlar ve Kaymakam'ın evinde yaşamaya başlarlar. Muazzez'in olayı olunca Yusuf, kız ve anasını eve çağırmaya karar verir, herkes Kübra'nın olayını bilsin ister.

"Yusuf Kübra ile anasını odaya çağırды. Bunlar, içeride Salâhattin Bey'i görünce bir irkildiler. Yusuf: "Bana anlatırken yarım kalan bir hikâyeniz vardı, "dedi. "Onu şimdi baştan anlat, babam da duymak istiyor!" 775

Eskiden Kübra ve annesi Hilmi Bey'in evinde çalışırlar. Sonra baba ve oğlu, kadının kızı Kübra'ya tecavüz ederler.

"Oğul ile baba arasında bazı gizli meseleler mevcut olduğu ve ikisinin birbirine bazı sırlarla bağlı bulunduğu da şehirde dolaşan laflardandı." 776

Şakir Bey hep öyle sırtarak kapıya kadar geldi. Ben bağırıp dışarı fırlamak için iki adım yürüdüm. Aklım büsbütün başımdan gidecekti. Bu sefer de merdivenden Hilmi Bey çıkıyordu.

Salâhattin Bey yerinden fırlayıp bağırды:

Babası mı?

Babası.. O da sırtıyordu. Aman anacığım, ben dünyada bunların sırtması kadar kötü şey görmedim...." 777

Kaymakam bunu duyunca kızar. Kaymakam, Yusuf'la, o parayı nasıl getirecek, çözüm aramaya başlarlar. Yusuf, kafasını dağıtmak ve dertleşmek için mahalledeki en yakın arkadaşı Ali'ye gidip nasıl zor durumda kaldığını anlatır.

"Herhalde baban parayı ödemeli... dedi. Yusuf ancak birkaç saniye sonra intikal ederek: Nasıl öder? diye cevap verdi. Neyle öder?.. O zaman Ali, birdenbire, kendisinin bile şaştığı bir cesaretle: Ben vereyim... dedi. Yusuf ağır ağır, karşısındakinin gözlerinin içine baka baka: Muazzez'i sen mi istiyorsun? dedi."

⁷⁷⁵ a.g.e., s.60.

⁷⁷⁶ a.g.e., s.45.

⁷⁷⁷ a.g.e., s.64.

Yusuf yerinden kalkıp Ali'nin omuzuna vurdu: *"Bu dünyada karşılıksız hayır işlenmediğini öğrendim de onun için sordum, dedi. Ne kızarıyorsun? Bu işi ben de münasip bulurum. Babama bu akşam açayım.. Herhalde razı olacaktır..."*⁷⁷⁸

Ali, konuşma bitikten sonra hemen ninesine koşar durumu anlatır ve para ister. Ali'nin ninesin ona karşı bir zaafı olduğundan parayı verir. Ertesi gün Ali, Yusuf'a parayı götürür. Yusuf parayı Şakir'e verir ve borç kapanır. Muazzez, bu sefer de Ali'yle evlenmek durumundadır. Yusuf o akşam eve geldiğinde Muazzez hâlâ uyanıktır.

"Ne o kız? Yatmadın mı? dedi.

Seni bekledim!

Ne var ki?

Bir diyeceğim var!

Yarını yok mu bunun?

Bu Akşam söylemek istemiştım Biraz tereddüt ettikten sonra ilave etti:

Dinlemeyeceksen gideyim Muazzez, Yusuf'la konuşmak ister ama Yusuf sanki o da ondan kaçmak ister.

Ağabey, beni kaç sattınız?

Yusuf afalladı ve kızın Yüzüne baktı.

Muazzez Tekrar etti:

Daha doğrusu beni kaç sattın?

Ne demek istiyorsun?

Ne mi? Bugün annem hepsini anlattı... Babamın borcundan tut da..

Peki, ne olmuş? Nesi var Ali'nin? Beğenmedim mi?

*Bunu bana sormak şimdi mi aklınıza geldi? Kimseyi beğenmediğim yok, fakat ben Ali'ye filan gitmem, bunu da bilmiş olun!"*⁷⁷⁹

⁷⁷⁸ a.g.e., s.71.

⁷⁷⁹ a.g.e., s.77.

Muazzez sanki Yusuf'a bir şeyler anlatmaya çalışır. Yusuf içinde ne var ne yoksa zor tutup ve çok sert bir üslupla devam eder ve kendi kabahati olduğunu düşünerek mülayim bir sesle tekrar yarı şaka: *"Yoksa gönlün hep o Şakir'de mi? dedi."*⁷⁸⁰

Muazzez bunu duyunca çok kızar ve ağlamaya başlar.

"Bana bir daha böyle şey söyleme Yusuf Ağabey. Böyle şey söyleme..."

(Kuyucaklı Yusuf, s.78). Yusuf içinde hafif bir ürperme ile tekrar sordu. *"Peki , Kimi istiyorsun öyleyse?.."*⁷⁸¹

O anda Muazzez tekrar ağlamaya başlar. Yusuf onu kolundan tutup yanına oturtur ve tatlı bir sesle sorar:

"Söylesene, Kimi istiyorsun?"

Muazzez yaşlı gözlerini Yusuf'a dikerek haykırdı:

Hiç kimseyi...Anlamıyor musun?. Hiç kimseyi..

Ve gözlerini uzun müddet onun gözlerinden ayırmadı. Yusuf da ona bakıyor ve idarenin titrek ışığı vuran yüzünde yer yer ürpermeler oluyordu. Elini yavaşça uzatarak genç kızın saçların okşadı. O zaman Muazzez'e bu işareti bekliyormuş gibi doğruldu, Yusuf'un ellerini avuçlarının içine alarak:

Kimi istiyorum, anladın mı? dedi.

Yusuf alt dudaklarını ısırarak ağır ağır başını salladı:

Anladım!

*Muazzez hayatında ilk defa Yusuf'un iri kahverengi gözlerinde yaşlar parladığını gördü."*⁷⁸²

Muazzez, Yusuf'a açılır ve onu nasıl sevdiğini itiraf eder. O anda Yusuf çok şaşırır. Çünkü asla ümit edemeyeceği hayali gerçek olur. O günden sonra, Yusuf doğru düzgün eve gelmez hatta akşam eve geç gelip Muazzez'le karşılaşmamak için elinden geleni yapar. Yusuf zor durumda kalır bir yanda sevdiği kız Muazzez, bir yanda en

⁷⁸⁰ a.g.e., s.77.

⁷⁸¹ a.g.e., s.78.

⁷⁸² a.g.e., s.78.

yakın arkadaşı Ali. Bu yüzden Yusuf susmayı tercih eder. Aynı zamanda Muazzez'i Ali ile evlenmeye ikna etmeye çalışır.

Ali'nin Muazzez'i alacağı kasabada haber olmuştur o yüzden Sarhoş Şakir, Ali'yi rakibi görür bütün gece Ali'ye çok sinirli bakışlarla küfürler savurur. *“Benden kabadayısı varsa, çıksın bu meydana! diye bağırdı.”* ⁷⁸³

Ali, Şakir'in tabancasından çıkan kurşunla ölür. Şakir ve babası çok güçlü ve nüfuzlu olduğu için ceza almaktan kurtulur. Şakir, Muazzez'in ailesine şantaj, baskı yoluyla Muazzez'i vermelerini söyler. Yusuf içten içe Muazzez'i çok sever fakat fakir olduğu ve Şahinde Hanım kendisini sevmediği için duygularını hiç dile getirmez. Sadece Muazzez'i herkesten ve hatta kendinden korumaya çalışır. Şahinde Hanım, Muazzez'i, Yusuf'la evlendirmektense zengin Şakir'le evlendirmeyi tercih eder. Şahinde Hanım, Kızını Şakir'le buluşmaya zorlar. Muazzez sırf evde yalnız kapanıp kalmamak, Yusuf hakkında düşünmeye mecbur olmamak için annesiyle arkadaşlık eder, Fakat Hilmi beylere gitmek istemez. Yusuf, doğru düzgün eve gelmediğinden dolayı bu ziyaretlerden hiç haberi yoktur.

“...Belki haftalardan beri onu yakından görmemişti. Yüzünün sarılığı, Muazzez'i korkuttu. Bütün söylemeye hazırlandığı şeyleri unutarak : Yusuf Ağabey, sana ne olmuş? Diye sordu.

Ne var Kızım?

Benzin pek sararmış... Hasta mısın?

Değilim .. Babama üzülüyorum. Sonra yalnızlık. İşsizlik.. Can sıkıntısı!...

Babam nasıl?...Sona günlerde iyice, değil mi?

Yusuf, Kızın, Babam nasıl? diye bu kadar tabii bir şekilde soruşuna güldü:

Yatağa düşmüyor.. dedi. Sonra kendi kendine söylenir gibi ilave etti:

Belki de düşmeyecek!

Ne demek istedin?

Yusuf tekrar güldü. Lafı değiştirerek:

⁷⁸³ a.g.e., s.90.

Annen nerede, gene gezmekte mi? diye sordu.

Evet!

Sen neden gitmedin?

Canım istemedi...

Biraz bekledikten ve Yusuf'un yüzüne dikkatle baktıktan sonra, kelimelerin üzerinde durarak tekrar etti :

Canım istemedi!

Bu konuşma arasında Yusuf, sokak kapısının yanında ayakkabılarını giymeye uğraşıyor, Muazzez de yanında, ayakta duruyordu.

Genç kız, onun gitmekteki acelesini seyrederken, birdenbire içinden gelen bir teessürle:

Ama belki bir gün canım isteyecek! dedi.

Yusuf, hemen doğrularak sordu:

Neyi?

Muazzez omuzlarını silkti.

Yusuf tekrar sormak ve ısrar etmek için ağzını açtı, sonra vazgeçerek arkasını döndü. Kapıyı aralayıp sokağa çıktı ”⁷⁸⁴

Yusuf'un kafası çok karışır, evden niçin çıktığını unuttur. Sadece aklında bir şey vardır o da Muazzez. Muazzez'le konuşmak için tekrar eve döner. Yusuf eve geldiğinde Muazzez evde değildir.

“Kapıyı yavaşça çaldı, bu anda hemen kaçıp gitmek istedi; fakat kapı açıldı.

Yusuf Kübra'nın sarı yüzünü görünce biraz kendini topladı. İçeri girerek lakayt bir tavırla sordu:

Muazzez yukarda mı?

Küçükhanım yakardı mı?

Küçükhanım dışarı gitti!

⁷⁸⁴ a.g.e., s.113.

Yusuf anlayamadı:

Küçükhanım ne yaptı?

Dışarı gitti!

Nereye?

Kübra'nın annesi de sokulmuştu:

Girsene içeri, Yusuf Ağa ,dedi. Küçükhanımı annesi geldi aldı!”⁷⁸⁵

Kübra, bir müddet tereddüt ettikten sonra her şeyi Yusuf'a anlatmaya başlar. Yusuf çok kızar ve dışarıya çıkar. Yusuf, Hilmi Bey'in bağına koşarak gider o anda Muazzez ve Şube Reis'inin kızı Meliha bahçede otururlar. Muazzez, Yusuf'u görünce babasına bir şey olduğunu zanneder. Hâlbuki Yusuf, Muazzez'i kaçırmak için gelir.

“O zaman Muazzez onun yanına sokularak:

Yusuf! dedi.

Ne?

Yusuf .. Neden geldin buraya?

Öteki cevap vermedi. Öyle ya, neden gelmiştin buraya?

Buraya benim için mi geldin?

Ayıp bir şey itiraf eder gibi kızarak başını salladı:

Evet!

Karşısındakinin yüzüne bakınca Muazzez'in yüreği hopladı. Yusuf'un çehresi bu anda aynen o akşam kendisine anladım dediği zamanki ifadeyi almıştı

Muazzez birdenbire:

Haydi, Yusuf, gidelim! dedi.

Yusuf, gene kıpkırmızı, peki demek ister gibi başını salladı.

içeri girip yeldirmemi alayım...

Yusuf hemen onu bileğinden yakaladı:

⁷⁸⁵ a.g.e., s.116.

bırak, istemez, yürü benimle! dedi.

Genç kız:

Hiç olur mu Yusuf...Annem ne der... Dünya âlem ne der?

Yusuf onu kolundan tutup bağdan dışarı çıkararak:

Kimse bir şey demez ,dedi. Deseler de bir şey çıkmaz..

Muazzez ilerde duran arabayı görünce Yusuf'un yüzüne baktı:

Bununla mı döneceğiz? dedi.

Evet!

Peki, bırak da başörtümü filan alayım. Hemen gelirim..

Sonra siyah ve çocuk gözlerini karşısındakine dikerek fısıldadı:

Yoksa gelmem diye mi korkuyorsun?

Yusuf başını salladı:

Gelirsin .. Biliyorum...

Yusuf avucunda tuttuğu bileği sinirli bir hareketle sıkarak:

Lüzumu yok! dedi. Sonra, dudakları titreyerek, ilave etti:

Ne olursa olsun, artık seni hiç bırakmayacağım!”⁷⁸⁶

Muazzez ve Yusuf yola çıkarlar fakat nereye gidecekleri hiç belli değildir. Sadece uzaklaşmayı isterler, herkesten her şeyden kaçmaya çalışırlar. Meliha, Şahinde Hanım'a koşarak Yusuf'un buraya gelip Muazzez'i çağırdığını ve beraber gittiklerini söyler. Salâhattin Bey araştırmaya başlar ama onları hiç gören yoktur. Bir ay olur hâlâ haber yoktur. Salâhattin Bey jandarmaya haber verirken onlardan bir haber gelir.

“Jandarmaya hacet yoktu beyim, zati ben de size geliyordum! dedi.

Salâhattin Bey yerinden kalkarak ona sokuldu:

Nerde geliyorsun? dedi.

Genç adam kahverengi gözlerini karşısındakine çevirerek:

⁷⁸⁶ a.g.e., s.122-123.

Yerimi nideceksin bey? dedi. Beni Yusuf Ağa ile kızın gönderdi!

Ne yapıyorlar?

Bizim imam bu sabah nikâhlarını kıydı. Ellerinden öperler. Bunu diyivermek için beni buraya saldılar!

Kaymakam bir müddet durakladı, sonra yüzünde bir tebessüm gelerek:

Yusuf bizim kızı kendine nikâh mı etti? diye sordu.

Allah gönüllerine göre versin bey; kızın yiğit delikanlıya düştü

Başka bir şey söylemediler mi?

Yok, söylemediler! Siz merakta kalmayasınız diye beni gönderdiler. Arabayı da sahibine ulaştırdım!

Dönüp gelmeyecekler mi?

Döneceğe benzemezler ama Allah bilir!”⁷⁸⁷

Kaymakam Salâhattin Bey, Muazzez ve Yusuf’la konuşmak için kalkıp gider. Oraya gidince Kaymakam Salâhattin Bey artık durumu kabul eder ve onlara bir teklifte bulunur.

“Yarın sizi Edremit’e götüreceğim! dedi.

Ne yapacağız Edremit’te?

Burada ne halt edeceksiniz?”

Zeytinlik işlerinden, tarladaki buğday satışından kalma üstümde on iki sarı liram var. On dörttü, birini Edremit’e, arabacıya yolladım, birini de burada bozdurdum. Ayvalık’a gidip bu para ile bir hayvan, bir de araba alacağım, işleyeceğim. Kazanırsam atları çift yapar, belki arabayı da yaylıya çeviririm”⁷⁸⁸

Salâhattin, Muazzez ve Yusuf’un dönmesini çok ister ve onları, ikna etmeye çalışır.

⁷⁸⁷ a.g.e., s.137-138.

⁷⁸⁸ a.g.e., s.140.

“Gevezelik etme... Muazzez öyle yaşamaya alışık değil... Parmak kadar kızı kime emanet edip işe gideceksin... Ayvalık'ta sana ekmek verirler mi? O şehirde Müslüman barındırdıklarını duydun mu hiç?

Dikili'ye giderim, İzmir'e giderim... Olmazsa Balıkesir'e giderim!

Salâhattin Bey ikinci tası da yuvarladı; rahat bir tavırla arkasına yaslanarak Yusuf'a sordu:

Edremit'in suyu mu çıktı? Dön oraya, ben sana yaylı da alırım, at da alırım, hatta belki başka iş de bulurum!

Yusuf cevap verecekti, Salâhattin Bey eliyle işaret etti, onu susturdu ve:

Bırak cevap vermeyi! dedi.

Sonra başını ona doğru uzatarak ilave etti:

Ben bunlara kadar keyfimden mi geldim? Beni nasıl yalnız bırakacaksınız? Kızımdan ve senden ben bunu mu beklerdim? Beni Şahinde'nin eline bırakıp nasıl gidersiniz? Bu son günlerimde sizden başka kimim var? Keyfin isterse Yusuf, siz dönmezsiniz ben de kalırım, sen kazanacağım para ile hem karını hem beni beslersin!..”⁷⁸⁹

Edremit'e döndükten bir hafta sonra Kaymakam evde yakın dostlarına davet verir. Kadınlar üst katta kendi aralarında eğlenir. bu şekilde Yusuf 'la Muazzez'e bir düğün yapılmış olur. Yusuf ile Şahinde Hanım arasında eskiden kalma bir husumet vardır. bu olaylar olduktan sonra o husumet daha da artar. Muazzez arada kalır. Yusuf bir süre işsiz kalır. Kaymakam bunu fark edince uzun zaman bu halin devam etmesini doğru bulmadığı için kendi yanına, Kaymakamlığa tahrirat kâtibi olarak tayin eder. Yusuf böyle bir şeyi senelerce düşünse aklına gelmez fakat çok mutlu olur.

“İlk söylediği söz, teşekkür yerine:

Ben ne okuma yazma bilirim ki bu işi yaptım? demek oldu. Babası gülererek cevap verdi:

Bildiğin yeter, üst tarafını orada öğrenirsin!

⁷⁸⁹ a.g.e., s.140.

Sen bilirsin baba... Ben gayret ederim ama...

Elinden yazı yazmak geliyor; ilk zamanlar ben söylerim, sen yazarsın, sonra yavaş yavaş alışırısın. Bizim tahrirat kalemindekiler iyi insanlardır, sana yardım ederler.” ⁷⁹⁰

Salâhattin Bey, ertesi gün Yusuf'u onun yanına götürür. Oraya gidince Kaymakam, Yusuf'u Nuri Efendi ve Hasip Efendi'yle tanıştırır. Kısa bir müddet sonra Kaymakam Salâhattin Bey bir anda hasta olur. Yusuf, Muazzez'i onun yanında bırakıp doktor getirmek için gider. Yusuf'la beraber gelen ihtiyar doktor muayene sonunda “Allah bakilere ömür versin” der. Bu sözü duyan Yusuf, o günden sonra, çok kötü olur “Kendini topla Yusuf! Sen böyle yaparsan bizim halimiz ne olur? dedi” ⁷⁹¹

Yusuf, hayatın bu kadar ezici günleri olduğunu gördükçe daha ileriye düşünmekten vazgeçer ve kafasını dağıtılabilmek için daha fazla çalışmaya başlar. Akşamları eve gelip yıkandıktan sonra sokak üstündeki odaya oturur ve Muazzez'in sofraya hazırlamasını bekler. Birdenbire bütün canlılığını, bütün neşesini kaybeden geç kadın, kocasıyla göz göze gelmek istemez çünkü bakışları ne zaman karşılaşırsa ilk akıllarına gelen şey, başlarına gelen felaket olur ve ikisinin de gözleri yaşarır.

Salâhattin Bey'in ölümünden sonra kaymakamlık işlerine on beş gün kadar, en kıdemli memur olan tapu müdürü vekâlet eder. Sonra İzzet Bey atanır, kendisi oldukça genç bir kaymakamdır. Yeni Kaymakam İzzet Bey başlar başlamaz ikinci gecesi Çınarlı Han'daki eşrafla oturur.

“Fakat İzzet Bey, Yükünü tutacağa da pek benzemiyordu. Eli pek açık ve eğlenceye biraz fazla düşkündü.” ⁷⁹²

Yeni Kaymakam Yusuf'u, daha ilk geldiği günlerde görür. Yusuf'un masasına gelip ellerine işaret eder.

“Sen ne iş yaparsın? dedi.

Kâtiplik yaparım efendim!

Canım, vazifeni değil, yaptığını iş soruyorum!

⁷⁹⁰ a.g.e., s.148.

⁷⁹¹ a.g.e., s.162.

⁷⁹² a.g.e., s.165.

Ne iş verirlerse onu yaparım! dedi.

Kaymakam'ın yanında ve elleri bağlı olarak gezen bir memur izahat verdi:

Merhum Salâhattin Bey'in damadıdır efendim!

İzzet Bey başını çevirerek manalı bir tavırla:

Bu mudur o? dedi.

Evet efendim!”⁷⁹³

Yeni kaymakam dilinde biraz Rumeli şivesi vardır. Ama bunu belli etmemeye çalışır.

“Ne kadar küstahça ne kadar istihfafla soruyordu.

Adın nedir? yahu:

Ne iş yapıyorsun? derken, sanki dudaklarının arasından:

Sen de adam mısın? diyen ikinci bir cümle sessizce dökülüyor ve muhatabının dimağına varıyordu.”⁷⁹⁴

Sonra yeni Kaymakam, gittikten sonra Nuri Efendi Yusuf'a doğru bakıp “*Dün akşam Hilmi Bey’le beraber içmişler. Evvela Çınarlı Han’da bir sofra kurdurmuşlar, sonra Hilmi Bey’in evine gitmişler*”. O anda Yusuf düşünür “*Ne çıkar bundan?*” Yusuf, bu herifler benden daha ne isteyecekler? Kendi kendine sormaya başlar. Yusuf akşam işten çıktıktan sonra eve doğru giderken Avukat Hulusi Yusuf’u görünce çağırıp, Yusuf babasının ölümünden beri Hulusi Bey’i görmemiştir, biraz sohbet ederler. Fakat Hulusi Bey sanki bir şey söylemek ister ama cesaret edemez. Ertesi gün Yusuf, daireye gider. Yeni Kaymakamın onu beklediğini haber alınca odasına gider.

“Kaymakam tekrar durdu. Karısındakinin merakla sözün arkasını beklediğini görüyor ve memnun bir gülüşle ona bakıyordu:

Anladım mı evladım, tam sana göre bir iş. Sen hemen beş on kuruş tedarik edersin; elbet birkaç paranız vardır! Güzel bir at satın alırsın. Ben seni tahsildar yapacağım, süvari tahsildarı. Malmüdürü ile konuştum. Buradaki maaşını vererek seni oraya geçireceğiz. Ayrıca hayvanın için yem parası da vereceğiz. Köylerden

⁷⁹³ a.g.e., s.165-166.

⁷⁹⁴ a.g.e., s.166.

devletin alacağını, vergisini tahsil edeceksin. Fevkalade iş! Öyle değil mi? Odada oturup sıkılmak yok. At üstünde köylere gez. Hem para da arttırırsın!

Yusuf biraz şaşkın bir tavırla başını sallıyordu. Kaymakam sözünü bitirince:

Siz nasıl buyurursanız öyle olsun! dedi.

Kaymakam elini Yusuf'un omzuna koyarak:

Eski Kaymakam babandı, ben de ağabeyin sayılırım. Bir derdin olursa bana gel. Haydi bakalım, odana git de emrimi bekle, dedi.”⁷⁹⁵

Yusuf, odadan çıkınca kafası karışmıştır. bir yandan teklif edilen iş hiç de fena değildir. Hasip Efendi ile Nuri Efendi'ye meseleyi söyler, onlar da bunda bir fenalık görmezler. “*Belki o herif seni civarında bulundurmak istemiyor*” derler. Yusuf akşam yemeğinden sonra Muazzez'e yeni vazifesini söyleyince Muazzez pek memnun kalmaz.

“İyi ama Yusuf, sen köylere gidip günlerce kalırsan, ben burada ne yaparım? demek oldu.”⁷⁹⁶

Yusuf, bunu duyunca Muazzez'in üzülmesine hak verir. “*Sen çalışmaya gidersen karın ne yapar*” der. Muazzez çok üzülür ama yapacak bir şey yoktur. Yusuf işten ayrılırsa başka bir iş bulamaz. Sonra ikisi de bu durumu kabul ederler.

Kaymakam, hemen Yusuf'u Malmüdüğü'ne gönderip tahsildarlığa başlatır. Artık Yusuf yola çıkmaya başlar. Dört günlük bir ayrılıktan sonra eve geldiğinde evde kimse yoktur, Muazzez annesiyle dışarıdadır ayrıca evde yemek yoktur. Muazzez, Yusuf'a “*Sen yanında bir şey getirdin mi?*” diye sorduğu zaman cevabı olumsuz olunca Şahinde Hanım, çok kızar fakat Muazzez annesini susturmak için elinden gelen her şeyi yapar. Yusuf fark eder ama susmayı tercih eder. Durum hiç iyi değildir zeytin mevsimine de daha vakit vardır. Yusuf mahsulü şimdiden satmak için kime başvurudaysa, ret cevabı alır. Aynı zamanda Yusuf'un ve Muazzez'in satacak başka malları da yoktur. Aylar geçip Şahinde Hanım, eskisi gibi gezmeye başlar hatta eskiden daha fazla gezer. Muazzez, evde Yusuf'u beklerken dalga geçer hatta bazen onunla tartışır.

⁷⁹⁵ a.g.e., s.173.

⁷⁹⁶ a.g.e., s.174.

“Şahinde odaya girince Muazzez hemen doğruldu. Kadın:

Yat kızım, rahatına bak! diyerek onun yanına oturuverdi.

Bir müddet konuşmadan bekleştiler. Sonra Şahinde sükûtu bozarak:

Kocan kaç gündür nerede kaldı ki? dedi.

Vallahi bilmem, anneciğim! Ben de merak etmeye başladım!

Yok... Merak edecek bir şey değil. Onların işleri böyledir.

Yalnız bu sefer biraz fazla uzadı!

Muazzez cevap vermedi. Uzun bir sükûttan sonra Şahinde tekrar:

O kadar söylüyorum, benimle hiç komşuya bile gitmiyor, evde kapantıyorsun! Bu hep böyle devam ederse senin halin ne olur? Alimallah perili olursun dedi.

Ne yapayım anne?

Benimle gel... Birkaç insan yüzü görüp derdini avut!”⁷⁹⁷

Şahinde Hanım her fırsat bulduğunda Yusuf hakkında bütün içindeki zehirleri döker. Sonra Muazzez, bunu duyunca ağlamaya başlar. Bundan sonra her şey çok çabuk geçip Muazzez de farkına bile değildir. İlk günlerde eski tanıdıklarına, mahalle, komşularına uzun ziyaretler yapmaya başlar. Hilmi Beylere tekrar giderler. Haftada birkaç gün onlarda akşam yemeğe kalıp geç vakit eve dönerler. Bir müddet sonra bu ziyaretler sadece kadınlar arasında kalmaktan çıkar ve artık Hilmi Bey, sonra Şakir onlar da yemeğe gelmeye başlar. Yusuf Haftada, on beş günde bir, yorgun bir halde gelip hemen ertesi gün sabah ezanıyla yola çıkar. Muazzez artık Yusuf’u unutmaya başlar. Şahinde Hanım ve Şakir içlerinde büyüttükleri kini kismaya başlarlar. Yusuf gezici köy tahsildarlığı yaparken, Yeni kaymakam, artık Şakir ve Şahinde’nin elinde bir maşadır. Yusuf, gittiği zaman Şahinde evini içki ve eğlence merkezi yapar. Aynı zamanda Kızını da intikam hırsından dolayı fuhuşa iter. Yusuf, bir gün öğleden sonra eve gelip kapıyı uzun müddet çalar.

“Yusuf içeri girince Şahinde’nin şiş suratıyla karşılaştı.

Uyuyor musunuz daha yahu? dedi

⁷⁹⁷ a.g.e., s.183.

Akşam geç yattık da ondan...

Sonra dudaklarını büküp ilave etti:

Misafir vardır da...

Mangal yakmadınız mı?

Hayır, sen şu odaya gir, ben yakıp getiririm

Yusuf gocuğunu çıkarmadan odadaki mindere oturdu. Ellerini hohlayarak ısıtmaya çalıştı. Sonra doğru bağırdı:

Muazzez daha kalkmadı mı?

Şahinde taşlıktan cevap verdi:

Bilmem, kalkmadı herhalde. Senin geldiğini duysa aşağı inerdi!

Yusuf doğruldu! dedi.

Gideyim bakayım! dedi. ”⁷⁹⁸

Yusuf, oraya gidince Muazzez uyurken bulup yaklaşınca Muazzez’in yüzü yağlı parlar, saçları pösteği gibi dolaşır ve her yer terli yüzüne yapışır. Gözlerini etrafı çürük ve yorgunluk vardır. Kaşları hafif çatılır, yanaklarının eski pembeliği hiç kalmamıştır.

“İki ay... Tam iki aydır karısına dikkatle bakmamıştı. Tahsildarlığa ilk başladığı günün sabahını hatırladı. O zaman da Muazzez’i uyurken seyretmiş. Şimdi aradan iki ay değil, seneler geçtiğini sanıyordu. Ne olmuştu onun karısına? Onu bu hale getiren neydi?

Yusuf, dikkat edilmemiş küçük hadisler ve hatırlar, birbirine bağlı olmayan fikirler kafasına gelince hemen oturduğu yerden fırlar, aşığı koştı, Şahinde’yi kolundan tutup çekerek:

Ne yaptınız benim karımı? ..Muazzez’e ne olmuş!... diye bağırdı...

Şahinde Yusuf’un yüzüne bakınca korktu, koluna onun elinde kurtararak:

Bırak beni! Ne olmuş? dedi. ”⁷⁹⁹

⁷⁹⁸ a.g.e., s.192.

⁷⁹⁹ a.g.e., s.193.

Yusuf, o anda susar bağırılmaz fakat elleri titremeye başlar. Yüzü sapsarıydı sonra Muazzez'e ne olmuş anlayabilmek için sakın bir şekilde Şahinde'yle tekrar konuşmaya başlar.

“Bir müddet durdu. Aklına doğru dürüst bir cümle gelmiyor ve perişan kelimeler. Dudaklarından tekrar tekrar dökülüyordu. Uzun uzun önünde baktıktan sonra birdenbire ve sert bir sesle tekrar başladı

Ana, neler oldu bu evde? çok fena şeyler oldu mu? Bana söyleyemeyecek kadar ileri gittiniz mi?.. Şunu kafana koy! Ne olursa olsun, hiçbir şeyde Muazzez'in kabahati yoktur. On beş yaşındaki kızın ne kabahati olur ki?

Tekrar sözünü değiştirdi ve bağırdı:

Söyle! Akşam evdeki misafirler kimdi?

Şahinde sinirli ve küstah bir ifade ile onu süzerek:

Pek mi öğrenmek istiyorsun? Söyleyeyim öyleyse .. Kaymakam İzzet Bey vardı. Âminin, velinimetin İzzet Bey... Merhum babanın geride bıraktığı aile aç mıdır, tok mudur, diye sormaya gelmiş...

Yusuf yerinden kalkar gibi oldu, tekrar kendine hâkim olarak:

Gece yarılarına kadar mı oturup hatır sordu?

İki lokma yemek çıkardık adamcağıza, bize ettiği iyiliğe karşı yaptığımız az bile!

Ne iyiliği?

Evimizde iki lokma yiyecek buluyorsak, senin bıraktığın bir meci diye ile mi oluyor bu dersin?...

Yusuf kıpkırmızı bir yüzle, boğulacakmış gibi boynunu oynatarak sordu:

Ya neyle oluyor?

İzzet Bey, bir kaymakam ailesinin sürünmesini kaymakamlık şerefine yakıştıramadığı için, bize hükümetten yardım ettirdi.

Benim neden haberim yok?

Muazzez söylemedi mi? Herhalde unutmuştur.

Yalan söylüyorsun?

Sen bilirsin...

Bana Kaymakam da bir şey söylemedi!

Sana ne diye söylesin?...Senin aileni ben besliyorum mu desin... Adam hatır, gönül tanır elbette!

Ben şimdi gider, başkasının işine ne diye karıştığını ondan sorarım!

Sen mi? Ne yüzle? Ayda aldığın iki buçuk lirayla bu ev geçinir mi sanıyorsun? Seni bu cahilliğinle memurluktan tutan adam ne yüzle çatacaksın?... İnsan olsan gidip elini öpersin!... ”⁸⁰⁰

Yusuf, aklında sadece bir şey vardır o da Şahinde'nin söyledikleri doğru olabilir mi? Şahinde Hanım, Yusuf içinde azaplı şüpheler uyandırıp o andan itibaren Yusuf kıvranmaya başlar.

Yusuf, hiçbir şey söylemeden sokağa çıkar bir hafta şehirde kalır ve daha fazla şey öğrenir. Aslında hiç kimse ona, açık açık söylemezler. Hasip, Nuri Efendi ve Hulusi Bey bile sanki herkes birçok şeyler söylemek isteyip ama bir türlü söyleyemeyen halleri vardır. Bir hafta geçtikten sonra tekrar Yusuf işine gider. Muazzez, gitmesini istemez.

“Sus, Muazzez, çabuk dönerim!... dedi.

Gitmek için bir hareket yaptıktan sonra tekrar başını karısına çevirdi, bir sır tevdi ediyormuş gibi ilave etti:

Belki her şey düzeltiriz...

Bu söz üzerine Muazzez'in vücudundan bir ürperme geçti. Yaşların altında parlayan ve birdenbire büyüme gözlerle:

Yusuf... Ah, Yusuf... Her şey düzelir mi?

Bilmem... Belki... Sen kendini kaybetme de beni bekle...

Bu sefer Muazzez onun koluna yapıştı:

Bunlardan gidelim Yusuf! dedi.

Gidelim!

⁸⁰⁰ a.g.e., s.194 -195.

Sen, gelir gelmez gidelim, olmaz mı?

Öyle birdenbire nasıl olur? Hele ben döneyim de beraber oturup düşünürüz!

Genç kadın tekrar eski haline döndü. Gözleri dalarak:

Bilmem... Çabuk gelirim dedin, değil mi? Hep seni bekleyeceğim ...

Yusuf elini karısının omuzuna koydu:

Üzülme.... Kendini topla... Çocukluk etme!... dedi ve bahçe kapısından çıkıp, atına atladı. (Kuyucaklı Yusuf, s.202-203)

Yusuf, ömrünün sonuna kadar unutamaz her hatırlayışında içine nihayetsiz bir kin ve bir teessür ve hüznün kaplar. Evden ayrıldığı zaman aklında sadece bir soru vardır “Niçin onu bıraktım?” ve geri dönmek için, müthiş bir mücadelede bulunur. Yusuf, Zeytinli köyüne geldiği zaman hasta olur ve tanıdıklarından birinin evinde kalır. Yusuf, Tam dört gün yerinden kalkamaz.

“ ..Ne diye geldim? Ne diye yola çıktım? Ne diye onu yalnız bıraktım?” deyip üzülmekte idi. Derhal geri dönmek istiyor, kendisini buraya bağlayan hastalığa lanet ediyordu. Her saat geçtikçe bu hissi artıyor, sanki Muazzez bir tehlikede imiş de Yusuf onu kurtarmaya derhal koşmuyormuş gibi, yeisle dudaklarını ısıırıyordu.”⁸⁰¹

Yusuf, biraz iyileşir iyileşmez hemen Edremit’e döner. Yusuf kapıyı itip bütün odadakiler bir anda hareketsizce ve herkese birbirlerine bakarlar. Yusuf, odada gözlerini gezdirdikten sonra masanın etrafındakilere silahını çıkarıp vurmaya başlar, o anda Yusuf kolunu havaya kaldırdığı zaman, kenarda konsolun üzerinde duran lambaya çarpar sonra bir anda oda tam bir karanlığı gömülür. Silahında kurşun kalmadığını anlayınca bir an durup odada küçük bir hareket bile yok. Ya herkes ölür ya da korkudan bir köşeye kaçırlar. O anda bir yerden hafif bir ses gelir.

“Yusuf’a asırlar kadar uzun gelen bir saniyeden sonra, yanı başından ve yerden doğru, bir fısıltı duyuldu:

Yusuf!

O tarafa eğildi ve elleriyle bir kumaş yığınınına dokundu. Tekrar sordu:

⁸⁰¹ a.g.e., s.204.

Muazzez!

Aynı mırıltı cevap verdi:

Yusuf!

Gel, gidelim!

Götür beni Yusuf!

Karısını kucaklayıp kaldırırdı. Kollarının üstünde dışarı götürdü. Bahçe kapısında taşlığa gecenin kurşuni aydınlığı vuruyordu. Bahçeye çıktı. Beyaz at sahibini görünce başını merakla o tarafa çevirmişti. Yusuf sağ koluyla Muazzez'i belinden yakaladı ve henüz teri kurumayan atın üstüne oturttu. Kendisi de atlayarak karısını kucağına aldı, üşümesin diye sımsıkı sardı, açık duran bahçe kapısından başını eğerek geçti ve hayvanı, iki dakika evvel geldiği gibi dörtlale kaldırdı”⁸⁰²

Bu sefer Yusuf, Balıkesir tarafına gider. Hiçbir şey düşünmez, sadece kaçmak ve uzaklaşmak ister. Fakat Muazzez berbat bir durumdadır hiç iyi değildir çünkü yarası vardır.

“Genç kadının yüzü bembeyazdı. Hafifçe aralık duran ağzı ile, uyuyor ve gülümsüyor gibiydi. Yalnız, gözlerinin bir kısmını meydanda bırakan gözkapakları, bu sakin uyku manzarasına korkunç bir mahiyet veriyordu.”⁸⁰³

O sırada gocuk kaydı ve genç kadının vücudu meydana çıkar.Sol omuzunda, boğazına yakın bir yerde kan pıhtıları birikmiş ve elbisesini, ta aşağılara kadar boyamış.

Sonra ağır ağır doğruldu. Mezarın yanında ayakta durdu gözlerini ovaya çevirdi. Güneşin altında pırıl pırıl yanan zeytin ağaçlarının sonunda beyaz minareleriyle Edremit görünüyordu.”⁸⁰⁴

⁸⁰² a.g.e., s.210.

⁸⁰³ a.g.e., s.213.

⁸⁰⁴ a.g.e., s.214.

Yusuf, gözlerini silip atına atlar sonra bir daha dönüp geriye bakar sonra ömrünün en korkunç senelerinin geçtiği bu kasabadan atını ileriye, dağlara doğru sürer gider.

*“İçindeki bütün yıkıntılara, bütün kederlere rağmen başını yere eğmek istemiyordu. Matemini ortaya vurmadan tek başına yüklenecek ve yeni bir hayat doğru yürüyecekti.”*⁸⁰⁵

HACI RİFAT İHSAN (Kuyucaklı Yusuf, 1999) , Hacı Rifat İhsan karakteri : “ *En gani gönüllüleri birisi idi.* ” Bir yıl önce onun babası avda kazadan dolayı vurulup ölüp ama bu ölümün kaza olmayıp, bir zeytinlik meselesi yüzünden araları açık bulunan Arnavut Galip Ağa’nın intikamı olduğunu söyleyenler de vardı”⁸⁰⁶ Evin idaresi ve bütün mallar on on dört yaşındaki çocuğa kalır. Son zamanlarda mektebi bırakır, bazı delikanlılarla birlikte yaptığı rakı âlemlerinden, kadın vakalarından bahsederek insanları hayret ile ağızlarını açık bırakır. Herkes ona, “*büyük bir adam gibi bakar*”. Onunla takılmak büyük bir şeref sayılır. İyi kalpli cesur bir çocuk olan İhsan’ın bir kusuru vardır o da biraz şımarıklıktır.

Hacı Rifat İhsan, hakkında çok fazla detay yoktur. Bir gün mahalledeki çocuklar, Akçay iskelesine gitmek isterler. Hilmi Bey’in oğlu Şakir ve Hacı Rifat İhsan’la onlar da beraber giderler.

*“Bir sırada yanındaki salıncak durdu ve oraya bu sefer iki yeni müşteri bindi. Bunlardan biri Hacı Rifat’ın İhsan, öbür de fabrikatör Hilmi Bey’in oğlu Şakir’di.”*⁸⁰⁷

Şakir, o anda Muazzez’e bakmaya başlar. Yusuf bunu görünce çok sinirlenir. Yusuf, hemen Şakir ve İhsan’ a doğruya gider.

*“İhsan, ne istiyor bu itoğlu?” diye*⁸⁰⁸O anda Hacı Rifat İhsan, Yusuf ile Şakir’in arasında kalır ve Şakir’i sakinleştirmeye çalışır.

Hacı Rifat İhsan’ın düğünü vardır, bir haftadan beri düğün hazırlıkları yapar ve bütün kasabayı düğüne davet eder. Orda Şakir, Ali’yi görünce Küfür etmeye başlar.

⁸⁰⁵ a.g.e., s.215.

⁸⁰⁶a.g.e. s.24.

⁸⁰⁷ a.g.e., s.31.

⁸⁰⁸ a.g.e., s.32.

Ali, Salâhattin Bey'in kızı Muazzez ile evlenebilmek için Şakir'in tuzağını bozar hem de Salâhattin Bey'in borçlarını öder ve onu tuzaktan kurtarır. Bundan sonra Ali'nin Muazzez'i alacağı kasabada duyulur. O anda Şakir, Ali'yi rakibi olarak görür. Şakir için o düğün güzel bir fırsattır Ali'yi öldürebilmek için. Şakir, sarhoş haliyle düğüne gidip ve herkesin önünde Ali'yi öldürür.

Yusuf, Aşağıçarşı'dan geçerken uzun zamandan beri görmediği Hacı Rifat İhsan'a rastlar. Hacı Rifat İhsan, Yusuf'u götürür yaklaşık yarım saat içinde pazarlık yaparak beş buçuk altına güzel ve beyaz bir at alır sonra beraber kasabaya geri dönerler. Uzun zaman hiç konuşmazlar özellikle Ali'nin ölümünden beri, onlar yolda da hep eski günlerden, beraber yaptıkları gezmelerden, Kâğıt kebabı ve irmik helvası ziyafetlerinden bahsederler. Ama Ali'ye aite bir hatıra gelince susarlar.

HİLMİ BEY (Kuyucaklı Yusuf, 1999), romanda Şakir'in babasıdır. Baba ve oğlu zengin aileleri temsil ederler. Onlara göre, hayatta bir tek güç var o da paradır. Hilmi Bey, Edremit'in eşraf ailelerinden, kibar ve kültürlü bir adamdır. Midilli idadisinde okumuştur. Herkes köyde, Hilmi Bey'e servetinden dolayı saygı gösterir. Her zaman oğlunun isteklerini yerine getirecek güce sahiptir Hilmi Bey.

*“Bu Hilmi Bey Edremit'in eski eşraf ailelerinden birine mensup, kibarca bir adamdı. Vaktiyle Midilli İdadisinden mezun olduğu için oldukça okunmuş yazmışlardan, memleketin tahsillilerinden sayılır ve hürmet görürdü. Fakat hürmetin asıl sebebi, sonu gelmeyecek kadar çok olduğu rivayet edilen servetiydi. Muhakkak ki Edremit'te ondan çok zeytini olan yoktu. Fakat asıl, nakit parasının sayısını Allah'ın bildiği ve bunları saymak için vakit yetmeyeceğinden Hilmi Bey'in altınlarını şinikle ölçtüğü söylenirdi.”*⁸⁰⁹

Muazzez'i oğluna almak isteyen Hilmi Bey, Salâhattin Bey'e tuzak kurup kumarda onu borçlandırır. Ali'nin, Salâhattin'in borcunu ödemesi ve Muazzez ile evleneceği şayiasının yayılması üzerine bir düğün sırasında sarhoş olan Şakir, Ali'yi öldürür. Hilmi Bey, oğlu Şakir'i kurtarmak için karakol çavuşuna rüşvet verip yalancı tanıklar tutar, onun serbest kalmasını sağlar.

“Cemal Çavuş bu kadarını anlamaya, deminki mükâlemenin ve onun sonunda masanın üstüne bırakılan ufak bir torbacığın kâfi olmadığını bildiren bir baş silkmesi

⁸⁰⁹ a.g.e., s.45.

ile cevap verdi. O zaman Hacı Etem elini ceketinin sağ cebine atarak bir küçük torba daha aldı, masanın üstüne, diğerinin yanına bıraktı. Sonra pantolonunun cebinden ufakça bir Browning tabancası çıkarıp çavuşa uzattı. Karşısındaki hayretle silahı alıp bunun ne demek olduğunu sorarken, Hacı Etem masanın üstündeki iri toplu tabancayı beline yerleştirdi.”⁸¹⁰

“Bir falso verip benim de başımı belaya sokmayın... İşinizi sağlam tutun!...

Sen merak etme... Müsaade et de dışarda şahitlere birer cigara vereyim.”⁸¹¹

“Çavuşun yanına giren şahitler hep aynı şeyi söylediler:

Bir şey görmedik bir şey duymadık! Herkes içip oynuyor keyfine bakıyordu. Bir aralık Ali aman deyip yere yıkıldı. meğerleyim vurulmuş...”⁸¹²

Hilmi Bey, oğlu için kötü bir örnektir. Hatta oğluyla beraber hizmetçinin kızı Kübra’ya tecavüz eder. Bütün ahlak dışı işleri yapar. Orospularla yatıp kalkar. Hatta Muazzez ile Yusuf evlendikten sonra bu ilişkiyi bitirmek için yeni Kaymakam ile plan kurup Yusuf’a yeni görev verdirip köyden uzaklaştırır. Aynı zamanda Muazzez’in içki sofralarına oturmasına ve Şakir’le beraber olması için epey uğraşır.

“Bu adamın oğlu ile münasebeti memlekette oldukça kuvvetli bir dedikodu menbaıydı. Çünkü Hilmi Bey Şakir’in hareketlerini düzeltereği, onu yola getireceği yerde, aynı şeyleri kendisi de. Hatta çok kere oğlu ile beraber yapar İzmirli, Midilli veya Rum çocukları ile yazın Cennetyağı, kışın hamam âlemleri tertip eder, avuç avuç para saçardı.”⁸¹³

“Oğul ile baba arasında bazı gizli meseleler mevcut olduğu ve ikisinin birbirine bazı sırlarla bağlı bulunduğu da şehirde dolaşan laflardandı.”⁸¹⁴

“Şakir Bey hep öyle sırtarak kapıya kadar geldi. Ben bağırıp dışarı fırlamak için iki adım yürüdüm. Aklım büsbütün başımdan gidecekti. Bu sefer de merdivenden Hilmi Bey çıkıyordu.

⁸¹⁰ a.g.e., s.94.

⁸¹¹ a.g.e., s.94.

⁸¹² a.g.e., s.95.

⁸¹³ a.g.e., s.45.

⁸¹⁴ a.g.e., s.45.

Salâhattin Bey yerinden fırlayıp bağırdı:

Babası mı?

Babası... O da sırtıyordu. Aman anacığım, ben dünyada bunların sırtması kadar kötü şey görmedim... ”⁸¹⁵

ALANYALI RÜŞTÜ EFENDİ (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Kâzım'ın babasıdır. Yusuf'un mahalledeki arkadaşlarından birisidir. Rüştü efendinin manifaturacı dükkânı vardır. oğlu Kâzım hem mektebe gider hem de babasına yardım eder.

“Yusuf'un mahalledeki diğer bir arkadaşı da Alanyalı Rüştü Efendi'nin oğlu Kâzım idi.

Hem mektebe giden hem de babasının manifaturacı dükkânında yardım eden Kâzım, içlerinde yaşıca en büyükleri ve en hesaplıları idi. ”⁸¹⁶

ŞUBE REİSİ (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Salâhattin Bey'le meslektaş sayılır, sefarberlik zamanda beraber çalışırlar. Evli, Vasfi ve Meliha adlarında iki çocuğu vardır. Vasfi'nin, korkak olmasından dolayı mahalledeki çocuklar onunla oynamaz ve de aralarına almak istemezler. Meliha, Muazzez'in en yakın arkadaşısıdır.

“Aşçılıkta en mahirleri Şube Reis'inin oğlu Vasfi idi. Bu çocuğu, biraz yılışık ve korkak olduğu için, pek aralarına almak istemezler. Bilhassa mektep arkadaşları müzevirliğinden şikâyetçi idiler. ”⁸¹⁷

“Biraz sonra Alanyalı Kâzım, Şube Reis'inin oğlu Vasfi, Vasfi'nin Kız Kardeşi Meliha ve Şerif Efendi'nin oğlu Ali gelecekti, hep beraber bir araba tutup Akçay iskelesine gitmek istiyorlardı. ”⁸¹⁸

ŞERİF EFENDİ (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Ali'nin babasıdır. Ali, Muazzez'in babası Selâhattin Bey'in borçlarını kapatıktan sonra bunun karşılığında Muazzez'le evlenmek ister. Ali'ye karşı kin besleyen Şakir, ona saldırmak için fırsat bekler. O fırsat bir düğünde gelir. Şakir herkesin önünde Ali'yi öldürür. Adalet arayan ve oğlunu öldüren kişinin cezalandırılmasını talep eden bir babadır.

⁸¹⁵ a.g.e., s.64.

⁸¹⁶ a.g.e., s.23.

⁸¹⁷ a.g.e., s.24.

⁸¹⁸ a.g.e., s.29.

SEYİT EFE (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Kübra'nın babasıdır, hakkında çok fazla detay verilmemiştir. Onun hikâyesi, Yusuf'a anlatırken karşımıza çıkar. Bir gün karşılaşılır ve başka bir yere giderler. Kendisi Çine'den çıkmadan önce, melaike gibi bir adamdır *“ona buralarda ne ettilerse ettiler. İçirdiler, sarhoş ettiler. Evinde, çocuğundan soğuttular”*⁸¹⁹

Karısı, kocasının günden güne değişmeye başladığını fark eder. Eve çok geç gelir hatta bazen bir hafta uğramaz. Karısı, sorduğunda *“Takipte idim”* der fakat karısı yalan söylediğini bilir. Bir gün karısı, Arasta'da pabuççu bir Yunus Ağa vardır, ondan haber alır, onun kocası Havran'a ya da Frenkköyü'ne gidip avrat oynatırlar. Bir gece her zamanki gibi takipten gelir fakat bu sefer bitkin olmasına rağmen uykusu yoktur sürekli iki yana döner, uyuyamaz gözlerini aralar, karısına bakar. Karısı, *“Bir Şeyin mi var, Seyit Efe!”* der. O anda hiç sesini çıkarmaz, gözlerini kapar. Belli ki onun derdi büyüktür hatta karısıyla bile paylaşmak istemez.

Bir akşam Kübra mahalle mektebine gider çünkü babası Kur'an okumasını istemektedir. Kübra'nın annesi akşama doğru kalkar Kübra'yı sorar, çünkü bu vakte mektep kalmaz ve eğer mahalledeki kızlar ile yine oyuna daldıysa babasından dayak yer diye düşünür. Annesi, ona bakmaya gider. Eve geri döndüğünde Kübra'nın, kapının dışında oturup, Baba, Baba! diye ağladığını görür. Annesi, babasının Kübra'yı yine dövdüğünü zanneder. Fakat başka bir durum vardır. *“Kızım, ne diye ağlıyorsun? Beklemeden bir cevap alır. O da “babamı isterim!”* der. Kadın eve girdiğinde Seyit Efe evde yoktur. Kübra, annesine anlatmaya başlar.

*“...Eve gelince babası kucağına almış, dört bir yanından kızı şapır şapır öpmeye başlamış; kız, babasının yüzüne bakınca korkmuş: “Baba, hasta mısın? Neyin var? Ne diye ağlarsın? demiş.”*⁸²⁰

Sonra duvardan martinini alır, kızının yüzüne bakarak gider. Fakat Seyit Efe, gitmeden önce Kübra'nın boynundan muskasını alır ve kendi boynuna takar. Kadın, kızının korkmaması için, babasının her zamanki gibi takibe gittiğini ve en kısa zamanda geri döneceğini söyler. Fakat bunu söylerken gözlerinden seller gibi yaş akar.

⁸¹⁹ a.g.e., s.39.

⁸²⁰ a.g.e., s.40.

Kübra, babasının geri dönmeyeceğini bilir. Yazar, Seyit Efe ile ilgili başka detay vermemektedir.

ÖMER (İçimizdeki Şeytan, 1998), romanın evli kahramanlarından bir tanesidir. Romanın ana karakter olan Ömer, olumsuz nitelikleri fazla olmasının yanında yaşamış olduğu değişim süreci ile birlikte romandaki merkez karakterdir. Hayattan herhangi bir beklentisi olmayan üniversite öğrencisi Ömer'i yaşadığı her şey sıkıktır. Fakat yaşadığı bu sıkıcılığın sebebini tembel olduğu için bilmemektedir. Ona göre;

*“Hayat herhalde bir katakulli değildi. Ama neydi? Bu hayatın bir manası olmak icap ederdi. İnsan dünyaya sadece yemek, içmek, koynuna birini alıp yatmak için gelmiş olamazdı! Daha büyük ve insanca bir sebep lazımdı. Lakin tembelliğe alışmış olan kafası bunu bulamıyor, bulmak için uğraşmaya üşeniyor, yanlış ve bayağı olduğunu sezdiği şeyleri de kabul edemediği için selameti firarda buluyordu.”*⁸²¹

Romanın ilk sayfalarında Ömer'in sürekli mutsuz ve hayata karşı umutsuz olduğundan bahsedilir. Kendisi yapmış olduğu hiçbir işten memnun değildir ve bitmek tükenmek bilmeyen bir adalet duygusu içerisinde. Her ne yaparsa yapsın kalıcı olmayacağını, hayatın boş ve anlamsız olduğunu, kendisine hiçbir şey katmayacağını çünkü en akıllı olan insanların bile geçmişten gelen bilgi, tecrübe ve kabul görmüş bilgilerle hayata tutunduğunu ifade etmektedir. Romanda bu durum Ömer'in ağzından şu şekilde anlatılmaktadır;

“Hiçbir şey istemiyorum. Hiçbir şey bana cazip görünmüyor. Günden güne mi etkinleştir mi hissediyorum ve bundan memnunum. Belki bir müddet sonra Can sıkıntısı bile hisse demeyecek kadar büyük bir gevşekliğe düşeceğim. İnsan bir şey yapmalı, Öyle Bir Şey ki... Yoksa hiçbir şey yapmamalı. Düşünüyorum: Elimizden ne yapmak gelir? Hiç!.. Milyonlarca senelik dünyada en eski şey yirmi bin yaşında.. Bu bile biraz palavra bir rakam.. Geçen gün bizim felsefe hocası ile konuşuyordum. Lafı gayet ciddi tarafından açtım ve 'hikmeti vücudumuz'u araştırmaya çalıştım. Dünyada Nihat etmeye geldiğimiz sualine o da cevap veremedi. Yaratmak zevkinde, hayatın bizatihi bir hikmet olduğunu hakikatinden dem vurdu, fakat çürük. Ne yaratacağın? Yaratmak Yoktan var etmektir. En akıllımızın kafası bile bizden evvelkinin depo ettiği

⁸²¹ Sabahattin Ali, **İçimizdeki Şeytan**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1998, s. 13.

bir sürü bilgi ve tecrübenin ambarı olmaktan ileri geçemez. Yaratmak istediğiniz şey de bu mevcut malları şeklini değiştirerek piyasaya sürmekten ibaret. Birgül'ün çış Bir insanı nasıl tatmin eder bilmiyorum. Bize ziyasını 5000 sene gönderen Yıldızlar varken, en kabadayısı 50 TL sonra kütüphanelerde çürüyecek ve Nihayet 500 sene sonra adı unutulacak eserler yazarak ebedi olmaya çalışmak yahut üç bin sene sonra, kolsuz bacaksız, bir müzayede teşhir edilsin diye, ömrünü çamur yoğurmak ve Mermere kalem savurmakla geçirmek Bana pek akıllı bir iş gibi gelmiyor.”⁸²²

Ömer'in bu düşünceleri onu kendisinin hiçbir iş yapamayacağına inandırmıştır. Ona göre yapılacak ve gerçek olan tek şey ölmektir. Bu durumu şu sözler ile ifade etmektedir;

“Bana öyle geliyor ki, hakikaten yapabileceğimiz tek bir iş vardır, o da ölmek. Bak, bunu yapabiliriz ve ancak bu takdirde irademizi tam bir şey yapmakla kullanmış oluruz. Ben ne diye bu işi yapamıyorum diyeceksin! Demin söyledim ya, müthiş bir gevşeklik içindeyim. Üşeniyorum. Atalet kanunu icabı sürüklenip gidiyorum. Eeehh!..”
823

Kurgu boyunca sürekli karşılaşılan tesadüfler roman vakalarının neredeyse tümünü oluşturmaktadır. Böylesi bir tesadüf ana karakter olan Ömer'in hayatını bir anda değiştirir. Binmiş olduğu vapur iskeleye yaklaştığı sırada gözü karşı koltukların birinde oturan bir kıza takılan Ömer, bir anda olduğu yerde kalır. İlk kez görmüş olduğu bu kız onda adını koyamadığı ama kalbinin en derinlerinde hissettiği bazı şeylerin başlangıcıdır. Ömer'in Macide'ye ilk görüşte aşkı romanda şu şekilde anlatılmaktadır:

“Şu anda ömrümün en ehemmiyetli dakikalarını yaşıyorum. Hislerim beni şimdiye kadar Asla aldatmamıştır. Müthiş bir şey oldu ve olacak. Şurada gördüğüm genç kız, bana,daha dünyaya gelmeden, daha dünyanın, daha kaynatın teşekkür ettiği sıralardan tanıdığım birisi gibi geldi. Sana nasıl anlatabilirim. İlk görüşte deli gibi âşık oldum, yanıyorum ,tutuşuyorum!” Gibi laflar mı söyleyeyim?”⁸²⁴

Gördüğü bu kızla tanışmayı hedefleyen Ömer, kıza doğru giderken birden bire genç kızın yanındaki kadını görür; Bu kadın ise Ömer'in akrabası olan Emine Teyzedir. Emine

⁸²² a.g.e., s. 14.

⁸²³ a.g.e., s. 14.

⁸²⁴ a.g.e., s. 18.

teyzenin yanında olan Macide ise, Emine teyzenin yanına Balıkesir'den İstanbul'a konservatuar okumak için gelmiş bir genç kızdır. Ömer ile Macide akraba çıkarlar. Bu durum ise Ömer'in işlerini bir nebze daha kolaylaştırır. Uzunca bir süredir ziyaret etmediği Emine teyzesine, Macide'yi daha sık görmek için, uğramaya başlar. Ömer ile Macide'nin tanışmasına bundan sonra da hayatının şekillenmesine ve değişmesine sebep olur. Kısa süre zarfında ilişkileri ilerleyen Macide ve Ömer için ilk başta her şey yolunda gitmektedir. Böylece kısa bir süre içinde Ömer ve Macide arasında bir aşk başlar.

Daha öncesinde parasız ve aç kalmayı fazla önemsemeyen ve kafasına takmayan Ömer hayatına Macide'nin girmesiyle yükümlülüklerinin bilincine varır fakat bu durumu olması gerektiği gibi yerine getiremez, çünkü Ömer'in en kötü özelliği iradesiz oluşudur.

Ömer'in bu iradesizlik durumu, âşık olduğu kadın olan Macide'yi kaybetmesine ve onu arkadaşı olan Bedri'ye kaptırmasına neden olur. Ömer uzunca bir süre kendisiyle yaptığı iç muhasebeden sonra yaptığı her hatadan içindeki şeytanı suçlu tutmanın yaşanan gerçeklerden kaçmak için bir çıkış yolu olduğunu fark eder.

Romanda karakterlerin hayatlarına daha çok yön veren “*tesadüf*”, okulun bitmesinin ardından Macide'nin hayatını değiştirmeye ve şekillendirmeye devam eder. Orta okulu bitiren Macide için artık çoğu şeyi tamamdır. Onun da hayatı aşağı yukarı belirlenmiştir. Annesinin yüksek ısrarları ile kendine uygun bir eş bulup evlenecek ve hayatını devam ettirecektir. Fakat tam da bu esnada meydana gelen tesadüf nasıl geçecek diye düşündüğü sırada hayatına yepyeni bir yeri yön verir. Balıkesir'den uzaklaşıp İstanbul'a Emine Teyzesinin yanına gelir. Ömer ile arkadaşlığı ilerletip eve geç gelmeye başlayınca Emine Teyze, Macide'ye sert bir eleştiri yapar. Aslında Emine Teyze'nin buradaki amacı Macide'yi korumaktır. Çünkü Macide daha evvel yapmadığı hareketlerde bulunarak ev halkını zor duruma sokmuştur. Aslında Emine Teyze, bir müddet Macide'nin değişen hareketlerine karşı bir tepki göstermez. Ömer'le yapmış olduğu akşam gezmelerini arttıran ve bununla birlikte eve geç gelmeye başlayan Macide, akrabaları tarafından uyarılır ama en acısı ise babasının ölmesinin ardından gönderilmemiş olan maaştan dolayı duyulan problem ve sıkıntıdır. Daha sonrasında dayanamaz ve Macide'ye çıkarır. Buna akrabalarının iğneleyici sözlerine daha fazla dayanamayan Macide, evi terk eder ama nereye gideceğini bilemez.

“Kaç zamandır sesimi çıkarmıyorum. Bir sonu gelecek herhalde diyorum ama maşallah Bizim Uslu, cici kızımız gün günden beter oldu. Sanki evimizde pişen yemekler Kendine layık değilmiş gibi dışarıda karnını doyurmalar, gece yarısı kimselere görünmeden gelip sabahleyin kimselere görünmeden sıkışmalar. Komşular gelip gelip seni anlatmaya başladılar; Kimisi Beyoğlu'nda bir delikanlı ile gördüğünü, Kimisi yaşlı bir beyle saza gittiğini söylüyorlar. Ne yalan söyleyeyim, evvela inanasım gelmedi. Soyun sopun malum. Ailemizden Elhamdülillah şimdiye kadar dile gelmiş kimse yoktur. Velakin Bütün Müslümanlar yalancı değil ya... Yemin kesem ederek anlattılar. Bir değil, beş değil... Sen Aklını başına toplayasın diye bekledik. Amadaha fazlasına müsaademiz yok... Allah rahmet eylesin, merhum babanın iki elim yakandadır. Namusunu bize emanet etti. Ben ne bileyim böyle olacağını...”⁸²⁵

“Tesadüf” o anda karşısına Ömer'i çıkartmıştır. Macide'nin kötü hissettiğini ve başına bir şeyler gelebileceğini hissetmiş olan Ömer, onu beklemektedir. İkisi beraber Ömer'in yaşadığı pansiyondaki odasına giderler ve beraber olurlar. Birbirlerini severek evlenen fakat daha nikâhları kıyılmamış olan Ömer ve Macide'nin en önemli dertleri ay sonuna kadar yetişmeyen maaşlarıdır.

Hayatı boyunca sorumsuz ve aylak olarak yaşamış olan Ömer'in duygularındaki coşkunun tersine Macide her zaman ölçülü hareket eden, kendini bilen, dengeli ve iradeli bir genç kızdır. Bu bakımdan Ömer'in bir anlamda tamamlayıcısıdır. Macide karakteri bu taraflarının farkındadır ve Ömer de eksik kalan şeylerin de farkındadır. Ömer Macide'ye ne kadar âşık olursa olsun zayıf kişiliktir. Olayları yönetebilen bir kuvvet ya da iradeye sahip değildir. Aksine, arkadaş çevresinin etkisi altında kolaylıkla kalabilmektedir.

Darülfünun da okuyan Ömer, sürekli olarak başkalarını ve kendini eleştiren, her türlü konuda felsefe yapan genç bir adamdır. Hem okuyup hem çalışmaktadır. Fakat ikisini de önemsemez, yaptığı iki işin de hakkını vermez. Herkese eşi olarak tanıttığı Macide'ye karşı sorumsuz tavırlar sergiler. En sonunda da Macide'yi arkadaşı Bedri'ye bırakır. Üniversite okuyan bir genç olması, arkadaşlarıyla düşünce münakaşaları yapması, şair yazar gibi bireylerin arasında bulunup çeşitli tartışmalara katılması ve aydına benzeyen bir tavır sergilemesi ile aydın sayılmamaktadır. Ömer

⁸²⁵ a.g.e., s.98.

belli bir düşünceye ve kişiye bağlı kalmayı sevmeyen, sorumsuz bir kişidir. Başboş ve düşüncesiz yaşamaya alışkındır, hayatta belli bir gayesi yoktur.

Ömer'in kontrolsüz, anlık yaşayan bir kimlik olmasının yanında Macide karakteri daha kontrollü, mantık çerçevesinde hareket eden, bir davranış sergilemeden önce üzerinde düşünen bir karakterdir. Öyle ki Ömer'in ona açıldığı ve duygularını ifade ettiği günden sonra bunun üzerinde durup, tehlikeli olabileceğini düşünmüştür. Ama naif kişiliği, karşı taraftan gelen tepkiye olumsuz geri cevap vermesini engellemektedir.

Romanın başkahramanlarından olan Ömer, iradesiz ve tembel bir kişilik sergilemektedir, Romanın en başından en sonuna kadar giderek kötüleşen bir seyir izlemektedir.

GALİP BEY (İçimizdeki Şeytan, 1998) romanın başka bir evli karakteri ise Emine Teyzenin kocası olan Galip Beydir. Parasal konularda tasarrufu olmayan tutumsuz biridir. Çok fazla borcu vardır. Borçlarından kurtulmak için elindeki tüm malı satmıştır. Evde ailesiyle bağları kopuktur. Sohbet etmeyi sevmez. Akşamları eve geldiğinde gazetesini eline alır ve okumaya başlar. Macide'yi sevmez ona sevgi dolu davranmaz fakat Macide'nin babasından aylık olarak gelen parayı almak için onun yanlarında yaşamasına göz yumar.

RAİF EFENDİ (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Raif Efendi, babası Havranlıdır ve kendisi orada doğar ve büyür. Oralarda ilk eğitimini tamamlar. İdadi eğitimi döneminde bir saat kadar uzakta olan Edremit'e gidip gelir. Umumi Harp döneminden dokuz yaşlarında askere alınır. Sonra mütareke ilan edilir, Raif Efendi, tekrar kasabaya döner. Sonra idadiye devam eder ama bir türlü bitiremez çünkü okumaya hiç hevesi yoktur. Ayrıca karmakarışık siyasi durumlar ve araya giren bir şenlik onu tahsilden soğutur. Ama bunlara rağmen Raif Efendi'nin babası onun okutmak sevdasına düşer.

“Akranlarımdan birçoğunun çapraz fişeklikler takıp mavzeri sırtlayarak çeteliğe çıktığını, bunlardan bir kısmının düşman, bir kısmının eşkıya tarafından öldürüldüğünü görünce, benim de akıbetimden korkmaya başlamıştı. Hakikaten ben de boş durmak istemiyor, gizli gizli hazırlanıyordum. Fakat bu sırada işgal kuvvetleri

kasabaya geldiler ve her türlü kahramanlık heveslerim, içimde boğulup kalmaya mahkûm oldu." ⁸²⁶

Raif Efendi o dönemde birkaç ay serseri gibi sokaklarda dolaşır. Ve çoğu arkadaşları bir anda ortadan kaybolur. Raif Efendi'nin babası bu karmakarışık durumdan dolayı korkmaya başlar. Raif Efendi'nin babası beceriksiz, mahcup ve küçükten beri hayal dünyasında yaşayan sessiz, çekingen bir çocuk olmasına rağmen oğlunu İstanbul'a göndermeye karar verir. "*Bir mektep bul, oku!*" der. Raif Efendi mektepteiken iyi resim yapar. Bu yüzden babası, bunu söyleyince aklına bir şey gelir o da: "*İstanbul'daki Sanayii Nefise Mektebi'ne girmek*"tir. Raif Efendi'nin mizacı biraz çekingendir. Bazen iyi niyetli olduğu için aptal yerine konmasına sebep olur ve onu çok üzerler. Sınıfta yapılan bütün kabahatleri üzerine atarlar bu durumda kendini hiç savunmaz ve eve döndüğü zamanda saklanıp ağlar. Annesi ve babası sürekli ona kızar, özellikle babası hep "*Yahu, sen kız olacaktıydın ama yanlış doğmuşsun!*" ⁸²⁷ der. Raif Efendinin en büyük mutluluğu evin bahçesinde yalnız oturup hayallere dalmaktır.

Raif Efendinin küçüklükten beri başka bir dünyası vardır. Kitapları, *Michel Zevaco'lar, Jules Verne'ler, Aleksandre Dumas'lar, Ahmet Mithat Efendi'ler, Vecihi Bey'ler* kafasından silinmez bir şekilde yer tutar. Babası sürekli o kitapları okuduğunu görünce kızar, bazen romanları alıp atar, hatta odasına ışık verdirmez. Yine de Raif Efendi okumaktan vazgeçmez kaytan fitilli lambasının ışığı altında okumaya devam eder. Okuduğu kitaplardan *Mösyö Lecoq*'un maceraları, ya da Murat Bey'in tarihi gibi kitapların tesiri altında kalır.

"Eski bir Roma tarihinde, Mucius Scaevola isminde bir murahhasın düşmanla sulh müzakeresi yaparken, kendisine teklif edilen şartları kabul etmezse öldürüleceği yolundaki tehdide cevap olarak, kolunu yanı başındaki ateşe sokup dirseğine kadar yakıtığını ve bu sırada sükûnetle müzakereye devam ederek, böyle tehditlerle korkutulamayacağını gösterdiğini okuduğum zaman, elimi aynı şekilde bir ateşe sokmak ve aynı metaneti nefsimde denemek arzusuna kapılmış ve parmaklarımı oldukça ağır bir şekilde yakmıştım. En büyük bir acıya yüzündeki tebessümü muhafaza*

⁸²⁶ Sabahattin Ali, **Kürk Mantolu Madonna**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2021, s.48.

⁸²⁷ a.g.e., s.48.

ederek tahammül eden bu adamın hayali beni hiçbir zaman terk etmemiştir.” ⁸²⁸

Raif Efendi, yazı yazmaya özellikle şiir yazmaya başlar. Fakat çabuk vazgeçer ve resim yapmaya devam eder. Sonra, Raif Efendi, İstanbul'daki Sanayii Nefise Mektebi'nde, okumaya başlar ve kendi kendine hiç yardım almadan öğrenir. Bir müddet sonra İstanbul'daki yaşayan Raif Efendi, babasından bir mektup alır babası; sabunculuk, özellikle mis sabunculuğu, öğrenmesi için Almanya'ya göndermek ister, yol parasıyla diğer masraflar için bir miktar para yolacağını bildirir.

Raif Efendi çok sevinir fakat o sanatlara karşı bir heves duymasından değil, kendisinin çocukluğundan beri hayallerinde Avrupa'yı görmek vardır. İki senede işi öğrenir gelir ve bütün sabunhaneyi büyütür. Bir hafta içinde Raif Efendi, hazırlanıp Bulgaristan üzerinden trenle Berlin'e giner. Hiç dil bilmez ama dört günlük yolculuk süresinde ezberlediği beş on kelime sayesinde bir pansiyona gider. İlk haftalar kendini idare edebilmek için lisan öğrenmeye çalışır ve şehri dolaşmaya başlar. İlk günlerin şaşkınlığı çok fazla sürmez sadece buradaki sokakları daha geniş, daha temiz, insanları daha sarışındır, daha fazlası yoktur.

Raif Efendi işe başlamadan önce Almancayı öğrenmek ister. Pansiyon sahibi boş zaman olunca Almancasını geliştirebilmek konusunda Raif Efendi'ye yardım eder. Pansiyonun sahibi ve diğer müşterileri Raif Efendi'yi tanırlar. Özellikle Akşam yemeklerinde Raif Efendi'yle sohbet ederler hemen ona soru sormaya başlarlar. Sonra siyasi konular ve Almanyan'ın durumu sohbetler saatlerce devam eder. Raif Efendi, bunlardan sıkılmaya başlar, çünkü herkesin Almanya'yı kurtarmak için kendine göre farklı bir bakış açısı vardır fakat bu fikirler Almanya'ya değil, kendi şahsi menfaatlerine bağlarlar. Raif Efendi, bir müddet sonra Almanya'ya niçin geldiğini unutmaya başlar ve hâlâ dil öğrenmeye devam eder, günler ve aylar geçer Raif Efendi, o kocaman şehrin sokaklarında dolaşıp gezer. Raif Efendi, akşamda üç defa ders alıp ve gündüz müzelerde ve yeni açılan galerilerde gezer. Sonra yavaş yavaş kitap okumaya çalışır. Raif Efendi, bu hayata alışmaya başlar bir yıl olmak üzeredir. Yağmurlu ve karanlık bir günde Raif Efendi, gazeteleri karıştırırken bir sergi hakkında

⁸²⁸ a.g.e., s.49.

tenkiti fark eder. Fakat gazetede ki yazıyı bile okuyamaz. Sonra sokaklarda dolaşırken gazetede bahsedilen sergi binasının önünde ve kendini içeride bulur.

“Resimlerin çoğu insana gülümsemek arzusu veriyordu: Köşeli dizler ve omuzlar, nispetsiz başlar ve memeler, elişi kâğıdından yapılmış gibi keskin renklerle gösterilmeye çalışılan tabiat manzaraları. Kırık bir tuğla parçası kadar şekilsiz kristal vazolar, senelerce kitap arasında kalmış kadar cansız çiçekler ve nihayet, mücrimler albümünden alınmışa benzeyen korkunç portreler... Ama ne olsa insan eğleniyordu.”

829

Raif Efendi, sergiyi gezerken kapıya yakın duvarının önünde bir kadın portresinin önünde durup onu seyreder. Raif Efendi onu izlerken sanki o zamana kadar böyle bir kadın görmediğini hisseder. Yüzünde vahşi, mağrur ve kuvvetli bir ifadesi vardır, o kadını bilmemesine rağmen sanki onunla başka bir zaman başka bir mekânda onunla tanışmıştır.

*“...Bu soluk yüz, bu siyah kaşlar ve onların altındaki siyah gözler; bu koyu kumral saçlar ve asıl, masumluk ile iradeyi, sonsuz bir melal ile kuvvetli bir şahsiyeti birleştiren bu ifade, bana asla yabancı olamazdı. Ben bu kadını yedi yaşımdan beri okuduğum kitaplardan, beş yaşımdan beri kurduğum hayal dünyalarından taniyordum. Onda Halit Ziya'nım Nihal'inden, Vecihi Bey'in Mehçure'sinden, Şövalye Büridan'm sevgilisinden ve tarih kitaplarında okuduğum Kleopatra'dan, hatta mevlit dinlerken tasavvur ettiğim, Muhammed'in annesi Âmine Hatun'dan birer parça vardı. O benim hayalimdeki bütün kadınların bir terkibi, bir imtizacıydı. * Yabankedisi derisinden bir kürkün içinde, gölgede kalmasına rağmen donuk beyaz rengi belli olan küçük bir boyun parçası, bunun üzerinde, hafifçe sola dönmüş, beyzi bir insan yüzü vardı. Siyah gözleri anlaşılmaz, derin düşüncelere dalmış gibi yere bakıyor, adeta bulamayacağından emin olduğu oir şeyi son bir ümitle aramak istiyordu. Buna rağmen bakışındaki hüznün biraz da istiğna** ile karıştı. Sanki: “Evet, aradığımı bulamayacağım... Fakat ne olur?” der gibiydi. Bu istiğna ifadesi, biraz dolgun ve alttakisi daha irice olan dudaklarında tamamen açık bir hal alıyordu. Gözkapakları hafifçe şişti. Kaşları ne pek kalın ne pek ince, fakat biraz kısaydı; koyu kumral saçları, köşeli ve oldukça geniş alnını çevreleyerek aşağı doğru*

⁸²⁹ a.g.e., s.55.

uzanıyorlar ve yabankedisinin tüylerine karışıyorlardı. Çenesi hafifçe öne doğru kıvrık ve sivriçeydi. İnce uzun ve kanatları biraz etli bir burnu vardı. ”⁸³⁰

Raif Efendi, o tablo hakkında küçük bir bilgi almak ister. Ama maalesef tablonun numarasının hizasında sadece üç kelimeyi bulur. O da “*MARÍA PUDER, Selbstportrat.*” Raif Efendi fazla bir bilgi olmasa da memnun kalır. Raif Efendi, acayip bir şekilde tabladaki kadından etkilenir hatta orada geç saatte kadar kalır salonda kimse kalmamıştır. O, gece onun için çok farklıdır hemen pansiyona geri döner hiç kimseyle konuşmadan akşam yemeğini hızlıca yiyip, odasına gidip yalnız başına kalmak ister. Raif Efendi, odasına gidince, ceketinin cebinden sabahki gazete düşer. Hemen oturur ve o gazeteyi okumaya başlar ve o tablo ya da ressamı hakkında herhangi bir bilgi alabilmek için sayfelerdeki yazıyı baştan itibaren çok dikkatli bir şekilde okuyup bir bilgi bulmaya çalışır.

“Andreas del Sarto'nun Madonna delle Arpie tablosundaki Meryemana tasvirine insanı şaşırtacak kadar çok benzediği iddia ediliyor ve yarı şaka bir ifade ile bu “Kürk Mantolu Madonna”ya muvaffakiyetler temenni edilerek başka bir ressamdan bahse geçiyordu...”⁸³¹

Raif Efendi, küçüklükten beri hiçbir kadına hatta annesinin dâhi gözlerine dikkatle bakmaz, bakamaz. İstanbul’a gittiği zamanda bazı arkadaşları sayesinde genç kızlarla sohbet etmeye çalışır. Fakat sergideki tablodaki kadın “*Kürk Mantolu*” herkesten her şeyden çok farklıdır.

“Fakat sergide gördüğüm bu kürk mantolu resim, ona hayalen dokunmama imkân vermeyecek derecede beni sarmıştı. Onunla bir aşk sahnesi tasavvur etmek değil, karşı karşıya, iki dost gibi oturmayı düşünmek bile elimden gelmiyordu. Buna mukabil, gidip o tabloyu seyretmek, bana bakmadığına emin olduğum o gözlere saatlerce dalmak arzusu gitgide artmaktaydı. Paltomu sırtıma geçirerek tekrar serginin yolunu tuttum ve bu hal, günlerce devam etti.”⁸³²

Raif Efendi, her gün öğleden sonra sergiye gider ve tablonun önünde durup tabloya bakar. Sergideki bütün çalışanlar ve sergi bekçileri onu fark etmeye başlar. Raif Efendi, halinin insanların merakını uyandırdığını fark edince diğer tabloların

⁸³⁰ a.g.e., s.56.

⁸³¹ a.g.e., s.57.

⁸³² a.g.e., s.59.

önünde de durup sanki bakıyormuş gibi rol yapmaya çalışır. Sonra tekrar kürk mantolu kadının tablosunun önüne gider. Bir gün salonda uzun saçlı, siyah elbiseli, kocaman bir boyun bağlı kadınla konuşmaya başlar.

“Bu resmi peki mi merak ettiniz? dedi. Her gün onu seyrediyorsunuz!

Evet! dedim, Güzel bir resim... Sonra, neden bilmem, bir yalan söylemek, bir nevi izahat vermek lüzumunu hissederek mırıldandım:

Anneme pek benziyor da...

Ha, demek onun için böyle gelip saatlerce bakıyorsunuz! Evet!

Anneniz öldü mü?

Hayır!

Sözüme devam etmemi istiyormuş gibi bekledi. Ben, başım hep önümde, ilave ettim:

Çok uzakta bulunuyor!

Ya!.. Nerede?

Türkiye'de!

Türk müsünüz?

Evet!

Ecnebi olduğunuzu anlamıştım!

Hafif bir kahkaha attı. Gayet serbest bir tavırla yanıma oturdu. Bacaklarını birbirinin üstüne atınca eteği dizkapaklanm gerisine kadar açıldı ve ben yüzüme her zamanki gibi ateş bastığını fark ettim. Bu halim yanımdakini daha çok eğlendirmişe benziyordu. Tekrar sordu:

Sizde annenizin resmi yok mu?

Kadının bu lüzumsuz merakı canımı sıkıyordu. Sırf alay için bunu yaptığını fark ediyordum. Diğer ressamalar uzaktan

Bize bakıyorlar ve muhakkak ki sırtıtıyorlardı.

Var ama... Bu başka! dedim.

Ya!.. Demek bu başka.

Ve derhal küçük bir kahkaha attı.

Kalkıp kaçmak için bir hareket yaptım. Kadın bunu fark ederek:

Rahatsız olmayın, ben gidiyorum... Sizi annenizle baş başa bırakıyorum! dedi.

Kalktı, birkaç adım yürüdü. Sonra birdenbire durarak tekrar yanıma sokuldu; şimdiye kadar konuştuklarına hiç benzemeyen, ciddi, hatta biraz da hazin bir eda ile:

Sahiden böyle bir anneniz olmasını ister miydiniz? dedi.

Ya!... ”⁸³³

Raif Efendi Pansiyondaki Hollandalı dul Fru Tiedemann ile Almancasını geliştirebilmek için sohbet eder. Bir gün Fru Tiedemann, Raif Efendi'ye birlikte biraz dolaşmayı teklif eder. Geri dönerken birahaneye girerler ve sarhoş olana kadar içerler. O gece kendini kaybeden Frau Tiedemann'la pansiyona dönerken kol kola girerler ve insanlara çarparak ilerlemeye devam ederler. İlginç bir olay olur. Frau Tiedemann'ın ayağı takılır ve onun düşmesine engel olmak isteyen bir kişi, Raif Efendi'nin kollarının arasında sarılıp sıkar o da sınıksız sarılmaya başlar. Raif Efendi, acayip bir his içinde bulunur, o kişinin kokusu, sıcak nefesi, tarifsiz bir heyecanla Raif Efendi'nin vücudu titremeye başlar.

“Fakat ben artık kendimi kurtarmaya çalışıyor ve bize yaklaşan kadına bakmak istiyordum. Bu oydu. Bir an kadar gördüğüm yüzü, sisli kafamda bir şimşek gibi çakmıştı. Bu, yabankedisi kürkünün içinde, soluk yüzü, siyah gözleri ve uzunca burnu ile sergide gördüğüm resmin ta kendisi, Kürk Mantolu Madonna'ydı. Yüzünde o kendine mahsus hazin ve bıkkın ifade ile etrafının farkında değilmiş gibi yürüyordu. Bizi görünce bir saniye hayret etti ve bu anda bakışlarımız karşılaştı. Onun gözlerinden gülümsemeye benzer bir şeyin geçtiğini gördüm. Enseme bir kamçı yemiş gibi silkindim. Onunla ilk defa böyle bir halde karşılaşmanın fecaatini ve böyle bir tebessümle hakkımda ilk hükmünü vermesinin ne demek olduğunu sarhoşluğuma rağmen gayet iyi anlıyordum. Nihayet yaşlı kadının kollarından kurtuldum. Derhal koşarak Kürk Mantolu Madonna'ya yetişmek istedim. Ne yapacağımı ne söyleyeceğimi bilmeden köşe başına kadar gittim. Ortadan kaybolmuştu. Etrafıma

⁸³³ a.g.e., s.60-61.

dakikalarca bakındım, kimseler yoktu. Frau Tiedemann tekrar yanıma gelmiş: Ne oldu sana? Söyle bakayım, ne oldu sana?” diye soruyordu. Koluma girerek beni eve doğru sürükledi..”⁸³⁴

Raif Efendi, Pansiyona geri dönerken sarhoşluğu azaldığı için düşünmeye başlar. Onun yüzünü ve o gülümseyen gözlerini hatırlamak ister. Raif Efendi sabaha kadar sıkıntılı rüyalar görür ve fazla düşünmeye engel olabilmek için bazı şeyler okumaya çalışır. Kalkıp sokağa çıkar. Erkenden fabrikaya gider ve uzun uzun notlar almaya başlar. Bu sabah Raif Efendi, mantıklı bir şekilde düşünmeye başlar aklında bir sürü şey vardır,” *Benim gibi bir eşraf çocuğunun mesut olmaması için ne sebep vardı?” “Neden bu kadar hayal ve manasız bir resim hayatımda büyük bir rol oynar. Sonuçta babamın zeytinlikleri, Havran’daki iki fabrika ve bir sabunhane beni bekler”*. Böyle kendi kendine sorular sormaya devam eder. Akşam olunca tekrar fena olur akşam yemeğini dışarıda yemeye karar verir, sonra bira içer. Yine de kalbindeki ağırlık bir türlü bitmez açık havada dolaşırsa belki iyi gelir diye düşünür. Hızlı bir şekilde hesap isteyip kalkar sokağa çıkar. Caddenin İki taraflı gazinolar, sinemalar ve tiyatrolarla doludur. Yağmur yağmasına rağmen insanlar sokakta gezerler, o sırada hiçbir şey düşünmeden yürümeye başlar insanları, tabelaları ve ışıklı reklamları inceler.

“Burada Ka De We dedikleri büyük bir mağazanın önündeki kaldırımlarda, ayaklarına kırmızı çizmeler giyip kadınlar gibi yüzlerini boyayarak dolaşan birtakım delikanlılar, gelip geçenlere davet eden gözlerle bakıyorlardı. Saatimi çıkardım. On biri geçiyordu.”⁸³⁵

Raif Efendi, o gizemli kadınla karşılaştığı yere tekrar gitmek ister. Çünkü hayal olsa bile onu beklemek bir zevktir. Gelen geçenlere dikkatli dikkatli bakmaya başlar. Bir anda Kürk Mantolu kadının uzaktan sert ve kısa bir adımlarla geldiğini görür. Raif Efendi, bu fırsatı kaybetmemek için hemen heyecanla onu takip etmeye başlar. Kadın bunu fark etmez, veya öyle görünür yine de Raif Efendi, onu korkuyla takip eder.

⁸³⁴ a.g.e., s.63-64.

⁸³⁵ a.g.e., s.67.

“Kapıda duran sırmalı elbiseli, kırmızı kasketli, iki metre kadar boylu bir adam eğilerek beni içeri davet etti. Kadının buraya girdiğini anladım ve tereddüt etmeden adama sokuldum:

Biraz evvel önümde yürüyen kürk mantolu kadın buraya mı girdi?

Kapıcı bir kere daha eğilerek:

Evet! dedi.

Yüzünde pek manalı bir tebessüm vardı. Zihnimden birdenbire, bu kadının buranın daimî müşterilerinden biri olması ihtimali geçti. Her akşam aynı saatte gelişi bunu gösteriyordu. Derin ve rahat bir nefes alarak paltomu çıkardım ve salona girdim.”⁸³⁶

İçerisi çok kalabalıktır. Raif Efendi, boş bir yer bulunca hemen oraya gider ve oturur. O kadını tekrar görmeyi ister. Etrafindakilere dikkatlice bakan Raif Efendi, kürk mantolu kadını göremez. Aklında sadece bir soru vardır *”Acaba bu gece o da hayal miydi?* Raif Efendi tam kalkacağı anda salon karardı fakat orkestranın bulunduğu yerde hafif bir ışık vardır. O esnada uzaktan bir ses yaklaşmaya başlar ve sahnede bir ışık demeti sanatkârı aydınlatır. Raif Efendi hemen onu tanır, kadın hayal değildir artık aklında ki bütün soru işaretleri ve tereddütleri sona erer.

Kadın şarkı söylemeye başlar. Masalara giderek yüzündeki acı ve zor gülmeyle müşterilerle ilgilenir. Her şarkıdan sonra alkışlar duyulur bütün gece böyle devam eder. Raif Efendi’nin masasına kadın yaklaşıp Raif Efendi’ye bakmaya başlayınca o anda Raif Efendi telaşlanır. Sonra Raif Efendi, *“Dün gece karanlık bir sokakta bir adam tanımasına imkân var mı?”* diye düşünür. beklenmeyen bir şey olur Raif Efendi ile kadının bakışları karşılaşıncaya sanki eski bir dostça selam verir.

“Yerimden fırlayarak boynuna sarılmak ve onu ağlaya ağlaya öpmek için müthiş bir arzu duydum. Hayatımda hiç bu kadar mesut olduğumu, içimin bu kadar genişlediğini hatırlamıyordum. Bir insanın diğer bir insanı, hemen hemen hiçbir şey yapmadan, bu kadar mesut etmesi nasıl mümkün oluyordu? Ahbapça bir selam ve temiz bir gülüş... Ve ben bu anda başka hiçbir şey istemiyordum. Dünyanın en zengin

⁸³⁶ a.g.e., s.69.

adamıydım. Gözlerimle onu takip ederek mırıldanıyordum: Sana teşekkür ederim... Teşekkür ederim!... Ve sergideki resmi seyrederken düşündüklerimin doğru çıktığını görmekle memnun oluyordum. O aynen benim tasavvur ettiğim gibiydi... Başka türlü olsa bana öyle tanıdık gözlerle bakar, selam verir miydi?”⁸³⁷

Raif Efendi'nin kafasında kendisini hatırlayıp hatırlamadığına dair bir soru işareti vardır.

“Bir aralık içimden cız diye bir şüphe geçti: Acaba beni birine mi benzetti, dedim. Yoksa dün akşam sokakta kepaze bir halde gördüğü bu çehre kendisine yabancı gelmediği ve beni nereden tanıdığını da bir türlü hatırlayamadığı için ihtiyata riayet olsun diye mi selamladı? Fakat yüzünde en küçük bir tereddüt, hafızasını araştırdığına delalet edecek bir dalgınlık yoktu...”⁸³⁸

Gece sona erdiğinde Raif Efendi, ne yapması gerektiğini düşünmeye başlar. Onu kapının önünde beklemeli mi? Yoksa evine kadar refakat edeyim mi? Acaba kabul eder mi? Bir sürü soru aklında dolaşır durur. O sırada Raif Efendi tam çıkarken kadının yüzünde samimi gülüşüyle kendine doğru eğildiğini fark eder.

“Önümde durdu ve elini uzatarak:

Nasılsınız? dedi.

Ancak bu anda şaşkınlığımdan bir parça kurtuldum ve ayağa kalkmayı akıl ettim.

Teşekkür ederim... İyiyim!..

Karşımdaki iskemleye oturdu. Yanaklarına dökülen saçlarını geri atmak için başını silkti, sonra gözlerini bana dikerek:

Büsbütün şaşırdım. Ne demek istediğini anlayamadığım için, aklıma bir sürü münasebetsiz ihtimaller geliyordu.

Hayır dedim. Ne münasebet!”⁸³⁹

⁸³⁷ a.g.e., s.72.

⁸³⁸ a.g.e., s.72-73.

⁸³⁹ a.g.e., s.73-74.

Raif Efendi, resimdeki kadınla artık yüz yüzedir. Onun sesini sanki daha önce duymuş gibidir. Bunu düşünmemek için onunla konuşmaya devam eder.

“Kadın tekrar sordu:

“Demek dargın değilsiniz... Peki, ama niçin bir daha hiç gelmediniz?”⁸⁴⁰

Raif Efendi, o anda cevap vermeden kalkmak ister. Fakat içindede keşke bu güzel rüya hızlı bitmese diye ümit eder.

“Kadın benim cevap vermediğimi görünce başka bir suale geçti:

Annenizden mektup alıyor musunuz?”⁸⁴¹

Kadın bunu söyleyince Raif Efendi şaşkınlıktan ne söyleyeceğini ne tepki vereceğini şaşırır. Raif Efendi, sergide yanında oturan kadının o olduğunu anlar ve nasıl olur da onu tanıyamaz kendisinden çok utanır.

“Fakat siz, o zaman hiç o resme benzemiyordunuz! diye mırıldandım.

Nereden biliyorsunuz? dedi. Yüzüme bakmadınız ki! Hayır, zannetmem... Nasıl olur?

*Evet, birkaç kere baktınız... Ama nasıl?.. Sanki görmemek
İçin!..*

Sonra, hâlâ avuçlarımın içinde duran ellerini çekerek:

*Arkadaşlarımın yanına döndüğüm zaman, beni tanımadığınızı söylemedim dedi.
Yoksa size çok gülerlerdi!*

Teşekkür ederim!

Biraz düşündü; gözlerinden bir bulut geçti, birdenbire ciddileşerek:

E, hâlâ öyle bir anneniz olmasını istiyor musunuz? dedi.

İlk anda hatırlamayıp durdum. Sonra süratle cevap verdim:

Tabii... Tabii... Hem nasıl!

O zaman da aynen böyle söylemiştiniz!

⁸⁴⁰ a.g.e., s.77.

⁸⁴¹ a.g.e., s.74.

Belki...

Tekrar güldü.

Fakat ben sizin anneniz olabilir miyim?

O, hayır, hayır!

Belki ablanız!

Kaç yaşındasınız?

Böyle şey sorulur mu? Ama neyse, yirmi altı!... Siz?

Yirmi dört!

Gördünüz mü? Ablanız olabilirim!

*Evet....*⁸⁴²

Raif Efendi, onu neden tanıyamadığını açıklamaya başlar. Hâlbuki o kadın ilk günden beri Raif Efendi'yi takip eder. ve nasıl her gün sergiye gelip onun resmine uzun uzun baktığını bilir. Bu yüzden Raif Efendi, onun dikkatini çekmeye başlar. Sonra birkaç kere Raif Efendi'ye yaklaşıp onunla beraber seyrederek fakat Raif Efendinin o anda dünyadan haberi yoktur onu hiç fark etmez.

“...Nihayet yanınıza sokulup konuşmaya karar verdim. Diğer ressam arkadaşlar da sizi merak ediyorlardı... Onlar da ısrar ettiler... Fakat keşke yapmasaydım...

Sizi tamamen kaybettik... Bir daha sergiye gelmediniz!

Benimle eğleneceklerini zannetmiştim! dedim. Fakat derhal pişman oldum. Bu sözümünden alınabilirdi. Hâlbuki o:

Evet, hakkınız var! diye cevap verdi.

Sonra, bir şey arıyormuş gibi gözlerini yüzümde gezdirerek:

Berlin'de yalnızsınız değil mi? dedi.

Ne gibi?

Yani... Yalnız işte... Kimsesiz... Ruhen yalnız... Nasıl söyleyeyim... Öyle bir haliniz var ki...

⁸⁴² a.g.e., s.75-76.

Anlıyorum, anlıyorum... Tamamen yalnızım... Ama Berlin'de değil... Bütün dünyada yalnızım... Küçükten beri...

Ben de yalnızım... dedi. Bu sefer benim ellerimi kendi avuçlarının içine alarak: Boğulacak kadar yalnızım... diye devam etti, hasta bir köpek kadar yalnız...

Parmaklarımı adamakıllı sıkarak biraz yukarı kaldırdı ve sonra masanın üstüne vurdu:

Sizinle arkadaş olabiliriz! dedi. Siz beni yeni tanıyorsunuz, fakat ben sizi on beş yirmi gün tetkik ettim... Herkese benzemeyen bir haliniz var... Evet, sizinle gayet iyi arkadaş olabiliriz... ”⁸⁴³

Raif Efendinin o teklif hoşuna gider ama sonra düşünmeye başlar neden ondan öyle bir teklif gelir. “Raif Efendi de genç kızlara mahsus bir hal vardır.” Ondan dolayı kadının dikkatini çeker.

“Dün akşamki halinizi unutmayacağım! dedi. Bütün gece aklıma geldikçe güldüm... Namusunu müdafaa etmek isteyen masum bir genç kız gibi çırpınıyordunuz. Hâlbuki Faru van Tiedemann’dan kurtulmak pek kolay değildir.

...Hayretle gözlerimi açarak:

Tanıyor musunuz? dedim.

Nasıl tanımam, akrabamdır! Dayımın kızı... Ama şimdi dargınız... Ben değil... Annem görüşmek istemiyor; bu halleri yüzünden... Kocasını avukattı. Umumi Harp'te öldü... Şimdi, annemin tabiriyle, uygunsuz bir hayat sürüyor... Ama bize ne?... Dün akşam ne oldu? Kurtulabildiniz mi? Nereden tanışıyorsunuz?” ⁸⁴⁴

Bir müddet sonra ikisi de susar. Fakat Raif Efendi’nin bakışlarında bitmeyen soruları vardır. Raif Efendi, cesaretini toplayarak buraya kadar onu takip ettiğini itiraf eder.

“Biraz şaşırdı:

Kapıya kadar peşimden gelen siz miydiniz?

⁸⁴³ a.g.e., s.77.

⁸⁴⁴ a.g.e., s.78.

Evet. Demek farkına vardınız!

Tabii... Bir kadın böyle şeylerin farkına varmaz olur mu? Fakat arkanıza bakmadınız!

Hiçbir zaman dönüp bakmam...”⁸⁴⁵

Hâlbuki kadın her şeyin farkındadır hatta kim arkasından gelse kim ve nasıl olduğunu adımlarının çıkardığı sestten tayin eder. Raif Efendi'nin mütereddit adımlarından dolayı onu yaşlı ya da evli bir adam zanneder. “Beni evime kadar götürmek ister misiniz?” der kadın. Raif Efendi bunu duyunca heyecanla yerinden fırlar. O sırada kadın üstünü değiştirmek için gider. Raif Efendi onu beklerken içinde müthiş bir mutluluk vardır. Bir müddet sonra kadın gelir gayet serbest bir hareketle kolunu tutar ve beraber yola çıkarlar. Evine giderken sohbet etmeye başlar hâlbuki erkeklerden nefret eden bir kadındır, onun gözünde bütün erkekler aynıdır.

“...Kendilerine ne kadar fazla ve ne kadar aptalca güvendiklerini fark etmemek için kör olmak lazım. Herhangi bir şekilde talepleri reddedildiği zaman düştükleri şaşkınlığı görmek, küstahça gururlarını anlamak için kâfidir. Kendilerini daima bir avcı, bizi zavallı birer av olarak düşünmekten asla vazgeçmiyorlar. Bizim vazifemiz sadece tabi olmak, itaat etmek, istenilen şeyleri vermek... Biz isteyemeyiz, kendiliğimizden bir şey vermeyiz... Ben bu ahmakça ve küstahça erkek gururundan tiksiniyorum. Anlıyor musunuz? Sizinle, bunun için dost olabileceğimizi zannediyorum. Çünkü halinizde o manasız kendine güvenme yok... Fakat bilmem... Ne kuzuların ağzından vahşi kurt dişlerinin sırtıttığını gördüm...”⁸⁴⁶

Nihayet yolun sonuna kadar gelir, üç katlı taş bir binanın önünde dururlar. Bu binada annemle yaşıyorum diye gösterir. Ertesi gün birlikte gezebileceklerini söyler, sonra ondan izin isteyip evine tam girerken Raif Efendi'ye bakar ve adını sorar. Sonra tekrar yumuşak bir sesle ikinci defa iyi geceler der. Raif Efendi beş on adım gittikten sonra arkasından tekrar kadının sesi duyulur.

“Demek gidiyorsunuz? dedi.

⁸⁴⁵ a.g.e., s.80.

⁸⁴⁶ a.g.e., s.82.

Yüreğim hoplayarak bir adım ileri attım. Beni memnun edip etmediğini o anda tayin edemediğim bir ihtimal ve aklıma getirmekten korktuğum bir ümitle:

Gitmeyeyim mi? dedim.

O da iki basamak aşağı indi. Şimdi sokak fenerinin vurduğu yüzü gayet iyi görünüyordu. Siyah gözlerini kurnaz bir tecessüsle yüzümde gezdirerek sordu:

Sizi niçin geri çağırdığımı hâlâ anlamadınız mı?

Anladım, anladım... İşte geliyorum, diye kollarına atılacaktım. Fakat içimde, bu histen çok daha kuvvetli bir yıkılma, bir şaşkınlık, hatta bir bulantı duydum. Kıpırmızı kesilerek önüme baktım. Hayır, hayır! Ben bunu istemiyordum!..

Kadının eli yanaklarımda dolaştı:

Ne oluyorsunuz? Neredeyse ağlayacaksınız!.. Siz hakikaten bir ablaya değil, bir anneye muhtaçsınız... Söyleyin bakayım, şimdi benden ayrılıp gidiyordunuz değil mi?

Evet!

Bir daha beni Atlantik'te aramayacaktınız... Öyle konuşmuştuk!

Evet! Yarın gündüzün buluşacağız!

Nerede?

Aptal aptal yüzüne baktım. Bu hiç aklıma gelmemişti. Yalvarır gibi sordum:

Beni bunun için mi çağırdınız?

Tabii... Siz sahiden başka erkeklere benzemiyorsunuz... Onların ilk işi evvela bu cihazları sağlama bağlamaktır. Siz başınızı alıp gidiyorsunuz... Aradığınız insan daima bu geceki gibi, istediğiniz yerde yolunuza çıkmaz ki..."⁸⁴⁷

Raif Efendi, pansiyona geldiği zaman acayip bir his içindedir. Çocukluğundan beri ilk defa böyle bir duygu yaşar. Ertesi gün fabrikaya gitmez buluşma zamanı gelip Maria Puder'in oturduğu eve yaklaşınca düşünmeye ve hayal etmeye başlar. Yatağında nasıl uyur, nasıl ağır ağır nefes alır, yastığa nasıl uzanır bunların hepsini büyük bir saadet içinde tasavvur etmeye başlar. Sanki bütün hayatı boyunca hep onu aramış hep onu beklemiştir. Kendisinin bütün çekingenlikleri ilk defa kadınlara karşı

⁸⁴⁷ a.g.e., 84.

yok gibidir ve onun karşısında içinde ne var ne yok ortaya döker, iyi ve fena, kuvvetli ve zayıf tarafları hatta en zayıf ve küçük noktaları bile saklamaz.

“Ona söyleyecek ne kadar çok şeylerim vardı... Bunların, bütün ömrümce konuşsam bitmeyeceğini sanıyordum. Çünkü bütün ömrümce susmuş, zihnimden geçen her şey için: Adam sen de söyleyip de ne olacak sanki? demiştim. Eskiden her insan hakkında, hiçbir esasa dayanmadan, sırf mukavemet edilmez bir hissin, bir peşin hükmün tesiriyle nasıl: Bu beni anlamaz! demişsem, bu sefer bu kadın için, gene hiçbir esasa dayanmadan, fakat o yanılmaz ilk hisse tabi olarak: İşte bu beni anlar! diyordum.”⁸⁴⁸

Raif Efendi, onun evine biraz erken gelir o sırada hafif yağmur altında evini izler ve onunla beraber o ıslak, تنها ve loş yollarda yürüyüp el ele olmayı hayal etmeye başlar. Zaman geldiğinde onun evine doğru gider ve kendi kendine soru sormaya başlar. “Acaba gelecek miydi?” “Burada onu bekleyeceğimi tahmin etti mi?” sonra tekrar olumsuz şeyler aklına gelir “Acaba hastalanmış mı?” ya da “iş çıkışında bir yere gitmiş mi?” Raif Efendi daha önce öyle bir saadet yaşamadığı için böyle bir büyük mutluluk kolayca gelmez. Fakat elinde beklemekten başka bir çare yoktur. Bir müddet sonra Maria, Raif Efendi’ye doğru gelir.

“Yanıma gelince elini uzatarak:

Beni burada mı beklediniz? Ne zamandan beri? dedi. Bir saatten beri!

Sesim heyecandan titriyordu. O bunu şikâyet zannederek, yarı şaka bir sitem ile:

Kendi kabahatiniz, beyim dedi. Ben sizi bir buçuk saatten beri bekliyorum. Evin önüne gelmeyerek bu şairane manzarayı tercih ettiğinizi biraz evvel, tesadüfen fark ettim!

Demek beni beklemişti. Demek ben onun için ehemmiyeti olan bir insandım. Okşanmış bir küçük kedi gibi gözlerinin içine baktım:

Teşekkür ederim!

Neye teşekkür ediyorsunuz? Cevabımı beklemeden koluma girdi:

⁸⁴⁸ a.g.e., s.87.

Haydi gidelim!”⁸⁴⁹

Raif Efendi, Maria’yla yürümeye başlar. Raif Efendi nereye giderler nasıl giderler hiç fikri yoktur, ayrıca ona sormaktan korkar. İkisi de bir müddet konuşmazlar. Fakat Raif Efendi, Maria’ya telaş ve heyecan içinde bakar. Raif Efendi onun yüzüne bakarken sanki bir şey düşünüyor gibidir. Raif Efendi’ye “*Neden bana bu kadar dikkatli bakıyorsunuz?*” der. (Kürk Mantolu Madonna, s.89). Aslında Raif Efendi öyle bir soru beklemez ve sorduğu zamanda cevabını bilmez. Ama yine de Raif Efendi, ona bakmaya devam eder.

“İstemiyor musunuz? dedim.

Hayır, ondan değil, sordum işte... Belki istiyorum da onun için sordum!

Gözleri o kadar siyah ve o kadar manalıydı ki, dayanamadım:

Siz aslen Alman mısınız? dedim.

Evet! Neden sordunuz?

Saçlarınız sarı ve gözleriniz mavi değil! Olabilir!

Yüzünde, her zamanki tebessümünü andıran, fakat biraz da mütereddit görünen bir hareket oldu.

Babam Yahudiydi. dedi. Annem Almandır. Fakat o da

Sarışın değil!

Merakla sordum:

Demek siz Yahudisiniz?

Evet... Yoksa siz de mi Yahudi düşmanısınız?

Ne münasebet... Bizde böyle şeyler yoktur. Fakat tahmin etmemiştim!

Evet, Yahudiyim, Babam Praglıydı. Daha ben doğmadan

Katolik olmuş!

Şu hâlde din itibarıyla Hristiyanısınız!

⁸⁴⁹ a.g.e., s.89.

Hayır... Yani benim hiçbir dinle alakam yok!”⁸⁵⁰

Bir yere gelirler renkli otlar, çiçekler ve yosunlar vardır. Sonra ıslak sıralardan birine oturup konuşmaya başlarlar. Bir müddet sonra kalkıp eve dönmeye karar verirler. O zaman sokaklar kararmaya başlamıştır. Raif Efendi onun koluna girer yola devam ederler. Şehrin ortalarına geldiğinde Maria düşünceli ve hüzünlüdür. Raif Efendi fark edince *”Bir şeye mi canınız sıkıldı?”* der

“Hayır!” diye cevap verdi. Canımı sıkacak bir şey olmadı.”⁸⁵¹

Fakat Maria, bunları söylerken onun canının sıkıldığı bellidir ama yine de inkâr etmeyi tercih eder. Sonra Raif Efendi’yi yemek yemeğe davet eder. Raif Efendi heyecanlı bir şekilde teklifi kabul eder. Bir lokantaya girerler. Kenarda bir masa bulur gidip oturup yemek ve şarap ısmarlar. Maria’nın, o anda, Raif Efendi’den bir isteği vardır.

“Bana sakın darılmayın... diyordu. Boş ümitlere kapılmamanız için sizinle apaçık konuşmak daha iyi olacak... Ama bana darılmayın... Dün yanınıza geldim... Beni evime götürmenizi istedim... Bugün beraber gezmeyi teklif ettim... Akşam yemeğini beraber yiyelim dedim... Adeta size musallat oldum... Fakat sizi sevmiyorum. Deminden beri hep bunu düşündüm... Hayır, sizi de sevmiyorum... Ne yapayım? Sizi belki hoş, hatta cazip buluyorum, belki de şimdiye kadar tanıştığım erkeklerin hepsinden ayrı taraflarınız olduğunu görüyorum, ama bu kadar... Sizinle konuşmak, birçok şeylerden bahsetmek, münakaşa, kavga etmek... Darılmak, tekrar barışmak, bunlar beni muhakkak ki memnun edecek...

Fakat sevmek? Bunu yapamıyorum...”⁸⁵²

Maria bunları söyledikten sonra Raif Efendi çok şaşırır ama sükûnetini bozmamaya çalışarak onu anlamak ister. Hâlbuki Raif Efendi ile tanıştıktan sonra Raif’in karakterini çok beğenir. Fakat Maria’nın geçmişi ve çalıştığı mekânın etkisi ile erkeklere ve aşka olan güvenini yitirmiş bir kadındır. Genç yaşına rağmen ruhunda derin yaralar vardır. İnsanları sevmez bir ruh haline bürünmüştür. Küçükten beri kendi kendine bazı sorular sorar *”Kadının erkek karşısında her zaman pasif kalmaya mecbur*

⁸⁵⁰ a.g.e., s.90.

⁸⁵¹ a.g.e., s.95.

⁸⁵² a.g.e., s.96.

neden? Niçin biz kaçacağız ve siz kovalayacaksınız? Niçin biz teslim olacağız ve siz teslim alacaksınız? Niçin sizin yalvarışlarınızda bir tahakküm, bizim reddedişlerimizde bir âcz bulunacak?” Maria, belli küçükten beri bunlara isyan eder. Babası öldükten sonra yedi yaşında olduğu halde annesinin yerine evi idare eder. Annesine destek olur ve her zaman onu idare etmeye çalışır.

“Ne diye şaşırdınız? diye devam etti, Korkmayın, zannettiğiniz gibi değil. Ama keşke öyle olabilsem. Muhakkak ki insan ruhunu daha az alçaltan bir şey yapmış olurum... Yalnız ben ressamım, biliyorsunuz... Kendime göre güzellik telakkilerim var... Bir kadınla sevişmeyi güzel bulmuyorum... Nasıl söyleyeyim... Estetik değil... Sonra ben tabiatı çok severim... Tabii olmayan şeylere karşı her zaman çekingen davranırım... Bunun için muhakkak bir erkeği sevmem lazım geldiğine inanıyorum... Ama sahiden bir erkek... Hiçbir kuvvete dayanmadan beni sürükleyebilecek bir erkek... Benden bir şey istemeden, bana hâkim olmadan, beni tezlil etmeden beni sevecek ve yanımda yürüyecek bir erkek... Yani hakikaten kuvvetli, tam bir erkek... Şimdi anlıyorsunuz, sizi neden sevmiyorum. Zaten sevecek kadar da zaman geçmedi, fakat siz de benim aradığım değilsiniz... Gerçi biraz evvel bahsettiğim o manasız nahvet sizde yok... Fakat pek çocuk, daha doğrusu pek kadın gibisiniz... Tıpkı annem gibi sizi de birinin idare etmesi lazım... Bu, ben olabilirim... Eğer isterseniz... Fakat fazla bir şey olamam... Sizinle mükemmel arkadaşlık ederiz...”⁸⁵³

Raif Efendi, bu sözlerden sonra kafasında bir arzu geçer o da ne olursa olsun Maria’dan ayrılmamak için elinden gelen her şeyi yapmak ister. Raif Efendinin onun gibi tecrübesi yoktur. Hatta onların ortak noktaları vardır o da ikisi de tabiatı çok severler. Maria konuyu değiştirmek için ve yakın bir şekilde Raif Efendi’yi tanımak için onun oradaki hayatından bahsetmesini ister. Böyle konulardan konuşabilmek için sakın bir yere gidip oturmayı tercih ederler.

“Babanız neciydi? dedim.

Söylememiş miydim? Avukattı. Neden sordunuz? Bu hallere nasıl düştüğümü mü merak ettiniz! Sustum.!”⁸⁵⁴

⁸⁵³ a.g.e., s.98.

⁸⁵⁴ a.g.e., s.101.

Maria babası öldükten sonra ona bıraktığı para ile okur, fena bir öğrenci değildir, sonrasında, harp esnasında hasta bakıcılık yapar. Bir müddet sonra akademiye devam eder. Bir ara her şeyini kaybederler. O zamanda Maria para kazanmak için çalışmaya mecbur kalır. Fakat bu durumdan hiç de şikâyetçi değildir. Raif Efendi ve Maria konuşmaya devam edilebilmek için başka bir yere geçerler daha sakin ve sessiz bir kahveye, Oraya gidince genç bir ressam Maria'nın yanına gelir, birbirlerini selamlayıp ve sergi ilgili sohbet etmeye başlar.

“Nihayet delikanlı Maria'nın elini şiddetle sıkıp salladıktan ve bana: Allahısmarladık, genç efendi! diye, herhalde sanatkâr usulü bir selam verdikten sonra uzaklaştı.

Hâlâ önüme bakıyordum. Kadın:

Ne düşünüyorsun? diye sordu.

Bana sen dediniz, farkında mısınız?

Evet... İstemiyor musunuz?

Ne demek? Teşekkür ederim!

Of! O kadar çok teşekkür ediyorsunuz ki!

Biz şarklılar çok kibar insanlarızdır... Ne düşünüyordum biliyor musunuz? O adam sizi öptü ve ben hiç kıskanmadım.Sahi mi?

Ve niçin kıskanmadığımı merak ediyorum!

Uzun uzun bakiştık. İtimatla, birbirimizi araya araya bakiştık.

Bana biraz da kendinizden bahsetsenize! dedi.”⁸⁵⁵

Raif Efendi, Maria'ya çocukluğundan, askerliğinden, okuduğu kitaplardan, kurduğu hayallerden ilk aşkı olan komşu Fahriye'den hatta kendine bile söylemekten çekindiği ve saklandığı sırlarını çıkarıp ortaya dökerr. Raif Efendi, ilk defa bir insana bu kadar özelini anlatır. Maria, onu dikkatli bir şekilde ve hiçbir yorum yapmadan dinler bazen başını ağır sallır, hayret edince ağzını biraz açar.

⁸⁵⁵ a.g.e., s.108.

“Onu Atlantik barının önüne kadar getirdim. Yolda hemen hemen hiç konuşmadık. İkimiz de bu akşamın intibalarını içimize yerleştirmek ister gibi dalgın ve doluyduk. Yolun sonlarına doğru vücudumun ürperdiğini hissettim.

Benim yüzümden eve gidip kürkünüzü giyemediniz, üşüyeceksiniz! dedim.

Sizin yüzünüzden mi?... Doğru... Sizin yüzünüzden... Fakat kabahat bende... Ehemmiyeti yok... Çabuk yürüyelim!

Sizi tekrar eve götürmek için bekleyeyim mi? Hayır, hayır... Asla... Yarın buluşuruz!

Siz bilirsiniz!

Belki üşümemek için, bana daha çok sokuldu. Elektriklerin aydınlattığı kapının önüne yaklaşınca durdu, kolumdan çıkarak elini uzattı. Fevkalade ciddi bir şey düşünüyor gibiydi. Beni çekerek duvarın kenarına sürükledi. Nihayet, yüzüme doğru eğildi, gözlerini kaldırma dikti ve fısıltı gibi bir sesle fakat çabuk çabuk:

Demek beni kıskanmıyorsunuz ha? dedi. Beni sahiden bu kadar çok mu seviyorsun? Birdenbire gözlerini kaldırdı ve merakla yüzüme bakmaya başladı. Bu anda neler duyduğumu ona söyleyecek bir kelime bulamadığım için göğsümün daralır gibi olduğunu, boğazımın kuruduğunu hissettim. Her söz, hatta ağzımdan çıkacak her ses, saadetimi bozacak, bulandıracak diye korkuyordum. O hâlâ, bu sefer biraz da korkuyla, yüzüme bakıyordu. Çaresizlikten gözlerimin yaşardığım fark ettim. O zaman onun çehresinde rahat bir gevşeme oldu. Dinlenir gibi bir saniye gözlerini kapadı. Sonra başımı tutarak bir defa ağzımdan öptü ve arkasını dönerek, hiçbir şey söylemeden, ağır ağır yürüdü ve içeri girdi.”⁸⁵⁶

Raif Efendi, Pansiyona hemen geri döner, hiçbir şey düşünmek ya da hatırlamak istemez. Bu gece yaşadığı olayları tekrar hatırlamaktan korkar. Fakat içindeki mutluluk sanki onu boğar. O gecenin her şeyi şirin ve hoş gelir. Bundan sonra Raif Efendi ve Maria Puder her gün buluşup gezmeye başlarlar, fikirleri ve görüşleri birbirine benzer. En çok gezdikleri yerler müzeler ve resim galerileridir. Bazen nebatat bahçesine giderler bazen da operaya giderler. Raif Efendi, pansiyondaki arkadaşlarıyla hiç görüşmez artık ama ara sıra Faru Heppner *“birisine sizi kaçırdı galiba”* der. Bazı

⁸⁵⁶ a.g.e., s.104-105.

günler görüşmezler ama ertesi gün ayrı kalmış arkadaş çocuklar gibi sevinirler, el ele tutuşarak yürürler. Raif Efendi onu çok sever ama hiç belli etmez, Maria da ondan hoşlanır fakat belli etmez. Raif Efendi bunu bilmesine rağmen susar çünkü Maria, onunla arkadaşlık dışında görüşmez. Raif Efendi bütün şartlara razı olup ve kabul eder.

“O sıralarda Maria'nın da birtakım tezatlı hisler içinde bulunduğunu anlıyordum. Bazen aşırı derecede durgun, hatta soğuk oluyor, bazen da birdenbire coşuyor, bana, nefsimenettiğim cesareti verecek kadar müfrit bir alaka gösteriyor, adeta beni açıkça tahrik ediyordu. Fakat bu halleri pek çabuk geçiyor, aramızda tekrar eski arkadaşlık havası peyda oluyordu. Onun da benim gibi, dostluğumuzun, olduğu yerde kalmak suretiyle, bir çıkmaza girdiğini fark ettiği muhakkaktı. Yalnız o, asıl aradığını bulamamakla beraber, bendeki diğer birçok tarafların kendisi için feda edilemeyecek kadar kıymetli olduğunu görüyor, bunun için, kendisinden uzaklaşmama sebep olacağını zannettiği şeyleri yapmaktan çekiniyordu.

Bütün bu karışık hisler, ışığa çıkmaktan korkar gibi, ruhlarımızın en saklı köşelerinde durmaktaydı ve biz, hakikatte hep eskisi gibi birbirini arayan, isteyen, birbirinin huzurundan her zaman daha memnun ve zengin olarak dönen iki candan arkadaşık.”⁸⁵⁷

Bir gün Maria'nın annesi Prag'daki akrabalarından birine Noel'i geçirmek için gider. Bu durumdan Maria memnun kalır. Aslında Raif Efendi, onunla yılbaşı gecesini geçirmek ister ama Maria'ya nasıl açılacağı konusunda hiçbir fikri yoktur. Sonunda cesaretini toplar. Raif Efendi herkes gibi “sarhoş oluruz, dans ederiz” der. Maria, bu teklifi hoş bulur ve kabul eder. Yılbaşı gecesini akşamı beraber yemek yedikten sonra onun iş yerinde oturup konuşmaya başlarlar. Maria'nın çalışma vakti geldiğinde Raif Efendi yalnız bırakıp gider. Herkes sarhoş olmaya başlar.

“Ne olacak sanki? diyordum. Hakikaten bu gecenin fevkaladeliği nerede? Kendimiz uydurup kendimiz inanıyoruz. Herkes evine gidip yatsa daha iyi. Biz ne yapacağız? Bunlar gibi birbirimize sarılıp döneceğiz... Bir farkla: Biz öpüşmeyeceğiz... Acaba ben dans edebilecek miyim?”

⁸⁵⁷ a.g.e., s.109.

İstanbul'da Sanayii Nefise mektebine devam ettiğim aylarda bazı arkadaşlar, o sıralarda şehri dolduran Beyaz Ruslardan öğrendikleri birtakım dansları bana da göstermişlerdi. Hatta bir parça da vals yapabiliyordum... Fakat belki bir buçuk seneden beri hiç göstermediğim bir marifeti bu akşam becerebilecek miydim? Adam sen de yarıda bırakır otururum! dedim”⁸⁵⁸

Maria, bu akşam çok enerjik ve acayip bir mutluluk içindedir, gece yarısından sonra kutlamalar başlar, vals yapanlar, kahkahalar atanlar.. Bunlara rağmen Maria, Raif Efendi'nin can sıkıntısını fark edince onu teselli etmeye başlar. Bir müddet sonra vals çalmaya başlayınca Maria, Raif Efendi'ye dansa davet eder.

“Maria diye fısıldadım. Nasıl oluyor da bir insan diğer bir insanı bu kadar çok mesut edebiliyor?.. İnsanın içinde ne müthiş kuvvetlerin saklı olması lazım!

Gözlerinden tekrar o parıltı geçti. Fakat bana bir müddet daha dikkatle baktıktan sonra dudaklarını ısırdı. Bakışları dumanlı ve manasızdı:

Haydi oturalım! dedi, Ne kalabalık! Galiba sıkılmaya başlayacağım!

Tekrar ve üst üste şarap içti. Bir aralık yerinden kalkarak:

Şimdi geliyorum! dedi ve sallana sallana uzaklaştı.”⁸⁵⁹

Raif Efendi, Maria'nın dönmesini bekler ama on beş dakika geçmesine rağmen hala gelmez. Raif Efendi endişelenmeye başlar. Her yerde herkesin yüzüne bakar ama bir türlü onu bulamaz. Dışarıya çıktığında kapının önündeki ağaçlardan birine dayanmış yüzünü oraya yapıştırmıştır. Saçlarının üstüne kar taneleri düşer. Raif Efendi bunu görünce ona bağırır “*ne işin var burada*” der. O da “*serin hava almak ve serinlemek istiyorum*”, der. Maria bunu söyleyince Raif Efendi hemen koşar onu zorla içeri sokar. Üstüne paltosunu ve onun kürk mantosunu alır ve tekrar dışarıya çıkarlar.

“Biraz daha تنها sokaklara geldiğimiz zaman yavaşladı. Sık ve şiddetli nefes alıyordu. Derin bir oh! çekti, sonra bana döndü:

Nasıl? Bu geceden memnun musun? Eğlendin mi? Ah, ben çok eğlendim, o kadar, o kadar eğlendim ki...

⁸⁵⁸ a.g.e., s.111.

⁸⁵⁹ a.g.e., s.112-113.

Kahkaha ile gülmeye başladı. Birdenbire bir öksürüğe tutuldu. Boğulacak gibi kıvranıyor, göğsü sarsılıyor, fakat kolumu bırakmıyordu. Biraz sükûnet bulunca:

Ne oldun? Gördün mü, kendini üşüttün! dedim.

Bütün yüzüyle gülerek:

Ah, o kadar eğlendim ki! dedi.

Neredeyse ağlayacak diye korkuyor, onu bir an evvel evine götürüp bırakmayı bu sefer ben istiyordum.”⁸⁶⁰

Maria, o gece çok sarhoş olur ve Raif Efendi, onu evine kadar götürür. Maria bir adım bile atmakta çok zorlanır. Ara sıra Raif Efendi’nin kulaklarına bir şeyler fısıldar.

“Evet... Ben böyleyim işte... diyordu. Raif... Sevgili Raif... Ben böyleyim işte... Dememiş miydin?.. Bir günüm bir gününe uymaz diye... Fakat kederlenmeye lüzum yok. Sen çok iyi bir çocuksun... Muhakkak ki sen iyi bir çocuksun!..”⁸⁶¹

Maria’nın evine geldiklerinde Raif Efendi, Maria’nın cebinden anahtarı çıkarıp kapıyı açar. Maria koşarak merdivenleri çıkmaya başlar. Raif Efendi, hemen arkasından gider çünkü hâlâ anahtarlar elindedir. Raif Efendi, Maria’nın evinin iyi mobilyalarla tefriş edilmiş, güzel bir ev olduğunu anlar. Raif Efendi bir kenarda oturur. Maria yatağın kenarına yatar sonra yorganın içine girer. Raif Efendi, ona yaklaşıncı bitkin bir hal ve yüzünde sarhoş bir gülüşüyle ona bakar ve uykudan uyanmaya çalışır. Maria, Raif Efendi’ye bir şeyler itiraf etmek ister ama sanki korkar.

“Vücudunun titrediğini hissettim. Kesik kesik nefes alarak:

Tabii... Tabii! dedi. Tabii sizi seviyorum. Hem çok seviyorum... Başka türlü olmasına imkân var mı?.. Herhalde seviyorum... Muhakkak seviyorum. Fakat neden şaşıırıyorsunuz? Başka türlü olacağını mı zannediyordunuz? Beni ne kadar çok sevdiğinizi anlıyorum... Ben de sizi şüphesiz o kadar çok seviyorum...

Başımı kendisine doğru çekti ve bütün yüzümü ateş gibi buselere boğdu”⁸⁶²

Raif Efendi, sabah uyandığı zamanı içinde bir endişe ve sabırsızlık vardır. aklına sürekli bir soru gelir. Maria uyandığı zaman nasıl bakacağını, ne söyleyeceğini merak

⁸⁶⁰ a.g.e., s.114.

⁸⁶¹ a.g.e., s.116.

⁸⁶² a.g.e., s.116.

eder. Bir müddet sonra Maria, uyanır ona gülümseyince içten ve yakın değildir, sanki Raif Efendi, herhangi Atlantik'teki müşterilerinden birisi gibidir hem de "uyandınız mı" diye sorunca Raif Efendi daha da şaşır. Çünkü son zamanlarda onlar birbirine bazen sen, bazen siz diye hitap ederler. Fakat o gece geçtikten sonra ona öyle diyemez. Raif Efendi, yataktan kalkıp hazırlandığı sırada Maria'nın canının sıkın olduğunu fark edince ona yaklaşır ve onunla konuşmak ister. Maria, dün olup bitenleri kabul etmez ve pişman olur, keşke bunlar olmasaydı, der. Raif Efendi, bunları duyunca onu ne kadar sevdiğini anlatmaya çalışır, ama bir türlü Maria'yı ikna edemez. Maria, sanki bambaşka bir insan olur, sonra Raif Efendi'den gitmesini ister ve bir süre birbirimizi görmeyelim belki zamanla tekrar dost oluruz, der.

"Elini gözlerinden çekmişti. Yüziime adeta yalvararak bakıyordu, kolunu uzattı. Parmaklarının ucundan tuttum ve: Allahaismarladık dedim.

Hayır, hayır böyle olmaz... Bana darılarak gidiyorsunuz...

Ben size ne yaptım? diye bağırdı.

Sakin olmak için müthiş bir gayret sarf ederek:

Dargın değilim, müteessirim! dedim.

Ben müteessir değil miyim? Beni görmüyor musun?..

Böyle gitme... Gel!..

Başımı göğsüne doğru çekerek saçlarımı okşadı. Yanağını yüzüme sürdü:

Bana bir kere gül ve ondan sonra git! dedi.

Güldüm ve elimi yüzüme kapatarak dışarı fırladım. " 863

Raif Efendi, kendini dışarıya attıktan sonra saatlerce hiç bir şey düşünmeden durmadan yürür, nereye gideceğini bilemez. Dört saat boyunca durmadan yürüyen Raif Efendi nihayet durur ve düşünmeye başlar o anda içinde acayip bir boşluk vardır. Raif Efendi, Maria'nın haksızlık ettiğini ve böyle olmaması gerektiğini düşünür. Raif Efendi, kendini toparlamaya çalışır ve Berlin'e doğru geri dönmeye başlar. Akşam olur ama yine de Raif Efendi nereye gideceğini bilemediği için bir parka girip oturur. Orada saatlerce oturan Raif Efendi'nin düşünceleri hep Maria'nın etrafında dolaşır. Sonra bir

⁸⁶³ a.g.e., s.120.

karar alır, o da, onunla tekrar yüz yüze konuşmaktır. Maria'nın iş yerine kadar gider onu bekler. Fakat Maria maalesef o gece gelmez. Oradaki çalışanlardan birine sorar ve gelmediğini öğrenince Raif Efendi, oradan direk onun evine kadar koşarak gider. Oraya gittiğinde penceresinde ışık olmadığını görünce uyuduğunu düşünüp onu rahatsız etmemeyi tercih eder ve pansiyona geri döner. Raif Efendi üç gün arka arkaya Maria'yı yolda bekler. Maria'nın evine gider bakar ama pencere kapalı, ışıklar yoktur. Tekrar hiç bir şey yapmadan pansiyona geri döner. Raif Efendi geri döndükten sonra her gün odasında oturup kitap okumaya çalışır ve hiç bir şeyi fark etmeden okumadan sayfaları çevirir. Raif Efendi, Maria'nın artık işe gelmeyeceğini anlayınca başka bir çare bulması gerekir. Raif Efendi, Maria'nın iş yerine telefon eder. Maria'yı sorduğu zaman hasta olduğu için birkaç günden beri gelmediğini öğrenir. Hemen onun evine gider. Raif Efendi, oraya gidince içeride hiçbir hareket yoktur kapıyı tekrar çalıp bekler. O anda karşıdaki daireden bir hizmetçi çıkar.

“Ne istiyorsunuz? diye sordu.

Burada oturanı!

Yüzüme dikkatle baktıktan sonra, ters bir tavırla:

Orada kimse yok! dedi. Yüreğim hopladı:

Başka yere mi taşındılar!

Telaş ve heyecanım karşımdakini biraz yumuşatmışa benziyordu, başını sallayarak cevap verdi:

Hayır, annesi hâlâ Prag'dan gelmedi. Kendisi de hastalandı, bakacak kimsesi olmadığı için hasta kasasının doktoru hastaneye kaldırttı!

Bunları söyleyen kıza doğru koştum:

Hastalığı nedir? Ağır mı? Hangi hastaneye kaldırdılar?

Ne zaman?..

Suallerimin hücumu karşısında şaşırان hizmetçi, bir adım geri çekildi ve:

Bağırmayın, ev halkını uyandıracaksınız... İki gün evvel kaldırdılar; galiba Charite'ye götürdüler! dedi.

Hastalığı?

Bilmiyorum!”⁸⁶⁴

Raif Efendi, hizmetçiye teşekkür etmeden hastaneye koşar. Oradaki çalışanlardan biri “*yarın saat dokuzda gelebilirsin*” der. Raif Efendi, o gece pansiyona geri dönmez sabaha kadar yüksek taş duvarları olan hastanenin etrafında dolaşır. Sabah olunca ve tam saat dokuz olmadığı halde Raif Efendi, doktordan hastayı görmek için izin alır.

“Maria Puder, tek yataklı bir odadaydı. Yanımda gelen hemşire, içerde çok kalmamamı, hastanın yorulmasının doğru olmadığını söyledi. Hastalık zatülcenpti. Ama doktor pek tehlikeli bulmuyordu. Maria başını çevirip beni görünce, hemen gülümsedi. Fakat yüzü birdenbire değişti ve telaşlı bir hal aldı.

Hemşire odadan çıkıp bizi yalnız bırakır bırakmaz:

Ne oldun Raif? diye sordu.

Sesi hiç değişmemişti. Yalnız benzinin solukluğu sarımtırak bir hal almıştı. Yanma sokularak:

Sen ne oldun? Bak gördün mü? dedim.

Bir şey değil... Herhalde geçecek... Ama sen pek bitkin duruyorsun!

Hasta olduğunu bu gece Atlantik'ten öğrendim. Eve gittim, karşı dairenin hizmetçisi buraya getirdiklerini söyledi. Gece içeri bırakmadılar, ben de sabahı bekledim!

Nerede?

Burada... Hastanenin etrafında!

Gözlerini üstümde gezdirdi. Gayet ciddiydi. Bir şey söyleyecekmiş gibi bir hareket yaptı, sonra vazgeçti.

Hemşire kapıyı araladı. Hastaya veda ettim. Başını salladı, fakat gülümsemedi.”

⁸⁶⁵

Maria, yirmi beş gün belki daha fazla hastanede kalır, bu durumdan dolayı Maria hastaneden sıkılmaya başlar ve evine gitmek ister. Doktoruna, evinde kendisine çok

⁸⁶⁴ a.g.e., s.127.

⁸⁶⁵ a.g.e., s.129.

iyi bakacağına söz verir. Raif Efendi hep yanında kalır ve onu kaybedebileceğini hissedince çok korkar, hatta onu hiç yalnız bırakmaz ayrıca ihtiyar bir kadın tutar öğleye kadar gelip evi temizler, sobayı yakar ve yemeği pişirir. Raif Efendi, Maria'nın annesine kızının hasta olduğunu sürekli haber vermek ister ama Maria kabul etmez.

"...Eli fitreye fitreye: İyiyim, sen keyfine bak ve kışı orada geçir diye mektuplar yazıyordu.

O gelirse bana yardımı olmaz, çünkü kendisi yardıma muhtaç... Boşuna yere üzülür, beni de üzer! diyordu. Sonra gene o ehemmiyet vermeyen edasıyla mırıldanıyordu:

İşte sen bana bakıyorsun ya! Yoksa yoruldun, bıktın mı? (Kürk Mantolu Madonna, s.130)

Raif Efendi, Maria'yı yalnız bırakmamak ve ona yardım etmek için evinde kalır ve başka bir odada yatar. Yılbaşı gecesindeki olaylardan ve aynı konu hakkında konuşmaktan kaçınırlar. Sonra bir gece Maria konuyu açar.

..bir sesle:

Yılbaşından sonra birbirimizi görmediğimiz günlerde ne yaptığını anlatmadın! dedi.

Hiçbir şey yapmadım! diye cevap verdim.

Sahi mi?

Bilmem...

Tekrar bir sükût oldu. İlk defa olarak bu mevzua temas ediyordu. Ama ben şaşırmamıştım. Hatta bu suali uzun zamandan beri beklemekte olduğumu fark ettim. Fakat cevap vereceğim yerde ona yemeğini yedirdim. Sonra güzelce üstünü örttüm, tekrar başucuna oturdum ve:

Bir şey okuyayım mı? dedim.

Sen bilirsin!

Yemekten sonra, mümkün olduğu kadar can sıkıcı şeyler okuyarak onu uyutmayı âdet etmiştim. Bir an tereddüt ettim:

İstersen yılbaşından sonra geçen beş günde neler yaptığımı anlatabayım, daha çabuk uyursun! dedim.

Bu nükteme gülmedi; cevap da vermedi; yalnız Söyle der gibi başını salladı. Ağır ağır, hafızamı toplamak için ara sıra duraklayarak, başladım. ”⁸⁶⁶

Raif Efendi, o gecenin nasıl geçtiğini fikirlerini, duygularını içinde ne var ne yok anlatmaya çalışırken Maria onu dikkatle dinler. Raif Efendi sözlerini bitirdikten sonra Maria’nın gözlerini açtığı zaman ona bakar “*Artık uyumayalım mı?*” dedi.”⁸⁶⁷

Raif Efendi, onu bırakıp diğer odaya uyumaya gider fakat o gece ikisi de uyuyamazlar. Sabah olduğunda Raif Efendi, her zamanki gibi aynı şeyleri yapmaya başlar. Hizmetçiye kapıyı açar, Maria’nın sütünü içmesine yardım eder, bütün gün işleriyle uğraşır öğleye kadar sabun fabrikasına gider ve öğleden sonra, ona gazete ya da kitap okumaya başlar. Bir gün Raif Efendi, işine gitmek için sabah hazırlanır Maria’ya ya bir isteği olup olmadığını sorar. O da işe gitmemesini ve yanında kalmasını ister. Raif Efendi çok şaşırır ve onun yanına oturur ve halini sorar.

“Demek çok iyisin! dedim. Peki, bu akşam neden hiç uyumadın?”⁸⁶⁸

Bir an şaşırdı. Boynundan yanaklarına doğru bir kırmızılık yayıldı. Bu sualime cevap vermemek için çırpındığı anlaşılıyordu. Birdenbire gözlerini kapadı, büyük bir dermansızlık hissediyormuş gibi, başı arkaya dayandı, duyulur duyulmaz bir sesle:

Ah Raif dedi.

Ne var?

Biraz kendini topladı. Çabuk çabuk nefes alarak:

Hiç! dedi, Bugün yanımdan ayrılmanı istemiyorum... Neden biliyor musun? Dün akşam anlattığın şeylerin, sen gider gitmez, kafama hücum edeceklerini, beni bir dakika bile rahat

bırakmayacaklarını zannediyorum...Bilsem anlatmazdım! dedim.

Başını sallayarak cevap verdi:

Hayır, öyle demek istemiyorum... Kendim için söylemiyorum... Artık sana güvenemeyeceğim! Seni yalnız bırakmaktan korkuyorum... Evet, bu akşam hemen

⁸⁶⁶ a.g.e., s.132.

⁸⁶⁷ a.g.e., s.133.

⁸⁶⁸ a.g.e., s.134.

*hemen hiç uyumadım. Hep seni düşündüm. Benden ayrıldıktan sonra neler yaptığını, hastanenin etrafında nasıl dolaştığını, bütün tafsilatıyla, hatta senin anlatmadığın kısımlarla birlikte gördüm... Bunun için artık seni yalnız bırakamam! Korkuyorum... Yalnız bugün için değil... Artık seni hiç yanımdan ayırmayacağım!.”*⁸⁶⁹

Maria, ilk defa gerçek duygularını Raif Efendi'ye açıklar ve onu ne kadar sevdiğini anlatır. Aynı zamanda hızlı bir şekilde iyileşmeyi ve onunla eski günlerdeki gibi el ele dolaşmayı ister. Raif Efendi bunu duyunca mutluluktan uçar ve her akşam pencerenin önünde saatlerce insanları seyrederek. Biraz zaman geçtikten sonra Maria'nın durumu iyi olmaya başlar hatta sokağa çıkar yarım saat dolaşmaya başlarlar. Raif Efendi, artık pansiyona gitmez odanın parasını peşin ödemesine rağmen oraya gitmekten çekinir. Bir gün bazı eşyaları almak için pansiyona gitmesi gerekir. O esnada hizmetçi, odasına girerek ona bir telgraf geldiğini söyler. Telgraf eniştesindendir. Mektup, Raif Efendi'nin babasının öldüğünü ve derhal gelmesini bildirir. Raif Efendi, düşünmeye başlar ne yapması gerekir sonuç olarak oraya geri dönmesi lazımdır. Bu olayları Maria'ya anlatması gerekir, fakat nasıl anlatacak hiç fikri yoktur.

“...Yüzünde garip bir tebessüm vardı: Ben dememiş miydin? der gibi önüne bakıyordu. Ruhumdan bütün geçenleri ortaya dökersem gülünç olacağımı sanıyor, müthiş bir gayretle itidalimi muhafazaya çalışıyordum. Yalnız birkaç kere:

Ne yapayım? Ne yapayım? dedim.

Ne mi yapacaksınız? Tabii gideceksiniz... Bir müddet için ben de giderim. Nasıl olsa daha uzun zaman çalışamayacağım. Prag'da, annemin yanında kalırım. Orada kır hayatı sıhhatim için herhalde iyidir. Baharı orada geçiririm.

Beni bir tarafa bırakarak kendine ait projelerden bahsetmesi biraz tuhafıma gitti. Ara sıra kaçamak bakışlarla beni süzüyordu.

Ne zaman gideceksin? dedi.

Bilmem? Yol parasını alınca hareket etmeli...

Belki ben daha evvel giderim...

⁸⁶⁹ a.g.e., s.135.

Ya?!..

Hayret edişim onu güldürdü:

*Hep çocuksun, Raif! dedi. Önüne geçmek mümkün olmayan işlerde telaş ve heyecan göstermek çocukluktur. Hem daha vaktimiz var, birçok şeyleri düşünür kararlaştırırız..”*⁸⁷⁰

“Raif Efendi, gitmeden önce bazı işleri halletmesini gerekir o yüzden tekrar dışarıya çıkar. Bir müddet sonra ev geldiği zamanda Maria hemen eşyalarını hazırlanıp o anda Raif Efendi çok şaşırır. Fakat ikisinde hiçbir şey konuşmadan durum kabul ederek ve Raif Efendi, ertesi gün akşam Maria trene kadar bırakacak ve anlaştığınıza göre Maria ve Raif Efendi ayrılmadan önce birbirinize mektuplarını gönderebilmek için defterlerinizde adreslerini kaydederler. Son gece beraber pencerenin önünde konuşmadan insanları seyredip ve ara sıra birbirinize bakıp şaşkın gülümsemeye başlar. Raif Efendi içinde karışık bir duygular var onunla paylaşmak isteyince bir türlü yapmaz.

Ne manasız şey?.. Ne diye gidiyorsun sanki? diye söyleniyordu

Asıl sen gidiyorsun, ben daha buradayım! dedim.

Bu sözümü fark etmemiş göründü. Kolumdan tuttu.

Raif... Şimdi ben gidiyorum! dedi.

Evet... Biliyorum!

Trenin hareket saati gelmişti. Bir memur vagon kapısını örtüyordu. Maria Puder merdiven basamağına atladı, sonra bana eğilerek, yavaş bir sesle, fakat tane tane:

Şimdi ben gidiyorum. Fakat ne zaman çağırırsan gelirim... dedi.

Evvela ne demek istediğini anlamadım. O da bir an durdu ve ilave etti:

Nereye çağırırsan gelirim!

Bu sefer anlamıştım. Ellerine sarılmak, öpmek için atıldım. Maria içeri girmiş, tren sessiz sedasız hareket etmişti. Bir müddet onun bulunduğu pencerenin yanında koştum, sonra yavaşladım, elimi sallayarak:

⁸⁷⁰ a.g.e., s.139.

Çağıracağım... Muhakkak çağıracağım! diye bağırdım.

Gülerek başını salladı. Yüzü ve bakışları bana inandığını gösteriyordu.” ⁸⁷¹ Türkiye’ye geri dönüp işlerini yoluna koyduktan sonra onu yanına çağıracaktır. Raif Efendi, yola çıktığında ve babasının ölümünü düşünmeye başlayınca üzülür. Aslında, Baba ile oğulun öyle samimi bir ilişkisi yokken Havran’a yaklaştıkça üzülür ve oraya gidince hiç hoş karşılanmaz. Raif Efendi’nin enişteleri onunla alay ederler, ablaları onun için tamamen bir yabancısıdır ve annesi eskisi gibi hatta fazlasıyla zavallı bir kadındır. Babasının ölmeden önce mirası bölüştürdüğünü haber alır. Sabunhane eniştelерinden birine satılır ve babasından kalan nakit paralar ve altınlar ortada yoktur. Raif Efendi, annesine sorduğu zaman *”Ne bileyim evladım! Rahmetli herhalde gömdüğü yeri haber vermeden gitti.”* ⁸⁷² cevabını alır.

İlk zamanlar Raif Efendi, Maria’yla sık sık mektuplaşır. Raif Efendi, gittikten sonra Maria annesiyle beraber Berlin’e geri döner. Bir gün Maria, yaz ortasında mektubunda bir şey ima eder, güzel bir haberi vardır, ama bunu söylemek için onun gelmesini bekler. Fakat birdenbire Maria’nın mektupları kesilir. Raif Efendi, vazgeçmeden sürekli üst üste mektuplar yollayıp sonra mektuplara cevap alamayınca umutsuzluğa düşer. Raif Efendi, bir şey ya da bir işaret bulabilmek için onun eski mektuplarını tekrar okumaya başlar. Raif Efendi’nin, son gönderdiği mektup *”Postaneden alınmadığı için gönderene iade”* kaydıyla geri gelir ve böylece ümidini kaybeder.

”Maria Puder’le tanışmadan evvelki boş, gagesiz, maksatsız günler, eskisinden çok daha ıstırap verici bir halde, yeniden başlamıştı. Arada bir fark vardı: Hayatın bundan ibaret olduğunu zannettiren bilgisizliğimin yerini şimdi, dünyada başka türlü de yaşanabileceğini bir kere öğrenmiş olmanın azabı tutuyordu. Etrafımın artık hiç farkında değildim. Hiçbir şeyden zevk almama imkân olmadığını hissediyordum.” ⁸⁷³

Raif Efendi, bundan sonra Maria’dan hiç haber alamaz ve onu sorabileceği kimse yoktur. Koskoca iki yıl Almanya’da yaşamasına rağmen tanıdıkları orada çok azdır. Raif Efendi, bunları yaşadktan sonra hiç kimseyi inanamaz ve herkese bir mesafe koymaya başlar. Hatta bu histen kurtulabilmek için evlenmeye karar verir.

⁸⁷¹ a.g.e., s.140-141.

⁸⁷² a.g.e., s.143.

⁸⁷³ a.g.e., s.146.

“...Eniştelerim tarafından aptal yerine kondum ve aldırış etmedim. Borlarım, borlarımın faizi ve evlenme masrafları elimde avcumda kalan birkaç parça malı aldı, ötürdü. Zeytinlikler para etmiyordu. Parası olanlar, emvali metrukeden yok pahasına mal almaya alışmışlardı. Senede yedi sekiz liralık mahsul verebilecek olan bir aa kökü yarım liraya.Müşteri bulamıyordu. Eniştelerim, sırf beni müşkül vaziyetimden kurtarmak ve ailenin servetinin dağılmasına meydan vermemek için borçlarımı ödediler ve zeytinliklerimi aldılar... On dört odalı harap evden ve birkaç parça eşyamızdan başka bir şeyim kalmamıştı. Karımın babası henüz sağdı ve Balıkesir'de memurdu; onun delaletiyle vilayet merkezinde bir şirkete memur oldum. Senelerce kaldım. Aile yükü arttıkça benim hayatla alakam azalıyor, artması icap eden gayretim büsbütün yok oluyordu. Kaynatam öldü ve baldızımla kayınlarım başıma kaldı. Aldığım kırk lira ile hepsini geçindirmeme imkân yoktu. Karımın uzak bir akrabası beni Ankara'ya, şimdi çalıştığım bankaya aldırđ. Lisan bildiğim için, pısırlıklığıma rağmen çabuk terakki edeceğimi umuyordu. Hiç de beklediğđ gibi olmadı “⁸⁷⁴

Mihriye Hanım ile evlenir. Bir kızı olur adını Necla koyar. Mihriye Hanım'ın babası sayesinde Raif Efendi bir şirkette Memur olur. Raif Efendi, Almanca tercüme işiyle ilgilenir. Raif Efendi, için artık günler hep birbirine benzer ve bir makine gibi ne yaptığını bilemez kendi halinde, sessiz, sakin, ahlaklı ve sıkıntılarını başkalarına hissettirmeyen içine kapanık biridir. Bu halinin altında esas olarak yıllar önce kaybettiğđ sevdası vardır. Başını işten kaldıramaz ve bu şekilde öğlene kadar devam eder. Raif Efendi'nin özel hayatı, ailesi ve yaşantısı da iş arkadaşları tarafından bilinmez. Çünkü işten eve, evden işe giden bir aile babasıdır. Hem de kalabalık bir aileye sahiptir, ayrıca Raif Efendi'nin aldığđ maaşla ancak geçinebildiğđ söylenir. Raif Efendi şirketin en eski çalışanı olmasına rağmen, maaşını yükseltmezler. Herkes onu mutlu bir aile babası olarak düşünür. Raif Efendi ara sıra hasta olup daireye gelmediğđ zamanlarda hiç kimse bununla ilgilenmez. Raif Efendinin, yıllar önce çok hasta olduğđ söylenir, o yüzden fazla ihtiyatlıdır, ufak bir nezle olduğđ zamanda hemen evine kapanır, dışarı çıkarken kat kat yün fanilalar giyip, işte bulunduğđ zamanlarda asla pencere açtırmaz ve akşam üzeri kulaklarına atkılar dolayıp, kalın ve biraz yıpranmış paltosunun yakasını kaldırmadan da gitmez. Fakat hasta olunca da işini ihmal etmez. Tercüme edilecek yazılar bir odacı ile evine gönderilir ve birkaç saat sonra

⁸⁷⁴ a.g.e., s.148.

aldırılır. Bunlara rağmen Müdür Hamdi Bey sürekli onunla dalga geçer. Raif Efendi'nin hastalığı biraz uzun sürer. Acil bir tercüme edilmesi gereken bir evrak vardır. O yüzden Hamdi Bey, Odanın iş arkadaşı Rasim Bey'i onun evine gönderir. Resim eve gidince Raif Efendi ve ailesinin nasıl bir hayat yaşadığını görür. Rasim, Raif Efendi'nin tercüme kâğıtlarını yanına bırakıp gider. Rasim artık Raif Efendi'nin hastalık döneminde iş için sık sık Raif Efendi'nin evine gelmeye başlar ve o günlerden sonra sessiz olan Raif Efendi ile Rasim arasında yakınlık hâsıl olur. Bazı akşamlar Raif Efendi ve Rasim, işten beraber çıkarak Raif Efendi'nin evine kadar yürürler, hatta bazen içeri birlikte girip misafir odasında oturup birer kahve içerler. Bu garip yaşlı adam kendisini sevmeyen karısıyla oldukça mutsuz bir evliliğe hapsedilmiştir.

Vaziyetinin de pek hoş olmadığını ve onun üç kuruşluk maaşına bağlı bu kalabalık evde saygı görmez, hayatının her alanında başkalarının yönlendirmesiyle hareket etmektedir, kendi isteklerini dile getiremez. Raif Efendi sık sık hasta olup sürekli yatağa düştüğü için Rasim, onun bu işe de gidemediği zor zamanlarında yanında olarak adeta eşi ve kızlarından daha yakın biri haline gelir. Raif Efendi'yi hastayken bile bir ekmek almak için ya da bir kuruş lazım olunca uyandırır. Hatta hâlâ iyi olmadığı için ve bakkala kendisinin gitmediğine kızarlar. Raif Efendi bütün bu ailenin yükünü çekmesine rağmen hiç kimse onun yokluğunu ya da varlığını fark etmez.

Bu evde para söz konusudur. Sanki Raif Efendi cansız bir makine gibi sabah işe gidip akşamları kolları dolu bir halde geri döner. Yıllar önce, Nurettin Bey, Mahriye Hanım'ın kardeşi Ferhunde Hanım'la evlenmek için Raif Efendi'nin peşini bırakmayan, ona hoş görünmek için bütün roller yapan ve nişandan sonra eve her gelişinde müstakbel bacanağına da gönül almak için neler neler getirir. Şimdi Raif Efendi'yle aynı evde oturmaktan sıkılır. Ama kendisi mecbur kalır çünkü daha lüks bir hayat temin edemez. Mehriye Hanım, Raif Efendi'yle elinden geldiği kadar onun kendi evlatları tarafından küçük görülmemesi için gayret eder.

Akşam yemeği eğer bir misafir varsa Nurettin Bey Raif Efendi'ye yüksek sesle seslenir. Raif Efendi'nin de karısına karşı garip bir merhameti vardır. Aylar geçmesine rağmen bir kere bile mutfak elbisesinden başka bir şeyi giymeye vakit bulmayan bir kadındır.

Yıllar geçtikten sonra bile Raif Efendi Maria'yı unutamaz. Hâlâ onu merak eder, aklında sürekli soru işaretleri vardır *“Acaba kimlerle yaşıyor, kimlerle dolaşıyor, beni unuttu mu?”* der. Ufak tefek şeyler bile onu hatırlatır sanki dün ayrılmış gibi hisseder. Raif Efendi bir boşluk içinde bir nebat gibi, şikâyetsiz, şuursuz, iradesiz yaşamaya devam eder. Bir gün Raif Efendi'nin karısı öteberi isteyip Raif Efendi'yi çarşıya gönderir. Alışveriş yaptıktan sonra evine geri dönerken bir kadın sesi Raif Efendi'ye *“Herr Raif”* diye seslenir. Almanya'dan eski bir tanıdık Frau van Tiedemann karşısına çıkar. Raif Efendi kadınla sohbet eder ve sıcak bir şeyler içmek için bir yere davet eder. Kadının yanında sekiz, dokuz yaşlarında bir küçük kız vardır. Raif Efendi, sürekli Maria Puder'i sormak ister ama bir türlü nasıl ve nereden başlayacak bilemez ve alakasız mevzularda dolaşır.

“Ankara'ya niçin geldiğinizi hâlâ söylemediniz!”

Ha, evet, bakın asıl bunu anlatayım... Biz Ankara'ya gelmedik, Ankara'dan geçiyoruz... Geçerken uğradık.

Bir limonatacıda beş dakika oturmaya razı oldu ve hikâyesine orada devam etti:

Kocam şimdi Bağdat'ta... Biliyorsunuz ya, o müstemleke tüccarıdır!

Ama Bağdat Alman müstemlekesi değil galiba!

Biliyorum canım... Fakat kocamın sıcak memleket mahsulleri üzerinde ihtisası var. Bağdat'ta hurma üzerine iş yapıyor!

Kamerun'da da hurma ticareti mi yapıyordu? Kadın, Pek münasebetsizsin der gibi yüzüne baktı:

Bilmiyorum, kendisine mektup yazın ve sorun! Kadınları ticaret işlerine karıştırmıyor!

Şimdi nereye gidiyorsunuz!

Berlin'e... Hem memleketi ziyaret; hem de... yanında oturan soluk benizli çocuğu gösterdi:

Hem de bu çocuk için... Biraz zayıf diye kış bizim yanımızda geçirdi. Şimdi tekrar alıp götürüyorum.

Demek sık sık Berlin'e gidip geliyorsunuz!

Senede iki defa!

Herr Döppke'nin işleri iyi gidiyor galiba! Güldü ve kırıttı.”⁸⁷⁵

Raif Efendi, asıl konuyu nasıl açılacağını bilemez. Frau Döppke tren kalkış saatinde gelir ve Raif Efendi, onları istasyona bırakır. Kadın Ankara'dan ve Türkiye'den çok memnun kaldığını anlatır. Son dakika Raif Efendi bir anda konuyu açmaya karar verir.

“Berlin'de akrabanız çok mudur?

Hayır, pek çok değil... Ben asıl Praglıyım, Çek Alınanlarından... İlk Kocam da Hollandalıydı.. Neden sordunuz?

Ben oradayken, sizin akrabanız olduğunu söyleyen bir kadın görmüştüm de...

Nerede?

Berlin'de... Bir resim sergisinde tesadüf etmiştim... Galiba ressamdı...

Kadın birdenbire alakalandı:

Peki... Sonra? dedi.

Ben tereddüt ederek:

Sonra... Bilmem... Bir kere mi ne konuşmuştuk... Güzel bir tablosu vardı... O vesileyle...

İsmi hatırlıyor musunuz?

Galiba Puder olacaktı... Öyle ya, Maria Puder! Tablonun altında imzası vardı... Katalogda da yazıyordu... Kadın cevap vermiyordu. Tekrar kendimi topladım:

Tanıyor musunuz? dedim.

Evet, akrabam olduğunu size ne diye söyledi?

Bilmem... Galiba ben oturduğum pansiyondan bahsetmiştim de, o da benim orada bir akrabam vardır, demişti... Yahut da başka türlü... Şimdi hatırlayamıyorum tabii... On sene bu!

Evet... Az zaman değil... Annesi bana, kızının bir zamanlar bir Türklerle ahabap olduğunu ve bütün gün ondan bahsettiğini söylemişti de, acaba siz miydiniz diye merak

⁸⁷⁵ a.g.e., s.152.

ettim. Fakat garip değil mi, kadın kızının hayran olduğu bu Türk'ü bir kere bile görmemiş... O sene Prag'a gitmişti, Türk talebenin Berlin'den ayrılmış olduğunu, orada kızından öğrenmiş!..”⁸⁷⁶

Kadın, trene doğru yürürken ve valizlerini yerleştirirken Raif Efendi'ye neden Maria hakkında durmadan soru sorduğunu sorar; şaşırmıştır. Raif Efendi, Maria'yı bir yerden tanıdığını söyler. Kadın, Maria'nın on yıl önce öldüğünü belirtir. O anda Raif Efendi şoke olur. Kadın, bütün hikâyeyi baştan anlatmaya başlar. Raif Efendi Almanya'dan ayrıldıktan iki hafta sonra Frau Döppke ve kocası, Prag civarında bir çiftlik sahibi olan akrabalarına giderler. Orada Maria Puderin annesiyle tanışır. Maria iyi değildir zayıf ve halsizdir, bir müddet sonra Maria annesiyle Berlin'e geri döner. Kış geldiğinde özellikle teşrinievvel başlarında Her Fru, Maria Puder'in öldüğünü duyar Frau Döppke, Maria'nın annesi arayıp üzüntüsünü bildirir. Kadın çok perişan bir halindedir, kadın o zamanlar kırk beş, kırk altı yaşlarındadır. Maria'nın annesinin anlattığına göre Berlin'e geri döndükten sonra Maria'da bazı değişiklikler vardır. Bundan dolayı doktora giderler, gebe olduğu anlaşılır. Maria, annesinin bütün ısrarlarına rağmen çocuğun kimden olduğunu söylemez. Hem zaman gelince anlatırım hem de çok sevineceksin der. Maria'nın gebeliği özellikle son aylarında sağlığına zarar vermeye başlar. Doktorlar müdahale etmek isteyince Maria kabul etmez. Sonra Maria kendini tamamen kaybetmeye başlayınca doktor müdahale edip çocuğu alır ama bunlara rağmen Maria nöbetlere girer ve bir hafta sonra koma halindeyken ölür.

“Olduğum yere düşüverecekmişim gibi bir dermansızlık hissettim. Başım dönüyordu, buna rağmen dimdik ayakta duruyor ve gülüyordum:

Bu kız mı? dedim ve başımla vagonun penceresini gösterdim.

Evet... Şirin değil mi? O kadar iyi huylu ve sessizdir ki!..

Kim bilir büyükannesinin ne kadar göreceği gelmiştir!

Kadın bunları söylerken, hep yüzüme bakıyordu. Gözlerinde adeta düşmanca diyebileceğim bir parıltı vardı.

Tren kalkmak üzereydi. Vagona atladım.

⁸⁷⁶ a.g.e., s. 152-153.

Biraz sonra her ikisi yan yana pencerede güründüler. Çocuk lakayt bir tebessümle istasyonu ve ara sıra beni seyrediyordu. İhtiyar ve şişman kadın beni bir türlü gözlerinin çemberinden bırakmıyordu.

Tren hareket etti. Onlara elimi salladım. Frau Döppke'nin haince güldüğünü fark ettim.

Çocuk içeri çekilmişti...’’⁸⁷⁷

Raif Efendi, evine geri döndükten sonra bütün gece uyanık kalır. Sürekli kızını ve Maria’yı düşünür. Maria’nın hakkında kötü şeyler düşündüğüne üzülür. Üstelik aklına gelmeyen daha güçlü bir sebep olan ölüm vardır. Bir gün ev halkı çıkıp gezmeye giderler. Raif Efendi defterini çıkararak Maria’yla neler yaşadı ise hatırlar ve adını bile bilmediği kızını hayal edip yazmaya başlar.

“Hayatı boyunca tek önemseddiği kişi olan Maria Puder’in ortadan bir anda kaybolması dahi onu harekete geçirememiştir. Kızının olduğunu öğrendiğindeki hissi/hissizliği ve Maria Puder’in akıbetini öğrenmemesi okurun onu tanıması açısından kilit durumdadır. Karakterinin temelini oluşturan eyleme geçmeme hali onu pişmanlık dolu bir hayat yaşamaya mahkûm eder. Hayatı kederlerle dolu büyük bir pişmanlık içinde son bulur ve “Hayat ancak bir kere oynanan bir kumardır, ben onu kaybettim”⁸⁷⁸ diyerek bu gerçeği kabul eder.⁸⁷⁹

Ertesi gün, Raif Efendi’nin hastalığı her zamanki gibi basit bir soğuk algınlığına benzemez. Hatta biraz uzunca sürer. Nurettin Bey’in getirdiği ihtiyar Doktor Raif Efendi için hardal lapası ayrıca öksürük ilacı yazar. Raif Efendi’yi biraz daha çökmüş bulur. Fakat kendisi hastalığına ehemmiyet vermez görünür. Belki ev

halkını telaşlandırmaktan çekinir. Mihriye Hanım ile beraber Neclâ büyük bir üzüntü içindedir.

“Yahu, ne oluyor bunlara? Hemen ölüyor muyuz? diye söylenmişti. Ölsek ne olacak sanki... Onlara ne? Ben onlar için neyim?.. Sonra, daha acı ve insafsız bir tavırla ilave etmişti:

⁸⁷⁷ a.g.e., s.156.

⁸⁷⁸ a.g.e., s. 176.

⁸⁷⁹ Beril Sağlam Topuzlu, Sabahattin Ali’nin Kürk Mantolu Madonna’sı İle Max Frisch’in Homo Faber Adlı Eserlerinde Ana Karakterlerin Topluma ve Kendine Yabancılaşma Bağlamında Karşılaştırılması, Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021

Ben onlar için hiçbir şey değilim... Hiçbir şey değildim... Senelerden beri aynı evde beraber yaşadık... Bu adam kimdir diye merak etmediler... Şimdi çekilip gideceğimden korkuyorlar...

Aman Raif Bey dedim. Bunlar ne biçim laflar... Gerçi biraz fazla telaş ediyorlar, ama bunu böyle tefsir etmek doğru değil... Karınız ve kızınız!

Evet, karım ve kızım... Ama işte o kadar...”⁸⁸⁰

Nurettin Bey, ev halkını teskin edebilmek için başka bir dâhiliye doktoru getirir. Doktor uzun bir muayeneden sonra hastalığın zatürree olduğunu, hastaneye kaldırması gerektiğini söyler. Herkes şaşkınlık içine düşer. Bir cuma günü akşam Rasim, Raif Efendi’ye gider. Hiç konuşmadan Onun başucunda oturup, onun göğsünün hırıldayarak nefes alıp vermesini seyreder. Odada başka kimse yoktur.

“Bugün biraz iyiyim! dedi.

Elbette... Hep böyle devam edecek değil ya... O zaman, adeta müteessir bir edayla:

Peki ama, bu daha ne kadar devam edecek?.. diye sordu.

Sualinin hakiki manasını anlamış ve dehşete düşmüştüm.

Sesindeki bıkkınlık onun ne kastettiğini gösteriyordu.

Ne oluyorsunuz Raif Bey? dedim.

Gözlerini gözlerime dikerek, ısrarla sordu:

Peki ama, ne lüzum var? Yetmez mi artık?..

Bu sırada Mihriye Hanım içeri girdi. Bana sokularak: Bugün iyice! dedi. Artık bunu da atlattı inşallah! Sonra kocasına döndü:

Pazara çamaşır yıkanacak... Şu senin havluyu beyefendi getiriverse!”⁸⁸¹

Raif Efendi, Rasim’den çalışma masasında ne var ne yok hepsini getirmesini rica eder. Rasim, ertesi gün şirketten ayrılmadan önce Raif Efendi’nin masasına gidip bütün eşyalarını alarak dışarıya koşar. Ama o sırada Raif Efendi’nin evine gidince beklemeyen bir olayla karşılaşır. Neclâ, Kapıyı açtığında çok telaşlıdır “*Babam gene*

⁸⁸⁰ Kürk Mantolu Madonna, s.39.

⁸⁸¹ a.g.e., s.39-40.

fenalaştı!” der. O gün içerisinde Raif Efendinin iki defa fenalık geçirdiğini söyler. Herkes müthiş bir iç sıkıntısıyla oturup ağlar ve doktorun muayenesi bitirmesini beklerler.

“Hastanın kapısı açıldı ve doktor, arkasında Nurettin beyle beraber, çıktı. Bütün lakaytlığına rağmen canı sıkılmış bir hali vardı.

Yanından ayrılmayın ve akse gelirse o işnelerden yapın diyordu.*

Nurettin Bey kaşlarını çatarak sordu:

Tehlikeli mi?

Doktor, böyle vaziyetlerde her meslektaşının verdiği cevapla mukabele etti:

Belli olmaz!”⁸⁸²

Raif Efendi herkesten, Rasim hariç, odasından çıkmasını rica eder. Rasim Efendi her şeyi yanında getirdin mi diye sorunca, Rasim paketi açıp içindeki havlu vesaireyi kapının arkasında bir sandalyenin üzerine koyar. Sonra bir defteri eline alarak Raif Efendi’ye gösterir.

“Bunu mu istiyordunuz?”

Başıyla “evet” diye işaret etti.

Yavaşça defterin yapraklarını karıştırdım. İçimde mukavemet edilmez bir merakın gitgide büyüdüğünü hissediyordum. Tek çizgili sahifelerde, iri ve intizamsız harfler, gayet acele yazıldığı belli satırlar vardı. İlk sahifeye bir göz attım, serlevha filan yoktu. Sağ tarafta 20 Haziran 1933 tarihi ve hemen bunun altında şu satırlar vardı:

Dün başımdan garip bir hadise geçti ve bana on sene evvelki başka birtakım hadiseleri yeniden yaşattı...

Alt tarafını okuyamadım. Raif Efendi tekrar kolunu çıkarmış ve elimi tutmuştu.

Okuma! dedi ve başıyla odanın karşı tarafını işaret ederek mırıldandı:

Onu şuraya at!..

⁸⁸² a.g.e., s.42.

Gösterdiği tarafa baktım. Mika levhaların arkasında parlayan kızıl gözleriyle demir sobayı gördüm.

Sobaya mı?

Evet!

Bu anda merakım büsbütün arttı. Raif efendinin defterini ellerimle yok etmek, benim için imkânsızdı:

Ne münasebet, Raif Bey! dedim. Yazık değil mi? Size uzun zaman arkadaş olmuş bir defteri manasız yere yakmak doğru mu?

Lüzumu yok! dedi ve başıyla tekrar sobayı gösterdi. Artık lüzumu yok!”⁸⁸³

Rasim, meraktan dolayı o defteri okumak ister. Ama Raif Efendi bunu kabul etmez. Çünkü bu Raif Efendinin, herkesten sakladığı bir defterdir.

“Biz ne kadar birbirinize arkadaşlık edip bunlara rağmen senin hakkında dair hiçbir şey bilmiyorum, aynı zamanda ben senin için dünyada en kıymetli insan olmasına, rağmen hiç bir şey açıklamadan beni bırakıp gitmek istiyorsun dedi.”

Raif Bey, siz de beni anlayınız! Sizin sonunda bulunduğunuz yolun ben daha başlarındayım. İnsanları öğrenmek, bilhassa insanların size ne yaptıklarını bilmek istiyorum... dedim.

Hasta başını şiddetle sallayarak sözümü kesti. Bir şeyler mırıldanıyordu; eğildim, nefesini yüzümde hissediyordum:

Hayır, hayır! diyordu. İnsanlar bana hiçbir şey yapmadılar... Hiçbir şey... Hep ben... Hep ben...

Birdenbire sustu ve çenesi göğsüne düştü. Daha hızlı nefes alıyordu. Bu sahnenin onu yorduğu muhakkaktı. Ben de büyük

Bir ruhi yorgunluk duymaya başlamıştım. Defteri sobaya atıp

Dışarı kaçmayı düşünüyordum. Hasta tekrar gözlerini açtı:

Hiç kimsenin kabahati yok... Hatta benim bile!..

Sözüne devam edemedi. Öksürüyordu. Nihayet gözleriyle defteri işaret ederek:

⁸⁸³ a.g.e., s.43-44.

Oku, göreceksin! dedi.

Bunu bekliyormuş gibi hemen siyah kaplı defteri cebime koydum.

Yarın sabah getirir, gözünüzün önünde yakarım! dedim.”⁸⁸⁴

Rasim, gitmeden önce Raif Efendi’nin elini öper. O anda Raif Efendinin gözyaşları akmaya başlar. Ama bu defa bunu saklamak veya silmek için hiçbir bir harekette bulunmaz sonra gözlerini kırpmadan Rasim’e bakar ve son nefesini vermeden önce duyulur duyulmaz bir sesle:

“Seninle hiç şöyle uzun boylu konuşamadık evladım... Yazık! dedi ve gözlerini kapadı.”⁸⁸⁵

Raif Efendi vefat eder. Rasim Efendi çok etkilenir. Raif Efendiyi kaybetmediğini yeni bulduğunu fark eder. Ertesi gün şirkette gidip Raif Efendi’nin masasına oturur ve siyah kaplı defterini okumaya başlar.

HAMDİ BEY (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Makine komisyonculuğu yapan, aynı zamanda orman ve kereste işleriyle uğraşan bir şirkette müdür olarak çalışır. Evli ve karısıyla şirin bir evde oturur. karısı biraz çirkindir ama cana yakın bir karakteri vardır. Hamdi Efendi, Rasim Efendi’nin mektep arkadaşlarından birisidir. Rasim Efendi’nin eski işinden ayrıldığından beri görüşmezler. Hamdi Bey, halinden memnun ve her zaman kendinden emin görünür. Hamdi Efendi bir gece çalıştığı şirketin bazı fabrikalarını dolaşıp eve doğru giderken tesadüfen Rasim Efendi’yi sokakta görür. Sonra Hamdi Efendi, Rasim Efendi’yi onun evine akşam yemeğine davet eder.

“...Daha açmadan Hamdi kapıda göründü. Bir eliyle ıslak saçlarını tarıyor, ötekiyle açık yakalı beyaz Frenk gömleğinin düğmelerini ilikliyordu.

E, nasılsın bakalım, anlat! diye sordu

Hiç!.. Şöyleyim ya!

Bana rast geldiğinden memnun görünüyordu. İhtimal, eriştiği mertebeleri gösterebildiğine yahut da, benim halimi düşünerek, benim gibi olmadığına seviniyordu. Nedense, hayatta bir müddet beraber yürüdüğümüz insanların başına bir felaket geldiğini, herhangi bir sıkıntıya düştüklerini görünce bu belaları kendi

⁸⁸⁴ a.g.e., s.45.

⁸⁸⁵ a.g.e., s.46.

başımızdan savmış gibi ferahlık duyar ve o zavallılara, sanki bize de gelebilecek belaları kendi üstlerine çektikleri için, alaka ve merhamet göstermek isteriz. Hamdi da bana aynı hislerle hitap eder gibiydi:

Yazı filan yazıyor musun? dedi.

Ara sıra... Şiir, hikâye!

Bir faydası oluyor mu bari?”⁸⁸⁶

“Gene güldüm. O “Bırak böyle şeyleri canım!” diyerek pratik hayatın muvaffakiyetlerinden, edebiyat gibi boş şeylerin mektep sıralarından sonra ancak zararlı olabileceğinden bahsetti. Kendisine cevap verilebileceğini, münakaşa edilebileceğini asla aklına getirmeden, küçük bir çocuğa nasihat verir gibi konuşuyor ve bu cesareti hayattaki muvaffakiyetinden aldığını tavırlarıyla göstermekten de hiç çekinmiyordu. Yüzümde, pek ahmakça olduğunu adamakıllı hissettiğim bir gülümseme ile hayran hayran ona bakıyor ve bu halimle kendisine daha çok cesaret veriyordum.

Yarın sabah bana uğra diyordu. Bakalım, bir şeyler düşünürüz. Sen zeki çocuksundur, bilirim; pek çalışkan değildin ama bunun ehemmiyeti yok. Hayat ve zaruretler insana birçok şeyler öğretir... Unutma... Erkenden gel, beni gör!

Bunları söylerken mektepte kendisinin de ileri gelen tembellerden olduğunu tamamen unutmuşa benziyordu. Yahut da, bunu burada yüzüne vuramayacağımdan emin olduğu için pervasızca konuşuyordu.

Yerinden kalkar gibi bir hareket yaptı, hemen doğruldum ve elimi uzatarak:

Bana müsaade! dedim.

Neden canım, daha erken... Ama sen bilirsin!

Beni yemeğe çağırdığını unutmuştum. Bu anda hatırladım. Fakat o tamamen unutmuş görünüyordu. Kapıya kadar geldim. Şapkamı alırken:

Hanımefendiye hürmetler! dedim.

Olur, olur, sen yarın bana uğra! Üzülme canım! diyerek sırtımı okşadı..”, s. 15

⁸⁸⁶ a.g.e., s.14-15.

Hamdi Bey, ertesi gün Rasim Efendi'yi şirkette bekler. Rasim Efendi, oraya gittiğinde Hamdi Bey bir sürü memurla meşguldür. Rasim Efendi, onu beklerken etrafındakileri izlemeye başlar. Hamdi Bey, Rasim Efendi'ye güzel haber verir onun için bir iş bulmuştur. Rasim Efendi'nin işi Hamdi Bey'in bankadaki işlerini takip eder.

“Yani bir iş icat ettim. Yorucu bir şey değil. Bazı bankalarda ve bilhassa kendi bankamızda işlerimizi takip edeceksin... Adeta şirketle bankalar arasında irtibat memuru gibi bir şey... Boş zamanlarında içeride oturur, kendi işlerine bakarsın... İstedığın kadar şiir yaz... Ben müdürle konuştum, tayinini yapacağız... Fakat sana şimdilik pek fazla veremeyeceğiz: Kırk elli lira... İleride tabii artar. Hadi bakalım...

Muvaffakiyetler!

Koltuğundan kalkmadan elini uzattı. Sokuldum ve teşekkür ettim. Yüzünde, bana iyilik ettiği için, samimi bir memnuniyet vardı. Onun aslında hiç de fena bir insan olmadığını, yalnız mevkiinin icaplarını yaptığı ve bunun da belki hakikaten lüzumlu olabileceğini düşündüm.”⁸⁸⁷

Hamdi Bey, Raif Efendi'nin tercümelerinde küçük bir hata bulsa, hemen gelip o zavallı adama bağırıp çağırır. Hatta onun odasına kadar gidip herkesin önünde onunla kavga eder. Hamdi Bey, diğer memurlara karşı her zaman daha ihtiyatlıdır fakat Raif Efendiye karşı aksine işi doğru düzgün yapmasına rağmen birkaç saat geciken bir tercüme için bile bütün binaya duyuracak kadar bağırmaya başlar. Raif Efendi, hasta olduğu zaman bile işini ihmal etmez işlerini evinde yapar ve işi bitikten sonra Hamdi Bey birini gönderir ve tercümeleri aldırır. Bunlara rağmen Hamdi Bey her zaman onun hastalığıyla dalga geçer.

“Bak, seni şu mızımız, hastalıklı haline rağmen atmıyoruz!” demek isteyen bir şey vardı. Bunu ikide birde yüzüne vurmaktan da çekinmezler, birkaç gün yokluktan sonra her gelişinde adamcağızı: “Nasıl? İnşallah artık bitti ya?” diye iğneli geçmiş olsunlarla karşılardı.”⁸⁸⁸

Bir gün Hamdi Bey, bir tercüme geç olduğu için Raif Efendi'nin odasına gidip bağırmaya başlar.

⁸⁸⁷ a.g.e., s.17.

⁸⁸⁸ a.g.e., s.19.

“Bir gün gene, sırf daktiloların Raif efendiye ehemmiyet vermemeleri yüzünden geç kalmış olan bir tercüme için Hamdi Bey, bizim odaya kadar gelmiş, oldukça sert bir sesle:

Daha ne kadar bekleyeceğiz? Size acele işim var, gideceğim, dedim. Hâlâ Macar şirketinden gelen mektubun tercümesini getirmediniz! diye bağırıyordu.

Öteki, iskemlesinden süratle doğrularak:

Ben bitirdim efendim! Hanımlar bir türlü yazamadılar. Kendilerine başka işler verilmiş! dedi.

Ben size bu işin hepsinden acele olduğunu söylemedim mi?

Evet, efendim, ben de onlara söyledim! Hamdi daha çok bağırırdı:

Bana cevap vereceğinize size havale edilen işi yapın! Ve kapıyı vurarak çıktı.”⁸⁸⁹

O anda Raif Efendi onun arakasından gidip yalvarmaya başlar. Fakat bu sahnede Hamdi Bey, ne kadar çok merhametsiz bir karakteri varsa hepsini yansıtır. Raif Efendi, her zamanki gibi onun odasına gider ve oradan başını önüne eğip geri döner. Masasında oturup kurşunkalem ve kâğıt alıp bazı çizgiler çizmeye başlar. Rasim Efendi, bunu görünce meraktan Raif Efendinin ne çizdiğine bakmaya çalışır, o anda Raif Efendi iş için odasından ayrılmaya mecbur kalınca Rasim Efendi daha net ve yakın bir şeklide görebilmek için yaklaşmaya başlar. Fakat beklemeyen bir şey görür o da avuç içi kadar kâğıdın üzerinde Hamdi’yi görür.

“Hayvanca bir hiddet ve tarifi imkânsız bir bayağılıkla, mustatil şeklinde açılmış duran bu ağız; baktığı yeri delmek istediği halde aciz içinde boğulmuş benzeyen bu çizgi halindeki gözler; kanatları mübalağalı bir şekilde yanaklara kadar genişleyen ve böylece çehreye daha vahşi bir ifade veren bu burun... Evet, bu, birkaç dakika evvel şurada duran Hamdi'nin, daha doğrusu onun ruhunun resmiydi. (Kürk Mantolu Madonna, s.22)”*

NURETTİN BEY (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Raif Efendi’nin karısı Mihriye Hanımın kız kardeşi Ferhunde Hanım’ın kocasıdır. İktisat Vekâleti şube müdürü olarak çalışır. Hamdi Efendi’yle karakter olarak benzerler. Otuz otuz iki yaşlarındadır. Diğer insanlarla konuşurken insanın yüzüne sabit gözlerle bakar ve o

⁸⁸⁹ a.g.e., s.21.

anda gözlerinin içinde baka baka “ *Yahu, sizin söyledikleriniz de laf mı? Siz ne bilirsiniz sanki?*” diyen bir tebessümle dolaştırmaya başlar. Nurettin Bey, bir sanayi mektebini bitirdikten sonra mezun olmak üzere İtalya’ya gönderilir orada biraz lisan hem de ünlü adam tavırları almayı öğrenir. Ona göre hayatta başarılı olmak için çok önemli özellikler vardır, birincisi: kendini, büyük bir hırsla yüksek makamlara layık görmek, bilip ve bilmediği her alanda olur olmaz fikirler ileri sürerek yorum yapmak ve yürütmek ve istisnasız herkesle alay etmek ve etrafındakileri değerine inandırmak.. İkincisi: üstündekilerine baştan ayağa kadar çok dikkat etmek gerekir, her gün tıraş olmak, yıpranmış pantolonlarını çok sıkı ütölemek, ayakkabı için en şıkını en fantezisini bulmak. Bunun için cumartesi günü dükkân dükkân gezmeye gitmek. Bunlara rağmen aldığı maaş kendisi ve karısını geçindirmeye yetmez ve bütün evin masrafı bizim Raif Efendi’ye yüklenir. Nurettin Bey, Raif Efendi’nin karısı Mihriye Hanım, bütün gün mutfakta yemek pişir hatta onun çocuklarına bakmaya çalışmasına rağmen kendisi çok yüksek bir hayat layık gördüğü için, sürekli onunla dalga geçer ve yemekleri beğenmediğini söyler.

“Nurettin Bey: Bu ne biçim şey canım? derken adeta: Benim verdiğim yüzlerce lira nereye gidiyor Allah aşkına? demek ister gibiydi. Boyunlarına yedi liralık eşarp takan kayınbiraderler ise: Ben bu yemeği sevmedim, bana yumurta pişir... yahut: Ben doymadım, bana sucuk kızartıver! diye Mihriye ablalarını sofradan kaldırıp mutfığa yollamaktan hiç çekinmiyorlar, sonra da, herhangi bir akşam ekmek almak için on bir kuruş lazım olunca, bunu ceplerinden vermeye kıyamayarak, odasında hasta yatan Raif efendiyi daldığı uykudan uyandırıyorlar; bu da yetmiyormuş gibi onun niçin hâlâ iyi olmadığına ve bakkala kendisinin gitmediğine kızıyorlardı..”⁸⁹⁰

Nurettin Bey, arkadaşlarıyla sık sık rakı içmek için evine davet eder. Fakat evin misafirlerin gözüne görünmeyen kısımlarındaki perişan haldedir. Akşam yemeğine bir misafir geldiği zamanda Nurettin Bey’in “ *Eniştem gidip alıversin!*” diye yüksek sesle emir verir. Aslında beş yıl önce, Nurettin Bey Ferhunde Hanım’la evlenmek istediği zamanda Raif Efendi’nin peşini bırakmaz, hatta ona hoş görünmek için çok rol yapar.

RAİF EFENDİ’NİN BABASI (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Raif Efendi’nin babası Havranlıydı. Raif Efendi’ye babasının hakkında soru sorulsa cevap veremez

⁸⁹⁰ a.g.e., s.30.

çünkü Raif Efendi onun iyiliği ya da fenalığı hakkında bir fikir sahibi olacak kadar onu tanımaz. Raif Efendi'nin annesi zavallı bir ev hanımıdır. Babası, akşam kaşları çatarak sessiz, sedasız bir şekilde eve girer ne çocukları ne de karısıyla hiç konuşmaz. Saçsız başlı, değirmi ve kır sakallı adamla, havuzlu kahvede göğsünü bağrını açıp gülüşerek ayran içerek küfür savurarak dolaşır. Tavla oynadığı zamanda Raif Efendi'yi görünce derhal ciddileşir:

*“Ne dolaşıyorsun buralarda?... diye bağıırdı. Haydi, kahve ocağına var, bir şerbet iç de mahalleye dön, orada oyna!”*⁸⁹¹

Üç beş zeytinlik ve birkaç sabunhane kendisine ait, ülkenin kötü koşullarında okumak pek cazip bir şey değildir, fakat onun oğluna güzel bir eğitim aldirmek için oğlu Raif Efendiyi İstanbul'a göndermeye karar verir. *“Bir mektep bul, oku! diyordu.”*

⁸⁹²

Raif Efendi'nin babası, küçükken ona çok kızar, çünkü Raif Efendi çocukluk zamanında çok çekingendir onu aptal yerine koyarlar ve sınıf arkadaşları yaptığı suçları onun üzerine atar. Raif Efendi kendi savunmaya bile cesaret edemez ve eve döndüğü zamanda bir kenara gidip saklanıp ağlamaya başlar.

*“Annemin ve bilhassa babamın bana sık sık: Yahu, sen kız olacaktıydın ama yanlış doğmuşsun! dediklerini hatırlıyorum.”*⁸⁹³

Raif Efendi, küçükken sayısız tercüme romanlar okur, ondan dolayı babası ona kızar hatta bazen romanları alıp atar bazı geceler odasına ışık verdirmez. Fakat Raif Efendi başka bir çare bulur. Raif Efendi'nin babası, onu İstanbul'a gönderdikten sonra uzun zaman İstanbul'da dolaşmaktan başka bir şey yapmaz, sonra Havran'a geri dönmek için babasından para isteyince babasından bir mektup alır. Raif Efendi, onu Almanya'ya gönderir. *“sabunculuk, bilhassa mis sabunculuğu”* öğrenmesini istemektedir, yol parasıyla birlikte diğer masraflar için bir miktar para yolladığını bildirir.

⁸⁹¹ a.g.e., s.142.

⁸⁹² a.g.e., s.48.

⁸⁹³ a.g.e., s.48.

*“Babam mektubunda: Bir iki senede bu işi öğrenip gelersen, bizim buradaki sabunhaneyi büyütür, ıslah eder ve senin idarene veririm, sen de ticaret hayatına atılarak altın bileziğin sayesinde mesut ve müreffeh olursun! diyordu.”*⁸⁹⁴

Raif Efendi, Almanya’ya gittikten sonra babası ara sıra mektup yazar gönderir, niçin geldiğini hatırlatır. Raif Efendi’nin eniştesi, babasını kaybettiğini bildirmek için bir mektup gönderir ve Türkiye’ye geri dönmesi gerektiğini söyler.

RAİF EFENDİ’NİN ENİŞTELERİ (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Raif Efendi’nin eniştesi onunla sürekli dalga geçerler, Raif Efendi’nin ablaları ile evli olmalarına rağmen onlar Raif Efendi’ye göre tamamen yabancıdırlar, eniştesi inanılmaz derecede para düşkünüdür. Bir gün Raif Efendi’ye Almandayken bir mektup gönderir ve babasının vefat ettiğini, Türkiye’ye gelmesi gerektiğini söylerler. Raif Efendi, geri döndüğü zaman Havran’da hiç hoş karşılanmaz, hatta eniştesi onunla alay eder. İki sabunhane babası tarafından ölmeden önce eniştelelerinden birine satılır. Bunların bedeli nakit paralar ve altınlar ortada yoktur ve Raif Efendi’nin annesi hiçbir şeyin farkında değildir.

“Sorduğum zaman:

Ne bileyim evladım! Rahmetli herhalde gömdüğü yeri haber vermeden gitti. Eniştelelerin son günlerde hiç başından ayrılmadılar... Öleceği aklına gelir miydi?.. Gömünün yerini deyivermedi besbelli... Ne yapmalı şimdi? Bir bakıcıya gitsek bari... Onlara her şey malum!” diyordu.”⁸⁹⁵

Raif Efendi, uzun bir müddet sonra Maria Puder’dan artık bir haber gelmeyince o da vazgeçer evlenmeye karar verir. Raif Efendi makine gibi ne yaptığıнын ne çalıştığıнын hiç bir şeyin farkında değildir, Enişteleleri tarafından bütün evlenme masrafları ve borçlarının faizini kapatabilmek için Raif Efendinin, elindeki son birkaç parça mal da ondan alınır.

“...Zeytinlikler para etmiyordu. Parası olanlar, emvali metrukeden yok pahasına mal almaya, alışmışlardı. Senede yedi sekiz liralık mahsul verebilecek olan ağaç kökü yarım liraya müşteri bulamıyordu. Eniştelelerim, sırf beni müşkül vaziyetinden

⁸⁹⁴ a.g.e., s.50.

⁸⁹⁵ a.g.e., s.143.

kurtarmak ve ailenin servetinin dağılmasına meydan vermemek için borçlarımı ödediler ve zeytinliklerimi aldılar...”⁸⁹⁶

RAİF EFENDİ’NİN KARISININ BABASI (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Mihriye Hanım’ın babası ve onun kayınvalidesi, Mihriye Hanımın babası hâlâ sağdır ve Balıkesir’de memur olarak çalışır ve onun sayesinde Raif Efendi delaletiyle vilayet merkezinde bir şirkette memur olur.

HERR DÖPPKE (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Raif Efendinin Berlin’deki kaldığı otelin müşterilerinden, ihtiyar birisidir. Almanya’nın Kamerun müstemlekesinde ticaret yaparken mütarekeden sonra her şeyi bırakıp vatanına döner. Kurtarabildiği bir miktar parayla mütevazı bir hayat yaşar, Berlin’deki siyasi toplantılara gider ve akşamları orada geçirir. Pansiyondaki akşam yemeklerinde siyasi sohbetlerde toplananlardan biridir ve aynı zamanda pansiyondaki Hollandalı dul kadın Frau Tiedemann’dan hoşlanır.

“Anahtarı odamın kapısına sokmaya çalışırken koridorun öteki başından, sabık müstemleke tüccarı Herr Döppke göründü. Ağır ağır yürüyordu. Onun bu vakte kadar yatmayarak bizi beklemiş olduğunu anladım ve derin bir nefes aldım; oldukça hali vakti yerinde ve kadınlığının tam ateşli çağlarında bulunan bu dul kadın karşı birtakım tatlı emeller beslediğini bütün pansiyon halkı biliyordu.”⁸⁹⁷

Yıllar geçtikten sonra Raif Efendi, Türkiye’ye geri döndükten sonra tesadüfen Ankara’da Frau van Tiedemann’ı görür. Frau van Tiedemann, Döppke ile evlendiğini söyler ve Frau Döppke olur. Herr Döppke, Bağdat’ta müstemleke tüccarı olarak çalışır, sıcak memleket mahsulleri üzerinde ihtisası vardır. Bağdat’ta hurma üzerine iş yapar.

FRAU TIEDEMANN’IN ESKİ KOCASI (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Frau tiedemann’ın kocası Hollandalıdır ve avukattır. Umumi Harp’te ölür. Aynı zamanda Frau tiedemann, Maria’nin dayısının kızıdır. Kocasını öldükten sonra uygunsuz bir hayat yaşamaya başlar. Ondan dolayı Maria’nın annesi onunla görüşmek istemez.

MARİA PUDER’İN BABASI (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Yahudidir ve Prag’ta avukat olarak çalışır. Maria Puder’in babası Maria küçükken ölür. Bir anda kendisini ve annesini yalnız bırakır. Annesi itaat etmeye alışkın bir kadın olduğu için

⁸⁹⁶ a.g.e., s.148.

⁸⁹⁷ a.g.e., s.64.

kocası ölünce kocaman bir evi nasıl idare edeceğini bilemez. Bu sebeple Maria yedi yaşındayken evi idare etmeye başlar. Maria babasının bıraktığı para ile okur. Para azalıp yetmeyince çalışmaya mecbur olur.

Sabahattin Ali romanlarındaki kahramanların çoğunu evli olarak belirtmiştir. Fakat bu evli kahramanlar evlilik hayatlarında mutlu değildirler. Örneğin; Raif Efendi, Almanya’da aşık olduğu Maria’ı unutamaz ve Ankara’da başka bir kadınla mutsuz bir evlilik yapar. Sabahattin Ali’nin Almanya’da bulunmasının izlerini Kürk Mantolu Madonna adlı romanda görürüz. Raif Efendi de Almanya’da çalıştıktan sonra Ankara’ya dönmüştür. Sabahattin Ali’nin Nahit Hanım’a olan aşkı gibi Raif Efendi’nin de aşkı karşılıksız kalmıştır. Buna karşılık İçimizdeki Şeytan romanında ise Ömer aşkına karşılık bulan fakat mutlu olamayan bir evli kahraman olarak karşımıza çıkar.

2. Bekâr Erkekler

ŞAKİR (Kuyucaklı Yusuf, 1999), eşraftan, fabrikatör Hilmi Bey’in oğludur. Ahlaki zaafı olan zevk düşkünü biridir. Ukala, eğitimsiz ve kabadır. Şakir, yaşı on sekizden fazla olmamasına rağmen, Kasabadaki herkes ondan nefret eder. Babasının malına ve gücüne dayanarak işlerini zorbalıkla yürüten bir gençtir. Romandaki olumsuz karakterlerden biridir. Hilmi Bey, oğlu ile beraber ahlaksızlık yapar, “İzmirli, Midillili veya yerli Rum çocukları ile yazın Cennetayağı, kışın hamam âlemleri tertip eder”. (Kuyucaklı Yusuf, s.45) Yaptığı bütün kötülüklerden ve olumsuzluklardan para ile kurtulur.

Bir bayram sabahı mahalledeki arkadaşları Akçay iskelesine gitmek isterler. Oraya gidince Şakir ve İhsan ile karşılaşır. Şakir o anda sarhoştur. İhsan, onu biraz doğrultmaya çalışır. Şakir bütün çehresine yayılan pis bir sarhoş gülüşüyle Muazzez’e bakar, başının şaşkın hareketleriyle, iki tarafa uçan salıncağı takibe uğraşır. O anda başındaki oyali yemeniyi çıkararak tam yanbaşıdan geçen Muazzez’in salıncağına atar. Yusuf çok sinirlenir, ona doğru yürür ve aralarında bir tartışma olur. Yusuf, ondan “itoğlu” kelimesini duyunca dayanılacak gibi olmayan yumruğunu suratına vurup onun yere yuvarlar. Hemen Şakir’in arkadaşları İhsan ve Hacı Etem müdahale ederler.

“Yusuf salıncaktan inen İhsan’a doğru yürüdü ve sordu:

İhsan, ne istiyor bu itoğlu?

Şakir yüzüne dökülen ve yağlı yağlı parlayan uzun saçlarını fesinin altına sokmaya çalışarak bu tarafa döndü:

Kim ülen itoğlu?

Elini alışkan bir hareketle arka cebine götürdü. Fakat tam bu sırada Yusuf’un pek da dayanılacak gibi olmayan yumruğunu suratına yiyerek yere yavrulandı. İhsan iki kolu ile Yusuf’u sımsıkı sarmış, onu teskine çalışıyordu:

Etme gözünü seveyim, Yusuf! Bak, Sarhoş işte!... Ben Şimdi alır götürürüm.”⁸⁹⁸

O, günden itibaren Şakir’in aklında Yusuf vardır. Şakir’e göre Yusuf, Muazzez’le evlenmek isteyen bir rakiptir. Aslında kendisi için de Muazzez, bir aşk değil sadece zevkini, cinsel isteklerini yerine getirmek, tatmin etmek ve Yusuf’tan intikam almak için bir tutkudur.

Şakir, Muazzez’e sahip olmayı aklına koyar, onunla evlenmek için babası Hilmi Bey’le plan kurmaya başlarlar. Salâhattin Bey’in kızı Muazzez’i oğluna alabilmek için ona tuzak kurmayı düşünen Hilmi Bey, bir akşam rakı içmek için arkadaşları ile bir araya gelirler. Yanlarına Salâhattin’i de alırlar. Bir müddet sonra rakı masası kaldırılır küçük bir masa getirilir. Üzerine pike bir örtü konur ve kâğıtlar ortaya çıkarılır. Oyun bilmeyen ve alkolün etkisi altında olan Salâhattin Bey, ısrarla oyuna dâhil olur.

“Bir iki el çevirelim istersen, ne dersin ? dedi.

Ceza Reisi çok namuslu, hakperest bir adam olduğu halde, kumara biraz yüzü yoktu. Büyük oyunlara girmese bile, şöyle bir iki saatlik bir parti çevirmekten kendini alamazdı.

Siz bilirsiniz. Ufaktan bir şey yaparız! dedi.

Rakı masası kaldırıldı. İçeri daha küçük bir masa getirildi. Üzerine pike örtüldü ve kâğıtlar ortaya çıktı.”⁸⁹⁹

⁸⁹⁸ Kuyucaklı Yusuf, s.32.

⁸⁹⁹ a.g.e., s.45.

Zorla başladığı oyunu sabaha kadar sürdüren Salâhattin Bey, cebindeki bütün parayı kaybeder. Ayrıca Hilmi Bey’den elli altın borç alır. Uzunca bir zaman oynadıktan sonra Salâhattin Bey’in borcunun üç yüz yirmi lira olduğu söylenir. Ertesi gün Hacı Etem, Salâhattin Bey’in makamına gidip bir senet imzalamasını ister. Salâhattin Bey, artık bu büyük borçtan kendini nasıl kurtaracağını düşünmeye başlar. Salâhattin Bey, akşam eve gittiğinde karısı Hilmi Beylerin hediyelerle geldiklerini, bunun Muazzez’i oğulları Şakir’e istemek anlamına geldiğini söyler. O anda Salâhattin Bey nasıl bir tuzağa düştüğünü anlar. Ama Salâhattin Bey, emrivakiyi kabul etmez o yüzden çözüm bulmaya çalışır.

Salâhattin Bey, odasında düşünmeye başladığı zamanda aklına sorular gelir: *“Hilmi Bey, Muazzez’i olguna almak istiyorsa neden önce dün akşamki gibi bir plana lüzum görüyordu? Doğrudan doğruya isteyemez miydi? sonuçta şehrin zengin ve asil bir ailesinin oğlu, herhâlde reddedileceğini düşünerek babasını böyle yollara sevk etmiş olamazdı”*. Salâhattin Bey’in elini ayağını bağlamak istediklerini anlar. Salâhattin Bey, tek kızını öyle birine veremeyeceğini düşünür. Salâhattin Bey, bu olayı Hulusi Bey’le paylaştığı zaman : *“ Bu, Şakir’in delice heveslerinden biridir. Yarın öbür gün geçer. Şimdilik işi mümkün olduğu kadar uzatmaya bak. Kaçamaklı cevaplar ver”*⁹⁰⁰ der. Salâhattin Bey de en iyisi bu işi şimdilik savsaklamayı en uygun çare olarak görür.

Salâhattin Bey, bu konuyu Yusuf ile paylaşmak istemez. Yusuf’un huyunu bilir ve sırf onu korumak için en iyisi onun hiçbir şey bilmemesidir. Borcun çokluğunu ödenmesinin ise imkânsız olduğunu bilen Salâhattin Bey, yapacak bir şey bulamaz, sonunda emrivakii kabul eder. O zaman Yusuf’a her şeyi anlatması gerektiğini düşünür. Yusuf, durumu öğrenince çok kızar. Üstelik Yusuf, Şakir’in başka bir hikâyesini bildiği için daha fazla sinir olur. Şakir, evlerinde hizmetçi olarak çalışan kadının kızı Kübra’ya zorla tecavüz etmiştir. Sonra da baba oğul kadını döverek evden kovmuşlardır. Salâhattin Bey, bu olayalar dan haberi olduğu zaman tekrar Yusuf’la beraber borcuna çözüm bulmaya çalışırlar. Yusuf, arkadaşı Ali’ye gidip sıkıntısını anlatır. Ali, parayı Yusuf’a vermeye karar verir. Ama o da Muazzez ile evlenmek ister. Yusuf şok olur ama elinden başka bir çare gelmez. En azından Ali’nin karakteri Şakir’den daha düzgündür. Salâhattin Bey’in borçlarını kapatan Ali, artık Muazzez’le

⁹⁰⁰ a.g.e., s. 51.

evlenmek için yolun açılmış olduğunu düşünür ve herkese duyurulur. Şakir, bu durumu öğrenince çok kızar.

Şakir, Ali'den intikam alabilmek için fırsat kollar. Hacı Rifat'ın İhsan bir haftadan beri düğün hazırlığı yapar. Mahalledeki bütün arkadaşlarını davet eder. Her zamanki gibi Şakir epey sarhoş olur. Şakir, Ali'yi görünce tabancasını çekip havaya sıkar ve sonra Ali'ye doğrultur, bir nefes alımı kadar kısa bir anda silahını ateşler. Böylece Şakir, herkesin önünde Ali'yi öldürür. Fakat babası, oğlunu kurtarabilmek için karakol çavuşuna rüşvet verir, yalancı tanıklarla oğlunun, serbest kalmasını sağlar. Şakir, ayrıca seferberlik vakti geldiğinde, askere gitmez. Şakir'in bu durumu, kasabadaki adaletsizliği yansıtmaktadır.

KÂZİM (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Yusuf'un Mahalledeki arkadaşlarından biri, babası Alanyalı Rüştü Efendidir. Evlerinin bahçesi çok büyük olduğundan bütün çocuklar gelip orada oynarlar. Bahçede meyve ağaçları hele de ekşi karadut ağacı vardır. Yusuf'un sırf bu dutun hatırına Kâzım ile muhabbeti vardır. Kâzım, mektebe gider hem de babasının manifaturacı dükkânında babasına yardım eder.

*“Hem mektebe giden, hem de babasının manifaturacı dükkânında yardım eden Kazım, içlerinde yaşça en büyükleri ve en hesaplıları idi. Hiçbir şeyi anafora kaptırmaz ve evinde yenilen dutun acısını, cumaları yapılan gezintilere hiçbir şey götürmeyip diğerlerinden geçinerek çıkarırdı.”*⁹⁰¹

VASFİ (Kuyucaklı Yusuf, 1999), bu çocuk biraz yılışık ve korkak olduğu için mahalledeki çocuklar onu pek aralarına almak istemezler. Hem de mektepteki arkadaşları müzevirliğinden şikâyetçidirler. Ama komik şeyleri sürekli yaptığı ve herkesi güldürdüğü için ona katlanırlar. Romanda yazarımız, Vasfi hakkında fazla bilgi vermez.

ALİ (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Ali, bakkal Şerif Efendi'nin oğludur, muntazam, düzgün ve mektebe giden ve hiç kimseyle kavga etmeyen bir çocuktur. Yusuf'un en yakın arkadaşlarından biridir. Yusuf, biraz büyük olduğu için onu korumaya, ona ağabeylik etmeye başlar. Aynı zamanda Ali mektepte birçok şeyler öğrendikten sonra, bunları mektebe gitmeyen Yusuf'a da anlatır. Bazen Yusuf ciddiyletme onu dinler, fakat hiç tepki göstermez. Hatta anlatılan bütün şeyleri önceden biliyormuş gibi tepki verir.

⁹⁰¹ a.g.e., s.23.

Ders anlatımı bitikten sonra onunla beraber sokaklarda gezmeye veya testileri alarak beraber Çınarlıçeşme'ye su doldurmaya giderler.

O sıralarda Şakir, Kaymakam Salâhattin Bey'in kızı Muazzez'e göz koymuştur. Fakat Salâhattin Bey'in kızını Şakir gibi bir adama asla vermeyeceği anlaşılır. Bunun üzerine Şakir'in babası Hilmi Bey Kaymakama bir tuzak kurar. Salâhattin Bey, durumu Yusuf'a anlatmak istemez çünkü onu tehlikeye sokmak istemez ama bir çözüm bulamadığı için Yusuf'a anlatır. O zaman elinden hiç bir şey gelmeyen Yusuf, en yakında arkadaşına gider onunla dertleşir.

“O anda Ali'ye anlatırken Yusuf ondan beklemeyen bir cevap şoke girdi.

Ben vereyim... dedi.

Yusuf ağır ağır, karşısındakinin gözlerinin içine baka baka:

Muazzez'i sen mi istiyorsun? dedi.

Ali, gene kıpkırmızı olarak önüne baktı. Yusuf yerinden kalkıp Ali'nin omuzuna vurdu:

Bu dünyada karşılıksız hayır işlenmediği öğrendim de onun için sordum dedi. Ne kızarıyorsun? Bu iş ben de münasip bulurum. Babama bu akşam açayım... Herhalde razı olacaktır... Yalnız sen kendi babanı nasıl yola getirip bu kadar parayı alacaksın?

Ali: Aldırma. Dedi. Yusuf dükkândan çıkıp giderken yanına sokulup:

Bizim büyükanne altın küpüdür, benim bir sözümü iki etmez, babamın da ruhu bile duymaz, diye fısıldadı.”⁹⁰²

Ali'nin anneannesi Edremit'in meşhur simalarındandır. Genç yaşında küçük bir kız çocukla dul kaldığı halde babasından ve kocasından kalan malları tek başına idare eder. Aylarca zeytinlerinin başında dolaşır. İstanbul'a ve İzmir'e yağ satar, kızını fakir bir delikanlı olan Şerif Efendi'ye Ali'nin babasına verince, işleri bırakır.

İhtiyar Ganimat Hanım bir köşede sarı liralar saklar, “ *Kefen param buradadır, cenazemi bununla kaldırıңыз!*” diye gösterir. Ama bunlara rağmen Kadının Ali'ye karşı büyük bir zaafı vardır. Ali, gidip derdini anlattığı zaman o parayı verir. Ertesi

⁹⁰² a.g.e., s.71.

gün Ali, Yusuf'a parayı verebilmek için akşama kadar bekler. Sonunda Yusuf gelir o parayı alır Hacı Etem'e verir ve tamamen o konuyu kapatır.

Hacı Rifat'ın İhsan'ın düğününde bütün kasaba düğüne gelir. Şakir, Ali'yi görünce gözlerinden ateş çıkar. Ali'ye bakarak, küfürler savurmaya başlar. Şakir lacivert ceketinin altından iri bir *Smith Wesson* tabanca çıkararak iki defa arka arkaya çeker. Ali bir anda yere düşer ve ölür. Herkes yerde yatan Ali'nin başucuna koşar. Olay olduktan sonra Şakir'i, jandarmalar alır. Ali'yi öldürmesine rağmen, para sayesinde ceza almaktan kurtulur. Şakir Bey'in Avukatı Hami Bey ve Hacı Etem hep birlikte şahitleri ve delilleri değiştirmek için Cemal Çavuşa rüşvet verir ve mahkeme günü gelince herkesin beklediği gibi, beraat alır.

VEDAT VE CİHAT (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Rasim Efendi, Raif Efendi hasta olduğu zaman ilk defa onun evine ziyaret etmek için geldiğinde iki delikanlı ile on beş, on altı yaşlarında bir genç kızla karşılaşır ve onun arkasından fısıldaşıp gülmeye başlarlar. İktisat Vekâlet'inin en küçük iki memuru olan Vedat'la Cihat'ın daire arkadaşlarını, Raif Efendi'nin büyük kızı Neclâ da mektep arkadaşlarını çekiştirir. Rasim Efendi eve gidip geldikçe onlarla ahabap olur.

"...Kendilerinde de aynen mevcut olan birtakım giyiniş ve hareket garabetlerini yalnız başkalarında görüp alaya alarak fıkır fıkır gülmekten başka işleri yoktu:

*Mualla'nın düğünde giydiği o tuvalet neydi ayol? Kih, kih, kih!"*⁹⁰³

BEDRİ (İçimizdeki Şeytan, 1993) Macide'ye değer veren ve bekâr olan kimliklerden bir tanesidir. Balıkesir'de okuduğu yıllarda Macide'nin müzik öğretmeni olan Bedri, Macide'ye her zaman kibar ve nazik davranmıştır, onunla yakından ilgilenmiştir. Uzun yıllar sonra tekrar karşılaştıklarında dahi Macide'ye herhangi bir karşılık beklemeden yardım etmekten çekinmez. Bedri, Macide'yi her zaman karşılık beklemeden sevmiştir. Romanın sonunda ise Ömer ile aynı yolda olmadığını anlayan Macide tek başına yaşamak yerine Bedri'nin koluna girmeyi, onu koruyup kollayan bir erkek ile beraber olmayı yeğlemektedir.

Sabahattin Ali romanlarında çok fazla bekâr kahramanlara yer vermemiştir. İçimizdeki Şeytan ve Kürk Mantolu Madonna romanlarında bekâr kahramanlar vardır.

⁹⁰³ Kürk Mantolu Madonna, s.28.

Kürk Mantolu Madonna romanının başkahramanı Raif Efendi, romanın başında bekârdır. Raif Efendi'nin geçim sıkıntısı çektiği, Anadolu'dan çıkıp Almanya'ya gidiş öyküsü verilir. Sabahattin Ali de kendi yaşamında Almanya'ya gitmiştir. Romanlarında onun hayatından izler görürüz.

Öte yandan roman çok sevilmiş ve başka dillere de çevirilmiştir. Bu çeviri dolayısıyla Serap Pekbak şunları söyler:

*“Türk edebiyatının önemli yazarlarından Sabahattin Ali'nin ‘Kürk Mantolu Madonna’ romanı modern Türk edebiyatında birçok yeniliği içinde barındıran ve farklı okumalarla irdelenebilecek zenginliğe sahip bir edebiyat eseridir. Çalışmada Ute Birgi-Knellessen tarafından Almancaya aktarılan ‘Die Madonna im Pelzmantel’ isimli romanda bulunan kültürel öğelerin karşılaştırmalı çeviri incelemesi ele alınmaktadır.”*⁹⁰⁴

İçimizdeki Şeytan romanında Ömer, bekâr kahramanımızdır. Ömer, sevdiği kadını yani Macide'yi kaçırıp bir pansiyona yerleşir. Ömer'in geçim sıkıntısı çektiğini ve evlilik için paraya ihtiyacı olduğunu romanında her sayfasında hissederiz. İçimizdeki Şeytan romanındaki diğer bekar kahraman Bedri ise müzik öğrencisi Macide'ye aşıktır. Sabahattin Ali, karşılıklı aşk işlemiş olsa bile başka bir kahraman ile karşılıksız aşkı hissettirmiştir. Kısacası Sabahattin Ali, bekâr kahramanları evlilik için para sıkıntısı içinde oluşuyla işlemiştir. Nitekim romanlarındaki bekâr kahramanlar maddi sıkını içindedirler. Yazar bu bilhassa vurgular.

*“Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf (1937), İçimizdeki Şeytan (1940), Türk Mantolu Madonna (1943) adlı romanlarında ise toplumsal gerçeklikler bir aşk hikâyesi çerçevesinde işlenir. Erkek kahramanlar genellikle toplumla uyum sağlayamayan, bireysel dramlarına yenik düşen insanlardır. Sabahattin Ali romanlarında anlattığı aşk hikâyelerinin arka planında dönemin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısındaki çarpıklıkları, yozlaşan değerleri, bu değerler karşısında farklı davranış biçimleri sergileyen tipleri söz konusu eder.”*⁹⁰⁵

⁹⁰⁴ Serap Pekbak, “Sabahattin Ali'nin 'Kürk Mantolu Madonna' adlı eserinin Almancaya çevirisinin kültürel öğeler açısından değerlendirilmesi”, Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, s.1.

⁹⁰⁵ Zeynep Eda Özcan. Sabahattin Ali'nin Hikâye ve Romanlarında İnsan, Human characters in Sabahattin Ali's stories and novels Yüksek Lisans., İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

3. Dul Kahramanlar

VEZNEDAR HAFİZ EFENDİ (İçimizdeki Şeytan, 1998), Ömer ile aynı iş yerinde çalışır. Ömer ilk geldiği günlerde onunla ahabap olmuştur. Hafiz Efendi, mektebi idadının son sınıflarından ayrılır. Sonra babasının yanında bir memuriyet alır. Daha küçük iken, erkenden evlenir fakat dört beş sene sonra babası, arkasından karısı ölür. En büyüğü 18 ve 5 yaşında çocuğu var. Çok çalışan biridir. Bazen herkes gittikten sonra odasında kalır çalışır. Hafiz Efendi henüz 45 yaşında olmadığı halde, yarı ağarmış, yarı dökülmüş saçlarıyla altmışlık gibi görünür ve hiç de basit bir insan olmadığı hemen anlaşılır. Aldığı maaşla geçinmekte zorlanır. Balıkesir'den annesinden kırk yılda bir gelen birkaç liranın elbiselik bir kumaş almaya yetmez. Hafiz Efendi, ailesindeki sorunlar nedeniyle özellikle maddi sıkıntılar yaşar ve bu sorunları arkadaşı gibi gördüğü Ömer'e anlatır. Ömer, sıkıştığı zamanda Vezneder Hafiz Efendi'den para ister. Hafiz Efendi'nin durumu da kötü olmasına rağmen para verir. Bir gün, Ömer de arkadaşı Nihat'in zorlaması ile Hafiz Efendi'yi tehdit edip para alır. Hafiz Efendi, hayatta iyi insanların olduğuna her şeyin bir şekilde iyi olacağına inanan ama tehdit olayından sonra bu değerlere olan inancını kaybedip çalıştığı yeri soyarak ailesini terk eder.

4. Çocuk Yaştaki Kahramanlar

İKİ ÇOCUK (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Raif Efendi'nin baldızı Ferhunde Hanım, üç ve dört yaşlarındaki iki çocuğu ablasına bırakıp ipekli elbiseler giyip makyaj yaparak ve dışarıya gezmeye gider. Çocuklarının her zaman üstleri ve başları bakımsızdır, soluk yüzleri ve elleri her zaman kirlidir,

FRAU TIEDEMANN'IN OĞLU (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Raif Efendinin, Berlin'de kaldığı otelin müşterilerinden biri, Hollandalı duldur. Mektepteki on yaşındaki oğlu için sürekli çocuk romanları alır. Boş zamanlarında Raif Efendi'nin Almancasını geliştirmek için oğluna aldığı çocuk romanlarını ona verip okutur sonra fikrini sorar. Frau Tiedemann'ın oğlu yıllar geçtikten sonra Raif Efendi'ye Ankara'da tesadüf edip görünce hukuk tahsilini bitirdiğini söyler.

Sabahattin Ali, romanlarında çocuk yaştaki kahramanları eğitim hayatı içinde verir. O, dönemin eğitim hayatını ayrıntılı vermez ama çocuk kahramanlarla işler. Sabahattin Ali, mahalle, köy ve sosyal sınıfı belirtmek için de çocuk kahramanların yaşantısından yola çıkar.

5. Medeni Durumu Anlaşılmayan Erkekler

HACI ETEM (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Kurnaz ve güzel bir gençtir. 24 yaşında, anası ve babası yirmi yıl önce hacca giderlerken dört yaşındaki Etem'i beraberlerinde götürürler ve ismi de böylece kalır. Hali pek yerinde olmadığı halde kendisine çok iyi bakar, herkesten İyi giyinir, herkesten iyi gezer. Paraların kaynağı ise tabi ki Şakir ve İhsan'dır. Şakir'in yakın arkadaşlarından biridir. Şakir, Muazzez'i taciz ederken o hep onun yanındadır ve kendisinde sarhoştur, Şakir'in kolundan tutarak oradan uzaklaştırmak ister.

Şakir'in bütün kirli işlerini idare eden, yardım eden kişidir. Salâhattin Bey 'den kızı Muazzez'i almak için Şakir ve Hilmi Bey'le beraber plan kurup Salâhattin Bey'i kumarda borçlandırıran, Salâhattin Bey'in senetlerini imzalamasını söyleyen odur. Şakir, Ali'yi öldürünce bu ölümün bir kaza olduğunu hatta Ali'nin, Şakir'in silahında çıkan kurşunla ölmediğini iddia ederek karakol çavuşuna rüşveti veren, aynı zamanda yalancı tanıklar bulan, Kübra'ya tecavüz ettiği zamanda dışarıda nöbet bekleyen Hacı Etem'dir. Her türlü kirli işi, para karışlığı yapan bir kişidir. Şakir'in sağ kolu sayılır.

“Etem, diğerlerini iterek öne doğru sokuldu ve Kaymakam'ın önüne bir kağıt sürdü.

Salâhattin Bey kâğıda bir göz atınca sapsarı oldu; eli titremeye başladı. Yavaşça sordu:

Neden icap etti bu?

Hani beyim, aklınıza bir şey gelmesin...lüzumu da yoktu ya , âdettir de onun için; siz bir imza buyurun! Kaymakam ödünündeki kâğıda titrek bir imza attı ve Hacı Etem gözlerini Hulusi Bey'inkilerle karşılaştırmamaya çalışarak süratle çıktı.”⁹⁰⁶

⁹⁰⁶ Kuyucaklı Yusuf, s.49.

“Kadın, Kaymakam’a doğru boynunu uzatmış, boğuk boğuk: Kızım pencereye koşmuş, yarı beline kadar dışarı sarkmış, âmâ aşağı düşmeden oğlan eteğinden yakalamış... Dışarıda, bahçe kapısının içindeki kuyunun taşında, Hacı Etem oturup çomak yontarmış “diyordu.”⁹⁰⁷

AVUKAT HAMİ BEY (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Ali’nin davasında Şakir’in avukatıdır. Kendisi çok zengindir ve Hilmi Bey’le de uzaktan akrabadır. Meslektaşları arasında biraz ilginç şöhreti olan bir adamdır. Kasabanın en çok iş yapan avukatıdır. Keskin ve gür bir sesi, kandırıcı bir mantığı vardır. Aldığı davaların hemen hemen hepsini kazanır. Fakat bunun için bazen temiz olmayan yollara sapar. Ona göre herhangi bir davayı kazanmak için her vasıta meşrudur, onun için vazgeçmek yoktur. İfadeyi değiştirmek, cürmü başkasının üstüne atmak, yalancı şahit bulmak onun uyguladığı yollardan birkaçıdır. Bazen parayla bir zavallıya: *“Bu işi ben yaptım!”* dedirtir. Bu yolla Şakir’in davasını birine üstlendirir ve sorunu çözer. Reis, Ali’yi kimin öldürdüğünü bilmesine rağmen Hami Bey, onu ikna etmeye çalışır.

“Maktul Ali ile müvekkilim, birbirlerine düşman olmak şöyle dursun, bir tehlike karşısında birbirlerini kurtarmak için ölmeye koşacak kadar samimi ve fedakâr iki dosttular “diye söylenmesini sonuna kadar dinlemek mecburiyetindeydi.”⁹⁰⁸

“Hami Bey sözünü bitirdikten sonra Reis, muhakemeyi başka güne bıraktı ve o gün kararın okunacağını söyledi. Bu karar, herkesin beklediği, beraatı.”⁹⁰⁹

YENİ KAYMAKAM İZZET BEY (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Kaymakam Salâhattin Bey ’in ölümünden sonra kaymakamın bütün işlerine en eski memur olan tapu müdürü vekâlet eder. Sonra oldukça genç bir kaymakam olan İzzet Bey gelir. İlk geldiğinde herkesi toplantıya çağırır, gelenler arasında kasabanın eşrafı da vardır. İzzet Bey’in kirli sarı saçları, biraz koyu bıyıkları ve kalın kaşları vardır. Donuk mavi gözlerini hep etrafında gezdirir ve sözünü müteakip sanki izah ediyormuş gibi uzun ve zayıf kollarıyla işaretler yapar. Eli pek açık ve eğlenceye fazla düşkündür. Toplantı sırasında Şakir ve Hilmi Bey’in etkisiyle Yusuf’u aklının bir köşesine yazar.

⁹⁰⁷ a.g.e., s.64.

⁹⁰⁸ a.g.e., s.99.

⁹⁰⁹ a.g.e., s.99.

“Odadakilerin her birine adlarını sordu, sonra Yusuf’un masasına gelip ellerini dayadı.

Sen ne iş yaparsın? dedi.

kâtiplik yaparım efendim!

Canım, vazifeni değil, yaptığın işi soruyorum!

Ne iş verirlerse onu yaparım! dedi

Kaymakam ’ın yanında ve elleri bağlı olarak gezen bir memur izahat verdi:

Merhum Salâhattin Bey ’in damadıdır efendim!

İzzet Bey başını çevirerek manalı bir tavırla:

Bu midir o? dedi.

Evet efendim!”⁹¹⁰

Yeni kaymakamı kasabaya gelmesinin ikinci gecesı geçmeden onu eşrafla Çınarlı Han’da yaptıkları içkili meclise davet eder. İzzet, Yusuf’a çok kötü muamele yapar, hatta onu ezdirmeye başlar. Yeni Kaymakam İzzet Bey, Hilmi Bey’in ve oğlunun etkisiyle Yusuf’un işini değiştirir, kâtip olarak çalışırken onu, tahsildar yapar. Aslında Hilmi Bey ile Şakir onu kasabadan uzaklaştırmak isterler. Öte yandan yeni Kaymakam her gece içki meclislerine katılır kasabanın ve toplumun, sorunlarıyla hiç ilgilenmez.

“Nuri Efendi gene okumayı keserek:

Yusuf Efendi oğlum! “dedi .”Dün akşam Hilmi Bey’le beraber içmişler. Evvela Çınarlı Han’da bir sofrı kurdurmuşlar, sonra Hilmi Bey’in evine gitmişler”⁹¹¹

“Bak evladım! “dedi.” Sen benim merhum selefimin damadısn. Pederin merhuma gıyabi hürmetlerim vardır. Emin ol! Seni de onun devlete bir emaneti sayarım. Baktım, tetkik ettim, bu kâtiplik işi sana göre değil.”⁹¹²

⁹¹⁰ a.g.e., s.165-166.

⁹¹¹ a.g.e., s.167.

⁹¹² a.g.e., s.172.

“Anladın mı evladım, tam sana göre bir iş. Sen hemen beş on kuruş tedarik edersin; elbet birkaç paranız vardır! Güzel bir at satın alırsın. Ben seni tahsildar yapacağım, süvari tahsildarı. Malmüdürü ile konuştum. Buradaki maaşını vererek seni oraya geçireceğiz. Ayricahayvanın için yem parası da vereceğiz. Köylerden devletin alacağını, vergisini tahsil edeceksin. Fevkalade iş! Öyle değil mi? Odada oturup sıkılmak yok. At üstünde köyleri gez. Hem para da arttırırsın!”⁹¹³

Yeni Kaymakam İzzet Bey, Hilmi Bey’in telkinleriyle Yusuf’u kasabadan uzaklaştırır. Hilmi Bey ile İzzet Bey her gece içki sofrasındadırlar. Bir müddet sonra onların bu içki meclislerine Muazzez ve annesi Şahinde Hanım da katılır. Sonra İzzet Bey, yavaş yavaş Muazzez’e yaklaşmaya çalışır. Öte yandan ülkede savaş ve yoksulluk yılları olmasına rağmen zengin eşraf ile beraber gecelerin tadını çıkarırlar. Yusuf’un karısı Muazzez ve annesi Şahinde Hanım o sofralara davetli olarak giderler. Bu durumdan bütün kasaba halkı haberdar olur ve bu durumun dedikodusu yapılır. O dedikodu Yusuf’un kulaklarına gidince her şeyi bırakıp kasabaya gelir. Meclis Yusuf’un evinde kurulmuştur. Yusuf eve gelip sofrayı görünce çok kızar tabancasını çıkarıp ateş etmeye başlar. İzzet Bey ölür.

“Gitgide coşan Kaymakam, onu oturduğu yerden çekip kucağına almak istedi. O zaman Muazzez ayağa kalkarak, odadakilerin yüzüne aptal gözlerle baktı, sallana sallana dışarı çıkıp odasına gitti ve yatağına serildi.”(Kuyucaklı Yusuf, s.188)”

KARAKOL ÇAVUŞU CEMAL (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Çavuş Cemal, genç bir delikanlıdır. Meslekte yenidir. başından beri katilin kim olduğunu, anlamayacak kadar saf ve acemi de değildir. Cemalde kaymakamla aynı kirli çerçeve içinde kasabadaki bürokratlardan biridir. Çavuş Cemal, Ali’yi öldüren kişinin kim olduğunu çok iyi bilmesine rağmen gerçekleri saklar ve bütün delilleri siler. Ali’nin davasında Şakir’i cezadan kurtarmak için rüşvet aldıktan sonra Hacı Etem ile beraber delilleri ve şahitleri değiştirirler.

“Cemal Çavuş bu kadarını anlamaya, deminki mükâlemenin ve onun sonunda masanın üstüne bırakılan ufak bir torbacığın kâfi olmadığını bildiren bir baş silkmesi ile cevap verdi. O zaman Hacı Etem elini ceketinin sağ cebine atarak bir küçük torba daha aldı, masanın üstüne, diğerinin yanına bıraktı. Sonra pantolonunun cebinden

⁹¹³ a.g.e., s.173.

ufakça bir Browning tabancası çıkarıp çavuşa uzattı. Karşısındaki hayretle silahı alıp bunun ne demek olduğunu sorarken, Hacı Etem masanın üstündeki iri toplu tabancayı beline yerleştirdi. ”⁹¹⁴

“Bir falso verip benim de başımı belaya sokmayın .. işinizi sağlam tutun!...

Sen merak etme.. Müsaade et de dışarda şahitlere birer cigara vereyim. (s.94)

Çavuşun yanına giren şahitler hep aynı şeyi söylediler:

Bir şey görmedik bir şey duymadık! Herkes içip oynuyor keyfine bakıyordu. Bir aralık Ali aman deyip yere yıkıldı. meğerleyim vurulmuş.... ”⁹¹⁵

NURİ VE HASİP EFENDİ (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Bunların ikisi de yaşlı başlı insanlardır. Kaymakamlıkta uzun zamandan beri Salâhattin Bey’in yanında çalışırlar. Yusuf, Salâhattin Bey sayesinde Kaymakamlıkta yeni görev aldığı zaman Nuri Efendi ve Hasip Efendi’yle tanışır. Yusuf’a işler nasıl yapılır öğretirler. Aynı zamanda Yusuf’a her konuda destek verirler. Kaymakam Salâhattin Bey öldükten sonra yeni kaymakam gelince Nuri ve Hasip Bey, kaymakamlıkta işlerine devam ederler. Fakat Yeni Kaymakam İzzet Bey’den hoşlanmazlar. Çünkü İzzet Bey, İhtiyar Hasip ve Nuri Efendilere karşı çok küstahça davranır.

“Hasip Efendi bir aralık başını Yusuf’a çevirerek:

Ne düşünüyorsun evlat? Dedi.

Hiç, beybaba!

Beğendim mi bu adamı?

Yusuf omuzlarını bir cevap telakki eden Hasip Efendi esefle başını sallayarak:

Benim de gözüüm tutmadı, dedi.

Nuri Efendi bulunduğu köşeden, gene o asık suratıyla, mütemadiyen mırıldandığı duaları keserek, lafı karıştı:

Her akşam beylerden biriyle içiyormuş! dedi.

Hasip Efendi cevap verdi:

⁹¹⁴ a.g.e., s.94.

⁹¹⁵ a.g.e., s.95.

Merhumun bu heriflerle karşı karşıya oturup eğlenmesine imkân mı vardı? Kimsenin aklına bir fenalık gelmeyeceğini bildiği halde, bir eşraf davetine bile gitmezdi. Hem de on sene burada oturup kendini tanıttığı, herkesin de ne mal olduğunu öğrendiği halde!

Bir müddet durdu, sonra tekrar başladı:

Daha geleli üç gün olmadı. Nereden de tanışıp işrete başlarlar. Kendini kurnaz zannediyor ama üç günde kafese girer. Biz Salâhattin Bey 'den evvel buna benzer kaymakamlar gördük, bu kasabada benden akıllısı yoktur diye dolaplar çevirmeye kalktılar da, defolup giderlerken halk arkalarından teneke çaldı. Bilmem ama bunun da sonu odur!

Nuri Efendi gene okumayı keserek:

Yusuf Efendi oğlum! dedi. Dün akşam Hilmi Bey'le beraber içmişler. Evvela Çınarlı Han'da bir sofrâ kurdurmuşlar, sonra Hilmi Bey'in evine gitmişler.”⁹¹⁶

HULUSİ BEY (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Kaymakam Salâhattin Bey'in yakın arkadaşlarından ve avukattır. Tavşanbayırı'nda büyük ve güzel bir evi vardır. Edremit'te onun evi gibi bir ev ve bahçesi yoktur.

“Etrafı şimşir ağaçlarıyla çevrilmiş, çakal döşeli yollar buraya ufak bir park manzarası veriyordu. Evin tam önünde bir asma çardağı, ufak ve fıskiye bir havuz vardı. Akşamları bu havuzun kenarına bir tahta masa çıkarılır, üzeri patlıcan salatası, balık tavası vesaire ile donatılır, rakı şişeleri bir kenara dizilirdi. Kış günleri ise bu masa içerde bir odada hazırlanır, Edremit'te pek de lüzumu olmayan mavi bir çini soba yanar ve rakı burada içilirdi.”⁹¹⁷

Kış gecelerinde Salâhattin Bey, Ceza Reisi ve birkaç avukat, Hulusi Bey'in evinde toplanırlar. Hilmi Bey, Salâhattin Bey'in tuzağa düşmesini istediği gece, Avukat Hulusi ve Ceza Reisini de davet eder. Avukat Hulusi Bey'in onlarla pek ahablığı olmadığına göre, bir tesadüf gibi görünen ziyaret pek de manasız sayılmaz. Gece başladığında her şey normal bir şekilde devam eder ve hep birlikte rakı içerler. Sonra rakı masası kaldırılır ve küçük bir masa getirilir. Herkes kumar oynamaya başlar. O anda Hulusi Bey ile diğer iki avukat pek fazla ziyanda değillerdir. Salâhattin Bey,

⁹¹⁶ a.g.e., s.167.

⁹¹⁷ a.g.e., s.44.

Hilmi'den borçlanmaya başladığı zaman Hulusi Bey'in gözleri Salâhattin Bey'e bir garip bakar. Aynı zamanda Hulusi Bey, Salâhattin Bey'e oyunu bırakması gerektiğini söyleyince Salâhattin Bey sert bir işaretiyle ona kızar.

“Hulusi Bey:

Mamañih belki de bu, Şakir'in delice heveslerinden biridir. Yarın öbür gün geçer. Şimdilik işi mümkün olduğu kadar uzatmaya bak. Kaçmaklık cevaplat ver; belki biktırıp bu işin arkasını bıraktırırsın. Üç yüz lira meselesine gelince, dediğim gibi bunu senden alamayacaklarını bilirler. Hem sen ne zaman olsa onlara lazımsın. Sonra Hacı Etem demek Şakir demektir. Hilmi Bey'den çıkan para pek yabancı yere gitmedi ki “⁹¹⁸

Hulusi Bey, Salâhattin Bey gibi düşünür ve eğer onun kızı olsa asla Şakir'e vermez. Ama maalesef başka bir çare yoktur. Bu kadar para bulunmaz. Yıllar geçtikten sonra Yusuf, işten çıktıktan sonra Yukarıçarşı'dan geçerken Avukat Hulusi Bey, yazıhanesinin penceresinden başını uzatıp onu çağırır. Hulusi Bey, arkadaşı Salâhattin Bey'in, ölümünden beri birbirlerini görmezler; cenaze günü ancak iki kelime konuşurlar.

“ Oğlum, hiç uğramıyorsun! Nasılsın bakalım!

İyiym efendim!

Hanım kızım nasıldır?

İyiler efendim!

Bir kahve içersin değil mi?

Teşekkür ederim efendim, hacet yok!

Olmaz! Ne demek! Bir kahve içmeden gidilir mi? Sonra dışarıya doğru seslenerek karşı sıradaki kahveciye:

Bize iki Şekerli getir! dedi. ”⁹¹⁹

Yusuf, Hulusi Bey'in kendisini buraya neden çağırdığını merak eder. Kahve geldikten sonra sohbet başlar.

⁹¹⁸ a.g.e., s.51.

⁹¹⁹ a.g.e., s.169.

“Yusuf Efendi, evladım, Edremit’te yerleşip kalmak niyetinde misiniz?

Yusuf hiç beklemediği bu soru karşısında bir müddet durakladı, sonra:

Bilmem ki? dedi.

Bir kere daha mırıldandı:

Bilmem!...

Hulusi Bey biraz düşündü:

Burada sizin ne malınız var? dedi.

Elli ağaç zeytinimiz, on dönüm kadar tarlamız var!

Sizi geçindirmez!...Sonra bunlarla uğraşacak adam lazım, sen halbuki artık boş değilsin!

Bir müddet sustular. Hulusi Bey tekrar sordu:

Annenizin kimsesi yok mu?

Yok!...Anası öleli çok oluyor, babası da üç sene evvel ölmüştü galiba... Nazilli’de reji memuru idi. Bir şey bırakmamış...

Senin kimsen yok mu?

Yusuf gözlerini karşısındakinin yüzüne dikerek uzun müddet baktı. Bir şey düşünmüyor, kafasının içinden birden bire hızla geçmeye başlayan bir hatırlar şeridinin durmasını bekliyordu. Nihayet yavaşça:

Benim de kimsem yok! dedi.”⁹²⁰

NİHAT (İçimizdeki Şeytan, 1998), felsefe bölümü öğrencisidir, yirmi beş yaşından fazla göstermez. Kendisi ve bir grup gençle farklı düşünceleri savunan ve aykırı hareket eden birisidir. Düşüncelerini ve savunduğu şeyleri hayata geçirmek için para bulması gerekmektedir. Bu konu hakkında sürekli en yakın arkadaşı Ömer’i zorlar ve ondan para bulmasını ister. Ömer’i tedit eden Nihat, Ömer’i çok zor duruma düşürüyor.

EMİN KAMİL (İçimizdeki Şeytan, 1998), iş gücü sahibi olmayan bir mirasyedidir. Babasının Yeşilköy yakınındaki çiftliğinde oturur, avlanır ve köpek

⁹²⁰ a.g.e., s.170.

besler, hem de birkaç derin şiir yazarak hayatını geçirir. Ömer'in arkadaşlarından birisidir. Arkadaş toplantılarında İsmet Şerif'le sürekli kavga eden ve ortalama hareketlilik katan kişidir.

*“Başka işi olmadığı için son senelerde Budizme merak sardırılmış, saçlarını kökünden kestirip çiflikte yalınayak dolaşarak Nirvana'ya varmak istemiş, sonra bundan vazgeçerek birkaç aydan beri Çinli Laotse'nin hayranı olmuştur. Elinde Çin felsefesine dair Fransızca kitaplarla dolaşıyor, hayatı ve insanları bunlara göre izah etmeye çalışıyordu. Zeki ve duygulu tarafı olduğu halde arkadaşları arasında pek ciddiye alınmamasından müteessirdi ve bunun acısını etrafını mağrur bir istihfaf ile süzerek çıkarmaya çalışıyordu.”*⁹²¹

İSMET ŞERİF (İçimizdeki Şeytan, 1998), Balkan Hrabı'nde babasıyla beraber Edirne'de bulunurken serseri bir mermi parçasının boynunda açtığı oldukça büyük yara, İsmet Şerif'in hayatının en önemli hadisesidir. Ömer'in arkadaşlarından biridir. Arkadaş toplantılarında sürekli söz alan ve tartışmaların içinde bulunan kişidir. Büyük gazetelerden birine haftada bir defa yazdığı makalelerle memleket içinde ve dışında bütün siyasi, iktisadi ve edebi meselelere temas eder.

RASİM (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Raif Efendi'nin memuriyet yaptığı şirketten iş arkadaşıdır. Raif Efendi, Rasim Efendi'nin hayata bakışını değiştiren kişilerden biridir. Bir gün Rasim Efendi eski küçük memuriyetinden sebepsiz çıkarıldıktan sonra Ankara'da uzun süre iş arar. Rasim Efendi, zor durumda kalır, cebinde beş kuruş para kalmaz. Bir hafta sonra lokantda yemek yiyecek kadar parası bile kalmaz. Tezgâhtarlık için başvurduğu mağazalardan ret cevabı gelince umutsuzluk içinde gece sokaklarda dolaşır. Bir gün akşamüstü sonbaharın bir gecesi Rasim Efendi yürüyüş yaparken yanından hızlı bir şekilde otomobil geçer. Rasim Efendi başını çevirip baktığı zamanda tanıdığı bir yüz sanki araba beş on adım gittikten sonra durup, kapısı açılır. Rasim Efendi'nin mektep arkadaşlarından biri Hamdi Bey arabadan inip onu çağırır.

“Nereye gidiyorsun? diye sordu.

Hiç, geziniyorum!

⁹²¹ İçimizdeki Şeytan, s.48-49.

Gel, bize gidelim!’’⁹²²

Hamdi Bey, Rasim Efendi’nin cevabını beklemeden yanındaki yeri açar. Hamdi Bey, çalıştığı şirketin fabrikalarını gezmekten gelir. Rasim Efendi sık sık Hamdi Bey’le görüşür, fakat bankadan ayrıldıktan sonra onu artık göremez. Hamdi Bey, oldukça iyi para kazanmaktadır. Rasim Efendi, işsiz zamanında iş bulabilmek için Hamdi Bey’e gidebilir, fakat sonra çekindiği için vazgeçer. Rasim Efendi, Hamdi Bey’in evine gidince onu yalnız bırakıp yıkanmaya gider. Hamdi Bey geldiğinde iş, hayat ve genel konularla ilgili konuşmaya başlarlar. Sonra Hamdi Bey, Rasim Efendi’yi onun iş yerine davet eder. Rasim Efendi oradan çıktıktan sonra ağır ağır yürümeye başlar ve ertesi gün Hamdi Bey’in şirketine gider. Oraya gidince küçük bir odada oturup beklerken Hamdi Bey yanına gelir, dünkü gibi yüzünde ahmakça bir tebessüm vardır. O anda Rasim Efendi ona teşekkür etmek için ellerini uzatır. Sonra odasının nerde olduğunu ilk hademeye “*Mütercim Raif Efendi’nin odasını nerede*” diyerek sorar. Sonunda aradığı kapıyı bulup içeriye girince Raif Efendi’yi görür. Rasim Efendi, Raif Efendi’yi görünce kafasında onun hakkında yarattığı hayal yıkılır. Kızıl saçlı, bağa gözlüklü, tıraşı uzamış bir adamdır. Raif Efendi’yle konuştuktan sonra tekrar işine geri döner. Raif Efendi, onun işiyle hep meşgul olur. Öğle yemeği vakti geldiğinde o yemeğe başlayınca Rasim Efendi, ona ‘*Afiyet olsun*’ der odayı terk eder. Rasim ve Raif Efendi’yle aynı odada oturmasına rağmen hiçbir şey konuşmazlar. Rasim Efendi herkese artık alışmaya başlar hatta akşam iş bittikten sonra diğer memurlarla kahveye tavla oynamaya giderler. O esnada Rasim Efendi, memurlardan, Raif Efendi hakkında bazı şeyler duyar. Raif Efendi’nin karakteri Rasim Efendi’nin, dikkatini daha fazla çeker ve daha yakın bir şekilde tanımak ister. Rasim Efendi, Raif Efendi’nin nasıl bir insan olduğunu çözmeye başlar. Her gün şirketten gidince gizli gizli Raif Efendi’ye takip eder. Hatta birkaç kere iş çıkışı Rasim Efendi, Raif Efendi’yi kahve içmeye davet eder ama o, her zaman kabul etmez. Raif Efendi, ara sıra hasta olup işine gitmez ve kendine dikkat etmesine rağmen ufak bir grip olunca hemen evine kapanır. Bir gün işe geç kaldığı için Hamdi Bey, Raif Efendi’ye çok kızar. Ama her zamanki gibi Raif Efendi susup ağzından hiç bir şey çıkarmaz ve normal bir şekilde sanki hiç bir şey olmamış gibi işine devam eder. Ama bu defa Raif Efendi kağıda bir şeyler çizmeye başlar. O sırada Raif Efendi odadan çıkar. Rasim Efendi meraktan

⁹²² Kuyucaklı Yusuf, s.13.

kağıdın üzerine ne çizdiğini öğrenmek için yaklaştırmaya başlar. O anda avuç içi kadar kağıdın üzerinde Hamdi Bey'i görür. O olay olduktan sonra Rasim Efendi, onu merak verici bir insan olarak düşünür.

Raif Efendi hasta olduğunda, Rasim Efendi onun evine gidip yapacağı işleri verir. Raif Efendi'nin evine ilk defa girince evin içi zannettiği gibi değil lüks eşyalar vardır. Rasim Efendi oraya gidince artık yavaş yavaş herkesle tanışmaya ve sohbet etmeye başlar. Rasim Efendi, Raif Efendi'yi her sefer hasta olduğu zamanda evine gidip haline hatırını sorar ve diğer ev halk ile sohbet eder. Zamanla Rasim Efendi, Raif Efendi'yle çok samimi olmaya başlarlar. Hatta bazen işten birlikte çıkıp Raif Efendi'nin evine gidip kahve içerirler. Sonradan ev gidip geldikçe evin çocukları dâhil onlarla ahabap olur. Bir gün Raif Efendi tekrar hasta olup şirkete gelmez, ondan dolayı Rasim Efendi akşamda evine gider. Raif Efendi bu defa halini her seferinden daha düşkün görür. Zira Raif Efendi, daha önce gece akşam yemekten sonra dışarıya çıkar. Rasim Efendi o gece oturduğu oteline geldiğinde bir arkadaşıyla biraz oturup sonra canı yemek istemediği için odaya çıkıp kitap okumaya başlar. Fakat hemen vazgeçip ve her zamanki gibi otelin yanındaki kahvede gramofon sesi gelir, sesler çok yüksektir. Aynı zamanda yan odada yatan bir Suriyeli bar artisti işe gitmek için tuvalet yaparken Arapça şarkları söylemeye başlar. Sonra Rasim Efendi, kendini dışarıya atıp sokaklarda yürümeye başlar. Etrafına bakmayı unutur hem de çok ileriye gider. Sonra birdenbire aklına gelince buralarda bu saatte ne işim var diye düşünür. Raif Efendi, o da ne işi olduğunu düşünmeye çalışır. Raif Efendi'nin hastalığı bu defa daha fazla sürer. Her akşam Rasim Efendi, Raif Efendi'ye ziyaret eder. Ev halkı telaş içinde herkes Raif Efendi'nin durumundan korkmaya başlar. Fakat Raif Efendi onun hastalığından memnun gibidir. Raif Efendi, kötü olduğu zamanda doktoru onu hastaneye kaldırmak gerektiğini söyler. Raif Efendi bunu hiç istemez.

Bir gün Rasim Efendi, Raif Efendi'ye her zamanki gibi ziyaret ederken ve onun yanında iskemleye otururken Raif Efendi bu defa Rasim Efendi'yle bir şeyler konuşmak ister. Onun karısı odadan çıktıktan sonra onunla konuşmaya başlar. Raif Efendi'nin, ondan bir ricası vardır. Cebindeki anahtarı almasını, ertesi gün şirkete gidince onun masasında ne var ne yok getirmesini ister. Rasim Bey ertesi gün şirkete gidip ve akşam şirketten ayrılmadan önce Raif Efendi'nin masasına gidip bütün eşyalarını alıp sonra Raif Efendi'nin evine doğru gider. Oraya gidince yine ev halkı kendini telaşla karşılar. Bu sefer Raif Efendi'nin durumu çok ağırdır ve herkes

doktorun odasından çıkmasını beklerler. Doktorun muayenesi bitikten sonra Raif Efendi, herkesten, Rasim Efendi hariç odasından çıksın ister. O zaman da Rasim Efendi ne getirdiğini tamamen unuttur fakat Raif Efendi, onun elindeki paketi bakışlarıyla gösterince hatırlamaya başlar. O anda Raif Efendi'nin eşyalarında siyah kaplı bir defter vardır. Rasim Efendi, bir defa açıp bakamaz, içinde ne var ne yok merak etmez. Raif Efendi, Rasim Efendi'den defteri ateşe atmasını ister. Fakat Rasim Efendi kabul etmez. Rasim Efendi, Raif Efendi'nin defterinin bir gece yanında olmasını ister sonra iade edecektir. Rasim Efendi ona söz vererek yarın sabah getirip gözünün önünde yakar. O gece Rasim Efendi ve Raif Efendi birbirlerine veda ediyorlarmış gibidir. Sonra Rasim Efendi çıkıp otele gittiği zaman arkadaşını uyur bulur o anda Rasim Efendi derhal küçük lambayı yakıp ve Raif Efendi'nin siyah defterini okumaya başlar. Sabah olunca ancak Rasim Efendi okumayı bitirip ve verdiği sözü yerine getirmek için defteri alıp cebine koyarak Raif Efendi'nin evine gider. Oraya gidince ve Kapı açıldığı zaman herkes telaş içinde aynı zamanda ağlamalar vardır. O anda Rasim Efendi, durum anlayıp evi bırakıp sokağa çıkar. Rasim Efendi, şirkete gidip Raif Efendi'nin masasına oturup ve siyah kapalı defterini bir kere daha okumaya başlar.

RASİM EFENDİ'NİN ODA ARKADAŞI (Kürk Mantolu Madonna, 1998)

Rasim Efendi, onunla aynı otel hatta aynı odada kalır, ara sıra Rasim Efendi'yle kaldıkları otelin önünde bazı gecelerde sohbet ederler. Rasim Efendi bazen dışarıda geç saatte kaldığı zamanda onunla dalga geçer.

PANSİYON SAHİBİ (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Raif Efendi Almanya'ya gittiği zaman kaldığı pansiyon sahibiyle samimi olmaya başlar. Raif Efendi Almancayı öğrenmek için özel dersler alır. Pansiyon sahibi, boş zaman bulunca Raif Efendi'yle pratik yapar ve Almanca konuşabilmesi için yardım eder.

HERR CAMERA (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Raif Efendi, Berlin'de kaldığı otelin müşterilerinden biridir. İşi Berlin'e Kanarya Adaları'ndan portakal getirmektir. Pansiyondaki akşam yemeklerinde siyasi sofralara toplananlardan biridir.

İŞSİZ ALMAN ZABİTLERİ (Kürk Mantolu Madonna, 1998), işsiz Alman zabıtları, çok kere Herr Döppke'yle beraber pansiyona gelirler ve akşam sofralara katılırlar. Saatlerce siyasi konuları ve de Almanya'nın nasıl kurtulacağını münakaşa ederler.

ATLANTİK'İN SAHİBİ (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Gayet nazik bir adamdır fakat müşterilerine karşı nazik değildir. Onun kibarlığına hayran olurlar. Fakat ondan para alan insanlara karşı hemen değişir, ona göre “meslek ahlakı” değil, “kazanç ahlakı” vardır.

*“Çünkü insafsızlığa ve bazen terbiyesizliğe kadar varan kabalığı, müessesenin ciddiyetini korumak arzusundan ziyade, aldatılmak korkusundan ileri geliyor. İhtimal ki iyi bir aile babası veya dürüst bir vatandaş olan bu adamın nasıl bizden sadece sesimizi, gülüşümüzü, vücudumuzu değil, insanlığımızı da satmamızı istediğini görseniz irkilirsiniz..”*⁹²³

Bu bölümde medeni durumu anlaşılmayan kahramanlar belirtilmiştir. Sabahattin Ali romanlarında bazı kahramanları sadece meslekleri ile ve sosyal hayatın içindeki yerleri ile işlemiştir. Bu kahramanların aile yaşantısı ve medeni halleri verilmemiştir. Sadece başkahraman ile münasebetleri çerçevesinde işlenmiştir. Medeni hali anlaşılmayan kahramanlar ile zengin-fakir karşıtlığı ve sosyal sınıf çatışmaları söz konusu edinmiştir.

B. Mesleklerine Göre Erkekler

1. Kamusal Alanlarda Erkekler

a. Memurlar

ÖMER (İçimizdeki Şeytan, 1998), Balıkesir’li yıllar önce İstanbul’a gelmiş. Postane’de muhasebeci olarak çalışır. Akrabası sayesinde girmiş ve torpille yükselmek ister. Aldığı para ile zor geçinir. Evlendikten sonra bu para yeterli gelmemektedir. O yüzden Ömer, sürekli etrafından borçlar almaya başlar. Etrafındaki insanlar Ömer’e hep şüpheyle bakarlar. Karısı Macide’ye, en yakın arkadaşlarına ve hatta kendine bile yabancılaşmaya başlar. İçine düştüğü düşüncelerden sonra çok pişman olsa bile kendini hep bu düşüncelerin içinde bulur ve bu düşüncelerin içinde çıkmaza saplanır.

RASİM (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Rasim, bir bankanın küçük memuriyetinden sebepsiz ve gereksiz bir açıklamayla tasarruf için kovulur. Rasim, işten çıkarıldıktan sonra zor durumda kalır. Ankara’da uzun bir zaman iş arar ama

⁹²³ Kürk Mantolu Madonna, s.101.

bulamaz ve artık cebinde para kalmaz. Rasim işsiz ve parasız kalmaktan artık sıkılmaya başlar hatta yeis içinde kalır. Rasim, arkadaşlarından borç alır ödeyemediği için onlara karşı mahcup olmaya başlar. Bir gece sıkıntıdan sokaklarda yürümeye çıkar yanından bir araba çok hızlı geçer, sonra araba beş on metre gittikten sonra durur ve kapısı açılır.

“ .. mektep arkadaşlarımdan Hamdi, başını uzatmış, beni çağırıyordu.

Sokuldum.

Nereye gidiyorsun? diye sordu.

Hiç, geziniyorum!

Gel, bize gidelim!

Cevabımı beklemeden bana yanında yer açtı. ”⁹²⁴

Hâlbuki Rasim, bankadan ayrıldıktan sonra Hamdi Bey’i hiç görmemiştir. Biraz konuştuktan sonra Hamdi Bey onun için bir iş bulacağını söyler. Ertesi gün şirketine gelmesini ister. Ertesi gün Rasim, şirkette gider Hamdi Bey’i bekler. odasına girdikten sonra Hamdi Bey, onun için bir iş bulduğunu söyler. Artık Rasim, Hamdi Bey’in şirketinde irtibat memuru olarak çalışmaya başlar.

“Sana bir iş buldum! dedi. Sonra, yüzüme o cesur ve manalı gözlerini dikerek ilave etti: Yani bir iş icat ettim. Yorucu bir şey değil. Bazı bankalarda ve bilhassa kendi bankamızda işlerimizi takip edeceksin... Adeta şirketle bankalar arasında irtibat memuru gibi bir şey... Boş zamanlarında içeride oturur, kendi işlerine bakarsın... İstedığın kadar şiir yaz... Ben müdürle konuştum, tayinini yapacağız... Fakat sana şimdilik pek fazla veremeyeceğiz: Kırk elli lira... İleride tabii artar. Hadi bakalım!..

Muvaffakiyetler!”⁹²⁵

RAİF EFENDİ’NİN KARISININ BABASI (Kürk Mantolu Madonna,1943), Mihriye Hanımın babası, Balıkesir’de memur olarak çalışır. Mihriye Hanımın babası hâlâ sağdır ve onun sayesinde Raif Efendi vilayet merkezinde bir şirkette memur olur.

⁹²⁴ a.g.e., s.13.

⁹²⁵ a.g.e., s.17.

VEDAT VE CİHAT (Kürk Mantolu Madonna,1943), Rasim Efendi, Raif Efendi hasta olduğu zaman ilk defa onun evine ziyaret etmek için geldiğinde iki delikanlı ile on beş, on altı yaşlarında bir genç kızla karşılaşır ve onun arkasından fısıldaşıp gülmeye başlarlar. İktisat Vekâlet'inin en küçük iki memuru olan Vedat'la Cihat'ın daire arkadaşlarını, Raif Efendi'nin büyük kızı Neclâ da mektep arkadaşlarını çekiştirir. Rasim Efendi eve gidip geldikçe onlarla ahbap olur.

STATION MEMURU (Kürk Mantolu Madonna,1943), Raif Efendi, Maria Puder'i trene yolcu ederken ve trenin hareket saati geldiğinde bir memur orada vagon kapısını örter.

b. Öğretmenler/ profesörler

NECATİ, MÜZİK MUALLİMİ (İçimizdeki Şeytan, 1998), romanda bahsedilen öğretmen karakterlerinden ilki Necati Bey'dir. Kendisi müzik muallimliği yapmaktadır. 5. sınıftayken Macide'nin müziğe olan ilgisini keşfetmiştir. Necati Bey Balıkesir'in aşağı yukarı bütün mekteplerini dolaşmış yaşlı bir kişidir. Macide'nin yeteneğini keşfettikten sonra onunla ilgilenmeyi kendisine iş edinmiştir. Öyle ki Macide'nin bu ilgisini görüp babası ile görüşmüştür, Akşamları mektepten sonra, diğer müziğe ilgisi olan birkaç talebesi ile birlikte Macide'ye ders vermeye başlamıştır. Macide orta mektebin ikinci sınıfına geldiğinde Necati Bey başka bir mektebe tayin edilmiştir.

BEDRİ, MÜZİK MUALLİMİ (İçimizdeki Şeytan,1998), Romanın Macide ve Ömer'den sonra öne çıkan ikinci karakteri ise Bedri karakteridir. Bedri romanda ikinci derecede bulunan karakterlerin başında yer almaktadır. Romanda Bedri, siyah kısa saçlı, yuvarlak yüzlü ve uzun boylu bir genç olarak betimlenmektedir. Yüzünün hep gülümsermiş gibi bir ifadesi olması kızların ilk günlerden itibaren onu alay konusu edinmelerine neden olmuştur. Bedri ilk zamanlarda bu duruma kızar. Derslerde yüzü her zaman kıpkırmızı kesilir. Öğrencilerin rahat tavırlar sergilemesi erkeklerin genç kızlar ile konuşup çeşitli el şakaları yapması Bedri'yi rahatsız etmektedir. Bedri ders anlatırken çocuklar üzerinde Hâkimiyet kurmakta zorluk çekmektedir. Zamanla çocukların bu şımarık davranışlarına Bedri de alışır ve onları düzeltmenin imkânı olmadığını anlar. Bu durumdan sonra sadece dersleri ile ilgisi olan bir kaç kişiyle ciddi şekilde ilgilenmeye, sınıfın geri kalanını kendi haline bırakmayı tercih etmeye başlamıştır.

Romanda ilk defa Balıkesir'de bir ortaokulda müzik öğretmeni olarak okuyucu karşısına çıkar. Yumuşak huylu ve nazik biridir. Bu vasfını öğretmen olduğu zamanlarda da korur. Yaramaz ve problemli öğrencileri karşısında dahi nazikliğini hiçbir zaman bozmaz. Bedri, karşısına çıkan bu şımarık öğrencilerin iyilik ve nezaket ile düzelmeyeceğini anladığında, işleri olurlarına bırakır. Bazı öğretmenler gibi not ile korkutma veya dayak atma yolunu gözetmez. Şımarık olan bu öğrencileri kendi hallerine bırakarak, yetenekli öğrencilerin eğitimine yönelir.

Bu öğrencilerin içinde olan Macide'nin yeteneklerinden öğretmenlere ve okul müdürüne bahseder. Fakat öğrencisine olan bu içten alakası yanlış anlaşılır. Öğretmenler Bedri'yi dinlerken anlamlı bakışlarla birbirlerine bakarlar veya arkasından dalga geçerler. Bu dedikodular ve bakışlar aradan çok zaman geçmeden müdürün yaptığı bir davranışla daha somut bir hal alır. Bir gün okul çıkışı Bedri öğretmenler odasında annesine yazmış olduğu mektubu postanenin önünden geçen çocuklardan birine vermek ister. Çünkü kendisi okulda kalmaktadır ve o gün akşam dışarı çıkmayı aklından geçirmemektedir. Okul dağıldığı için koridorda hiçbir öğrenci bulamamıştır. Müzik odasında çalışan ve piyano çalan Macide'yi görür. Postayı iletmesi için annesine yazmış olduğu bu mektubu ona verir. Macide de bu mektubu alır ve çantasına koyar.

Ertesi gün, Macide'ye mektubu postaneye bırakıp bırakmadığını sorduğunda mektubu bırakmadığını öğrenir. Kötü düşünceli olan okul müdürü, mektubu Bedri Beyin öğrencisine yazmış olduğu bir aşk mektubu olarak düşünmüştür ve Macide'den almıştır. Mektubu açıp okuduğunda ise gerçeği anlamış ve başkasıyla postaneye iletmiştir. Fakat bu durumdan sonra Bedri'nin ayrı ayrı ders vermiş olduğu öğrencilerin çalışmaya hep beraber gitmesini istemiştir.

Bütün bu olanlara karşı büyük bir üzüntü duyan Bedri öğretmen, müdür beye neden bu şekilde bir davranış sergilediğini sorduğunda aldığı cevap ise “ *Sizi müşkül vaziyetten, derhal ortalığa yayılacak olan dedikodulardan kurtarmak için* ” yanıtını alır. İşin dikkat çekici tarafı, yaşanan bu olaylar ister istemez Bedri'nin dikkatini farklı şekilde Macide'ye yönlendirmesi ile son bulur. Fakat aralarındaki öğretmen öğrenci ilişkisini bozmamak gerektiğini düşünür, Belki de içten içe âşık olduğu bu genç kızdan uzak durur. 2 sene sonraki karşılaşmalarında ise arkadaşı Ömer Macide'yi ona karısı olarak tanıtır. Her ikisiyle de arkadaşlık ilişkisi kurarak onlarla sık görüşmeye başlar. Ömer ve Macide'nin yaşadığı sıkıntıları hissedip anladığı için, Ömer'e maddi

yardımda bulunur. Yaptığı bu yardım hiçbir zaman rahatsızlık verecek şekilde yapmaz. Ömer'in zaman zaman yaptığı dengesizlikleri hoş karşılar.

Bedri, annesine ve ablasına bakmak için öğretmenliği bırakmış ve gece kulüplerinde çalışmaya başlamıştır. Fakat yaptığı bu işten rahatsızlık duymaktadır. Çünkü yapmış olduğu bu iş bir sanat işi değil bir piyasa işidir. Onun rahatsızlık duymasına neden olacak bir husus da aydın olarak görülen kişilerin, yazarların ve şairlerin içinde bulunmuş oldukları çelişkiler, yapmış oldukları yanlışlardır. Bilgi düzeyleri eksik olan bu bireylerin karakterleri oturmamıştır. Bedri'ye göre sıradan insanlar olan; İsmet Şerif, Nihat, Profesör Hikmet gibi karakterler bahsedilen bu aydınlardan çok daha değerlidir.

Bedri romanda, Ömer'e göre olumlu bir karakteri temsil eder, yazarın sözcüsü konumunu almıştır. Ömer'in iradesiz oluşu nedeniyle kendini onunla görüşmekten alıkoyamadığı Nihat ve onun arkadaş çevresini eleştirip yeren, dolaylı olarak yazarın düşüncelerini savunan Bedri karakteridir. Ömer'i sürekli olarak iradesiz ve sorumsuz tavrının tersine Bedri bir oranda kendinden daha emin, sorumluluk sahibi, özverili bir karakterdir. Sadece annesi ve hasta kız kardeşinin değil, Ömer ve Macide'nin de yükümlülüklerini üstlenir. Kendisi her ne kadar zor durumda olursa olsun Ömer ve Macide'ye yaptığı yardımların karşılığını beklemez.

PROFESÖR HİKMET BEY (İçimizdeki Şeytan, 1998), Nihat'ın çevresinde olan karakterlerden bir tanesidir, fiziki olarak insanı korkutacak kadar çirkin biri olarak anlatılmaktadır.

Kendisi, Darülfünun'da doğu dillerinden bir tanesinde çalışır. Beyazıt kahvehanelerinde aydın ve öğrenci kesimle gece geç saatlere kadar oturup söyleşir ve tartışır. Onlar ile uzun soluklu tasavvufu, doğu edebiyatını tartışır, destanlar okur. Hikmet Bey romanın en başlarında namuslu bir insan olarak tasvir edilir fakat ahlaki yönden zayıf olduğu içkili toplantılarda meydana çıkar. Öğrencisi ve arkadaşı sayılan Ömer'in eşi Macide'ye sarkıntılık ve taciz edencesine fazla bir ilgi gösterir. Yaklaşık 5-10 gün sonra kocası tutuklanan Macide'yi tanımazmış gibi davranır. Bu tutarsız 2 davranışı Hikmet Bey'in, sağlam ahlaklı güvenilir bir kişilik olmadığını göstermektedir.

Profesör Hikmet Bey ise Darülfünun'da hocadır, kitapta insanı korkutacak kadar çirkin olduğu ve yüzüyle zıt olduğu rivayet edilen iyi özellikleri ile meşhurdur.

Sabahattin Ali, düşünce şekli ve kişilikleri açısından uygun bulmadığı bu tipleri, daha da küçültmek için bir eğlence mekânında alkolün etkisiyle gün yüzüne çıkan asıl yüzlerini ana karakter olan Macide'nin gözünden anlatır; Profesör Hikmet sarhoş olmanın vermiş olduğu cesaretle gittikçe yüz­süzleşmeye ve hadsizleşmeye başlar. Macide'ye askıntılık eder.

c. Jandarmalar

JANDARMA (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Salâhattin Bey, Kaymakam olarak çalıştığı zaman bir gün Nazilli kazasına yakın Kuyucak Köyünü eşkıyalar basar ve bir aileyi öldürürler. Kaymakam olay yerine giderken yanına üç/ dört jandarma alarak tahkikat için oraya giderler.

KARAKOL CEMAL ÇAVUŞ (Kuyucaklı Yusuf, 1999), mesleğinde yeni bir jandarmaydı. Cemal de kaymakamla aynı kirli çerçe­ve içinde olan kasabadaki bürokratlardan biridir. Çavuş Cemal, Ali'yi öldüren kişinin kim olduğunu çok iyi bilmesine rağmen gerçekleri saklayıp bütün adli delilleri siler. Ali'nin davasında Şakir'i cezadan kurtarmak için rüşvet aldıktan sonra Hacı Etem ile beraber delilleri ve şahitleri değiştirirler.

*“Cemal Çavuş bu kadarını anlamaya, deminki mükâlemenin ve onun sonunda masanın üstüne bırakılan ufak bir torbacığın kâfi olmadığını bildiren bir baş silkmesi ile cevap verdi. O zaman Hacı Etem elini ceketinin sağ cebine atarak bir küçük torba daha aldı, masanın üstüne, diğerinin yanına bıraktı. Sonra pantolonunun cebinden ufakça bir Browning tabancası çıkarıp çavuşa uzattı. Karşısındaki hayretle silahı alıp bunun ne demek olduğunu sorarken, Hacı Etem masanın üstündeki iri toplu tabancayı beline yerleştirdi.”*⁹²⁶

“Bir falso verip benim de başımı belaya sokmayın .. işinizi sağlam tutun!...

Sen merak etme.. Müsaade et de dışarda şahitlere birer cigara vereyim. (s.94)

Çavuşun yanına giren şahitler hep aynı şeyi söylediler:

*Bir şey görmedik bir şey duymadık! Herkes içip oynuyor keyfine bakıyordu. Bir aralık Ali aman deyip yere yıkıldı. meğerleyim vurulmuş....”*⁹²⁷

⁹²⁶ Kuyucaklı Yusuf, s.94.

⁹²⁷ a.g.e., s.95.

SEYİT EFE (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Salâhattin Beyin evinde çalışan hizmetçi kız Kübra'nın babası Jandarmaydı. Eskiden melaïke gibi bir adam olan Seyit Efe, Edremit'e geldikten sonra değişmeye başlar. Karısına " *Takipte idim!*" der fakat karısı inanmaz. Seyit Efe, Havran'a, Frenkköyü'ne gidip avrat oynatır. İşini ihmal etmeye başlar. Sonra bir gün ailesini bırakıp kaçar.

*"Üç kere kendini tutamadı, derin derin, of çekti. Yanına sokuldum: 'Bir şeyin mi var, Seyit Efe!' dedim. Jandarmaydı ama Çine'de hep efe derlerdi. Zati efeleri, zeybekleri de pek sever, pek korurdu. Dinarlı Kara Mehmet'i iki takipte yakalamış, yine salıvermişti. Bunu bana 'kimseciklere söyleme, beni asarlar ha! diye ant verdirip öyle anlatmıştı.' "*⁹²⁸

İKİ JANDARMA (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Şakir, Ali'yi öldürdüğü zamanda sokağın başından iki jandarma ile genç bir jandarma çavuşu belirir.

ALTI JANDARMA (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Yusuf, Muazzez'i kaçırdığı zaman Salâhattin Bey, jandarmayı karakola yollayıp bölük kumandanını çağırır. O gece takibe çıkan altı jandarmadır.

*"İlk iş olarak, kasabaya yarışmışar birer saatlik köylerde güzel bir akşam yemeği yediler.İki tanesi aynı köyde geceyi geçirmeye karar vererek odaya birer yatak serdirdiler; diğer dördü yemekten sonra atlarına atlayıp bir müddet daha gittiler ve ancak geç vakit vardıkları köylerde kalıp uyudular." "*⁹²⁹

ÇAVUŞ NURİ (İçimizdeki Şeytan, 1998), Gedikli çavuş mektebinin son sınıfında aynı zamanda Emine teyzenin oğludur. Nuri, eve haftada bir kere ve bazen daha seyrek uğradığı için ondan bir şey öğrenmek hiç mümkün değildir.

İŞSİZ ALMAN ZABİTLERİ (Kürk Mantolu Madonna, 1998) Sürekli Herr Döppke'yle pansiyondaki akşam sofralarında yan yana gelirler. Saatlerce siyasi konularla ilgili ve Almanya'nın nasıl kurtulacağını münakaşasını ederler.

ESKİ ZABİT (Kürk Mantolu Madonna, 1943), Raif Efendi Berlin'e gittikten sonra işe başlamadan önce Almancayı öğrenmesi gerekir o zaman Umumi Harp'te Türkiye'de bulunan ve biraz Türkçe öğrenmiş olan zabitten ders almaya başlar.

⁹²⁸ a.g.e., s.39.

⁹²⁹ a.g.e., s.136.

SOKAKTAKİ POLİS (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Maria Puder, hasta olup hastaneye kaldırıldıktan sonra hemen Raif Efendi hastaneye gider ama saat geç olduğu için içeriye girmek yasaktır. Raif Efendi bütün gece hastanenin kapısı önünde bekler. O zaman bir polis orada işini yaparken ara sıra Raif Efendi yanından geçer ve ona dik dik bakar. Üçüncü defasında dayanamaz ve Raif Efendi'ye buralarda ve bu saatte ne işi var onu sorgulamaya başlar. Raif Efendi, içerde tanıdığı bir hasta olduğunu söyleyince, “*şimdi git ve yarın gel* “ der.

d. Doktorlar

DOKTOR (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Salâhattin Bey, kaymakam olarak çalıştığı zaman bir gün Nazilli kazasına yakın Kuyucak Köyünü eşkıyalar basar ve bir aileyi öldürürler. O zaman kaymakam olay yerine giderken yanına muayene için bir doktor alır.

BELEDİYE DOKTORU (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Şakir, Ali'yi öldürdükten sonra şahitlerden ikisinin, jandarmalar ifadelerini alır, cenaze önce belediye doktoruna, sonra babasına gönderilir.

İHTİYAR DOKTOR (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Salâhattin Bey, hasta olduğu zaman Yusuf ihtiyar doktorla eve gelir, muayene bitikten sonra, hüzünlü bir tavırla başını sallayarak “*Allah bakilere ömür versin!*” der.

RAİF EFENDİ’NİN DOKTORU (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Raif Efendi hasta olduğu zaman Nurettin Bey her zamanki gibi ihtiyar bir doktor getirir, Raif Efendi’nin durumu iyi değildir ve herkes telaş içindedir. Doktor muayenesi bittikten sonra Raif Efendi’nin durumunun hiç iyi olmadığını ve hastaneye kaldırılması gerektiğini söyler. Fakat Raif Efendi kabul etmez.

“Hastanın kapısı açıldı ve doktor, arkasında Nurettin Bey’le beraber, çıktı. Bütün lakaytlığına rağmen canı sıkılmış bir hali vardı.

Yanından ayrılmayın ve akse gelirse o iğnelerden yapın diyordu.*

Nurettin Bey kaşlarına çatarak sordu:

Tehlikeli mi?

Doktor, böyle vaziyetlerde her meslektaşının verdiği cevapla mukabale etti:

Belli olmaz!”⁹³⁰

MARİA PUDER’İN DOKTORU/NÖBETÇİ DOKTOR (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Maria Puder hasta olduğu zaman Raif Efendi hemen hastaneye gider doktoru ile konuşur, onu görmesine izin vermesini ister, fakat saat geç olduğu için Raif Efendi sabaha kadar beklemek zorunda kalır. Raif Efendi, sabaha kadar sokakta bekler. Saat tam dokuzda ve ziyaret günü olmadığı halde nöbetçi doktordan hastayı görebilmek için izni alır. Raif Efendi’nin yüzünün perişan halinden dolayı onun için bir istisna yapar.

2. Kamusal Alanlar Dışında Çalışan Erkekler

a. Yeme içme, konaklama ve eğlence yeri çalışanları

YAZAR/ŞAİR EMİN KAMİL (İçimizdeki Şeytan, 1998), iş gücü sahibi olmayan bir mirasyedidir. Şair ve yazar olarak bilinir. Ömer’in arkadaşlarından birisidir. Nihat’la Ömer bir zamanlar bir geçlik mecmuası çıkarmışlar ve bu iki üstattan başmakale ve şiir istemek suretiyle onlarla tanışmışlar. İsmet Şerif’in yazı yazdığı gazetelerde ara sıra kendisi hakkında gençler hararetle münakaşa ederler. Emin Kamil, arkadaş toplantılarında İsmet Şerif’le sürekli kavga eden ve ortama hareketlilik katan kişidir.

YAZAR İSMET ŞERİF (İçimizdeki Şeytan, 1998), Arkadaş toplantılarında sürekli söz alan ve tartışmaların içinde yer alan kişidir. Yazar olarak bilinir. Büyük gazetelerden birine haftada bir defa yazdığı makalelerle memleket içinde ve dışında bütün siyasi, iktisadi ve edebi meselelere temas eder.

b. Esnaf ve işçiler

SALİM HOCA (Kuyucaklı Yusuf, 1999) Salâhattin Bey’in ailesinin yaşadığı mahallede cami hocası, herkes kurşunlu Cami’de İbradali Salim Hoca’nın ramazan ayında öğle üzeri vaazlarını dinler.

HAMDİ BEY’İN ŞİRKETTEKİ HADEMELERİ (Kürk Mantolu Madonna, 1943), Hamdi Bey’in şirketlerinde çalışanlar, Raif Efendi hasta olduğu zaman Hamdi Bey hademelerden birini evine kadar gönderir.

⁹³⁰ Kürk Mantolu Madonna, s.42.

ATLANTİK GAZNO KORUMASI (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Maria Puder'in Çalıştığı "Atlantik" adlı ünlü bir kabarenin girişindeki sırmalı elbiseli, kırmızı kasketli, iki metre kadar uzun boylu bir adamdır. Kapıda durup herkesi içeriye davet eder. Hatta o gece Raif Efendi'yi içeriye davet eder o anda Raif Efendi tereddüt etmeden Maria hakkında soru sormaya başlar.

"Biraz evvel önümde yürüyen kürk mantolu kadın buraya mı girdi?"

Kapıcı bir kere daha eğilerek:

Evet! dedi.

Yüzünde pek manalı bir tebessüm vardı. " 931

MARİA PUDE'İN ARKADAŞI (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Maria Puder ile Raif Efendi bir gün kahvede otururken, Maria Puder'in ressam arkadaşlarından biri gelir, uzun boylu, sarışın, genç bir ressam gelir. Maria ile selamlaşıp sonra gider

MÜTERCİM RAİF EFENDİ (Kürk Mantolu Madonna, 1943), Raif Efendi, Hamdi Bey'in şirketinde mütercim olarak çalışır. Almanca tercüme işleriyle ilgilenir. Fakat bütün şirketin çalışanları ve müdürü Raif Efendinin lisan bildiğinden şüphelenirler çünkü kendisini gösteren biri değildir.

"Hiç... Almanca bir roman!" demiş ve hemen çekmeyi kapatmıştı. Buna rağmen şirkette hiç kimse onun bir ecnebi dili bileceğine ihtimal vermiyordu. Belki de hakları vardı, çünkü hal ve tavrında hiç de lisan bilen bir insan kılığı yoktu. Konuşurken ağzından yabancı bir kelime çıktı herhangi bir zaman dil bildiğinden bahsettiği duyulmamış; elinde veya cebinde ecnebi gazete ve mecmuaları görülmemişti. Hulasa, bütün varlıklarıyla: Biz Frenkçe biliriz! diye haykıran insanlara benzer bir tarafı yoktu. " 932

Hâlbuki Almancası gayet iyidir ve yaptığı tercümelerin doğru ve güzel olduğu söylenir. Hatta Raif Efendi, bütün önemli evrakları, Yugoslavya'nın Susak limanı üzerinden gelen dişbudak, köknar kerestelerinin evsafına veya travers delme makinelerinin işleme tarzına ya da parçalarıyla ilgili her hangi bir mektubu varsa bütün

⁹³¹ a.g.e., s.69.

⁹³² a.g.e., s.19.

şartnameler ve mukavelenameleri kolay bir şekilde Türkçe'den Almanca'ya tercüme eder ve şirket müdürü hiç tereddüt etmeden gönderir.

Raif Efendi, iş yerinde çok başarılı, sakin, sessiz biridir. Her sabah tam zamanında gelir ve bütün gün işiyle meşgul olur ve işi bitikten sonra hemen işten çıkıp evine gider. Raif Efendi, işinde başarılı ve şirketin en eski çalışanı olmasına rağmen ona çok az maaş verilir. Kalabalık bir aileye sahip olması nedeniyle maaşı ona yetmez. Raif Efendi, bazen hasta olup iş yerine gidemediği zamanlarda bitmeyen işlerine evinde devam eder ve zamanında teslim eder. Bunlara rağmen Hamdi Bey onunla dalga geçer.

*“Bak, seni şu mızımız, hastalıklı haline rağmen atmıyoruz! demek isteyen bir şey vardı. Bunu ikide birde yüzüne vurmaktan da çekinmezler, birkaç gün yokluktan sonra her gelişinde adamcağızı: Nasıl? İnşallah artık bitti ya? diye iğneli geçmiş olsunlarla karşılarlardı.”*⁹³³

Hamdi Bey, Raif Efendi'nin tercümelerinde küçük bir daktilo hatası bulsa hemen zavallı adamı çağırıp ya da odasına kadar gidip ona bağırmaya başlar. Fakat Raif Efendi hep aynı sakin ve ifadesiz bakışla mukabele eder.

“Bir gün gene, sırf daktiloların Raif efendiye ehemmiyet vermemeleri yüzünden geç kalmış olan bir tercüme için Hamdi, bizim odaya kadar gelmiş, oldukça sert bir sesle:

Daha ne kadar bekleyeceğiz? Size acele işim var, gideceğim, dedim. Hâlâ Macar şirketinden gelen mektubun tercümesini getirmediniz! diye bağırıyordu.

Öteki, iskemlesinden süratle doğrularak:

Ben bitirdim efendim! Hanımlar bir türlü yazamadılar. Kendilerine başka işler verilmiş! dedi.

Ben size bu işin hepsinden acele olduğunu söylemedim mi?

Evet, efendim, ben de onlara söyledim! Hamdi daha çok bağırırdı:

Bana cevap vereceğinize size havale edilen işi yapın! Ve kapıyı vurarak çıktı.

⁹³³ a.g.e., s.20.

Raif Efendi de onun arkasından çıkarak daktilolara tekrar yalvarmaya gitti.”⁹³⁴

MUHTAR (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Salâhattin Bey, kaymakam olarak çalıştığı zaman bir gün Nazilli kazasına yakın Kuyucak Köyünü eşkıyalar basar ve bir aileyi öldürürler. O zaman kaymakam Muhtarı da alarak cinayet yerine gider.

BAKKAL ŞERİF EFENDİ (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Sâlahattin Bey, ailesinin yaşadığı mahalle sakinlerinden biri de Şerif Efendidir. Yusuf’un en yakın arkadaşlarından Ali’nin babasıdır.

MANİFATURACI ALANYALI RÜŞTÜ EFENDİ (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Sâlahattin Bey, ailesinin yaşadığı mahalle sakinlerinden biridir. Alanyalı Rüştü Efendi’nin oğlu Kâzım da Yusuf’un en yakın arkadaşlarından biridir. Kâzım hem mektebe gider hem de babasının manifaturacı dükkânında babasına yardım eder.

KÖYLÜ İSMAİL (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Muazzez ile Yusuf’un evliliğini Salâhattin Bey’e haber vermek için gelir. Sonra Salâhattin Bey’i onlara götürür. Beraber yola çıkarlar.

“Salâhattin Bey yerinden kalkarak ona sokuldu:

Nerden geliyorsun? dedi.

Genç adam kahverengi gözlerini karşısındakine çevirerek:

Yerimi nideceksin bey? dedi. Beni Yusuf Ağa ile kızın gönderdi!

Ne yapıyorlar?

Bizim imam bu sabah nikâhlarını kıydı. Ellerinden öperler. Bunu diyivermek için beni buraya saldılar!

Kaymakam bir müddet durakladı, sonra yüzüne bir tebessüm gelerek:

Yusuf bizim kızı kendine nikâh mı etti? diye sordu.

Allah gönüllerine göre versin bey; kızın yiğit delikanlıya düştü.

Başka bir şey söylemediler mi?

⁹³⁴ a.g.e., s.21.

Yok, söylemediler! Siz merakta kalmayasınız diye beni gönderdiler. Arabyı da sahibine ulaştırdım

Dönüp gelmeyecekler mi?

Döneceğe benzemezler ama Allah bilir!”⁹³⁵

FABRİKATOR HİLMİ BEY (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Edremit’in eski eşraf ailelerinden birindendir. Kibar bir adamdır. Vaktiyle Midilli İdadisinden mezun olduğu için memleketin tahsillilerinden sayılır. Herkes ona karşı hürmet ve saygı gösterir. Fakat asıl hürmetin sebebi servetidir. Edremit’te çok zeytini yoktur fakat nakit parası bitmez.

AVUKAT HULUSİ BEY (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Kaymakam Salâhattin Bey’in yakın arkadaşlarından biridir. Kendisi avukat olarak çalışır. Güzel ve büyük evi vardır. Bazen Salâhattin Bey ve birkaç avukat, Hulusi Bey’in evinde toplanırlar.

AVUKAT HAMİ BEY (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Şakir’in avukatı hem de Hilmi Bey’le uzaktan akrabadır. Hami Beyin meslektaşları arasında ilginç bir şöhreti vardır. Ona göre herhangi bir davayı kazanmak için her vasıta meşrudur, onun için vazgeçmek yoktur. İfadeyi değiştirmek, cürmü başkasının üstüne atmak, yalancı şahit bulmak onun uyguladığı yollardan birkaçıdır. Bazen parayla bir zavallıya: “*Bu işi ben yaptım!*” dedirtir. Bu yolla Şakir’in davasını birine üstlendirir ve sorunu çözer. Reis, Ali’yi kimin öldürdüğünü bilmesine rağmen Hami Bey, onu ikna eder.

“Maktul Ali ile müvekkilim, birbirlerine düşman olmak şöyle dursun, bir tehlike karşısında birbirlerini kurtarmak için ölmeye koşacak kadar samimi ve fedakâr iki dosttular diye

Söylenmesini sonuna kadar dinlemek mecburiyetindeydi.

Hami Bey sözünü bitirdikten sonra Reis, muhakemeyi başka güne bıraktı ve o gün kararın okunacağını söyledi. Bu karar, herkesin beklediği, beraatı.”⁹³⁶

VEZNEDAR HAFİZ EFENDİ ((İçimizdeki Şeytan, 1998), Ömer ile aynı iş yerinde çalışıyor. Ailesindeki sorunlar nedeniyle maddi sıkıntılar yaşıyıp ve bu sorunları arkadaş gibi gördüğü Ömer’e anlatır. Ömer de arkadaşı Nihat’ın zorlaması

⁹³⁵ Kuyucaklı Yusuf, s.137-138.

⁹³⁶ a.g.e., s.99.

ile Hafiz Efendi'yi tehdit edip para alır. Hafiz Efendi hayatta iyi insanların, dostluğu olduğuna, herşeyin bir şekilde iyi olacağına inanan ama tehdit olayından sonra bu değerlere olan inancını kaybedip çalıştığı yeri soyarak ailesini terk eder.

FRAU TIEDEMANN'IN ESKİ KOCASI (Kürk Mantolu Madonna, 1943), Raif Efendi, Almanya'da kaldığı pansiyonda müşterilerinden biri Frau Tiedemann'in kocası, Hollandalıdır ve kendisi avukat olarak çalışır. Fakat Umumi Harp'te ölür.

MARİA PUDER'İN BABASI (Kürk Mantolu Madonna, 1998), Praglı bir Yahudidir, avukat olarak çalışır. Maria Puder'in babası o küçükken ölür. Bir anda annesini ve Maria'yı yalnız bırakır, Maria babasının bıraktığı para ile okuyur sonra o para yetmeyince mecbur çalışmaya başlar.

TAHSİLDAR YUSUF (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Salâhattin Bey, öldükten sonra yeni kaymakam İzzet Bey, Salâhattin Bey'in yerine geçer. Yeni kaymakamın ikinci gecesi geçmeden onu eşrafla Çınarlı Han'da yaptıkları içkili meclise davet ederler. Yeni kaymakam İzzet Bey, Hilmi Bey'in ve oğlunun etkisiyle Yusuf'un işini değiştirir, kâtip olarak çalışırken tahsildar yapar. Aslında Hilmi Bey ile Şakir onu kasabadan uzaklaştırmak isterler.

“Anladın mı evladım, tam sana göre bir iş. Sen hemen beş on kuruş tedarik edersin; elbet birkaç paranız vardır! Güzel bir at satın alırsın. Ben seni tahsildar yapacağım, süvari tahsildarı. Malmüdüri ile konuştum. Buradaki maaşını vererek seni oraya geçireceğiz. Ayrıca hayvanın için yem parası da vereceğiz. Köylerden devletin olacağını, vergisini tahsil edeceksin. Fevkalade iş! Öyle değil mi? Odada oturup sıkılmak yok. At üstünde köyleri gez. Hem para da arttırırsın!

Yusuf biraz şaşkın bir tavırla başını sallıyordu. Kaymakam sözünü bitirince:

Siz nasıl buyurursanız öyle olsun! dedi.

Kaymakam babandı, ben de ağabeyin sayılırım. Bir derdin olursa bana gel. Haydi bakalım, odana git de emrimi bekle! dedi.”⁹³⁷

HAMDİ BEY (Kürk Mantolu Madonna, 1943), Hamdi Efendi, makine vesaire komisyonculuğu yapan, ayrıca orman ve kereste işleriyle uğraşan bir şirkette müdür olarak çalışır. İş konusunda başarılı bir iş adamı olarak halinden memnundur ve her

⁹³⁷ a.g.e., s.173.

zaman kendinden emin görünür. Akşamları çalıştığı şirketin bazı fabrikalarını dolaşmaktan bazen eve geç gelir ve bir gece işten gelirken eski mektepten arkadaşı Rasim'i tesadüfen sokakta görür ve Rasim'in işsiz kaldığını öğrenince kendi şirketinde onun için iş bulur ve şirkette işe sokar. Hamdi Bey insanların zihnini her zaman küçümser ve dalga geçer. Özellikle Raif Efendi'yle, onun işini doğru düzgün yapmasına rağmen küçük bir hata bulsa, hemen gelir o zavallı adamı çağırıp bağırıp hatta onun odasına kadar gelip herkesin önünde kavga eder ve sırf sadece birkaç saat geciken bir tercüme için bile bütün binaya duyuracak kadar bağırmaya başlar. Otoriter, kibirli bir adamdır ve işinde merhameti yoktur. Raif Efendi ara sıra hasta olduğu zamanlarda bile onunla dalga geçer.

*“Bak, seni şu mızımız, hastalıklı haline rağmen atmıyoruz! demek isteyen bir şey vardı. Bunu ikide birde yüzüne vurmaktan da çekinmezler, birkaç gün yokluktan sonra her gelişinde adamcağızı: Nasıl? İnşallah artık bitti ya? diye iğneli geçmiş olsunlarla karşılarlardı.”*⁹³⁸

NURETTİN BEY (Kürk Mantolu Madonna, 1943), Raif Efendi'nin karısı Mihriye Hanımın kız kardeşi Ferhunde Hanım'ın kocasıdır. İktisat Vekâletinde şube müdürü olarak çalışır. Karakter olarak özellikle iş konusunda Hamdi Bey'le benzerler. Kendisi bir sanayi mektebini bitirdikten sonra mezun olmak üzere İtalya'ya gönderilir ama orada biraz lisan ve ünlü adam tavırları almayı öğrenir. Her gün işine giderken üstüne baştan ayağına kadar çok dikkatli bakar, her gün tıraş olur, yıpranmış pantolonlarını çok sıkı ütüler, ayakkabının en şıkını en fantezisini bulmak için cumartesi günü dükkân dükkân gezmeye gider. aldığı maaş kendisi ve karısına yetmez ve bütün evin masrafı Raif Efendi'ye yüklenir.

c. Politikacılar ve sivil liderler

KAYMAKAM SALÂHATTİN BEY (Kuyucaklı Yusuf, 1999) Salâhattin Bey, Aydın'ın Nazilli kazasında kaymakam olarak çalışır. Salâhattin Bey gündüz hükümet işleri, gece de rakı meclisler dolayısıyla evin semtine pek uğramaz. Salâhattin Bey. On seneye yakın görev yaptığı burada kendisine kimseyi düşman yapmadığı için herkes onu sever.

⁹³⁸ Kürk Mantolu Madonna, s.19.

İZZET BEY (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Kaymakam Salâhattin Bey'in ölümünden sonra genç bir kaymakam olan İzzet Bey gelir. İzzet Bey'in kirli sarı saçları, biraz koyu bıyıkları ve kalın kaşları vardır. Eli pek açık ve eğlenceye fazla düşkündür. Öte yandan yeni kaymakam her gece içki meclislerine katılıp kasabanın ve toplumun, sorunlarıyla hiç ilgilenmez.

MÜDDEİUMUMİ (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Salâhattin Bey, kaymakam olarak çalıştığı zaman bir gün Nazilli kazasına yakın Kuyucak Köyünü eşkıyalar basar ve bir aileyi öldürürler. O zaman kaymakam olay yerine yanına müddeiumumiye alarak tahkikat için gider.

ŞUBE REİSİ (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Salâhattin Bey ailesinin yaşadığı mahalle sakinlerinden biridir. Bir çocuğu vardır o da Vasfi'dir. Vasfi'yi, mahalledeki çocuklar aralarına almak istemezler.

CİNAYET REİSİ (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Şakir, Ali'yi öldürdüğü zaman herkes Şakir hakkında ne karar alınacak diye bekler, Cinayet Resi, iri yarı ve oldukça yaşlı bir adam olduğu için halk daha doğrusu mahkemeye işi düşenler, ona bu adı takmışlardır.

CEZA REİSİ (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Kaymakam Salâhattin Bey'in arkadaşlarından biridir. Salâhattin Bey, ceza reisi ile ve hukuk mezunu birkaç avukat bazen sessiz içmeyi tercih eder.

YUNUS AĞA (Kuyucaklı Yusuf, 1999), Kübra ve annesi yaşadığı mahallede arastada pabuççu bir Yunus Ağa vardır. Seyit Efe, kızı Kübra ve karısını ortada bırakıp kaçtıktan sonra Yunus Ağa, Kübra ve annesine hem destek olur hem yardım eder.

Bu bölümde kahramanlar meslek hayatları ile ele alınmıştır. Sabahattin Ali, kendi mesleği olan öğretmenlik, şairlik, yazarlık yönlerini roman kahramanlarında da işlemiştir. İçimizdeki Şeytan romanında bazı karakter ile şiir üzerine sohbetleri verilmiştir. Yine bu romanda siyasi düşünceler, aydın kesimin fikirleri yer alır. Sabahattin Ali'nin siyaset ile ilgili yakınlığı romanlarında işlediği kahramanlar üzerinde de etkilidir. Türkiye'deki sağ /sol görüşler roman kahramanlarında da işlenmiştir. Sabahattin Ali, meslekler üzerinden sosyal sınıf çatışmasını da gösterir. Onun romanlarında memurlar, mütercimler ve öğretmenler hep geçim sıkıntısındadırlar. Üst tabakanın yaptığı yolsuzluklar İçimizdeki Şeytan romanındaki Veznedar Hafiz Efendi kahramanı ile verilmiştir. Memurlar ve çalışanlar aldığı maaş

ile yetinemez halde oldukları vurgulanmıştır. Aynı şikayeti Kürk Mantolu Madonna romanında Raif Efendi'nin ailesinde de görürüz. Aynı zamanda Raif Efendi ile ülkeden kaçış, Avrupa'nın daha iyi şartlarda olduğu Raif Efendi'nin Almanya'daki yaşantısında işlenmiştir. Kısacası Sabahattin Ali, kahramanların meslekleri ile sosyal hayatı, sınıf çatışmasını, aydın kesimin düşüncelerini ve siyasi eleştirilerini ortaya koymuştur.

IV. SONUÇ

Sabahattin Ali, Türk edebiyatına öykü, roman, şiir oyun vb. birçok ürün kazandırmıştır. Bu çok yönlülük içerisinde öyküleriyle daha da ön plana çıkmaktadır. Anadolu insanını öyküleriyle en ince ayrıntılarına kadar ele alan yazar, onların geçim sıkıntılarını, devlet kapısında olan işlerini, sahipsizliklerini, sınıf çatışmalarını net bir şekilde ortaya koymuştur

Sabahattin Ali'nin yayımladığı Değirmen (1935), Kağnı (1936), Ses (1937), Yeni Dünya (1943), Sırça Köşk (1947) beş öykü kitabıyla; Kuyucaklı Yusuf (1937), İçimizdeki Şeytan (1940) ve Kürk Mantolu Madonna (1943) isimli üç romanının, erkek kahramanlarını inceledik. Roman ve hikâyelerde yer alan erkek kahramanlar üzerine yaptığımız bu çalışmamızda, erkek kahramanları; medeni durumlarına, mesleklerine ve eğitim durumlarına göre alt başlıklarda inceledik.

Medeni Durumlarına Göre Erkekler başlığı altında; Evli Erkekler, Bekâr Erkekler, Dul Erkekler, Çocuk Yaştaki Erkekler ve Medeni Durumu Bilinmeyen Erkekler şeklinde 5 alt başlığa ayırdık.

İncelemelerimizde öykü kitaplarını yayım tarihlerine göre kitaplarda ise sayfa sırasına göre kronolojik olarak ele aldık beş öykü kitabındaki atmış bir öyküde erkek kahramanların çoğunluğu bekâr erkeklerdir.

Mesleklerine Göre Erkekler başlığını; Kamusal Alanlarda Çalışan Erkekler, Kamusal Alanlar Dışında Çalışan Erkekler, Politikacılar ve Sivil Liderler olarak üç başlık ve bunların alt başlıkları şeklinde inceledik. Kamusal Alanda Çalışan Erkekleri; Memurlar, Öğretmenler, Jandarmalar, Doktorlar, Bürokratlar ve Adliye olarak alt başlıklara ayırdık.

Kamusal Alanlar Dışında Çalışan Erkekler başlığını; Denizcilik, Yeme İçme, Konaklama ve Eğlence ve Esnaf ve İşçi alt başlıkları şeklinde inceledik.

Politikacılar ve Sivil Liderler başlığını da; Ağalar, Sivil Liderler, Politikacılar alt başlıklarında inceledik.

Eğitim Durumlarına Göre Erkekler başlığında ise incelediğimiz öykülerde eğitim bilgileri verilmiş olan erkekleri inceledik.

Hikâyelerde olduğu gibi romanlardaki erkek kahramanların incelenmesinde de aynı yol takip edilmiştir. Sabahattin Ali'nin erkek roman kahramanları hikâyelerdeki erkek kahramanlarla aynı yöntemle incelenmiştir

Sabahattin Ali incelediğimiz toplam 61 öyküde ve 3 romanında belki kendisinin anlattığı olayların içerisinde bire bir bulunması ya da birinci ağızdan dinlemiş olması ve iyi bir gözlemci olarak Anadolu'nun gariban sahipsiz insanlarını ve onların üzerinden güç elde eden ve onları ezen insanları, sınıf çatışmalarını bununla birlikte köy ve köy hayatının zorluklarını, hapis hayatı yaşayan mahkûmların sıkıntılarını, aydın kesimin yozlaşmışlıklarını, yalnız ve içe kapanık insanları en ince ayrıntılarına kadar dile getirmiştir. Romanlarındaki ve öykülerindeki kahramanlar bire bir hayatın içinden alan kahramanlardır.

Sabahattin Ali'nin hikaye ve romanlarını incelediğimizde erkek kahramanları; karakterleri, hayatları, meslekleri ile dönemin sosyal/siyasi gerçekliğini ortaya koyduğunu görürüz. O, erkek kahramanlar ile köy hayatını, geçim sıkıntısını, sosyal hayatı ve siyasi fikirlerini işlemiştir. Sabahattin Ali'nin siyasi bakışını bu kahramanlar üzerindeki etkisini görebiliriz. Yazarın karşılıksız aşk deneyimine, Almanya'ya gidişine ve hapisane günlerine eserlerinde rastlamaktayız. Kahramanların bazılarının geçim sıkıntısını bazılarının ise üst tabakadan olup yolsuzluklar ile zengin oluşu işlenmiştir. Sabahattin Ali'nin romanları, kendi dönemine tuttuğu ayna gibidir: siyasi düşünceler, aydın/halk çatışması ve sosyal yaşam bu şekilde verilmiştir. Örneğin; *“İçimizdeki Şeytan”* romanında Ömer'in memurluk hayatı, maddi sıkıntıları işlenirken, aynı romanda Veznedar Hafız Efendi'nin kasadan çaldığı para ile ailesini terk edip kaçışı konu edilir. Romanlarında erkek kahramanlar evlik hayatının içinde geçim sıkıntısı yaşar ve eşlerine bağlıdırlar. Örneğin; *“Kürk Mantolu Madonna”* romanında Raif Efendi, Almanya'daki aşkı Maria'yı unutamamasına rağmen eşine ve ailesine bağlıdır. Raif Efendi, kazandığı bütün parasını evine getiren bir kahramandır. Sabahattin Ali, her iki kesimin ekonomik yapısını işlemiş ve dönemin sosyal şartlarını, iyi/kötü yönlerini zıtlıklar ele almıştır.

V. KAYNAKÇA

ALİ, SABAHATTİN (1998). **İçimizdeki Şeytan**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

ALİ, SABAHATTİN (1998). **Kürk Mantolu Madonna**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

ALİ, SABAHATTİN (1999). **Kuyucaklı Yusuf**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

ALİ, SABAHATTİN (2010). **Değirmen**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları,

ALİ, SABAHATTİN (2012). **Kağrı Ses Esirler**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

ALİ, SABAHATTİN (2012). **Yeni Dünya**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

ALİ, SABAHATTİN (2021). **Sırça Köşk**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

CEMAL, B. (2021). “Celil Memmedkuluzade'nin ve Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde sosyal eleştiri”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeditepe Üniversitesi.

DOĞAN, M.H. (1975). “Öykücü Sabahattin Ali”, **Türk Dili Türk Öykücülüğü Özel Sayısı**, sayı 286, s..90.

GÜNEŞ, N. (2019). “Peyami Safa Romanlarında Erkek Kahramanlar”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Aydın Üniversitesi.

KAYA, A.H. (2019). “Sabahattin Ali'nin Eserlerinde İktidar ve Kadın”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .

KORKMAZ, R. (1991). “Sabahattin Ali-İnsan ve Eser”, (Yayımlanmamış Doktora tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fırat Üniversitesi.

ÖZAN, Z.E. (2010). “Sabahattin Ali’nin Hikâye ve Romanlarında İnsan”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversite, Sosyal Bilimler Enstitüsü .

ÖZKIRIMLI, A. (1998). “Yaşayan Sabahattin Ali”, **Varlık**, sayı 1087.

PEKBAK, S. (2021). “Sabahattin Ali'nin 'Kürk Mantolu Madonna' Adlı Eserinin Almancaya Çevirisinin Kültürel Ögeler Açısından Değerlendirilmesi”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trakya Üniversitesi.

SAĞLAM TOPUZLU, B. (2021). Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna'sı İle Max Frisch'in Homo Faber Adlı Eserlerinde Ana Karakterlerin Topluma Ve Kendine Yabancılaşma Bağlamında Karşılaştırılması”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeditepe Üniversitesi.

SANCAK, E. (2021). “Orhan Pamuk’un Romanlarında Erkek Kahramanlar”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZGEÇMİŞ

HEND MOHAMED ZAKARİA MOSHREF İMAM

EĞİTİM

2018-2022 yüksek Lisans

İstanbul Aydın Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı

2013-2017 Lisans

Ayn Şems Üniversitesi Kahire

Al-Asun Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı